ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ

ТОЛЕРАНТНІСТЬ

В СИСТЕМІ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

МАРІУПОЛЬ, 12 ЛИСТОПАДА 2021 РОКУ

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

ТОЛЕРАНТНІСТЬ У СИСТЕМІ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції,
приуроченої до Міжнародного дня толерантності

12 листопада 2021 року

Маріуполь – 2021

УДК 316.647.5 (082)
Т 52

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Донецького державного університету внутрішніх справ, протокол №5 від 25.11.2021 року

Редакційна колегія:

Голова:
Суюсанов Л.І. – завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент
Заступник голови:
Кононенко Т.В. – професорка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, докторка філософських наук, професорка
Члени редакційної колегії:
Короткова Ю.М. – професорка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, докторка філологічних наук, професорка
Сусликов В.Є. – доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук

Толерантність у системі цінностей сучасної особистості: матеріали Всеукраїнської наукової конференції, приуроченої до Міжнародного дня толерантності, м. Маріуполь, 12 листопада 2021 року. Маріуполь : ДонДУВС, 2021. 568 с.

Т 52

Збірник містить тези доповідей Всеукраїнської наукової конференції «Толерантність у системі цінностей сучасної особистості», що відбулася 12 листопада 2021 року на базі Донецького державного університету внутрішніх справ (м. Маріуполь). Матеріали доповідей подаються в авторській редакції, відповідальність за дотримання норм академічної доброчесності несуть автори доповідей.

УДК 316.647.5 (082)

© ДонДУВС, 2021
© автори доповідей, 2021

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО **13**
ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ **15**
Бурий С., Кучерявий А. Толерантність як складова згуртованості військового підрозділу **15**
Короткова Ю. Організація інклюзивного навчання в закладах вищої освіти **18**
Пекарський С. Повноваження підрозділів ювенальної превенції щодо протидії домашньому насильству **21**
Сабельникова Т. Толерантність у ставленні до представників інших етносів як риса національного менталітету українців **24**
Титаренко Д. Право на вбивство? Правова формула «Дозвіл на знищення життя, негідного життя» в контексті кримінального переслідування членів зондеркоманди 4b **26**
СЕКЦІЯ 1. ЦІННІСНО-СМИСЛОВІ ОРІЄНТИРИ ОСОБИСТОСТІ. КСЕНОФОБІЯ І ТОЛЕРАНТНІСТЬ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ **31**
Агаркова Н., Большова О. Толерантність як моральна цінність майбутнього вчителя початкових класів **31**
Бабкіна М. Формування у дітей цінності здоров'я через правове виховання **34**
Барсуковський О. Гендерні стереотипи в українському суспільстві **37**
Ганаба С. Толерантність як визнання суверенності Іншого **39**
Голінько Н. Питання віри і любові як ціннісно-смислові орієнтири для сучасної людини у творчості Г. Сковороди і М. Метерлінка **42**
Доценко В. Гендерні особливості ціннісних орієнтацій правоохоронців на початку професійного розвитку **44**
Дояр Л. Єврейське питання в Україні у книгодруках 1917 – 1919 рр. **49**
Древаль Ю., Шароватова О. Толерантність та справедливість як засіб розв'язання конфліктних ситуацій (на прикладі soft skills учасників сфери безпеки праці) **52**
Дячук Н. Ксенофобія і толерантність в історії України **56**
Захаренко Л., Юрченко-Шеховцова Т. Особливості розвитку толерантності у студентів-психологів **58**
Зінченко В. Ціннісні значення соціокультурного людського існування **61**
Іванченко Л., Гекало Д. Виховання культури толерантності у студентської молоді **65**

Карпенко Р. Психологічні аспекти толерантності старших підлітків: актуальні проблеми **67**
Kozubai I., Zamkova D. Ukrainian and European political, ethnic and religious tolerance **71**
Комих Н., Тицька М. Концептуалізація поняття «толерантість» в соціально-психологічному дискурсі **73**
Кононенко Т. Аксіологічна структура особистості **76**
Копняк Б. До проблеми визначення термінів «ксенофобія», «толерантність» **79**
Кочерга І. Наукова комунікація в сучасному світі **80**
Лаврут О. Технічне забезпечення шкіл УРСР у другій половині 1980-х рр. **81**
Лєбєдєва Я., Дуда М. Ксенофобія: поняття та ознаки **85**
Макогончук Н. Формування толерантності в контексті полікультурності освітнього середовища **87**
Маргулов А. Мультикультурність як формат толерантності суспільства **90**
Миргородська Д. Толерантність в системі цінностей сучасної особистості **91**
Myronenko V. Formation of students' value orientations in the process of studying foreign literature through the implementation of key competences **93**
Мирошніченко А. Ґенеза розвитку проблеми толерантності **95**
Misiura A. The concept of tolerance in the modern world **97**
Moiseienko A. The issue of tolerance in Europian and Ukrainian society **99**
Mukharkin M. The notions of xenophobia and tolerance, foreign experience **100**
Нагорна А. Ціннісно-смислові орієнтири сучасної особистості та їх врахування при попередженні та виявленні правопорушень **102**
Петрова Г. Толерантність як норма сучасної правової культури **104**
Polukh V. «I-concept» as a factor of personal self-determination in adolescence **105**
Polyakov E. Kinds of tolerance in Ukraine and Europe **107**
Rohovyi S. The principle of tolerance in the Ukrainian legislation **109**
Stryzhak K. Value-semantic landmarks of the modern personality **111**
Суюсанов Л. Етнополітичні виміри законотворчості Української Центральної Ради **112**
Титаренко О. Проблема сприйняття «іншого» в українському суспільстві 40-х років XX століття **115**
Туренко О., Бабкіна М. Хиби універсальної толерантності **118**
Fedoseeva K. Problems of tolerance in today's society **121**

Цимбал Т. Межі толерантності: досвід філософської рефлексії **122**
Чертова О. Моральність і толерантність. Співвідношення та нормативне визначення понять **126**
Chuiko A. The right to diversity **129**
Shvets V. Xenophobia: current challenges **130**
СЕКЦІЯ 2. МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ **132**
Гелета Є. Дискримінація як проблема сучасного світу **132**
Голярдик Н. Особливості попередження конфліктів **133**
Гребенюк Л. Україна та Європа: політична, етнічна та релігійна толерантність **135**
Дрімуш С. Розвиток та значення міжетнічної толерантності в стратегії державної етнонаціональної політики **138**
Дуда М. До питання забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків **141**
Дюжев Д. Медична етика як умова забезпечення прав людини в сфері охорони здоров'я **143**
Kalyuzhny D. Prevention and counteraction of discrimination in Ukraine **147**
Клименко С. Міжнародні та національні стандарти у сфері запобігання та протидії дискримінації: сучасний стан, проблеми сьогодення **149**
Князькова Л. Дотримання конституційного принципу недискримінації щодо внутрішньо переміщених осіб **151**
Kozachok E. Discrimination as a global issue **153**
Коляда Д. Право на материнство та батьківство в практиці Європейського суду з прав людини **155**
Купчишина В. Вербицький Д. Поняття «толерантність» у професійній діяльності фахівця-психолога **158**
Лебедєва Ю. «Cancel culture» як правокультурний феномен **161**
Лютко Н. Дослідження поняття «злочинна особистість» в контексті сталого розвитку **163**
Manik V. Religious tolerance in the modern aspect of relations between Ukraine and Europe **166**
Merkulov M. The role of civil society in resolving modern conflicts **167**
Мірошніченко Л., Дідківська С. Суржик – проблема сучасної української мови **169**
Мотлях О. Щодо питання застосування поліграфа у розслідуванні вчинених статевих злочинів проти дітей **171**
Мунько А. Особливості трактування та впровадження гендерно орієнтованого бюджетування **175**
Неменко М. Дискримінація: правовий вимір **179**

Орлова О. Толерантність як умова недискримінації **181**
Пересада О., Коваленко М. Соціальна інклюзія у контексті забезпечення прав і свобод людини в Україні **183**
Резворович К. Особливості правового регулювання інституту емансипації в Україні **186**
Rudenko S. Prevention and counteraction discrimination in Ukraine **188**
Северінова О., Хоббі Ю. Правові засади та принципи толерантності в мультикультурному суспільстві: німецький досвід **191**
Sopilko D. International and national standards in the field of preventing and combating racial discrimination **194**
Степаненко К. Дотримання Україною міжнародних стандартів у сфері запобігання та протидії дискримінації **195**
Трещов М. Гендерні аспекти євроінтеграційного поступу України на сучасному етапі **198**
Шебанова В. Харчове насильство: наслідки та основні засади його запобігання **202**
Шкіль А. Гарантії Конституційного ладу в Україні **205**
Штоковецька Л. Міжнародні та національні стандарти у сфері запобігання та протидії дискримінації людей з інвалідністю **208**
Шумовецька С. Вимоги етнічної та релігійної толерантності у професійній комунікації офіцера-прикордонника **211**
СЕКЦІЯ 3. РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У РОЗВ'ЯЗАННІ СУЧАСНИХ КОНФЛІКТІВ **214**
Андрух К. Сучасні методи ведення інформаційних війн **214**
Білецька Т. Механізми формування політичної ідентифікації в сучасному суспільстві **216**
Butsanova K., But K. Impact of covid-19 on the activities of enterprises in the world **220**
Веденєєв В. Роль організацій громадянського суспільства в запобіганні та припиненні конфліктів **223**
Ведьорін В., Чумаченко О. Ідея становлення громадянського суспільства: історичний аспект **226**
Великий В. Громадськість – поліція: довіра як чинник толерантної взаємодії **228**
Древаль В. Сутність та особливості парламентської культури **231**
Ковальчук О. Роль громадянського суспільства у вирішенні конфліктів **234**
Леженкін М. Вирішення конфліктів як основа демократизації суспільної свідомості **236**
Недря К. «Свій серед чужих, чужий серед своїх»: нарис до проблеми дискримінації учасників бойових дій **238**

Никифоренко А. Міграційний алярмізм у сучасній Україні: нетерпимість під машкарою турботи **240**
Остапчук В. Громадянське суспільство та конфлікти **243**
Polovin S. Civil societies and English **245**
Pochtakova I. Tolerance as an effective factor of consolidation in modern society **248**
Tverdoi O. Civil society and modern conflicts **250**
Трегубов Д., Трегубова І. Формування толерантності у сучасному світовому суспільстві **253**
Чистяков С. Динамічні процеси у малих групах **256**
Ярошевська Т., Кшенська Д. Проблеми реалізації прав людини в Україні **259**
Ятло Н. Особливості толерантного спілкування з учасниками бойових дій **261**
СЕКЦІЯ 4. ПРОБЛЕМАТИКА ГЕНДЕРУ В АНТРОПОЛОГІЇ ТА АКСІОЛОГІЇ ПРАВА. ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ **264**
Барсуковський О. Питання гендерної рівності у сфері судочинства **264**
Демичева А. Лукізм, чи як жінку примушують бути красивою **265**
Denysenko V. Direct and indirect discrimination on the grounds of sex **268**
Ільків Н. Гендерна рівність як умова забезпечення сталого розвитку **270**
Katkova A. Gender discrimination and legal standards **273**
Kashyrina I. Breakthrough in Islamic gender issues forthcoming **274**
Kobchenko I. Activities of gender organizations in Ukraine **276**
Ковальова Я. Гендерна рівність в аспекті розвитку суспільства **277**
Козубай І., Штундер В. Нормативно-правове регулювання гендерних відносин в Україні: аксіологічний вимір та відповідність міжнародним стандартам **279**
Кочерженко О. Проблема гендерної ідентичності української жінки **282**
Lagutina V. Gender neutrality in the english language **284**
Лєбєдєва Я., Широкоградова А. Гендерна політика в системі державної служби: проблеми та перспективи **286**
Макєєв О. Щодо питання гендерної рівності в аксіології права **289**
Мамедова Л. Дискримінація за ознакою статі: сучасний стан **291**
Martynets I. Gender policy of Kazakhstan **294**
Мицька О. Проблемні питання гендеру в системі виконання покарань **296**
Мірошніченко Л., Рукіна Д. Актуальність гендерної рівності серед українського населення **298**

Місюра А., Чорнобай Ю. Законодавчі гарантії гендерної рівності в Україні **300**
Мокрицька Н. Правові засади формування гендерної політики України у сфері домашньої праці **302**
Мороз Х. Блокчейн як засіб подолання гендерної дискримінації **304**
Нагибайло Т. Дискримінація за ознакою статі при працевлаштуванні **306**
Ніколенко К. Поняття гендерної рівності: особистісно-соціальний аспект **308**
Оніпко С. Проблематика гендеру та дискримінації за ознакою статі **311**
Пасевич А. Ставлення молоді до ідей фемінізму **313**
Полішко О. Поняття та особливості гендерних стереотипів **315**
Савельєва А. Правове забезпечення рівності жінок та чоловіків **317**
Сергійчук К. Проблема гендеру у вищих навчальних закладах України **319**
Скиба Е. Впровадження гендерної рівності як один із інструментів розбудови країни **321**
Смірнова Д. Конституційне забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків в Україні **324**
Starokon Y. Gender stereotypes in modern society **326**
Тимофєєв В., Тінін Д. Проблематика гендеру в підрозділах Національної поліції України в умовах сьогодення **328**
Usik N. Stereotypes about persons with non-traditional orientation **330**
Хаджинова М. Гендерна рівність і недискримінація: проблеми, пошуки, перспективи **332**
Хирса А. Поняття «гендер» та «стать» в аспекті гендерної рівності **334**
Чупрінова Н. Гендерна толерантність у новій парадигмі військової освіти **336**
Шкіль А. Участь жінок у політиці: правовий аспект **339**
Yakovenko T. Non-compliance with the principle of gender equality in education **342**
Ярошевська Т., Нікітенко В. Значення концепції паритетної демократії **344**
Яцків Д. До питання гендерної нерівності на ринку праці **346**

СЕКЦІЯ 5. ОСНОВНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ **350**
Андрієвська Л. Обмежувальний припис у цивільному процесі як протидія домашньому насильству **350**
Антіпов А. Основні аспекти щодо протидії домашньому насильству **352**

Баланаєва О. Основні засади протидії домашньому насильству (зарубіжний досвід) **354**
Баранюк Д. Розкриття сутності психологічного домашнього насильства у сучасних реаліях **356**
Ботнаренко І. Психологічні особливості дитини, постраждалої від домашнього насильства **359**
Burchak B. Basic principles of preventing and combating domestic violence **363**
Voronik K. Basic issues for preventing and combating domestic violence **364**
Гончаренко О. Проблема ставлення до насильства у філософії **367**
Давидова О. Дисфункційність сім'ї як передумова домашнього насильства **369**
Дегтярьова М. Актуальні заходи та засоби запобіганню та протидії домашньому насильству **372**
Жалніна К. Домашнє насильство: психологічні аспекти **374**
Жолоб С. Дитина-кривдник: поняття та його зміст **375**
Задорожня Р. Форми та методи запобігання домашньому насильству **379**
Ivanova V. Main activities to limit domestic violence in Ukraine **381**
Іщенко А. Допомога людині, що потерпає від домашнього насильства **382**
Калюжна А. Щодо правового регулювання протидії домашньому насильству в Україні **384**
Kyrylenko A. Some ways how to prevent and combat domestic violence **387**
Клименко С. Основні засади та принципи діяльності поліцейських під час запобігання та протидії домашньому насильству **389**
Коваль Р. Прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства Національною поліцією **391**
Когут О. Психологічні причини та ознаки поведінки жертви **394**
Костюк Ю. Соціальна проблема криміналізації домашнього насильства в Україні **398**
Kravchenko A. Various kinds of domestic violence **400**
Кравченко О. Насильство над дітьми в сім'ї **401**
Кришевич О. Психологічне насильство як одна з форм домашнього насильства (ст. 126-1 КК України) **404**
Kulish E. Effective measures to prevent and response domestic violence in Ukraine **407**
Лебідь В. Домашнє насильство щодо жінок **410**
Ломакіна І. Основні засади та форми домашнього насильства **413**

Los D. Violence in the modern world and preventive measures against it **417**
Масоха В. Проблематика надання психологічної допомоги після домашнього насильства **418**
Мірошніченко Л., Іванова М. Особливості запобігання домашньому насильству **421**
Мірошніченко Л., Яцечко О. Основні умови протидій домашньому насильству **423**
Misiura A. Domestic violence laws **424**
Мітченко К. Психологічний аспект взаємодії поліцейського з дітьми-жертвами домашнього насилля **425**
Міцоглу Р. Проблема запобігання та протидії домашньому насильству **428**
Moskalevich H. The main problems in the field of prevention and countering domestic violence **431**
Prylyapa V. Basic principles of prevention and counteraction domestic violence **434**
Radilov I. Domestic violence counteraction **436**
Райвич Л. Правове регулювання запобігання та протидії домашньому насильству в Україні **438**
Руденко А. Причини та проблематика існування домашнього насилля в сучасному суспільстві **440**
Свиридов О. Деякі аспекти забезпечення запобігання домашньому насильству **442**
Serdechnyi A. Combating domestic violence: police practise advises and guidelines **446**
Synko K. State and prospects of development of legal provision of social support for victims of domestic violence **448**
Сокирко М. Стратегії запобігання домашньому насильству в Україні **450**
Soloshak B. Public policy to prevent and response domestic violence in Ukraine **453**
Срібна А. Жорстоке поводження з дітьми: особливості спілкування з дітьми, які постраждали внаслідок домашнього насильства **455**
Старинець А. Винесення термінового заборонного припису як спосіб протидії домашньому насильству **458**
Tatarintsev M. Basic principles of counteracting and preventing violence in society **462**
Тінін Д. Основні засади запобігання та протидії домашньому насильству над дітьми **465**
Ткачук К. Сутність соціального феномену «насильство в сім'ї» **467**

Fishchenko O. Domestic violence is a crime **470**
Шинкаренко І. Насилля дітей у сім'ї як актуальна соціальна проблема **472**
Shokotova O. Basic principles of preventing and combating violence **475**
СЕКЦІЯ 6. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ІНКЛЮЗИВНОСТІ ТА НЕДИСКРИМІНАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ **477**
Дедушкевич Ю. Умови реалізації принципів інклюзивності та недискримінації в освітньому просторі України **477**
Касич Є. Толерантність сучасності до людей с обмеженими можливостями: проблематика, вирішення проблеми **478**
Козубай І., Вербицька К. Проблемні аспекти реалізації принципу інклюзивності в здобутті освіти людьми з обмеженими можливостями здоров'я **481**
Нагорна Д. Інклюзивна освіта в Україні **484**
Novik M. The main problem of inclusive education in Ukraine **485**
Сіора В. Сутність інклюзивної освіти та принципи її реалізації **487**
Тарасенко В. Навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку у країнах Європи **490**
Шабельник І. Формування толерантного ставлення до дітей-сиріт **492**
Штоковецька Н. Реалізація принципів інклюзивності та недискримінаціїї при наданні освітніх послуг дітям з РАС в Україні **494**
СЕКЦІЯ 7. НЕДИСКРИМІНАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ **498**
Богдан К. Психологічна підготовленість слідчих Національної поліції України до застосування програм медіації в рамках захисту прав потерпілих **498**
Борисенко Д. Недискримінація як складова діяльності Національної поліції України: вплив мобінгу на бойовий потенціал особового складу **501**
Ільчишина А. Принцип недискримінації у роботі правоохоронця **503**
Ковальов Б. Емоційний інтелект як ціннісно-смисловий орієнтир у системі психологічної підготовки працівників правоохоронних органів **507**
Kristeva Y. Discrimination in the ranks of the national police of Ukraine **510**
Міська О. Протидія дискримінації працівників Національної поліції України **511**
Мухіна Г. Толерантність як складник професійної компетентності поліцейського та поліцейської **513**

Нагайник Т. Етика спілкування працівників поліції з людьми з інвалідністю **516**
Новікова О. Професійна толерантність як ціннісна основа військовослужбовця **518**
Пилипенко Є. Щодо дотримання правил етичної поведінки поліцейськими під час виконання ними службових обов'язків **521**
Півненко О. Недискримінація як запорука успішної діяльності правоохоронної системи **523**
Подорога А. Анатомія корупції: поліцейські та перевертні **525**
Поліщук О. Дотримання принципів гендерної рівності в діяльності Національної поліції **527**
Пономаренко Я. Готовність до змін як ключова ознака забезпечення недискримінаційного підходу у діяльності поліції **529**
Сидоров С. Проєкт «Custody Records» – потужний крок у забезпеченні захисту прав людини **533**
Smolyak V. Police combating racism and discrimination **536**
Стеценко В. Масові заворушення: психологічні та тактичні аспекти **539**
Строганова Е. Вплив організаційної культури на емоційне вигорання працівників Національної поліції України **543**
Сусликов В. Рівень національної дистанційованості курсантів ДонДУВС **547**
Тробюк Н. Роль куратора у процесі формування толерантності майбутніх офіцерів у військових закладах вищої освіти **549**
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ **552**

ВСТУПНЕ СЛОВО

ректора Донецького державного університету внутрішніх справ, доктора юридичних наук, професора, Заслуженого юриста України, полковника поліції Сергія Сергійовича ВІТВІЦЬКОГО

Шановні учасники конференції, гості, усі присутні!

Радий вітати вас у Донецькому державному університеті внутрішніх справ. Сьогодні ми проводимо Всеукраїнську наукову конференцію «Толерантність в системі цінностей сучасної особистості», приурочену до Міжнародного дня толерантності.

Як ми розуміємо толерантність? Це передусім милосердя, повага, співчуття. У сучасному світі з його викликами високої конфліктогенності не існує іншої технології миротворення. Саме толерантність є засобом утвердження прав і свобод людини, демократії і влади закону для кожного.

Усе вищесказане обумовлює надзвичайну актуальність проблематики конференції для сьогодення.

Гуманітарні знання є вкрай необхідними в реалізації професійної діяльності правників. Саме їх формують і розвивають у курсантської та студентської молоді викладачі кафедри соціально-гуманітарних дисциплін. Разом з тим ось уже другий рік поспіль вони активно працюють над дослідженням наукової теми, присвяченої проблемам толерантності. Сподіваємося, що сьогоднішнє зібрання допоможе розібратися в багатьох соціальних проблемах, які ставить перед нами сьогодення, а також спонукатиме до подальших цікавих досліджень у цьому напрямі.

Приємно зазначити, що проблематика конференції викликала жвавий інтерес у науковців з провідних закладів вищої освіти, практичних співробітників органів Національної поліції України. У її роботі беруть участь представники таких наукових закладів:

закладів освіти системи МВС України:

Національної академії внутрішніх справ,

Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького,

Національної академії Національної гвардії України,

Національного університету цивільного захисту України,

Харківського національного університету внутрішніх справ,

Академії Державної пенітенціарної служби,

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

Донецького державного університету внутрішніх справ,

Львівського державного університету внутрішніх справ,

Одеського державного університету внутрішніх справ;

наукових установ:

Державного науково-дослідного інституту Міністерства внутрішніх справ України,

Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова»;

іноземних закладів вищої освіти:

Мінського інноваційного університету;

закладів вищої освіти:

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

Національного авіаційного університету,

Донецького національного технічного університету,

Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,

Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди,

Хмельницького національного університету,

Криворізького державного педагогічного університету,

Херсонського державного університету,

Донецького інституту ринку та соціальної політики,

Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;

практичних підрозділів МВС України:

Управління дотримання прав людини Національної поліції України;

інших освітніх закладів:

Комунального закладу «Центр дитячої та юнацької творчості № 1 Харківської міської ради».

Від імені колективу Донецького державного університету внутрішніх справ, від себе особисто бажаю всім учасникам конференції плідної роботи, цікавих дискусій, духовного збагачення в процесі спілкування та незабутніх приємних вражень від перебування в стінах Донецького державного університету внутрішніх справ. Творчої наснаги вам та успіхів у роботі!

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Сергій БУРИЙ, Андрій КУЧЕРЯВИЙ
Військовий інститут
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЗҐУРТОВАНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО ПІДРОЗДІЛУ

У військовому підрозділі толерантність є одним із чинників зґуртованості, адже нетерпимість військовослужбовців один до одного на підставі релігійних, культурних, національних чи інших відмінностей не дозволить забезпечити між ними якісну комунікацію у ході тісної командної взаємодії.

Таким чином, у ході формування згуртованості військового підрозділу актуальним постає питання виховання військовослужбовців як осіб толерантних, що передбачає реалізацію певних заходів на різних етапах зазначеного процесу.

Безпосередньо процес зґуртування військовослужбовців є завданням їхнього командиру, який виконує його в контексті реалізації функцій та світових традицій військового лідерства. Розглянемо окремі етапи формування зґуртованості військового колективу та визначимо відповідні виховні заходи щодо набуття військовослужбовцями толерантності, спираючись на дослідження Пола Бартоуна та Фаріса Кірклanда [3], присвячене питанню оптимального лідерства у малому військовому підрозділі.

Зазначений процес характеризується чотирма етапами. Першим з яких є «новонароджений підрозділ» (Neonatal unit): формування внутрішніх групових зв'язків – встановлення горизонтальної зґуртованості та довіри, набуття військовослужбовцями відповідності та узгодженості з рівною референтною групою, триває до 4-х місяців від створення підрозділу.

На цьому етапі військовослужбовець створює навколо себе сприятливе середовище, для чого намагається знайти осіб зі свого найближчого оточення, які є близькими з огляду на його особистісні цінності та яким він може довіряти з огляду на їх спільність. Завданням командира є створення умов, за яких внутрішні групові зв'язки можуть бути утворені кожним військовослужбовцем з кожним іншим членом військового колективу, не зважаючи на існуючі відмінності між ними. Іншими словами, такі відмінності мають бути нівельованими або, навіть, перетворені у позитивні чинники процесу зґуртування колективу, коли одні члени підрозділу своїми індивідуальними рисами доповнюють інших.

У ході визначення низки виховних заходів окреслимо спочатку ймовірні відмінності у членів новоутвореного військового колективу. До їх числа

можуть належати, наприклад, мовні відмінності, якщо військовослужбовці розмовляють українською, російською, угорською, румунською чи іншою мовою. Задля усунення можливих перешкод у формуванні міцних комунікативних зв'язків між різномовними військовослужбовцями, на наш погляд, слід створювати ситуації колективного обговорення тих чи інших питань. Зокрема, це можуть бути проблемні питання тактичної, медичної, вогневої підготовки тощо, які є актуальними для всіх військовослужбовців. Організовані та контрольовані командиром дискусії дозволять висловитися кожному члену військового колективу, при цьому він має зробити так, щоб його розуміли всі присутні. Інший спосіб досягнення взаємопорозуміння між різномовними військовослужбовцями є таким: в межах військової підготовки командир може давати завдання, яке виконується лише в груповий спосіб, а до відповідних груп призначати осіб, які розмовляють різними мовами. Зауважимо, що, на наше переконання, у підрозділі мають створюватися пріоритети особистісного розвитку кожного з його членів щодо оволодіння державною мовою, задля чого мають проводитися індивідуальні та групові бесіди з військовослужбовцями, створюватися навколо них україномовне комунікативне середовище, яке з часом стане одним із базових об'єднуючих чинників згуртованості військового колективу.

Інші відмінності між військовослужбовцями можуть мати національну, культурну чи релігійну природу. Дуже правильним буде формувати повагу до представників інших релігійних чи етнічних культур, а це вимагає знайомства з ними. Таким чином, цілком виправданим є вшанування традицій різних народів, представники яких проходять службу у військовому підрозділі, святкування національних свят, відзначення історичних подій, знайомство військовослужбовців з витворами народного мистецтва в різних регіонах країни тощо. Звичайно, що до святкування державних свят, які мають історичну, професійну чи релігійну природу, мають залучатися всі військовослужбовці, що також стане чинником згуртування військового колективу.

Другий етап цього процесу носить назву «підлітковий підрозділ» (Adolescent unit) та характеризується формуванням зв'язків між лідером та групою – встановлення вертикальної згуртованості та довіри, набуття військовослужбовцями ідентифікації з лідером своєї групи, він триває від 4-х до 10-ти місяців існування військового підрозділу.

У цей період командиру необхідно, в першу чергу, самому проявляти повагу і толерантність до представників різних релігійних, етнічних чи культурних груп. Задля цього він повинен бути сам обізнаний у відповідних питаннях, демонструвати обізнаність у різноманітних традиціях та історії народів України. Отже, ми вважаємо, що провідним виховним методом щодо формування у підлеглих толерантності є, у цій ситуації, демонстрація власного прикладу. Задля цього командир має створювати відповідні прецеденти, він

повинен бути активним у взаємодії з власним колективом як у ході військових навчань, так і під час відпочинку, облаштування побуту, при неформальному спілкуванні з підлеглими та членами їхніх родин тощо.

Третій етап формування згуртованості військового колективу визначається Полом Бартоуном та Фарісом Кіркландом як «зрілий підрозділ» (Maturing unit). Його характеристикою є формування командної майстерності, консолідації та цілісності, інтерналізація цінностей підрозділу та організації в цілому. Триває цей етап від 10-ти до 12-ти місяців життєвого циклу підрозділу.

Ці цінності, що мають бути інтерналізованими, і є, у тому числі, цінностями толерантного ставлення до оточуючих, не зважаючи на очевидні відмінності. Вважаємо, що ця цінність є спорідненою до цінності патріотизму, адже людина, яка встала на захист своєї Батьківщини, захищає не лише територію, а всіх громадян, які мають різні національності, належать до різних релігійних конфесій тощо. Отже, відданість Батьківщині – це відданість кожній людині, яка є українцем, з урахуванням її культурних й інших індивідуальних рис, а толерантність – це риса патріота. Таким чином, на цьому етапі формування згуртованості військового підрозділу через становлення військовослужбовців як толерантних особистостей необхідною є активізація патріотичного виховання. Відповідні заходи широко висвітлюються як у роботах науковців [2], так і на офіційних сайтах державних установ [1].

Останній етап згуртування військового підрозділу має назву «чудовий підрозділ» (Excellent unit). У цей час відбувається формування генеративності (інтересу до наступного покоління та його виховання), підтримка досконалості підрозділу, продовження докладання зусиль щодо зростання підрозділу та подолання нових викликів – від 12-ти до 36-ти місяців у трирічному циклі оптимального розвитку підрозділу.

Для більшості військовослужбовців цей етап є перехідним у сенсі набуття ними самими якостей військового лідера. А отже, вони самі мають організовувати та проводити навчальні та виховні заходи, в яких повинні демонструвати та пропагувати толерантність. Відповідне завдання повинно бути визначене для них командиром, що і матиме статус виховного заходу.

Таким чином, ми можемо констатувати специфічний зміст процесу виховання толерантності у військовослужбовців на різних етапах формування згуртованості їхнього колективу. Його реалізація, на нашу думку, вимагає наявності спеціальний знань у командирів та їх відповідної спеціальної підготовки як військових педагогів. Проте успішність у набутті військовослужбовцями толерантності до членів свого колективу дозволить набути риси згуртованості та, як наслідок, здатності успішно виконувати бойові завдання високого рівня складності.

Література:

1. Військово-патріотичне виховання у Збройних Силах України. https://www.mil.gov.ua/diyalnist/vijskovo-patriotichna-robota/vijskovo-patriotichne-vihovannya-u-zbrojnih-silah-ukraini.html

2. Пальчик С. І. Військово-патріотичне виховання як фундамент ідеологічної роботи в Збройних Силах України. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. № 2 (39). С. 335–340.

3. Bartone P. T. & Kirkland F. R. Optimal leadership in small army units: Handbook of Military Psychology / In R. Gal& A. D. Mangelsdorf (Eds.), West Sussex, England: Wiley, 1991. P. 393–409.

Юлія КОРОТКОВА
Донецький державний університет внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

На сьогодні поняття «інклюзія», «інклюзивна освіта», «інклюзивне навчання», «інклюзивне навчальне середовище» міцно увійшли до вітчизняної психолого-педагогічної науки і практики. Так, проблему інклюзивного навчання студентів закладів вищої освіти досліджують такі вчені, як Г. Гребенюк, В. Скрипник, І. Томаржевська, О. Хорошайло, М. Чайковський, С Літовченко, Н. Мірошниченко та багато інших. Зокрема, обґрунтовано концепції та моделі навчання осіб з функціональними обмеженнями здоров'я (Д. Дікова-Фаворська, Г. Бурова); методики виховання духовних цінностей у студентів з особливими потребами (О. Хорошайло); досліджено питання теорії та технологій розвитку соціальності особистості в умовах інклюзивної освіти (О. Рассказова) та інтеграції молоді з функціональними обмеженнями (Г. Першко, О. Тарасова, С. Омельченко); педагогічні умови реабілітації студентів з особливими потребами (М. Роганова, А. Шевцов); проаналізовано теоретичні та практичні аспекти соціально-педагогічної підтримки, інтеграції та соціально-психологічної адаптації студентів з обмеженими можливостями до навчання у ЗВО (М. Андреєва, Ю. Богінська, В. Церклевич, Т. Гребенюк, Т. Комар, В. Скрипнік, М. Томчук); здійснено аналіз особливостей проєктування і моделювання систем соціально-педагогічної роботи в закладах освіти (О. Безпалько, О. Караман, С. Савченко, С. Харченко [2, с. 8–9].

На сьогодні організацію інклюзивної освіти врегульовує Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 635. В останньому наголошується, що організація освітнього процесу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в ЗВО передбачає:

– створення інклюзивного освітнього середовища;

– застосування принципів універсального дизайну в освітньому процесі;

– приведення території закладу вищої освіти, будівель, споруд та приміщень у відповідність з вимогами державних будівельних норм, стандартів та правил. У разі коли наявні будівлі, споруди та приміщення закладів вищої освіти неможливо повністю пристосувати для потреб осіб з інвалідністю, здійснюється їх розумне пристосування з урахуванням універсального дизайну;

– забезпечення здобувачів освіти з особливими освітніми потребами закладів вищої освіти I – II рівня акредитації державної та комунальної форми власності необхідними спеціальними засобами корекції психофізичного розвитку згідно з типовим переліком, затвердженим МОН;

– забезпечення необхідними навчально-методичними матеріалами та інформаційно-комунікаційними технологіями для організації навчального процесу;

– забезпечення в разі необхідності розумного пристосування;

– застосування в освітньому процесі найбільш прийнятних для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами методів і способів спілкування, в тому числі української жестової мови, рельєфно-крапкового шрифту (шрифту Брайля) із залученням відповідних фахівців і педагогічних працівників;

– забезпечення доступності інформації в різних форматах (шрифт Брайля, збільшений шрифт, електронний формат та інші) [1].

Також у Порядку зазначається, що з метою організації інклюзивного навчання у закладі вищої освіти в межах наявної штатної чисельності може створюватися спеціальний навчально-реабілітаційний підрозділ або група психолого-педагогічного супроводу [1].

Слід зазначити, що в деяких закладах дійсно почали діяти такі підрозділи. Так, наприклад, в Уманському державному педагогічному університеті на факультеті соціальної та психологічної освіти функціонує Центр «Без бар'єрів», який займається розробленням, упровадженням і постійним удосконаленням системи супроводу студентів з особливими освітніми потребами в університеті, взаємодіє з управліннями праці та соціального захисту населення, реабілітаційними центрами [3, с. 199].

Супровід навчання здобувачів з особливими потребами, як правило, здійснюється за такими напрямами: педагогічний, психологічний, соціальний.

Педагогічний супровід спрямовується на допомогу студентам у навчанні.

Метою психологічного супроводу є інтеграція здобувачів з особливими потребами в студентський колектив та пристосування навколишнього середовища до їх потреб. У межах цього напряму проводяться анкетування та тестування студентів; застосовуються техніки арт-терапії, тілесно-орієнтовані

та інші методики роботи для поліпшення психологічного й морального стану учасників освітнього процесу; проводяться тренінгові програми «Долаємо стрес позитивно» та «Підготовка молоді з інвалідністю до сімейного життя», «Я – медіа» і «Шлях до успіху»; здійснюється індивідуальне консультування студентів з інвалідністю методом позитивної психотерапії; організовується робота творчої майстерні, заняття із hand made; психодрама з елементами тренінгу.

Соціальний супровід навчання студентів з особливими потребами забезпечує виконання основних соціальних функцій, а саме навчання, працевлаштування, комунікації з людьми. Основною метою цього супроводу є забезпечення інтеграції здобувачів з особливими потребами в університетське середовище, їх активна участь у Студентській соціально-психологічній службі університету; організація та проведення акцій, ярмарків та соціальних заходів, співпраця з представниками закладів соціального захисту населення [3, с. 200–201].

Утім, варто зазначити, що досвід вищеназваного закладу скоріше є винятком, оскільки більшість вишів залишаються закритими для людей з особливими потребами через відсутність створеного в них відповідного інклюзивного середовища. Задля повноцінної реалізації ідеї інклюзивного навчання у закладах вищої освіти необхідним є:

– удосконалення чинного законодавства;

– пристосування приміщень для потреб здобувачів з особливостями розвитку;

– розробка відповідного навчально-методичного забезпечення;

– підготовка науково-педагогічного складу до роботи в інклюзивних групах.

Таким чином, можемо констатувати, що останнім часом держава приділяє значну увагу проблемам організації та забезпечення інклюзивного навчання у закладах вищої освіти, утім залишаються невирішеними нагальні проблеми (недостатнє фінансування ЗВО з боку держави, спрямоване на відповідне переобладнання приміщень, відсутність належного навчально-методичного забезпечення та недостатня поінформованість педагогів у галузі інклюзивного навчання), які гальмують розвиток цієї галузі.

Література:

1. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року. № 635. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/635-2019-п#Text

2. Чайковський М. Є. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору : дис. … д-ра пед. наук : 13.00.05. Старобільськ, 2016. 570 с.

3. Чупіна К. О. Інклюзивне навчання в умовах закладу вищої освіти: з досвіду Центру соціально-освітньої інтеграції та інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму «Без бар'єрів». *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат : І Всеукраїнська міждисциплінарна науково-практична конференція*. Тернопіль, 2021. С. 199–201.

Сергій ПЕКАРСЬКИЙ
Донецький державний університет внутрішніх справ

ПОВНОВАЖЕННЯ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ ЩОДО ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства, визначає Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII [4].

Під домашнім насильством визнається діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Згідно діючих норм особа, яка вчинила домашнє насильство у будь-якій формі, визнається кривдником. Відповідно до предмету даного дослідження дитина-кривдник – це особа, яка не досягла 18 років та вчинила домашнє насильство у будь-якій формі. Своєю чергою, дитина, яка постраждала від домашнього насильства (постраждала дитина), – це особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства.

У разі якщо постраждалою особою є дитина, будь-які дії, що вчиняються щодо неї, базуються на принципах, визначених Конвенцією ООН про права дитини, Конвенцією Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, Європейською конвенцією про здійснення прав дітей та законодавчими актами України у сфері захисту прав дитини. Зазначаємо, що заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству здійснюються без дискримінації за будь-якою ознакою. До органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, належать і уповноважені

підрозділи органів Національної поліції України, до яких відносяться і підрозділи ювенальної превенції (далі ЮП – прим. автора).

Відповідно до вимог Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, яка затверджена наказом МВС України від 19 грудня 2017 року № 1044 [1], поліцейські підрозділу ювенальної превенції уживають заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству в межах Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Поліцейські підрозділу ЮП:

– виявляють факти домашнього насильства, вчиненого дітьми і стосовно дітей, та реагують на них в порядку, визначеному законодавством;

– приймають і розглядають заяви та повідомлення про факти домашнього насильства, вчиненого дітьми та стосовно дітей, вживають заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам;

– виносять термінові заборонні приписи стосовно кривдників;

– вживають заходів щодо взяття на профілактичний облік та проведення профілактичної роботи з дітьми-кривдниками;

– здійснюють контроль за виконанням дітьми-кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;

– інформують постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;

– взаємодіють з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, в порядку, визначеному законодавством; здійснюють повноваження у сфері запобігання та протидії домашньому насильству з урахуванням міжнародних стандартів реагування правоохоронних органів на випадки домашнього насильства та оцінки ризиків;

– проводять оцінку ризиків вчинення домашнього насильства у визначеному законодавством України порядку [1].

Підрозділи ЮП беруть на профілактичний облік дітей, які вчинили домашнє насильство. Підставами для поставлення кривдника на профілактичний облік є:

– складений адміністративний протокол про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173-2 КУпАП;

– терміновий заборонний припис стосовно кривдника, винесений працівником уповноваженого підрозділу поліції;

– отримання уповноваженим підрозділом поліції в установленому законом порядку інформації про видачу судом обмежувального припису кривднику;

– рішення суду про накладення адміністративного стягнення за адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173-2 КУпАП;

– відкриття кримінального провадження стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства чи насильства за ознакою статі;

– повідомлення установи виконання покарань про звільнення від відбування покарання кривдника, засудженого за вчинення домашнього насильства чи насильства за ознакою статі [3].

Підставами для зняття кривдника з профілактичного обліку є:

– відсутність повторних випадків учинення кривдником домашнього насильства впродовж одного року з дня взяття на профілактичний облік;

– закінчення строку дії обмежувального припису стосовно кривдника;

– закриття справи про адміністративне правопорушення стосовно кривдника;

– закриття кримінального провадження за відсутністю в діянні складу кримінального правопорушення, розпочатого у зв'язку з вчиненням кривдником домашнього насильства чи насильства за ознакою статі;

– погашення або зняття судимості за кримінальне правопорушення, пов'язане з учиненням домашнього насильства;

– набрання законної сили виправдувальним вироком суду, вироком суду щодо призначення покарання у вигляді позбавлення волі за кримінальне правопорушення, пов'язане з учиненням домашнього насильства;

– рішення суду про оголошення особи померлою чи визнання безвісно відсутньою або отримання свідоцтва про її смерть [3].

Практика запобігання домашньому насильству вимагає чіткої кваліфікації даного правопорушення. Проблематика сімейно-побутових конфліктів не завжди містить ознаки адміністративного правопорушення. Дії кривдника характеризуються усвідомленням ним своїх дій з настанням різного виду шкоди (в залежності від виду домашнього насильства). При сімейно-побутовому конфлікті вбачаються активні дії всіх осіб, що залучені до конфлікту, різні погляди на вирішення проблемної ситуації. У випадку наявності сімейно-побутового конфлікту спостерігаємо дії на вирішення конфліктної ситуації без умисних дій, спрямованих на завдання шкоди, як це є при проявах домашнього насильства. Також зазначаємо, що невирішеність сімейно-побутового конфлікту може призвести до дій, які виходять за межі даного конфлікту і містять склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП, чи склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК України чи іншими статтями КК України, які передбачають підстави кримінальної відповідальності за: вбивства; завдання тілесних ушкоджень; кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи; злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, чи зловживання опікунськими правами тощо.

Викладені міркування дозволяють зробити висновок, згідно якого працівник ЮП повинен чітко визначити, чи є склад будь-якого виду домашнього насильства (адміністративного чи кримінального правопорушення), чи це сімейно-побутовий конфлікт. Своєчасна

профілактична робота з сім'ями сприятиме запобіганню вчинення фактів домашнього насильства.

Література:

1. Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: затверджена наказом МВС України від 19 грудня 2017 року № 1044. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text

2. Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 року № 658. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text

3. Порядок взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України: затверджений наказом МВС України від 25 лютого 2019 року № 124. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19#n14

4. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/%202229-19#Text

Тамара САБЕЛЬНИКОВА
Донецький державний університет внутрішніх справ

ТОЛЕРАНТНІСТЬ У СТАВЛЕННІ ДО ПРЕДСТАВНИКІВ ІНШИХ ЕТНОСІВ ЯК РИСА НАЦІОНАЛЬНОГО МЕНТАЛІТЕТУ УКРАЇНЦІВ

Дослідження національного менталітету завжди є актуальною темою, оскільки відповідь на нього допомагає краще осмислити і зрозуміти сучасне буття того чи іншого народу, його місце у світовому культурному просторі.

Національний менталітет – це певний поведінницький код, який визначає соціально-психологічний стан етносу. Він включає певні елементи національного характеру, є колективним підсвідомим, що включає глибоко вкорінені традиції та стереотипи поведінки.

Серед рис національного менталітету українців багато дослідників виділяють толерантність, яка виявляється в різних типах відносин. Ми зупинимося на такому її прояві, як ставлення до представників інших етносів. Пропонуємо розглянути цю проблему у двох аспектах – політичному й побутовому.

Никифор Григоріїв пише, що «український народ не виявляв смаку до політичного панування над іншими», і що «державницькі змагання українців походять з бажання не панувати над іншими народами, не з бажання грабувати

чи визискувати їх…, а з бажання жити власним організованим вільним громадським життям [2, с. 447–448]».

Звісно, що наша історія сповнена багатьма кривавими подіями, де була й різня, і помста, але в ті жорстокі часи, напевно, інакше й бути не могло. Та все ж українці переважно бралися за зброю у разі загрози для них. Так, у листі до кримського хана кошовий отаман Іван Сірко пише, що Військо низове Запорізьке не мислило входити в неприязнь з Кримським ханством, але останнє перше почало нападати на козаків, підбурюване турецькою владою. Далі Сірко пише, що козаки не мали наміру воювати з Кримом не через страх перед його силою, а виключно внаслідок сусідської приязні [2, с. 149–150].

В «Історії Русів» також згадується про добросусідське ставлення Сірка до кримців та про повагу останніх до кошового. Хоча сутички між татарами та козаками траплялися час від часу, Іван Сірко ніколи не втрачав людяності. Одного разу до нього зі скаргою звернулася вдова-татарка, в якої козаки забрали корову, позбавивши дітей-сиріт засобів для існування. Уже сам факт того, що жінка насмілилася звернутися до кошового, свідчить про його гуманне ставлення до людей. Розібравшись у ситуації, Іван Сірко наказав повернути всю худобу мешканцям того села, щоб, якщо у вдови корова перестане давати молоко, вони годували її дітей молоком своїх корів [1, с. 173–174].

У М. Поповича читаємо, що, незважаючи на напруженість стосунків між Руссю і Ордою, чимало татар мирно жило в українському середовищі. Зокрема, золотоординський хан Тохтамиш у часи боротьби з Тамерланом переселився на Наддніпрянщину [3, с. 157].

Про надзвичайну гостинність українців та їх прихильне ставлення до іноземців є чимало свідчень у спогадах мандрівників із різних країн у різні історичні періоди. Про це писали візантійський письменник Маврикій [4, с. 8–9], секретар антіохійського патріарха Макарія III Павло Алепський, що подорожував Україною в 1654 та 1656 роках [4, с. 29] тощо.

Навіть представники тих народів, з якими українці ворогували в недалекому минулому, вказують на доброзичливість наших співвітчизників. Зокрема, шляхтич з Кракова Карло Хоєцький, якого разом з іншими конфедератами було заарештовано й відправлено до Сибіру через Україну, згадував, що в Ніжині не лише господарі приділених їм помешкань ставилися людяно до засланців, а й інші люди, переганяючи їх на санях, кидали хліб і гроші, чим надзвичайно зворушували заарештованих [4, с. 52–53].

Навіть серед росіян знаходилися такі, що писали про гостинність українців. Коли військо заходило в село, його мешканці топили хати, наварювали всякої всячини і гостинно приймали солдат. Правда, коли починалися пияцтво й грабунки, то гостинні почуття охолоджувалися. Такі свідчення залишив Іван Аксаков, що був старшиною московських військ у 1865 році.

Отже, як свідчать історичні джерела, толерантність у ставленні до представників інших етносів, гостинність, привітність – риси українського національного менталітету, закодовані в етнічній свідомості на глибинному рівні. Нині Україна – багатонаціональна держава, яка стала батьківщиною для багатьох народів саме завдяки толерантності й гостинності українців.

Література:

1. Конисский Г. История Русов. Репринтне відтворення видання 1846 р. Київ, 1991. 307 с.

2. Крисаченко В. Українознавство : Хрестоматія-посібник: У 2 кн. Кн. 2. Київ, 1997. 464 с.

3. Попович М. Нарис історії культури України. Київ, 2001. 728 с.

4. Січинський В. Чужинці про Україну. Львів, 1991. 96 с.

Дмитро ТИТАРЕНКО
Криворізький державний педагогічний університет

ПРАВО НА ВБИВСТВО? ПРАВОВА ФОРМУЛА «ДОЗВІЛ НА ЗНИЩЕННЯ ЖИТТЯ, НЕГІДНОГО ЖИТТЯ» В КОНТЕКСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ЧЛЕНІВ ЗОНДЕРКОМАНДИ 4В

У період нацистської окупації на території України було скоєно низку масових злочинів стосовно різних категорій населення – як цивільних, так і військовополонених. Одними з найменш досліджених в Україні є масові вбивства душевнохворих. Їхня трагічна доля стала предметом підвищеної уваги науковців відносно нещодавно. У той же час в історичному, політичному і кримінально-правовому дискурсі інших держав, і передусім Німеччини, ці питання розглядалися вже давно. Питання кримінального переслідування винних у цих злочинах мали свою специфіку, що пояснювалося існуючими на той час не лише політико-правовими, але й медико-етичними підходами.

Досить наочно це проявилося під час судового процесу над колишніми членами зондеркоманди (особливої команди) 4b в 1971 – 1973 рр. у Дюссельдорфі. Зондеркоманду 4b було сформовано в травні 1941 р. у складі айнзатцгрупи (оперативної групи) С із числа службовців таємної поліції, кримінальної поліції та служби безпеки райхсфюрера СС у школі прикордонної поліції Претч (недалеко від Лейпцига) [2, с. 121]. Одразу ж після нападу Німеччини на СРСР команда вирушила з місця свого формування, слідуючи за наступаючими німецькими військами. Підрозділ, виконуючи покладені на нього функції, виявляв та знищував євреїв, партійний актив, членів радянського підпілля у Львові, Тернополі, Вінниці, Умані, Кіровограді, Кременчузі, Полтаві, Краматорську, Артемівську, Слов'янську,

Костянтинівці, Горлівці, Ростові та інших населених пунктах на окупованій території СРСР.

Одним із наймасштабніших став розстріл пацієнтів психіатричної лікарні в Полтаві. Здійснення цього вбивства пов'язане з ім'ям Фріца Брауне, співробітника Головного управління імперської безпеки, що 1 жовтня 1941 р. був призначений на посаду командира команди замість свого попередника Хермана, відкликаного до Берліна.

Знищення пацієнтів було здійснено зондеркомандою 4b 30 жовтня 1941 р. Напередодні запланованого вбивства в декількох кілометрах від лікарні в порослій лісом місцевості радянськими військовополоненими було викопано могилу, призначену для розстрілу і поховання вбитих пацієнтів [6, Bl. 18]. Перед вивезенням із лікарні пацієнти, які з огляду на перебіг хвороби були неспокійними, отримали ін'єкції заспокійливого засобу скополаміну. У той же час іншим, дуже слабким фізично пацієнтам, для того, щоб забезпечити можливість їх транспортування, зробили ін'єкції камфори і кофеїну. З огляду на масштабність акції зі знищення пацієнтів для її реалізації було залучено майже весь наявний склад підрозділу. Вбивство пацієнтів члени зондеркоманди здійснювали шляхом пострілів у потилицю з автоматів, поставлених у режим одиночного вогню. Згідно з «Повідомленням про події в СРСР № 143» від 8.12.1941 р. в Полтаві було розстріляно 599 душевнохворих [4, Ereignismeldung UdSSR № 143].

У ході попереднього слідства по справі, розпочатій Центральним відомством управлінь юстиції земель Німеччини з розслідування націонал-соціалістських злочинів у 1962 р., були встановлені колишні члени зондеркоманди 4b, які підозрювалися у скоєнні даного злочину. У 1962 р. справу, порушену західнонімецькими слідчими, передали до Центрального відомства землі Північний Рейн-Вестфалія з розслідування націонал-соціалістських масових злочинів при прокуратурі Дортмунда [5, Bl. 133–134]. Слідство йшло протягом тривалого часу; частина підозрюваних, розуміючи тяжкість висунутих звинувачень, відкидала взагалі факти розстрілу, що вступали у протиріччя із законами та звичаями війни, замовчувала або категорично спростовувала під час допитів свою участь у знищенні цивільного населення, зокрема і психічно хворих людей, намагалася применшити кількість загиблих. У лютому 1970 р. німецькими слідчими було підготовлено обвинувальний акт по справі. Всього у справі було виділено 30 епізодів злочинів, скоєних на окупованій території Радянського Союзу. Обвинувачуваним інкримінували «участь у розстрілах євреїв, комуністів, політичних комісарів і душевнохворих [8, Bl. 1]» на території Української РСР, зокрема Вінницької, Кіровоградської, Полтавської та Сталінської областей.

25 березня 1971 р. розпочався судовий процес над вже 12 обвинувачуваними. Участь і співучасть у знищенні пацієнтів психіатричної лікарні в Полтаві була інкримінована 9 особам з цього числа. Основним

відповідачем у епізоді щодо винищення психічно хворих пацієнтів лікарні у Полтаві був Фріц Брауне.

У ході досудового розслідування, а також судового процесу особливу увагу німецьких слідчих та суддів привернула низка питань щодо дій виконавців та співучасників злочину, причин знищення душевнохворих, їхньої кількості, медичного стану пацієнтів Полтавської психіатричної лікарні.

Важливим аспектом юридичної кваліфікації злочину був психічний і фізичний стан пацієнтів, ефект, що справили медичні препарати, які ввели хворим шляхом ін'єкцій перед вивезенням. Під час допитів членів зондеркоманди Брауне і Зоммерфельда вони підкреслювали, що «фізичний стан пацієнтів був абсолютно незадовільним», що пацієнти були нездатні висловити своє бажання до життя за допомогою опору і відчувати душевні муки [7, Bl. 233].

Злочинці за допомогою адвокатів намагалися виправдатися, заявивши, що вони не усвідомлювали неправомірності своїх дій, оскільки хворі нібито не виявляли «волі до життя». При цьому вони спиралися на відому правову формулу нацистської держави: адвокат і професор кримінального права Карл Біндінг та фрайбурзький психіатр Альфред Хоче у 1920 р. видали брошуру під назвою «Дозвіл на знищення життя, негідного життя. Його міра та його форма» [1], яка зараз вважається першопрохідцем нацистської програми так званої «евтаназії». У ній вони виступали за можливість застосування «евтаназії» для певних груп населення і характеризували, серед іншого, психічно хворих та осіб з обмеженими фізичними можливостями як «генетично небезпечних» та як «економічний тягар для суспільства» [3, с. 463]. Вони стверджували, що у випадку «невиліковно божевільних», «порожньої людської оболонки», «баластного існування» вони не бачать жодної юридичної, соціальної, моральної чи релігійної підстави, щоб не виправдати вбивство цих людей [3, с. 463].

Небезпечні ідеї цієї брошури виявилися після 1945 р.: суди ФРН засуджували винних у вбивствах шляхом нацистської «евтаназії» переважно лише за співучасть у вбивстві. Вирішальним критерієм тут була суб'єктивна воля злочинця, внаслідок чого факти часто трактували на користь обвинуваченого. Відповідальність за вбивства хворих на окремих ієрархічних рівнях організації вбивств перекладалася нагору, аж доки єдиними винуватцями не залишилися Гітлер та його найближче оточення. Лікарі, які брали активну участь у «евтаназії» дітей у лікарняних закладах, були виправдані німецькими судами у 1950-х рр., оскільки вони з чистою совістю вважали свої дії законними.

З метою верифікації цієї версії підсудних було залучено показання радянських свідків, одержані у рамках юридичної співпраці після відповідних запитів німецької сторони до Генеральної прокуратури СРСР. У запитах містилися прохання надати матеріли, що могли б мати юридично доказову

силу в рамках процесів, які проходили в Німеччині. Ці матеріали засвідчували, що частина пацієнтів, дізнавшись про можливий переїзд до Харкова, висловлювала радість з приводу обіцяного покращення умов перебування та харчування, тобто в них була наявна «здатність до реакції, що відповідала ситуації [7, Bl. 231]».

Судом було також використано медичний висновок експерта у сфері психіатрії, доктора медицини, директора Рейнської земельної лікарні в Дюссельдорфі Хейнріча, який оцінив потенційний вплив лікарських засобів (скополаміну, кофеїну та камфори), які давали пацієнтам перед транспортуванням до місця розстрілу. На підставі цих матеріалів суд дійшов висновку, що, принаймні, певна частина жертв була здатна усвідомити, що відбувається, запідозрити загрозу життю і чинити опір, ускладнити виконання розстрілу або перешкодити йому. Фактичний процес вбивства було кваліфіковано як «болісний і жахливий [7, Bl. 231]».

Під час судового розгляду суд звертав увагу на мотивацію підсудних. Ключову роль тут відігравали показання самих підсудних, які наголошували на необхідності підпорядковуватися приписам, що надходили згори, і загрозі суворої відповідальності в разі порушення наказу.

У тексті вироку суд констатував, що в своєму рішенні він ґрунтується на показаннях не лише обвинувачуваних, але й радянських свідків, одержаних у рамках юридичної допомоги [7]. З числа обвинувачуваних провадження стосовно декількох осіб внаслідок поганого стану їхнього здоров'я було призупинено, 1 особу було виправдано, до різних строків тюремного ув'язнення за звинуваченням «у співучасті в вбивстві» за різними епізодами були засуджені 5 осіб. 4 із засуджених восени 1941 р. брали участь у злочині стосовно пацієнтів Полтавської психіатричної лікарні.

Вивчення обставин знищення душевнохворих на території України, введення до обігу нових джерел, аналіз слідчих і судових практик щодо нацистських злочинців і колаборантів не вичерпує кола проблем, пов'язаних із нацистською геноцидальною політикою. У контексті саме цих питань важливу роль відіграє формування в українському суспільстві нульової толерантності до інтолерантності – до будь-яких спроб соціальної інженерії, реалізації біологізаторських підходів щодо людського суспільства, загалом до расової, національної і політичної нетерпимості.

Література:

1. Binding K., Hoche A. Die Freigabe der Vernichtung lebensunwerten Lebens. Ihr Maß und ihre Form. Leipzig, 1920. 62 s.

2. Krausnick H. Hitlers Einsatzgruppen. Die Truppe des Weltanschauungskriegs 1938 – 1942. Frankfurt am Main, 1989. 396 s.

3. Tytarenko D., Penter T. Die Ermordung von Psychisch kranken Menschen in Poltava: Einblicke aus deutschen und sowjetischen Ermittlungsakten und

Justizkooperation im Kalten Krieg. *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, 68, 2020/3 – 4. S. 455–481.

4. Bundesarchiv (Berlin). R 58/219.
5. Bundesarchiv (Ludwigsburg). B 162/3771.
6. Bundesarchiv (Ludwigsburg). B 162/3775.
7. Bundesarchiv (Ludwigsburg). B 162/14472.
8. Bundesarchiv (Ludwigsburg). B 162/18184.

СЕКЦІЯ 1
ЦІННІСНО-СМИСЛОВІ ОРІЄНТИРИ ОСОБИСТОСТІ. КСЕНОФОБІЯ І ТОЛЕРАНТНІСТЬ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Наталія АГАРКОВА, Ольга БОЛЬШОВА
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК МОРАЛЬНА ЦІННІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Проблема формування толерантності майбутнього вчителя початкових класів набуває особливої актуальності, оскільки гуманістична спрямованість професії педагога вимагає виявлення терпимого, гуманного, доброзичливого ставлення під час спілкування з дітьми, батьками, колегами.

Формування толерантності молодого покоління є пріоритетним напрямом сучасного виховання, це відбито в законі України «Про вищу освіту», «Про освіту», Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки, а також міжнародних документах, що відображають нормативно-правову базу толерантності: Декларації принципів толерантності, Декларації про усунення всіх форм нетерпимості та дискримінації у зв'язку з релігійними переконаннями та інші. Згідно з визначенням, представленому в Декларації принципів толерантності (1995), толерантність означає повагу, прийняття та правильне розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та способів прояву людської індивідуальності. Сьогодні толерантність починає фігурувати у повсякденній свідомості та відносинах, однак ще не розглядається як окремий аспект морального принципу сучасної молоді. Проте, толерантність, відображаючи пріоритет загальнолюдських цінностей, є неодмінною умовою побудови нового типу людських відносин.

Поняття «толерантність» було введено філософами у XVI – XVII ст. і завжди привертало увагу вчених. Проблематика досліджень толерантності досить різноманітна. Деякі аспекти толерантності розкрито в наукових працях Г. Ващенка, Я. Коменського, А. Макаренка, В. Сухомлинського, С. Френе, Р. Штайнера та ін. Питання педагогіки толерантності розглянуто в працях сучасних педагогів Ш. Амонашвілі, О. Безкоровайної, І. Беха, О. Матієнко, П. Таланчука та ін.

Термін «толерантність» (з лат. tolerantia – терпіння) означає терпимість до чужих думок та вчинків, здатність ставитися до них без дратівливості. Схоже визначення толерантності міститься у «Філософському

енциклопедичному словнику», де толерантність визначено як «моральну якість, що характеризує ставлення до людини іншої раси, національності, культурної традиції, релігійної конфесії як до рівнодостойної особистості [2, с. 457]». Р. Валітова [1] розглядає толерантність як моральну чесноту особистості, що характеризує її ставлення до іншої вільної, рівноправної особистості. Таким чином, можемо зробити висновок, що толерантність – це моральна якість особистості, яка характеризує терпиме відношення до інших людей, незалежно від їх етнічної, національної або культурної приналежності, а також терпиме ставлення до іншого роду поглядів та звичок. Тобто ця якість особистості характеризується установкою на доброзичливе сприйняття «іншого», бажанням не тільки зрозуміти, а й, наскільки можливо, прийняти традиції, культуру, переконання, вірування, інтереси, цінності «іншого». Гуманна функція толерантності ґрунтується на формуванні ціннісних орієнтацій та інтересів майбутнього фахівця з метою розвитку духовно багатої особистості, яка вміє протистояти технократизму і нелюдяності.

На сьогодні є очевидним той факт, що без виховання толерантності у майбутніх вчителів початкової школи не вдасться прийти до взаєморозуміння між людьми, які сповідують різні цінності, дотримуються різних моральних поглядів щодо постійних змін у суспільстві. Тому формування виховання толерантності має стати невід'ємною частиною процесу навчання ЗВО, актуальною для всієї України.

Толерантність майбутнього вчителя початкових класів – це інтегративна якість особистості, що включає прийняття загальнолюдських та національних цінностей, заснованих на досягненнях світової культури; дотримання етичних і правових норм поведінки в міжособистісному спілкуванні; прояв інтересу до культурних і релігійних цінностей інших народів; здатність до попередженню та вирішенню міжособистісних конфліктних ситуацій. Зміст компетенцій майбутніх вчителів початкових класів в тій чи іншій мірі вказують на ці якості.

Студентський вік – пора самоаналізу та самооцінювання. Особистість студента можна розглядати як особу, яка ще потребує управління з боку викладача, тому що багато якостей продовжують виникати й розвиватися. Це проявляється в тому, що першокурсник не усвідомлює відповідальності за власне життя, він схильний потрапляти під вплив інших. У деяких ще недосить розвинені соціальна і громадянська позиція, комунікація, творчі здібності, самовираження тощо. Тому необхідно в рамках професійно-педагогічної освіти сприяти формуванню системи ціннісних орієнтацій студентів, акцентувати увагу на розвитку майбутнього вчителя початкових класів як носія та суб'єкта культури.

Серед умов створення високоморального освітнього середовища в педагогічному виші можна виділити: 1) високий рівень моральної і професійної культури викладачів; 2) доброзичливу атмосферу; 3) гуманний

стиль спілкування і поведінки; 4) співробітництво, співтворчість; 5) створення ситуацій успіху; 6) емоційний підйом, особливо при виконанні колективних творчих справ; 7) стимулювання інтересу до різноманітних видів діяльності студентів; 8) заохочення ініціативи і творчості; 9) заохочення й стимулювання самостійності, самопізнання, саморозвитку та самореалізації студентів.

Зміст деяких навчальних дисциплін дозволяє формувати моральну свідомість і переконання. Наприклад, заняття з навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності» сприяють формуванню професійної мотивації, дають можливість майбутнім вчителям початкової школи оцінити у себе наявність професійно важливих якостей. Під час вивчення тем з «Теорія і методики виховання» розглядається такі поняття, як гуманізм, дисциплінованість, патріотизм, толерантність, відповідальність та ін., розкриваються методи і форми виховання цих якостей у молодших школярів.

Серед форм та методів позааудиторної виховної роботи можна виділити наступні напрями: 1) організація та проведення творчих конкурсів, концертів (конкурс читців, конкурс патріотичної пісні); 2) організація відвідування вистав, музеїв чи культпоходів у кіно; 3) знайомство з пам'ятними місцями міста, країни; 4) формування у студентів високої правової культури, глибокої поваги до Конституції України, законів України, принципів і норм правового, цивілізованого суспільства; 5) проведення бесід та лекцій про досягнення в галузі музики та мистецтва; 6) посилення правового виховання студентів, профілактична робота щодо запобігання порушень громадського порядку. 7) проведення кураторських годин, спрямованих на виховання гуманності, стриманості, тактовності, патріотизму, на формування професійної мотивації (наприклад, «Толерантність», «Почуття провини» тощо.).

Також велике виховне значення мають різні види практики: «Безперервна пропедевтична педагогічна практика у загальноосвітніх закладах освіти», «Педагогічна практика у загальноосвітніх закладах освіти». Вони дозволяють студенту оцінити себе в ролі вчителя, намітити шляхи для професійного зростання й впевнитися в правильності вибору професії.

Однак основним методом морального виховання залишається приклад викладачів, їх тактовне та шанобливе ставлення до студентів, прояв терпіння і турботи, демократичний стиль спілкування й культура зовнішнього вигляду.

У процесі організації життєдіяльності студентів в культурно-освітньому виховному просторі сучасного педагогічного ЗВО складається система цілей, що орієнтують викладачів на розвиток виховання студента як громадянина, професіонала, високоморальної, інтелігентної, творчої, конкурентоспроможної особистості.

Підготовка фахівців в установах професійної освіти має свою специфіку. У сучасному суспільстві відбувається суттєве оновлення професійної освіти, яке не тільки готує майбутніх фахівців, а й вчить молодь нести відповідальність за себе, свої вчинки, будувати гармонійні відносини з

собою, іншими людьми, зі світом. Україна – країна етнічно різноманітна, тому на перший план висувається потреба формування у підростаючого покоління цілісної картини навколишнього світу, духовних, культурних, моральних цінностей в їх національному та загальнолюдському розумінні.

Головною дійовою особою будь-яких змін в системі освіти є вчитель, зокрема вчитель початкових класів, як суб'єкт педагогічного процесу. У зв'язку з цим необхідна переорієнтація свідомості студента на гуманістичні цінності, адекватні характеру творчої, професійної діяльності майбутнього фахівця.

Література:

1. Булатова А. А. Культура толерантности студента технического вуза. *Современные проблемы науки и образования*. 2015. № 2–3.

2. Философский энциклопедический словарь / ред. сост. Е. Ф. Губский и др. Москва, 2003.

Маргарита БАБКІНА
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Сергій ПЕКАРСЬКИЙ,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки, кандидат юридичних наук

ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ ЦІННОСТІ ЗДОРОВ'Я ЧЕРЕЗ ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ

В наші часи масових епідемій та небезпечних хвороб, а також поширення тютюнових виробів, спиртних напоїв та наркотичних речовин державі потрібно звернути увагу на заходи попередження розповсюдження шкідливих звичок серед населення. Завдяки правовій освіті можна пропагувати ідеї здорового способу життя, аргументуючи їх важливість нормативно-правовими актами.

Погоджуючись з висновком К. Т. Томашкової і В. П. Пекарської [3], зазначимо, що проблема формування здорової нації і безпосередньо підростаючого покоління постає актуальною для Української держави. Саме наші громадяни переносять наслідки аварії на Чорнобильський АЕС. Окрім того, набули поширення тяжкі хвороби, такі як: туберкульоз, гепатит, СНІД та інші, які негативно впливають на генофонд народу. Слід визнати і негаразди в економіко-суспільній сфері, які призвели до розповсюдження наркоманії, алкоголізму, тютюнокуріння серед молоді. Все це знайшло відбиток і на учнях школи. В той же час батьки дітей, в гонитві за заробітком, часто залишають їх без догляду та належного виховання.

На тепер актуальним стали: інформаційна безпека дітей (завдання шкоди здоров'ю, смертельні квести – прим. автора); запобігання загибелі та травмувань дітей у дорожньо-транспортних пригодах; запобігання втягнення дітей у порушення норм суспільної моралі; профілактика хвороб, що передаються статевим шляхом і необхідність своєчасних профілактичних заходів з метою запобігання COVID-19 – інфекційного захворювання, спричинене коронавірусом SARS-CoV-2.

Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 року № 2801-XII (редакція від 20.10.2021) [2] визначив, що кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я. Суспільство і держава відповідальні перед сучасним і майбутніми поколіннями за рівень здоров'я і збереження генофонду народу України, забезпечують пріоритетність охорони здоров'я в діяльності держави, поліпшення умов праці, навчання, побуту і відпочинку населення, розв'язання екологічних проблем, вдосконалення медичної допомоги і запровадження здорового способу життя.

Розглядаючи здоров'я як цінність необхідно визначитися з цим поняттям. Філософське вчення про цінності та їх природу називається аксіологією (від грец. аксіс – цінність і логос – вчення). З точки зору філософії, аксіологія як теорія цінностей має починати аналіз природи цінностей з дослідження характеру і структури людської діяльності. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека згідно з вимогами статті 3 Конституції України визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Під здоров'ям розуміємо стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад. Об'єктивною вимогою сучасності став розвиток напрямку публічної діяльності, пов'язаного з формуванням безпечного життєвого простору. Науковці та практики в більшості розглядають означену проблему з загальнонаукової чи медичної точки зору, а також деякі аспекти формування цінності здоров'я через освіту в межах діяльності навчальних закладів. В той же час вирішення даного питання через правову освіту приділяється мало уваги.

Як зазначає Н. Ю. Коваленко, правове виховання – це цілеспрямована, послідовна, систематична діяльність держави та органів влади, а також громадських об'єднань й організацій, які формують певну систему правових знань, вмінь, навиків, правового мислення, правових почуттів (почуття права, законності, почуття поваги до права і закону, до тих соціальних цінностей, які регулюються та охороняються правом і законодавством) [1, с. 16]. Тому зазначаємо дефініцію, згідно якої суспільні відносини щодо цінності здоров'я як соціальної цінності регулюються законодавством України. В рамках правового виховання, спрямованого на розвиток правосвідомості населення, подолання правового нігілізму відбувається задоволення потреб громадян у одержанні знань про право.

Зазначаємо, що формування особистості відбувається під впливом соціальних інституцій, які її оточують. Так, одним із завдань Національної поліції є охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави. Поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень. В межах превентивної діяльності поліцейські планують та здійснюють заходи, метою яких є правове виховання дітей та молоді. У даній діяльності поліцейські взаємодіють з педагогічними колективами закладів освіти, батьківською громадськістю, службами у справах дітей місцевих державних адміністрацій, громадськими організаціями тощо.

На нашу думку, роз'яснення поліцейськими учням шкіл підстав адміністративної чи кримінальної відповідальності окрім формування правомірної поведінки сприятиме і формуванню у дітей цінності власного здоров'я. Це також надає можливість вирішити проблему відсутності у педагогічних працівників якісних правових знань з кримінального та адміністративного права з підстав притягнення до відповідальності осіб, які не створили для дітей належних умов для збереження та зміцнення здоров'я.

Як приклад, Кодексом України про адміністративні правопорушення визначені підстави адміністративної відповідальності за: куріння тютюнових виробів у заборонених місцях (ст. 175-1), розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді (ст. 178), розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв на виробництві (ст. 179), доведення неповнолітнього до стану сп'яніння (ст. 180), заняття проституцією (ст. 181-1) тощо.

Одночасно Кримінальним кодексом України визначені підстави кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я, статевої свободи та статевої недоторканності, у сфері суспільної моралі, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення тощо. Окрім того кваліфікуючою ознакою є вчинення кримінального правопорушення у стані сп'яніння.

Викладені міркування дозволяють зробити висновок про те, що доведення в рамках правової освіти дітям відповідно до їх вікових категорій норм чинних законодавчих актів сприятиме розвитку цінності здоров'я, здорового способу життя та правомірної поведінки. Важливим компонентом у цьому є міжвідомча взаємодія поліцейських з закладами освіти під час проведення спільних заходів, направлених на формування цінності здоров'я та культури безпеки всіх учасників освітньо-виховного процесу.

Література:

1. Коноваленко Н. Ю. Сутність взаємозв'язку правової культури і правового виховання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2016. Випуск 38. Т. 1. С. 15–18.

2. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text

3. Томашкова К. Т., Пекарська В. П. Цінності здоров'я як напрям правової освіти. *Правове виховання учнів: організаційні та методичні питання : Матеріали семінару (м. Донецьк, 1 лютого 2013 року)*. С. 72–77.

Олександр БАРСУКОВСЬКИЙ
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Ганна ДЕКУСАР,
старша викладачка кафедри українознавства та іноземних мов

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Питання, що стосуються гендерної нерівності, є дуже актуальними на сучасному етапі розвитку суспільства. Адже, дуже часто жінок розглядають стереотипно, внаслідок чого виникають такі серйозні проблеми як насильство в сім'ї, нерівні умови на ринку праці, приниження честі та гідності особистості. Гендерна нерівність є одною з головних причин порушень прав людини в Україні, не дивлячись на те, що Україна зобов'язалась утверджувати гендерну рівність, підписавши низку міжнародних документів як універсального, так і регіонального рівня. При постійному розвитку українського законодавства з питань рівності прав і свобод жінок і чоловіків розвиток інших складових державної гендерної політики в українському суспільстві оцінюється дуже низько.

Проблематику гендера та гендерних стереотипів вивчали такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як Дж. Маккі, Т. Виноградова, Д. Хартлі, Л. Шнейдер, М. Пірен, В. Семенов, Н. Лавриненко, О. Бондарчук.

Першопричиною формування гендерної поведінки є гендерні стереотипи – уявлення в суспільстві про соціальні ролі чоловіків і жінок, їх фізіологічні та психологічні особливості. Першим чинником неправильного сприйняття є те, що чоловіки та жінки мають стереотипні риси, таким чином, ми не порівнюючи і не аналізуючи помилково подумки підтверджуємо стереотипні пророцтва. По-друге, наше суспільство, здебільшого керуючи стереотипами, надає більшого значення чоловічій статі, для нас ця стать є керівною та ведучою, а жіночому началу надають меншого значення та звикли вважати його підлеглим чоловічому началу. Якщо брати статистичні дані, які є визначальними при доведенні існування гендерних стереотипів (а саме

надання більшого значення чоловічій статі), то майже 80% чоловіків вважають, що «головою сім'ї повинен бути чоловік», а вихованням дітей та веденням господарських справ має займатись жінка. Цікаво, що більш, ніж 40% чоловіків і чверть жінок погодились з тезою, що «жінка не повинна обтяжувати чоловіка домашніми справами» і лише 28% чоловіків і трохи більше третини жінок вважають, що «жінка має право у будь-який момент знехтувати домашніми обов'язками і зайнятись власними справами».

Існує безліч міжнародних нормативно-правових актів щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Гендерна рівність займає центральне місце у системі прав людини та серед цінностей Організації Об'єднаних Націй. Одним з фундаментальних принципів Статуту ООН, який було прийнято світовими лідерами у 1945 році, є «рівні права чоловіків та жінок, а також захист та просування прав жінок» як відповідальність кожної держави. Відповідно до Амстердамського протоколу 1997 року, гендерна рівність є фундаментальним принципом Європейського співтовариства.

Згідно з результатами різних загальнонаціональних опитувань, можна свідчити про те, що у масовій свідомості домінують гендерні стереотипи, що відповідають патріархальній ідеології та практиці повсякденного життя. В Україні можна виділити такі найпоширеніші гендерні стереотипи:

1. Кожна жінка повинна бути, перед усім, дружиною та матір'ю: традиційним, глибоко вкоріненим залишається гендерний стереотип, за яким навіть працююча, освічена, заміжня жінка є передусім дружиною й матір'ю, що повинна допомагати чоловіку, нерідко зважаючи на власні прагнення до самореалізації та професійного успіху. Вимальовується така картина, що жінка повинна мати дітей, робити внесок до сімейного доходу, але не перетворювати роботу на кар'єру.

2. Жінки не повинні мати рівних прав з чоловіками: за результатами останніх досліджень, один із двох дорослих у світі вважає, що жінки не мають рівних прав з чоловіками. Хоча варто пам'ятати, що у 1979 році було прийнято Конвенцію про усунення всіх форм дискримінації щодо жінок. В Україні ситуація така: 55% вважають, що жінки і чоловіки мають рівні права, та варто звернути увагу на те, що чоловіки переконані у цьому частіше.

3. Чоловік у будь-якому разі має бути головою родини: у сім'ях майже половини українців функцію голови сім'ї виконують чоловіки. Важливо, що тезу про те, що головою в сім'ї повинен бути чоловік, більше схвалюють люди з низьким доходом та нижчим рівнем освіти. А ось розлучені люди, навпаки, схильні сприймати жінку в ролі голови родини більш позитивно.

4. Чоловік – годувальник сім'ї та має переваги при одержанні роботи: близько третини українських жінок визнають, що чоловіки мають переваги при працевлаштуванні на роботу. Таку позицію жінок можна пояснити розповсюдженим стереотипом про чоловіка-годувальника та врахувавши значну різницю у заробітній платі чоловіків та жінок.

На законодавчому рівні механізм захисту суб'єктивних прав зумовлений характером сімейних правовідносин, тому його регулювання наявне у Сімейному кодексі України. Також питання гендерної рівності регулює Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Враховуючи те, що гендерна нерівність та гендерні стереотипи є гострою проблемою, яка порушує права та з кожним роком охоплює різні сфери суспільного життя, ми повинні протидіяти цьому явищу, шукати шляхи вирішення проблеми, звернувши увагу на основні причини гендерної нерівності: релігія, стереотипи та гендерні установки. Ці поняття взаємопов'язані між собою, вони є невід'ємною частиною нашого життя, визначають наш світогляд.

В Україні необхідно впроваджувати міжнародні стандарти щодо забезпечення гендерної рівності, в тому числі на законодавчому рівні; удосконалювати механізми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; створювати умови для збалансованої участі жінок і чоловіків у громадсько-політичних процесах, прийнятті суспільно важливих рішень; проводити комплексні заходи щодо подолання гендерної дискримінації, в тому числі гендерних стереотипів; забезпечувати рівність у доступі до правосуддя. Серед заходів в освітній сфері, серед іншого, передбачити включення до навчальних програм тем з питань прав і свобод людини, зокрема гендерної рівності.

Отже, рано чи пізно Україна піде шляхом демократії, ідеї гендерної рівності будуть осмисленими й практично втіленими. Однак сучасне становище гендерної політики, зміст і суть гендерних стереотипів, поширених серед населення, дають підстави вважати, що станеться це не скоро. Основою для таких висновків є стан гендерних відносин в соціальній, політичній, правовій сферах українського суспільства.

Світлана ГАНАБА
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ВИЗНАННЯ СУВЕРЕННОСТІ ІНШОГО

Стрімкий розвиток інформаційних, наукоємних технологій суттєво змінює звичну палітру життя людства. Зокрема, в останні десятиліття спостерігається все більше «єднання» різноманітних життєвих укладів, світоглядних цінностей та культурних надбань людства. Як результат, стираються межі й долаються бар'єри, які поділяли світ на «Свій» та «Інший». Йдеться про те, що сьогодні людство захоплюється одними й тими ж зірками мистецтва й кіно, носить одні й ті ж кросівки та джинси, слухає одну й ту ж

музику тощо. Реалії нашого життя повсюди марковані знаками Іншого. Вони проникають через мережу Інтернет, всюдисущу рекламу, інтернаціональну систему споживання тощо.

У цій неможливості сховатися за кордонами Свого й розкриваються особливості сприйняття Іншого, що має амбівалентну природу. З одного боку, наближення іншої, відмінної культури викликає острах втрати традицій та надбань своєї культури, нівелювання її культурної самобутності, а з іншого, зумовлює подолання відчуженості культури, веде до взаємозбагачення, вимальовує нові обрії її розвитку. Водночас, виважене ставлення до Іншого, внутрішня зацікавленість та розуміння значимості іншої присутності передбачає позбавлення у суспільстві проявів ворожості, неприпустимості домінування та пригнічення моїм Я світу Іншого буття. Своє та Інше розуміються як кореляти інтерсуб'єктивного конституювання дійсності. У діалоговій взаємодії Інші не підпорядковується, присвоюється моїм Я, вона залишається «нерозчинною» індивідуальністю. Очевидно, що ці міркування потребують пошуку ефективних шляхів ставлення до інакшості, розуміння й визнання відмінного світу від мого. Методологічним орієнтиром у пошуку є розуміння етимології й соціальної природи феномену толерантність.

Варто зауважити, що у лексиці науковців та пересічних громадян поняття толерантність вживається як загальнолюдська фундаментальна ознака культури. Її основне призначення полягає у здатності звільнити суспільство й людину зокрема від ворожості й нетерпимості, ненависті та сприяти поступовому вкоріненню у соціум емпатії, доброзичливості й поваги до іншої людини. Фактично йде мова про філософську стратегію нової соціологізації людини, що орієнтується на виявлення та розвиток її гуманістичного потенціалу. Така людина, за переконанням Ю. Терещенка, «спроможна здебільшого не лише бачити та розуміти, а й відчувати таємничу святість будь-якого життя крізь призму наносного шару поверхових відмінностей [4, с. 79]». Складність проблеми полягає у тому, що цей феномен, по-перше, позбавлений об'єктивного, конкретного предметного змісту – сутність цієї дефініції визначається факторами суб'єктивної дійсності, що відображають комплекс світоглядно-ціннісних орієнтацій та духовних запитів конкретної особистості; по-друге, охоплює надзвичайно широкий спектр людських відносин, що знайшло відображення у педагогічному, психологічному, політичному, релігійному та інших зрізах її розуміння.

Зазначимо, що проблема толерантності є багатоаспектною. Сучасна наукова література презентує різні точки зору у поясненні цього поняття. Зокрема, Т. Колосок виокремлює декілька дослідницьких позицій з окресленої проблеми: толерантність як внутрішня установка, як прийняття та терпимість до іншого, чужого; толерантність як культурологічна норма, іншими словами її можна назвати толерантністю зовнішнього вираження; толерантність як неупередженість, як байдужість до іншого; толерантність по відношенню до

тих, хто наносить нам шкоду; і, нарешті, толерантність стосовно тих, хто наносить шкоду не нам, а комусь іншому, але нам до цього ніякої справи. Толерантність, як стверджує Т. Колосок, варто виявляти до кожного вираження думки, включаючи ті думки, що захищають іншу толерантну позицію [1, с. 494]. Загалом ідеєю толерантності фахівці окреслюють виважене, терпиме, доброзичливе ставлення до індивідуальних, групових відмінностей. Так, Ю. Терещенко кваліфікує толерантність як здатність людини випробувати себе на духовну зрілість, на спроможність визнати себе та інших людиною [4, с. 76]. У цьому випадку толерантність, підкреслює В. Лекторський, виступає як повага до чужої позиції в поєднанні з настановою на взаємну зміну позицій [3, с. 52]. Розглядає толерантність як морально-практичний орієнтир принципів інтеграції культурно-історичного досвіду в єдину систему цінностей П. Кравченко. Дослідник кваліфікує її як умову «неагресивної зацікавленості» соціальних агентів у діалозі та спілкуванні. Учений вважає, що природа толерантності ґрунтується на наступних принципах її функціонального вияву: по-перше, це зорієнтованість на визнання інших як рівних собі, тобто визнання рівності, суверенності, поваги до переконань суб'єктів комунікації; по-друге, це визнання права суб'єктів на власне розуміння істини, правди, життєвої та інтелектуальної позиції, світоглядних орієнтирів та цінностей; по-третє, категоричне заперечення монополії на істину, відкритість та повагу до інакшості [4, с. 102].

Підсумовуючи вище окреслені позиції, зауважимо, що толерантність постає у якості певного вектору суспільних відносин, стратегії нової соціологізації, що покликана виважено та неупереджено вирішити гострі проблеми буттєвості, дбати про порозуміння та співробітництво з метою збереження неушкодженого багатогранного світу. Особливого соціокультурного звучання вона набуває як фактор, що здатен подолати протистояння і ворожнечу, сприяти налагодженню спів-життя, спів-діяльності людей з різними світоглядними позиціями, виступає дієвим способом збереження соціальної рівноваги. Толерантність повсякчас засвідчує терпиме ставлення до відмінного, визнання його права на унікальність, суверенність та є камертоном, що задає тональність звучання гуманізму у буттєвості. Ці обставини засвідчують потребу переорієнтації освітньої галузі, її методологічних засад відповідно до нових екзистенційних умов та антропологічних орієнтирів суспільства.

Література:

1. Колосок Т. С. Толерантність як критерій активного діалогу культур. *Людина – світ – культура : Матеріали міжнародної конференції*. Київ, 2004. С. 492–494.

2. Кравченко П. А. Толерантність як принцип консолідації вітчизняного соціуму. *Філософські обрії*. 1989. № 4. С. 83–103.

3. Лекторский В. А. О толерантности, плюрализме и критицизме. *Вопросы философии*. 1997. № 11. С. 46–54.

4. Терещенко Ю. Творчий дух толерантності. *Віче*. 2007. № 9. С. 75–80.

Неля ГОЛІНЬКО
Полтавський фаховий коледж нафти і газу
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ПИТАННЯ ВІРИ І ЛЮБОВІ ЯК ЦІННІСНО-СМИСЛОВІ ОРІЄНТИРИ ДЛЯ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ У ТВОРЧОСТІ Г. СКОВОРОДИ І М. МЕТЕРЛІНКА

Християнське віровченні стверджує, що віра та любов мають особливе значення для людини і становлять певну цілісність для кожного християнина. Людина не може жити без віри, бо віра – це упевненість людини в існуванні якого-небудь явища, визнання його реальності.

По суті, саме віра і любов як властивість душі надихає людину на конкретне волевиявлення, на самочинну дію стосовно навколишніх обставин, що перетворює ці обставини із чинника випадковості на чинник необхідності духовної самореалізації. Тому новий досвід, нове знання не є суто результатом випадкового збігу обставин, вони – результат активності людини, її активної науково-пізнавальної діяльності. Завдяки вірі людина робить новий крок у безмежно-невідоме, а любові – долає власну обмеженість, що притаманна їй у зв'язку з обмеженістю досвіду, розсудливості.

Виявлення діяльної сили віри і любові є актуальним і наразі, найчастіше спостерігається у молоді, яка, усвідомлюючи обмеженість свого життєвого досвіду, формулює ідеали безрозсудливої сміливості, живе духом першовідкривача, безапеляційного бажання нових почуттів, вражень, прагне до невідомих світів, особливо яскраво це простежується у творах Г. Сковороди і М. Метерлінка.

Г. Сковорода, прагнучи навчити як власним прикладом, так і словом, закликав почати філософське освоєння світу з простого: пізнати віру та любов у всій їхній повноті, бо це і є пізнання людини. Поділяючи світ надвоє – на істинне та тлінне, віддаючи перевагу вічності, Богу, він, по суті, пропонує подвійне співвідношення духовного та тілесного. Він вважає, що буквальний аспект розуміння віри та любові складається у повсякденній буттєвій необхідності цих понять. Людина без віри може піднятись до найвищих вершин. Але прозрівши, здобувши віру, вона опиняється перед усвідомленням їх мізерності. Там, де кінчаються межі розуму, починається віра.

Буквальне тлумачення положення про необхідність і нерозривність любові та віри обумовлене усвідомленням Г. Сковородою неможливості

існування людини у звичайному світі поза цією єдністю. Але є ще й інший аспект проблеми, те, що називається підтекстовою філософією Г. Сковороди. Любов та віра дають змогу людині вийти за межі тлінного «Я». Категорії любові та віри несуть у собі глибокий пізнавальний зміст, живлять душу людини, наповнюють її творчою енергією, підштовхують її на шлях дійсного щастя. «Скрізь любов та віру людина пізнає себе». Принцип «Пізнай себе», як відомо, не вперше з'являється у Г. Сковороди. Пріоритет у цьому плані, звичайно ж, належить Сократу. Але принципово новим у Г. Сковороди є те, що він не просто стверджує думку про необхідність пізнання природи людини, а звертає увагу на пізнання природи людської душі з урахуванням чинників її формування – віри, надії, любові. Більше того, мислитель іде ще далі, він розглядає віру і любов не тільки як підґрунтя душі, а й як органічний прояв духовності людини, а причиною цього прояву є насамперед природні прагнення людини.

Таким чином, звертаючись до трактування Г. Сковородою таких категорій, як любов, віра, ми бачимо, що філософ намагається сконструювати життєвий простір людини не тільки за допомогою раціонально визначених філософських понять, а й за допомогою того, з чим повсякденно має справу людина і що одночасно має для неї вирішальне значення. На ґрунті об'єднання категоріальних сутностей любові та віри у пізнанні людиною самої себе складається категорія «щастя».

Творчість М. Метерлінка – це пошук і пізнання самого себе, а ще тієї самої віри і любові, як і у Г. Сковороди. Звернемося до його феєрії «Блакитний Птах». Це філософська п'єса, казка про сенс життя і всемогутність людини. Вона зачаровує своєю безпосередністю. У ній багато казкових мотивів. Герої п'єси подорожують казковими країнами: Країною Спогадів, Царством Майбутнього, Палацом Ночі, Лісами і Садами Блаженств. Це подорож усього людства країною, ім'я якій Життя. Тільтіль та Мітіль – не просто діти, а уособлення думки письменника про могутність людської природи, про здатність особистості до духовного відродження, про пізнання себе і призначення у цьому світі, про те, що в основі життя лежить любов і віра, це є актуальним і нині для будь-якої молодої людини.

У творі є віра у те, що існує Блакитний Птах, і діти його знайдуть, саме діти, а не дорослі, бо у них сильна віра. Герої нічого не бояться, вони мужньо дивляться в обличчя долі, підкоряють природні стихії, перемагають смерть, саме дякуючи вірі. Діти живуть в небагатій сім'ї, але оточені батьківською і материнською любов'ю.

Крім того у п'єсі втілені такі ключові мотиви творчості М. Метерлінка, які є невід'ємними духовними цінностями людського єства: материнська любов, блаженство любити батьків, любов до хворої дівчинки і віра в те, що Блакитний Птах її врятує, радість бути справедливим, радість бути добрим, радість завершеної роботи тощо.

А якою тонкою іронією пронизана репліка Найтовстішого Блаженства, яке каже, що Блакитний Птах їх не дуже цікавить, бо він... неїстівний. Цікавим є й питання про трактування фіналу п'єси. Після довгих і безрезультатних пошуків Блакитного Птаха («Тільтіль: Але ж я не маю ніякого Блакитного Птаха!.. Птах Спомину почорнів, Птах Майбуття почервонів, Птахи Ночі повмирали, а Лісового Птаха я так і не впіймав... Хіба я винен, що вони змінюють колір, гинуть чи втікають?..») діти його таки знаходять. Але де? У себе ж удома. То, виявляється, можна було нікуди й не мандрувати, а просто уважніше придивитися до тих «блаженств», які в Тільтіля і Мітіль уже були («У кожному домі, де вміють бачити свято щодня, де є місце батьківській любові, і буде життя – повноцінне, оточено вірою у прекрасне майбутнє» [1].

То, можливо, це заклик не лише до поцінування «блаженства сімейного затишку», а й до всього людства – про поцінування того, що воно має – життя у любові і вірі, у пізнанні самого себе, як говорив Г. Сковорода і продовжив розвивати його думку М. Метерлінк. Хтозна, бо ж і символ є «невичерпним у своїй останній глибині», і небо навіть у XXI ст. може здатися помахом крила Блакитного Птаха.

Література:

1. Метерлінк М. Блакитний птах. Тернопіль, 2011. 117 с.

Вікторія ДОЦЕНКО
Харківський національний університет внутрішніх справ

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ПРАВООХОРОНЦІВ НА ПОЧАТКУ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

Система ціннісних орієнтацій виступає стратегічним чинником поведінки особистості, формуючи у неї мотивацію діяльності і прагнення до певних життєвих цілей. Багато авторів (О. Асмолов, І. Бех, Б. Братусь, Т. Бутківська, А. Здравомислов, Д. Леонтьєв, А. Маслоу, С. Максименко, В. Мясищев, М. Рокич, В. Роменець, Т. Титаренко та ін.) неодноразово підкреслювали важливість ціннісних орієнтацій як фундаменту особистості, як головної детермінанти регулятора поведінки та визначення цілей і траєкторії руху її особистого життя і професійного шляху. З урахуванням специфіки професійної діяльності правоохоронця Д. М. Кислинською було визначено, що система цінностей особистості майбутніх правоохоронців виконує функцію регуляції поведінки [1]. Тому визначення конкретних ціннісних орієнтацій правоохоронців на етапі їх професійного становлення є необхідною умовою становлення професіонала і побудови їх кар'єрного шляху.

З метою визначення факторів особистісного та професійного становлення правоохоронців у 2016 році ми проводили дослідження

ціннісно-орієнтаційної сфери майбутніх правоохоронців першого року навчання [2]. І на той час нами було виокремлено шість ціннісно-орієнтаційних факторів, що обумовлюють їх особистісне та професійне становлення, а саме: 1) життєва активність; 2) самовираження – емоційність у стосунках; 3) самоконтроль – амбіційність; 4) професійна активність – життєва ефективність; 5) цілеспрямованість – саморозвиток; 6) особистісна оригінальність – суспільне визнання.

У 2021 році під час табірних зборів ми вирішили з'ясувати, які цілі переслідують першокурсники Харківського національного університету внутрішніх справ та за допомогою яких засобів вони збираються реалізовувати власні задуми. Для цього ми використали тест ціннісних орієнтацій М. Рокіча, який дозволив діагностувати термінальні цінності або іншими словами цілі і прагнення першокурсників (цінності-цілі) та інструментальні цінності, які вказують на те, які засоби будуть використані для досягнення мети (цінності-засоби). Вибірку дослідження склали 127 курсантів, які розпочали своє навчання на факультеті № 3 ХНУВС. Їх було розподілено на дві групи за гендерною ознакою: 1 група – дівчата (42 особи) і 2 група – юнаки (85 осіб).

Як видно з таблиці 1, цінності професійної самореалізації у дівчат-правоохоронців 1-го курсу цілком збігаються з цінностями юнаків (див. табл. 1).

Таблиця 1

Гендерні особливості термінальних цінностей професійної самореалізації правоохоронців 1-го курсу навчання, ($x_{ср}$±σ)

Цінності професійної самореалізації	дівчата	ранг	юнаки	ранг	t	p
Активне діяльне життя	9,24 ± 3,63	**3**	9,76± 3,59	**3**	0,84	-
Цікава робота	3,02 ± 2,40	**1**	3,49 ± 3,05	**1**	0,15	-
Суспільне визнання	8,10 ± 4,43	**2**	7,39 ± 4,92	**2**	0,22	-
Продуктивне життя	10,16 ± 3,93	**4**	11,08 ± 3,68	**5**	0,87	-
Розвиток	10,51 ± 4,04	**5**	10,91 ± 3,54	**4**	0,42	-

Так, перше рангове місце і у дівчат (3,02 ± 2,40), і у юнаків (3,49 ± 3,05) посідає цінність цікавої роботи. На другому ранговому місці як у дівчат (8,10 ± 4,43), так і у юнаків (7,39 ± 4,92) знаходиться цінність суспільного визнання. Третє рангове місце займає цінність активного діяльнісного життя у

дівчат (9,24 ± 3,63) і юнаків (9,76± 3,59). Попри відсутність статистично значимих показників деякі розбіжності спостерігаємо у наступних цінностях: продуктивність життя більш значима для дівчат-правоохоронців (10,16 ± 3,93), ніж для юнаків (11,08 ± 3,68), тоді як розвиток більш значущий для юнаків (10,91 ± 3,54) порівняно з дівчатами (10,51 ± 4,04) (див. табл. 1).

Можемо стверджувати, що, вступаючи до лав правоохоронців, дівчата і юнаки мають однакові ціннісні орієнтації і розпочинають професійну діяльність зі спрямованості на цікаву роботу, суспільне визнання і активну діяльність.

Подальший аналіз показав, що в особистому житті для дівчат найбільш значимими є цінності (див. табл. 2): матеріально забезпеченого життя (5,86 ± 3,26), наявність добрих і вірних друзів (6,70 ± 3,80) і здоров'я (8,07 ± 3,67). Порівняно з дівчатами (6,70 ± 3,80) для юнаків правоохоронців в особистому житті статистично значимо ($p \geq 0,05$) більш важливо мати добрих і вірних друзів (4,21 ±2,80), вже потім юнаки цінують матеріальне забезпечення життя (5,91 ± 3,14) і свободу (8,59 ± 3,02).

Таблиця 2

Гендерні особливості термінальних цінностей особистого життя правоохоронців 1-го курсу навчання, ($x_{ср}$±σ)

Термінальні цінності особистого життя	**дівчата**	**ранг**	**юнаки**	**ранг**	**t**	**p**
Здоров'я	8,07 ± 3,67	**3**	8,64 ± 3,46	**4**	0,87	-
Матеріально забезпечене життя	5,86 ± 3,26	**1**	5,91 ± 3,14	**2**	0,62	-
Кохання	13,48 ± 4,27	**7**	15,15 ± 3,60	**7**	0,05	-
Наявність добрих і вірних друзів	6,70 ± 3,80	**2**	4,21 ±2,80	**1**	3,73	0,05
Свобода	8,29 ± 3,97	**4**	8,59 ± 3,02	**3**	0,87	-
Щасливе сімейне життя	8,86 ± 4,61	**5**	8,82 ± 4,51	**5**	0,03	-
Задоволення	10,00 ± 4,11	**6**	9,02 ± 4,45	**6**	1,10	-

Цікаво зазначити, що цінність отримання задоволення більш значима для дівчат (10,00 ± 4,11) і юнаків (9,02 ± 4,45) порівняно з цінністю кохання,

що посіла останнє сьоме рангове місце як у дівчат (13,48 ± 4,27), так і у юнаків (15,15 ± 3,60) (див. табл. 2).

Якими ж засобами будуть користуватися дівчата і юнаки правоохоронці на шляху до цікавої роботи, суспільного визнання і активної діяльності? На це питання ми отримали відповіді, проаналізувавши показники наведені у таблиці 3. Діагностовано, що для досягнення поставлених цілей дівчата правоохоронці будуть використовувати: акуратність (6,74 ± 5,01), самостійність (6,79 ± 4,64), продуктивність діяльності (7,07 ± 4,60), життєрадісність (7,21 ± 4,49), чесність (8,10 ± 5,27) і (8,33 ± 4,23).

З'ясовано, що юнаки правоохоронці для досягнення бажаного використають наступні цінності-засоби: високі запити (5,96 ± 4,83), раціоналізм і логіку (7,81 ± 4,81), самоконтроль (8,06 ± 4,29), продуктивність діяльності (8,07 ± 5,30), дисциплінованість (8,60 ± 5,33) і тверду волю (8,68 ± 4,84).

Таблиця 3

Гендерні особливості інструментальних цінностей правоохоронців 1-го курсу навчання, ($x_{ср}±σ$)

Інструментальні цінності	**дівчата**	**ранг**	**юнаки**	**ранг**	**t**	**p**
Акуратність	6,74 ± 5,01	**1**	12,71 ± 3,47	**10**	7,84	0,001
Високі запити	12,07 ± 4,89	**10**	5,96 ± 4,83	**1**	6,68	0,001
Життєрадісність	7,21 ± 4,49	**4**	13,13 ± 5,10	**11**	6,39	0,001
Дисциплінованість	9,86 ± 3,85	**7**	8,60 ± 5,33	**5**	1,36	-
Самостійність	6,79 ± 4,64	**2**	9,98 ± 4,40	**8**	3,78	0,001
Високий рівень освіти	14,31 ± 3,78	**12**	8,75 ± 5,55	**7**	5,85	0,001
Відповідальність	8,33 ± 4,23	**6**	14,64 ± 3,48	**12**	8,93	0,001
Раціоналізм, логіка	10,38 ± 4,66	**8**	7,81 ± 4,81	**2**	2,86	0,05
Самоконтроль	11,29 ± 4,55	**9**	8,06 ± 4,29	**3**	3,91	0,001
Тверда воля	12,38 ± 5,17	**11**	8,68 ± 4,84	**6**	3,96	0,001

Чесність	8,10 ± 5,27	**5**	10,29 ± 4,71	**9**	2,38	-
Продуктивність діяльності	7,07 ± 4,60	**3**	8,07 ± 5,30	**4**	1,04	-

Визначено низку статистично значимих відмінностей між показниками цінностей-засобів дівчат і юнаків правоохоронців (див. табл. 3). Так, для дівчат статистично більш значимі ($p \geq 0,001$), ніж для юнаків, наступні цінності: акуратність ($6,74 \pm 5,01 < 12,71 \pm 3,47$); життєрадісність ($7,21 \pm 4,49 < 13,13 \pm 5,10$); самостійність ($6,79 \pm 4,64 < 9,98 \pm 4,40$), відповідальність ($8,33 \pm 4,23 < 14,64 \pm 3,48$).

Встановлено, що для юнаків правоохоронців статистично значимо більш важливі, ніж для дівчат, наступні цінності-засоби (див. табл. 3): високі запити ($5,96 \pm 4,83 < 12,07 \pm 4,89$ при $p \geq 0,001$); раціональне рішення ($7,81 \pm 4,81 < 10,38 \pm 4,66$ при $p \geq 0,05$); самоконтроль ($8,06 \pm 4,29 < 11,29 \pm 4,55$ при $p \geq 0,001$); високий рівень освіти ($8,75 \pm 5,55 < 14,31 \pm 3,78$ при $p \geq 0,001$), тверда воля ($8,68 \pm 4,84 < 12,38 \pm 5,17$ при $p \geq 0,001$).

Таким чином, нами було з'ясовано, що на початку професійного становлення майбутні правоохоронці дівчата і юнаки мають однакові професійні цінності і прагнуть отримати цікаву роботу, суспільне визнання та продуктивно працювати. Для цього вони будуть використовувати різні засоби. Дівчата правоохоронці, на відміну від юнаків, будуть досягати поставлених цілей чіткістю і акуратністю ведення справ, самостійністю, оптимізмом, позитивним настроєм та відповідальним ставленням. Юнаки, порівняно з дівчатами, ставлять перед собою високі запити і завдяки високому рівню освіти, вмінню логічно мислити і раціонально приймати рішення, самоконтролю і твердій волі будуть досягати поставлених цілей.

Перспективою подальшої роботи є вивчення особливостей зміни цінностей правоохоронців під впливом викликів сьогодення.

Література:

1. Кислинська Д. М. Особливості формування ціннісних регуляторів поведінки у майбутніх правоохоронців : Дис. … канд.. псих. наук : 19.00.06 – юридична психологія. Харків, 2016. 230 с.

2. Мілорадова Н. Е., Доценко В. В. Особливості ціннісно-орієнтаційних факторів особистісного та професійного становлення майбутніх правоохоронців. *Право і безпека*. 2016. Вип. № 3 (62). С. 12–17.

Лариса ДОЯР
Державна наукова установа
«Книжкова палата України імені Івана Федорова»

ЄВРЕЙСЬКЕ ПИТАННЯ В УКРАЇНІ У КНИГОДРУКАХ 1917 – 1919 рр.

Так склалося, що єврейська людність з давніх давен жила поряд з українським етносом і разом з ним творила нашу спільну історію. А після відкриття професора Чиказького університету Нормана Голба (1962 р.) стосовно того, що найдавніша писемна згадка про Київ написана гебрейською мовою (івритом), навіть виникла хозарська (юдейська) теорія походження Давньоруської держави – Київська Русь. Полемізуючи чи підтримуючи названу теорію, не можна заперечувати лише одне – суттєвий вплив єврейського фактору у житті українського народу.

Разом з тим, на тлі цієї констатації не варто забувати епізоди напруження, протистояння та жорстокого винищення юдеїв на українських теренах. Ясна річ, що у даної проблеми, перш за все, не релігійні, а економічні корені. Так, за доби пізнього середньовіччя, зокрема, напередодні Хмельниччини (1648 – 1657 рр.), українські селяни-кріпаки дійшли до кульмінаційної люті у своєму ставленні до євреїв через існування у Речі Посполитій інституту орендаторства – пригнічені шляхетською Польщею юдеї були позбавлені майнових прав на землю і могли нею користуватися лише на правах оренди. Остання була здирницькою, і щоб отримати хоч якийсь прибуток орендарі жорстоко визискували українських селян. Ненависть викликало й шинкарство, яким активно займалися євреї. Усі ці обставини, помножені на стереотипи православного мислення, як-то, євреї розіп'яли нашого Христа, призвели, врешті-решт, до жахливих наслідків.

Слід зазначити, що ксенофобська тематика завжди була у тренді українських книгодруків. Але особливий інтерес проблема викликала у періоди революційних зламів, що, власне, і спонукало авторку дослідити українські суспільно-політичні та історичні праці, видані за часів Української революції та боротьби за збереження української державності.

Вагоме місце у зазначеному контексті займає праця Костянтина Широцького «Коліївщина» [8]. 48-сторінкова розвідка, видана у Києві у 1918 р., схвалює державотворчі дії Богдана Хмельницького, констатує зрадницьку роль Росії, що пішла на злуку з Польщею та докладно аналізує перебіг Коліївщини 1768 р. Широцький пише про свавілля «польських панів, жидів-орендарів, єзуїтів» [8, с. 5], підкреслює зрадливу сутність уніатів, що, фактично, відмовилися від свого українського походження [8, с. 6], наводить факт заступництва за український народ російської імператриці Катерини II [8, с. 9]. Особливу увагу автор зосереджує на непримиренності гайдамаків щодо місцевого єврейства. Широцький, зокрема, пише, що «гайдамаки інколи

милували підготовлених до страти поляків, якщо чули раптом святий спів, а от жидів-орендарів, одначе, не милували, тож, їх упало в ту пору велике число по всій Україні. Жидівські книги кажуть, що від початку світа на них не було такої кари і такого плачу. На спомин про Коліївщину жиди щороку 20 травня проводять з плачем, постом і молитвою» [8, с. 33].

Констатації антиєврейської спрямованості Хмельниччини були поширені і у тогочасних наукових збірниках. Так, у записках Полтавського товариства з дослідження і охорони пам'яток старовини і мистецтва, що вийшли у 1919 р., наведено статтю В. Щепот'єва, де цитується пісня антисемітського змісту: «Хмельницький каже козакам: на славну Україну прибувайте, жидів-орендарів у пень рубайте» [4, с. 13]. У праці Григорія Гетьманця [під цим псевдонімом виходили розвідки історика Григорія Коваленка – Л.Д.] зазначається, що після Богдана Хмельницького на українській землі не лишилося «ні жида, ні ляха» [1, с. 5]. Цікаво, що польський гніт по відношенню до українського народу, Коваленко називає «польсько-жидівською кормигою», за якої «рани-магнати зі своїми прибічниками жидами-посесорами накладали на український нарід усякі податки та повинності» [1, с. 5, 8]. Інакше кажучи, в оціночних судженнях українських істориків столітньої давнини розповсюджена позиція ототожнення утисків, що їх чинила Річ Посполита (кріпосницький гніт, насильницькі ополячування та окатоличування), з визисками з боку представників єврейської громади, яка мешкала на захоплених поляками українських землях.

Неприхованим антиєврейським настроєм просякнута й історична розвідка «Батуринський шлях» Василя Різниченка. Остання розповідає про сумну долю Гончарівки – Батуринської резиденції Івана Мазепи: знаменитого мазепинського гаю вже немає – «його вирубали і продали жидові Юдовичу з Конотопа, недоруйновані мури мазепинського палацу розібрали для будівництва казарм на хуторі Шовковиці, що у двох верстах від Батурина, решту ж цегли і каміння розтаскали на печі і фундаменти своїх хат місцеві мешканці» [7, с. 15].

З огляду на хронологію досліджуваних нами книгодруків більш актуальними з названої тематики, безумовно, мають бути праці, присвячені перебігу революційних подій 1917 р. та Громадянської війни, що охопила колишню Російську імперію у 1918 – 1922 рр. Між тим, останні позначені недоліком політичної заангажованості і відносяться до літератури агітаційного змісту. Так, акцентуючись на єврейському питанні, українські книгодруки, що видавалися Міністерством преси та пропаганди в уряді Директорії Симона Петлюри, прагнули, як максимум, спростувати вочевидь існуючі факти погромів (у Проскурові, Києві, Фастові, під час яких загинуло від 35 до 50 тис. українських євреїв) та, як мінімум, довести непричетність диктатора до цих неподобств. У цьому зв'язку на особливу увагу заслуговують: праця

І. Глушківського «Стережіться провокацій (чому і хто підбиває нас на погроми?)», де засуджуються єврейські погроми [2], книга «Євреї та Українська Республіка», де розповідається про візит єврейської делегації до Симона Петлюри у місто Кам'янець-Подільський 17 липня 1919 р. [3], викривальна пропагандистська брошура С. Золотаренка «Чому серед жидівських робітників є багато більшовиків» [6]. Родзинкою з єврейської тематики тих часів є книга міністра з єврейських справ в уряді Української Народної Республіки Мойсея Зільберфарба «Єврейське міністерство і єврейська автономія на Україні: сторінки історії» [5]. Проєврейські симпатії Симона Петлюри особливо активно транслювалися в аркушевих виданнях, що їх видавав Уряд УНР. У Державному архіві друку Книжкової палати України зберігається більше сотні таких друків. Усі вони послідовно і наполегливо розповідають про толерантне ставлення революційної української влади до представників єврейської нації.

Щодо українських радянських друків, перш за все, пресових (газетних) та агітаційних (аркушевих), виданих у 1917 – 1919 рр., то останні розглядали єврейське питання, здебільшого, в контексті пролетарського інтернаціоналізму і класової боротьби з міжнародним капіталом. Хитка ідея зрощення української національної революції з тогочасним масонським рухом почала розповсюджуватися лише в 1920-х рр. Саме тоді, загострюючи негативізацію своїх оцінок, більшовики почали писати про участь у масонських ложах Симона Петлюри та Павла Скоропадського. Цікаво, що згодом з більшовиками солідаризувалася й історик Наталя Полонська-Василенко, яка залишила свої аудіосвідчення з цього приводу у Колумбійському університеті. За висловом цієї авторитетної діаспорівської дослідниці, «українську національну революцію здійснили масони». Себто, якщо згадати подальші ототожнення масонства і світового єврейства, то революційні події столітньої давнини в Україні, апріорі, мали сприяти покращенню міжетнічних стосунків, але ж так не сталося. Тож, повстає дивна дилема – або український масонський рух таки був рівновіддалений від української революції та визвольних змагань, або масонство не має виразних національних ознак, а відтак, будь-які констатації «жидо-масонських» змов та заколотів є політично чи економічно вмотивованими і не відповідають принципам толерантності і міжнаціонального порозуміння.

Література:

1. Гетьманець Г. Славний лицар козак-князь Дмитро Вишневецький (Байда). Київ, 1918. 32 с.

2. Глушківський І. Стережіться провокацій! Чому і хто нас підбиває на погроми? Кам'янець на Поділлю, 1919. 8 с.

3. Євреї та Українська Республіка: єврейська делегація у головного отамана 17 липня 1919 р. в Кам'янці на Поділлю. Кам'янець на Поділлю, 1919. 8 с.

4. Записки Українського наукового товариства досліджування й охорони пам'яток старовини та мистецтва на Полтавщині. Вип.1. Полтава, 1919. 111 с.

5. Зільберфарб М. Єврейське міністерство і єврейська автономія на Україні: сторінки історії. Кам'янець на Поділлю, 1919. 85 с.

6. Золотаренко С. Чому серед жидівських робітників є багато більшовиків? Кам'янець на Поділлю, 1919. 16 с.

7. Різниченко В. Батуринський шлях. Звенигородка, 1917. 16 с.

8. Широцький К. Коліївщина. Київ, 1918. 48 с.

Юрій ДРЕВАЛЬ, Олена ШАРОВАТОВА
Національний університет цивільного захисту України

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ТА СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ЗАСІБ РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ (НА ПРИКЛАДІ SOFT SKILLS УЧАСНИКІВ СФЕРИ БЕЗПЕКИ ПРАЦІ)

Загальновизнаним є переконання в тому, що успіх в обраній діяльності залежить від засвоєного комплексу умінь та навичок, в кінцевому рахунку – від рівня професіоналізму працівників та посадових осіб. Безумовно, професіоналізм важливий у будь-якій роботі, але набагато важливішими виявляються особистісні якості, те, як людина вміє знаходити спільну мову з контактною аудиторією, наскільки вона відкрита новому і готова змінюватись.

Бути успішним незалежно від специфіки діяльності та напряму, в якому працює людина, дозволяє опанування навичками soft skills «софтскілз» («м'які навички» або «гнучкі навички»). Традиційно їх відносять до соціальних навичок: вміння переконувати, знаходити підхід до людей, лідирувати, міжособистісно спілкуватись, вести перемовини, працювати в команді, особистісно розвиватись, управляти часом, бути ерудованим, креативним тощо. При цьому слід звернути увагу, що жодне з безлічі подібних умінь не належить до окремої спеціальності. Soft skills важливі як в роботі, так і в житті, зокрема, для досягнення поставлених цілей. При цьому чим вище людина піднімається кар'єрними сходами, тим більшу роль відіграють soft skills в її житті, в той час як професійні – hard skills «хардскілз» («тверді навички» – технічні навички, пов'язані з виконуваною у певній сфері діяльністю) – відходять на другий план. Адже чим вищою є займана посада, тим більша кількість підлеглих і співробітників можуть проконсультувати посадовця з різних питань професійного та загального міжособистісного рівня [5].

Soft skills завжди відводилося важливе місце в такому спілкуванні, але особливу актуальність вони набувають у складних умовах сьогодення, адже професійні навички швидко застарівають і їх все одно доводиться опановувати з великою швидкістю, навіть впродовж одного робочого року. У той же час уміння працювати з інформацією, з емоційним станом, управляти процесом і завданнями, комунікувати і бути ефективним як концептові навички є тим базисом в людині, на який вже можна нарощувати професійність, – hard skills.

Отже, soft skills – надпрофесійні навички, які допомагають вирішувати життєві завдання і працювати з іншими людьми. Людей, у яких вони добре розвинені, роботодавці цінують особливо. Soft skills корисні в будь-яких сферах, формуються з дитинства і загалом пов'язані з емоційним інтелектом. Hard skills – вузькі професійні навички, які можна опанувати за кілька тижнів у процесі навчання, а їх ефективність – виміряти.

У списку важливих «гнучких навичок», які допоможуть не загубитися в майбутньому, є необхідними сьогодні і потребують розвитку: комунікація, критичне мислення, управління проектами, людьми і собою, наставництво і менторинг, вирішення проблем, прийняття рішень, емоційний інтелект, ненасильницьке спілкування, толерантність і справедливість, управління знаннями, робота в режимі невизначеності, стресостійкість, ощадливе виробництво, екологічне мислення, самоаналіз і саморефлексія тощо [5].

Відомо, що одним з нагальних завдань сучасного українського державотворення є прийняття європейських принципів належного врядування, що прямим чином пов'язано з модернізацією управлінських підструктур різних сфер і галузей, серед яких і охорона праці. Остання, у свою чергу, базується, окрім іншого, й на умінні працівників ефективно здійснювати власні обов'язки в умовах конфліктної взаємодії. У тих структурах, які лише призвичаюються до традицій демократичного управління, доволі часто виникають підстави для ігнорування організаційних конфліктів. Відтак, виникають загрози перетворення латентного конфлікту на кризове явище.

Особливості організаційних конфліктів першочергово визначаються характером здійснення діяльності у відповідній сфері. Це і насиченість правового регулювання відповідних відносин, і детальне регламентування прав та обов'язків персоналу, а також чітка ієрархія посад та рівнів. За таких умов великого значення набуває профілактика конфліктів та вирішення вже наявних конфліктних ситуацій з урахуванням інтересів усіх зацікавлених осіб.

Проте, навіть враховуючи комплекс зазначених факторів, можна стверджувати, що трудовому колективу властива складна сукупність різноманітних конфліктів, основними видами серед яких є: міжособистісні (вертикальні чи горизонтальні); міжгрупові (між структурними підрозділами, групами співробітників в одному підрозділі, керівництвом організації та персоналом, адміністрацією та профспілкою) та складні конфлікти за критерієм «особистість − група» (між керівником і колективом, між рядовим

співробітником та колективом). Удосконалення організаційної культури залежить від якісної зміни пріоритетів в організації діяльності. Мова має йти про якісну зміну тональності у відношенні до кожної окремої людини та про посилення гуманітарної складової в структурі адміністративної культури. Причому вимагає зміни відношення як до колеги, так і до кожного конкретного споживача управлінських послуг.

Серцевиною таких змін має стати методологія толерантності, яка складає основу терпимості до інших поглядів. Як вважає В. Стець, можна натрапити на визначення поняття «толерантність» як прагнення до «золотої середини» (Аристотель); подолання страждань (Фома Аквінський); подолання спокуси (Еразм Роттердамський); симпатії (А. Сміт, Д. Юм); співчуття (Ж.Ж. Руссо, А. Шопенгауер); збереження мудрої міри рівноваги (Й. В. Гете); принцип збереження (К. Ясперс); внутрішній регулятор мого ставлення до іншого (Ж. П. Сартр); подолання свого мовчання (А. Камю); співіснування різних мовних форм (Л. Вітгенштайн); вимоги, обов'язкової для високорозвинутої цивілізації (А. Н. Уайтхед) [4, с. 103].

Відомо, що історично першою формою толерантності була віротерпимість, ідеї якої відображено в етичному вченні раннього християнства. Проблема впровадження ідеї толерантності в суспільну свідомість набула нової якості в часи становлення держави сучасного типу та формування концепту верховенства права. Право ставало не лише засобом реалізації волі пануючої верстви населення, а й формальною основою захисту толерантності. І. Кант, розвиваючи природно-правову інтерпретацію прав людини, стверджував: «Право як гарант терпимості – це сукупність умов можливості такого мирного співіснування, коли «волевиявлення однієї особи сумісне з волевиявленням іншої з погляду загального закону волі [3, с. 253]». Ускладнення сучасних суспільних відносин стимулювало посилення уваги до толерантності в її різнобічних вимірах, а саме: філософському, ідеологічному, політичному, правовому, комунікативному тощо. Проте істинним мірилом спілкування людей був і залишається соціокультурний компонент суспільних відносин. «Сучасна толерантність, – за оцінкою Є. Бистрицького, – це терпимість у ситуації паралельного існування з усім культурно та суспільно іншим без насильницького уподібнення або ототожнення [1, с. 111]».

Отже, ціннісно-мотиваційну основу цивілізованих відносин при потенційно конфліктній взаємодії учасників складають концепти толерантності та справедливості. Саме за умови усвідомлення таких цінностей можливе гармонійне поєднання інтересів усього колективу з правами кожного окремого індивіда, що, зокрема, особливо важливим виявляється у сфері охорони праці.

Становлення «неконфліктогенної» управлінської культури має ґрунтуватися у тому числі і на дотриманні принципів соціальної справедливості – загальновизнаній цінності сучасного демократичного

суспільства. За нашою оцінкою, базове чи комплексне визначення даного феномену має виходити з того, що поняття справедливості тісно пов'язане з концепцією природних прав людини, які вважаються основою приватного і професійного життя громадян у демократичних країнах. Справедливість, на думку Дж. Перліна, означає, «що до всіх членів суспільства слід відноситися безпристрасно та з увагою до їхніх особистих заслуг, а не, наприклад, якихось аспектів їхнього соціального статусу [2, с. 19]».

Щоб залишатися у добрих відносинах з колегами, керівництвом і отримувати високі результати від спільної роботи, важливою є і здатність усвідомлено ставитися до подій без шкоди для себе й оточуючих, що визначається вже як екологічне мислення – відповідальність за свої дії і позитивне ставлення до світу. Така навичка допомагає захоплюватися своєю справою й отримувати задоволення від результату. Допомагає вирішувати практичні завдання, приймати рішення і будувати комунікацію з іншими людьми й емоційний інтелект – здатність розуміти емоції, мотивацію, наміри свої та інших людей і управляти всім цим. Спостереження за своїми емоціями та емоціями інших, розуміння, з чим вони пов'язанні і як впливають на оточуючих, сприяє розвиткові вміння контролювати себе і приймати виважені рішення. Така характеристика людини сприятиме і розвиткові ненасильницького спілкування – спроможності чітко, зрозуміло і точно доносити до співрозмовника інформацію, говорити про певну потребу, формулювати прохання і домагатися свого [5].

Таким чином, в питаннях, пов'язаних із дотриманням і пропагандою питань безпеки, адресату не заподіюється моральна й емоційна шкода, задовольняються власні і професійні потреби, виключається і вчасно зупиняється насильницька комунікація на свою адресу. Така навичка, базуючись на розумінні себе і співпереживанні до інших, ефективно допомагає домовлятися як у процесі колективного спілкування, так і в особистому спілкуванні з колегами.

Література:

1. Бистрицький Є. Конфлікт культур і методологія толерантності. *Філософська думка*. 2011. № 4. С. 102–118.

2. Демократичне поліціювання : Збірник наукових статей / за заг. ред. О. М. Бандурки та Дж. Перліна. Львів, 2011. 492 с.

3. Кант И. Собрание сочинений в 8 т. Т. 6. Москва, 1994. 613 с.

4. Стець В. Феномен толерантності в сучасному суспільстві. *Людинознавчі студії. Філософія*. 2013. Вип. 28. С. 101–110.

5. Что такое Soft skills (софт скил)? https://simplex.ua/articles/soft-skills

Назар ДЯЧУК
Національна академія внутрішніх справ
Науковий керівник: Михайло МАРКОВ,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності,
кандидат юридичних наук, доцент

КСЕНОФОБІЯ І ТОЛЕРАНТНІСТЬ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Ксенофобія – поняття, що позначає нетерпимість, ворожість, ненависть, презирство до когось або чогось чужого, незнайомого, незвичного, а також нав'язливий страх стосовно незнайомих осіб. У соціальному сенсі його трактують переважно як нетерпимість, ненависть, а не як страх. Залежно від об'єкта, на який вона спрямована, ксенофобію поділяють на расову, етнічну, релігійну і стосовно груп, що відрізняються за соціальними, культурними, матеріальними чи фізичними ознаками. Близькими, але дещо відмінними за значенням, є поняття «расизм», «шовінізм», «націоналізм». Ксенофобія грунтується на одній із базових особливостей людської природи – ділити світ на «ми» та «вони», «свої» та «чужі». Нетерпимість до «чужих» пов'язана із формуванням образу «своїх». У державах із тоталітарним режимом образ ворога («чужого») створюють з метою об'єднання членів суспільства і створення ілюзії відсутності соціальної дистанції між ними.

Для виявлення рівня етнічної дистанції між представниками різних національностей використовують шкалу соціальної дистанції Еморі Стівена Богардуса, який розробляв методики вимірювання соціальної дистанції, запропоновані Р. Парком. На думку останнього, величина соціальної дистанції між людьми з різних соціальних чи етнічних груп свідчить як про ступінь інтеграції і солідарності суспільства, так і про загальний рівень розвитку демократичної культури.

В УРСР Н. Паніна здійснила апробацію цієї методики, в результаті чого сконструйовано 7-бальну шкалу соціальної дистанції: 1 бал – особа згідна сприйняти представника іншої національності як члена родини, 2 – як близького друга, 3 – як сусіда, 4 – як колегу по роботі, 5 – як жителя країни, 6 – як туриста, 7 – взагалі не допускала б в країну (1 бал означає максимальну національну толерантність, 7 – крайню нетерпимість). Від 1992 її використовують у моніторингові досліджень науковці інституту соціології НАНУ (Київ); за нею також розраховують Індекс національної дистанційованості (середній бал за шкалою соціальної дистанції стосовно представників кожної із національностей) та Інтегральний індекс національної дистанційованості (усереднене значення ставлення до всіх національностей, окрім українців і росіян та української діаспори). Значення останнього від 5-ти до 6-ти балів засвідчує схильність до ксенофобії (прихованої ксенофобії),

вище 6-ти балів – характеризує розповсюдження відкритих ксенофобських установок (відкрита ксенофобія).

Найбільш вичерпне визначення терміну «толерантність» можна знайти у Декларації принципів толерантності, яку було затверджено на конференції ЮНЕСКО 16 листопада 1995 року, воно трактується як «поважання, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості» (ст. 1.1), «активна позиція, що формується на основі визнання універсальних прав та основних свобод людини» (ст. 1.2), те, що «кожен може дотримуватись своїх переконань і визнає таке саме право за іншими». Це означає визнання того, що люди відрізняються зовнішнім виглядом, становищем, мовою, поведінкою і мають право жити в мирі та зберігати свою індивідуальність. Це також означає, що погляди однієї людини не можуть бути нав'язані іншим (ст. 1.4). У ст. 4 цієї ж Декларації наголошується важливість саме виховання для запобігання проявам нетерпимості, «виховання в дусі толерантності слід розглядати як невідкладне завдання», «слід приділяти особливу увагу питанням підвищення рівня педагогічної підготовки… з метою виховання чуйних і відповідальних громадян, відкритих до сприйняття інших культур, здатних цінувати свободу, поважати людську гідність та індивідуальність, запобігати конфліктам або розв'язувати їх ненасильницькими засобами».

З 8 по 23 вересня 2018 року Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) провів всеукраїнське опитування громадської думки. Методом особистого інтерв'ю опитано 2026 респондентів, що мешкають у 109 населених пунктах усіх регіонів України (крім АР Крим) за вибіркою, що репрезентативна для населення України віком від 18 років. У Луганській і Донецькій областях опитування проводилося тільки на території, що контролюється українською владою. Найнижчий рівень етнічних упереджень в Україні – до українців, білорусів і росіян, найвищий – до китайців, африканців, арабів і особливо високий рівень упереджень до ромів. З 1994 до 2007 року рівень ксенофобії в Україні зростав (у 2007 він був найвищим за весь час спостережень), з 2008 по 2013 дещо знизився, в період після анексії Криму і війни на Донбасі з 2014 до 2018 трохи зріс і повернувся до рівня 2011 року. На рівень ксенофобії більш за все впливають такі фактори як освіта (чим вища освіта, тим нижчий рівень ксенофобії), тип населеного пункту (в селі вищий рівень ксенофобії, ніж в місті), регіон проживання, фінансовий статус (чим вищий рівень добробуту, тим нижчий рівень ксенофобії) і вік (з віком рівень ксенофобії зростає). Згідно з опитуванням, 60% опитаних готові бачити членами своєї родини україномовних українців, 43,5% – російськомовних українців, 27,7% – росіян, лише приблизно по 6% опитаних – ромів, африканців, арабів та китайців. 40,67% опитаних повідомили, що не хочуть пускати в Україну ромів, 22,8% – арабів, 20,5% – африканців, 15,5% – росіян, 14,6% – китайців, 12,6% – євреїв. 0,74% опитаних не хочуть пускати в Україну

україномовних українців, 3,26% – російськомовних українців, а 8,82% – кримських татар. Ксенофобія до народів країн ЄС та Північної Америки також існує. Наприклад, не хочуть пускати в Україну румунів – 11,81% опитаних, американців – 7,96%, німців – 6,03%, поляків – 5,3%, канадців – 5,24%, французів – 3,98%. Соціологи зазначають, що рівень ксенофобії зростав в Україні з 1994 року, коли його індекс оцінили у 3,5 бали, і досяг піку у 2007 році – 4,33 бала. У 2018 році індекс ксенофобії соціологи оцінили в 4,2 бала.

Людмила ЗАХАРЕНКО, Тетяна ЮРЧЕНКО-ШЕХОВЦОВА
Національна академія внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТОЛЕРАНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ–ПСИХОЛОГІВ

Студентський вік є найбільш оптимальним періодом для формування толерантності. Толерантність студентів закладу вищої освіти виявляється в їх рефлективності, соціальній перцепції і можлива лише за умови здатності до емпатії, самоконтролю, емоційної стійкості.

Основними видами толерантності є вроджена та придбана толерантності. Функціональна модель процесу виховання толерантності в майбутніх фахівців включає формування толерантної свідомості, толерантних почуттів, належного рівня толерантної поведінки.

Формування толерантності студентів в освітньому процесі повинно відбуватися поетапно, а виховання у дусі толерантності має бути спрямоване на протидію впливу, що викликає почуття страху і відчуження по відношенню до інших. Для формування толерантності студента необхідно враховувати психологічні особливості студентського віку, мікроклімат в навчальній групі, в закладі вищої освіти, особливості студентського колективу в цілому і окремих груп, ставлення до професії, особливості побутового влаштування студентів [5, с. 471]. Дослідники вказують на використання виховних можливостей навчальних занять у закладі вищої освіти при формуванні толерантної особистості студентів [1; 2; 3; 4; 5]. Науковці Р. Вайнола, С. Чжан переконані, що соціально-освітнє середовище закладу вищої освіти створює передумови для формування аспектів толерантності студентів у різних формах як навчальної, так і позааудиторної роботи [1, с. 275].

З метою вивчення особливостей розвитку толерантності у студентському середовищі було проведено психодіагностичне вивчення.

Емпірична база дослідження (вибірка): навчальна група студентів 3 курсу денної форми навчання – майбутніх психологів. Вік – від 19 до 21 року.

Використані методики:

1) експрес-опитувальник «Индекс толерантности» (Г. У. Солдатова, О. А. Кравцова, О. Є. Хухлаєв, Л. А. Шайгєрова) для діагностики загального рівня та аспектів толерантності респондентів;

2) методика «Шкала эмоционального отклика» (А. Меграбян, Н. Епштейн) для визначення рівня розвитку емпатії респондентів;

3) анкета з відповідями закритого типу (містить набір можливих варіантів відповіді).

Проведений кількісний аналіз загального результату навчальної групи (середньогрупове значення 88,5 балів) та кожного окремого студента вказує на середній рівень розвитку толерантності. Це свідчить про те, що респонденти можуть проявити як толерантні, так і інтолерантні риси залежно від соціальної ситуації.

Якісний аналіз аспектів толерантності респондентів проводився за субшкалами «етнічна толерантність», «соціальна толерантність», «толерантність як риса особистості».

Отриманий середньогруповий показник етнічної толерантності респондентів становить 30,8 балів, що відповідає середньому рівню її розвитку у навчальній групі і визначає ставлення до представників інших етнічних груп залежно від ситуації, що складеться в сфері міжкультурної взаємодії. При цьому близько четверті респондентів характерний високий рівень розвитку етнічної толерантності, решті – середній.

Відповідно до відповідей на запитання анкети всі респонденти позитивно ставляться до змішаних шлюбів і майже всі вони переконані, що національність при одруженні не має значення. Однак є ті, хто вважає, що це ускладнить сімейне життя, і ті, хто не визначився з відповіддю на дане запитання. Так, подорожуючи поїздом у купе із попутником(-цею), який є представником(-цею) іншої раси, більшість респондентів проявлять готовність до спілкування, однак не виявлять ініціативи. Свою допомогу запропонує лише дехто з числа опитаних, а дехто – обмежиться формальним привітанням або зробить вигляд, що нікого не помічає.

Респонденти схильні проявляти середній рівень соціальної толерантності (середньогруповий показник 29,9 балів) по відношенню до різних соціальних груп (злочинців, представників меншин, інших релігій тощо).

Згідно з отриманими відповідями на запитання анкети респонденти будуть продовжувати своє спілкування з людьми, які мають судимість чи інші політичні погляди, чи інші релігійні уявлення.

Всі опитані стверджують, що не припинять свого спілкування зі знайомими, які стали сповідувати нетрадиційні релігії, хоча при цьому три четверті респондентів висловились про те, що мають власні чітко сформовані уявлення щодо релігії і ставлення до неї.

Третина респондентів не буде нав'язувати свою думку щодо ставлення до осіб з судимістю, дбаючи про міжособистісні відносини з оточуючими, при цьому кожен четвертий з опитаних спробує дізнатись, чим може допомогти.

Кожен п'ятий з числа опитаних вважає, що політичні переконання іншої людини – це не його справа. Однак третина респондентів поцікавляться, чи задоволений приятель(-ка) своїм політичним вподобанням, а половина спробують зрозуміти причину такого вибору.

Кожен п'ятий з числа опитаних не змінить свого ставлення до людини зі свого кола спілкування, коли дізнається про вживання нею наркотичних речовин, а близько половини респондентів запропонують їм свою допомогу. Однак знайдуться і ті, хто припинить спілкування з такими людьми.

За субшкалою «толерантність як риса особистості» середньогрупове значення становить 27,9 балів, що вказує на середній рівень розвитку особистісних рис, установок і переконань респондентів щодо їх ставлення до навколишнього світу. Так, у випадку спільного виконання роботи з людиною, до якої є неприязнь, респонденти обмежаться спілкуванням у межах ділового партнерства та спробують приховати свої емоції. При цьому жоден із них не відмовиться від дорученої роботи та не буде наполягати на зміні співвиконавця.

З людиною, з якою припинено спілкування через серйозний конфлікт у минулому, половина респондентів лише привітається, кожен шостий – зробить вигляд, що не помічає, але дехто з них – кивне в знак привітання або відпустить репліку, яка зачіпає. І лише незначна кількість респондентів буде спілкуватися, ніби нічого не сталося.

Всі респонденти вважають, що люди з особливими потребами не повинні сидіти вдома. Так, при появі у колективі людини з особливими потребами (пересувається в інвалідному візку) більшість респондентів зазначили, що проявлять бажання познайомитися і запропонують свою допомогу. При цьому лише третина опитаних висловились за те, що всі люди мають право на активне життя в будь-якому колективі, а дехто вважає, що головне в людині – бажання вчитися та працювати, а також інтелектуальні та людські якості.

Отже, у всіх сферах міжособистісної взаємодії респонденти можуть проявити толерантність/інтолерантність залежно від ситуації.

Разом з тим високий рівень емоційного відгуку (у межах 65 – 79 балів) свідчить про те, що респонденти здатні до емпатії, тобто співпереживати та співчувати, що важливо у міжособистісному спілкуванні. Високий рівень розвитку емпатії респондентів вказує на вибір ними конструктивних способів вирішення ситуацій, прогнозує успішність у розумінні співрозмовника та є професійно важливою якістю, що сприяє збалансованості міжособистісних відносин. Здібність до емпатії є досить вагомою у професійному навчанні майбутніх психологів, які будуть безпосередньо працювати з людьми.

Потрібно пам'ятати, що важливою характеристикою емпатії є замкненість у межах безпосереднього емоційного досвіду, егоїстична чи альтруїстична направленість, а зростання емпатичних здібностей відбувається зі збільшенням життєвого досвіду людини.

Таким чином, в освітньому процесі закладів вищої освіти важливо формувати толерантну особистість майбутнього фахівця, використовуючи продуктивні засоби, методи та педагогічні умови виховання цієї якості.

Література:

1. Вайнола Р., Чжан С. Формування етнічної толерантності студентської молоді в системі виховної роботи вищого навчального закладу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2016. Вип. 15. С. 271–276.

2. Копинець Ю. Ю. Толерантність як необхідна складова формування особистості сучасних студентів. *Міжнародний науковий вісник*. 2018. № 2 (18). С. 60–67.

3. Проценко І. Формування толерантності у студентів закладів вищої освіти як педагогічна проблема. *Інноватика у вихованні*. 2020. № 12. С. 192–199.

4. Столяренко О. В. Виховання культури толерантних взаємин у студентської молоді : Навчально-методичний посібник. Вінниця, 2014. 248 с.

5. Чабаненко Н. А., Несмашна Л. Ю., Сабрі С. С. Формування толерантності студентів як педагогічна застава у вищих начальних закладах України. *Молодий вчений*. 2017. № 11 (51). С. 471–473.

Вікторія ЗІНЧЕНКО
Донецький державний університет внутрішніх справ

ЦІННІСНІ ЗНАЧЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ЛЮДСЬКОГО ІСНУВАННЯ

У соціокультурній реальності існує і розвивається все людське, елементами якого є цінності та ціннісні орієнтації, збагачені досвідом історичного розвитку культури. Ці елементи є носіями сенсу людського існування, чинниками та умовами для її визначення в конкретних ситуаційних умовах, проєктування життєдіяльності людської практики.

Проблема цінностей абстрактна і не має конкретної тематики, якщо вона органічно не пов'язана з проблемою духовно-творчої діяльності, а людина – особистість, орієнтована на вдосконалення свого критичного мислення, на формування навичок соціально відповідального, на морально впевнену у власних поглядах особистість, яка здатна виробляти позитивні ідеї та емоції, здатна співчувати, переживати та нести відповідальність за власні вчинки.

Проблема цінностей має тривалу історію, тому що зустрічається в працях Еврипіда, Платона, Аристотеля, мислителів Відродження, представників класичної філософії XIX ст. Існує традиція розуміння цінностей як конкретних соціальних об'єктів світу, зокрема, на думку Ф. Хайєка, сам термін «соціальний» є не що інше, як «звернення до застарілого, античного ідеалу загальнолюдської поведінки [5, с. 24]». У сучасному сенсі проблема розуміння об'єктів соціального, зокрема, ціннісного нормативного характеру, поєднує в собі як власне «соціальне» («загальнообов'язкове», за Ф. Хайєком), і «особисто-індивідуальне». Визнання соціального – природи людини, відповідно до цього розуміння, не суперечить тезі автономії та ідентичності людини, але базується на ідеї пріоритету особистості та визнання ролі цінностей у процесах самоідентифікації та самореалізації людини.

Поняття «цінність» стало предметом широких теоретичних тлумачень (особливо в 1960 – 1970-х рр. XX ст.) у багатьох науках – філософії, соціології, психології, педагогіці, естетиці, етиці, політології. І сьогодні у філософії «цінність» розглядається в контексті ставлення людини до об'єктивної реальності («людина – світ»), в соціології трактується як загальний соціальний регуляторний механізм, як складова суспільної свідомості і культури зі здатністю виконувати нормативні функції щодо особистості. У психології проблема цінності вивчається у форматі перетинів процесів соціалізації особистості, її адаптації до групи, норми та вимоги, як частина мотиваційних структур людського життя. Важливість розгляду проблеми функціонування цінностей у сучасній науці дуже гостра. Доказом цього є факт появи нового наукового напряму – аксіопсихологія. У рамках цього теоретичного і методологічного підходу аналізуються концепції особистості, ціннісно-нормативні системи, моделі смислоутворення, фрактальні системи свідомості тощо (З. Карпенко, М. Боришевський, Ю. Романенко), актуалізуючи філософські та психологічні аспекти розуміння природи цінності та пошук значення.

Відомі тлумачення цінностей і як об'єктивної сутності речі, а також у контексті фактичної вартості, її ототожнення з благом, корисністю для особистості, суб'єктивною значущістю окремого предмета для людського життя. Слід підкреслити, що цінності набули специфічного змісту характеристики у сенсі їх позитивного чи негативного значення для адаптації індивіда або суспільства в цілому (поняття добра і зла, прекрасного і потворного, справедливість і несправедливість, ідеали, моральні норми та принципи тощо).

Проблема гармонізації внутрішнього світу людини виникає кожного разу, коли відбуваються радикальні зміни в культурі, пов'язані зі змінами в повсякденному суспільстві. Складні процеси, соціальні перетворення викликають адаптаційні процеси в психіці людини, які викликають суб'єктивні упередження в ієрархії цінностей, які є механізмом амортизації

встановлення відповідності між внутрішньопсихічною системою цінностей, орієнтацією та об'єктивною реальністю. Соціально-економічні та політичні перетворення завжди поєднується з рішучою переоцінкою цінностей, що призводить до втрати соціально-ціннісних орієнтирів, тому що «жодна інша епоха не створює таких блискучих можливостей за моральний героїзм, як жодна інша епоха не створює такої небезпеки морального потурання [4, с. 109]», але кожна епоха знаходила свої засоби для їх вирішення, допомагаючи людям адаптуватися до нових соціокультурних умов існування. Тут домінуюча роль належить прихованим процесам у сфері несвідомого, які, будучи втілені в логічно-символічне нашарування культури, можуть стати культурним прототипом майбутнього. У культурі, як зазначає С. Кримський, є будь-який значний крок у майбутнє, можливо, лише як міра осягнення минулого і відкриття тих потенціалів, що підсилюють імпульси руху вперед, розширення потенціалу прогресу. Тому в культурі існують «вічні образи», своєрідні інваріанти історичного процесу його розвитку [2, с. 119].

Аналіз символіко-ментального змісту світоглядних детермінант притаманний українській традиції, вчені підкреслюють, що фундаментальне значення для ціннісно-культурних, психологічних характеристик «моделі», каркасом української ментальності є архетипи «вічного студента», «героїчного кривдника», «вічного повернення», «долі», «вічної правди», панування минулого над майбутнім, ситуації над мотивацією [1, с. 55].

Таким чином, формування особистісних цінностей світу обумовлено, з одного боку, векторами архетипного світогляду або генетично зумовленим ментальний потенціал, з іншого – процесами створення нового смислового конструктиву, здатного набувати нових культурних форм мислення. Це розуміння у формуванні ціннісно-смислових конструкцій у внутрішньо-духовній структурі, індивід узгоджується із синергетичною теорією, згідно з якою самоорганізація виступає як принцип і механізм саморозвитку будь-якої системи, включаючи персоніфіковані системи. У цьому контексті формування ціннісного нормативного світу особистості слід розуміти як нелінійний двосторонній процес, принципом саморозвитку якого є пошук сенсу в реалії трансформацій соціокультурного буття.

Поведінка людини багато в чому суб'єктивна, тобто свідомо спрямована на досягнення домінуючого значення. Але стратегія поведінки такої людини іноді не відповідає цілям, які вона свідомо переслідує, хоча ця стратегія може суб'єктивно сприймати її як ситуативно адекватну, змістовну («Значення – це кожного разу також конкретний сенс конкретної ситуації», потреба в момент», – каже В. Франкл [3, с. 106]).

І це відчуття сенсу власної діяльності, включаючи відчуття задоволення, служить позитивною підтримкою для продовження діяльності, функціональний принцип є домінуючим серед факторів, що впливають на хід сучасного процесу культурного розвитку.

Соціокультурна реальність призводить до дії культурних факторів – цінностей і ціннісно-смислових орієнтирів, що є носіями змісту людського буття, факторами смислового наповнення індивідуальної свідомості та суспільної практики людського життя. Цінності є динамічними цілісними сутностями, які накопичують усе життя досвід і безпосередньо впливають на зміст і природу людини.

У ціннісно-семантичному полі ментальні та аксіологічні компоненти системи особистості, які взаємодіють один з одним, здатні до самоорганізації і саморегуляції, в рамках яких з'являються і розвиваються нові значення та структури ієрархії цінностей, що є основою розширення та модифікації форм, процесів та явищ соціокультурного буття сучасної людини.

Розвиток внутрішньоособистісного світу людини відбувається у ціннісно-нормативній площині й передбачає формування культури розв'язування внутрішніх суперечностей, гармонійної самоорганізації розумової діяльності, толерантного ставлення до оточення в контексті саморефлексії та самореалізації на шляху до постійно зростаючого моделювання емоційних образів.

Цілісність внутрішнього світу людини в умовах соціально-економічних перетворень, знецінення цінностей визначається смисловим змістом діяльності у функціонально предметному світі повсякденного життя. Цей смисловий потік стає фактором організації порядку і гармонії внутрішнього світу особистості, яка шукає адаптації через ціннісні орієнтації в суб'єктах його дійсності та вдається до актів творення себе та оточення, самореалізації.

Цінності ідеологічного характеру, такі як свобода, істина, краса, доброта, справедливість, гармонія тощо, є культурними універсаліями і служать смисловим орієнтиром на діяльність дійових осіб, на причинно-наслідковий зв'язок явищ соціального та особистого світів, а також забезпечують духовну та вольову єдність України разом із відповідним рівнем свідомості й організованістю її членів.

Література:

1. Донченко О., Романенко Ю. Архетипи соціального життя і політика (Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення). Київ, 2001. 334 с.

2. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. Київ, 2003. 240 с.

3. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Київ, 2020. 160 с.

4. Diurkheim E., Hofman A. B. Valuable and real judgments. https://www.taylorfrancis.com/chapters/mono/10.4324/9780203092361-18/value-judgments-judgments-reality-emile-durkheim

5. Hayek F. The Fatal Conceit: The Errors of Socialism. https://www.mises.at/static/literatur/Buch/hayek-the-fatal-conceit.pdf

Людмила ІВАНЧЕНКО, Денис ГЕКАЛО
Кременчуцький льотний коледж
Харківського національного університету внутрішніх справ

ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ТОЛЕРАНТНОСТІ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Людина живе у суспільстві, де поряд знаходяться інші. Нерідко виникають ситуації, коли одна свобода вимагає реалізації лише через підкорення іншої, одна воля суперечить іншій. Тому людство винайшло і сформулювало відповідні регулятивні механізми. Одним з найбільш ефективних є мораль, толерантність.

Розуміння толерантності є неоднозначним у різних культурах. В англійській мові, згідно з Оксфордським словником, толерантність – це «готовність і здатність без протесту сприймати особистість або річ [6, с. 224]» і має три суміжних значення, які доповнюють одне одного: стійкість або витривалість, терпимість, припустиме відхилення. У французькій мові під толерантністю розуміють «повагу до волевиявлення іншого, його способу мислення, поведінки, політичних, релігійних переконань, готовність до примирення [1, с. 856]». Як бачимо, у європейців толерантність виступає психологічним процесом сприйняття чужих думок і зумовлених ними ситуацій: з одного боку, це здатність визначати й розуміти іншу позицію, а з другого – оцінювати і поважати її. Для європейців і американців бути толерантним означає визнання можливості існування різних думок. У китайській мові толерантною вважається людина, яка є великодушною, припускає можливість інакомислення [7, с. 233]. В арабських народів – це передусім милосердя, співчуття, прощення; у персів – терпіння [3, с. 187]. У споріднених російській та українській мовах толерантність трактується як здатність, уміння миритися з чужою думкою, бути поблажливим до вчинків інших людей, з теплотою ставитися до їхніх помилок [5, с. 60].

Сучасні підходи до виховання толерантності у студентів вищих навчальних закладів пов’язані з пошуком шляхів подолання інтолерантних тенденцій у спілкуванні молодих людей, які відрізняються расовим, етнічним походженням або поділяють відмінні світоглядні цінності, переслідують протилежні життєві цілі. На рівні міжособистісного спілкування в молодіжній аудиторії більш помітними стають напруження і конфлікти на ґрунті непорозумінь, які потребують всебічного наукового дослідження, постійної уваги педагогів та належного, своєчасного реагування на них. Досягнення міжособистісного рівня толерантності має першочергове значення у виховній роботі, проте, на жаль, саме у галузі освіти відчувається досить істотний дефіцит поваги особистої гідності іншого. Виховання толерантності в студентської молоді перетворюється для освіти в стратегічно значиму мету.

Проблеми виховання студентської молоді, знаходимо у працях таких українських учених: О. Безкоровайна (виховання культури самоствердження, 2011), О. Бойван (формування гуманних стосунків, 2012), Є. Зеленов (виховання в умовах глобалізації, 2010), Ю. Корницька (виховання соціальних цінностей, 2011), Т. Варенко (виховання толерантності на основі аксіологічного підходу, 2011), А. Міняйлова (гуманістичне виховання, 2010), О. Орловська (досвід США у вихованні толерантності майбутніх учителів, 2011). Звернення до їхніх праць дає змогу з'ясувати особливості процесу морального виховання студентів у сучасних умовах.

Підготовка кваліфікованого фахівця передбачає оволодіння ним не тільки певним обсягом теоретичних знань, практичних умінь та навичок, а й виховання професійно значущих особистісних якостей, що дають змогу успішно адаптуватися у майбутній діяльності, набувати соціальної та особистісної зрілості, здатності до взаємодії, співпраці на основі культури міжособистісних взаємин.

Ми з'ясували, що майбутнім фахівцям технічних спеціальностей, порівняно з іншими, частково властива вузькість пізнавальних інтересів, раціональний тип мислення, індивідуалізм, їх менше хвилюють філософські, моральні проблеми. Студентам цієї категорії властиві аергічність (вузькість кола спілкування, брак бажання контактувати з іншими людьми, прагнення побути наодинці, заглибитися у віртуальний світ комп'ютерних мереж), предметність спілкування, обізнаність та логічне мислення, тобто розуміння логіки розвитку ситуації, незалежність від групової думки, зорієнтованість на себе. Ж. Піаже [2], представник когнітивного напрямку, пов'язує усі здобутки цього вікового періоду насамперед зі встановленням рівноваги між когнітивними структурами особистості й підкреслює, що він передує справжній дорослості.

З навчанням пов'язаний початок «економічної активності»: вибір професії, включення в самостійну виробничу діяльність, створення власної родини. Це впливає, з одного боку, на мотивацію, систему ціннісних орієнтацій, а з іншого – на інтенсивне формування спеціальних умінь і навичок у зв'язку із професіоналізацією, що зумовлює виділення цього періоду як одного із найважливіших у становленні характеру. Це не лише час спортивних перемог, а й початок творчих злетів, технічних і наукових досягнень. Прагнення до самоствердження, нове оточення, зміна характеру спілкування та видів діяльності, визначення свого місця в системі суспільних відносин, колективі сприяє прискореному розвитку соціально цінних, моральних якостей студента. Від ефективного психолого-педагогічного забезпечення навчально-виховного процесу залежить якість підготовки майбутніх фахівців. Навчання у вищому навчальному закладі визначає спрямованість розумових здібностей молодої людини, у неї формується відповідний склад мислення, який характеризує професійну спрямованість особистості.

Література:

1. Дворецкий И. Х. Большой латино-русский словарь. Москва, 1976. 1088 с.

2. Пиаже Ж. Эволюция интеллекта в подростковом и юношеском возрасте. *Психологическая наука и образование*. 1997. № 4.

3. Расторгуева В. С. Этимологический словарь иранских языков / В. С. Расторгуева, Д. И. Эдельман. Москва, 2011. 368 с.

4. Цимбрило С. М. Полікультурне виховання студентів в умовах освітньо-виховного середовища вищого технічного навчального закладу : Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Дрогобич, 2011. 20 с.

5. Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд / [под ред. О. Н. Трубачева, А. Ф. Журавлева]. Москва, 1974 – 2011.

6. Oxford Dictionary of English / [ed. Cahterine Soanes]. Oxford University Press, 2010. 745 p.

7. Schuessler A. ABC Etymological Dictionary of Old Chinese. University of Hawaii Press, 2006. 656 p.

Роман КАРПЕНКО
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТОЛЕРАНТНОСТІ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

Проблема толерантності в молодіжному середовищі – одна з актуальних, гострих і суперечливих проблем сучасності. Толерантна свідомість, а також усвідомлена толерантність – одна із найголовніших прикмет цього часу, вагомий елемент світової етико-психологічної культурної трансформації. Україна не стоїть обабіч цих процесів, а навпаки, намагається перейняти найактуальніші світові суспільні тренди, засвоюючи сучасні гуманістичні моделі прийняття цінностей різних соціальних груп.

Однією з чільних ознак формування толерантної масової свідомості у нашій державі стає перехід від культурної гомогенності до культурного плюралізму. Толерантність є необхідною характеристикою сучасної особистості, оскільки дозволяє людині бути відкритою до ідей та цінностей інших, при цьому дотримуватися моральних норм, регулювати взаємодію і поведінку в багатонаціональному суспільстві, успішно долати негативні прояви, стереотипи, упередження. Хоча толерантність не є вродженою якістю, її можна розвинути шляхом цілеспрямованої соціальної роботи, успіх якої залежить від багатьох факторів, в тому числі від психологічної профілактики інтолерантності одних людей стосовно інших – таких, що мають відмінності

за національною, гендерною, релігійною, фізіологічною, культурною та іншими ознаками. Інтолерантність як проблемна область комунікації між людьми виникла не нещодавно, вона існує стільки, скільки існує людство. У наші дні проблема толерантності не стала менш важливою, а навпаки, набула надзвичайної важливості й загострилася у зв'язку з мінливою соціально-економічною, політичною ситуацією в світі.

Сьогодні сприйняття або несприйняття підлітками найрізноманітніших відмінностей між людьми, готовність поважати ці відмінності залежить від багатьох факторів, включаючи комунікативні та поведінкові моделі найближчого оточення, власні цінності особистості та суспільства, в якому вона живе, особливостей виховання. Так само на сприйняття інших і на поводження з ними впливає менталітет тієї країни, в якій людина виросла. Підліток активно включається у доросле життя, формує свою ідентичність, освоює різні соціальні ролі. Його подальша життєва орієнтація багато в чому залежить від того, як він буде ставитися до світу в цілому, до себе та інших. У підлітковому віці закладаються основи подальшої соціальної поведінки особистості, в тому числі її здатність до емпатії або конфліктність, соціальна ізольованість, позитивне або свідомо негативне ставлення до іншого. З цих позицій, для формування толерантної свідомості підлітковий вік виступає найбільш сприятливим періодом, оскільки він характеризується як позитивною динамікою психофізіологічних, поведінкових, особистісних змін, так і виникненням деструктивних проявів, пов'язаних з порушеннями у сфері соціалізації та адаптації, засвоєнні суспільних цінностей, норм, позитивних зразків поведінки. Це вимагає відповідної організації виховної та психокорекційної діяльності, спрямованої на зниження впливу цих негативних факторів як на особистість, так і на соціальне оточення.

Термін «толерантність» (від лат. tolerantia) утворився від латинського дієслова tolero – «нести, тримати», а також «переносити, зберігати, годувати, залишатися». Етимологія терміну ясно вказує на здатність людини «виносити», «переносити» важкі речі, терпіти певні незручності й негаразди. Похідні від латинського кореня tolerance і toleration зустрічаються вже в античності і відповідають змісту «страждання». Поняття «толерантність», незважаючи на тривалий термін його існування, не отримало однозначного трактування і досі є предметом обговорення в багатьох дослідженнях.

Українська дослідниця М. М. Мельничук [5] вважає, що погляди вчених на сутність феномену толерантності можна умовно згрупувати наступним чином: психофізіологічний підхід розуміння толерантності (Ф. Ю. Василюк, О. Ю. Клепцова); інтеракційний підхід (О. Г. Асмолов, І. Б. Гриншпун, В. В. Бойко); диверсифікаційний підхід (Г. У. Солдатова, О. Д. Шайгерова); особистісний підхід (Л. І. Рюмшина, Д. В. Колесов, Т. Адорно); гуманістичний підхід (А. Маслоу, В. Франкл, К. Роджерс, Г. Олпорт);

соціально-психологічний підхід (В. В. Москаленко); ситуаційний підхід (М. Уолцер).

О. Г. Асмолов, О. О. Леонтьєв розуміють толерантність як соціальну норму, принцип міжособистісних і міжгрупових відносин, умову збереження людської різноманітності та ефективної взаємодії між людьми. О. Г. Асмолов [1] наголошує, що толерантність – це в першу чергу самовиховання й розвиток у собі здібності до самообмеження, ставлення до «іншого» з позицій рівного. В. О. Петрицький [8] вважає, що толерантність є терпимість суб'єкта по відношенню до іншого суб'єкта, незважаючи на можливу спочатку негативну оцінку; визнання права на існування інших смаків, вчинків, стилю поведінки, образу думок; внутрішньо усвідомлена терпимість, заснована на морально-розуміючому співпереживанні. В. О. Лекторський [4] розглядає чотири можливі способи розуміння цього феномену: як байдужість до існування різних поглядів і практик; як неможливість взаєморозуміння (повага до іншого, якого разом з тим не можливо зрозуміти, з яким не можливо взаємодіяти); як поблажливість до слабкості інших, поєднується з деякою часткою презирства до них; як розширення власного досвіду і критичний діалог. Аналізуючи толерантність як етичну проблему, Р. Р. Вавілова [2] описує толерантність як утримання людини від агресивних і ворожих проявів. Г. У. Солдатова [9] зазначає, що толерантність – це інтегральна характеристика індивіда, що визначає його здатність в проблемних і кризових ситуаціях активно взаємодіяти із зовнішнім середовищем з метою відновлення своєї нервово-психічної рівноваги, успішної адаптації, недопущення конфронтації та розвитку позитивних взаємовідносин із собою та з навколишнім світом. Ю. М. Орлов [7] співвідносить толерантність зі здібністю людини вибачати іншого, не тримати образу на нього. Принцип толерантності покладений також в основу психології й педагогіки ненасильства, розробленої В. О. Сітаровим та В. Г. Мараловим [9]. Визначення толерантності як шляху запобігання конфліктів, норми взаємодії в людському суспільстві, що є основою збереження розбіжностей сучасної соціальної дійсності, можна знайти у працях Г. С. Кожухаря [5].

В цілому під толерантністю можна розуміти прагнення і здатність до встановлення та підтримання спільності з людьми, що відрізняються у певних аспектах від домінуючого типу або не дотримуються загальноприйнятих норм або думок. І. А. Дроздецька [3] виділяє наступні ознаки сформованої толерантності: ціннісне ставлення до світу, самого себе, інших людей, культур і суспільства в цілому; формування соціального досвіду, співробітництва; придбання навичок конструктивної міжособистісної взаємодії; формування самостійності та відповідальності; розвиток емпатії; формування шанобливого ставлення до інших. Формування толерантної особистості відбувається через прищеплення дитині необхідних соціальних навичок, що дозволяють їй успішно освоювати непросту науку жити в мирі й злагоді із собою та іншими.

В. Б. Нечерда пише, що «толерантність не може з'явитися із нічого в умовах, коли світ твердо упевнює людину в тому, що у життєвій грі переможцем стає не терпимий, а жорстокий. Отже, її треба виховувати».

Абсолютна більшість підлітків (92%) вважають, що розвивати в собі толерантність потрібно, проте лише 74% з них змогли обґрунтувати необхідність такого розвитку. Більшість досліджуваних (68%) мають досвід взаємодії з по справжньому толерантними людьми, проте 32% зазначає про відсутність такого досвіду. Це свідчить про те, що проблема толерантності не лише у молодіжному середовищі, а й загалом в українському соціумі залишається досі невирішеною, хоча запит суспільства до відносин на основі толерантності існує, не вистачає поки що необхідної волі до змін.

Література:

1. Асмолов А. Г. На пути к толерантному сознанию. Москва, 2000. 255 с.
2. Вавилова Р. Р. К истории понятия толерантности. Москва, 1994. С. 38–43.
3. Дроздецкая И. А. Исследование толерантности в подростковой среде как ориентир для моделирования внеурочной деятельности школы. *Вестник Томского государственного педагогического университета*. 2012. Выпуск 11 (126). С. 15–20.
4. Лекторский В. А. О толерантности. *Философские науки*. 1997. № 3–4. С. 14–18.
5. Мельничук М. М. Дослідження детермінант толерантності як системної характеристики особистості. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 2 (1). С. 94–98.
6. Нечерда В. Б. Виховання толерантності у підлітків у контексті формування превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 7. С. 14–18.
7. Орлов Ю. М. Обида. Вина. Москва, 2004. 96 с.
8. Петрицкий В. А. Толерантность – универсальный этический принцип. Санкт-Петербург, 1993. С. 43–47.
9. Ситаров В. А., Маралов В. Г. Психология и педагогика ненасилия в образовательном процессе : Учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений / Под ред. В. А. Сластенина. Москва, 2000. 216 с.

Inna KOZUBAI, Diana ZAMKOVA
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

UKRAINIAN AND EUROPEAN POLITICAL, ETHNIC AND RELIGIOUS TOLERANCE

The problem of human mutual respect in the modern world is now very acute. After the recent events in the United States in the spring of 2020 when African and American George Floyd died during the police arrest his death has become a kind of «Pandora's box» that depicted the world that the problems of the racial segregation are still alive and a global amount of people have been suffering. This wave also reached Europe which had just moved away from the massive wave of migrants trying to escape the west due to unrest in the Middle East. This renewed the confrontation in society. On one hand, the barricades were those who advocate that Europe is home to all comers, and on the other hand, there were vicious opponents of multiculturalism. This ethnic and religious grounds confrontation transfers from personal aspects to the political field.

According to the Philosophical Encyclopedic Dictionary, «tolerance» is a term used to describe a friendly or, at least, restrained attitude to individual and group differences (religious, ethnic, cultural, civilizational). The worldview basis of tolerance is the appreciation of diversity, natural, individual, cultural [2, p. 642]. This definition is often compared to human rights. Such a combination can be found in a lot of legal acts, laws, constitutions, etc. Resolution 5.61 of the General Conference of UNESCO of November 16, 1995, which adopted the Declaration of Principles on Tolerance, was no exception. Article 1 of Paragraph 4 states that demonstrating tolerance, which is consistent with respect for human rights, does not mean tolerating social injustice, renouncing one's own or giving in to other people's beliefs. This means that everyone is free to hold their own beliefs and recognizes the same right for others. People are different by nature in appearances, positions, languages, behaviours and values and have the right to live in peace and maintain their individuality. It also means that one person's views cannot be imposed on another [1].

But even though there are some laws enshrine that the status of respect for all members of society and encourage tolerance. It has not prevailed everywhere even in developed countries such as France, Germany or Great Britain. Thus, according to a sociological survey conducted in 2018 all over eleven European countries by the marketing company «Ipsos Mori» commissioned by the BBC, about 66% of the population believes that their nations are more separated than 10 years ago.

The period of ten years is not significant in history but everything can change radically. In 2011 a civil war broke out in Syria where one of the parties was a terrorist group known as ISIS. Their brutality and relentless expansion have led millions to flee to a quiet and prosperous world. Europe was not ready for this

because it was still experiencing the consequences of the 2008 – 2009 crisis and did not betray its humanistic ideals and provide assistance to all comers. But not everyone was happy with the migrants. In many cities where camps for migrants were set up mass actions against refugees were held because of fear that the newcomers would agree to work for pennies that would look better in the eyes of employers and take away jobs from the locals. Alongside the refugees, ISIS militants came and wanted revenge on European powers for interfering in the Syrian war.

Opposition parties in Europe could not fail to take advantage of this situation and use it as one of the tools to criticize the government. For example, right-wing political parties and NGOs have launched a campaign to discredit all refugees because they see them as a threat to terrorism. But such a wave of hatred has spread to all who hope for Islam and in part to those who have a different skin colour than white.

However, it should be noted that the Parliament of the European Union has decided that each member state of the Commonwealth has to accept a certain number of refugees. Such actions by parliament have caused a wave of outrage among states such as Poland, Hungary and Croatia. Thus, political parties of Eurosceptics have begun to form which indicate that they will not tolerate foreigners in their territories and will not obey the instructions from Brussels. For pressure on them from the European Parliament, they threaten to leave the European Union.

Being a state that has consolidated its movement to the European Union at the constitutional level Ukraine has also been trying to instil tolerance in its citizens. Thus, there are dozens of public organizations and foundations in Ukraine that try to promote tolerance for everyone despite skin colour, nationality or religion. Ukrainians are mostly biased and intolerant of certain ethnic groups. Thus, in 2020 a study was conducted by the Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation in cooperation with the «ZMINA», the Center for Human Rights with the support of the United Nations Development Program (UNDP) in Ukraine. According to the survey, a significant proportion of respondents indicated that people in Ukraine are discriminated against based on religion (15,9%) and ethnicity (21,3%). Also, it should be noted that 38% of respondents are in favour of full or partial restriction of the rights of Roma (Gypsies), and 44% are in favour of the same requirements for people with certain political views.

Such data on intolerance of certain nationalities and people with certain political views are the result of historical and current events. In particular, those who are voters or representatives of pro-Russian political parties or are supporters of the Russian Federation are subject to certain discrimination.

Also, it is difficult to accurately assess how intolerant the society and political environment in a country at war is because of the threat to national security. It is sometimes necessary to be intolerant. In 2014 the Communist Party of Ukraine was banned. In 2015, a law was introduced on the lustration of those civil servants who were in power together with the Party of Regions and the 4th President of Ukraine

Viktor Yanukovych who was being tried in absentia in Ukraine for treason. In 2021 the Ukrainian President Volodymyr Zelenskyj imposed sanctions on certain government officials who also owned TV channels, which led to their closure. All these actions can also be seen as an example of intolerance towards people with certain political views.

In conclusion, we can say that at present Europe and Ukraine are far from tolerant as hostility between people on certain political, religious and ethnic issues is and, as time shows, only intensifying, under the influence of external factors that find resistance among society. But it is worth noting that the level of tolerance for each other is still growing because people are beginning to realize the simple biblical truth that says: «Treat everyone the way you want to be treated».

References:

1. Декларація принципів толерантності ЮНЕСКО. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503

2. Філософський енциклопедичний словник / ред. В. І. Шинкарука. Київ, 2002. 742 с.

Наталія КОМИХ, Марія ТИЦЬКА
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ «ТОЛЕРАНТІСТЬ» В СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Європейський напрямок розвитку України не є просто формальним приєднанням до європейських країн. Його потрібно розуміти в першу чергу як набуття на рівні суспільних інститутів європейських цінностей, серед яких толерантне ставлення до інших є найважливішим. Отже, необхідність дослідження толерантності в різних областях суспільного життя гостро постає в сучасному українському соціумі, перед яким стоїть завдання досягти справжньої відкритості, демократизації, поваги до прав і свобод людини. Так, в освіті толерантність пов'язана із впровадженням діалогових форм навчання, полікультурним вихованням, у політиці виступає невід'ємною складовою і показником рівня демократії, в бізнесі – готовністю до конструктивного діалогу, в міжнародних справах – повагою прав, традицій, способу життя інших громад, в повсякденному житті спільнот та індивідів – запорукою безконфліктних стосунків людей, що належать до різних культур.

В сучасному розумінні «толерантність» має майже однаковий зміст в різних мовах: в англійській – готовність бути терплячим; у французькій – відношення, коли людина думає та діє інакше, ніж ти сам; в китайській – бути по відношенню до іншого неперевершеним, бездоганним; в арабській – милосердя, терплячість, співчуття; в українській – вміння прийняти іншого

таким, яким він є, приймати думку іншого, не заперечуючи її. Із сказаного вище можна простежити, що в основі поняття «толерантність» лежить така якість як терпимість.

Протилежністю толерантності є нетерпимість – вихід за межі делікатності, яка, у свою чергу, штовхає людство на різні конфлікти, від побутової сварки до справжньої війни. Саме тому з перших заповідей толерантності – нульова толерантність до дискримінації та насильства.

Толерантність можна розглядати на трьох рівнях: соціуму, групи, індивіда. На рівні соціуму толерантність функціонує як правова норма та певне середовище, в якому розгортається соціальне життя. Індивідуальна толерантність є чеснотою, тобто нормою поведінки відповідальної особистості. Групова толерантність проявляється і виникає в процесі сприйняття даною групою інших.

Узагальнюючи напрацювання психологів та соціологів, які вивчали прояви толерантності на індивідуальному рівні, до характеристик толерантної особистості український науковець О. Кихтюк [1] зарахував передусім такі:

– готовність до сприйняття інших поглядів;

– здатність йти на цивілізований компроміс;

– готовність допускати наявність різних думок;

– намагання індивіда узгоджувати свою позицію з тієї чи іншої проблеми на основі справедливості, закону і прав людини на свій розсуд;

– не нав'язування єдиних стандартів;

– навички вирішувати протиріччя відкрито, конструктивно і позитивно;

– зберігання почуття міри, врівноваженість;

– перебування у стані конкуренції позбавляє уявлення про обмеження етичного характеру;

– здійснення вчинків за позитивним сценарієм;

– не культивування образу ворога;

– протистояння будь-яким проявам ксенофобії;

– відсутність поділу суспільства на переможців і переможених та інше.

Окрім того розрізняють певні форми толерантності: так звана «негативна толерантність» і «позитивна толерантність». «Негативна толерантність» передбачає ігнорування того, що нам не подобається або є не звичним для нас в іншій людині. «Позитивна толерантність» є категорією пов'язаною з самореалізацією і самовдосконаленням людини і займає більш високий рівень цивілізаційного розвитку. «Позитивна толерантність» передбачає не просто терпимість, але намагання зрозуміти, дослідити світ іншої людини. І це шлях до внутрішнього збагачення.

В останнє десятиліття в соціології використовуються поняття «культура толерантності» та «принцип толерантності», яким достатньо складно надати визначення. Вважаємо, що культуру толерантності можна розглядати як набутий досвід лояльної взаємодії спільнот з будь-якою інакшістю; взаємодію

спільнот на основі терпимості до будь-якої інакшості. Принцип толерантності, як зазначає О. Хьоффе [4], має дві форми: толерантність як особиста позиція і як суспільно-державний і цивілізаційний принцип.

Толерантність виконує в суспільстві ряд важливих функцій, які найбільш системно описані М. Мацьковським [2]. Отже, на інституційному рівні вирізняються такі функції толерантності: інтеграційна; стабільність суспільства і профілактика соціальних конфліктів; можливість включення до системи сучасних гуманістичних цінностей і подолання суперечностей між міжнародними документами, які регулюють толерантні стосунки, і реальною діяльністю в політичній, ідеологічній та культурній сферах; створення ціннісно-нормативної бази для виховної роботи, формування позитивних ідеалів. На груповому рівні, за М. Мацьковським, основними функціями толерантності є: ідентифікаційна; запобігання конфліктів, формування й підтримка стабільності групи; створення іміджу групи; формування основи для залучення до неї нових членів. На особистісному рівні функції толерантності пов'язані з різкою зміною числа, обсягу та характеру конфліктних ситуацій у різних сферах життя, формуванням позитивного ставлення до життя; із впливом толерантних настанов на зовнішні форми поведінки, які здатні запобігати агресивним формам взаємодій, у тому числі протиправного характеру.

Сучасні інтерпретації поняття толерантності передбачають визнання прав іншої людини, сприйняття її як рівної, що претендує на розуміння та повагу, готовність прийняти представників інших народів і культур такими, якими вони є, взаємодіяти з ними на основі згоди та поваги. Разом з тим толерантність допускає вільний вияв думок та реальну поведінку в практичному житті представником іншої культури за умови одночасного доброзичливого ставлення до культури, поведінки та думок інших людей. Повага прав людини виявлення толерантності не означає терпимого ставлення до соціальної несправедливості, відмови від своїх або прийняття чужих переконань. Це означає, що кожен може дотримуватись своїх переконань і визнає таке саме право за іншими.

В нашій країні існує велика кількість людей з особливими потребами, кожен та кожна з нас є інакшим або ж інакшою для когось, делікатність – це чинник та індикатор позитивних соціальних відносин. Коли людина відчуває повагу до себе, вона демонструє повагу до інших людей, це основа етичних відносин. Толерантність у сучасному суспільстві забезпечує захист від масової дискримінації, релігійних переслідувань, залякування, проявів ксенофобії, расизму та фашизму. Сьогодні країна стає все більш відкритою для всього світу, і це вимагає від українського суспільства бути готовими прийняти європейські цінності.

Сучасна молодь підтримує подолання стереотипів та формування толерантності, намагається з повагою сприймати та розуміти величезне

різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості. Почуттю такту, ввічливості та чемності до інших людей починають вчити дітей у дитячих садочках з малку. І це є добре, тому що толерантність української молоді є запорукою демократичного майбутнього для нашої держави та суспільства. Про це свідчать результати дослідження представлені дослідницькою компанією Рейтинг: «Як показує аналіз цінностей, українці охоче декларують важливість універсалізму та доброти, однак вони не дуже виявили терпимості у блоці дослідження толерантності. 47% негативно ставляться до ЛГБТ спільноти, 42% – до чайлдфрі (люди, які вирішили не мати дітей), близько половини ставляться до них нейтрально, 7 – 8% – позитивно. Ставлення до людей, які не вірять у Бога, більш толерантне: лише 28% їх не сприймають, а 63% загалом ставляться нейтрально, 8% – позитивно. Молоді жінки 16 – 24 років створили окремий тренд за рівнем високої толерантності – з них третина ставиться позитивно до ЛГБТ та чайлдфрі, при тому що серед хлопців цього ж віку таких втричі менше [3]».

Підсумовуючи, можна сказати, що за толерантністю – наше майбутнє і майбутнє поколінь наших дітей. Якщо терпимість буде проявлятися у всіх аспектах нашого життя, то людство зможе позбавитись та викорінити проблеми, пов'язані зі зухвалим ставленням до різних меншин, ненавистю одного народу до іншого через релігійні погляди, стать, расової належності, думки, переконання, орієнтації та гендер. Усі вище наведені актуальні проблеми будуть вирішені, якщо кожен почне поважати та цінувати один одного за свою відмінність.

Література:

1. Кихтюк О. Дослідження авторитарної структури особистості як протилежного полюса толерантної особистості. *Психологічні перспективи*. 2011. Випуск 17. С. 111–122.

2. Мацковский М. Толерантность как объект социологического исследования. *Вестник МГУ*. 2001. Выпуск 3–4. С. 34–41.

3. Покоління незалежності: цінності та мотивації. http://ratinggroup.ua/research/ukraine/pokolenie_nezavisimosti_cennosti_i_motivacii.html

4. Хеффе О. Плюрализм и толерантность: к легитимации в современном мире. *Философские науки*. 1991. № 12. С. 16–28.

Тетяна КОНОНЕНКО
Донецький державний університет внутрішніх справ

АКСІОЛОГІЧНА СТРУКТУРА ОСОБИСТОСТІ

Світ людини – це світ цінностей і культури. Історія людства є процес розвитку, трансформації ціннісних систем, матеріальної і духовної культури,

реалізації творчого ставлення людини до навколишнього світу. І. Кант трактує цінність як вищий принцип людської поведінки, орієнтир духу та духовності. В. Віндельбанд виділяє три послідовні ступені цінностей: етичну, естетичну і релігійну. До найбільш значущих цінностей він відносить: життя, благо, гідність, свободу, любов, добро та красу. Г. Ріккерт розділяє всю сукупність цінностей на дві основні форми. Перша – самоцінності. Це сім'я, народ, держава, право, наука і мистецтво. Друга – функціональні цінності, наприклад, матеріальні. Г. Ріккерт виділяє шість сфер, яким відповідають шість різновидів цінностей: логіка – істина, естетика – краса, містика – божественна святість, етика – моральність, еротика – щастя, релігія – особиста святість. С.Л. Франк розрізняє абсолютні, об'єктивні (наприклад, об'єкт релігійної віри, наукова істина, художня краса, національна гідність) і відносні, суб'єктивні (задоволення особистих потреб) цінності. Пріоритет перших чи других передбачає відповідність певної моралі. Мораль, відповідна об'єктивним цінностям, не претендує на містичний зміст, не має самодостатнього, незаперечного значення, а є лише технічною нормою. Мораль же, відповідна суб'єктивним цінностям, навпаки, абсолютизується. Тут цінністю стає не ідеальна мета, а процес служіння їй.

М. Шеллер визначає цінності як особливі якості, характеристики блага. Будучи пов'язаними з біологічною, соціальною і духовною сферами людини, вони концентруються навколо неї. Цінність завжди інтенціональна, тобто існує нерозривний внутрішній зв'язок між певною людиною, певною ситуацією і певною цінністю, яка тільки і функціонує в цій конкретній єдності. Німецький філософ поділяє цінності на позитивні і негативні, вищі і нижчі. Закономірність такого поділу він пояснює самою сутністю цінностей. Через перевагу або нехтування людина щоразу заново визначає місце цінності в ієрархії, тому не існує раз і назавжди даної ієрархії цінностей. Високе місце певної цінності в ієрархії обумовлюється п'ятьма показниками. Перший – тривалість, довговічність. Це «здатність-існування-крізь-час». Другий – ступінь екстенсивності і подільності. В першу чергу це відноситься до матеріальних цінностей. Вищі цінності не піддаються такому розподілу. Третій показник – обґрунтованість іншими цінностями, взаємозв'язок. Четвертий – «глибина задоволення». Більш висока цінність дає більш глибоке задоволення, «переживання виконання». Нарешті, п'ятий критерій – об'єктивність, фактичність і безумовність. Йдеться про відносність цінності, її співвідношення з абсолютними цінностями.

Виходячи з «сутнісних носіїв», існують такі групи цінностей:

1. Особистісні (цінності самої особистості, цінності чеснот) і предметні (матеріальні, духовні).

2. Власні і чужі цінності.

3. Цінності актів (любов, ненависть, воля, пізнання), функцій (зір, слух, нюх), реакцій (радість, співчуття, помста).

4. Цінності переконання, дії, успіху.

5. Цінності інтенції і стану.

6. Цінності підстав, форм і відносин. Цінностями є, по-перше, самі особистості, підстави, по-друге, форма їх зв'язків, по-третє, ставлення, яке дається їм у межах даної форми.

7. Індивідуальні і колективні цінності.

8. Самостійні і похідні цінності.

Виходячи з ціннісних модальностей, є ще кілька груп цінностей:

1. Цінності предмета (приємне і неприємне), цінності функції (насолода і страждання) і цінності стану (задоволення і біль).

2. Цінності «вітального почуття». Це модуси відчуття життя (підйом і спад, сила і слабкість, здоров'я і хвороба, молодість і старість) та відповідні реакції, які проявляються як інстинкти і почуття (мужність і страх, радість і печаль, гнів, помста).

3. Духовні цінності: естетичні (прекрасне і потворне), «об'єктивного правопорядку» (справедливе і несправедливе) і «чистого пізнання істини» (наука, культура й їх похідні).

4. Абсолютні цінності, модальності святого і не святого: віра і невіра, поклоніння, благоговіння, блаженство і відчай.

Цінності визначають особистісний і суспільний тип, наприклад, святий, геній, герой, воїн, художник, правове, культурне товариство або спільнота любові.

Безумовно, цінності визначаються в процесі життєдіяльності, тобто вони проходять певну апробацію. В них відображається важливість когось чи чогось для людини. Є цінності, які визначаються наявними потребами й інтересами, є цінності, які надають існуванню смисл. До останніх належать фундаментальні цінності – максими, зміст яких безпосередньо не пов'язаний з конкретним історичним періодом розвитку суспільства або конкретною етнічною традицією, які є абсолютним стандартом для людей всіх епох і культур. Це світоглядні зразки, моральні і правові норми, що відображають історичний досвід людства, пов'язаний з ідеалами гуманізму, любові, добра, істини, краси, справедливості, честі, совісті, свободи, миру, патріотизму.

Борис КОПНЯК
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Ірина РУСЬКИХ,
старша викладачка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНІВ «КСЕНОФОБІЯ», «ТОЛЕРАНТНІСТЬ»

У житті ми часто стикаємось з проблемами упередженого відношення до представників різних країн. Досить часто з вуст мешканця великого міста або мегаполіса звучить фраза «Понаїхали!». Для чіткої та конструктивної відповіді на питання «З чим саме це пов'язано?» необхідно зрозуміти, що саме означають два терміни: «ксенофобія» і «толерантність».

Ксенофобія – це різке несприйняття особою чи лінгвокультурною спільнотою чужої культури, мови, поведінки, манери спілкування. Вона може проявляти себе у багатьох формах, зокрема, у вигляді расизму, антисемітизму, упередженому ставленні до деяких національностей, дискримінації мігрантів, біженців тощо. На рівні державної політики може виявлятися як дискримінація за національно-культурними ознаками.

Толерантність трактується як стійкість, витривалість, терпимість. Через багатоаспектність мають місце різні підходи до розуміння цього феномену. Філософський аспект пропонує розгляд толерантності як готовності постійно і з гідністю сприймати особистість, річ або подію як терпимість, примирення. Політичний контекст концентрує увагу на повазі до свободи іншої людини, її поглядів, думок, поведінки. Соціологія трактує толерантність як делікатність, прихильність до іншого. У загальнопедагогічному контексті толерантність сприймається як готовність приймати інших такими, якими вони є, взаємодіяти з ними на засадах згоди і порозуміння.

Терпимість до чужого способу життя, поведінки, звичаїв, почуттів, ідей, вірувань є умовою стабільності та єдності суспільств, особливо тих, які не є гомогенними ні у релігійному, ні в етнічному, ні в інших соціальних вимірах. Поняття терпимості принципово є моральним поняттям, яке стало політичним і правовим. Толерантність є людською чеснотою і у сенсі моралі означає терпимість до відмінностей серед людей, уміння жити, не заважаючи іншим, здатність мати права і свободи, не порушуючи прав і свобод інших. За філософським енциклопедичним словником, толерантністю позначають доброзичливе або стримане ставлення до індивідуальних та групових відмінностей (релігійних, етнічних, культурних, цивілізаційних). Світоглядною основою толерантності є цінування різноманітності – природної, індивідуальної, культурної.

Також зараз розповсюдженим є поняття гендерної толерантності, яке є породженням західної культури. Історично воно пов'язане з процесом

емансипації людини, що розпочався разом з буржуазними революціями і формуванням нової ери – ери прав людини, в рамках якої переглядаються владні відносини в суспільстві: з суб'єкт-об'єктних вони стають суб'єкт-суб'єктними. Оформляється і суб'єктність жінки як повноцінного, рівноправного члена суспільства.

Ілля КОЧЕРГА
Кременчуцький льотний коледж
Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Світлана ЧЕРЕДНИК,
викладачка української мови та зарубіжної літератури

НАУКОВА КОМУНІКАЦІЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Наукова комунікація – це процес обміну науковими ідеями, інформаційний простір, де народжуються й поширюються нові знання. Обмін науковими повідомленнями відбувається різними способами, але тільки за умови існування зворотного зв'язку можливе ефективне функціонування. Мовне середовище в цифрову епоху – це сукупність не пов'язаних між собою, автономних об'єктів і сфер спілкування. Мова Інтернет-комунікації стилістично неоднорідна, комунікативний акт здійснюється анонімно, що інколи несе за собою певні проблеми.

Наука – конкурентне середовище. Наукометричні та бібліометричні вимірювання, що є найголовнішими сьогодні, вимагають не тільки якість, а й кількість, на превеликий жаль.

Наукову інформацію, результати досліджень, відкриття, досягнення, ідеї узагальнює наукова доповідь, яка є поширеною формою оприлюднення результатів. Відомості аудиторія отримує від доповідача з метою обговорення. Комунікантом може бути вчений або колектив авторів, що генерують наукову ідею. Джуліан Крібб стверджує, що наукових статей з'являється щороку все більше, наукові знання подвоюються кожні п'ять років, але розповсюджуються серед науковців, населення Землі вони значно повільніше.

Важливим елементом комунікації є публікація. Найбільш вдалим засобом у системі цієї комунікації є науковий журнал. Паперовий (друкований) науковий журнал сьогодні находиться в процесі трансформації: він перезавантажується. Нестійкість цін на передплату приводить до виникнення в освітньому та науковому середовищі архівів з відкритим доступом. Електронні видання дозволяють збагатити публікацію, доповнивши зображеннями, візуалізаціями, графіками, рецензіями.

Один із сучасних видів комунікації – це відкритий для кожного в Інтернеті доступ, який збільшує вплив і репутацію дослідника та дозволяє читачеві здобувати нові знання, систематизувати, узагальнювати,

поширювати, друкувати, посилатися чи використовувати дані з будь-якою легальною метою, без перешкод, зберігаючи цілісність роботи і посилаючись на автора. Замовник, що зацікавлений у поширенні інформації, сплачує за послуги, споживачі отримують безкоштовний доступ.

Національні фонди багатьох європейських країн разом з Європейським дослідницьким комітетом ухвалили Plan S, ідеєю якого є публікація результатів наукових досліджень у журналах чи на платформах відкритого доступу, що фінансовано державними фондами або грантами. Наукова база даних створена саме з метою отримання доступу до наукових досліджень та довготривалого користування, можливості проведення міждисциплінарних досліджень.

Надлишок наукової інформації завжди є причиною інформаційної кризи, коли науковець не має можливості опрацювати необхідну літературу через брак часу. Юджин Гарфілд вирішує цю проблему, запропонувавши відібрати видання, що мають попит. Так з'являється Science Citation Index – індекс цитування, що дозволяє розрахувати показник впливовості журналу – Імпакт-фактор, індекс Гірша.

Робота з базою даних Scopus вимагає певних навичок пошуку, а потім – навичок аналізу отриманої інформації. Хоча ця база не містить статей у повному обсязі, проте надає списки бібліографічних посилань, показники цитування та допомагає проаналізувати видання для обрання наукового журналу. Спеціальна Експертна рада Scopus працює над якісним відбором контенту, гарантує високу якість матеріалів. Гугл Академія пропонує створювати авторам власні профілі, коригувати їх для самоархівування.

Вивчаючи дослідницьку етику, необхідно в першу чергу звернути увагу на стандарти етичної поведінки у світі науки.

Ольга ЛАВРУТ
Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ШКІЛ УРСР У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1980-Х РР.

На початку 1980-х років УРСР у складі СРСР пережила наслідки стагнаційних процесів, які були притаманні країні. Освітня сфера не стала виключенням. До того ж необхідно було підняти рівень якості освіти, тому 1984 р. ЦК КП УРСР і Рада Міністрів УРСР, спираючись на рішення червневого (1983 р.) Пленуму ЦК КПРС, ухвалили постанову «Про дальше вдосконалення загальної середньої освіти молоді та поліпшення умов роботи загальноосвітньої школи», яка зобов'язала органи влади, педагогічні колективи реалізувати «науково обґрунтовану довгочасну програму

вдосконалення народної освіти країни на етапі розвинутого соціалістичного суспільства [2]».

У середині 1980-х рр. ще більше акцентувалося на осучасненні освітнього процесу – уведенні в дію електронно-обчислювальної техніки та забезпечення навчальними посібниками з інформатики. Відповідно до постанови Ради Міністрів «Про хід виконання постанови ЦК Компартії УРСР і Ради Міністрів «Про заходи щодо забезпечення компанії грамотності учнів середніх навчальних закладів і широкого впровадження електронно-обчислювальної техніки в навчальний процес» від 30 квітня 1985 р. здійснено комплекс заходів щодо забезпечення курсу «Основи інформатики й електронно-обчислювальної техніки», який вивчався з 1985 – 1986 н.р. в усіх середніх загальноосвітніх школах. Відповідно до документа обладнано 2058 кабінетів електронно-обчислювальної техніки, з них у середніх школах – 75%. Більшість із них використовувались як міжшкільні, для проведення практичних занять з учнями із сусідніх шкіл. Але бракувало обладнання: завезли лише половину необхідної кількості. Така ситуація пояснювалась тим, що техніка доукомплектовувалася за межами УРСР – у Бресті, Москві, Баку, Тбілісі. В Інституті кібернетики АН УРСР здійснювалася наукова комплексна програма «Комп'ютери в школі та педагогічному навчальному закладі». Задля поліпшення та більшого долучення дітей і дорослих у цій справі акцентували на розвитку позашкільної освіти, гуртків, проведенні олімпіад та літніх шкіл юних програмістів *[5,* с. 5– 9].

Однак у забезпеченні шкіл республіки навчально-наочними посібниками, технічними засобами навчання й особливо в їх використанні мали місце й недоліки. Відділи народної освіти на місцях не вивчали достатньою мірою потреби шкіл у технічних та інших засобах навчання, розподіляли їх без врахування нормативів, унаслідок чого в одних закладах був надлишок обладнання, а в інших, особливо у сільських, його не вистачало. У 240 початкових школах Волинської області нараховувалось лише 18 кінопроєкторів, 21 телевізор, 24 магнітофони, 46 радіоприймачів; із 59 початкових шкіл Запорізької області мали магнітофони лише 4 школи, телевізори – 9 шкіл, кінопроєктори – 9. Траплялися випадки, коли придбане обладнання та технічні засоби не використовувались тому, що не були встановлені. Значна кількість одиниць перебувала в неробочому стані. У школи республіки з вини магазинів навчально-наочних посібників надходили несправні або неукомплектовані прилади, апарати та технічні засоби навчання. Через це, наприклад, у Протопопівській середній школі Олександрійського району Кіровоградської області не працював відеомагнітофон вартістю 2739 крб. Мали місце випадки формального проведення технічного всеобучу. У Волинській області близько 30% з опитаних учителів не змогли самостійно підготувати до роботи та використати кінопроєктори. У школах не здійснювали належної допомоги вчителям з питань ефективного використання

технічних засобів навчання. Навчальні кінопосібники за останні два роки в цю школу з районної фільмотеки не надходили [3, с. 27].

Тому необхідно було провести перерозподіл апаратури ТЗН між школами, доукомплектувати наявні заклади та оснастити новобудови всім необхідним відповідно до нормативів. Звертали увагу й на посилення контролю за проведенням технічного всеобучу вчителів і використанням навчально-матеріальної бази загальноосвітніх шкіл; забезпечення ремонту шкільної апаратури. Обласні, Севастопольський міськвно та управління народної освіти м. Києва спільно з «Укрголовшкілпостачторгом» мали поліпшити перевірку навчального обладнання та посібників від установ-постачальників та виявляти недоліки, пред'являти претензії, якщо такі траплялися. Ці питання вирішувалися через надсилання методичних листів від управління шкіл Міністерства [5, с. 9–29].

Уже в доповідній записці Ради Міністрів СРСР «Про стан та заходи з прискорення науково-технічного прогресу в республіці» 1987 р. йшлося про недостатній вплив нової техніки на темпи оновлення та насиченості новими технологіями, що було комплексною проблемою [10, арк. 9–12]. На початок 1986 – 1987 н.р. у школах було 734 одиниць техніки, 10% яких потребували ремонту [9, арк. 21].

Згідно зі статистичними даними в СРСР на початок 1986 – 1987 н.р. кількість шкіл, які мали кабінети інформатики й обчислювальної техніки, складала більше 6 тис. або 9,9% від загальної кількості середніх шкіл. А в УРСР – найбільший відсоток у порівнянні з іншими союзними республіками – 16,2, що демонструє технічний, технологічний розвиток у республіці [1, арк. 106]. Уже в 1988 – 1989 н. р. ці показники були такими: 7584 або 11,7, а в УРСР – 10%, тобто спостерігалася динаміка до зменшення. У 1986 – 1987 н.р. у школах СРСР робочих місць з ЕОМ функціонувало 38290, а в наступному – збільшилося в 1,75 рази. Щодо УРСР, то ці показники склали 1/6 і 1/9 від цієї загальної кількості. Кримська АРСР, Одеська, Дніпропетровська, Харківська, Львівська області та м. Київ тримали першість щодо кількості кабінетів електронно-обчислювальної техніки, що пояснювалося їх густонаселеністю та глибокими освітніми традиціями, оскільки ці міста залишалися провідними індустріальними та культурними осередками [6, арк. 57].

Школи мали й навчально-виробничі бригади. На 1984 – 1985 н.р. в УРСР їх працювало 498, із яких третина – у сільській місцевості. Кількісний склад усіх комбінатів нараховував майже 366 тис. учнів, 90% яких навчалися в міських закладах [8, арк. 11]. Число робочих місць для профосвіти та суспільно корисної, виробничої праці учнів 8 – 11 класів на початку 1991 – 1992 н.р. склало 321912, із яких 60% – у містах. Окрім того, понад 300 тис. учнів були зайняті на ручній роботі, 60% яких у сільських закладах. Міжшкільних навчально-виробничих комбінатів працювало 435, із яких 1/3 – у міських школах. У них робочих місць нараховувалося більш як 57 тис., із

яких лише 1/8 – у сільських школах. Кількість навчальних цехів і ділянок підприємств складала 2085 одиниць, 1/3 – у сільських школах. Тут працювало понад 41 тис., 1/3 – у сільських, 80% шкільних та МНВК яких були в містах. У них нараховувалося близько 8 тис. робочих місць, 1/4 яких були в сільських закладах. Із загальної кількості майже 76 тис. робочих місць, оснащених підприємствами для профосвіти та суспільно корисної, виробничої праці учнів, 60% були в міських закладах [7, арк. 1]. Отже, радянський уряд через власну кризу намагався здійснити заходи, які б сприяли хоча б інертному рухові. Кількісні показники технічного забезпечення відставали від якісно необхідних.

Література:

1. Государственный комитет СССР по статистике. Москва, 1989. № 12. С. 106.
2. Постанова «Про дальше вдосконалення загальної середньої освіти молоді і поліпшення умов роботи загальноосвітньої школи». http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP840281.html
3. Про впорядкування наявного в школах навчального обладнання відповідно до Типових переліків і вимог безпеки. *Збірник наказів та розпоряджень Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти УРСР*. 1980. № 20. С. 27.
4. Про забезпечення шкіл республіки технічними засобами навчання та їх використання в навчально-виховному процесі. *Збірник наказів та розпоряджень Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти УРСР*. 1980. № 20. С. 5–9.
5. Про недоліки у забезпеченні підручниками учнів загальноосвітніх шкіл. *Збірник наказів та розпоряджень Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти УРСР*. 1986. № 22. С. 9–29.
6. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. Р 166. Оп. 17. Спр. 81. Арк. 57.
7. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. Р 166. Оп. 17. Спр. 131. Арк. 1.
8. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. Р 166. Оп. 15. Спр. 9260. Арк. 11.
9. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. Р 582. Оп. 10. Спр. 2292. Арк. 21.
10. Центральний державний архів громадських організацій України. Ф. Р 1. Оп. 25. Спр. 3150. Арк. 9–12.

Ярославна ЛЄБЄДЄВА, Маргарита ДУДА
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

КСЕНОФОБІЯ: ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ

Надзвичайно важливе та актуальне питання політкоректності постає сьогодні перед кожною країною, яка прагне зберегти демократичні засади рівності, справедливості та гуманізму. Проте в умовах викликів сучасного світу підтримання миру та стабільності між представниками глобального суспільства стає все більш складним завданням, а отже й більш нагальною темою наукового осмислення і практичного врегулювання. Так, сьогодні людство зіштовхнулося з проблемою посилення ксенофобії через пандемію COVID-19. Як відомо, коронавірусна хвороба стрімко поширилася світом, забравши життя більше 2 мільйонів людей та спричинивши масштабну економічну кризу. Через панічні настрої та колективний страх за власний добробут і бажання хоч якось протистояти глобальній загрозі світова спільнота вдалася до масштабної та хаотичної вербальної дискримінації, яка торкнулася представників різних соціальних груп у мережі Інтернет [3].

Поняття про зміст та ознаки, пов'язані з ксенофобією та іншими видами дискримінації, іноді плутаються та змішуються в єдину систему. Тому буде доречно теоретично відокремити синонімічні поняття ксенофобії, її ознаки та установи, які допоможуть з її протидією.

Ксенофобія – це відносно нове поняття, яке ввійшло до наукового та масмедійного вжитку наприкінці XIX ст. Так, утворений за допомогою поєднання двох давньогрецьких слів «xenos» (незнайомець, чужинець) та «phobos» (страх), термін вперше згадується у британській газеті «The Daily News» у наступних рядках: «Для сатири поведінка ксенофобів, які, безцільно плентаючись усюди, тільки й кажуть «Наскільки нам відомо, іноземці здебільшого дурні» – це неоране поле можливостей [4]». Саме у той момент явище несприйняття чужої національно-етнічної приналежності, соціального статусу або культурної традиції отримало свою вербальну репрезентацію та було письмово визнано новою суспільно-політичною проблемою.

На думку авторів посібника «Компас», «ксенофобія: (ірраціональний) страх перед іноземцями, особами з інших країн або іноземними речами в цілому. Ксенофобія може призвести до дискримінації, расизму, насильства і навіть збройного конфлікту з іноземцями [1, с. 482]».

Серед найбільш постраждалих від ксенофобських вчинків – мігранти, біженці та шукачі притулку, корінне населення, народи, особи, що належать до національних чи етнічних, релігійних та мовних меншин, люди з різною сексуальною орієнтацією або гендерною ідентичністю, також є жертви злочинів на ґрунті ненависті.

Іншою стороною політкоректності є поняття расизму. Так, А. Гринчак у своїй науковій праці висвітлює поняття расизму як «усвідомлене чи несвідоме переконання у первинній перевазі однієї раси над іншою, з якого випливає, що «вища» раса повинна посідати домінуюче місце та панувати над тими, хто відноситься до «нижчої» раси. Поняття «расизм» у такому трактуванні передбачає наявність різних рас (груп людей відповідно до певних природжених характеристик). Натомість колір шкіри – то фактор скоріше територіальний, географічний, кліматичний, а не соціальний чи політичний [2, с. 23]».

Тобто, поки расизм, як правило, передбачає відмінність на основі різниці у фізичних характеристиках, наприклад, забарвлення шкіри, колір волосся, риси обличчя тощо, ксенофобія визначає поведінку конкретно на основі уявлення про те, що інша особа є чужою, походить із іншої країни чи нації.

Визначивши зміст поняття ксенофобії, яку можна виражати у різних формах, слід виокремити її типові ознаки, а саме:

– неприємні відчуття серед людей, які належать до іншої групи;

– докладається максимум зусиль, щоб уникнути окремих областей;

– відмова дружити з людьми виключно через колір шкіри, спосіб одягу чи інші зовнішні фактори;

– труднощі з серйозним ставленням до керівника або спілкуванням з товаришем по команді, який не належить до однієї расової, культурної чи релігійної групи.

Хоча це може представляти справжній страх, більшість ксенофобських людей не мають справжньої фобії. Натомість цей термін найчастіше використовується для опису людей, які дискримінують іноземців та іммігрантів.

Люди, які виражають ксенофобію, зазвичай вважають, що їхня культура чи нація є вищими, хочуть тримати іммігрантів поза їхньою спільнотою і навіть можуть вчинити дії, які згубні для тих, кого сприймають як сторонніх.

Виявивши ознаки ксенофобії, важливо почати її запобіганню. На нашу думку, подолання фобії можливе за певних умов:

1. Боротьба зі своїм страхом перед невідомим. Страх перед невідомим – один з найсильніших страхів з усіх. Якщо не піддаватися впливу інших рас, культур та релігій, набуття більшого досвіду може бути корисним для подолання ксенофобії. Подорожі до різних куточків світу або навіть проведення часу в сусідньому місті можуть значно допомогти протистояти своїм страхам.

2. Звернення уваги, коли виникають ксенофобські думки, потрібно докласти зусиль, щоб змінити їх та виявити первинне джерело потоку таких думок, розібратися, що саме викликає їх.

3. Розширення досвіду тих, хто подолав ксенофобію. Є люди, які зуміли протистояти впливу своїх думок та жити в злагоді із людьми, які відрізняються від них.

Отже, безумовно, не кожен, хто є ксенофобом, розпочинає війни або чинить злочини на ґрунті ненависті. Але навіть прихована ксенофобія може мати підступні наслідки як для окремих людей, так і для суспільства. Ці установки можуть ускладнити життя людей у певних групах у суспільстві та вплинути на всі аспекти життя, включаючи доступ до житла, можливості працевлаштування та доступ до медичної допомоги. Тому важливо розуміти зміст ксенофобії, уміти розрізняти її у поведінці інших людей та протидіяти цій фобії.

Література:

1. Брандер П. Компас : Посібник з освіти з прав людини за участю молоді. https://rm.coe.int/compass-2020-ukr-yfdua/1680a23873

2. Гринчак А. А. Протидія расизму, ксенофобії та екстремізму : Навчальний посібник. https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/phd_5_copy-1.pdf

3. Ксенофобський медіадискурс в умовах пандемії: причини інтенсифікації, форми прояву, наслідки. https://www.dnu.dp.ua/docs/dnu/vseykrainskiy_konkurs/Roboty_Jurnalistika/2_Media%20xenophobia.pdf

4. The History of the Word 'Xenophobia'. Merriam-Webster Dictionary. https://www.merriam-webster.com/words-at-play/a-short-history-of-xenophobia

Наталія МАКОГОНЧУК
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ В КОНТЕКСТІ ПОЛІКУЛЬТУРНОСТІ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Сьогодні першочерговою метою модернізації освіти в Україні є встановлення життєвих пріоритетів та розвиток в особистості позитивних духовних якостей, які сприяли б розвитку гармонізації міжкультурних та міжнаціональних відносин. На думку дослідників, полікультурна освіта, а отже, полікультурне освітнє середовище відкривають перед студентами великі можливості для змістовної співпраці різних етнічних культур у поліетнічному середовищі для забезпечення діалогу культур.

Суттєвими ознаками полікультурного освітнього середовища у вищій школі є формування у студентів такої свідомості, яка була б орієнтована на розуміння своєрідності культур різних народів; затвердження принципів

ненасильства щодо інших людей, толерантності, ефективної співпраці та соціальної справедливості. Полікультурна освіта орієнтована на розвиток емпатії, прийняття та засвоєння цінностей інших культур.

Полікультурний освітній простір є необхідним середовищем для формування толерантності. Виховання толерантності в багатонаціональному середовищі є важливою умовою виживання багатокультурних спільнот. Це засіб, за допомогою якого можна успішно консолідувати мультикультурні суспільства.

Толерантість у процесі соціалізації особистості має стати природною нормою, яка б визначала її менталітет і поведінку. Толерантність передбачає невтручання та повагу до відмінностей, оскільки основа толерантного спілкування між різними етнічними групами пов'язана з вивченням інших культур та ознайомленням з ними. Толерантність також враховує право представника будь-якої культури на вільну поведінку та висловлення своїх поглядів, при цьому сприятливо ставиться до поведінки, думок та культури інших людей. Толерантність – це ще й захист державою свободи від будь-якого нелегітимного обмеження чи просто непроханого втручання з боку «іншого».

Толерантні стосунки між людьми стають важливим показником їх успішної консолідації, оскільки толерантність веде до розумного погляду на стосунки, пов'язані з питаннями етнічної та національної ідентичності. Існує також думка, що культура та традиційні фактори адаптації самі по собі важливі як маркери толерантної поведінки [1].

Ще одним важливим чинником є міжкультурне знання, оскільки воно є передумовою соціальної інтеграції та єдності. Необхідно занурити студента у «простір толерантності», тобто нерозривний зв'язок повсякденного життя з толерантними практиками, що існують або виникають у суспільстві, та подолати роздроблене суспільне сприйняття толерантності.

Американські дослідники К. Сітарам і Р. Когделл розробили практичні рекомендації, які називають кодексом міжкультурної комунікації та які сприяють виробленню толерантного ставлення до чужої культури, серед них: 1) усвідомлювати, що представник якоїсь певної культури не встановлює світових стандартів; 2) ставитись до культури аудиторії з тією ж повагою, з якою ставишся до своєї власної; 3) не судити про цінності, переконання та звичаї інших культур на основі власних цінностей тощо [2].

Можна виділити такі критерії толерантності: рівність та взаємоповага членів групи чи суспільства, доброзичливість та толерантне ставлення до різних груп, рівні можливості для участі у політичному житті всіх членів суспільства, збереження та розвиток культурної ідентичності та мов національних меншин, свобода віри за умови, що це не порушує права і можливості інших членів суспільства, співпраця та солідарність у вирішенні спільних проблем.

Розглядаючи толерантність як продукт полікультурного освітнього середовища, нас цікавить насамперед етнічна толерантність. Толерантність в контексті міжетнічного та міжкультурного спілкування – це визнання цінності культурного та етнічного різноманіття. Міжкультурна та міжетнічна комунікація стає умовою реалізації цього принципу. Етнічна толерантність – це акт моральної самоідентифікації етносів по відношенню до навколишнього середовища, себе, а також своєї етнічної ідентичності.

Етнічною толерантністю називають відсутність негативного ставлення до певної етнічної культури, а також наявність позитивного іміджу іншої культури при збереженні позитивного ставлення до власної культури. Це означає, що етнічна толерантність є атрибутом етнічної інтеграції, що характеризується прийняттям та позитивним ставленням до власної етнічної культури та етнічної культури груп, з якими ця група контактує. Така перспектива адекватності групового сприйняття ґрунтується на передумові ціннісної рівності етнічних культур та відсутності переваги однієї культури над іншою у цьому відношенні. Етнічну толерантність можна розглядати як особливу якість етнічно ідентифікованої особи, що визначається її толерантністю до іншого способу життя: до чужої моралі, традицій та звичаїв, до протилежних ідей, думок і почуттів.

Можна виділити деякі елементи етнічної толерантності: відсутність негативних стереотипів (поганих народів немає, можуть бути лише погані люди); відсутність дискримінації (партнери по спілкуванню ставляться один до одного з належною турботою); повага до мов спілкування; позитивне ставлення до національних культур (чітка мотивація та бажання вивчати свою та інші національні культури); відсутність будь-якого тиску та насильства.

Таким чином, одним із важливих інститутів формування толерантності особистості є полікультурна освіта, яка зумовлює толерантний процес взаємодії носіїв різних культур в освітньому просторі середовища.

Література:

1. Довгополова Я. В. Толерантність як ціннісна парадигма освіти в контексті євроінтеграції. *Педагогічні шляхи реалізації загальноєвропейських цінностей у системі освіти України : Збірник наукових праць* / За заг. ред. Г. Є. Гребенюка; Харків, 2005. С. 85–90.

2. Садохин А. П. Культурология. Теория культуры : Учебное пособие для вузов / А. П. Садохин, Т. Г. Грушевицкая. Москва, 2004. 365 с.

Артур МАРГУЛОВ
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

МУЛЬТИКУЛЬТУРНІСТЬ ЯК ФОРМАТ ТОЛЕРАНТНОСТІ СУСПІЛЬСТВА

За умов трансформації глобалізаційних викликів сучасності актуальним постає питання збереження форматів національної ідентичності. Останні події в нашій державі продемонстрували важливість цього питання в контексті функціонування територіальної цілісності та ефективності здійснення внутрішньої політики держави. Представники національних меншин ставали на захист національних основних засад існування держави поряд з тим, як національне питання використовувалась для розхитування цих основ. З огляду на це, можна стверджувати про важливість національної державної політики в контексті державотворчих процесів.

Відсутність статистичного обліку представників національних меншин дещо ускладнює ці процеси. За підрахунками Державної служби статистики в Україні на 1 січня 2021 року проживало 41 588 000 осіб (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя) [1]. Цей облік не відображає демографічну ситуацію по відношенню до національних меншин. Визначеним параметром кількості представників національних меншин можна вважати результати останнього перепису населення (2001 року). За його результатами ми маємо наступну картину: з загальної кількості наявного населення 48 457 000 осіб представники національних меншин становили 10 757 456 осіб (22% населення країни) [2]. Вони представлені понад 100 національностями. Як ми бачимо, кількісні показники представників національних меншин свідчать про необхідність врахування їх інтересів у загальнодержавному масштабі та їх можливість впливу на вектори внутрішньої та зовнішньої політики держави.

Правовим форматом визнання позицій національних меншин є підписання президентом Закону «Про корінні народи України» [3]. Цим законом регулюються права кримських татар, караїмів та кримчаків на широкі політичні, економічні та інші свободи. Прийняття цього закону стало основним здобутком внутрішньої національної політики.

Законодавча практика держави по відношенню до представників національних меншин продемонструвала сталий спектр толерантного ставлення та політико-правового його закріплення. Це формат розуміння та визнання мультикультурності українського суспільства із боку державних органів влади. Така законодавча ініціатива є політично-інформаційною інновацією у питанні відновленні територіальною цілісності нашої держави. Іншим її виміром є відновлення історично-правової справедливості до

представників корінних народів Криму у їх прагненні політико-юридичного визнання.

Література:

1. Чисельність наявного населення на 1 січня 2021 року. URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2021/zb_chuselnist%202021.pdf (дата звернення: 10.10.2021).

2. Підсумки Всеукраїнського перепису населення 2001 року. URL: http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/ (дата звернення: 10.10.2021).

3. Закон України «Про корінні народи» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text (дата звернення: 10.10.2021).

Дарина МИРГОРОДСЬКА
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Дмитро ТІНІН,
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

ТОЛЕРАНТНІСТЬ В СИСТЕМІ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

У сучасному світі здійснюється зростання людської солідарності на глобальному рівні й посилення нетерпимості на локальному рівні: ми все більше турбуємося про далеких людей, одночасно виявляючи ворожість до ближніх. Протягом останніх 15 років слово «толерантність» набрало велику чинність. Але іноді воно вимовляється як практично беззмістовне.

Поняття «толерантність» розглядається як соціально важливе явище, як норма життя у демократичному суспільстві. Це головний принцип взаємовідносин. Толерантність визначається як інтегративна якість, що відображає моральну позицію і готовність до взаємодії з людьми незалежно від їх національної, соціальної, релігійної, гендерної приналежності, світогляду, стилю мислення і типу поведінки.

Нині, як зазначає Є. Бистрицький, виникає «стан співіснування поза спільною істиною й суспільно-політичною основою [1, с. 139]». Толерантність стає універсальною не тому, що вона є єдиною, спільною культурною цінністю. Скоріше за все вона є свідченням того, що не існує єдиного спільного екзистенціального фундаменту окрім від'ємного «ні», «ми не такі». «Метод толерантності» має попереджати «про ситуацію конфлікту», «ситуацію напружених відмінностей» та «непотрібність добрих намірів єднання». В цьому випадку можна сказати, що толерантність – це не вирішення конфлікту, а життя в конфлікті. Толерантність – ознака «непримиренних людей», бо, як пише Є. Бистрицький, це «несумісність назавжди».

Наведемо приклад: наразі у дусі довершеної толерантності до української мови мають ставитися російськомовні громадяни України, це безсумнівно виправдана цілеспрямована підтримка української мови, яка хоча і одержала статус державної мови, але століттями піддавалася утискам влади, тому на більшій частині країни являється сьогодні фактично слабшою за російську. Проте, підсилення української мови не повинне здійснюватися за рахунок російської. Толерантність має бути повною, але не безмежною. Толерантність не повинна схилятися перед «іншим» тільки тому, що воно іноземне, іншомовне. Вона виправдана у зазначених вище межах, особливо з урахуванням «іншого». Але критичність мусить розповсюджуватися не тільки на «інше», а й на «своє». Критичне ставлення до «свого» гармонує з визнанням права на існування, певної свободи «іншого», зокрема з прийняттям плюралізму ідей та толерантних взаємин їх носіїв. Сприйняття і, тим більше, практикування повної толерантності вимагає мудрості й мужності. Така толерантність сприймається як страждання, а там, де допускається страждання, допускається і насильство. Така толерантність не створює стабільного соціального стану, в якому можуть розвиватися взаємна довіра і повага, адже за такого стану речей суспільна влада, владні відносини можуть змінюватися на користь однієї чи іншої групи, а це фактично відміняє суттєву основу для толерантності.

На нашу думку, сьогодні толерантність постає насамперед як чесність один перед одним. Людина терпить думки іншої, навіть якщо вона не згідна з нею. Це таке мистецтво, коли ми живемо в одному світі, але в кожного різні думки, різна правда, різні ідеї, по-різному виявляємо свою точку зору, не порушуючи свободи інших людей. Насамперед це здатність сприймати без агресії інший спосіб життя, поведінку. Людина є толерантною не тому, що не здатна відкинути толерантність, але тому, що вважає її правильним і бажаним відношенням. Необхідно прагнути самому, а не бути вимушеним діяти толерантно. Можна сказати, людина толерантна, якщо вона готова критично оцінювати власні погляди, переглядати й переоцінювати спосіб життя, не абсолютизувати власні цінності і стандарти, не намагається примушувати інших виконувати норми своєї групи.

Толерантність допускає обмеження, коли це необхідно для захисту тих моральних цінностей, які її виправдовують. Моральною метою тут залишається зняття цих обмежень і, можливо, широке поширення толерантності. Коли влада не здатна практикувати доброчесність толерантності повною мірою, вона повинна визнати свою невдачу, визначити її джерела (наприклад, що в суспільстві є надто багато громадян, у відповідальну поведінку яких не можна вірити), зробити усе можливе для виправлення ситуації. Моральний ідеал толерантності передусім припускає, що будь-яка людина здатна бути морально відповідальною. Отже, влада спрямована проти будь-кого постійного патерналізму, що припускає

принципову нездатність до толерантності деяких членів суспільства, оскільки це останнє твердження несумісне з мораллю.

Тож, толерантність – це, насамперед, «етичне самообмеження концептуальної непримиренності». Визначений в такий спосіб концепт найбільшою мірою відповідає ліберальній перспективі, версії ціннісного плюралізму та «відкритого суспільства», в якому «кожен має допускати кожного».

Література:

1. Бистрицький Є. К. Конфлікт культур і філософія толерантності. http://bystrytsky.org/ideacult.htm

Valentyna MYRONENKO
Poltava Applied Oil and Gas College of National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

FORMATION OF STUDENTS' VALUE ORIENTATIONS IN THE PROCESS OF STUDYING FOREIGN LITERATURE THROUGH THE IMPLEMENTATION OF KEY COMPETENCES

Scientists associate the introduction of a competency-based approach in education with civilizational challenges of the XXI century: spiritual, informational, ecological, ethnocultural, etc. The need for reinforcement competence direction of education is due, of course, and socio-economic changes in society.

Value orientations also depend on the correct understanding of the concept of «value» personality, which we define as the focus of the individual on moral, social, political, life, family and other values.

Civic and social values are based on the awareness of everyone a citizen of his belonging to society, his own place in public and political life of the country, on the honest performance of professional, public and family responsibilities, observance of norms of public life, laws of Ukraine, readiness to protect the homeland [2].

National values are determined by the specifics of national culture, way of life and spiritual community of each nation and reflect the worldview each person, attitude to life, science, education.

Family values are the result of life selection and moral laws of existence family, its worldview and attitude to the world. This also includes experience previous generations, mutual support, assistance that ensures viability institution of the family in the life of the nation, community and preserves its universal value [4].

The basis of the values of faith can be both the spiritual teachings of a religious denomination and philosophical concept, which is followed by a family or

individual. Personal values characterize a person, determine his personal traits, worldviews, awareness of themselves and their place in life.

Revaluation of values and change of value orientations by modern youth determines not only the readiness of teachers to work in new conditions, but also a revision of approaches to the study of values orientations of schoolchildren. Regarding the knowledge component, we emphasize that the category «Values of the individual» contains three components [3]:

1. Cognitive – awareness of the essence of the phenomenon, its qualities, properties;

2. Emotional – experiencing the value of the phenomenon;

3. Motivational – the willingness to act in accordance with the perceived value in the situation choice.

Value orientations play a major role in the content of education for each of them named components.

Knowledge must be evaluative, i.e. those that characterize the personal value for the person of the studied material.

Ways of activity that are embodied in skills and abilities (skills – conscious mastering of a set of certain educational operations, methods of execution.

Skills – automated ways of students, skills should be valuable for the individual because they must meet need for self-education, which is expressed in perseverance in achieving goals, independence, honesty in the search for truth, in communication, in the review of personal values orientations, in the process of self-knowledge and self-development [1].

Texts of works recommended by the program on Foreign literature, given the opportunity not only to experience the pleasure of reading, but also help students prepare for life, reflect on the actions of the characters, discuss with about the moral and ideological conflicts that exist in the art world. In the texts hidden important social problems. Of course, this is a hypothetical result, because the influence of art on a person is individual, and therefore often unpredictable. However, such a forecast is significant to some extent emphasizes the study of literature lessons, gives it integrity, does a powerful nation and man-creating factor.

Literary education is an important factor in creating optimal conditions development of a comprehensively educated personality, education of a citizen-patriot of Ukraine, and her the content is based on the principles of universal and national values, principles humanism and democracy [2].

To form information competence, I create an appropriate one educational space in which students learn to create multimedia presentations and videos, passports of literary characters, prepare messages, select musical accompaniment to literary works, working on projects using at the same time the Internet.

In lessons of speech development, in particular during the formation of concise writing skills transfer, I organize students' learning activities so that students learn to operate information provided to them, such as: to isolate the leading idea of

the text, to weed out superfluous information condense the text. This is how the important is formed communicative ability to speak / write briefly, concisely and clearly as a value component of communicative competence.

It is undeniable that the foundation of a successful human life is his education, especially the school period, because it is the school that provides students with the formation of the key competence «learning ability», perception of academic achievement and acquired skills as values that are the basis for the transition to professional activity.

Thus, the formation of value orientations of the modern personality, which will feel its involvement in the Ukrainian national culture, will identify with Ukrainian nation and will realize its potential for the benefit of Ukraine, the teacher-vocabulary must always carry out by means of language and literature.

References:

1. Chayka G. V. Tsinnisno-smislova sfera u krizovi periodi rozvitku osobistosti. *Aktualni problemi psihologiyi : Zbirnik naukovih prats Institutu psihologiyi imeni G. S. Kostyuka NAPN Ukrayini*. 2015. № 6. P. 93–101.

2. Moskalenko O. V. Strukturni komponenti tsinnisno-smislovoyi sferi. *Visnik NTUU «KPI»*. 2013. № 1. P. 91–98.

3. Priorytetni napriamy rozvytku derzhavnoi kulturnoi polityky v systemi natsionalnoi bezpeky [Priority directions of development of the state cultural policy in the national security system]. http://old2.niss.gov.ua/articles/2130/

4. Shelehova L. V., Panesh A. A. Funktsii lichnostno-smyislovoy sferyi. *Kulturnaya zhizn Yuga Rossii*. 2012. № 3 (46). P. 21–23.

Анна МИРОШНІЧЕНКО
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Ольга МЕРДОВА,
завідувачка кафедри адміністративно-правових дисциплін,
кандидатка юридичних наук, доцентка

ҐЕНЕЗА РОЗВИТКУ ПРОБЛЕМИ ТОЛЕРАНТНОСТІ

Історично проблема толерантності бере початок у релігійній нетерпимості та виражає компроміс, на який були змушені піти католики та протестанти після того, як стало очевидним, що жодна зі сторін не зможе перемогти. У французькій культурі появу терміну «толерантність» пов'язують з підписанням Нантського едикту (13 квітня 1598 р.), коли протестанти і католики знайшли компроміс між своїми конфесіями. Цій події передувала одна з найкривавіших ночей у світовій історії – Варфоломієва. Поняття «толерантність» з'являється з новою силою в епоху Відродження, коли воно повноцінно формується, оформлюється у наукову оболонку, набуває

філософського та правового значення. Роздуми про природу людини можна знайти у найвідомішому творі французького філософа Мішеля де Монтеня «Досліди»: «Ми зобов'язані бути справедливими у ставленні до інших людей і виявляти милосердя й доброзичливість до всіх інших створінь, гідних цього. Між нами і ними існує певний зв'язок, взаємні зобов'язання». У цих твердженнях ми можемо бачити засади антропологічного принципу, який є передумовою міжлюдської злагоди і міжлюдської толерантності.

Ще у XVIII ст. розуміння толерантності було досить новим. Сучасні уявлення про толерантність або, точніше, визнання її фактором, що змінює громадянський світ та захищає від несправедливості, були багато в чому підготовлені діяльністю філософів XVI – XVII ст., що повстали проти «терпіння нетерпимості» та жорстоких релігійних зіткнень. Дж. Локк у «Листах про толерантність» та Вольтер у «Трактаті про толерантність» стали одними із найпослідовніших захисників толерантності. У своїх працях вони закликали людство до релігійної терпимості, до миру між релігіями і різноманітними соціальними прошарками.

У XVIII ст. на перший план виходить роль толерантності як чинника суспільного устрою та превенції несправедливості. Це визнання пов'язане переважно із творчістю французьких філософів Бейля, Дідро, Даламбера, Гольбаха, Руссо та інших, особливо – з творчістю Вольтера, який оспівував цю ідею у «Трактаті про толерантність», в якому жорстко критикується фанатизм, зокрема, релігійний, як найвищий вияв нетолерантності. На думку Вольтера, толерантність як цінність та чеснота містить у собі також складники доброти й лагідності, через що в працях мислителя «толерантність» часто виступає синонімом до слова «поблажливість». Він проголошує толерантність універсальною цінністю і стверджує, що жодний народ і жодна людина не повинні страждати від нетерпимості: «Я кажу вам, що всіх людей треба розглядати як братів. Як це! Брат турок?! Брат китаєць?! Єврей?! Сіамець?! Саме так! Чи ми не діти єдиного Отця, чи ми не творіння єдиного Бога? [2, с. 103; 3, с. 17]».

У наш час, завдяки зусиллям ЮНЕСКО, поняття «толерантність» стало міжнародним терміном. 16 листопада 1995 р. на XXVII сесії Генеральної конференції країн-членів ЮНЕСКО у Парижі було одностайно прийнято «Декларацію принципів толерантності» та визначено 2000 – 2010 роки Міжнародним десятиліттям культури миру та ненасильства в інтересах дітей планети. Відтоді ця дата відзначається як Міжнародний день толерантності [1].

Слід відмітити, що поняття «толерантність» розглядається як соціально важливе явище, норма життя у демократичному суспільстві. Це один з головних принципів взаємовідносин між людьми. Толерантність визначається як інтегративна якість особистості, що відображає активну моральну позицію і готовність до конструктивної взаємодії з людьми і групами незалежно від їх національної, соціальної, релігійної, гендерної приналежності, поглядів,

світогляду, стилю мислення і типу поведінки; сприяє успішному самоствердженню особистості та її самореалізації у суспільстві.

Отже, багатозначність поняття «толерантність» робить його досить абстрактним і загальним для наукового дослідження, а також для розробки педагогічних методик із виховання толерантності.

Таким чином, інтерес до толерантності в Україні зумовлений останнім часом не тільки відродженням національної свідомості, а й тим, що людина є продуктом тієї культури, в якій вона зростає, результатом прямого впливу способу життя, традицій, звичаїв, норм і цінностей того суспільства, до якого вона належить.

Література:

1. Декларація принципів толерантності: Проголошена та підписана 16 листопада 1995 року. *Віче*. 2002. № 11. С. 12–13.

2. Лисенко Н. Г. Толерантність як науково-педагогічна проблема сучасної педагогіки Франції. https://visnyk.chnpu.edu.ua/download/vs157/22.pdf

3. Lessay J. Un pionnier nommé Voltaire. *Le Courrier de l'UNESCO*. 1992. Juin. P. 14–17.

Alina MISIURA
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Iryna NIKITINA,
senior lecturer of Social Sciences and Humanities Department

THE CONCEPT OF TOLERANCE IN THE MODERN WORLD

At present, the problem of tolerant treatment of people of other nationalities and cultures has become especially relevant. It is no secret that today hostility, resentment, and aggression have become more and more widespread among young people. Mutual intolerance and cultural selfishness penetrate the family and the school through the media. I am very concerned about this problem and I would like the future generation to get used to a tolerant attitude to people from childhood. Therefore, it is necessary to intensify the process of finding effective mechanisms of education in the spirit of tolerance.

In different languages, the word «tolerance» has a similar meaning and is a kind of synonym for «toleration». The basis of tolerance is the recognition of the right to distinction.

The main criteria of «tolerance» and their indicators can be determined based on the definition of the very concept of «tolerance» – an active moral position and psychological readiness for tolerance in the name of positive interaction with other people, nation, religion, social environment.

We also live in the world of stereotypes. Our perception of others largely depends on how we «classify» them: children, women, politicians, retirees, etc. In this way, stereotypes are created, which give us an overly conventional and simplified view of other people. If, relying on stereotypical ideas about a person, we further establish contact with him, knowing in advance what to expect from him, this often deprives us of the incentive to understand him as a person.

Xenophobia – intolerance to someone or something alien, unfamiliar, unusual; the perception of someone else as unpleasant and dangerous. It leads to the exclusion from the local community of categories of persons who are considered as «strangers», their discrimination in politics, everyday life, employment, education and social security.

In the modern realities of socio-economic and political instability, the growth of social stratification and tension in society, the disintegration of moral and ethical values, the decline in the level of spiritual culture, the problem of relationships between people is aggravated. In this regard, issues related to the education of tolerance acquire special significance and relevance. The increasing attention to the problem of tolerance is caused, first of all, by the fact that recently, ongoing conflict phenomena and processes between countries of the world, exacerbated relations between social groups, peoples of different cultures, religions are becoming the main cause of death, which emphasizes the timeliness of studying this issue.

At present, the state of society can be characterized as a crisis, this is confirmed by the fact that in the modern world material values dominate over spiritual ones, the process of personality destruction is taking place. Today, more than ever, the spiritual, moral, tolerant upbringing of the younger generation acquires special significance.

The main means of fostering tolerance in society is educational activity. The sphere of education is a system of indissoluble unity of teaching and upbringing. The goal of the sphere of education at the present time should be not only in the formation of a broad outlook in the student, but also in the development of a spiritual personality, on which the fate of the country and society will largely depend in the future.

In our opinion, it is educational institutions and the institution of the family that are called upon to solve this strategic task. However, only close cooperation of educational organizations and families is able to create a single educational environment that will allow achieving high results in moral, moral, spiritual, patriotic, tolerant upbringing of the younger generation.

During the mass migration of peoples, terrorist attacks, sexual scandals, our philanthropy is constantly tested for strength. Difficulties arise not only between people, but also between entire communities. The situation is complicated by the fact that many do not understand where the limits of tolerance are. It's one thing to respect the followers of another religion, it’s another thing to give up your usual clothes so as not to offend someone. And this is not a fiction. One of the schools in

the UK has banned girls from wearing school skirts so as not to offend transgender children with differences in dress. But philosophers and psychologists agree on one thing: tolerance helps us to accept with dignity what we are not able to change. And at the same time get all the possible benefits.

The idea of tolerance is also about accepting the diversity of the world as an inevitable fact. In order for the ideas of tolerance to be learned from childhood, lessons on tolerance are held in schools. Adults have to educate themselves on their own. If cultivating tolerance in yourself is too difficult, it is worth delving deeper into the reasons for antipathy towards other people. Perhaps the reason for this is childhood trauma or outdated outlook on life, which is time to change.

After all, the world around us is constantly changing. But it's one thing to know how scientists describe tolerance, and quite another to know your motivation: If you treat yourself with a share of healthy self-criticism, then you will find a reasonable explanation for the beliefs of other people. If you are confident in yourself, take responsibility for your actions, then you will be able to negotiate with any opponent with great success.

Arkhyp MOISEIENKO
Donetsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Olena VOLIK,
lecturer of Foreign Languages Department

THE ISSUE OF TOLERANCE IN EUROPIAN AND UKRAINIAN SOCIETY

Today our country is preparing to join the EU. This is a very important step for Ukraine and our nation. Changes are taking place in the government and in the structures. Tolerance is one of the most important features of European culture today. In my theses, I would like to pay attention to political and religious tolerance in our country.

What is tolerance? The term «toleration» – from the Latin tolerare: to put up with, countenance or suffer – generally refers to the conditional acceptance of or non-interference with beliefs, actions or practices that one considers to be wrong but still «tolerable», such that they should not be prohibited or constrained.

Religious tolerance (religious tolerance) is a tolerant relationship between believers of different religions and confessions, religious associations, based on the principle of mutual respect, mutual recognition of the rights to existence and activity. The Minister of Culture and Information Policy – Alexander Tkachenko gave an assessment of religious tolerance. He believes that Ukraine can be proud of the level of tolerance that exists in the religious sphere in our state.

Political tolerance is an important feature of liberal-democratic political systems that ensure the realization of civil rights, which include freedom of expression and freedom of association.

According to the statistics carried out by the UN in Ukraine: people have become more tolerant of many social groups. The attitude towards former convicts has changed significantly. If earlier more than 50 percent said that it was necessary to restrict their rights, now this number is 46 percent. And the same positive dynamics in relation to people with certain political views, including with regard to the conflict. If earlier almost 50 percent of the population believed that they needed or could be restricted in their rights, now it is slightly less than 46 percent. About 5 percent of the population on average have become more tolerant in Ukraine.

We can see significant improvements in the statistics of political and religious tolerance. We have an excellent situation with religion in the country, but problems with political tolerance remain. This is due to the difficult political situation in our country. Despite this, the government helps the settlers and victims of the war. Every citizen of Ukraine must understand that it is not civilians who are to blame for the war, and therefore we must be tolerant of these people. In conclusion, I would like to say that regardless of religion, social group and status, we must understand that we must all respect each other and be tolerant.

Maksym MUKHARKIN
Donetsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Olena VOLIK,
lecturer of Foreign Languages Department

THE NOTIONS OF XENOPHOBIA AND TOLERANCE, FOREIGN EXPERIENCE

I've chosen this topic because I think it is still relevant in modern society. Firstly, now we give the definition of the terminology: Xenophobia (from Ancient Greek ξένος (xénos) «strange, foreign, alien», and φόβος (phóbos) «fear») is the fear or hatred of that which is perceived to be foreign or strange.

Tolerance – willingness to accept behaviour and beliefs that are different from your own, although you might not agree with or approve of them.

On September 20, the HDIM agenda focused specifically on racism, xenophobia, intolerance and discrimination. Workshop participants were invited to join government representatives and NGOs to discuss a broad set of challenges in both formal sessions and during side events.

Canadian NGOs advocated for expunging marijuana drug charges disproportionately impacting «Black men» as part of legalization efforts in their country. Polish activists reiterated concerns that police are not adequately investigating hate crimes and, in some cases, have arrested undocumented migrants

when they came to police to report a hate crime. A Hungarian participant sought support to address negative perceptions of refugees following the adoption of laws imposing criminal penalties on Hungarians who assist asylum seekers. A French participant spoke of discrimination impacting Black Muslims and the need to address racial and religious bias. One participant questioned when a Swedish national plan addressing anti-black racism or «Afrophobia» would be implemented.

A defamation case launched against European Parliamentarian Cecile Kyenge for calling the Italian political party The League «racist» led participants to question how racial prejudice and discrimination could be addressed if activists faced retribution for simply naming the problem. Participants also expressed concern about a forecasted decline in diversity in the European Parliament that will follow a post-BREXIT loss of UK parliamentarians, at a time when political parties espousing «anti-foreigner» views are predicted by some to increase in power.

Failure to acknowledge historical links to modern racism would embolden extremist ideologies, experts warned the Third Committee (Social, Humanitarian and Cultural) today, as it launched its discussion on ways to eliminate racial discrimination, xenophobia and related intolerance.

Experts monitoring the implementation of United Nations human rights treaties and Member States alike voiced deep concern over the rise of racist rhetoric and resurgence of Nazism as political tools, calling for targeted efforts to address root causes of discrimination.

Sabelo Gumedze, Chair of the Working Group of Experts on Peoples of African Descent, said structural racism remained pervasive, adding that people of African descent faced extreme violence, racial bias and hate. Meeting their particular needs required an honest debate about history and its connection to modern racism, he said, calling for tailored programmes to combat structural racism and racial discrimination. The Sustainable Development Goals presented opportunities for action to ensure that no one, including people of African descent, was left behind. Coming out of all mentioned above, we can come to the conclusion that we all need to continue to fight racism.

Анастасія НАГОРНА
Національна академія внутрішніх справ
Науковий керівник: Михайло МАРКОВ,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності,
кандидат юридичних наук, доцент

ЦІННІСНО-СМИСЛОВІ ОРІЄНТИРИ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ ТА ЇХ ВРАХУВАННЯ ПРИ ПОПЕРЕДЖЕННІ ТА ВИЯВЛЕННІ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Сучасний світ є полікультурним. Політика передових держав спрямована на культурний діалог, що є одним із дієвих способів зняття агресії, подолання конфліктів, гармонійного розвитку світової спільноти. Міжнародні експерти відмовляються від хибної точки зору, що культурна політика є чимось другорядним, порівняно з економічною або соціальною сферами. Вона повинна базуватися на парадигмі діалогу як форми плюралістичної демократії, що ґрунтується на принципах паритетності взаємовідносин між регіонами, соціальними групами й громадськими об'єднаннями.

Гуманізм як принцип моралі й права випливає з розуміння людини як вищої цінності, домінанти прав і свобод, відсутності привілеїв чи обмежень через расову приналежність, колір шкіри, політичні, релігійні або інші переконання, стать, етнічне й соціальне походження, за мовною або іншими ознаками; прагне до духовності, плюралізації і толерантності стосовно світоглядних, політичних, економічних, культурних, релігійних відмінностей; забезпечує певний рівень філософсько-правової культури. Мораль і право постійно еволюціонують. Сучасне суспільство стає більш відкритим, морально орієнтованим, толерантним.

Саме цим сучасне суспільство відрізняється від первісного: кожна людина є особистістю, а не тільки панівний клас хранителів культури, які диктують всім членам суспільства певні соціальні норми; сходження відбувається в загальнолюдське суспільство, де зусилля більше не рівноправне насиллю; відповідальність у кожного наступає тільки за особисту діяльність тощо.

У системі сучасного суспільства людина переживає два «народження» особистості. Перше зазвичай відбувається в ранньому дитинстві приблизно у 3 – 5 років, коли вона вперше робить особистісний вчинок поза певною ситуацією для вирішення мотиваційного конфлікту (порушити встановлену соціальну заборону чи ні). Тоді людина ще не усвідомлює своїх мотивів, якими вона керується під час вирішення ситуації. Друге ж «народження» відбувається вже у зрілому віці, коли індивід вперше усвідомлює свої мотиви. На цій стадії можлива зміна й структури мотивів – ядра особистості. Тобто, якщо розглядати становлення особистості злочинця, то воно відбувається тоді,

коли людина усвідомлює, для чого, через які причину й мотиви вона скоює кримінальні правопорушення. Подібне становлення можна простежити у Юрія Кузьменка (більше відомого як «Васильківський Преслі» – маніяк, що орудував у Київській області у період з 2005 по 2009 роки й потім зізнався у 206 скоєних злочинах). Ніщо не видавало у ньому майбутнього вбивцю й насильника, навіть для нього самого, поки він не зрозумів, що йому потрібна будь-яка влада над нездатними до опору жінками.

Людина проектує себе у світ як носій певних принципів, цінностей, смислів. Вона прагне знайти й реалізувати власне «Я», сформувати себе як особистість. Основою визначення особистості виступають рефлексія та ієрархічно організована система цінностей. Сучасна особистість повинна сповідувати антропоцентризм, гуманізм, повагу до прав і свобод, нетерпимість до фізичного або психологічного насильства, дискримінації за будь-якими ознаками, критичне мислення, відповідальність, активно підтримувати культуру демократії – це своєрідний амбасадор громадянського суспільства та правової держави.

Але постає питання: які цінності та мотиви мають злочинці? Зазвичай, прямо протилежні загальнолюдським культурним цінностям, тобто мотивом є порушення цих самих цінностей. Злочинці прагнуть до влади, хаосу, порушення громадського порядку за для власного задоволення, легкої здобичі, самоствердження через виявлення непокори до суспільства (що нерідко зустрічається у підлітків, у яких ще не було другого етапу створення особистості; саме через це покарання для неповнолітніх зазвичай удвічі м'якіші за покарання, які визначені для повнолітніх). Людина, яка навмисне порушує встановленні соціальні та культурні заборони, чітко усвідомлюючи свій мотив, йде проти суспільства. Вона наче відрікається від суспільства, від його норм, від своєї суті як соціальної істоти. Повернутися зазвичай дуже важко. Злочинці, які звільняються з місць позбавлення волі, майже ніколи не стають законослухняними громадянами. Вони не знають більше нічого, окрім правил «виживання» у тюрмі та як скоювати злочини, на цьому й ґрунтується їх майбутня діяльність. Саме тому в Україні діє система пробації, метою якої є забезпечення безпеки суспільства шляхом виправлення засуджених, запобігання вчиненню повторних кримінальних правопорушень та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинувачених, з метою прийняття судом рішення про міру їхньої відповідальності.

Отже, для ефективного попередження та своєчасного виявлення правопорушень мають враховуватися мотиви, цінності особистості, їх співвідношення до загальнолюдських (гармонія, гуманізм). Також обов'язково має звертатися увага на минуле людини, на наявність судимостей, штрафів, адміністративних стягнень тощо. За для проведення аналізу особистості не зайвим буде навіть поглиблення у ситуації підліткового віку. Вся ця інформація допоможе скласти психологічний портрет особистості для

подальшого розуміння її схильності до вчинення (або повторного вчинення) кримінальних правопорушень, що допоможе при попередженні та виявленні кримінальних правопорушень.

Ганна ПЕТРОВА
Національна академія внутрішніх справ

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК НОРМА СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

Толерантність – одна з фундаментальних цінностей демократії. Демократичні соціальні перетворення виявляються, зокрема, у вибудовуванні соціальних відносин на принципах рівних можливостей для чоловіків і для жінок, вікових, релігійних та міжнаціональних груп, рівноправного партнерства та взаємовідповідальності. Толерантність як норма сучасної правової культури – це не лише наслідки розгортання демократичних процесів у країні, а й один із суттєвих аспектів глобальних культурних змін, що перетворюють модерне, постіндустріальне суспільство і формують запити на демократичні інститути.

У Декларації принципів толерантності [1] (ст. 1) зазначено, що: толерантність означає повагу, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості. Формуванню толерантності сприяють знання, відкритість, спілкування та свобода думки, совісті й переконань. Толерантність – це єдність у різноманітті. Це не лише моральний обов'язок, а й політична та правова потреба. Толерантність – це те, що уможливлює досягнення миру, сприяє переходу від культури війни до культури миру.

Однак толерантність не може розглядатися виключно в контексті доброї волі окремої людини; її реалізація має бути складовою сучасних програм державного розвитку. Для забезпечення толерантності в суспільстві необхідно створення такого інформаційного поля, яке б культивувало в людині та суспільстві настанову на самообмеження, злагоду, співробітництво, емоційну стабілізацію та злагоду культур. Визнання легітимності законних інтересів іншого, що не суперечать моралі, готовність до діалогу й розширення власного досвіду в цьому напрямі також включені до смислового поля ідеї толерантності.

Нині у вітчизняному суспільстві поступово відбувається перенесення акцентів від дискурсу ідентичності, ототожнення як самоназви і, відповідно, самовизначеності й протипоставлення до дискурсу інакшості, інаковості стосовно і у відношенні до когось (інших народів, етнічних і професійних спільнот, вікових та гендерних груп тощо) в єдиному ціннісно-смисловому просторі. Одна справа – робити опис більш менш сталого набору особистісних характеристик, що дозволяє типологізувати особу за певною культурною

роллю, а зовсім інша – говорити про відносини людини, відношення до іншого, відношення до інших (статеві відносини, соціальні відносини, відносини панування чи емансипації). І не тільки описувати ці відношення, а й закладати в опис певні вихідні базові вимоги для їх реалізації, такі як толерантність, неупередженість, недискримінація.

Чим загрожує сучасному суспільству відсутність толерантності? Наслідком відмови від ідеї толерантності виступають низький рівень правової культури і правовий нігілізм, відсутність згуртованості суспільства, втрата почуття єдності, солідарності і спільності. Це може виявитися й у відмові від ствердження гідності людини, що, власне, на загальнонаціональному рівні унеможливлює відновлення соціальних відносин, які втрачають у певний проміжок часу свої актуальність і сенс.

Поле життєдіяльності й самореалізації сучасної людини надзвичайно широке – це і відносини панування та емансипації, соціальні відносини, відносини приватні і публічні. І, напевне, як ніколи є потреба у закріпленні в суспільному просторі базових етико-правових ідей, що позначають концепт добровільно укладеної конвенції соціальної рівноваги, основою яких постає толерантність як норма сучасної правової культури. Ці ідеї мають не лише описувати відношення, а й закладати в опис певні вихідні базові вимоги для їх реалізації, такі як толерантність, неупередженість, недискримінація.

Література:

1. Декларація принципів толерантності : Резолюція 5.61 Генеральної конференції ЮНЕСКО від 16 листопада 1995 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503

2. Основні принципи професійної етики поліцейського : Пам’ятка / В. М. Кравець, Т. А. Кумеда, О. В. Павлишин, Г. М. Петрова та ін.; за наук. ред. М. В. Костицького. Київ, 2020. 47 с.

Victoriia POLIUKH
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Iryna NIKITINA,
senior lecturer of Social Sciences and Humanities Department

«I-CONCEPT» AS A FACTOR OF PERSONAL SELF-DETERMINATION IN ADOLESCENCE

In the process of cognizing the world around, a person uses a large system of internal means, for example, representation, images, assessment of himself, his actions, deeds, motives. Concentration on one’s own experiences, the ability to reflect and is a sign of self-awareness. Today in foreign psychology there are three main approaches to the interpretation of the concept of «I-concept» and

understanding of its phenomenology: the humanistic approach (R. Burns, A. Maslow, R. May, K. Rogers, W. Frankl) psychodynamic approach (E. Berne, J. Marcia, G. Sullivan, A. Freud, E. Frey, C. Horney) Interactionist approach (W. Wundt, N. Groth, P. Janet, C. Cooley, T. Lipps, J. Mead).

«I-concept» is a dynamic evaluative-cognitive system of a person's ideas about oneself, which consists of cognitive, emotional-evaluative and behavioral components.

Self-concept of a person in the process of his life is directed in several directions. First of all, shifts in the content of the I-the concept and its components – are studied – which qualities are better recognized, how the level and criteria of self-assessments change with age, what importance is attached to appearance, and what mental and moral qualities. Further, the degree of its reliability and objectivity is investigated, a change in the structure of the image of the I as a whole is traced – the degree of differentiation (cognitive complexity), internal consistency (integrity), stability (stability over time), subjective significance, contrast, as well as the level of self-esteem. For all these indicators, the transitional age differs markedly both from childhood and from adulthood; there is a borderline in this regard between adolescents and young men.

In early adolescence, there is a gradual change in the «subject» components of the self – the concept, in particular, the ratio of the bodily and moral-psychological components of one's «I». The young man gets used to his appearance, forms a relatively stable image of his body, takes on his appearance and, accordingly, stabilizes the level of claims associated with it. Gradually, other properties of «I» now come to the fore – mental abilities, volitional and moral qualities, on which the success of activities and relationships with others depend. The cognitive complexity and differentiation of the elements of the self-image consistently increase from younger ages to older ones, without noticeable interruptions and crises.

The external situation characteristic of early adolescence is a change in social status, new social conditions and circumstances, the beginning of the development of new types of activity, the expansion of social contacts and a new content of the demands made by society. It is these circumstances, as well as the need to determine one's place in life, which appears before the individual, and constitute the main aspect of the social situation of development, and also, according to L. Bozovic, act as the reason for the formation of a new «spiritual need» – the need for life self-determination.

Adolescence is traditionally considered a period of intensive development of personality self-awareness. This process is influenced, on the one hand, by the internal laws of development, on the other, by the objective circumstances in which the formation of the personality takes place. The 17-year crisis plays an important role in the formation of the personality and the «I-concept».

Since at the end of adolescence, self-awareness and consciousness of the individual is formed, it can be concluded that a person is self-determination. That is,

he understands his role in socially accepted relations, knows his own characteristics (behavior, character), the criteria for personal development and further effective self-realization based on these criteria, has certain ideas about himself in the present and the future.

A feature of adolescence is the need for self-determination, obtaining a certain social role, position, understanding oneself as unique, and establishing social contacts. There is a clearer understanding of oneself, one's individual traits, capabilities, how to apply them and in what area.

Evhen POLYAKOV
Donetsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Olena VOLIK,
lecturer of Foreign Languages Department

KINDS OF TOLERANCE IN UKRAINE AND EUROPE

The religious situation and relations between the Church and state are very important for Ukraine, because the overwhelming majority of Ukrainian citizens consider themselves believers, and out of all public institutions it is the Church that enjoys the highest level of public trust. On the other hand, several issues in relations between certain denominations – as well as between the Church and state endure – and in the last years, misunderstandings in church state relations have clearly prevailed.

Five years after the Revolution of Dignity in Ukraine, the Ecumenical Patriarch of Constantinople – widely seen as the spiritual leader (primus inter pares) of the Eastern Orthodox world – granted the Orthodox Church of Ukraine (OCU) 'autocephaly' on 5 January 2019, formalizing a split from the Russian Orthodox Church (ROC). The move follows an intensified Ukrainian campaign to obtain religious independence and thereby reduce the influence of the ROC, which plays a key role in the Kremlin's identity politics in the region.

Following years of campaigning by Kyiv and speculation about the OCU's impending autocephaly, the recent move has been rendered «a second independence» for Ukraine. OCU independence adds yet another dimension to Ukraine's ongoing efforts to move away from Moscow's sphere of influence, as it helps boost national integration. Religion is seen as a key aspect of Ukraine's evolving national identity, which includes the struggle for hearts and minds amid Moscow's hybrid war against the country. OCU autocephaly undermines the Kremlin's concept of a «Russian world» (Russkiy Mir) that extends beyond Russia's borders and has a shared, Moscow-led spiritual, cultural and state heritage going back to the medieval Kyivan Rus (which included parts of the territory now belonging to Russia) and the founding of the Rus Church in Kyiv in the 10th century. The reactions from Kyiv and Moscow to the tomos signify the importance that both

sides attach to OCU autocephaly. Moscow Patriarch Kirill – who is set to lose parishes, bishoprics and income – dismissed the OCU as an illegitimate union of «schismatics» and a «theatre of the absurd». Poroshenko – who led the post-Maidan movement for autocephaly and is campaigning for re-election in March 2019 under the slogan «Army, Language, Faith» – has called on the Orthodox world to recognise the OCU. He said that «We have finally freed from Russian captivity our ancient church, whose history goes back to [10th century] Prince Volodymyr… We have broken the last fetters that bound us to Russia and its fantasies of Ukraine as canonical territory of the Russian Orthodox Church». In October 2018, he stated that OCU autocephaly is a «guarantee of the spiritual freedom» of Ukraine, leading to the «fall of the «Third Rome» (the notion that Moscow is the ultimate centre of true Christianity).

Generally, there are no restrictions in Ukrainian legislation on the placement of religious symbols in public areas. It could be concluded from the declared secular character of the Ukrainian state that religious symbols are not allowed in or on governmental premises. The opening of an Orthodox chapel in the parliamentary building at the beginning of 2008 raised severe criticism from various political forces. The Parliamentary Committee for Rules of Procedure and Parliamentary Ethics found no legal grounds for the transformation of a parliamentary office into a temple; the Committee issued a decision requiring Parliament staff to take measures returning the reconstructed premises to its original condition and prohibiting the establishment of religious areas in the Ukrainian Parliament hereafter. However, the scandal was hushed up and the – «parliamentary chapel» continues in operation at the time of the writing of this report. It is a sound illustration of the gap that exists between the written and factual Constitutions outlined above. Ukrainian legislation also contains several provisions which directly ban non-religious organizations to utilize religious symbols. There are no legislative or factual constraints on individuals carrying or wearing religious symbols or traditional religious garments in Ukraine.

Looking back on the way Ukraine passed, one has to recognize that religion by itself never was (and could not be due to particular historical conditions) in Ukraine the factor of creation and integration of an ethnic community. It did not play a role of a decisive means for the national revival. The priority here always belonged to the national idea – a comprehension of the fact that Ukraine is one, that it has the right on freedom and independence. Therefore, the Christian confessions have not to achieve an exclusive influence in the religious and spiritual sphere, for they have already it, and to transfer the existing divergences in views on the national ground.

Being a poly confessional state Ukraine can now achieve a national unity not by uniting all the Christian confessions in one local church, but through an adherence to a principle of world-outlook and religious pluralism. However, the idea of the state church is very popular in some public circles. Some churches apply now for the status of the state church. But, in our opinion, none of them can execute this function.

All confessions can be united around an idea of one God and united Ukraine. The churches have to rally the people on a principle of territorial patriotism leaving aside the ethnic origin of different groups of population, the social affiliation, the faith, the national and cultural consciousness. Ukraine should become a common native land for all citizens, but not only for one public layer, for the followers of one national church, not only for the ethnic Ukrainians.

This specific character of the Ukrainian's national history and the contemporaneous state of spirituality in the society have confirmed the Transcendence not only of religion but, in a certain scale, of the ethnic basic principle origin as well. Now this Transcendence has united them. Religion seeks its existence in nation and nation seeks its existence in religion. The Ukrainian nationalism has a solid religious basis. It is necessary for religion as well to find the right place in the processes of the national revival.

«The common past of the nation promotes arising of the stimulus of the future, because the nation can not live by the past or present only», – wrote Ortega-i-Gasset, the Spanish philosopher. And we, the Ukrainians, are looking with a hope into the future. When doing this we turn our eyes on Galicia – the Ukrainian Galicia, which consolidates three western regions of Ukraine. The Ukrainian Galicia has been fulfiling the role of Piemont of the Ukrainian national life for more than a century. It was mainly due to the Ukrainian Greek-Catholic church spread here that Eastern Ukrainian rite, popular folk traditions and Ukrainian language were preserved, and the personnel fully aware of its national affiliation was formed. One can say that the Ukrainians exist as a nation due to our Galicia. 1 think that the Spanish and the Ukrainian Galicia bore and will bear inside themselves the great spiritual potentialities in all-national awakening of the Spanish and the Ukrainian people.

Serhiy ROHOVYI
Donetsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Oksana BALANAIEVA,
chief of Foreign Languages Department,
PhD in Philology, associate professor

THE PRINCIPLE OF TOLERANCE IN THE UKRAINIAN LEGISLATION

Tolerance is a very important component of the life in modern society. This enables people with different political, religious or social views to coexist peacefully in equal conditions.

Tolerance is the allowing, permitting, or acceptance of an action, idea, object, or person, which one dislikes or disagrees with. Political scientist Andrew R. Murphy explains that «We are able to improve our understanding by defining «toleration» as a set of social or political practices and «tolerance» as a set

of attitudes». Random House Dictionary defines tolerance as «a fair, objective, and permissive attitude towards those, whose opinions, beliefs, practices, racial or ethnic origins, etc., differ from one's own». Since the days of ancient states, people began to formalize this principle. Tolerance is often associated with equality, freedom of thought and speech, freedom to join the political parties. In the Ukrainian legislation these principles are implemented in the following provisions (in the Constitution of Ukraine):

– Article 21. All human beings are free and equal in dignity and rights. The rights and freedom of the people are inalienable and inviolable.

– Article 24. Citizens have equal constitutional rights and freedoms and are equal before the law. There may be no privileges or restrictions based on race, colour, political, religious or other beliefs, gender, ethnic or social origin, property status, place of residence, language or other characteristics. Equality of women's and men's rights is ensured by: providing women with equal opportunities with men in socio-political and cultural activities, in education and training, in work and remuneration for it; special measures for labour protection and women's health, establishment of pension benefits; creating conditions that enable women to combine work with motherhood; legal protection, material and moral support of motherhood and childhood, including the provision of a paid leave and other benefits to pregnant women and mothers.

– Article 52. Children are equal in their rights regardless of their origin, as well as whether they are born in or out of wedlock.

– Article 34. Everyone is guaranteed the right for freedom of thought and speech, for free expression of their views and beliefs. Everyone has the right to freely collect, store, use and disseminate information orally, in writing or otherwise – at their discretion. But at the same time, part 2 of this article says that the exercise of these rights may be restricted by law in the interests of national security, territorial integrity or public order to prevent riots or crimes, to protect public health, to protect the reputation or rights of others, to prevent the disclosure of confidential information or to maintain authority and impartiality of justice.

– Article 36. The citizens of Ukraine may have the right for freedom of association with political parties and large organizations for health and protection of their rights and freedoms and meeting of political, economic, social and cultural interests.

But the principle of tolerance does not apply to expressing views that favour extremism, national socialism, or communism. There is also no tolerance for human participation in organizations prohibited by law, such as Al Kaida or ISIS. Criminal liability is provided for these actions.

Kateryna STRYZHAK
Kharkiv National University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Tetyana KALCHENKO,
senior lecturer of Foreign Languages Department

VALUE-SEMANTIC LANDMARKS OF THE MODERN PERSONALITY

The value orientations of the individual are a certain set of hierarchically interconnected values that set the direction of human life.

The social well-being of the individual is one of the main indicators development of society.

It is necessary for everybody to know the role and place in society, to find out the problems and life priorities, among which there are traditional ones – love, friendship, searching for the meaning of life, starting a family etc.

No less important are the health, education, communication of young people with adults and peers. Studying personality problems is impossible.

Value orientations are considered as one of the components that is part of the personality structure: value orientations are a complex formation that absorbs equal forms of interaction of social and individual in the individual, special forms of personal awareness of the world, past, present, future, and the essence of his own «I».

Value orientations determine:

1) The general orientation of the interests and aspirations of the individual.

2) Hierarchy of individual preferences and patterns.

3) Target and motivational programs.

4) The level of preferences.

5) Representation of the real and selection mechanisms according to the criteria of significance.

6) A measure of readiness and determination to implement their own project of life.

The formation of personality is carried out in the dialectical unity of two processes: socialization and individualization.

Society is an essential condition for the existence of the individual. It creates the necessary goods to meet the needs, various forms of regulation of life, is the guarantor of rights and freedoms, accumulates spirituality as a kind of memory of mankind. A person is involved in social ties at various levels – from the micro-environment (family, friends, educational institution or work team) to the macro-environment (social group, people, nation). The family is of great importance, it is the first time that an individual is included in public life. Another important factor is work.

The formation of personality is carried out in the dialectical unity of two processes: socialization and individualization. Of course, values are determined in

the process of life, ie they undergo a certain approbation. They reflect the importance of someone or something to a person. There are values that are determined by existing needs and interests, there are values that give meaning to existence. The latter includes fundamental values-maxims, the content of which is not directly related to a particular historical period of society or a particular ethnic tradition; which are the absolute standard for people of all ages and cultures. These are worldviews, moral and legal norms.

Лут СУЮСАНОВ
Донецький державний університет внутрішніх справ

ЕТНОПОЛІТИЧНІ ВИМІРИ ЗАКОНОТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Події початку XX століття істотно посилили політичні, економічні, ідеологічні та національні суперечності в Російській імперії. Їх наслідком стали бурхливі події Лютневої революції та повалення самодержавства. Для українського народу настав час та з'явилася можливість для національно-державного самовизначення. Відродження української держави в 1917 році розпочалося зі створення Центральної Ради. В умовах тогочасного українського суспільства, розколотого політичними та міжетнічними суперечностями, вирішення національного питання стало одним із основних завдань нової влади. Центральна Рада намагалася закласти правову основу в регулювання міжетнічних відносин у країні, де майже 25% населення складали національні меншини. Керівники та ідеологи українського демократичного руху толерантно ставилися до національних меншин країни. Михайло Грушевський зазначав: «Ми не на те цілими поколіннями боролися і страждали за права нашого народу, щоб з хвилею, коли його права будуть здобуті, поставити іншу мету – приборкування слабших народностей і панування над національними меншостями великої Української землі. Ми не на те доводили право кожної народності на її національне самовизначення… аби тепер відмовляти якій-небудь народності сього права… [1, с. 18]».

6 квітня 1917 року відбувся Український національний з'їзд, у рішеннях якого наголошувалося, що тільки широка автономія України забезпечить потреби нашого народу та всіх інших національностей, що живуть на українській землі. Учасники з'їзду вирішили передати Центральній Раді право ввести до свого складу 15% представників етнічних меншин. Уже в липні до складу УЦР увійшли перші делегати від національних громад (202 члени і 52 кандидати).

Значним кроком у вирішенні національного питання стала ухвала I Універсалу Центральної Ради, в якому зазначалося: «В городах і тих містах, де українська людність живе всуміш з іншими національностями, приписуємо

нашим громадянам негайно прийти до згоди і порозумітися з демократією тих національностей і разом з ними приступити до підготовки нового правильного життя [5, с. 104]». Зокрема, у структурі Генерального Секретаріату, створеного 17 червня 1917 року, було передбачено окремий підрозділ – Секретарство з національних справ.

У деклараціях Генерального Секретаріату від 27 червня та від 29 вересня 1917 року визначалися основні напрями діяльності Секретарства з національних справ: об'єднання національностей для боротьби за автономно-федералістський лад Росії; захист національних меншин від юридичних і фактичних обмежень у громадянських і політичних правах; сприяння у функціонуванні національних організацій. Реалізація цих завдань покладалася на секретарства з єврейських, польських і російських справ (у подальшому міністерства), які були сформовані відповідно до §4 Статуту Генерального Секретаріату. Однак цей документ не був схвалений Тимчасовим Урядом.

Наступним кроком щодо забезпечення прав національних меншин стала спроба врегулювання використання їхніх мов у державній сфері. Статутом Генерального Секретаріату передбачалася можливість публікації правових актів російською, єврейською (ідиш), польською мовами. Відповідно до Закону «Про вибори до Установчих Зборів УНР» списки кандидатів складалися українською мовою, проте могли доводитися до відома громадськості й «місцевими мовами». Діловодство Генерального Секретаріату здійснювалося українською мовою з публікацією законодавчих документів паралельно російською, єврейською та польською мовами, що забезпечувало доступність змісту правових актів для населення. Також Генеральним Секретаріатом було ухвалено постанову, що впроваджувала україно-російську двомовність для забезпечення мовних прав меншин. У грудні 1917 року Центральна Рада ухвалила форму державних кредитових білетів, на яких були написи, крім української, російською, єврейською та польською мовами.

Ці рішучі кроки нової влади того часу свідчать про те, що питання забезпечення основних прав людини перебувало в центрі уваги УЦР і поступово закріплювалося у нормативних актах.

Одним із яскравих прикладів підтвердження проголошених демократичних намірів, поваги до свого народу є Закон «Про національно-персональну автономію», який Центральна Рада ухвалила 9 січня 1918 року. Цей акт на той час не мав аналогів у європейському законодавстві. Він став підтвердженням послідовної політики української влади, спрямованої на досягнення міжетнічної згоди. Голова Центральної Ради М. Грушевський, оцінюючи цей правовий акт, визначив його як «одну з найперших цінних вкладок у будову вільного життя Української Республіки, як спробу винести національну боротьбу за межі України [4, с. 98]». У першій статі Закону підкреслювалося, що кожна з національних меншин України має право в межах УНР на національно-персональну автономію, тобто «право на

самостійне влаштування свого національного життя, що здійснюється через органи Національного союзу, влада якого поширюється на всіх його членів незалежно від місця їх проживання у межах УНР. Це є невід'ємне право націй і ні одна з них не може бути позбавлена цього права, або обмежена в ньому [3, с. 99]». Загалом Закон був невеликим за обсягом і містив лише 10 статей. У другій статі Закону право на автономію визнавалося за трьома найбільшими меншинами – російською, єврейською та польською. Що ж до інших груп декларувалося, що «нації білоруська, чеська, молдавська, німецька, татарська, грецька та болгарська можуть скористуватися правом національно-персональної автономії, якщо до Генерального суду про те поступить заява від кожної нації окремо, підписана не менш як 10 тис. громадян УНР… [3, с. 100]». На Генеральний суд покладався розгляд поданих заяв на публічному засіданні не пізніше, ніж за шість місяців з моменту їх надходження. У третій статті йшлося про створення «національних кадастрів», куди б поіменно записувалися представники тієї чи іншої національності. За кожним громадянином зберігалося право як включення до цього кадастру, так і вилучення з нього на підставі заяви про неналежність до певної нації. Четверта стаття декларувала, що створеним таким чином Національним союзам надавалося право управління в межах компетенції, яка визначалася постановою Установчих зборів окремої нації. Тільки Національним союзам належало виняткове право представляти свою націю перед державними і громадськими установами. Статті 5 – 7 торкалися питань фінансування та компетенції Національних союзів. Порядок обрання членів Національних установчих зборів було визначено у восьмій статті. Стаття 9 Закону підкреслює: «Органи Національного союзу є органи державні. Вищим представницьким органом Національного союзу є Національні збори… Вищим виконавчим органом Союзу є Національна рада». [3, с. 101] У статті 10 було вказано, що всі суперечки з питань компетенції між органами Національного союзу та органами державного врядування, місцевого самоврядування та інших Національних союзів розв'язуються адміністративним судом [3, с. 101].

На практиці цей Закон не мав одностайної підтримки серед населення. Укладення обов'язкових поіменних списків викликало незадоволення, зумовлювало серйозні труднощі у самоорганізації меншин, виключало із суспільного життя вже наявні національні організації. Додавалося й небажання визнавати себе національною меншиною, а також давалися взнаки проблеми практичного формування «національних кадастрів» через відсутність належного сполучення та зв'язку, особливо для етнічних меншин, що проживали некомпактно. У результаті з-поміж зазначених у Законі меншин тільки поляки здійснили реальні кроки щодо організації національно-персональної автономії.

Свого подальшого законодавчого закріплення питання міжетнічних відносин набуло в Конституції УНР від 29 квітня 1918 року, яка гарантувала націям право на впорядкування своїх культурних прав через організацію в національні союзи, тобто право на національно-персональну автономію. Розділ VIII Основного закону – «Національні союзи» – повністю дублював положення Закону «Про національно-персональну автономію».

Таким чином, Центральна Рада, усвідомлюючи значення та необхідність правового регулювання міжетнічних відносин у державі, закріпила їх основи законодавчо в Універсалах, Законі «Про національно-персональну автономію» та Конституції УНР. Керівникам Центральної Ради вдалося сформувати основні напрями демократичної державної етнополітики, головними завданнями якої були відродження духовного життя національних меншин, захист їх етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності, розбудова широкої мережі органів самоврядування неукраїнського населення, утвердження у міжетнічних відносинах атмосфери толерантності на принципах національно-культурної автономії. Однак з урахуванням численних об'єктивних і суб'єктивних факторів Центральній Раді так і не вдалося ефективно застосувати ці правові акти.

Література:

1. Грушевський М. С. Народностям України. *Грушевський М. С. Твори: у 50 т*. Львів, 2007. Т. 4. Кн. 1. С. 18–19.

2. Закон УНР «Про вибори до Установчих Зборів УНР». *Українська Центральна Рада. Документи і матеріали*. Київ, 1996. Т. 1. С. 419.

3. Закон УНР «Про національно-персональну автономію». *Українська Центральна Рада. Документи і матеріали*. Київ, 1996. Т. 2. С. 99–101.

4. Матеріали засідання Малої Ради 9 січня 1918 р. *Українська Центральна Рада. Документи і матеріали*. Київ, 1996. Т. 2. С. 98.

5. І Універсал Центральної Ради. *Українська Центральна Рада. Документи і матеріали*. Київ, 1996. Т. 1. С. 104–105.

Оксана ТИТАРЕНКО
Донецький державний університет внутрішніх справ

ПРОБЛЕМА СПРИЙНЯТТЯ «ІНШОГО» В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ 40-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Проблема міжетнічних і міжрасових взаємин, толерантності та інтолерантності, сприйняття один одного і до сьогодні залишається однією з найбільш гострих не лише для соціальних спільнот у цілому, але й для тих, хто виступає в ролі експертів – істориків, соціологів, політологів, філософів. І це не випадково, адже, незважаючи на стрімкий розвиток інформаційного

суспільства, питання нетерпимого ставлення до «іншого» не тільки не вирішене, але й ще більше загострилося. З огляду на це неперecічного значення набуває вивчення історичного досвіду взаємодії і сприйняття народів, які опинилися в епіцентрі глобального воєнного конфлікту XX століття – німецького і українського.

Ще в період Першої світової війни представники певних українських політичних сил розглядали Німеччину як орієнтир з метою наближення до європейських культурних стандартів. Так, один із діячів УСДРП Лев Юркевич («Причепа») був одним із перших, хто заявив про необхідність зміни культурного та політичного вектору країни: «Зовнішньою нашою культурою ми хочемо зрівнятися з германськими, романськими і англосаксонськими націями, нам докучило в неметеній хаті з блощицями, ми хочемо простору, повітря, світу, вигод білої раси… [1]». У той же самий час взаємодія з німцями в 1918 році була занадто короткою для того, щоб у населення склалося стійке враження.

Під час Другої світової війни питання німецько-української взаємодії і взаємосприйняття мало свої особливості. Реалізація нацистської колоніальної та геноцидальної політики не залишала, здавалось би, простору для формування гуманістичних уявлень один про одного. Ідеологічна індоктринація німців, встановлений режим терору по відношенню до цивільного населення, знищення євреїв, військовополонених, радянського політичного та господарського активу, голод у містах, економічна експлуатація стали головною складовою частиною підокупаційного повсякдення.

У той же час насиченість території України німецькими військовослужбовцями, адміністративними та господарськими працівниками, проживання їх досить часто під одним дахом із місцевими мешканцями мали наслідком встановлення, хоча і в дещо обмеженому і зумовленому обставинами воєнного часу обсязі, особистих і робочих контактів із місцевими жителями. Це викликало негативну реакцію командування, появу адміністративних приписів, які забороняли контакти з населенням. Але повністю уникнути цих явищ, зробити неможливим взаємний вплив було неможливо.

У спогадах жителів, які пережили окупацію, фігурують випадки, коли солдати окупаційних військ – здебільшого італійці та німці – пригощали місцевих жителів їжею з солдатської кухні, надавали медичну допомогу хворим або пораненим внаслідок обстрілів та бомбардувань, вели жваву бесіду про політичні проблеми, передавали листи рідним, що були вивезені на примусові роботи до Німеччини, навіть висловлювали незадоволення війною. З огляду на те, що місцеве суспільство періоду окупації було переважно жіночим за своєю структурою, а окупанти були майже виключно чоловіками, мало місце встановлення контактів інтимного, сексуального характеру. Період

окупації став часом знайомства й німців із проявами духовної культури місцевого населення і, водночас, місцевого населення з німецькою музикою, кінематографом, що у низці випадків виходило все ж таки за рамки виключно пропагандистських впливів [3, с. 198–256]. Наслідком була відмова певної частини окупантів від расистських, шовіністичних поглядів, сформованих нацистською пропагандою.

Безумовно, визначальним в офіційному радянському дискурсі стосовно німців і в роки війни, і в перші повоєнні часи була абсолютизація ненависті до ворога, що сприймалося населенням. Основною причиною такого ставлення до окупантів виступив режим терору і насильства, встановлений нацистами на окупованій території СРСР, загибель рідних і близьких. Певним каталізатором антинімецьких суспільних настроїв була радянська пропаганда часів війни. Достатньо згадати хоча б кінематографічні твори воєнного та повоєнного часу – «Райдуга», «Молода гвардія», «Це було у Донбасі». Апофеозом цього стала діяльність відомого радянського журналіста І. Еренбурга, що висунув гасло «Вбий німця», яке тривалий час і під час війни, і після неї визначало ставлення до Німеччини і німців зокрема.

Визволення України від окупації, завершення війни позначилося формуванням дещо інших моделей ставлення до Німеччини та німців. У зв'язку з цим постає питання про те, чи був вплив радянської антинімецької пропаганди безумовним, або ж він наражався на альтернативне або, можливо, навіть контроверсійне сприйняття. Очевидно, що суттєву роль у формуванні образу Німеччини грали розповіді колишніх примусових робітників і фронтовиків, які, повертаючись з Німеччини, згадували те, що не завжди вписувалося в офіційну канву. Адже серед іншого мали місце висловлювання такого змісту: «Німці мене не кривдили, можна було і далі там працювати», «У німецькому таборі було краще, ніж удома», «Робота на Донбасі – це каторга і обман працівників. Коли я був в Німеччині, то умови праці були краще, ніж тут» [2, с. 443].

Суттєвий вплив на формування уявлень про німців мав досвід взаємодії місцевого населення і німецьких військовополонених, зайнятих на відновленні зруйнованих війною промислових підприємств і соціально-побутової сфери після звільнення від окупації і в післявоєнний період. Так, за станом тільки на 1945 рік для підприємств на відбудовчі роботи в України передбачалося виділити близько 500 тисяч німецьких військовополонених [5, с. 31]. Існування навіть сьогодні в повсякденній свідомості досить чітких уявлень про колишнього ворога після війни («ці будинки теплі – їх будували ще полонені німці», «в цій школі був табір німецьких військовополонених», «тут знаходилося кладовище німецьких військовополонених») дозволяють стверджувати, що післявоєнний період у населення ознаменувався новим досвідом спілкування з німцями як на офіційному, так і на неофіційному рівні.

У цілому територія України протягом досить тривалого періоду 40-х років стала місцем зустрічі і досить інтенсивних контактів місцевого населення і німців, що здійснювалися за різних обставин і умов. Тут зустрілися різні сприйняття один одного, обумовлені не тільки впливом нацистської і радянської пропаганди, а й, найголовніше, особистими контактами, різні сприйняття влади, роботи, різні уявлення про «чуже», яке під час взаємодії здавалося вже й не таким чужим.

Можна припустити, що досвід особистих контактів, взаємодії німців і українців у період війни та перші повоєнні роки справив неабиякий вплив на повоєнне суспільство як в Україні, так і в Німеччині. Доволі активні сучасні українсько-німецькі економічні, політичні, гуманітарні взаємини, знаковий в політико-символічному плані візит федерального президента Німеччини Франца-Вальтера Штайнмайєра з нагоди 80-ї річниці трагедії в Бабиному Яру [4] є прикладом того, наскільки важливою є робота на полі історичної пам'яті з метою формування толерантних установок там, де, здавалось би, після трагедій Другої світової війни, це уявлялося неможливим.

Література:

1. Басенко І. Вороги, спільники, чужинці: еволюція образу німців в українськомовній пресі Києва доби Української Народної Республіки (листопад 1917 – квітень 1918 рр.). https://uamoderna.com/md/vorogi-spilniki-chuzhinczi-evolyucziya-obrazu-nimcziv-v-ukrainskomovnij-presi-kieva-dobi-ukrainskoi-narodnoi-respubliki

2. Куромія Г. Свобода і терор у Донбасі: українсько-російське прикордоння, 1870 – 1990-і роки. Київ, 2002. 510 с.

3. Опыт нацистской оккупации в Донбассе: свидетельствуют очевидцы / Авт.-сост. Д. Н. Титаренко, Т. Пентер. Донецк, 2013. 465 с.

4. Президент ФРГ в Бабьем Яре: «В глубокой скорби кланяюсь мертвым». https://www.dw.com/ru/shtajnmajer-v-glubokoj-skorbi-klanjajus-mertvym/a-59429898

5. Сергійчук В. Новітня каторга. Військовополонені та інтерновані Другої світової в УРСР. Київ, 2001. 188 с.

Олег ТУРЕНКО, Маргарита БАБКІНА
Донецький державний університет внутрішніх справ

ХИБИ УНІВЕРСАЛЬНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ

Після довгих років замовчення, з легкої руки українського філософа Ю. Ішенко [1], термін «толерантність» на початку 90 років XX ст. затверджується в науковому дискурсі пострадянських країн. Подальші наукові дослідження виявили, що толерантність є не тільки складним світоглядним

явищем, що має велику кількість установ та умонастроїв [5, с. 24–25], але і амбівалентним феноменом соціокультурного та політичного життя. Тому розвідкою толерантності зайнялись більшість гуманітарних наук, а сам термін набув міждисциплінарних сенсів. Кожна з наукових дисциплін, виходячи з власної перцепції та мети, виробила свої дефініції та трактовки цього поняття. Завдяки цьому з'явилася певна заплутаність змістів, які укривають істинний сенс самого поняття. Таким чином, в українській науці поняття толерантність отримало багатозначні трактовки, які панують в окремих галузях теоретичних знань.

Вищезазначене суто наукове явище не мало б великого значення, як би не той факт, що в сучасному українському політичному дискурсі поняття «толерантність» здобуло офіційне державне утвердження як управлінський принцип та юридична норма. Впровадження в політичну практику терміну «толерантність» (точніше його «замінників»: терпимість, не дискримінація) відбувається завдяки наступним глобалістичним факторам: розповсюдження ідей ліберальної демократії; утвердження принципу толерантності в міжнародномі праві (слід згадати резолюції Генеральної Асамблеї ООН: «Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації» (1965), «Декларація принципів терпимості» (1995), які являються діючими нормами національної правової системи України); затвердження принципів прав і свобод людини ключовими нормами конституційного права; необхідність знаходження політичної злагоди і певного компромісу в державі демократичного типу. Завдяки цим факторам поняття «толерантність» стає універсальним терміном, який як політико-юридична норма починає впроваджуватися державою в життя українського суспільства.

Ця обставина вимагає розглядати поняття «толерантність» в чітких визначеннях, які в українській науці доволі розмиті. Таким чином, питання дефініцій стало вкрай актуальним, оскільки толерантність, яка має характер явного або прихованого осудження, в практичних кроках держави може обернутися репресивними діями. Адже хибний фасадний універсальний шаблон толерантності, який первісно формує уявлення про неправильну дію або меншовартісні переконання людей, може стати, з одного боку, сильним стимулом до девіації, а з іншого боку – нормою, що не тільки обмежує права і свободи індивідів та меншинств, але взагалі руйнує ідентичність особистості.

Універсальна хибність державного шаблону поняття криється не тільки в невизначеності наукових сенсів, але також в не зрозумінні, що дія «толерування» має складну структуру, кожен компонент якої теж має психо-соціальну змістовність. Так, Ларс Свендсен надає наступну структуру толерування: по-перше, індивід мусить мати негативне ставлення до предмету; по-друге, мати силу побороти це ставлення або опиратися йому; по-третє, утриматися від негативного ставлення (дії) [4, с. 282].

Якщо розглянути перший рівень толерантності норвезького вченого, то виявиться, що це рівень суспільної традиції, звичаїв, культури, релігії, моралі і політичних вподобань, який формується історично та існує в суспільній думці чимало часу. Більшість з установок цього рівня не усвідомлюються, а виконуються людиною автоматично. До цього ж кожна культура обарвлює уявні універсальні поняття унікальною психо-ментальною перцепцією. Так, в своїй праці «Рабська душа Росії – моральний мазохізм і культ страждання» Даніель Ранкур-Ляфер'є зауважує, що слово «терпимість», «страждання» в російській ментальності має мазохістсько-садистську природу, яка формує дуалізм життєвих прагнень: або бути рабом-лакеєм або погордим-насильником. Середній позиції не існує. Американський русист наголошує, що в російський ментальності страждання отримує культ найвищої життєвої мети та цінності. Тобто, в самосвідомості росіян найкраща життєва доля розкривається в стражданні, смиренному терпінні стану рабства або навпаки садистському пануванні над «ворогом», образ якого досить часто є штучним. Вчений звертає увагу, що найбільш ярко ментальна особливість росіян розкривається в жіночому стані [6, с. 165].

До цього слід додати, що якщо згадати бердяєвське визначення російської душі як бабсько-страждаючої, яка стала одним з ментальних джерел більшовизму, то виявляється, що сучасний стан російського суспільства (в якийсь мірі частки українського суспільства) має інші відправні точки визначення моральних вчинків, а значить і толерантності.

Таким чином, слід зазначити, що терпіння і страждання в російському світовідчутті перевертають оцінку негативних соціальних явищ і формують зовсім інші сенси толерантності, які закладаються в її універсальних концептах. Звісно, означений приклад не є єдиним і кожна етнокультурна група, народ чи нація має свою ментальну перцепцію толерантності. Значить, універсальну визначеність толерантності слід коригувати, враховувати цю обставину в політико-правовій термінології та засобах ЗМІ.

Універсальність терміну «толерантність» несе загрозу цілісності ідентичності та аксіологічним принципам в публічній сфері. Річ в тому, що вимога до плюралізму переконань та терпимості до дій іншого, які знаходяться на грані аморальності чи суперечать ментальній базі суспільства, формує хибні стандарти, знімає з них обмеження, розвиває двоїсті позиції й надає легітимацію суспільству вседозволеності. В будь-якої дискусії (передусім політичної) плюралістична людина не може зайняти чіткої, принципової позиції. Вона як флюгер, не може визначити свого кредо, і тому конфлікт цінностей не може бути вирішений. Толерантність паралізує «незгодних», умертвляє особисту думку і тому, зі слів Г. Маркузе, трансформується в «репресивну толерантність» [2]. Вона не тільки веде до байдужості та лояльності до проявів зла, а в цілому атрофує публічний простір, дозволяє політичній еліті бути не принциповими, аморфними в моральному сенсі.

Завдяки концепту вірності волі більшості «репресивна толерантність» надає необмежені можливості політичним популістам грати сенсами і тим формувати «міражі ідеальних образів», які руйнують моральні устої суспільства і спрямовують його до стану варварства.

До цього ж, «репресивна толерантність» фрагментує ідентичність, яка втрачає свій центр і цілісність. Брак твердої, цнотливої позиції до зовнішніх обставин приводе до втрати людиною самого себе, відчуття гідності та втрати свого «Я». В цьому сенсі слід згадати зауваження Г. Марселя: «єдина істина вірність – це вірність у стосунку до самого себе, і що тільки через неї можу я плекати почуття, яке помилково називають вірність в стосунку до когось іншого. Іншими словами, я визнаю справою своєї честі виконувати певні дії, які цікавлять іншу особу, але, в кінцевому підсумку, справжній зв'язок виникає між мною і моїм «я» [3, с. 148–149]».

Отак, настав час до більш чіткого, гуманістичного визначення поняття «толерантність», яке б відповідало сучасним викликам та захищало право людини на власну світоглядну позицію.

Література:

1. Іщенко Ю. Толерантність як філософсько-світоглядна проблема. *Філософська і соціологічна думка*. 1990. № 4. С. 44–56.

2. Маркузе Г. Репресивная толерантность. https://avtonom.org/news/gerbert-markuze-repressivnaya-tolerantnost

3. Марсель Г. NOMO VIATOR. Київ, 1999. 320 с.

4. Свендсен Л. Фр. Г. Філософія свободи. Львів, Київ, 2016. 336 с.

5. Уолцер М. О терпимости. Москва, 2000. 160 с.

6. Rancour-Laferriere D. The Slave Soul of Russia – Moral Masochism and the Cult of Suffering. URL: https://www.jstor.org/stable/j.ctt9qg1cj.9?seq=1#metadata_info_tab_contents

Karyna FEDOSEEVA
Donetsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Oksana BALANAIEVA,
chief of Foreign Languages Department,
PhD in Philology, associate professor

PROBLEMS OF TOLERANCE IN TODAY'S SOCIETY

In modern society, such a problem as an attitude with understanding to others, with understanding to another opinion, another position, that is, society in most cases rejects tolerance.

What is tolerance and how do we understand it?

It is believed tolerance is an attitude with understanding of feelings, thoughts, behaviours, attitudes, worldview of another person. Synonyms are tolerance,

acceptance, and patience. A tolerant person is a person who has spiritual, moral values and qualities. But do you often meet tolerant people in your circle of friends or at work, at university or even among your friends?

In 2020, Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation, in cooperation with Human Rights Centre «ZMINA» with the support of the United Nations Development Program (UNDP) in Ukraine, a representative survey, i.e. a survey, among Ukrainians on value priorities was conducted. Thus, the values of morality (43%), patriotism (38%) and tolerance (31%) were the least important for the respondents. As we can see, tolerance took the last place in this poll, which, in my opinion, is very unfortunate in the 21st century, when most citizens are indifferent to the tolerant attitude towards each other.

Positive qualities of tolerance:

1. Leads to humanity and understanding of other people.

2. Helps to overcome fears associated with communicating with people with different views, through the ability to build effective communication.

3. Promotes an attitude of understanding to people who manifest themselves in diferent, sometimes inappropriate conventional ideas, ways.

4. Through the transfer of experience and knowledge, through the interaction of people with different points of view leads to personal growth and social development.

Negative qualities of tolerance:

1. Allowing to keep one's distance from a person with different views, to respect his/her rights from afar, does not bring people together, but distances them from each other.

2. Many under the guise of good intentions manipulate the minds of people.

3. Can be perceived as indifference, unwillingness to defend their opinion and fight for it.

Each person is a personality, individuality, uniqueness, each person needs to find his own approach and be tolerant in every situation, no matter what happens in our lives. Since the norms and values depend on the personality of each person, it is necessary to focus all efforts on careful work associated with their proper formation. The above positive and negative qualities of tolerance do not in any way prove that tolerance is not needed in our society, on the contrary, when people are tolerant of each other there are no unnecessary disputes and nerves remain intact.

Тетяна ЦИМБАЛ
Криворізький національний університет

МЕЖІ ТОЛЕРАНТНОСТІ: ДОСВІД ФІЛОСОФСЬКОЇ РЕФЛЕКСІЇ

Проблема толерантності на межі XX – XXI століть стала предметом дослідження широкого спектру гуманітарних наук. Толерантність постає

беззаперечним суспільним благом та соціально значущою якістю особистості, на необхідності виховання якої наголошують педагоги та психологи. Значення та цінність толерантності закріплені на міжнародному рівні: у 1995 р. резолюцією Генеральної конференції ЮНЕСКО прийнята Декларація принципів терпимості, у якій стверджується, що «терпимість – це обов'язок сприяти ствердженню прав людини, плюралізму, демократії та правопорядку [1]», а 16 листопада святкується Міжнародний день, присвячений терпимості. В останні десятиліття принцип толерантності став базовим для західного світу і втілився у політику мультикультуралізму та політкоректності.

Не дивлячись на це, постає питання: чи беззаперечно позитивним явищем є толерантність, чи повинні існувати межі, кордони толерантності, терпимості, і які критерії їхнього визначення. Саме на цих питаннях ми зупинимось у поданих тезах.

По-перше, зауважимо, що поняття толерантність походить від латинського слова «tolerantia», але в англійській мові має два різних значення: «toleration», що означає терпимість у ситуації, коли людина мимоволі змушена допускати щось, та «tolerence», яке має більш чітке значення поваги та визнання інших традицій, поглядів, переконань без внутрішнього погодження з ними [4]. Тобто, толерантність можна визначити як соціальну терпимість, як особливу соціальну практику. На відміну від терпимості як стриманості, толерантність передбачає прийняття цінності існування відмінностей. У такому значенні толерантність є необхідною соціальною якістю в умовах культурного, релігійного, економічного, політичного різноманіття сучасного світу.

По-друге, толерантність – це соціальна навичка, яка формується, виховується, а не дається від народження. Адже відомо, що немовлята відрізняються абсолютною нетолерантністю: всі, хто не подібний на маму або найближче, звичне оточення, викликають страх. Це давній інстинкт, властивий ще первісним людям, які трималися своїх та уникали чужих. Сама ж ідея терпимості виникає тоді, коли люди починають комунікувати, розвивати торгівельні зв'язки, будувати міста, коли інші стають потрібними як партнери.

По-третє, тривалий час поняття «толерантність» асоціювалося виключно із віротерпимістю, впевненістю у тому, що люди іншої віри мають право жити поруч і мати ті ж громадянські права, що і представники релігійної більшості. Саме в такому значенні вживає дане поняття Дж. Локк, який сформулював класичні аргументи на користь релігійної толерантності [2].

Найяскравіше принцип толерантності проявляється в сучасній комунікативній філософії, але основи її закладаються ще у вченні І. Канта, який, визнаючи людину головною цінністю та виключно метою, а не засобом, першим формулює всезагальний моральний закон, який, на нашу думку, і можна визнати межею толерантності.

Рефлексія над поняттям «толерантність» у XX столітті призводить до появи так званого «парадоксу толерантності» або парадоксу визначення кордону толерантності. Це логічний парадокс в теорії прийняття рішень, висловлений К. Поппером, який стверджує, що необмежена толерантність веде до зникнення толерантності, оскільки терпимість до нетолерантності призводить до повсюдного поширення останньої. Таким чином, збереження толерантності вимагає нетерпимого ставлення до нетолерантних, що, в свою чергу, розмиває кордони визначення нетолерантного [3]. Існує аналогічний парадокс про неприпустимість насильства, який стверджує, що абсолютна заборона насильства призводить до неможливості стримування насильства. Тобто, чи повинні ми проявляти толерантність до тих, хто толерантність не визнає? За К. Поппером, сутність парадоксу толерантності виявляється у тому, що необмежена терпимість повинна привести до зникнення терпимості.

З парадоксу толерантності випливає, що спроби провести межі толерантності фактично приречені на поразку, адже приводять до поділу на «своїх» та «нетолерантних», тобто в самому понятті «толерантність» міститься логічний парадокс. Для його усунення слід відрізняти нетерпимість до тих, хто заперечує толерантність як норму поведінки, і нетерпимість до тих, хто заперечує толерантність в окремих випадках, але в цілому визнає її необхідною.

Межа толерантності, на нашу думку, – це вододіл, за яким терпимість до чужого способу життя (поведінки, ідей, вірувань) починає заважати життю конкретного індивіда або громади, нації або етносу. Глобальний перехід межі толерантності можна спостерігати в сучасній Європі на державному рівні. У результаті зависокої толерантності у поєднанні з мінімумом народжуваності європейців за прогнозами соціологів до 2050 р. Європейський Союз стане мусульманським з переважаючим арабським населенням.

Можна стверджувати, що межі толерантності залежать від характеру, сфери функціонування або природи тих відмінностей, щодо яких можливо (або неможливо) виявляти толерантність.

Так у природній сфері чітко визначаються відповідні межі толерантності: виживання та розвиток людини та людства. У сфері повсякдення толерантність ґрунтується на таких важливих якостях людини, як тактовність, ввічливість, люб'язність. Тобто людина шляхетна виважено сприймає буття у багатоманітному, складному, насиченому протиріччями світі. Причому найпростіше проявити толерантність у ситуації біологічних або психічних відхилень іншого. Однак, коли йдеться про відмінності расові, гендерні, класові, національні, культурні тощо, іноді толерантність проявляти проблематично, її необхідно планомірно формувати, усвідомлюючи, що ми толеруємо скоріше погляди, а не вчинки.

В культурній сфері межі толерантності визначаються ідентифікацією, яка може змінюватися під впливом пропаганди інших норм або природно, і

пов'язані з тим, що більш розвинені, складні, сильні культури можуть собі дозволити толерувати слабші, але не навпаки. Адже якщо слабша культура проявляє толерантність до сильнішої, то може зруйнуватися, зникнути. Тобто толерантність – це позиція сильного, адже дискурс толерантності спрямований зверху вниз. У сфері культури толерантність має декілька кордонів або меж, з яких найяскравіше проявляється релігійна. При цьому необхідно зауважити, що найважче виявляти толерантність до ближчого оточення. Наприклад, у католицьких країнах іудеї мали більше прав, ніж протестанти. Тобто в межах однієї релігії – християнства – внутрішньоконфесійна боротьба була набагато жорстокіша, ніж боротьба з представниками інших релігій. Перевищення меж толерантності у сфері культури може зменшувати загальний духовний потенціал суспільства.

Визначення та врахування меж толерантності у правовій сфері дозволяє ухвалювати виважені рішення стосовно важливих соціальних проблем, а саме: дозвіл на зброю, легалізація наркотичних речовин, дозвіл на евтаназію, можливість носити національний, релігійний одяг у навчальні заклади та ін. У даному контексті правова система виступає межею толерантності та своєрідною мірою свободи людини з визначенням її меж. В системі права маємо щодо толерантності неоднозначну позицію, адже, з одного боку, толерантність передбачає свободу вибору, а з іншого – закріпивши толерантність як правову норму, ми включаємо її в структуру примусових заходів. Тобто, толерантність може бути основою для ухвалення певних правових норм, але не власне нормою права.

У сфері політики толерантність може виявлятися у відношенні до держави та до політичної культури. В сучасних демократичних державах підтримується мультикультуралізм, плюралізм, забезпечується дотримання прав і свобод людини, а толерантність виступає необхідною умовою підтримки громадянського миру. Проте в умовах кризи держава втручається та відновлює мир і справедливість. Тобто межею толерантності в політичному вимірі є реальна загроза суверенітету та розхитування основ державності.

Крім того, межі толерантності визначаються моральними орієнтирами суспільства. Толерантність припускає негативне ставлення, несхвалення переконань або дій інших в ідеологічному, естетичному, інтелектуальному та інших контекстах, однак, виходячи із сутнісного визначення поняття «толерантність», вона передбачає і невтручання. В цьому міститься внутрішня суперечливість феномену толерантності. Правова і ціннісно-моральна система суспільства забезпечують порядок і стабільність, а толерантність передбачає існування відмінностей, багатовимірності та орієнтує на розвиток і прогрес.

Узагальнюючи, підкреслимо, що, не дивлячись на чітке визначення змісту поняття «толерантність», воно пов'язане зі складними філософськими питаннями ідентичності людини, можливостей та меж взаєморозуміння між людьми, проблематичність же визначення меж толерантності обумовлена їх

динамічністю, необхідністю врахування часових та просторових аспектів, а також складностями остаточного раціонального визначення особливостей функціонування цього феномену в різних сферах буття.

Література:

1. Декларация принципов терпимости. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503#Text

2. Локк Дж. Опыт веротерпимости. Локк Дж. Сочинения в трех томах. Т. 3. Москва, 1988. С. 66–90.

3. Поппер К. Открытое общество и его враги. Москва, 1992. 448 с.

4. Tolerance. https://www.dictionary.com/browse/tolerance

Олена ЧЕРТОВА
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Олександра СЕВЕРІНОВА,
доцентка кафедри державно-правових дисциплін
та публічного управління, кандидатка політичних наук, доцентка

МОРАЛЬНІСТЬ І ТОЛЕРАНТНІСТЬ. СПІВВІДНОШЕННЯ ТА НОРМАТИВНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ

Картина сучасного глобалізаційного світу актуалізує та демонструє необхідність прояву толерантності у всіх сферах суспільсного життя. Громада активно починає позбавлятися сталих стереотипів, забубонів. Змінюється позиція щодо представників іншої нації, раси, іншого кольору шкіри, люди більш стають толерантними по відношенню один до одного, що дає можливість вийти за межі особистих «рамок», комплексів, обмежень. Адже всі ми різні, всі ми рівні і кожен має право самовиражатися у будь-який спосіб, бути тим, ким хоче. Толерантність є фундаментом для цивілізованого, єдиного, непохитного суспільства, на цьому наголошено в Резолюції Генеральної Конференції ЮНЕСКО 16 листопада 1995 року – «Декларації принципів толерантності» [1].

Разом з тим треба зазначити, що, звісно, розвиток толерантності не відбувається стрімко, тому що залишаються неодностайні підходи у трактуванні стосовно того, що саме є толерантність, яким чином потрібно впроваджувати цей напрям та принципи у суспільство, бо найголовнішою метою є виховання в людях розуміння, самосвідомості та вміння критично мислити.

Толерантність – це поважне ставлення один до одного, прийняття світогляду кожного, вміння вислухати людину, прийняти її позицію і водночас тактовно висловити свою точку зору з того чи іншого приводу. Наше сучасне суспільство ще довго не зможе стати толерантним, тому що самі люди

заважають цьому. Ми не можемо до всього ставитись толерантно, адже є межі дозволеного, за які виходити не потрібно, тому що людство може втратити моральність через лояльне ставлення до всього. Також дискусії точаться з приводу міри толерантності – якою мірою і в яких ситуаціях толерантність має бути присутня. Проблематичною є повна (радикальна) толерантність, яка вимагає толерантності навіть до радикалів, що потенційно становлять загрозу для дотримання прав частини громадян або стабільності соціальної системи.

Американський дослідник Р. Інглехарт [2] безпосередньо пов'язує толерантність із рівнем матеріального добробуту, економічним прогресом та типом культури. Вона, на його думку, залежить від того, чи суспільство ближче до «традиційної», чи до «секулярно-раціональної» культури. Суспільствам першого типу властиві «цінності виживання», неповага до етнічного рівноправ'я, рівності статей, низький рівень міжособистісної довіри, нетерпимість до інакомислячих; для спільнот з культурою другого типу характерні «цінності самовираження».

Ефективна толерантність неминуче повинна бути абсолютною, щоб дієво виконувати свої функції – бути примусом, бути нетолерантною до нетолерантності. К. Поппер [3] це визначив як «парадокс терпимості»: «необмежена терпимість повинна привести до нетерпимості». У цьому плані суперечка стосується меж терпимості – наскільки суспільство і його соціальні інститути мають віднайти розумні засоби самозбереження, що певною мірою підмінює принцип толерантності.

Для того, щоб розібрати поняття «толерантність», треба заглибитися більше в його значення, зрозуміти всю суть, проаналізувати напрями прояву. Сучасні теорії досліджень тлумачать толерантність по-різному та надають розбіжні уявлення:

1. Теорія толерантності як байдужості. Байдужість проявляється як протиріччя усього, що існує у суспільстві. Толерантність виступає як байдужість до різноманітних проявів і фактів.

2. Толерантність як неможливість взаєморозуміння. Існують світоглядні настанови та норми соціального співжиття. Всі світоглядні позиції заслуговують на повагу, тобто різноманітність світоглядних орієнтацій неможлива без толерантності.

3. Толерантність як поблажливість. Поділ думки на мою та чужу, де моя система норм ідеальна.

4. Толерантність як розуміння власного досвіду. Реалізується в критичному діалозі, де кожна світоглядна система враховує досвід іншого.

З всіх чотирьох теорій вірна перша та четверта. Перша теорія дає зрозуміти, що толерантність – свого роду байдужість, якщо кожна людина до всього буде байдужа, разом з тим припиниться розвиток системи моральних цінностей у суспільстві; четверта теорія наголошує на досвіді, який ми

отримуємо в діалозі, саме комунікація допомагає знайти істину, а головне – якщо цей діалог є аналітичним.

Друга та третя теорія не є правильними. Друга теорія представляє позицію поваги до всього та всіх, але повагу потрібно заслужити, так само знати межі дозволеного щодо поведінки та дій людини. Безумовно, кожна особа заслуговує на повагу, але ми не повинні забувати про мораль, честь, совість, які мають завжди бути присутніми і розмежувати дії «що можна, а що не можна». Коли відбувається пропаганда того чи іншого руху, нав'язування своєї думки, світогляду, життєвої позиції; так само кажучи на тему рівноправності, звертати увагу виключно на проблеми, які стосуються однієї статі, перебільшувати свою значущість за допомогою приниження, то тут вже мова не йде про повагу, люди не повинні виправдовувати ці дії та виставляти в світлі толерантності. Третя теорія зовсім не стосується толерантності. Людина не може говорити про шанобливе ставлення до особи, коли свою точку зору вважає повністю правильною, не звертаючи уваги на іншу позицію. В цьому і є проблема, толерантність – не про егоїзм. Коли людина формує розуміння з приводу толерантності, вона не замислюється про інших, а егоїстично проявляє себе, хоче, щоб повага була тільки у її бік.

Не існує ідеальної системи норм, ніхто не знає що є «правильно», для кожного це поняття різне, потрібно взяти до уваги цей факт, але при цьому не забувати про мораль.

Аналізуючи теорії, можна стверджувати, що суспільні проблеми пов'язані з відсутністю проявів толерантності або з надмірним проявом останньої; це є і буде, оскільки суспільство за своєю суттю егоїстичне. На сьогоднішній день поняття «толерантність» втрачає свою справжню суть та мету, а відтак потребує нових наукових пошуків як у трактуванні, так і у розробці цілісної концепції як суспільного явища. Повага до оточуючих, розуміння і сприйняття полікультурності трактується як байдужість до всіх змін, течій в суспільстві, нав'язування нових тенденції, при цьому людина втрачає свою індивідуальність, уподібнюючись всім, стає «оболонкою» в суспільстві, піддаючись усьому, не знаючи міри. Мораль відходить на другий план, людям потрібно толерантне ставлення, тобто свобода без будь-якої критики і вдосконалення, їм підходить «плисти за течією в небуття», чим розвиватися в плані культурної та виховної освіти.

Література:

1. Декларація принципів толерантності: Декларація ЮНЕСКО від 16.11.1995. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503#Text

2. Инглхарт Р. Культура и демократия. *Культура имеет значение. Каким образом ценности способствуют общественному прогрессу*. Москва, 2002. С. 106–128.

3. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Київ, 1994. 444 с.

Anastasia CHUIKO
Donetsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Hanna SALASHCHENKO,
associate professor of Foreign Languages Department,
PhD in Pedagogics, associate professor

THE RIGHT TO DIVERSITY

In different life situations many of us make family a priority. Others can't imagine their own well-being without career growth. There are still those who prefer personal interests, hobbies and put them above all. All these goals people achieve due to the existing hierarchy of values, which determines which of them are a priority. Values are a measure of human happiness.

For each of us life values are a guide in various activities. They contribute to personal growth, achievement of satisfaction in their life and development of creative thinking etc.

In general, life values are goals and priorities that govern a man's life and determine its essence. Conscious choice of a person in one or another life situation is always based on values. In the process of self-determination, each person forms their own life guidelines, based on values that are recognized by society and the state. The constructed value matrix becomes crucial for a person in the process of identification, establishment of social relations and implementation of social practices. Realization of their own potential, successful application of acquired knowledge and skills in important areas of activity form an integral part of a happy life. The destruction of an established system of values is perceived by some people as a loss of meaning in their own lives.

As a rule, there are individual values (those that are important for a specific individual), group (which are important in the life of a team), and integrative, defined as universal. However, such a classification is conditional, as certain values in certain situations may acquire another dimension. Each of us needs to realize our own abilities and knowledge. From this point of view, an individual seeks to find his place in society, to choose a profession that would meet his interests and needs. Self-realization begins with defining the goal which the individual aspires to.

A person can focus on getting a quality education, career growth, gaining fame, recognition and more, but in achieving their goals, it should be guided by generally accepted values. A person in a society is in constant contact with other individuals, which requires him to perform certain actions appropriate to the situation. The process of human assimilation of social norms and spiritual values, which allows him to function successfully in society, is called socialization. During socialization, a person learns the values of society and the communities to which he belongs.

Human rights are rights that are inherent in every human being, as a living being, regardless of nationality, place residence, sex, national or ethnic origin, color, religion, language and other features. Human rights are often declared and guaranteed by legislation, international agreements, principles and norms. They are protected as legal rights by law. Human rights can be interpreted as values, norms and standards of human behavior.

For active professional development, realization of career goals of a personality the main precondition is awareness of the individuality, establishment of corresponding features to requirements of the chosen professional activity and purposeful professional development, – all these are significant qualities and characteristics. A person's career largely depends on the level of their personal professional development.

The following aspects are important here: qualification (level of readiness for a certain type of activity); motivation to carry out professional actions, the motivation itself, which is directly related to the basic values of man and is not always correlated with the realities of the educational institution; socialization – refers to the informal culture of the institution; implementation – directly related to the aspect of socialization.

Vladyslav SHVETS
Donetsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Oksana BALANAIEVA,
chief of Foreign Languages Department,
PhD in Philology, associate professor

XENOPHOBIA: CURRENT CHALLENGES

We live in the 21st century having a super progressive society. Humanity has existed for many millennia, can the problem of xenophobia be relevant, and is tolerance in its current manifestations really correct?

Xenophobia in its manifestations is close to cultural racism, and is the hostility to anyone else due to his/her his behaviour, lifestyle. Global mass phobias, based on xenophobia, originated in the modern era. «Great xenophobias» were formed in Western Europe, and they became global. At the beginning of the 20th century, the «great xenophobia» included the ideas of the «global Jewish conspiracy» and the «yellow danger». In the late 20th and early 21st centuries they were replaced by the concepts of «Islamic threat» and «invasion of migrants».

Xenophobia could have emerged as a tool of evolutionary adaptation that facilitated the survival and transmission of genes to offspring. After all, someone who doesn't look like you, who speaks another language, may be a danger to you or members of your community. For example, we can consider the Europe of the 21st

century, where popular social movements for tolerance and protection of the rights of sexual minorities, members of other races and nations, women.

In most European countries, the nation is aging, it becomes less able-bodied population. Many European countries are accepting refugees to address the above issues. In 2015, there was a sharp increase in the number of refugees to Europe, what the citizens of European countries did not like. The governments are still conducting an open door policy for all refugees. As a result, crimes committed by and against migrants have risen, with entire neighbourhoods of European cities got populated by visitors from Africa and the Middle East. Dissatisfaction of the local population grew, which turned into rallies and confrontation.

As for the problem of sexual minorities, the situation is ambiguous. Recently, the problem of gender identity, not sexual orientation, has become acute. In 2021, the Summer Olympics in Tokyo was attended by an athlete who changed his gender from male to female. Before the operation, he competed in lifting weights against men, but he did not achieve any achievements. After the change of sex, he competed in the Olympics, in the same sport, but against women. Women protested against his speech, saying that even after the change of sex, he still could not compete against women.

In both cases, people protested against what they were fighting for. Seeking to be tolerant for people who think, look, feel their identity is not like people in a normal society, have other traditions, habits, lifestyle, a progressive society has gone very far in interpreting the meaning of tolerance.

Is it possible to call a woman a man who was born a man, but under some life circumstances changed his gender or just feels the opposite sex? Is it possible to justify an illegal migrant who has disguised himself as a refugee, arrived in another country, and living there for financial assistance from this state, commits crimes against it and its population.

It may not be so bad to treat strangers with caution, but you don't have to judge an entire nation by the actions of some people. Fighting for a tolerant attitude to certain categories of people, do not forget about biology, nature, because we are an integral part of it.

Throughout its history, mankind has struggled with aliens: from the Cro-Magnons, who almost completely destroyed the Neanderthals, until our time.

СЕКЦІЯ 2
МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ

Єва ГЕЛЕТА
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник: Ольга ГОНЧАРЕНКО, доцентка кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних наук, докторка філософських наук, доцентка

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОГО СВІТУ

На сучасному етапі поняття «дискримінація» є досить уживаним у різних сферах суспільного життя. Воно відображає одну з актуальних проблем сьогодення. Ясного та точного визначення поняття немає. Вчені пояснюють дискримінацію через діяльність та поведінку людей, яка призводить до обмеження прав та свобод інших. Дискримінацією вважають, наприклад, неввічливе чи грубе ставлення до інших осіб, неординарні висловлювання або неповагу до чужої думки, віросповідання, особистих поглядів на життя. Не є виключенням з цього переліку насильство. Усі ці ознаки дискримінації посилюються диференціацією суспільства. Іншими словами, диференціацію зумовлює поділ суспільства на групи: за расою, статтю, віросповіданням, віком, повсякденною діяльністю, світоглядом, вподобаннями стилю чи музики, сімейним станом, станом здоров'я. Сюди можна також віднести матеріальний рівень забезпечення, філософські переконання.

В Конституції України чітко вказано, що кожен є рівним між собою, а значить розподілення за характеристиками між суб'єктами не повинно бути. Але ця норма Конституції України, на жаль, не може вплинути на етичну поведінку громадян України. В нашій країні активно поширена проблема неввічливого ставлення. Одним із видів такої поведінки є дискримінація людей старшого віку. Попри те, що люди старшого віку мають більший фаховий досвід, їм важче влаштуватись на роботу. Спираючись на це, вони шукають будь яку можливість для заробітку, не зважаючи на низьку заробітню плату. Причиною цього є не тільки конкуренція між молодим поколінням та старшим, але й стереотипи, сформовані у суспільстві. В протидію цьому виступає Міжнародна організація праці, яка у 2007 році опублікувала «Рівність у сфері праці: відповіді на виклики», сформовану на основі дискримінації при працевлаштуванні.

Аналогічну ситуацію можна спостерігати і в інших країнах. До прикладу – прояв дискримінації у Швеції. Ситуація склалась так, що чоловіків не приймають на посади, які частіше займають жінки. Їм важко посісти посади медбрата, вихователя у дитячому садочку чи прибиральника. Ситуація з гендерною рівністю в них є найкращою у світі. Швецію вважають гендерно-елітарним лідером. Також варто звернути увагу на національну дискримінацію ірландців зі сторони США. Проблематика полягає в релігії. Католиків не можна було призначати на громадські посади, на відміну від протестантів, які могли зайняти будь яку посаду.

Як ми бачимо, хоч в законодавстві України та зарубіжних країн вказано, що кожен є рівним між собою, має право на власний вибір, ці закони та права не стають бар'єром для дискримінації у суспільстві.

Як вирішується ця проблема в Україні та світі? Питання дискримінації – це питання, яке обов'язково підлягає розгляду з боку держави та суспільства. Кожен громадянин України, яких потерпає від дискримінації може звернутись з заявою до державної влади, до місцевого самоврядування. Варто знати й про те, що ухвалено проєкт закону, який полягає в тому, що за прояви дискримінації особа буде нести відповідальність та накладення штрафу. В зарубіжних країнах теж досить активно ведеться боротьба з дискримінацією. Цікавою є практика в Франції. Її назва «500 юристів». Суть полягає в тому, що кожна особа, яка відчуває прояви дискримінації, може звернутись на сайт або на гарячу лінію. Юристи зможуть допомогти в вирішені проблеми, підкажуть шляхи вирішення та направлять до виконавчих органів держави, таких як прокуратура чи поліція.

Отже, дискримінація – проблематика сучасного світу, на яку варто звернути увагу. Важливим є не тільки зміни у законодавстві щодо протидії дискримінації, але й зміна власних бачень та руйнування стереотипів.

Наталія ГОЛЯРДИК
Національна академія державної прикордонної служби імені Богдана Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ

Існування конфліктів у суспільстві є невід'ємною складовою суспільного життя. Людина може стати безпосереднім учасником конфлікту або ж включитись у конфлікт з метою його вирішення, і, нарешті, конфлікт може виникнути в колективі (між керівником та підлеглими, колегами, між конкуруючими мікрогрупами колективу тощо). Тому важливо уміти попереджати їх та скеровувати у конструктивне русло.

Попередження конфлікту – це вид діяльності суб'єкта управління, спрямований на недопущення виникнення конфлікту. Попередження

конфліктів базується на їх прогнозуванні. У цьому випадку на основі отриманої інформації про причини назріваючого небажаного конфлікту починається активна діяльність щодо нейтралізації дії всього комплексу детермінуючих його факторів. Це так звана вимушена форма попередження конфлікту. Але конфлікти можна попереджати, здійснюючи в цілому ефективне управління соціальною системою.

У роботах із конфліктології нерідко використовується термін «технологія попередження конфліктів», під яким розуміють сукупність знань про способи, засоби, прийоми впливу на передконфліктну ситуацію, а також послідовність дій опонентів і третіх осіб, у результаті яких вирішується суперечність [1, с. 171].

У цьому випадку управління конфліктом (у тому числі і попередження конфлікту) є складовою частиною загального процесу управління в цій системі. Основними шляхами такого попередження конфліктів в організаціях можуть бути:

– постійна турбота про задоволення потреб і запитів співробітників;

– підбір і розміщення співробітників з урахуванням їх індивідуально-психологічних особливостей;

– дотримання принципу соціальної справедливості в будь-яких рішеннях, що торкаються інтересів колективу і особистості;

– виховання співробітників, формування в них високої психолого-педагогічної культури спілкування тощо [2, с. 45].

Попередження конфліктів може здійснюватися різними способами та засобами, оскільки самі конфлікти є дуже різноманітними, несхожими.

Види попереджень конфлікту:

– часткове (коли відбувається нівелювання дії однієї з причин окремого конфлікту або обмеження її негативного впливу на проблемну ситуацію, яка склалася);

– повне (коли відбувається нейтралізація всіх чинників, які лежать в основі конкретного конфлікту).

А. Большакова та М. Несмєлова виокремлюють два рівні діяльності, що спрямована на попередження конфліктів:

а) загально соціальний (виявлення та усунення суттєвих економічних, соціальних, політичних чинників, які дезорганізують соціальне життя. У подальшому слід послідовно проводити економічну, соціальну та культурну політику в інтересах усіх верств населення, зміцнювати законність та правопорядок, підвищувати культурний рівень суспільства. Форми попередження конфліктів: інституціоналізація взаємин; прийняття нормативних механізмів);

б) психологічний (передбачає вплив на суб'єктивні чинники і здійснюється за допомогою психотерапії, психологічного консультування та соціально-психологічного тренінгу) [1, с. 171–172].

А. Анцупов та А. Шипілов вважають, що вплив на проблемну ситуацію можна здійснювати за двома напрямами:

1) впливати на власну поведінку (за допомогою таких способів і прийомів: аналіз ситуації і перехід до нормальної взаємодії, а не конфліктувати; намагання зрозуміти партнера по взаємодії; терпимість щодо інших думок; зниження власної тривожності та агресивності; управління своїм психологічним станом та уникання передконфліктної ситуації; готовність до співпраці і компромісу, уникання або крок до поступок; використання доброзичливої посмішки при взаємодії; не очікувати від інших занадто багато; щирість та доброзичливість у спілкуванні; конфліктостійкість; застосовувати почуття гумору);

2) впливати на психіку та поведінку опонента (не вимагати від інших неможливого; не намагатися швидко та радикально перевиховувати людину; враховувати при взаємодії актуальний психологічний стан партнера і уникати гострих проблемних питань; давати оцінку актуального психологічного стану партнера по взаємодії через невербальні засоби; своєчасна проінформованість оточуючих про порушення ваших інтересів; щодо власних інтересів займати достатньо тверду позицію і відстоювати їх наполегливо, а стосовно опонента, його особистості доцільно зайняти по можливості м'яку позицію; не перебивати при розмові опонента; з метою попередження конфліктів важливо не розширювати сфери протидії з опонентом тощо) [1, с. 174–175].

Розглянуті способи не вичерпують усього потенціалу заходів щодо попередження конфліктів, адже необхідно чітко розуміти, що цьому сприяє все те, що забезпечує збереження нормальних ділових відносин, зміцнює взаємну повагу, довіру тощо.

Література:

1. Долинська Л. В., Матяш-Заяц Л. П. Психологія конфлікту : Навчальний посібник. Київ, 2010. 304 с.

2. Зінчина О. Б. Конфліктологія : Навчальний посібник. Харків, 2007. 164 с.

Лариса ГРЕБЕНЮК
Полтавський фаховий коледж нафти і газу
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

УКРАЇНА ТА ЄВРОПА: ПОЛІТИЧНА, ЕТНІЧНА ТА РЕЛІГІЙНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ

У сучасній Україні стратегічною метою державної етнонаціональної політики є створення сприятливих умов для загальнонаціональної консолідації. Тому формування міжетнічної толерантності є однією з

найважливіших складових свідомого, цілеспрямованого регулювання суспільних процесів.

Успішне суспільство – суспільство, де кожен, незалежно від статі, расової, етнічної приналежності, релігійних та політичних переконань, соціального походження або сексуальної орієнтації, почувається у безпеці, має змогу повноцінно реалізувати та захистити свої права, має доступ до ресурсів, які потребує, аби підтримувати життя.

Ставлення до етнічних та релігійних меншин та іноземців визначає рівень суспільного добробуту. Бо рівень толерантності у суспільстві та якість стосунків між представниками різних соціальних груп впливають на інвестиційну привабливість країни, лояльність і чутливість щодо її проблем міжнародної спільноти.

Конституція України, міжнародно-правові договори та акти міжнародно-правових і європейських організацій, до яких приєдналася Україна, визначають низку зобов'язань у сфері поваги до прав меншин та заборони дискримінації. Аналогічні вимоги становлять предмет політичного діалогу між Україною і Європейським Союзом відповідно до Угоди про асоціацію між Україною і ЄС.

Упродовж своєї історії українське суспільство проявляло достатній рівень толерантності. Багато етносів та релігій мали багаторічний досвід мирного співіснування в Україні, хоча трагічні події першої половини XX століття вносили негативні корективи. Однак рівень толерантності в Україні зазнав змін з кінця 2013 року. Окрім поточних соціальних та економічних проблем низка травматичних подій посилили поляризацію та радикалізацію українського суспільства. Оскільки в останні роки Україна постає перед безпрецедентними викликами, поєднання багатьох факторів якраз і провокує нетерпимість у суспільстві. Незважаючи на нещодавні демократичні досягнення, низька політична культура сприяє радикалізації українського суспільства. Українські політики та політичні групи часто використовують лінгвістичні, історичні, регіональні або інші відмінності (наприклад, законопроекти про мови, ініціативи щодо Донбасу, перейменування вулиць тощо), особливо під час виборчих кампаній. Суперечливі рішення ставлять під загрозу внутрішню стабільність та безпеку, хоча вони дають короткострокові вигоди окремим політичним групам, які мобілізують своїх прихильників і відволікають увагу громадськості від поточних соціальних та економічних проблем.

Міжнародні організації підтримують українську владу та громадянське суспільство у сфері захисту прав людини, запобігання дискримінації та нетерпимості тощо.

Агенції ООН широко задіяні в Україні. Зокрема, штат співробітників Програми розвитку ООН (ПРООН) складається з 257 осіб, які задіяні у багатьох напрямках, керуючись метою сталого розвитку (МСР). Програма

відновлення та розбудови миру ООН спрямована, серед іншого, на забезпечення безпеки громад та соціальної згуртованості шляхом заохочення толерантності до меншин та солідарності з вразливими групами людей. Крім того, існує кілька конвенційних органів з прав людини (Комітет з ліквідації расової дискримінації (КЛРД), Комітет з прав осіб з інвалідністю (КПІ) та інші, створені відповідно до таких конвенцій), що моніторять імплементацію Україною відповідних конвенцій. Також присутні Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Міжнародна організація праці (МОП), Міжнародна організація з міграції (МОМ), Верховний комісар ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Об'єднана Програма ООН з ВІЛ/СНІДу (ЮНЕЙДС), на які покладено завдання підтримки відповідних груп людей в Україні. Рада Європи (РЄ) значною мірою сприяє повазі до прав людини та недискримінації в Україні.

Європейський суд з прав людини (створений відповідно до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод) дозволяє будь-якому громадянину України, який вважає, що постраждав від дискримінації, злочину на ґрунті ненависті або інших порушень своїх прав, подати позов після того, як він або вона вичерпали внутрішні засоби правового захисту. Рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) є обов'язковим для держави-члена Ради Європи, якщо доведено, що ця держава порушила особисті права громадина. Крім того, Європейська комісія проти расизму та нетерпимості (ЄКРН) має на меті, зокрема, здійснювати моніторинг проявів расизму, ксенофобії, антисемітизму, нетерпимості або дискримінації за іншими ознаками в Україні та розробляти відповідні рекомендації для українського уряду.

ОБСЄ – міжнародна організація, в основному відома в Україні завдяки Спеціальній моніторинговій місії ОБСЄ (СММ) – також задіяна через Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ (БДІПЛ) та Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин (ВКНМ). Окрім надання допомоги уряду України у повазі до прав людини та основоположних свобод БДІПЛ також покликане підвищити рівень поінформованості про дискримінацію, злочини на ґрунті ненависті, антисемітизм та інші форми нетерпимості, посилюючи спроможність уряду запобігати та вирішувати проблеми, пов'язані з нетерпимістю, а також надаючи рекомендації та тренінги для працівників правоохоронних органів. У той же час ВКНМ доручено, зокрема, виявляти та врегульовувати міжетнічну напруженість в Україні, а також давати вказівки та рекомендації з метою підвищення згуртованості українського суспільства.

Урегулювання міграційної проблеми є важливою складовою розвитку партнерських стосунків між Україною та країнами Європейського Союзу, зокрема для можливості входження України до цієї організації та поліпшення візово-митних процедур для громадян України з боку ЄС. Незаперечним є факт, що громадяни України активно мігрують (на тимчасовій чи постійній

основі) до країн ЄС, а також, що Україна використовується як транзитна територія мігрантами з інших країн світу на шляху до Європи. Також очевидно, що спрощення режиму перетину кордону та поліпшення умов працевлаштування є одним із головних прагнень України у стосунках з ЄС.

Отже, надійним запобіжником та головним інструментом профілактики проявів нетолерантності та насильства щодо представників етнічних, релігійних меншин та іноземців є поєднання зусиль, ефективна співпраця організацій громадянського суспільства держав ЄС та України.

Станіслав ДРІМУШ
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Інна ШИНКАРЕНКО,
доцентка кафедри гуманітарних дисциплін
та психології поліцейської діяльності,
кандидатка психологічних наук, доцентка

РОЗВИТОК ТА ЗНАЧЕННЯ МІЖЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ В СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

В останнє десятиліття тема толерантності стала однією з найбільш актуальних і широко обговорюваних в усьому світі. Вона порушується на різних рівнях, в різних аспектах, включає пласт різних проблем, пов'язаних з відносинами людей. Наявність і неухильне зростання різноманітності, відмінностей між окремими індивідами, етносами, релігіями і культурами породжують потребу в їх безконфліктності.

Для реалізації цієї потреби природним чином склався механізм толерантності, який представляє собою форму цивілізованого компромісу між визнанням відмінностей і готовністю до їх шанобливого сприйняття, визнання їх прав на існування. І незважаючи на те, що термін «толерантність» все частіше використовується в сучасному житті, він залишається неоднозначним і не стійким, так само по-різному розуміється різними народами залежно від їх історичного досвіду. З цієї причини поняття толерантності має досить широкий діапазон інтерпретацій і виражає різні типи відносин і настроїв.

Проблемам політичної, етнічної та релігійної толерантності між Україною та Європою присвятили свої праці наступні вчені: М. Єльнікова, Ю. Липовець, Т. Потапчук, О. Цокур та інші.

Толерантність вважається ознакою високого духовного і інтелектуального розвитку індивіда, групи, суспільства в цілому. Вона повністю відповідає тим гуманітарним завданням, які ставить перед нами нове століття в новому тисячолітті. У соціальному контексті толерантність може тлумачитися як готовність людини дозволити іншим людям обирати собі стиль життя і поведінки при обмеженні таких негативних явищ, як насильство,

хуліганські дії і вчинки, що компрометують суспільство або загрожують його добробуту.

Поняття толерантності формувалося впродовж багатьох століть, і цей процес триває досі. Толерантність розуміється як терпимість до іншої культури, іншого світогляду, іншої віри, довірливість, відповідне розуміння тощо, як співіснування в рамках певних відносин, в тому числі і в процесах взаємодії. Толерантність є одним із найважливіших елементів у структурі ціннісно-світоглядних орієнтирів сучасної людини. Особливої ваги культура толерантності набуває в умовах необхідності прийняття консенсусних та оптимальних рішень у різних сферах людської діяльності, у тому числі й у сфері правозастосування.

За сферами прояву толерантність розрізняють за наступними напрямками:

– політична толерантність – терпимість до людей інших політичних поглядів, повага до інших політичних позицій, визнання права на свої політичні напрямки;

– міжетнічна толерантність – терпимість до людей інших етносів, що мають свої національні духовно-моральні традиції;

– релігійна толерантність – морально-етична цінність, світоглядна й психологічна якість особистості, що полягає в усвідомленні, сприйнятті, розумінні та повазі різних релігійних вірувань, у визнанні й практичному утвердженні права кожної людини мати релігійні або вільнодумні переконання [1, с. 31].

Сучасні ціннісні системи європейських країн дуже схожі між собою, що дозволяє визнавати ці країни (їх політику, ідеологію, соціальний і правовий порядок) органічними складовими європейської культури. Основним критерієм приналежності до європейської культури і є визнання європейської системи цінностей, яка складалася впродовж тривалого часу. Значною мірою ця система цінностей з пріоритетністю людини-індивідуальності, людини-особистості є результатом складного симбіотичного процесу, основними складовими якого є грецька філософія, римське право і християнство. Європеєць впродовж століть виборював право бути почутим, поміченим та оціненим (оціненим у цьому контексті означає мати власну (особисту) цінність, значущість). Цим і пояснюється зорієнтованість європейської системи цінностей на людину.

Під впливом державної політики та різноманітних форм міжетнічної взаємодії в Україні впродовж багатьох років вибудовувався своєрідний тип етносоціальних відносин. На сьогодні етнополітичну ситуацію в країні визначають як спокійну. Проте існує низка проблем, які потребують детального дослідження та вирішення, адже їх недооцінка може призвести до розлагодження усталеної системи взаємовідносин і спричинити виникнення міжетнічних суперечностей і конфліктів. З метою демократичної розбудови

України та засвідчення нею прийняття світових демократичних норм державою було ратифіковано низку міжнародно-правових документів. Серед них: «Загальна декларація прав людини», «Міжнародний пакт про громадянські та політичні права», «Декларація принципів толерантності», «Рамкова конвенція про захист національних меншин» тощо. Крім того Україна має власні нормативно-правові документи, які закріплюють рівні політичні, економічні, соціально-культурні права усіх народів та етнічних груп, що проживають на території України. До них належать, наприклад, Конституція України, «Декларація прав національностей України», Закон України «Про національні меншини в Україні» тощо. Сукупність даних документів забезпечує законодавчу основу для формування етнічної, релігійної, політичної толерантності.

Європейські країни вже давно прийняли за норму застосування на практиці різноманітних заходів задля розвитку свободи, демократії та прав людини з метою поліпшення мікроклімату у соціальних відносинах. Що стосується України, то в даній сфері існує ще чимало проблем, які потребують свого вирішення. Це чітко простежується не лише через недосконаліть законодавчої бази, але й у відсутності повноцінних базових елементів забезпечення дифузної властивості стандартів політкорекції та толерантності.

Євроінтеграційна стратегія стимулює утвердження толерантності в українському суспільстві через освітньо-культурний обмін, розвиток комунікацій тощо. Чинниками утвердження толерантності в політичному просторі є: зростання рівня освіченості, політичної культури громадян, надання їм можливості отримувати об'єктивну інформацію, активно брати участь у політичному житті суспільства тощо. Тоді у самосвідомості українців толерантність може отримати статус вищої цінності. Толерантність сьогодні більшою мірою, ніж будь-коли в історії України, є не абстрактним філософським ідеалом, а цілком практичною умовою виживання.

Література:

1. Гузинець О. В. Толерантність як результат духовно-релігійного виховання студентської молоді. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2020. Випуск 1 (46). С. 31–34.

Маргарита ДУДА
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Анна МУНЬКО,
доцентка кафедри управління та адміністрування,
кандидатка наук з державного управління

ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ І МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ

Звична розповідь про амбітну жінку звучить приблизно так: приєднуючись до колективу з великими мріями, з роками просуваючись по кар'єрі разом із колегами-чоловіками на шляху до вищих керівних посад, жінка потрапляє на невидимий бар'єр – гендерно обумовлені стереотипи. Як результат, у кар'єрі жінка різко відстає від чоловіка, створюючи гендерний розрив, який потім розширюється.

І сьогодні в деяких галузях домінують чоловіки. Ця модель зверху – вниз передбачає в управлінні вищої і середньої ланки чоловіків і значну кількість жінок, які займають робочі місця внизу піраміди, тобто за кількістю керівних посад зберігається превалювання чоловіків на жінками.

Одним із факторів є те, що жінки початкового рівня все ще прагнуть найматися на робочі місця з обмеженою висхідною мобільністю, наприклад, каси в банках чи персонал, що обслуговує клієнтів. У більш професійних ролях жінки також рідше працюють на робочих місцях, які можуть пришвидшити кар'єру: спілкуватися з клієнтами або допомагати будувати бізнес. Навіть серед чоловіків та жінок, з самого початку визначених як такі, що мають високий потенціал, жінки рідше отримують «гарячу вакансію», яка є основою для більш високої посади.

Основним фактором, що сприяє професійному зростанню жінок, є те, що вони скористались можливостями освіти та навчання, відкритими їм у більшості країн світу за останні роки. Стандартизовані оціночні тести в ряді країн вказують, що дівчата навчаються так само добре або навіть краще, ніж, зазвичай, хлопчики.

Хоча дівчата та молоді жінки вражаюче доводять свою спроможність та зацікавленість в освіті, ключовим питанням, яке залишається, є застосування гендерних критеріїв при виборі предметів та курсів. Зазвичай це починається у ранньому віці із соціалізацією вдома та школі щодо того, що відповідає ролі та заняттю для чоловіків та жінок. Те, що вважається доречним для жінок, пов'язане з репродуктивною діяльністю, вихованням дітей та доглядом за домашнім господарством. Таким чином, коли жінки працевлаштовуються поза домом, їх робота часто пов'язана зі сферами освіти, охорони здоров'я, громадського харчування, послуг та функцій адміністративного забезпечення.

Більшість робочих місць для жінок можна знайти саме в цих секторах, і вони, як правило, нижче кваліфіковані та менш добре оплачувані.

Справжнім обмеженням для жінок для досягнення високих посад є непропорційна відповідальність, яку вони несуть за дітей та за виконання побутових завдань. Важливою особливістю професійної та особливо управлінської роботи є тривалі години, необхідні для того, щоб здобути визнання та можливе підвищення. Таким чином, жінки, які бажають мати сім'ю і кар'єру, повинні збалансовувати обов'язки в обох сферах.

Країни Європи швидкими темпами переводять у практичну площину давно задекларовані положення про те, що розширення можливостей жінок, їхня участь на основі рівності в усіх сферах життя суспільства є одним з найголовніших чинників економічного, соціального розвитку. Наприклад, у багатьох країнах Європи уряди очолюють жінки, а також досягнуто паритетне представництво чоловіків і жінок у парламенті [2].

Однією з основних перешкод є стереотипність щодо здатності та готовності жінок займати відповідальні посади, особливо якщо це стосується довгих годин, подорожей та переїзду. Це ставлення передбачає, що всі жінки мають схожі інтереси, амбіції та обмеження, хоча насправді вони не утворюють однорідної групи, як цього не роблять і чоловіки. Ця ситуація як замкнене коло, оскільки керівники компаній виявляють думку про те, що мало жінок мають відповідний досвід ведення бізнесу.

Які б стратегії не розроблялися на підприємстві чи в організації, головним фактором успішного кар'єрного росту жінок є тверда прихильність до гендерної рівності з боку вищого керівництва та прийняття комплексного підходу, щоб гарантувати, що гендерна рівність є на всіх рівнях, і всі менеджери несуть відповідальність з цього питання. Окрім законодавчих вимог та зміни соціальних поглядів, це, мабуть, найбільш спонукальний фактор для просування жінки в управлінні. Використання повного потенціалу кваліфікованих жінок – це не тільки засіб додавання вартості на підприємстві, це також спосіб вдосконалення іміджу компанії та, зрештою, задоволеність споживачів послугами та продуктами.

Еволюція таких підходів, без сумніву, буде цікавою для подальшого вивчення умови їх впливу на гендерну рівність та просування жінок на вищі рівні управління. Насамперед слід запровадити розширення гендерної освіти з дошкільного віку; ввести гендерну освіту для дорослих; відновити роботу по підготовці радників з прав людини та гендерних питань; створити дієву систему постійного навчання та підвищення кваліфікації кадрів державних службовців усіх рівнів з питань гендерної рівності; проводити щорічне інформування громадськості щодо проблем та перспектив утвердження гендерної рівності в Україні; налагодити співпрацю органів виконавчої влади з науково-дослідними установами Національної академії наук; залучити до проведення наукових та експертних досліджень громадські організації та

міжнародні агентства; підтримувати громадські ініціативи, спрямовані на формування гендерної культури; проводити інформаційну роботу, спрямовану на подолання стереотипів щодо ролі жінок і чоловіків у сім'ї та суспільстві [1].

Отже, основним для пропаганди гендерної рівності є рівність доступу жінок до освіти, будь то базовий рівень грамотності чи просунуте навчання в технічних областях, в яких традиційно переважають чоловіки. На ринку праці розподіл професійної сегрегації та розширення можливостей роботи є фундаментальним для усунення перешкод підвищення жінок до відповідальності вищого рівня. Управлінські підходи, організація та структура роботи, процедура відбору та просування повинні розвиватися для забезпечення повної участі і внеску як чоловіків, так і жінок в управлінні.

Література:

1. Пробоїв Л. Б, Сторожук І. Я. Забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків. Проблемні питання стану дотримання. http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/12607/1/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%83%20%D0%B4%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%20%D0%A72_p014-015.pdf

2. Сорока Я. Ю. Розвиток гендерного законодавства. https://minjust.gov.ua/m/str_11921

Дмитро ДЮЖЕВ
Донецький інститут ринку та соціальної політики

МЕДИЧНА ЕТИКА ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Право на охорону здоров'я передбачає надання якісної медичної допомоги. Важливою умовою діяльності у медичній сфері є належна професійна поведінка медичного працівника. Медична етика досліджує сутність, специфіку, структуру й функції моралі працівників медичної сфери діяльності. Від особистих якостей лікаря і його ставлення до пацієнта залежить якість і наслідки надання медичної допомоги.

Метою даної роботи є дослідження питання медичної етики як умови забезпечення прав людини в сфері охорони здоров'я.

Вивченню окремих аспектів етичних відносин у сфері охорони здоров'я людини сприяють досягнення юриспруденції, медицини, філософії, психології та інших наук. Етичні питання в діяльності лікаря досліджували Гіппократ, К. Гален, Ібн Сіна, М. Маймонід, Парацельс, Ф. Бекон, І. Бентам, Д. Грегорі,

Т. Персіваль, М. Я. Мудров, М. І. Пирогов, Ф. Найтінгейл, С. П. Боткін, З. Фрейд, В. А. Манассеїн та інші. Важливе значення з дослідження питань регулювання прав людини в медичній сфері мають праці вітчизняних науковців (І. Я. Сенюта, В. Ю. Стеценко, С. Г. Стеценко, В. М. Третьяков, Л. П. Шумракова-Карагодіна та інші).

Питання правового регулювання поведінки у сфері медичної діяльності привертали увагу з давніх часів. Один з найдавніших відомих нормативних актів «Кодекс Хаммурапі» містив норми щодо заохочення і відповідальності за наслідки лікування. Пізніше сформувалися наукові уявлення щодо етики медичного працівника. Відомим зведенням правил належної поведінки лікаря є «Клятва Гіппократа».

У XIX – XX століттях визнано необхідність визначення моральних норм медичної діяльності. На ступінь реалізації медичних прав громадян впливають психологічні, інформаційні, соціальні, економічні, технологічні, екологічні та інші умови сучасного розвитку суспільства.

З позицій соціального регулювання медичної діяльності лікарська (медична) етика – це різновид професійної етики, що включає сукупність морально-етичних правил і принципів надання медичної допомоги. Медична деонтологія досліджує питання моралі і моральності в галузі медицини. Основні принципи медичної етики сформулював Гіппократ. Головним у медичній сфері визнається правило: «Не зашкодь!».

Медична етика стосується питань відносин медичних працівників з пацієнтами, взаємовідносин між медичними працівниками тощо. До етики відносин медичних працівників з пацієнтами належать: гуманне ставлення лікаря до хворого; неприпустимість дій проти здоров'я пацієнта; надання допомоги тим, хто її потребує; збереження медичної таємниці; недопущення експериментів над людьми тощо. До етики взаємовідносин між медичними працівниками належать: культура поведінки в колективі; підтримання авторитету медичної професії; дотримання трудової дисципліни і субординації; взаємна підтримка; відсутність конфліктів тощо.

На медичного працівника покладається значне моральне навантаження. В уявленні переважної кількості пацієнтів лікар є особою, від якої залежить їх здоров'я. Дії і слова медичного працівника впливають на стан здоров'я пацієнта. Діагностика, необхідна для визначення тактики і стратегії лікування, вимагає встановлення належної комунікації, довіри пацієнта до лікаря, належного ставлення медичного працівника до скарг особи, що потребує допомоги.

Поведінка лікаря, що відповідає вимогам норм медичної етики, сприяє встановленню психологічного контакту і поліпшенню здоров'я пацієнта. Одночасно формується повага оточення до працівників медичної сфери. Порушення медичної етики може призвести до негативних наслідків. Відомий вислів стверджує: «Слово лікує і слово ранить». Здійсненню професійної

діяльності можуть заважати негативні прояви етичного характеру: високомірство, перевищене відчуття власного впливу, неналежне сприйняття стану здоров'я інших осіб через звикання до спостерігання чужих страждань, неуважність до скарг пацієнта тощо. Не виключено формування професійної деформації свідомості фахівця медичної сфери. Можливі випадки ятрогенії внаслідок неправильної поведінки (дій чи слів) медичного працівника.

Одним з основних питань наукового дослідження в рамках медичного права є нормативно-правове забезпечення прав людини у сфері медичної діяльності. Права людини з охорони здоров'я регулюються нормами міжнародного права: Загальна декларація прав людини, Європейська конвенція про соціальну та медичну допомогу, Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину та інші. Стаття 49 Конституції України встановлює права людини на «охорону здоров'я» і «медичну допомогу». Людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідам (стаття 28). Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (стаття 3). Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування.

Основами законодавства України серед основних принципів охорони здоров'я зазначено:

– визнання охорони здоров'я пріоритетним напрямом діяльності суспільства і держави;

– дотримання прав людини в сфері охорони здоров'я;

– забезпечення пріоритету загальнолюдських цінностей над класовими, національними, груповими або індивідуальними інтересами;

– підвищений медико-соціальний захист вразливих верств населення;

– рівноправність громадян і загальнодоступність медичної допомоги та інших послуг тощо (стаття 4).

Основи законодавства України з охорони здоров'я визначають умови застосування деяких засобів у медичній сфері:

– гіпнозу, навіювання, інших методів психологічного і психотерапевтичного впливу (стаття 32);

– медичного втручання (методів діагностики, профілактики або лікування, пов'язаних із впливом на організм людини) (частина 1 статті 42);

– нових методів профілактики, діагностики, лікування, реабілітації та незареєстрованих лікарських засобів (стаття 44);

– медико-біологічних експериментів на людях (стаття 45).

Окремі питання щодо прав людини у сфері охорони здоров'я регулюються Цивільним кодексом України, Сімейним кодексом України, Кримінальним кодексом України, Законами України «Про державні фінансові

гарантії медичного обслуговування населення», «Про екстрену медичну допомогу», «Про лікарські засоби» та іншими.

Надання ефективної і безпечної медичної допомоги вимагає дотримання лікарем вимог морально-етичного характеру.

Найбільш відомим зразком медичної присяги, що містить основні принципи лікарської поведінки, вважається «Клятва Гіппократа». За близько два з половиною тисячоліття текст медичної присяги змінювався залежно від історично-соціальних умов суспільства. Генеральною ассамблеєю Всесвітньої медичної асоціації прийнято Міжнародний кодекс медичної етики 1949 року (з подальшими поправками), який визначає основні обов'язки лікаря морально-етичного характеру. У більшості медичних навчальних закладів світу застосовується прийняття присяги медичних працівників. За часів СРСР існувала Присяга лікаря Радянського Союзу. В Україні випускники медичних навчальних закладів мають складати Клятву лікаря України, що передбачає прийняття обов'язків морально-етичного характеру: надавати медичну допомогу всім, хто її потребує; керуватися принципами загальнолюдської моралі; бути чуйним до хворих; зберігати лікарську таємницю, не використовувати її на шкоду людині; додержувати правил професійної етики; не приховувати правди, якщо це не зашкодить хворому; у разі необхідності звертатися за допомогою до колег і самому ніколи їм у цьому не відмовляти, бути справедливим до колег; утверджувати високі ідеали милосердя, любові, злагоди і взаємоповаги між людьми тощо.

Разом з тим залишається низка проблемних питань щодо регулювання етичних питань у сфері охорони здоров'я.

У сучасному світі на сферу охорони здоров'я впливають: впровадження новітніх методів і технологій; посилений інформаційний вплив на свідомість людини; зміна якості життя; пандемія коронавірусної інфекції; необхідність забезпечення прав осіб, що постраждали внаслідок конфліктів і стихійних лих. Впровадження норм медичної етики пов'язане зі станом вирішення психологічних, соціальних, економічних, екологічних та інших проблем.

Слід визнати за необхідне подальше вдосконалення нормативних правил поведінки у сфері медицини. Так, пропонується прийняття «Етичного кодексу лікаря України», що містить відповідні розділи (лікар та суспільство, лікар і пацієнт, колегіальність лікарів, наукові дослідження за участю пацієнта, новітні медичні технології, інформація, повага до професії лікаря тощо).

Аналіз питання щодо медичної етики як умови забезпечення прав людини в сфері охорони здоров'я дозволяє зробити низку висновків. Дотримання норм медичної етики є важливим чинником забезпечення прав людини у сфері охорони здоров'я. На ступінь реалізації прав громадян на життя і здоров'я впливає дотримання норм медичної етики. Законодавство потребує вдосконалення законодавчого регулювання захисту медичних прав громадян в умовах сучасного світу.

Dmitry KALYUZHNY
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Iryna NIKITINA,
senior lecturer of Social Sciences and Humanities Department

PREVENTION AND COUNTERACTION OF DISCRIMINATION IN UKRAINE

In autumn 2012, in order to unify approaches and ensure consistency and constancy in the activities of state bodies to ensure equal rights and opportunities for all people, regardless of their specific characteristics, the law of Ukraine «on the basics of preventing and countering discrimination in Ukraine» was adopted. The law, among other things, detailed the powers of Central and local state authorities and local self-government bodies, which actually cover two large areas of activity, in particular:

– Prevention of discrimination and unequal treatment by revising the standards of their work, creating appropriate policies at the level of bylaws and programs, promoting education and scientific developments on this topic, etc.;

– Responding to individual complaints and correcting situations where discrimination has already occurred.

At the same time, today, almost two years after the adoption of the law of Ukraine «on the basics of preventing and countering discrimination in Ukraine», if you look closely at the realities of applying its norms, you can note a relatively small activity of Central and local state authorities and local self-government bodies in this direction and a somewhat formal attitude to the issue of preventing and countering discrimination in general. Unfortunately, neither national government nor local strategic programs for preventing and countering discrimination have yet been developed, which would become an indispensable guide that must be taken into account by state and local government bodies when planning their activities.

General principles of equality and, accordingly, non – discrimination established by the Basic Law-the Constitution of Ukraine. Thus, Article 24 of the Constitution of Ukraine States: «citizens have equal constitutional rights and freedoms and are equal before the law. There may be no privileges or restrictions based on race, skin color, political, religious and other beliefs, gender, ethnic and social origin, property status, place of residence, language or other grounds».

Similar guarantees of equality and Prohibition of discrimination are contained in a number of normative acts of international law, which at various times were ratified by Ukraine, becoming an integral part of national legislation. Such acts include, among other things:

1. Universal Declaration of human rights (Articles 1, 2 and 7);
2. International Covenant on civil and political rights (Articles 2, 3 and 26);

3. International Covenant on economic, social and cultural rights (Articles 2 and 3);

4. International Convention on the elimination of all forms of racial discrimination;

5. United Nations Convention on the elimination of all forms of discrimination against women;

6. Convention on the rights of persons with disabilities;

7. Convention for the protection of human rights and fundamental freedoms (Article 14) and Protocol № 12 thereto;

8. European Social Charter (revised) (Articles 4 and E);

9. Framework Convention for the protection of the rights of national minorities (Article 4), etc.

Also, guarantees of non-discrimination in one form or another are contained in almost every industry law, starting, for example, from the law of Ukraine «on education» (Article 3) and ending with the law of Ukraine «on civil service» (Article 4). In fact, there are so many industry laws with anti-discrimination norms that it is impossible to give an exhaustive list of them, in particular, given the limited scope of this manual.

It is very difficult to measure discrimination, because it covers both the subjective perception of individual cases by victims, and a significant set of indicators that reflect the level of discrimination. Therefore, in this question, the state should try to combine different sources of information to measure the phenomenon and discuss the main conclusions. Its goal is to explore the available data to suggest additional methods for collecting information, as well as suggest indicators that can be used in the future.

In general, the state has already made enough progress on the way to solving the problem of inequality and discrimination – it has recognized the need and introduced a separate anti-discrimination law, defined the range of those responsible and the direction of state policy in this area. Now it remains up to the proper implementation of the law and the formation of a consistent state policy in this area. To achieve this goal, we need a balanced and painstaking work of state and local government bodies aimed at identifying those areas of Public Relations where discrimination is most common and which, accordingly, require priority attention. Systematic work is needed to develop and implement measures to prevent and combat discrimination.

Сергій КЛИМЕНКО
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Василь ПОЛИВАНЮК,
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки,
кандидат юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ

Права людини – не лише складне і багатовимірне явище, а й система юридичних теорій, концепцій і доктрин про зародження, розвиток і сучасний стан можливостей людини. Зазначене проблемне питання не виникло нещодавно, це проблема загальноісторичного, соціального та культурного розвитку всього людства. На сьогоднішній день права людини визнаються універсальною формою взаємовідносин між людиною, суспільством і сучасною державою, за допомогою яких визначаються межі соціальних можливостей людини та встановлюється інституціональний і соціально-правовий механізм їх реалізації.

Так, з точки зору історичного і наукового підходу було сформовано декілька поколінь прав людини. Перше покоління прав людини – невідчужувані особисті і політичні права (на свободу думки, на участь у здійсненні державних справ, на рівність перед законом, право на життя, свободу і безпеку особи тощо), які набули юридичної форми спочатку в актах конституційного національного права, а незабаром і в актах міжнародного права; вони є основою індивідуальної свободи. Друге покоління – поглиблення особистих і розвиток соціально-економічних, культурних прав (право на працю, відпочинок, соціальне забезпечення, медичну допомогу та інші) – сформувалися в процесі боротьби народів за поліпшення свого економічного становища та підвищення культурного статусу; це система позитивних прав. Третє покоління можна назвати солідарними (колективними), тобто правами всього людства (на мир, безпеку, незалежність, на здорове навколишнє середовище). Четверте покоління прав людини, котре пов’язане з науковими відкриттями в галузі мікробіології, медицини, генетики, є результатом втручання у психофізіологічну сферу життя людини (право на евтаназію, на штучне запліднення тощо).

В умовах сучасного історичного розвитку під правами людини ми розуміємо певні нормативно структуровані можливості, властивості і особливості буття особистості, які уособлюють її свободу і є невід’ємними і необхідними способами і умовами життя, її взаємовідносин з суспільством, державою, іншими індивідами. Сучасний процес розвитку прав людини

незавершений, надалі він буде йти по шляху постійної уваги до людини, її прав і свобод.

В сучасних умовах сьогодення в кожній державі створюються умови та проводиться соціальна політика, направлена на викорінення проявів дискримінації, насилля, знущання над особою. Так, досить вагомим внеском, як в Україні, так і в світі в цілому, стало викорінення «булінгу» в підлітковому середовищі. Насамперед в кожному суспільстві, яке визнало та закріпило на законодавчому рівні таке явище як «булінг», створено механізм боротьби з ним та встановлено відповідальність за такі знущання. Дуже важливим в Україні стало встановлення не тільки адміністративної відповідальності за «булінг», але й кримінальної. Хоча санкція статті не встановлює великої відповідальності, але визнання такого правопорушення як кримінального, вказує на важливість регулювання державою таких суспільних проявів неповаги до особи та визначає турботу про своє майбутнє покоління.

Також, на нашу думку, досить вагомим внеском стало б визнання такого суспільного явища як «мобінг». Незалежно від професії, віку, національності, статі або іншого критерію, кожна особа рано чи пізно стикається в своєму житті з цим явищем. Однак, відсутність визнання цього явища в українському суспільстві вказує на те, що наша держава на сьогоднішній день не визнає це явище як існуючу загрозу людині. Розглядаючи дане питання на прикладі трудових відносин, можна стверджувати, що головна проблема насильства на робочому місці полягає в дегуманізації людських стосунків, зведенні взаємодії колег та колежанок до хижого полювання на більш слабкого та інакшого, нехтування основоположними трудовими правами, насамперед на гідне ставлення. Розповсюдження мобінгу у сфері праці показує беззахисність найбільш вразливих категорій населення перед посиленням трудової експлуатації, падінням соціального статусу та браком товариської підтримки. Хижацькі закони ринкової системи диктують хижацьку поведінку учасникам ринку праці, які перебувають у страху втрати джерел до існування. Мобінг стає наочним результатом матеріального розшарування та маргіналізації значної частини населення України. Саме до таких наслідків призводить глобальний капіталізм. І, звісна річ, лікувати треба причини, а не наслідки. Однак, маючи адекватні правові механізми протидії мобінгу, можна сподіватись на послаблення насильницького тиску на працівника. Сприятиме цьому саме «правовий механізм протидії», а не каральний тиск правоохоронних органів, який стигматизує жертв мобінгу як донощиків та виправдовує потребу у насильстві над ними замість захисту професійної честі та людської гідності [1, с. 173–174].

Підсумовуючи вищевикладене, приходимо до висновку, що врегулювання суспільних відносин щодо унеможливлення проявів дискримінації, а також створення правових механізмів щодо захисту прав кожної особи, незалежно від критеріїв, створює сприятливі умови для

розвитку кожного суспільства, а не окремо особи в цілому. При створенні комфортних умов для розвитку суспільства в державі буде здійснюватись економічний розвиток не сталим, а динамічним темпом. Отже, захист осіб від проявів дискримінації являється досить важливим для кожної держави та суспільства.

Література:

1. Тінін Д. Г. Поняття та сутність мобінгу, шляхи його подолання. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 1. С. 172–176.

Любов КНЯЗЬКОВА
Донецький державний університет внутрішніх справ

ДОТРИМАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ НЕДИСКРИМІНАЦІЇ ЩОДО ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Правовими підставами для заборони дискримінації в Україні є Конституція, Закони України від 06.09.2012 р. № 5207-VI «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», від 21.03.1991 р. № 875-XII «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», від 08.09.2005 р. № 2866-IV «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», від 20.10.2014 р. № 1706-VII «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Окрім того норми, що забороняють дискримінацію, містяться також і у всіх галузевих законах України.

Стаття 24 Основного Закону передбачає, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Хоча у статті немає слова «дискримінація», фраза «не може бути привілеїв та обмежень» фактично є забороною дискримінації.

У Законі України від 06.09.2012 р. № 5207-VI «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» визначено п’ять форм дискримінації: пряма дискримінація, непряма дискримінація, утиск, підбурювання до дискримінації, пособництво у дискримінації.

Пряма дискримінація визначається законом як «ситуація, за якої з особою та/або групою осіб за їх певними ознаками поводяться менш прихильно, ніж з іншою особою та/або групою осіб в аналогічній ситуації, крім випадків, коли таке поводження має правомірну, об’єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними [1]». Непряма дискримінація визначається як «ситуація, за якої внаслідок реалізації чи

застосування формально нейтральних правових норм, критеріїв оцінки, правил, вимог чи практики для особи та/або групи осіб за їх певними ознаками виникають менш сприятливі умови або становище порівняно з іншими особами та/або групами осіб, крім випадків, коли їх реалізація чи застосування має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними [1]». Утиск визначається як «небажана для особи та/або групи осіб поведінка, метою або наслідком якої є приниження їх людської гідності за певними ознаками або створення стосовно такої особи чи групи осіб напруженої, ворожої, образливої або зневажливої атмосфери [1]». До утиску зазвичай відносять словесні образи, принизливі коментарі або натяки; сексистські, антисемітські, гомофобні та інші подібні жарти, анекдоти; поширення образливих печатних або графічних матеріалів; принизливі сексистські або ксенофобські жести; ігнорування, ізоляція або сегрегація; фізичне насильство. Підбурювання до дискримінації – вказівки, інструкції або заклики до дискримінації стосовно особи та/або групи осіб за їх певними ознаками.

Вважаємо, що дискримінацією є порядок повернення внутрішньо переміщеним особам-пенсіонерам недоотриманих пенсій. Для виплати заборгованості у виплаті пенсій правозахисники радять насамперед звертатися до суду. За його рішенням Пенсійний фонд України зобов'язаний повернути заборгованість. Але у Луганській та Донецькій областях не виконано жодного такого рішення суду, що було ухвалено на користь пенсіонера. Разом з тим, право на отримання невиплачених сум пенсії підтверджує також Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Суханов та Ільченко проти України» від 26.06.2014 р. [2], де відзначено, що зменшення розміру або припинення виплати належним чином встановленої соціальної допомоги може становити втручання у право власності.

Законом України від 05.11.1991 р. № 1788-XII «Про пенсійне забезпечення» вже визначено порядок виплати пенсії за минулий період. Стаття 87 цього нормативного акту передбачає, що нараховані суми пенсії, не затребувані пенсіонером своєчасно, виплачуються за минулий час не більш як за 3 роки перед зверненням за одержанням пенсії. Суми пенсії, не одержані своєчасно з вини органу, що призначає або виплачує пенсію, виплачуються за минулий час без обмеження будь-яким строком. Такі умови встановлено для всіх громадян України – пенсіонерів. Отже, встановлення особливого порядку погашення заборгованості з пенсійних виплат за минулий період за рішенням суду обмежує внутрішньо переміщених осіб у праві на пенсійне забезпечення та є протиправним.

Такі умови є дискримінаційними для внутрішньо переміщених осіб, оскільки визначено інші (менш сприятливі) умови щодо виплати пенсії за минулий період. Водночас, за змістом конституційних норм, Кабінет Міністрів України не наділений правом вирішувати питання, які належать до виключної

компетенції Верховної Ради, так само як і приймати правові акти, які підміняють або суперечать законам України.

Крім того, особливу увагу слід звернути на те, що у преамбулі до Закону України від 09.07.2003 р. 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» зазначено, що зміна умов і норм загальнообов'язкового державного пенсійного страхування здійснюється виключно шляхом внесення змін до цього Закону. Таке становище з виплатою пенсій внутрішньо переміщеним особам порушує також Закон України від 06.09.2012 р. № 5207-VI «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», яким визначено організаційно-правові засади запобігання та протидії дискримінації.

З метою недопущення дискримінації вказаної категорії слід посилити відповідальність посадових осіб за порушення конституційних прав внутрішньо переміщених осіб, особливо – пенсійних. Вважаємо за необхідне привести законодавство України щодо соціального захисту внутрішньо переміщених осіб у відповідність до Конституції України та міжнародних стандартів. Потребує удосконалення механізм виплати пенсій, у тому числі й за минулий час.

Література:

1. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 р. № 5207-VI. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text

2. Рішення Європейського суду з прав людини від 26.06.2014 р., судова справа «Суханов та Ільченко проти України» (заяви №68385/10 та №71378/10). http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a16

Yelyzaveta KOZACHOK
Donetsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Hanna SALASHCHENKO,
associate professor of Foreign Languages Department,
PhD in Pedagogics, associate professor

DISCRIMINATION AS A GLOBAL ISSUE

The term «tolerance» comes from the Latin «tolerance» and means to endure, endure, show resilience. In my opinion, it is the ability to put oneself in the place of another, to recognize diversity, tolerance for other thoughts, beliefs and behaviors, rejection of harm and violence.

Discrimination, as the basis of our topic, is a very important issue in public life. I believe that one of the main reasons that provoke discrimination is: restriction of people due to racial differences, their gender, ignorance or poor knowledge of language, restrictions on rights on the basis of their religious affiliation, as well as

age restrictions. But all people must understand the peculiarities of individual ethnic groups, take into account the religious characteristics of each community, respect the choices of others in their life positions and have mutual respect. No society is and can be homogeneous, so it consists of people who are different not only in terms of their ethnic religion, political views, but also in terms of age, gender, interests, upbringing, financial status, and so on. The most obvious signs of discrimination are: prejudiced attitude; presence of resentment, boorish behavior, humiliation and violence; unjustified refusal to hire, train and develop professional skills; disrespect for other people's opinions, religious, political, moral views; exaggeration of their own achievements in front of others.

Ukraine, as a state through the Constitution and laws, guarantees to all peoples, national groups, citizens living on its territory, equal economic, political, social and cultural rights, the violation of which is prohibited on national grounds and punishable by law. Unfair treatment of people who differ on the basis of race is one of the most common forms of division and unfair treatment of a person and is called racial discrimination. It affects many social groups and has a long history. Ever since the great geographical discoveries of the country, colonies and persons of other nationalities have been restricted in their freedom and rights due to racial differences and differences in skin color. In our opinion, these contradictions can lead to violent conflicts. Anti-discrimination activists are proposing to achieve equality for people regardless of their skin color.

The issue of discrimination is one of the most relevant and urgent for most of the countries in the world. One of the widespread forms of discrimination is on the grounds of sex in employment is manifested in the following, for example: division into «female» and «male» professions and types of work; actual exclusion of women or men, on the grounds of their sex, from receiving professional training or education in a particular profession; the gap in wages of women and men, within one industry or profession; informal employment, where pregnant women and mothers with children under three years of age cannot receive legally guaranteed social benefits and benefits related to their reproductive work; different attitudes towards employees, perception and attitude towards women as secondary workers; discrimination related to pregnancy and responsibilities for caring for a child or a sick family member; refusal of requests from employees to reconcile work schedule with family responsibilities.

There is another very famous and relevant kind of discrimination called «Black Lives Matter». It is an international activist movement that aims to combat violence against blacks. African Americans have been complaining for decades about law enforcement atrocities, including racial profiling, in which a person is detained on the basis of skin color, nationality, religion, or gender. It all started with the story of the murder of African-American George Floyd. His death, more than any other before, sparked protests in support of the Black Lives Matter civil rights movement. Thousands took to the streets in Minneapolis, other US cities and around

the world. In the early days of the protests in the United States were rather peaceful, but soon escalated into violence.

One more example of discrimination is on the basis of a person's origin, e.g., a child is not taken to a state kindergarten because he/she is from a Roma family, a woman is not served in a store because the client does not speak the «right» language. This phenomenon, which degrades human dignity, takes various forms.

Discrimination can be direct and indirect. Direct discrimination is manifested in a situation when a person is treated worse than another person, because of certain characteristics, openly and without reservations. For example, landlords refuse to rent an apartment to a disabled (blind) couple, arguing that they will «burn the apartment because they can't see it». Moreover, there is no other reason for refusal to the disabled, just fear and distrust them, as potential tenants are employed, solvent and independent.

Indirect discrimination – when, under the same situation or rules for all, a person or group of people is in a worse position than others because of their features. Thus, solid stairs and the absence of an elevator in a public institution discriminate against all visitors who use a wheelchair.

When a child is insulted at school by peers and teachers give worse grades because their parents do not regularly give money for gifts and do not have a car, this is an example of property discrimination. In order to minimize this discrimination, first of all, everyone who witnesses it must defend the rights of those who are rejected. There should be special events among the population aimed at educating and promoting respect for citizens, regardless of their nationality. Those who have been the victims of discrimination should not remain silent about this, but must contact the relevant authorities and demand a solution to the situation and compensation for damages.

Discrimination itself will not go anywhere if it is not fought. Therefore, each of us must treat all people with respect, no matter what race they are. We need to be or become more tolerant and fair, and therefore more humane towards others, in order to eradicate such a negative phenomenon in society.

Дар'я КОЛЯДА
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Надія БУБЛИК,
старша викладачка кафедри кримінального процесу,
кандидатка юридичних наук

ПРАВО НА МАТЕРИНСТВО ТА БАТЬКІВСТВО В ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Право на материнство та батьківство в українському законодавстві прописане в Сімейному кодексі України (далі – Кодекс), а точніше стаття 49

говорить, що жінка має право стати матір'ю, а стаття 50 дає таке право й чоловікам. Це особисті немайнові права подружжя. Саме визначення материнства (батьківства) в Сімейному кодексі України відсутнє. Але у юридичній літературі материнство визначається як забезпечена законом можливість жінки здійснювати репродуктивну функцію – народжувати дітей, утримувати та виховувати їх.

Один з основних міжнародних нормативних актів з охорони природних прав людини – це Європейська конвенція з прав людини. Ця Конвенція була відкрита для підписання 4 листопада 1950 року, а чинності набула 3 вересня 1953 року. Вона була створена відповідно до Загальної декларації прав людини. Її основна мета – дотримання країнами-учасниками на своїй території прав та основоположних свобод людини.

Так як право на материнство (батьківство) є природним невід'ємним правом особи (матері або жінки) стати матір'ю (батьком) дитини та мати певні права та обов'язки щодо неї. Тому Конвенція також піклується про це право. Згідно статті 8 Конвенції про захист прав та основоположних свобод кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції, органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Ще однією силою, яка забезпечує дотримання прав та основоположних свобод людини, є Європейський Суд з прав людини. Якщо Європейська Конвенція з прав прописує та зазначає ці права та свободи, то Європейський Суд їх захищає. Тобто Європейський Суд з прав людини є міжнародним органом, який за умов, визначених Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод, може розглядати заяви, подані особами, які скаржаться на порушення своїх прав. Підставами звернення може бути: якщо особа вважає, що вона є потерпілою однією з держав, Суд розглядає лише ті заяви, в яких порушено гарантовані Конвенцією та протоколами до неї права людини та основоположні свободи.

Вперше питання, яке стосувалося права на материнство (батьківство), в Європейському Суді з прав людини було розглянуто в 1979 році. Ця справа отримала назву «Маркс проти Бельгії». Обставини були такі: пані Паула Маркс мала доньку Александру Маркс, не знаходячись в шлюбі. Згідно тогочасного бельгійського законодавства, якщо дитина народилася в шлюбі, материнство автоматично реєструється, якщо поза шлюбом, від матері вимагалася заява про визнання, котру слід подати до органу реєстрації цивільного стану. Та цей акт в недостатній мірі підтверджує материнство. Тому через рік після народження доньки пані Маркс почала процедуру всиновлення. Заявниця стверджувала,

що така процедура реєстрації порушує статті 8 та 14 Конвенції про права людини та основоположних свобод. Суд зазначив, що внутрішнє законодавство держави повинно будуватися так, щоб зацікавлені особи могли вести нормальне сімейне життя. У статті 8 Конвенції прописано про необхідність поваги до сімейного життя. Це передбачає наявність у внутрішньому законодавстві правових гарантій, які робили б можливою інтеграцію дитини в сім'ю з моменту народження.

Також доволі суперечливим є питання в аспекті про те, чи може особа відмовитися від реалізації свого права на батьківство і чи можна змусити її до відтворення. Так в справі «Босо проти Італії» підняли питання про пропорційність інтересів батька та матері під час прийняття рішення про штучне переривання вагітності. Згідно справи дружина вирішила перервати вагітність, незважаючи на протест заявника. Заявник скаржиться на порушення своїх прав як потенційного батька і права ненародженої дитини на життя. Так він був не задоволений, що переривання вагітності дає право жінці вирішувати, чи робити аборт, чи ні, і не враховує заперечення з боку батька. Суд постановив, що право на приватне життя батька не може тлумачитися так широко, щоб містити право консультуватися з приводу аборту, який має намір зробити жінка.

В темі абортів також потрібно звернути увагу на наявність права стати батьками та право відмовитися від реалізації даного права. Так в справі «Тисьонц проти Польщі» заявниця страждала на важку форму міопії. Коли вона завагітніла, в неї вже було двоє дітей. Офтальмологи, в яких спостерігалася жінка, видали сертифікат, в якому зазначили проблеми, які спричиняють ризик в цій ситуації: зір та те, що попередні рази вона народжувала за допомогою кесаревого розтину. В гінекологічному акушерському відділенні публічного госпіталю у Варшаві лікар не визнав ці підстави вагомими для штучного переривання вагітності. Отже, після народження третьої дитини її зір дуже зіпсувався. На думку Суду, польським законодавством не передбачено ефективного механізму, здатного забезпечити належні умови проведення аборту [1].

Отже, право на материнство та батьківство є одним з природніх прав людини. Тому ці права захищаються як на державному рівні (Конституцією України, Сімейним Кодексом України), так і Європейською Конвенцією з прав людини та основоположних свобод. Для того, щоб гарантувати захист цих прав та свобод, був створений Європейський Суд з прав людини. Цей Суд уже має практику у вирішенні питань про права на материнство (батьківство). В ході своїх рішень він допомагає державам зрозуміти недосконаліть їх законодавства, показати те, що світ не стоїть на місці і тому закони також потрібно корегувати відповідно до сучасних умов.

Література:

1. Право на батьківство в рішеннях Європейського суду з прав людини. Аналітика. Українська гельсінська спілка з прав людини. https://helsinki.org.ua/articles/pravo-na-batkivstvo-v-rishennyah-evropejskoho-sudu-z-prav-lyudyny/

Валентина КУПЧИШИНА, Дмитро ВЕРБИЦЬКИЙ
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ПОНЯТТЯ «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ-ПСИХОЛОГА

Глобальні зміни характеризують сучасне суспільство. Як зазначає А. Молчанова: «У процесі цих змін відбувається заміна попередніх ціннісних орієнтирів на нові, іще недостатньо сформовані, щоб почувати себе впевнено. Одним з принципів ціннісного самовизначення є ціннісний підхід, при якому толерантність не зводиться до простих стереотипних дій, – це цінність і життєва позиція, вона проявляється в наслідок сподівань особистості, орієнтацій і вчинків із відповідними ідеалами, цінностями та змістами на основі здійснення свідомого вибору певної позиції, прийняття відповідального рішення [6, с. 8]».

А. Толкачова підкреслює, що актуальність проблеми виховання толерантності пояснюється тим, що «в умовах сьогодення в українському суспільстві практично відсутні об'єктивні умови для виховання толерантності в молодого покоління. Пов'язано це, у першу чергу, з послабленням ролі держави і падінням її авторитету в суспільстві й світі, економічною кризою зі зменшенням цінностей вітчизняної історії, культури, нації в цілому. До числа «негативних» чинників у цьому випадку можна віднести такі: криміналізацію суспільства; скорочення можливостей для «чесної праці»; поширення бідності; поступове руйнування традиційних родинних зв'язків; універсалізацію товарно-грошових відносин, унаслідок якої коло прошарків суспільства, яке охоплює культ грошей, постійно збільшується [7, с. 31]».

Поняття «толерантність» з латинської «tolerancia» – витривалість; терпимість; допустиме відхилення. Ключовим змістом усіх цих слів є відсутність небажаної реакції індивіда в ситуації, коли вона можлива або практично вимушена.

«Толерантність – це те, що робить можливим досягнення миру і веде від культури війни до культури миру», – зазначається в Декларації принципів толерантності, прийнятій генеральною Конференцією ЮНЕСКО в 1995 році. Іншими словами, толерантність – це миролюбність, терпимість до етнічних, релігійних, політичних, конфесійних, міжособистісних розбіжностей,

визнання можливості рівноправного існування «іншого». Крім того, толерантність – це людська чеснота: мистецтво жити в світі різних людей та ідей, здатність мати права і свободи, при цьому не порушуючи прав і свобод інших людей. В той же час (і це дуже важливо) толерантність – це не поступка, поблажливість чи потурання, а активна життєва позиція на основі визнання іншого [4, с. 37].

Зміст терміну «толерантність», його особливості розкриваються у наукових дослідженнях як вітчизняних, так і закордонних науковців. Підходи до вивчення толерантності у психології надзвичайно різноманітні: досліджено загальні підходи до толерантності як психологічного (А. Асмолов, С. Братченко, А. Орлов та ін.), так і соціально-психологічного явища (Г. Бардієр, Г. Солдатова, Т. Скрипкіна та ін.), безліч робіт присвячено психолого-педагогічному аналізу толерантності (А. Погодіна, М. Рожков, О. Попова та ін.), у соціальній психології першочергова увага приділяється вивченню толерантності як терпимості до будь-яких відмінностей (Д. Бродський, А. Гербер, Н. Мольденгауер та ін.), толерантність аналізується в межах проблеми спілкування (Г. Кожухар, В. Лабунська, Л. Рюмшина та ін.), як стійкість до несприятливих впливів (Є. Мілерян, В. Лебедєв, М. Комада та ін.). Проблема міжособистісної толерантності розроблена в теоретичному плані в роботах В. Бойко, І. Гриншпун, Г. Кожухар, Ю. Мухіної, Г. Оллпорт [1, с. 12–22].

Сучасні науковці (Т. Атрощенко, І. Бех, О. Біда, П. Дзюба та ін.) поняття «толерантність» розглядають як соціально важливе явище, норму життя у демократичному суспільстві, що визначається одним з головних принципів взаємовідносин між людьми, що виступає ключовим елементом в професії психолога.

Аналіз наукової літератури засвідчив різноманітні концептуальні аспекти розгляду проблеми толерантності. Л. Липшиць у своєму дослідженні відмічає: Т. Атрощенко, І. Бех, Г. Солдатова та ін. досліджували проблему толерантності з точки зору культури міжнаціонального спілкування. Феномен толерантності у морально-етичному контексті висвітлено у наукових доробках А. Маслоу, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. Дж. Бенкс, П. Горскі та ін. присвятили свої наукові праці сучасним підходам до виховання толерантності. О. Матієнко наголошує, що сутність поняття «толерантність» є синонімом «терпимості» та має однаковий переклад і тлумачення, незважаючи на різні політичні та культурні традиції у багатьох країнах світу [5, с. 165].

Цікавим є розгляд поняття толерантності крізь призму міжкультурної комунікації. Так, Ф. Бацевич розглядає «толерантність міжкультурну» та пов'язує її зі «ставленням з розумінням (а часто з інтересом і симпатією) до наявних відмінностей у комунікативній поведінці учасників міжкультурної комунікації [2, с. 174]».

Значний внесок у розробку проблеми толерантності зробили Л. Толстой (концепція непротивлення злу насиллям), А. Швейцер (концепція покірливості та світорозуміння), М. Реріх (концепція терпимості як активної форми взаємодії) та ін. Отже, спираючись на дослідження філософів, толерантність – це «процес творення самого себе, який бере початок з людської свободи, з підняттям над власними егоцентричними інтересами та потребами [7, с. 32]».

Професійна діяльність фахівців має свої особливості та вимоги. Фахівець-психолог у своїй професійній діяльності керується різноманітними нормативними документами. Н. Афанасьєва з цього приводу акцентує увагу на тому, що «актуальність розвитку у людей толерантності зафіксована в цілому ряді спеціально прийнятих документів і цільових програм. Так, міжнародним співтовариством прийнята Декларація принципів толерантності. Під егідою цього документу було розроблено безліч різноманітних методик і технологій розвитку толерантності, які активно використовуються і сьогодні [1, с. 13]».

У своїй професійній діяльності фахівець-психолог активно застосовує усі компоненти толерантності. Так, зміст когнітивного компоненту толерантності полягає в усвідомленні та прийнятті усієї складності, багатовимірності як самої життєвої реальності, так і варіативності її сприйняття, розуміння і оцінювання різними людьми, а також відносності, неповноти та суб'єктивності власних уявлень і своєї картини світу. Емоційний компонент розкривається через роль емпатії в толерантних відносинах. Для поведінкового компоненту характерна велика кількість конкретних умінь і здібностей (уміння толерантно спілкуватися з клієнтом, висловлювати свої думки, давати оцінку діям інших людей, знаходити компроміс при вирішенні спірних питань, домовлятися та йти на співпрацю з співрозмовником тощо. Особистісний компонент характеризується особистісними рисами фахівця-психолога (світоглядна та життєві позиції, відповідальність за власне життя тощо). Саме ці аспекти усіх компонентів розкриваються в Декларації принципів толерантності і підтверджуються в Етичному кодексі психолога [6, с. 61–62].

Література:

1. Афанасьєва Н. Є., Гончарик І. А. Соціально-психологічний тренінг як метод розвитку толерантності психолога в умовах навчання у ВНЗ. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2016. Вип. 19. С. 12–22.

2. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ, 2007. 174 с.

3. Бондырева С. К., Колесов Д. В. Толерантность. Введение в проблему. Москва – Воронеж, 2003. 273 с.

4. Зеленов Є. А. Педагогіка толерантності та діалог культур як основи планетарного виховання учнівської молоді. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2011. № 3 (44). С. 36–43.

5. Ліпшиць Л. В. Толерантність як ціннісна складова професійної компетентності майбутніх фахівців морської галузі. *Педагогічний альманах*. 2020. Вип. 46. С. 163–169.

6. Молчанова А. О. Толерантність як ціннісна основа професійної діяльності педагога. Київ, 2013. 188 с.

7. Толкачова А. С. Толерантність як психолого-педагогічна проблема. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. 2016. Вип. 3. С. 31–35.

Юлія ЛЕБЕДЄВА
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

«CANCEL CULTURE» ЯК ПРАВОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

Виходячи з взаємозв'язку досліджуваного феномену з правом, варто зазначити, що канселінг, «культура скасування», «cancel culture» являє собою форму остракізму, коли внаслідок суспільного резонансу особа опиняється поза правокультурним середовищем соціуму за неприйнятну з погляду загалу поведінку. Він здійснюється за допомогою спеціальних техніко-соціальних прийомів і засобів дискримінації особи, приниження її честі та гідності, агресивного переслідування, застосування насильства [4].

Розуміння співвідношення «cancel culture» з такими суміжними категоріями як булінг, шеймінг, остракізм та абьюз особливо яскраво проявляється через специфіку структури канселінга. У типових елементах структури: суб'єкт, об'єкт, вплив, особливою значущістю наділений останній. Вплив канселінга здійснюється через дискримінацію людини, приниження її честі та гідності, яке виражається в непристойній формі, агресивне переслідування, застосування насильства з подальшим виключенням особи з різного роду колективів. Таким чином, цькування (булінг), остракізм, шеймінг, абьюз є спеціальними засобами такого впливу [1].

Мета подібного впливу, мета канселінга – «вилучити» особистість з правокультурного середовища соціуму. Так, виходячи з уявлення про специфіку впливу, можливих суб'єктів канселінга (владних і невладних), особливості об'єкта (незалежність, особистісна цілісність і недоторканність, нематеріальні блага, що належать особі), можна зробити висновок про те, що канселінг являє собою єдність процесу «вилучення» (діяльнісний аспект), техніко-соціальних прийомів і засобів (інструментальний аспект) і результату (соціально-правовий аспект).

В рамках інструментального аспекту примітні техніко-соціальні способи і засоби, що забезпечують функціонування феномена «культури скасування». Абстрагуючись від доктринального спору про відмінність прийомів і засобів, можна перерахувати основні одиниці інструментарію канселінга: дискримінація, приниження, агресія, переслідування, вигнання, а також особливий техніко-соціальний засіб – мем-ідея. Мем – одиниця інформації, здатна швидко поширюватися, сприйматися, множитися. Появу мемів зумовила висока швидкість передачі інформації, що дає можливість популяризувати погляди у публічній сфері [2]. В умовах діджиталізації, що надає низку можливостей для висловлення думки, підтримки, засудження людей і їх вчинків, меми детермінують, формують, трансформують ставлення до подій і особистостей. Меми, як і канселінг, часто пов'язані з правом, обумовлені ним, детермінують зміни в праві, впливають на правосвідомість і є частиною правової культури [3].

З урахуванням методів, прийомів і окремих наслідків канселінга цей феномен служить своєрідним інструментом впливу соціуму на неетичні, протиправні прояви, може детермінувати негативні правові наслідки. Відсутність гнучкості, механізмів стримування, чітких меж допустимого в процесі «вилучення» суб'єкта з правокультурного середовища здатні породжувати небезпечні наслідки.

Підсумовуючи зазначимо, що канселінг – це відносно самостійний соціальний механізм, що через взаємодію різних елементів соціуму дозволяє знижувати напруженість за рахунок вираження негативних емоцій в публічному просторі. Можна припустити подальшу роботу над новими формами комунікації в правокультурному середовищі, у зв'язку з чим особливої актуальності набуває глибокий доктринальний аналіз феномену «культури скасування». Необхідною є оптимізація, модернізація і співрозмірне обмеження цього процесу, пошук шляхів використання «cancel culture» як інноваційного техніко-юридичного феномену.

Література:

1. «Cancel culture», a rhetorical construction – Grow Think Tank. 30 August 2021. https://www.growthinktank.org/en/cancel-culture-a-rhetorical-construction/

2. Dawkins R. The Selfish Gene. 4th ed. United Kingdom: Oxford University Press, 2016.

3. Pepoli K. Meme A New Unit of Language. Medium. 24 October 2020. https://medium.com/@kmpepoli/meme-a-new-unit-of-language-9653c35a44cb

4. View of Understanding cancel culture: Normative and unequal sanctioning. Volume 26, Number 10, 4 October 2021. https://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/10891/10177

Наталія ЛЮТКО
Хмельницький національний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЗЛОЧИННА ОСОБИСТІСТЬ» В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сутність сталого розвитку проявляється у якісних змінах тих територій, які розвиваються на засадах/принципах ефективного демократичного управління на місцевому рівні, що надає змогу переходити на новий, якісний рівень. У наукових колах домінує справедлива думка відносно того, що стійкому розвитку властивий багатоаспектний, багатокомпонентний, багатовимірний (власне, мова йде про людський, духовно-етичний, соціальний, економічний, екологічний, правовий, політичний, культурний виміри) характер. Цілі сталого розвитку – це ключові напрямки розвитку країн, що були ухвалені на Саміті ООН зі сталого розвитку і нараховують 17 пунктів Глобальних цілей, яким відповідають 169 завдань. Одна із таких глобальних цілей зазначена у пункті 16 «Мир, справедливість та сильні інститути», а отже, основним завданням людства є сприяння розбудові миролюбного і всеохоплюючого суспільства задля сталого розвитку та забезпечення всім доступу до правосуддя і створення ефективних, підзвітних та інклюзивних інституцій на всіх рівнях.

На сьогодні високий рівень збройного насильства і нестабільності справляють руйнівний вплив на розвиток будь-якої країни. В умовах конфлікту чи за відсутності верховенства права також поширені сексуальне насильство, злочинність, експлуатація і тортури, а країни повинні вживати заходи для захисту тих, кому загрожують найбільші ризики. Саме цілі сталого розвитку спрямовані на значне скорочення всіх форм насильства та злочинної поведінки. Сталий соціальний розвиток неможливо забезпечити без значного скорочення всіх форм насилля та злочинної поведінки.

В контексті реалізації цього завдання важливого значення набуває дослідження феномену «злочинна особистість». Поняття особистості злочинця, на думку багатьох учених, включає в себе комплекс соціально-демографічних, соціально-рольових, або функціональних, психологічних ознак, що певною мірою пов’язані зі злочинними діями, характеризують його суспільну небезпеку, пояснюють причини скоєння злочину. Як наголошують І. М. Даньшин та А. П. Закалюк, особа злочинця – це сукупність суттєвих та усталених соціальних властивостей та ознак, соціально значущих біопсихічних особливостей індивіду, які об’єктивно реалізуючись у конкретному вчиненому злочині, надають вчиненому діянню характер суспільної небезпеки, а винному – властивість суспільної небезпечності, у зв’язку з чим особа притягається до кримінальної відповідальності, передбаченої кримінальним законом [1].

Як вважають деякі кримінологи (Ю. Ф. Іванов, О. М. Джужа), варто розрізняти суспільну небезпечність типів осіб злочинців і конкретних злочинців. На їх думку, з якою варто погодитися, суспільна небезпечність особи визначається не лише характером вчиненого, але й місцем, що обіймає злочинна поведінка та його мотивація в усій системі особливих рис і поведінки суб'єкта загалом, співвідношенням між соціально значущими негативними та позитивними характеристиками особистості. Так, вчені визначають поняття «злочинна особистість» як сукупність соціально значущих характеристик, ознак, зв'язків і відносин, які характеризують людину, винну в порушенні кримінального закону, в поєднанні з іншими (неособистими) умовами й обставинами, що впливають на її злочинну поведінку. Стосовно ж «особи, що вчинила злочин», то вона не має системи негативних ознак [3]. Варто визнати умовність пропонованого розподілу на злочинців і осіб, які вчинили злочини. Він логічно небездоганний, оскільки злочинна діяльність нерідко кваліфікується як один злочин і, отже, злочинці – це різновид людей, винних у злочинах.

Крім того, В. О. Меркулова стверджує, що особистість злочинця є кримінологічним поняттям, яке окрім ознак суб'єкту злочину має й інші, які характеризують особу, що вчиняє злочин. Воно є поняттям більш широким ніж суб'єкт злочину і включає й інші ознаки, якості особи, внутрішню структуру особистості тощо [4].

Отже, враховуючи вище зазначене, можна сформулювати визначення поняття «злочинна особистість». Злочинна особистість – сукупність стійких соціально значущих характеристик, ознак і властивостей індивіда, які характеризують винну у порушенні кримінального закону особу та, об'єктивно реалізуючись у конкретно вчиненому злочині, надають особі та вчиненому нею діянню характеру суспільної небезпечності, у зв'язку з чим дана особа притягається до кримінальної відповідальності.

Вітчизняні кримінологи визначають структуру особи злочинця, що поділяється на такі основні елементи:

1) соціально-демографічні ознаки, які охоплюють відомості про стать, вік, рівень освіти, сімейний стан, рід занять, наявність постійної роботи, її тривалість, частоту зміни місця роботи, інші джерела матеріального доходу, національність, громадянство, місце проживання тощо;

2) особистісно-рольові властивості, оскільки кожна людина у різні періоди свого життя виконує певні соціальні «ролі»; наявна соціальна структура пропонує особистості, яка формується, велику кількість соціальних ролей, що породжуються сучасним потенціалом розвитку економіки, управління та соціального середовища, а усвідомлення своєї соціальної ролі дає особі змогу краще пристосовуватися до суспільного життя;

3) морально-психологічні якості, а саме її внутрішній світ, переживання та почуття – ця група ознак структури особистості охоплює широке коло

найрізноманітніших проявів внутрішнього «Я», потребнісно-мотиваційні й інтелектуальні властивості, широту світогляду, ціннісні орієнтації і суспільно значущі риси характеру, емоційно-вольові якості тощо;

4) риси правової та моральної свідомості відіграють важливу роль у становленні особистості, оскільки життя в соціумі зумовлює необхідність дотримання певних правил поведінки та законів;

5) психічні відхилення, спричиненні черепно-мозковими травмами, психічними захворюваннями (олігофренія, психопатія тощо) або іншим хворобливим станом, установленим під час проведення судово-психіатричних експертиз;

6) кримінально-правові ознаки – суд під час призначення покарання має враховувати характер і ступінь суспільної небезпечності вчиненого злочину, особу винного, його ставлення до вчиненого й обставин справи, які пом'якшують або обтяжують відповідальність, зокрема до таких ознак можна віднести характеристику вчиненого злочину, те, чи був він вчинений одноособово чи групою осіб, вчинення злочину сталось вперше чи неодноразово, інформацію про попередній антисуспільний спосіб життя особи; вид і строк призначеного покарання, визнання вини у вчиненому злочині тощо; обставинами, що пом'якшують або обтяжують покарання, визнаються встановлені судом за конкретною справою (провадженням) об'єктивні та суб'єктивні чинники, що не є ознаками конкретного складу злочину і не впливають на його кваліфікацію, проте свідчать про зниження чи підвищення суспільної небезпечності вчиненого діяння та/або особи винного, а отже, вважаються підставами для пом'якшення чи посилення покарання;

7) загальнозначущі позитивні людські якості мають не обмежувальний характер і знаходять свій вияв у прагненні до позитивної діяльності, творчості тощо, що може відвернути особу від вчинення злочину або суттєво підвищити шанси на повернення її до соціуму і в майбутньому приносити користь суспільству [2].

Ознаки, що характеризують особу злочинця, перебувають у взаємозв'язку та взаємозалежності. Так, соціально-демографічні ознаки особи значною мірою визначають її соціальні ролі й поряд з останніми є вирішальним фактором у формуванні моральних і психологічних характеристик особи. Особливості особи, які обумовлюють антисуспільну поведінку, є результатом певних умов життя, виховання, впливу, зв'язків та ін.; вони призводять до вчинення злочину не автоматично й фатально, а під впливом зовнішніх умов і обставин, конкретної ситуації, при участі свідомості і волі особи, яка має можливість вибрати різні варіанти поведінки.

Таким чином, особистість злочинця знаходиться в полі зору юридичної, психологічної та соціальної наук. Вчені дійшли висновку, що успішна боротьба із злочинністю є неможливою без урахування особистісного фактора, так як у процесі розкриття злочинів та їх профілактики фахівці мають

враховувати усі чинники: індивідуально-особистісні поведінкові прояви, соціальні та біологічні аспекти. Без визначення специфічних рис злочинця, шляхів формування кримінальних нахилів не можливо протидіяти тим чи іншим видам злочинів та злочинності загалом, що, в свою чергу, негативно впливатиме на сталий розвиток суспільства.

Література:

1. Даньшин И. Н. Общетеоретические проблемы криминологии : Монография. Харьков, 2005. 107 с.

2. Денисов С. Ф. Особа злочинця в кримінологічній теорії України. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2020. № 1 (22). С. 152–159.

3. Кримінологія : Навчальний посібник / Ю. Ф. Іванов, О. М. Джужа. Київ, 2006. 264 с.

4. Меркулова В. О. Кримінальна відповідальність і окремі теоретичні та соціально-правові аспекти. Одеса, 2007. С. 59–60.

Valeriia MANIK
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Iryna NIKITINA,
senior lecturer of Social Sciences and Humanities Department

RELIGIOUS TOLERANCE IN THE MODERN ASPECT OF RELATIONS BETWEEN UKRAINE AND EUROPE

The analysis of the accumulated database allowed researchers to recommend some measures necessary to improve the state of religious tolerance between Ukraine and Europe. The most important of them are the following [1, p. 862]:

1) Promoting the tolerance of citizens should become one of the strategic principles of Ukraine's domestic policy. Despite legal sanctions for encouraging intolerance and hostility between religions, many churches and politicians openly call for religious conflict and demonstrate their commitment to a particular church or particular church in the media. None of them was punished.

2) Education on religious tolerance should begin at home and at school. And the Ministry of Education should not tolerate schools and respect the right of parents to raise their children on the basis of religious morality. A very important prerequisite for teaching students about tolerance is the use of appropriate history textbooks – schools should not have one-sided, distorted, distorted history textbooks.

3) The Ukrainian media must «turn» to religious tolerance. And above all, they must forget the word «cult», which all world religions consider an insult (in our request is «Channel 5») Institutions and press agencies must read the future journalist as he wants.

4) Government officials at all levels need to improve their religious education. Officials need to know that everyone has the right to freedom of religion and that they, the officials, must protect this human right. Today, the word «tolerance» is used very selectively – depending on the preferences of the official. It must happen that the slightest disrespect for the faith (of any faith) of civil servants is an offense.

5) Due to the unsatisfactory state of religious education, it is necessary to carry out various inter-religious and sectarian activities as often as possible in order to harmonize positions, maintain the consensus of citizens and, ultimately, and broaden the horizons.

At the present stage, we can state the growing role of the religious factor in international relations. This is due to the increasing importance of cultural factors in the formation of world politics due to the emergence of a certain ideological vacuum after the crisis of communism [2, p. 206].

If during the Cold War the world was divided into ideological groups, now other values come to the fore: the historical past of peoples, religions, languages, belonging to certain cultural groups, nations, civilizations.

References:

1. Academic Religious Studies / Ed. A. Kolodny. Київ, 2000. 862 p.

2. Actual problems of state-church relations in Ukraine : Scientific collection. Ed. V. D. Bondarenko, A. M. Kolodny and others. Київ, 2001. 206 p.

Mukhailo MERKULOV
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Iryna NIKITINA,
senior lecturer of Social Sciences and Humanities Department

THE ROLE OF CIVIL SOCIETY IN RESOLVING MODERN CONFLICTS

The role of civil society in conflict prevention must be fully recognized. Both the United Nations and regional organizations must do more to reap the comparative advantages of civil society in terms of tangible local presence and expertise. Knowledge of local traditions and participation in peaceful negotiations are key to the success of peace processes, be it conflict prevention or peace building. Priority must continue to be given to ensuring dialogue, transparency and accountability.

Civil society is often far ahead of us in identifying new threats and concerns. This is undoubtedly one of his main roles. Civil society organizations are also indispensable in «parallel» and «international» diplomacy, which often underlies successful formal diplomacy and post-conflict political and reconciliation processes. In some cases, they may come into contact with local parties that governments or the United Nations cannot reach.

It is widely recognized that when it is peace, civil society plays a key role in strengthening democratic governance. However, in the course of conflicts, civil society can have a much more significant influence on politics. Since during conflicts there is an increase in politicization, while the institutional framework becomes less rigid, at such a time, civil society can become more active. While civil society can be quite inert in a stable political system, during a conflict the degree of its mobilization can increase. At the same time, politicization acquires a qualitatively different character, since the issues of life and death are at stake.

In contrast to peacetime, during conflicts, due to the existential nature of politics and the accompanying desire to reduce risks, other social incentives for mobilization appear. Accordingly, such a political situation affects various spheres of life, which leads to the activation of various social forces in many segments of society. Due to different interpretations of the causes of the conflict and how to act, the actions of representatives of civil society can be aimed at deepening the conflict, maintaining status and promoting a peaceful settlement.

The ongoing conflicts in Syria, Libya and Ukraine, as well as the historical conflicts in Rwanda, Cyprus, Mozambique, East Timor, the former Yugoslavia, or the Israeli-Palestinian conflict are clear examples of the significant role civil society organizations play in conflicts.

The role of civil society in conflict prevention is not only important but also irreplaceable. As an example, I would like to cite several situations in which we cannot do without civil society.

Firstly, a lasting and lasting solution to human security is to root out the causes of conflict. To root out these causes, it is necessary to ensure the involvement of civil society at the local level. Dialogue and cooperation with civil society is an important factor in our efforts to achieve our overarching goal of continuing the peaceful development of democratic and pluralistic societies.

Secondly, early warning is one of the main conditions for conflict prevention. It is important to have the necessary knowledge and information in order to take timely and adequate measures to prevent the emergence of conflicts. Early response also requires early warning. Civil society is well placed to identify early signs of potential conflict. National and international non-governmental organizations, national human rights organizations, women's organizations and representatives of minorities and indigenous peoples are all examples of civil society representatives who have direct information about the growing tensions in fragile societies. Civil society members are giving us the first signal of alarm, and we must listen to it and act when necessary.

Civil society and non-governmental organizations can play an important role in the democratic process and in fostering lasting peace and stability, but their potential, in particular at the local level, is low. In my opinion, this potential should be built up and developed. In this regard, closer and more effective cooperation and

coordination are needed with the United Nations and with regional and subregional organizations.

In addition, it is imperative that the United Nations take greater account of the views and expertise of these critical actors in the development of policy responses to conflict prevention. The Security Council, in particular, must be informed of these views through reports on potential conflict situations. The Council should also take into account the views of local actors during its visits to areas of potential conflict. Arria formula meetings are particularly useful tools as they provide the Security Council with an opportunity to obtain independent information on a situation that could potentially lead to destabilization in a particular country. Such meetings prompted the members of the Council to come to the conclusion about the need for preventive action.

Finally, civil society often plays a critical role as peace brokers and as local partners in mediation efforts between parties to conflict. In societies plagued by ethnic, political and religious tensions and mistrust, the active participation of civil society can help prevent open conflict and achieve reconciliation. Building confidence between the conflicting parties is the foundation of peace-building.

Thus, the problem of the place and role of civil society institutions in the emergence and functioning of internal political conflicts, their prevention and settlement today occupies one of the central places in theoretical research and in practice. The version of the solution to this problem proposed in this work does not pretend to be an absolute truth. For a more effective solution to this problem, further theoretical and applied research is required.

Любов МІРОШНІЧЕНКО, Софія ДІДКІВСЬКА
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

СУРЖИК – ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Мова – це душа народу та невичерпне джерело, яке допомагає кожному ідентифікувати себе у суспільстві. Однак, незважаючи на те, що українська мова має безліч слів та окремих фраз, які вже сформували золотий фонд чистого, літературного мовлення, існує таке поняття як «суржик».

Суржик – це явище, яке повсякденно функціонує у побутовому житті та значно «полегшує» процеси мовлення, адже цей так званий «мовний покруч» не вимагає від людини дотримання чистоти мовлення та є проявом поєднання елементів двох або декількох мов в одне ціле. Олександра Сербенська говорить про суржик наступне: «Сьогодні слово «суржик» почали вживати і в ширшому розумінні – як назву здеградованого, убогого духовного світу людини, її відірваності від рідного, як назву для мішанини залишків давнього, батьківського, з тим чужим, що нівелює особистість, національно-мовну свідомість. Мішаниною двох мов – української та російської – говорить

частина людності України, хоч загально відомо, що користуватися сумішшю з двох мов – це одне з найтривожніших явищ загальнопедагогічного характеру. Скалічена мова отупляє людину, зводить її мислення до примітива, адже мова виражає не тільки думку. Слово стимулює свідомість, підпорядковує її собі, формує. Суржик в Україні є небезпечним і шкідливим, бо паразитує на мові, що формувалась упродовж віків, загрожує змінити мову… [7]». Висловлювання Олександри Сербенської є цілком об'єктивним та має міцне підґрунтя, адже суржик не лише є актуальною проблемою сучасної української мови, але і набирає значних обертів.

На території України популярним є суржик, який сформувався у результаті поєднання двох мов, а саме: української та російської, рідше – української та польської. Зазвичай таке явище є характерним для тих регіонів, які знаходяться на межі двох країн, бо місцеві чують мову, якою розмовляють їх сусіди та починають на рівні підсвідомості використовувати окремі слова у поєднанні зі своєю, вже рідною мовою. Однак незважаючи на вище наведений факт, суржик розповсюдився набагато далі та почав функціонувати всюди: на вулицях міста, по телебаченню, навіть у деяких статтях він не є виключенням.

На думку українського мовознавця, доктора філологічних наук Олександра Тараненка, носії суржику намагаються наблизити українську мову до російської. Це відбувається на морфологічному та на лексичному рівні і аргументується недостатнім володінням людиною українською, або, навпаки, російською мовою. Фактично використання «двомовності» є проявом того, що людина, яка формує словосполучення всупереч нормам рідної мови, або використовує слова, що є абсолютно нехарактерними для української мови, є необізнаною, адже свідомо ігнорує культуру мовлення. Навіть читаючи зараз п'єсу Миколи Куліша «Мина Мазайло», такі репліки головного героя, як: «Бахнуть сеном єво над лувами», або його навчання «правильним проізношеніям» формують певне уявлення про нього як про досить нерозумного та несерйозного персонажа.

Говорячи про середовища існування суржику, варто зробити акцент на тому, що раніше його дійсно можна було прослідкувати переважно у прикордонних містах, однак зараз, у сучасному світі, він зустрічається набагато частіше, тобто не має чітко сформованої територіальності. Наприклад, до використання суржику досить часто звертається молода частина населення: школярі, юнаки та студенти. Це відбувається під час спілкування з метою посилення комічного ефекту власного висловлювання, тобто для надання більш жартівливого сенсу.

Вчені зауважують, що протидіяти суржику досить важко, особливо на суспільному рівні, однак існують загальновідомі поради, які можуть допомогти підтримувати чистоту власного мовлення та запобігти розповсюдженню мовного кривдника. До таких порад можна віднести:

1. Читання художніх творів, адже вони допомагають читачеві запам'ятовувати слова-синоніми та слугують джерелом збагачення лексикою.

2. Ознайомлення з науковими працями, довідками, словниками та енциклопедіями.

3. Заохочення до гуртків, які спеціалізуються на вивченні мов на розмовному рівні.

4. Аналіз свого мовлення, завдяки якому можна буде зробити підбір тих слів, які найчастіше використовуються у формі суржика. Таким чином можна буде запобігти їх повторному використанню під час розмови.

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що, незважаючи на незліченну кількість власне українських слів, суржик – це дійсно прогресуюча проблема в Україні, яка є більш масштабною, аніж здається. Наразі він стає звичайною буденною нормою, яка позбавляє українців чистого мовлення та закладає фундамент непорозумінь і несерйозного сприйняття мови як такої.

Література:

1. Суржик і культура мовлення. https://kpi.ua/surzhik

2. Суржик – проблема сучасної української мови. http://kreschatic.kiev.ua/ua/5238/news/1446241290.html

3. Суржик – проблема українського суспільства та мовлення. http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v38/part_3/23.pdf

4. Суржик у сучасній українській мові. https://zno.if.ua/?p=3456

5. Суржик як актуальна проблема культури спілкування студентів. http://eprints.library.odeku.edu.ua/id/eprint/2495/1/Miroshnichenko_M_I_TROYAN_A_O_Surzik_yak_aktualna_problema.pdf

6. Суржик як об'єкт наукових досліджень та дискусій. https://core.ac.uk/download/42977417.pdf

7. Суржик як соціолінгвістична проблема. http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/11556/1/ukr_mova1_p134-136.pdf

Олександр МОТЛЯХ
Національна академія внутрішніх справ

ЩОДО ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА У РОЗСЛІДУВАННІ ВЧИНЕНИХ СТАТЕВИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДІТЕЙ

Подальше впровадження поліграфа і досліджень із його застосуванням у правозастосовну діяльність дало можливість його повноцінного впровадження у процес розслідування вчинених кримінальних правопорушень. Результати використання цього науково-технічного приладу у багатьох випадках підвищили якість розкриття і розслідування злочинів, тим

самим забезпечили доказову сутність у випадках, де призначалася судова психофізіологічна експертиза із застосуванням поліграфа. Однак не все так просто, як би здавалося на перший погляд. Вітчизняна слідча і судова практика стикнулася з проблематикою питань, пов'язаних із вчиненням злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості щодо дітей, де виникла потреба у застосуванні «лай-детектора» та отриманих за його допомоги результатів. Зміст цієї проблематики перебуває у площині вікової категорії молодих людей, які в силу своєї незрілості не зовсім усвідомлюють, що з ними відбулося, і як це може в подальшому позначитися на формуванні їх свідомості, психічного, психологічного та репродуктивного стану в майбутньому. Діти, що стали жертвами сексуального насильства, часто не ставлять до відома своїх рідних і близьких, оскільки бояться бути ними непочутими і навіть покараними за звинувачення в наклепі, у випадку коли насильником є член сім'ї чи родини. Замовчують таку інформацію вони і від однолітків, щоб не бути підданими з їх боку насмішкам чи осуду. Про це в найближчому оточенні дитини дізнаються тільки з часом, або коли така інформація стає доступною іншим небайдужим дорослим, які виносять проблематику цього злочину на прилюдне обговорення або ж інформують у відповідні компетентні органи. Фактично діти опиняються в епіцентрі кримінального провадження, набуваючи статусу потерпілого, і щоб зрозуміти, чи дійсно вони стали жертвами сексуального насильства, а чи їх просто дорослі використовують у своїх корисних цілях, обмовляючи інших, слідчий стає перед вибором: чи залучати в цей процес поліграф, чи ні. Однозначно правильну відповідь на таке питання дати важко, бо, з одного боку, має бути повне, всебічне і об'єктивне розслідування вчиненого і зареєстрованого в ЄРДР кримінального правопорушення, з іншого – жертвою є дитина, і далеко не всі норми кримінального закону можуть бути застосованими у випадку надання нею недостовірної інформації. Не ватро сподіватися і на існуючий зарубіжний досвід у злочинах зазначеної категорії. Слідча і судова практики країн ближнього і дальнього зарубіжжя у цьому питанні практично відсутня, а якщо і є окремі випадки у застосуванні поліграфа до дітей, які стали жертвами сексуальних насильств, то вони не поширені для загалу. З урахуванням відсутності в Україні розробленої законодавчої регламентації щодо застосування поліграфа, зокрема у розслідуванні вчинених кримінальних правопорушень, на відміну від низки окремих законів, що впорядковують поліграфологічну діяльність у кадровому відборі осіб на обіймання відповідних посад, а також задля вироблення єдиних підходів цього питання, потребується його глибоке осмислення і надання правової оцінки. Отже, якщо ж відштовхуватися від процесуального порядку призначення та проведення судової психофізіологічної експертизи із застосуванням поліграфа, то він загальний для будь-якої категорії злочинів, де фігурантами кримінальних правопорушень є дорослі особи. Посилаючись на ст. 7-1 (Підстави проведення судової експертизи (обстеження і дослідження)

Закону України «Про судову експертизу», такою підставою для проведення судової експертизи є відповідне судове рішення чи рішення органу досудового розслідування або договір з експертом чи експертною установою – якщо експертиза проводиться на замовлення інших осіб. У даному випадку це відбувається наступним чином, здійснюється:

1. Підготовка вмотивованого клопотання слідчого, погодженого з прокурором, чи самостійно прокурора до керівника експертної установи, яка спеціалізується на проведенні таких досліджень, чи спеціаліста-поліграфолога, як юридичної чи фізичної особи, якого можна залучити до проведення експертизи як експерта з додаванням до клопотання необхідного переліку запитань для їх з'ясування.

2. Залучення спеціаліста-поліграфолога як експерта до проведення судової психофізіологічної експертизи із застосуванням поліграфа в порядку встановленому (ч. 4 ст. 38; ч. 1 ст. 243; ч. 2 п. 4 та 5 ст. 244 КПК України) з покладенням на нього відповідних процесуальних обов'язків.

Саме нагальні потреби кримінального судочинства спонукають вітчизняні правоохоронні органи залучати поліграфологів та їх спеціальні знання в цій галузі для надання фахової допомоги у відкритому кримінальному провадженні. Враховуючи недостатню кількість експертів-поліграфологів у державних експертних установах України та їх постійну завантаженість в роботі як атестованих експертів цього напряму діяльності, у експертний поліграфологічний процес часто долучаються спеціалісти поліграфа з недержавних установ, підприємств та компаній (ст. 243 КПК України. Порядок залучення експерта). Для цього за клопотанням слідчого, прокурора, слідчого-судді, суду, адвоката до керівника установи, яка спеціалізується на проведенні поліграфологічних досліджень, призначається судова психофізіологічна експертиза із застосуванням поліграфа щодо підекспертного та перевірки наданих ним раніше даних, отриманих досудовим слідством у питаннях розслідуваного кримінального правопорушення. Отож, приватних спеціалістів-поліграфологів залучають до участі в кримінальному провадженні як експертів згідно ч. 4 ст. 38; ч. 1 ст. 243; ч. 2 п. 4 та 5 ст. 244 КПК України. Така експертна діяльність повністю відповідає вимогам, встановленим до інших видів судових експертиз [1, с. 34–35].

Результатом проведення експертом-поліграфологом судової психофізіологічної експертизи із застосуванням поліграфа є підготовка ним експертного висновку, який в сукупності з іншими зібраними доказами цілком може мати доказове значення у розслідуваному кримінальному провадженні. Хоча варто наголосити, що суди не завжди схильні визнавати результати такої експертизи доказами, посилаючись на відсутність норми, яка б регламентувала поліграф у чинному КПК України, а також на невпорядкованість цього науково-технічного приладу й результатів його застосування у вигляді окремого законодавчого акту. Одначе позитивна динаміка в напрямі

використання результатів застосування поліграфа як одного із можливих джерел доказів є, і це добрий по собі знак. Використання цих джерел доказів у відкритому кримінальному провадженні часто стає, зокрема для підекспертної особи, яка підозрюється чи обвинувачується у конкретному кримінальному правопорушенні, «крайньою» можливістю довести свою невинуватість у розслідуваному злочині. Ця експертна діяльність уособлює собою як мету запланованої експертизи, так і підбір, розроблення методів її проведення та аналіз отриманої інформації, важливої для встановлення об'єктивної дійсності у розслідуваному кримінальному провадженні.

Що стосується застосування поліграфа до дітей, які є жертвами сексуальних злочинів, то загальних вимог процесуального порядку призначення та проведення судової психофізіологічної експертизи із застосуванням поліграфа буде недостатньо. По-перше, потрібно розуміти, що дослідження із застосуванням поліграфа дітей являтиме собою результат отримання орієнтуючої інформації, а її буде замало для того, щоб такі дані могли бути взятими за основу як докази у відкритому кримінальному провадженні. Для цього потребуватиметься відповідна експертиза, а це неможливо з кількох причин: вікові обмеження для процедури проведення поліграфологічного дослідження, вихід за рамки процесуальних вимог, які не врегульовують повноцінний порядок уведення дітей у кримінальний процес, а також негативний психологічний вплив на несформовану свідомість дитини (підлітка). По-друге, відсутність досвіду роботи поліграфологів у проведенні інструментальних досліджень щодо дітей, особливо у тих, які стали жертвами сексуальних злочинів. По-третє, відсутність відповідних напрацьованих науковообґрунтованих методик (поліграфологічних тестів) щодо проведення досліджень із застосування поліграфа для дітей, які стали жертвами сексуального насильства. Вони не розроблені як в Україні, так і за її межами.

Більше того, з точки зору психології, тестування дітей (не жертв насильства, а які підозрюються у вчиненні злочину) можливе лише з 11 – 12 років. Однак проведені міжнародні наукові дослідження щодо неповнолітніх осіб (11 – 15 років), які підозрювалися у вчиненні різної категорії злочинів, переконливо продемонстрували, що точність отриманих результатів набагато нижча, ніж при тестуванні дорослих. Загальна точність рішень щодо неповнолітніх склала 72,6%, в той час як точність аналогічних рішень стосовно дорослих досліджуваних перевищує 90% **[2].**

Міжнародна практика у питанні тестування дорослих жертв злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості є стриманою, з урахуванням їх певної специфіки, де важко дослідити всі наявні чинники цього виду злочинної діяльності. Натомість наголошується на тому, що якщо ж вони й проводяться, то методичні правила поліграфологічного процесу для досліджуваних осіб (фігурантів кримінального провадження) мають

відрізнятися від загальних методичних вимог, які застосовуються до розслідування інших категорій злочинів **[3]**.

Що ж до дітей, то на наше глибоке переконання застосовувати поліграф до малолітніх чи неповнолітніх осіб, які стали жертвами сексуальних злочинів, не потрібно, навіть шкідливо, оскільки це може відбитися на психіці несформованої за віком особистості. Більше того, тестування такої категорії осіб протирічитиме багатьом методологічним і методичним вимогам поліграфологічного процесу діяльності, а отримані результати таких досліджень не будуть вважатися валідними.

Література:

1. Мотлях О. І. Полиграфология : Учебник. Киев, 2021. 570 с.

2. Технологія застосування методик RI, POT та CIT в поліграфологічних дослідженнях : Методичні рекомендації [уклад. Шаповалов В. О., Алєксєєва-Процюк Д. О., Зубовський Д. С., Алєксєєв О. О.]. Київ, 2020. 136 с.

3. Craig R. A. & Molder C. (2003). The use of law enforcement polygraph tests with juveniles, Journal of Credibility Assessment and Witness Psychology, 4 (1), 63–74. Reprinted (2004) Polygraph, 33 (3), 190–200.

Анна МУНЬКО
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ТРАКТУВАННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНО ОРІЄНТОВАНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ

Процеси, явища, події, позначені трендами гендерної рівності та недискримінації, нині є мейнстрімом як в науці, так і практиці. Державне управління, безумовно, – не виняток, ба, навіть, є в авангарді впровадження гендерно чутливого підходу в різних галузях та сферах життя суспільства.

Проте важливо правильно розуміти справжній зміст гендерно орієнтованого підходу, щоб ефективно його впроваджувати в управлінських процесах, чи не найскладнішим з яких є бюджетування. Саме на прикладі бюджетування зробимо спробу розкрити суть та зміст гендерно орієнтованого підходу, зокрема в державному управлінні.

Що ж таке гендерно орієнтоване бюджетування? Звісно, є багато трактувань цього поняття, запропонованих науковцями та практиками України та світу, як от «підхід до формування політики управління державними фінансами, метою якого є оцінка впливу бюджету на нерівність між жінками та чоловіками, а також відповідні зміни в бюджетній політиці [2, с. 15]». Це – про справедливий розподіл коштів платників податків із максимальним ефектом задоволення їхніх потреб та інтересів. Однак, попри наявність масштабних досліджень, навчально-методичних матеріалів про

гендерно чутливий підхід, досі левова частка людей до кінця не усвідомлює справжню суть та вагу його впровадження в усіх сферах життя суспільства.

Існує два найбільш розповсюджених міфи про гендерно орієнтоване бюджетування:

1. Бюджетні кошти потрібно розподілити 50/50 між жінками та чоловіками;

2. Більшу частину бюджетних коштів потрібно спрямувати на задоволення потреб жінок.

Очевидно, що ці твердження хибні, однак вони все ще залишаються популярними не тільки серед населення, але й зустрічаються в професійних колах. Спробуємо на зрозумілих прикладах з практики їх вкотре розвінчати.

Наприклад, в одному з міст України в місцевих дитячих садочках немає ясельних груп для малюків до трьох років. Відтак, інтереси жінок з дітьми до трьох років в цьому місті так і залишилися без уваги, а бюджетна програма розвитку дошкільної освіти визнана гендерно нейтральною, тобто такою, яка «за результатами гендерного аналізу визнана такою, що потребує вжиття додаткових заходів (досліджень) для врахування гендерного аспекту [1]».

Іншою не менш вдалою ілюстрацією важливості гендерно орієнтованого бюджетування є приклад перебудови Віденських Thurnstiege. Перш ніж розпочати реконструкцію сходин, провели соціологічне дослідження про те, хто ними найчастіше користується. Виявилось, найактивнішими їх користувачами є батьки з дитячими візочками, люди з обмеженими фізичними можливостями та похилого віку. Як наслідок, ухвалили нестандартне рішення – збудувати сходинки у формі зиґзаґу, облаштувавши відпочинкові зони. Креативний і, головне, гендерно чутливий проєкт перевершив усі сподівання, максимально задовольнивши потреби платників податків до міської казни. Це яскрава демонстрація успішного врахування гендерних аспектів в реалізації проєктів місцевого розвитку, а також використання бюджетних коштів.

Масштаби впровадження гендерно орієнтованого бюджетування можуть бути різними – від загального до найменших деталей. На прикладі правоохоронних органів та Збройних Сил України можна продемонструвати рівень такої деталізації. Під час розподілу коштів для забезпечення таких поточних потреб службовців, як пошив уніформи, важливо врахувати їх розподіл за жіночими та чоловічими моделями. Стандартний покрій, орієнтований на чоловічу статуру, є дискомфортним для жінок на службі, що зумовлено фізіологічними особливостями жінки. Тож, у разі закупівлі уніформи без урахування відмінностей статури жінок і чоловіків розподіл та витрачання бюджетних коштів можна вважати гендерно нечутливим, оскільки потреби однієї із гендерних груп у цьому випадку будуть нівельовані.

Бачимо, що ефективність впровадження гендерно чутливого підходу в бюджетному процесі вимагає максимальної деталізації гендерних груп, на

чому справедливо наголошують і в Міністерстві фінансів України. Так, у відповідних методичних рекомендаціях [1] зазначається, що дослідження публічних послуг у межах бюджетної програми передбачає якісний аналіз цільових груп отримувачів послуг за ознакою статі, віку, місця проживання, стану здоров'я, етнічного походження, соціально-економічного статусу тощо. Більше того, гендерний аналіз бюджетних програм включає також дослідження цільових груп надавачів послуг за ознаками, у тому числі за видами діяльності відповідно до службових обов'язків. Тобто важливо забезпечити рівний доступ не тільки населенню до публічних послуг, а й підприємцям, які мають можливість надавати такі послуги. На цей вагомий аспект часто не звертають увагу.

Тож за основними етапами реалізацію завдань щодо впровадження гендерно чутливого підходу в бюджетному процесі, на наш погляд, можна представити таким чином.

Завдання 1. Модернізація управлінського підходу (уряду, місцевого самоврядування, бюджетних установ та організацій, комунальних підприємств тощо) до організації процесів формування, розподілу та використання коштів державного та місцевих бюджетів:

– етап 1 – опитування цільових груп населення (отримувачів публічних послуг) з питань проявів гендерної нерівності у тій чи іншій сфері;

– етап 2 – узагальнення результатів проведених опитувань та виокремлення проблем в досягненні гендерної рівності щодо надання різних категорій публічних послуг;

– етап 3 – розробка рекомендацій щодо скорочення гендерних розривів в наданні публічних послуг населенню та особливостей їх фінансування на основі гендерно орієнтованого підходу.

Завдання 2. Підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів за рахунок розширення застосування гендерно орієнтованого бюджетування в органах публічної влади різних рівнів:

– етап 1 – розробка пакету законодавчих змін до Бюджетного кодексу щодо удосконалення технологій гендерно орієнтованого бюджетування;

– етап 2 – розробка рекомендацій для органів публічної влади щодо імплементації гендерно орієнтованого бюджетування у розрізі основних публічних послуг для населення;

– етап 3 – консультаційна підтримка на всіх етапах впровадження гендерно орієнтованого бюджетування.

Завдання 3. Створення програми навчального курсу та проведення інформаційної програми із забезпечення гендерної рівності та імплементації гендерного орієнтованого бюджетування, зокрема у розрізі основних публічних послуг:

– етап 1 – підготовка збірки рекомендацій з підвищення компетентностей публічних службовців щодо забезпечення гендерної рівності

та імплементації гендерно орієнтованого бюджетування, зокрема у розрізі основних публічних послуг;

– етап 2 – проведення тренінгів з підвищення компететностей публічних службовців щодо забезпечення гендерної рівності та імплементації гендерно орієнтованого бюджетування.

Завдання 4. Збільшення кількості гендерно чутливих бюджетних програм, тобто таких, «які враховують гендерний аспект і містять кількісні та якісні характеристики щодо цілеспрямованості на забезпечення гендерної рівності: зменшення гендерних розривів, усунення гендерної дискримінації, послаблення негативних чи посилення позитивних тенденцій у відповідній сфері/галузі з точки зору забезпечення гендерних потреб та задоволення гендерних інтересів [1]»:

– етап 1 – проведення презентацій результатів дослідження проблем та рекомендацій з підвищення компетентностей державних службовців та службовців органів місцевого самоврядування щодо забезпечення гендерної рівності та імплементації гендерно орієнтованого бюджетування;

– етап 2 – методичний супровід та моніторинг результатів впровадження гендерно орієнтованого бюджетування.

Правильне впровадження гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі, дозволить:

– виявити найбільш гострі проблеми гендерного характеру, які виникають під час надання публічних послуг населенню, та напрацювання рекомендацій з їх вирішення;

– сторнувати неефективні за гендерною ознакою витрати та заощадити кошти платників податків;

– мінімізувати гендерні розриви в забезпеченні публічними послугами населення.

Література:

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі : Наказ Міністерства фінансів Україні від 02.01.2019 р. № 1. https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001201-19

2. Сучасні тенденції розвитку і практики ґендерно орієнтованого бюджетування на світовому, європейському та національному рівнях : Тези вебінарів. Київ, 2020. 132 с.

Марина НЕМЕНКО
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Юлія ХОББІ,
доцентка кафедри державно-правових дисциплін
та публічного управління, кандидатка юридичних наук, доцентка

ДИСКРИМІНАЦІЯ: ПРАВОВИЙ ВИМІР

Ми живемо в мультикультурному суспільстві, де права кожної людини, незалежно від її відмінних ознак, поважаються, захищаються і гарантуються державою. Без цього не можна казати про реальність прав. Але все ж таки кожний з нас стикався з проявами дискримінації в тій чи іншій мірі. Дискримінація – негативне або упереджене ставлення до людини або позбавлення її певних прав на підставі наявності якоїсь ознаки. Дискримінація може проявлятися по-різному в різних сферах життя незалежно від того, скільки вам років, якої ви статі та інше. Тому важливо навчитися розпізнавати дискримінацію і знати, чи є право подати скаргу і куди можна звернутися.

Так що ж таке дискримінація, і як вона трактується міжнародно-правовими актами?

Заборона дискримінації та теза про рівність всіх людей закріплена в так званому Міжнародному Біллі про права, до якого входять Загальна декларація прав людини 1948 та Міжнародні пакти 1966 років. В ст. 2 Загальної декларації прав людини говориться про те, що кожна людина має мати всі права та свободи без жодної відмінності як то: раса, колір шкіри, стать, мова, релігія тощо. Але саме термін «дискримінація» не згадується. Аналогічна ситуація – і в Міжнародних пактах 1966 років.

В Міжнародній конвенції ООН про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 року вже в ст. 1 міститься визначення расової дискримінації – будь-яке розрізнення, виняток, обмеження чи перевага, основані на ознаках раси, кольору шкіри, родового, національного чи етнічного походження, метою або наслідком яких є знищення або применшення визнання, використання чи здійснення на рівних засадах прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній чи будь-яких інших галузях суспільного життя.

Визначення дискримінації міститься ще в Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок в ст. 1, де дискримінація щодо жінок означає будь-яке розрізнення, виняток або обмеження за ознакою статі, спрямовані на ослаблення чи зведення нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їхнього сімейного стану, на основі рівноправності чоловіків і жінок, прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій галузі. А в ч. 2 Преамбули підтверджено принцип недопущення

дискримінації і проголошено, що всі люди народжуються вільними та рівними у своїй гідності та правах, і що кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені в ній, без будь-якої різниці, в тому числі щодо статі.

Ще одним міжнародним документом, що стосується дискримінації, є Конвенція ООН про права інвалідів 2006 року, ст. 2 якої встановлює, що «дискримінація за ознакою інвалідності» означає будь-яке розрізнення, виключення чи обмеження з причини інвалідності, метою або результатом якого є применшення або заперечення визнання, реалізації або здійснення нарівні з іншими всіх прав людини й основоположних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, цивільній чи будь-якій іншій сфері. Вона включає всі форми дискримінації, у тому числі відмову в розумному пристосуванні.

Ст 2. Конвенції про права дитини 1989 року також передбачає, що всі діти користуються правами без будь-якої дискримінації незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я і народження дитини, її батьків чи законних опікунів або яких-небудь інших обставин. Тут важливою є ознака сімейного походження, про яку не згадується в інших міжнародних актах.

Конвенція Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року містить ст. 14 «Заборона дискримінації», яка передбачає, що користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою.

На підставі аналізу зазначених документів можна дійти висновків, що всі міжнародно-правові акти передбачають рівність людей, а визначення дискримінації надається стосовно окремої категорії населення або окремої ознаки, як расова дискримінація, щодо жінок, за ознакою інвалідності, які доповнюють один одне. Цікавою є позиція Європейського суду з прав людини, який розширено трактує ст. 14 Конвенції 1950 року, включаючи до інших ознак всі ті, які конкретно не перелічені в даній статті, зокрема ознаку інвалідності (справа Прайс проти Сполученого Королівства).

Що стосується українського законодавства, то ст. 24 Конституції України встановлює рівність громадян перед законом (на нашу думку, слід замінити на особу). Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Тут два аспекти: по-перше, чи відноситься заборона привілеїв та обмежень лише до громадян, як це випливає з ч. 1 ст. 24, чи все ж таки до всіх осіб; по-друге термін «дискримінація» не згадується, хоча фактично розуміється.

З метою ліквідації цих прогалин в 2012 році було прийнято Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», ст. 1 якого під дискримінацією розуміє ситуацію, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними. Виходячи зі змісту даного Закону, заборона дискримінації вже розповсюджується на осіб та/або груп осіб, а не лише громадян, як можна розцінити в Конституції.

Слід згадати ще один національний акт – Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» 2005 року, який містить в ст. 1 визначення дискримінації за ознакою статі – ситуація, за якої особа та/або група осіб за ознаками статі, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами або привілеями в будь-якій формі, встановленій Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», крім випадків, коли такі обмеження або привілеї мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними. А також заборону дискримінації за ознакою статті (ст. 6).

Таким чином, можна констатувати, що існує значна міжнародно-правова та національна база щодо визначення та заборони дискримінації, а термін «дискримінація» розкривається через окремі категорії, як то жінки, діти, раса, інвалідність. Стосовно українського законодавства, то слід внести зміни до Конституції України в ч. 1 ст. 24, щоб узгодити національні акти між собою.

Олена ОРЛОВА
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК УМОВА НЕДИСКРИМІНАЦІЇ

В сучасному світі значна увага приділяється проблематиці толерантності, і це не може не тішити. На сьогодні принцип толерантності є одним з найважливіших показників зрілості суспільства.

Після розпаду Радянського Союзу в Україні відбулося переосмислення базових людських цінностей. Це знайшло свій вираз як у нормативно-правовому закріпленні протидії дискримінації та становленню толерантності, так і у зміні світогляду громадян.

Положення щодо забезпечення недискримінації та толерантності особи містяться у переважній більшості як національних (закони України «Про освіту», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» та ін.), так і міжнародно-правових актів (Загальна декларація прав людини, Декларація принципів толерантності, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та протоколи до неї, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенція ООН про права дитини, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, Декларація про захист усіх осіб від насильницьких зникнень та ін.).

Відповідно до статті 1 Декларації принципів толерантності ЮНЕСКО, толерантність означає «поважання, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості. Формуванню толерантності сприяють знання, відкритість, спілкування та свобода думки, совісті і переконань. Толерантність – це єдність у різноманітті. Це не тільки моральний обов'язок, а й політична та правова потреба. Толерантність – це те, що уможливлює досягнення миру, сприяє переходу від культури війни до культури миру [1]».

Протилежним явищем толерантності є дискримінація. Згідно зі статею 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» термін «дискримінація» вживається в такому значенні: це ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними (далі – певні ознаки), зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними [3].

Європейський суд з прав людини неодноразово розглядав питання щодо дискримінації. В статті 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зазначено: «Користування правами та свободами має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового

стану, народження, або за іншою ознакою [2]».

Прояв толерантності, який співзвучний повазі до прав людини, не означає терпимого ставлення до соціальної несправедливості, відмову від своїх або поступки чужим переконанням. Це означає, що кожен має право дотримуватися власних переконань і визнає таке ж право за іншими. Йдеться про прийняття думки, що люди відрізняються зовні, статусом, мовою, поведінкою і цінностями, однак мають право жити в злагоді та зберігати свою індивідуальність. При цьому погляди однієї людини не можуть бути нав'язані іншим. Це є порушенням прав людини. Через це до дискримінації не можна ставитися толерантно.

Література:

1. Декларація принципів толерантності. Міжнародний документ від 16.11.1995. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503#Text

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Міжнародний документ від 04.11.1950. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

3. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5207-17

Ольга ПЕРЕСАДА, Марина КОВАЛЕНКО
Донецький державний університет внутрішніх справ

СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Проблематика реалізації принципу рівності та заборони дискримінації, що в останні роки набуває широкого визнання та актуалізується як у загальнотеоретичному дискурсі, так і в рамках галузевих юридичних наук, є складною та практично значущою, що пов'язано з прагненням сучасної конституційної юриспруденції вийти на нові горизонти сприйняття конституційно-правової реальності. Адже одним із пріоритетних завдань держави щодо забезпечення сталого розвитку, демократичного суспільства, інтеграції Української держави до світової спільноти є вдосконалення напрямків роботи щодо реалізації та захисту прав людини, які визначають зміст та спрямованість діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Протягом останніх років активно формується законодавча база з питань забезпечення рівності та заборони проявів дискримінації, утворюються центральні органи виконавчої влади та консультативно-дорадчі органи при Президентові України, головною функцією яких є реалізація державної політики у сфері рівності та заборони дискримінації, запроваджено також механізм підтримки та захисту осіб, які зазнають дискримінації тощо. Але,

незважаючи на такі практичні кроки протидії дискримінації у всіх сферах суспільного життя, залишається низка питань, оскільки трудове законодавство та право соціального забезпечення все ще не вміщує низку дискримінаційних положень або надмірних позитивних зобов'язань держави, які не є узгодженими із соціально-економічними реаліями і можливостями держави. Так, на думку експертів з питань запобігання дискримінації, незважаючи на наявність профільних законів України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про попередження насильства в сім'ї» тощо, їх норми залишаються переважно декларативними.

У вимірі рівності та заборони дискримінації одним з найбільш актуальних питань залишається питання забезпечення рівності у правах, свободах та реалізації можливостей для тих категорій населення, що потребують особливої уваги та підтримки: особи з інвалідністю, малозабезпечені і багатодітні сім'ї, талановиті діти, мігранти, тимчасово переміщені особи, особи, що постраждали від бойових дій на Донбасі, орфанні хворі тощо. З погляду на позитивний зарубіжний досвід з метою підтримки та захисту цих та інших категорій людей у державі має здійснюватися ефективна інклюзивна політика.

Сьогодні соціальна інклюзія розглядається як процес збільшення ступеню участі всіх громадян у соціумі. Це передбачає застосування таких конкретних рішень, які зможуть дозволити кожній людині вільно і рівноправно брати участь у суспільному житті. Отже, інклюзія – це процес реального включення осіб з особливими, додатковими потребами в активне суспільне життя, що однаковою мірою необхідно для всіх членів суспільства.

Протягом останніх десятиліть розвивалась концепція соціального відторгнення (соціальної ізольованості) як процес, за якого окремі групи населення не мають можливості повноцінно брати участь у суспільному житті. Причинами соціального відторгнення можуть бути бідність, відсутність базових знань і можливостей, мовні та ідеологічні бар'єри, недостатня громадська активність і впевненість людей, дискримінація або расизм. Це, у свою чергу, не дає можливості працевлаштування, отримання доходів і можливості навчання. Як наслідок, такі групи людей мають обмежений доступ до влади і, таким чином, часто не можуть взяти участь у процесах розроблення та прийняття відповідних рішень, що впливають на їх повсякденне життя. Отже, соціальне відторгнення є проявом прямого порушення базових соціальних прав людини: права на якісну освіту, на медичні послуги, на прийнятний рівень життя, на захист своїх інтересів і загалом на участь в економічному, соціальному, культурному, політичному житті.

У багатьох розвинутих країнах соціальна інклюзія – це загальна політична практика, що спрямована на вирішення багатьох нагальних проблем, включаючи: нерівномірність прибутків, нерівність у сферах охорони

здоров'я, освіти, труднощі забезпечення житлом тощо. Сьогодні соціальна інклюзія – це частина рамкових законів Європейського Союзу. Звичайно кожна країна має своє розуміння соціальної інклюзії та її нормативне визначення, проте повсюдно визнається, що соціальна інклюзія стосується інтересів і прав усіх людей, а соціально інклюзивне суспільство – це таке, де всі люди відчувають свою цінність, де аксіомою є повага щодо несхожості індивідів, наголошуючи на головному принципі інклюзивного суспільства – «єдність у різноманітті». Фактично, соціальна інклюзія – це процес якісних змін у політичній, економічній, соціальній сферах, спрямований на утвердження соціальної рівності.

За весь час існування ООН прагне до поліпшення становища людей з особливими потребами й умов їхнього життя. Так, наприклад, ще 1971 р. прийнято Декларацію щодо прав розумово відсталих осіб, у 1975 р. – Декларацію про права людей з інвалідністю, у яких встановлені норми щодо гарантування однакових умов і рівного доступу до обслуговування. У результаті проведення Міжнародного року людей з інвалідністю (1981 р.) ухвалена Всесвітня програма дій щодо людей з інвалідністю. Головним підсумком Десятиліття людей з інвалідністю, проведеного ООН у 1983 – 1992 рр., стало ухвалення Стандартних правил забезпечення рівних можливостей для цієї категорії осіб. 13 грудня 2006 р. ГА ООН прийнята Конвенція про права людей з інвалідністю, яка є правозахисним документом з чіткою орієнтацією на соціальний розвиток – це водночас договір з прав людини та інструмент розвитку. Серед найвизначніших – конференція в місті Саламанка (Іспанія), у якій взяли участь 92 уряди та 25 міжнародних організацій (1994 р.). Саламанська декларація містить заклик до урядів усіх країн у необхідності затвердити на законодавчому рівні інклюзивну модель освіти та приймати до загальноосвітніх шкіл усіх дітей, якщо немає виняткових випадків, які унеможливлюють це.

В Україні попри наявне конституційно-правове забезпечення інклюзії у соціальній сфері інклюзивна політика є процесом епізодичним та суперечливим. Переважною мірою акценти у державній інклюзивній політиці встановлено у бік освітньої сфери, що звужує коло осіб, які мають особливі потреби. Це потреби, які пов'язані як з постійними, так і з тимчасовими причинами й обумовлені особливостями фізичного та (або) психічного стану людини, соціально-економічними, духовно-культурними, релігійними, етнонаціональними та іншими факторами. Можна констатувати, що сьогодні в Україні є лише окремі розріднені фрагменти соціальної інклюзії (благодійні організації, реабілітаційні центри, центри соціального захисту та соціального обслуговування, медичні організації, громадські організації). Переважно вони мають власні різні цілі, є відсутньою єдина методична і правова база. Разом з тим в Україні існують також проблеми системного характеру, що обумовлені відсутністю цілісного контексту інклюзивної політики у соціальній сфері, бо

розбудова держави з сильною дієвою інклюзивною складовою передбачає реалізацію чітких стратегій, що забезпечують комфортні умови для навчання, праці, доступу до всіх соціальних та адміністративних послуг всіх без винятків категорій населення.

Слід зазначити, що ефективна модель інклюзивної політики може бути створена лише за наявності базових нормативних правових документів. Саме недосконаліть нормативно-правової бази, фрагментарність системи соціальної інклюзії вбачає необхідним прийняття спеціального закону про засади інклюзивної політики, що регламентує процес реалізації національної, регіональних і муніципальних програм і моделей інклюзивної політики.

Нарешті в територіальних громадах, регіонах та суспільстві в цілому важливо сформувати моделі інклюзивної політики в соціальній сфері, в основі якої – бажання допомогти, співпереживання, небайдужість і толерантність. Це питання є найбільш принциповим також з точки зору формування своєрідної аксіосфери соціальної інклюзії у територіальній громаді та суспільстві в цілому. Адже свобода, солідарність, рівність, моральність, альтруїзм, толерантність, самовідповідальність, відданість справі, субсидіарність є сенсоутворюючими цінностями демократії, прав людини та сучасного конституціоналізму.

Кристина РЕЗВОРОВИЧ, Аліна МАРУХНЕНКО
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ЕМАНСИПАЦІЇ В УКРАЇНІ

Виникнення інституту емансипації датується за часів Римської імперії, але й на сьогодні активно застосовується у законодавстві багатьох країн. Першочерговим визначенням емансипації був ритуал звільнення особи від батьківського піклування, прописаний ще в законі Дванадцяти таблиць 451 – 450 років до нашої ери. На сьогоднішній день інститут емансипації є актуальним та розуміється як процес надання повної цивільної дієздатності неповнолітній особі. Із розвитком економіки, реформуванням освіти та активною глобалізацією інститут емансипації набуває дедалі частішого застосування.

По-перше, необхідно проаналізувати дефініцію емансипації та природу цього інституту. Емансипація (від лат. emancipatio) – це звільнення від будь-якої залежності, скасування якихось обмежень, зрівняння у правах. Відповідно до мови сучасної цивілістики, емансипація є інститутом, який забезпечує оголошення фізичної особи-неповнолітнього дієздатним у повній мірі. У разі емансипації фізична неповнолітня особа переходить з категорії осіб, що володіють частковою цивільною дієздатністю, у категорію суб'єктів повністю

дієздатних. Саме через це в цивільно-правових відносинах така особа вже буде прирівнюватись до повнолітніх осіб, зберігаючи при цьому свій фактичний соціальний статус [1]. Відповідно до цього, той напрям права, який займається реалізацією здатності фізичної особи-неповнолітнього здобути повну цивільну дієздатність, і є інститутом емансипації.

Чинним законодавством України, а саме трудовим та цивільним, передбачається реальна можливість здобуття неповнолітньою особою повної цивільної дієздатності. Повнолітньою в нашій державі особа визнається з настанням 18-ти річного віку. Проте повної цивільної дієздатності можна здобути і у 16 років.

Відповідно до частини 2 статті 34 Цивільного кодексу України, фізична особа, яка не досягла повноліття, набуває повної цивільної дієздатності у разі реєстрації шлюбу [3]. Також неповнолітня особа набуває повної дієздатності у випадку досягнення шістнадцятирічного віку та праці за трудовим договором, а також неповнолітній особі, яка записана матір'ю або батьком дитини. Надання повної цивільної дієздатності такій фізичній особі провадиться за рішенням органу опіки та піклування за заявою заінтересованої особи за письмовою згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальника, а у разі відсутності такої згоди повна цивільна дієздатність може бути надана за рішенням суду.

Наступна частина вищезгаданої статті Цивільного кодексу України закріплює право фізичної особи при досягненні нею 16-річного віку та виявленні бажання займатися підприємницькою діяльністю здобути за цих умов повну цивільну дієздатність.

Природою застосування такої нормативно-правової інституції як емансипація відповідно має різні законодавчі цілі. Зрозумілим є те, що емансипація неповнолітніх, яка пов'язана із трудовою складовою, зумовлена економічними факторами та бажанням самої молоді раніше почати заробляти власні кошти. Надання повної дієздатності державою заохочує та стимулює неповнолітніх до зайняття відповідним напрямком трудової діяльності, а в тому числі і підприємництва.

Важливим моментом правової складової інституту емансипації в Україні є згода батьків (усиновлювачів) або піклувальників. Дана згода повинна мати письмову форму, що також є ще одним дещо обмежувальним кроком на шляху до здобуття неповнолітнім повної цивільної дієздатності. Незважаючи на це, в разі відсутності відповідної письмової згоди, неповнолітній має право на отримання повної дієздатності за рішенням суду.

Суд, в свою чергу, повинен з'ясувати, чи дозволяє психічний розвиток неповнолітнього, його життєвий досвід брати участь у цивільному обороті без допомоги батьків; визначити мотиви такої заяви неповнолітнього; встановити, чи є волевиявлення неповнолітньої особи вільним та усвідомленим. Важливою складовою в питанні надання неповнолітньому повної цивільної дієздатності

є також його майновий стан. Особливо це стосується процесу набуття вищезгаданого статусу у зв'язку із зайняттям підприємницькою діяльністю. Наразі, статтею 1180 чинного ЦК України врегульовано питання відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою після набуття нею повної цивільної дієздатності. Саме там зазначається про те, що вищевказана шкода буде відшкодовуватися цією особою самостійно на загальних підставах. Це є логічним та цілком обґрунтованим – зі збільшенням кількості прав та можливостей, отримання неповнолітнім повної дієздатності тягне за собою більшу кількість зобов'язань. А отже, суд має дослідити можливість неповнолітнього нести фінансові ризики та виконувати свої фінансові зобов'язання як самостійного учасника підприємницької діяльності.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок про те, що інститут емансипації все ж таки є законодавчо закріпленим у чинному законодавстві України. Обов'язковим процесом на шляху до здобуття неповнолітнім повної цивільної дієздатності є проходження відповідних етапів, а саме: наявності законних підстав для емансипації неповнолітнього, отримання згоди батьків (усиновлювачів) або піклувальників та прийняття відповідного рішення органом опіки та піклування, а в разі неотримання письмової згоди батьків – набуття повної цивільної дієздатності в судовому порядку.

Література:

1. Гнатюк Р. М. Велика юридична енциклопедія. Донецьк, 2011. 416 с.

2. Д'ячкова Н. А. Емансипація неповнолітніх за цивільним законодавством України. *Право і безпека*. 2012. С. 297–301.

3. Цивільний кодекс України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

Sofiia RUDENKO
Poltava Applied Oil and Gas College of National University
«Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

PREVENTION AND COUNTERACTION DISCRIMINATION IN UKRAINE

In the fall of 2012 to unify approaches and ensure consistency in activities of state bodies of equal rights and opportunities for all people, regardless of their specific characteristics, the Law of Ukraine «On Principles of Prevention and Counteraction Discrimination in Ukraine». To the Law, among other things, detailed the powers of central and local authorities and local governments, which actually cover two major areas of activity, in particular:

– Prevention of discrimination and unequal treatment through revision of the standards of their work, creating appropriate policies at the level of bylaws and programs, promoting education and scientific developments on this topic, etc.;

– Responding to individual complaints and correcting situations where discrimination has already occurred.

At the same time today, almost two years after the adoption of the Law of Ukraine «On Principles of Prevention and Discrimination in Ukraine», if we look closely at the realities of its application, we can note the relatively low activity of central and local authorities and bodies local self-government in this direction and a somewhat formal attitude to the issue of prevention and anti-discrimination in general. Unfortunately, neither the national government nor the local ones have been developed yet strategic programs to prevent and combat discrimination, which would become an indispensable guide, which must be taken into account by public authorities and local governments when planning their activities [3].

Article 1 of the Law of Ukraine «On Principles of Preventing and Combating Discrimination in Ukraine» defines the term «discrimination» as follows: «A situation in which a person and / or group of persons on the grounds of race, color, political, religious and other beliefs, sex, age, disability, ethnic and social origin, citizenship, marital and property status, place of residence, language or other signs that were, are and may be valid or presumed (hereinafter – certain features), is subject to restrictions on the recognition, exercise or use of rights and freedoms in any form established by this Law, except where such restriction is legitimate, objectively justified goal, the ways to achieve which are appropriate and necessary».

The law establishes the following list of grounds on which discrimination is prohibited:

– race,
– skin color,
– political beliefs,
– religious and other beliefs,
– age,
– disability,
– ethnic origin,
– social origin,
– citizenship,
– marital status,
– property status,
– place of residence,
– language,
– or other signs [4].

The principle of non-discrimination Legislation of Ukraine, in accordance with Article 2 of the Law of Ukraine «On Principles of Prevention and Counteraction

to Discrimination», is based on the principle of non-discrimination, which provides regardless of certain features:

1) ensuring equality of rights and freedoms of persons and / or groups of persons;

2) ensuring equality before the law of persons and / or groups of persons;

3) respect for the dignity of each person;

4) ensuring equal opportunities for persons and / or groups of persons [1].

Ukrainian law identifies the components of the principle of non-discrimination listed above, but not gives it a separate definition. To understand what is the principle of non-discrimination in the international and European law, which the Ukrainian legislator uses as a model in this area, we note the following are its basic principles:

1. Equal treatment of a person or group of persons who, despite their protected characteristics, is in a similar situation with another person or group of persons.

2. Different treatment of a person or group of persons who, due to their protected characteristics, is in a different position from another person or group of persons.

3. Absence of negative consequences of application of legal norms, rules or criteria, in particular neutral, for persons or groups of persons in connection with their protected features and compared to another person or group of people.

Relationships covered by the Law According to Article 4 of the Law of Ukraine «On Principles of Prevention and Counteraction of Discrimination in Ukraine», the law applies to relations between legal entities of public and private law, the location of which is registered in Ukraine, as well as individuals who are on the territory of Ukraine, in particular in the following spheres of public relations:

– socio-political activities;

– civil service and service in local self-government bodies;

– justice;

– labor relations, including the application by the employer of the principle of reasonable accommodation;

– health care;

– education;

– social protection;

– housing relations;

– access to goods and services;

– other areas of public relations [2].

The state has already made sufficient progress in addressing the problem of inequality and discrimination – it has recognized the need and introduced a separate anti-discrimination law, identified the range of responsibilities and directions of public policy in this area. Now it is up to the proper implementation of the law and the formation of a consistent state policy in this area. To achieve this goal requires

balanced work of public authorities and local governments, aimed at identifying those areas of public relations where discrimination is most prevalent and which, accordingly, need priority attention. Planned development and implementation activities are required measures to prevent and combat discrimination.

References:

1. Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment No. 20: Non-Discrimination in Economic, Social and Cultural Rights (art. 2, para. 2), U.N. Doc. E/C.12/GC/20, 2009, Para 26.

2. Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine, Council of Europe Treaty Series (CETS) No. 164, adopted 4 April 1997.

3. In the Verkhovna Rada the bill No. 2342 «On Amendments to Legislative Acts of Ukraine on Prevention and Combating Discrimination in Ukraine» was registered on February 19, 2013.

4. Nash Mir, One Step Forward, Two Steps Back: The State of LGBT persons in Ukraine in 2010 – 2011, 2012, available at: http://www.gay.org.ua/our-publications

Олександра СЕВЕРІНОВА, Юлія ХОББІ
Донецький державний університет внутрішніх справ

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ПРИНЦИПИ ТОЛЕРАНТНОСТІ В МУЛЬТИКУЛЬТУРНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: НІМЕЦЬКИЙ ДОСВІД

Німеччина традиційно вважається взірцем мультикультуралізму серед держав Європи. Особливості історичного досвіду та деякі цивілізаційно-культурні зміни довгий час передбачали будування політики держави на засадах терпіння, злагоди, ненасилля, отже, толерантності.

Після розгрому нацистів здавалося б повинні назавжди закріпитися ідеї і цінності, що проголошують культуру миру і ненасилля. Саме ця країна, що можливо вимушено, стала колискою трагічного сплеску расистської нетерпимості, яка спровокувала наймасштабнішу в історії людства криваву війну і яку намагалися переконати, що її народ повинен нести відповідальність, а відтак назавжди приречений мати статус самого толерантного, сьогодні відчуває нагальну потребу в переосмисленні основних засад і реалізації принципів політики толерантності.

К. Ясперс у праці «Питання провини» (1946 р.) писав: «Ми несемо відповідальність за наш режим, за війну, за фюрерів, яким дозволили стати на чолі. Саме народ традиційно вважають винним у формуванні тоталітарних режимів: «страшний не диктатор, страшний народ, який потребує диктатора

знову і знову». Тому саме перед німецьким суспільством найбільш виразно постала проблема виховання нового покоління на засадах миру і толерантності на противагу ідеології расової винятковості.

Що ж стосується офіційної позиції, то Конституція Німеччини від 23 травня 1949 р. (наступні зміни були внесені лише 20 жовтня 1997 р.), для якої характерні вірність демократії та здатність захистити державу, повністю заборонила екстремізм. Відтак, у Конституції передбачено низку статей, які передбачають подолання екстремізму, зокрема: ст. 5, абз. 3 встановлює, що конституційна норма про свободу вчень не передбачає звільнення від вимоги зберігати вірність Конституції; ст. 7 абз. 3 – релігійне навчання відбувається відповідно до принципів релігійних об'єднань за умови збереження права на нагляд з боку держави; ст. 9, абз. 2 регулює заборону об'єднань, які суперечать кримінальним законам, виступають проти конституційного порядку та ідеї взаєморозуміння між народами тощо.

Кримінальний кодекс країни також враховує відповідні конституційні приписи, зокрема позбавлення волі на термін від 3 до 5 років для тих, хто порушує суспільний мир і посягає на людську гідність тим, що: закликає до ненависті проти частини населення; закликає до насильства або вседозволеності; обзиває, злобно, принизливо відтворює або дає неправдиві свідчення щодо них (параграф 130 КК ФРН); наносить суспільству шкоду, применшуючи і заперечуючи факт масового знищення людей (параграф 194 КК ФРН).

Також діє закон про загрози, пов'язані з екстремізмом у молодіжному середовищі, зокрема про заборону розповсюдження шкідливих видань, аморальних публікацій, які провокують насилля, злочини, расистську ненависть і війну, а також видань, які формують сумніви щодо принципів історичної справедливості, наприклад, про причини Другої світової війни. Такі видання заносять у спеціальний список, що передбачає заборону на рекламу, подвійне мито, обмеження продажу тощо.

Незважаючи на жорсткі заходи щодо запобігання екстремістським проявам, за даними національного моніторингу 13% німецьких виборців мають правоекстремістські установки, 6% – підтримують акти насилля.

Особливо на проблеми толерантного співжиття впливають процеси імміграції, які провокують тенденцію до обмеження толерантності. Саме негативна поведінка з боку населення, що не є представниками титульної нації, провокує небезпечний екстремізм, який відроджує націонал-соціалістичну ідеологію нетерпимості, насилля, ксенофобії та ін.

Колись Німеччина святкувала прибуття в країну мільйонного гастарбайтера, кількість яких на сьогодні сягнула 7,5 млн. Майже кожен житель 82-мільйонного населення – представник іншого етносу. Найбільш велика етнічна спільнота на території Німеччини – турки (близько 3 млн. людей), більшість яких проживає у країні в третьому поколінні. В 1981 р.

бундестаг заборонив привозити в країну дітей старше 18 років, а в 1983 р. прийняв закон, який підтримував повернення турків на батьківщину. Однак ним ніхто не спішить користуватися.

Щодо відношення у Німеччини до «ісламського питання», то за даними німецького видавництва Корр – Verlag, Німеччину можна вважати однією з найбільш толерантних країн. Дійсно, у Німеччині діє заборона на паління в ресторанах, однак мусульманам можна курити кальян. Мусульмани також отримують від держави кошти на утримання другої та третьої дружин. Навіть у тюрмах у країні перебудовують туалети відповідно до потреб мусульман. У деяких німецьких містах університетські клініки планують завести банк крові тільки для мусульман.

При цьому 25% мусульман вважає легітимним насилля щодо інакомислячих громадян Німеччини. Так актуалізується проблема небажання ісламського населення адаптуватися в країні на основі принципу «Наша Конституція – Коран». 71% німців вважають, що мусульмани не мають права жити в країні за законами шаріату і повинні підпорядковуватися національному законодавству.

Неоднозначним є відношення і до єврейського питання. Заперечення Голокосту в країні законодавчо заборонено і показовим є, що близько 67,5% опитаних німців заявляють, що їм подобається збільшення євреїв в країні, а переважна більшість противників мають мусульманське коріння.

У Німеччині також діє «Закон про управління і регулювання імміграції», що реформує права іммігрантів і біженців, метою якого є посилення заходів безпеки і обмеження ризиків імміграції терористів. Водночас факти затримання людей, що знаходяться в країні без правових підстав, є регулярними, якщо Європейський Союз продовжуватиме політику розширенням на Схід, таких мігрантів стане більше 1 млн. чоловік.

Незважаючи на суперечливі заяви, у країні всі дії спрямовані не на силове протистояння негативним проявам мультикультурності, а на створення системи політико-правового просвітництва. Американський єврейський комітет розробив програму боротьби с антисемітизмом для мусульманських дітей у Берліні. Мусульманські діти знайомляться з законами Шаббату, відвідують з екскурсійною метою синагогу, де їм розповідають про важливість для євреїв кашрута. Влаштовуються також екскурсії в Освенцим. Так у молодого покоління намагаються трансформувати уявлення про толерантне співіснування різних народів.

Danil SOPILKO
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Iryna NIKITINA,
senior lecturer of Social Sciences and Humanities Department

INTERNATIONAL AND NATIONAL STANDARDS IN THE FIELD OF PREVENTING AND COMBATING RACIAL DISCRIMINATION

The prohibition of racial discrimination is included in all major international human rights instruments, which stipulate the obligations of states and require the elimination of discrimination in public and private life. In 2001, the World Conference against Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance adopted the most authoritative and comprehensive plan to combat these negative phenomena.

While combating racism is a priority for the international community and at the core of the work of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, more needs to be done to fully realize all fundamental human rights.

Overall, there is an alarming increase in the incidence of racism, racial discrimination and xenophobia, and, in particular, the proliferation of violent and dangerous forms of racism with harmful ethnic differentiation. In many ways, positive and negative changes in this area can be associated with globalization. Racism and racial discrimination manifest themselves directly and indirectly on a daily basis, both virtually and legally, hindering progress and causing suffering to millions of people around the world. Real success in combating racial discrimination at the national level requires political will and a consistent and comprehensive approach, which is expressed in a number of complementary and complementary activities.

In the Law of Ukraine «On the principles of preventing and combating discrimination in Ukraine», discrimination is defined as a situation in which a person and / or a group of persons on the basis of their race, skin color, political, religious and other beliefs, gender, age, disability, ethnic and social origin, citizenship, family and property status, place of residence, linguistic or other characteristics that were, are and can be valid or admitted (hereinafter – certain characteristics), is experiencing restrictions in the recognition, exercise or use of rights and freedoms in any form established this Law, except in cases where such a restriction should be a legitimate, objectively justified goal, the methods of achieving which are appropriate and necessary [2].

I. Kresina defines discrimination as any form of subordination or negative attitude towards individuals or groups based on characteristics that are not accepted. Discrimination means an exclusion or preference that denies or diminishes the equal exercise of rights [1, p. 5].

Since combating racial discrimination is an integral part of efforts to protect and promote fundamental human rights, a national plan of action to combat racial discrimination must be coordinated with other national, regional and international human rights efforts. Formulating, implementing and evaluating the effectiveness of such a national action plan requires a lot of effort and planning. Close coordination needs to be ensured with existing national human rights action plans and national development plans and decision-making procedures, which mainly relate to health, education, women, children, ethnic minorities and indigenous people.

There is racial discrimination in every state, and all countries are faced with the problem of eliminating racial discrimination. The discrepancy between the principle of equality, embodied in legal instruments, and real discrimination on the basis of race, color, descent, national or ethnic origin requires careful consideration of the measures necessary to combat racism. Combating racism requires an integrated approach, Strategies and policies to eliminate all forms of racial discrimination.

References:

1. Запобігання дискримінації в Україні в контексті європейської інтеграції / Кресіна І. О. (керівник авт. кол.), Вітман К. М., Горбатенко В. П. та ін. Київ, 2015. 384 с.

2. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон від 8 вересня 2005 р. № 2866-VI. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text

Кирило СТЕПАНЕНКО
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ДОТРИМАННЯ УКРАЇНОЮ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ

З проблемою толерантності багато сучасних країн, особливо зі сталими демократичними традиціями, зіткнулися досить давно. Протягом тривалого часу різноманітними засобами ведеться боротьба проти расової дискримінації, проти проявів ворожнечі на ґрунті расизму, релігійної та етнічної нетерпимості. Мета цієї діяльності полягає, перш за все, у збереженні демократичного суспільного устрою, заснованого на рівності прав людини і громадянина. Засобом боротьби проти расизму і ксенофобії є в першу чергу боротьба проти подій, що можуть загрожувати громадській безпеці, а саме відродження ідеології зневаги людської особистості і переваги одного народу над іншим, заперечення фундаментального принципу рівності всіх людей, національна нетерпимість.

В Україні питання толерантності та терпимого ставлення до різних націй, конфесій та культур неодноразово піднімалися і розглядалися на самих різних рівнях. Увага до подібних питань говорить про те, що проблема ксенофобії, національного, расового і релігійного екстремізму в нашій державі, хоча і не така гостра, проте все ж існує. Ксенофобія, національний, расовий і релігійний екстремізм, що мають вираз у насильницьких діях, агресивній поведінці, становлять серйозну небезпеку для особистості, суспільства і держави в цілому. У зв'язку із цим в національному правовому та освітньому просторі активно досліджується європейське антидискримінаційне право, а також впроваджуються у практику органів публічної влади стандарти у сфері запобігання та протидії дискримінації.

Термін «європейське антидискримінаційне право» передбачає існування єдиної загальноєвропейської системи правил на протидію дискримінації [4, с. 12]. Міжнародні стандарти у правовій науці часто пов'язують із забезпеченням прав людини, в загальному розумінні вони являють собою сформульовані в міжнародних актах вимоги до мінімального рівня реалізації прав і свобод людини у внутрішньодержавній правозастосовній практиці, що забезпечується міждержавним контрольним механізмом. Правові стандарти Ради Європи деякими авторами розглядаються як «комплекс європейських договірних норм, які безпосередньо стосуються реалізації принципів і цілей організації та порушення яких, як і інших міжнародно-правових норм, передбачає міжнародно-правову відповідальність, характер якої визначається самими учасниками тієї чи іншої конвенції, укладеної в рамках Ради Європи [2, с. 25]»; «визнані європейськими країнами та закріплені у їхніх спільних документах правові норми, а також механізми їх гарантії, захисту та забезпечення на практиці, що мають бути покладені в основу діяльності держав – учасниць європейських міжнародних організацій у сфері дотримання прав людини [3, с. 5]». У вітчизняному праві міжнародні стандарти захисту прав людини є достатньо поширеним об'єктом наукових досліджень, а самі правові стандарти широко застосовуються в практиці органів публічної влади України. Головним елементом у структурі правових стандартів є норма міжнародного договору у певній галузі, в нашому випадку – галузі захисту прав людини.

Міжнародна спільнота за часів новітньої історії розвитку міжнародного права сформувала достатньо продуктивних норм, спрямованих на попередження та протидію дискримінації. Більшість з них міститься у таких документах, як Загальна декларація прав людини (10 грудня 1948 року), Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (4 листопада 1950 року), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (16 грудня 1966 року), Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (16 грудня 1966 року), Конвенція ООН проти катувань (9 грудня 1975 року), Міжнародна конвенція про ліквідацію усіх форм расової дискримінації (4

січня 1969 року), Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (18 грудня 1979 року), Конвенція ООН про права осіб з обмеженими можливостями (13 грудня 2006 року), Конвенція ООН про права дитини (20 листопада 1989 року) та ін.

Вагому роль у питаннях попередження дискримінації на міжнародному рівні відіграє «м'яке» право. Так, 16 листопада 1995 року Генеральною конференцією ЮНЕСКО була прийнята «Декларація принципів толерантності», в якій особливо підкреслювалося «почуття тривоги у зв'язку з частими останнім часом актами нетерпимості, насильства, тероризму, ксенофобії, агресивного націоналізму, расизму, антисемітизму, відчуження, маргіналізації і дискримінації по відношенню до національних, етнічних, релігійних та мовних меншин, біженців, робочих-мігрантів і соціально найменш захищених груп в суспільствах, а також актами насильства та залякування щодо окремих осіб, які здійснюють своє право на свободу думок і вираження переконань, що ставили під загрозу справу зміцнення миру і демократії на національному і міжнародному рівні і є перешкодами на шляху розвитку [1]».

У змісті цього документа дається визначення поняття терпимості, яке розкривається через чотири компоненти:

1. Толерантність означає повагу, прийняття і правильне розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, наших форм самовираження і способів прояву людської індивідуальності. Їй сприяють знання, відкритість, спілкування, а також свобода думки, совісті і переконань.

2. Толерантність – не поступка, не поблажливість і не потурання. Толерантність передбачає перш за все активне ставлення, що формується на основі визнання універсальних прав і основних свобод людини.

3. Толерантність є обов'язок сприяти утвердженню прав людини, культурного плюралізму, демократії та правопорядку.

4. Толерантність є прояв терпимості, співзвучне повазі прав людини, яке, однак, не означає терпимого ставлення до соціальної несправедливості, порушення прав іншої людини, відмови від своїх або поступки чужим переконанням. Це означає, що погляди однієї людини не можуть бути нав'язані іншим [4].

Зазначена Декларація, окрім іншого, містить достатньо вичерпний перелік міжнародних угод у сфері запобігання та протидії дискримінації. Їх положення повинні враховуватися в процесі національної нормотворчості відповідними органами публічної влади, а питання толерантності мають трансформуватися у конкретні правові норми, що регулюють правовідносини між зацікавленими суб'єктами в цій сфері, включаючи застосування відповідальності за їх порушення.

Отже, необхідність вирішення проблеми толерантності в Україні продиктована рядом таких головних обставин. По-перше, ситуація

будівництва громадянського суспільства зумовила зростання усвідомлення людьми свого місця в світі, перш за все в європейській системі, етнічних, культурних та міжконфесійних відносин. Цей процес може супроводжуватися посиленням проявів в масовій свідомості різних забобонів і страхів, різноманітних форм нетерпимості. У свою чергу, нетерпимість нерідко стає засобом екстремістських рухів, які розпалюють ненависть, національну ворожнечу та соціальні конфлікти в суспільстві. В цих умовах формування соціальних норм толерантності, віротерпимості, миролюбності виступає як протидія ескалації культури соціальної агресії, національних конфліктів, екстремізму, тероризму і фанатизму. По-друге, впевнений рух України євроінтеграційним шляхом передбачає гармонізацію національного права з європейським правом, що зобов'язує нашу державу дотримуватися стандартів прав людини, вироблених європейськими організаціями. На універсальному та регіональному (європейському) рівні створена достатня кількість міжнародних угод, що визначають стандарти попередження та протидії дискримінації, які мають враховуватися суб'єктами національної правотворчості за допомогою відповідних правових засобів.

Література:

1. Декларация принципов терпимости. Утверждена резолюцией 5.61 Генеральной конференции ЮНЕСКО от 16 ноября 1995 года. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503#Text

2. Демичева З. Б. Правовые стандарты Совета Европы : Автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.10. Москва, 2006. 26 с.

3. Мушак Н. Б. Міжнародно-правові засади захисту та забезпечення прав людини в європейських міжнародних організаціях : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Київ, 2012. 20 с.

4. Посібник з європейського антидискримінаційного права. https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_non_discri_law_UKR.pdf

Мирослав ТРЕЩОВ
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОСТУПУ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

З підписанням та ратифікацією Угоди про асоціацію України з ЄС, яка дала змогу перейти від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції, та внесенням змін до Конституції України щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору український політикум чітко визначився щодо європейського вектору

розвитку країни, усвідомлюючи, що це є ключовою гарантією розбудови демократичної правової держави та забезпечення її безпеки, а суспільна підтримка євроінтеграційних прагнень зумовлена європейською цивілізаційною ідентичністю України, конструктивними відносинами з членами європейської та євроатлантичної спільнот, що ґрунтуються на переважно спільних ментально-культурних цінностях.

Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» до основних засад зовнішньої політики віднесено забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі, а також поглиблення співпраці з Організацією Північноатлантичного договору з метою набуття членства у цій організації [1].

Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/220 «Про Стратегію національної безпеки України» визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека – найвища соціальна цінність в Україні, а реалізація цієї норми Конституції України – головна ціль державної політики національної безпеки, в рамках якої пріоритетами національних інтересів України та забезпечення національної безпеки є відстоювання незалежності і державного суверенітету, відновлення територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного державного кордону України, суспільний розвиток, насамперед розвиток людського капіталу, захист прав, свобод і законних інтересів громадян України та європейська і євроатлантична інтеграція [2].

Умови вступу до Європейського Союзу визначені в червні 1993 року на засіданні Європейської Ради у Копенгагені та отримали назву Копенгагенських критеріїв. За Копенгагенськими критеріями асоційовані країни Східної Європи можуть стати членами Європейського Союзу, як тільки будуть здатні взяти на себе обов'язки членства, задовольнивши необхідні політичні та економічні вимоги, а саме:

– політичні критерії – стабільність інститутів, що є гарантами демократії, верховенства права, прав людини і поваги та захисту прав меншин;

– економічні критерії – існування діючої ринкової економіки, а також спроможність впоратись з конкурентним тиском та ринковими силами в межах європейського Союзу;

– критерії членства – здатність взяти на себе обов'язки членства, включно з дотриманням цілей політичного, економічного та валютного союзу;

– незалежні критерії – спроможність Європейського Союзу абсорбувати нових членів, одночасно підтримуючи динаміку європейської інтеграції, забезпечення того, що вступ нових країн не має послабити європейську інтеграцію.

Кожен із вищезазначених критеріїв містить низку субкритеріїв.

Зокрема політичний критерій містить наступні складові:

– забезпечення свободи парламентських та президентських виборів і виборів до місцевих органів влади;

– створення та розширення діяльності демократичних інституцій, неурядових організацій, належних засобів масової інформації;

– прийняття законодавства, що надійно захищає права меншин, створення відповідних установ;

– посилення боротьби з організованою злочинністю та корупцією;

– вирішення питань правового забезпечення та посилення спроможності боротьби з відмиванням коштів;

– створення надійно діючих інститутів у сфері юстиції та внутрішніх справ, гарантії незалежності судової влади, покращення функціонування судів;

– захист особистих прав і свобод людини.

Найбільш дискусійним з перелічених політичних субкритеріїв є повага і захист меншин, яким гарантується можливість підтримувати свою самобутню культуру і практику, включаючи свою мову, наскільки це не суперечить правам інших людей, демократичним процедурам і верховенству права. Цей принцип відображений в Рамковій конвенції про захист національних меншин, прийнятій Радою Європи. Проте конвенція не дала чіткого визначення того, що являє собою меншина. В результаті деякі держави-підписанти додали офіційні декларації з цього питання.

Зокрема Австрія констатувала, що сам по собі термін меншини у значенні Рамкової конвенції про захист національних меншин розуміється як позначення тих груп, які підпадають під сферу застосування Закону про етнічні групи і які живуть і традиційно мають свій дім на частині території Республіки Австрія.

Бельгія визначила, що Рамкова конвенція застосовується без шкоди для конституційних положень, гарантій або принципів і без шкоди для законодавчих правил, які на даний момент регулюють використання мов, а поняття меншини буде визначатися міжвідомчою конференцією із зовнішньої політики.

Естонія зазначила, що розуміє термін національні меншини, який не визначений Рамковою конвенцією про захист меншин, наступним чином: вважаються національною меншиною ті громадяни Естонії, які проживають на території Естонії; підтримують довготривалі і міцні зв'язки з Естонією; відрізняються від естонців за своїми етнічними, культурними, релігійними або мовними ознаками; вмотивовані турботою про збереження культурних традицій, релігії або мови, які складають основу їхньої спільної ідентичності.

Польська декларація проголошувала, що Республіка Польща розуміє цей термін як меншини, які одночасно проживають на території Республіки Польща, членами яких є громадяни Польщі. Крім того Республіка Польща також виконує Рамкову конвенцію шляхом укладення міжнародних угод,

метою яких є захист національних меншин у Польщі та меншин або груп поляків в інших державах.

Спільної точки зору на визначення меншин було досягнуто Венеційською групою юридичних експертів у форматі того, що ця конвенція стосується будь-яких етнічних, мовних або релігійних груп людей, які визначають себе як відмінну групу, яка формує історичне населення або значну історичну і нинішню меншину в чітко визначеній області і яка підтримує стабільні і дружні відносини з державою, в якій вона живе.

У Стратегії національної безпеки України проголошено, що українські громадяни мають відчувати себе у безпеці, а країна рішуче налаштована на утвердження конституційного принципу верховенства права та рівності усіх перед законом. При цьому держава має концентруватись на:

– протидії спробам розпалення національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, приниження національної честі та гідності, образи почуттів громадян через їхні релігійні переконання, а також обмеженням прав або встановленню привілеїв за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, стану здоров'я, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками;

– протистоянні гуманітарній агресії, розвитку української культури як основи консолідації української нації та зміцнення її ідентичності;

– забезпеченні реалізації правоохоронними органами завдань кримінального провадження;

– утвердженні принципу нульової толерантності до корупції, забезпеченні ефективної діяльності органів, які запобігають корупції та протидіють корупційним правопорушенням;

– забезпеченні прозорості, підзвітності державних органів, доброчесності посадових осіб, ефективного доступу до правосуддя, вдосконаленні досудового розслідування кримінальних правопорушень, судового розгляду кримінальних проваджень та виконанні призначених судами покарань [2].

Вважаємо, що з виконання низки політичних субкритеріїв вступу до Європейського Союзу Україною досягнуто значного прогресу, зокрема із захисту особистих прав і свобод людини, прийняття законодавства щодо захисту прав меншин, свободи парламентських і президентських виборів та виборів до місцевих органів влади, розширення діяльності демократичних інституцій, неурядових організацій, засобів масової інформації. Проте українському політикуму та органам влади необхідно вжити дієвих та екстраординарних заходів з посилення боротьби з корупцією, відмиванням коштів та організованою злочинністю, зі створення гарантій незалежності судової влади та покращення функціонування судів.

Література:

1. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01 липня 2010 року № 2411-VI. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037

Віталія ШЕБАНОВА
Херсонський державний університет

ХАРЧОВЕ НАСИЛЬСТВО: НАСЛІДКИ ТА ОСНОВНІ ЗАСАДИ ЙОГО ЗАПОБІГАННЯ

Харчове насильство – це ігнорування дорослими харчових потреб, смакових уподобань і фізіологічних відчуттів: станів голоду, ситості, спраги, які відчуває дитина [2, с. 29]. При цьому дорослі застосовують різноманітні тактики примусу в ситуації харчування, які вони використовують з метою впливу на харчову поведінку дітей, при цьому дозволяють собі принижувати і ображати дитину, висловлюючи уїдливі вразливі репліки щодо її зовнішності або харчових звичок.

Вважаємо, що харчове насильство за своїми ознаками може відноситися і до емоційного, і до психологічного насильства. Окрім цього у деяких випадках дорослі можуть вдаватися до обмеження свободи дитини і навіть до фізичної сили, у таких випадках харчове насильство буде відноситися до фізичного насильства [1; 2]. Нижче ми презентуємо ту частину нашого дисертаційного дослідження «Психології харчової поведінки», яке відображує харчове насильство дорослих щодо дітей, і те, як це віддзеркалюється у їх спогадах і особливостях їх харчової поведінки та особистості загалом [5; 6].

Одна із задач нашого дослідження була спрямована на актуалізацію спогадів, пов'язаних з ситуацією приймання їжі, що дозволило нам виявити психологічні орієнтири як стереотипні суб'єктивні дискурси існування-буття, які зумовлюють виникнення та розвиток проблемної ХП, встановити причинну обумовленість порушень, особливості формування харчових традицій, конфлікти у зв'язку з ситуацією приймання їжі, розкрити не тільки різноманітні аспекти «відносин з їжею» в повсякденній життєдіяльності автора-респондента, але й зрозуміти світоглядні основи ставлення суб'єкта до їжі, свого тіла, себе як особистості, намітити шляхи корекції.

Розв'язання означеної задачі відбувалося за допомогою методики тематичного ретроспективного аналізу (МТРА-Їжа), яка проводилася на вибірці школярів середніх і старших класів загальноосвітніх шкіл м. Херсона (8 – 11 класи; середній вік – 15,9 років) і вибірці студентів Херсонського

державного університету (I – V курсів; середній вік – 19,2 років). Вибірка школярів містила 157 дівчат та 125 хлопців (N = 282 особи). Вибірка студентів містила 162 дівчини та 123 юнака (N = 285 осіб).

Досліджуваним було запропоновано написати есе (свою особисту історію) на тему «Мої відносини з їжею».

Підводячи підсумок за отриманими результатами, зауважимо, що ситуація приймання їжі, яка супроводжується примусом, є специфічною соціальною ситуацією розвитку, що не дає можливості сформувати у дитини необхідні навички «впізнання» та диференціації власних потреб, не тільки харчових, але й особистісних (таких як почуття цінності самої себе). При цьому «негативну зарядженість» отримує не тільки «ситуація приймання їжі», але й «ставлення до батьків». У подальшому негативна зарядженість обумовлює або надмірне дистанціювання від них, або надмірну залежність від їхньої думки (щоб бути хорошим, треба догоджати батькам, «добре їсти», «дотримуватися дієти» та не звертати увагу на власні відчуття). Іншими словами, ситуація харчового насильства, як багаторазове ігнорування дорослими харчових потреб та психофізіологічних переживань дитини, обумовлює формування таких патологічних процесів тілесності, які зміщують функціонування у бік різноманітних порушень. Серед них найважливішими є:

– надмірна фіксація на власних «знакових» індивідуальних кодах їжі як специфічної системи семіотичних смислів, що зміщує акценти сприйняття їжі (як з «джерела поживних речовин та енергії» на інші психологічні смисли їжі), що провокує перекручення патернів харчової поведінки та створює передумови для формування проблемних стратегій ХП у спектрі «переїдання – обмеження в їжі»;

– надмірна фіксація досліджуваних на харчовій активності, що блокується, карається або штучно стимулюється, а також на критичних зауваженнях інших щодо ваги, розмірів та об’ємів тіла, що зумовлює закріплення та домінування у репертуарі поведінки неконструктивні способи подолання труднощів та досягнення автономності. Такими неконструктивними способами відходу від реальності є викривлені патерни харчової поведінки обмежувального, екстернального та емоціогенного типів, а також клінічні форми розладів харчової поведінки;

– дистанціювання (відчуження, відсторонення, дисоціації) від дискомфортних відчуттів у тілі, що зумовлює різноманітні порушення контакту з власним тілом, зокрема, втрату здатності до диференціації різних тілесних відчуттів, передусім, відчуттів голоду та ситості як основних регуляторів харчової поведінки у системі «голод – апетит – їжа – насичуваність – насичення – ситість»;

– відчуття власної «меншовартості» як специфічний досвід переживання безпорадності та базової основи глобальної незадоволеності відносинами з «іншими», «тілом», «їжею»,«собою» та життям загалом.

Викладена нами позиція узгоджується з даними наукових досліджень (О. А. Демчук, Т. І. Дучимінська, В. С. Ротенберг, В. В. Аршавський, С. М. Бондаренко, Д. О. Цирінг, І. В. Пономарьова та ін.), в яких розглядається вплив сім'ї та найближчого оточення на формування життєвого сценарію дитини, зокрема вплив негативних посилів на розвиток стану набутої безпорадності. При цьому особистісна безпорадність розглядається як втрата людиною віри щодо власної ефективності (M. E. P. Seligman, K. Reivich, L. Jaycox, J. Gilham та ін.); як порушення мотиваційної характеристики людини (Д. О. Цирінг, І. В. Пономарьова та ін.).

Вищезазначене дозволило дійти висновків щодо необхідності формування у дітей і дорослих здоров'язберігаючої компетентності (ЗЗК) як базової основи гармонійного розвитку харчової поведінки. Важливими аспектами ЗЗК є:

– формування компетентності щодо викривлених патернів харчової поведінки в континуумі «обмеження в їжі – переїдання» як до специфічної поведінки, за якою маскується звична стратегія уникнення реальності в ситуаціях зовнішнього тиску, що «звільняє» від необхідності розв'язувати психологічні проблеми та «змушує» індивіда відмовитися від себе (задоволення своїх потреб, реалізації своїх бажань, цілей тощо заради помилкового відчуття комфорту);

– формування компетенцій, які допомагають вивільнити «заблоковану» енергію конфлікту та ініціювати продуктивні форми активності. Серед різних форм активності найбільш корисними щодо нормалізації харчової поведінки, є: а) усвідомлення та прийняття відповідальності за реалізацію власних потреб, бажань, емоцій, життєвих цілей і завдань; б) оволодіння методами і прийомами саморегуляції, що дозволяють освоїти ефективні способи самонастроювання на досягнення поставлених цілей і завдань життєвого шляху, розвивати здатність витримувати складні ситуації та надзвичайно інтенсивні емоційні стани; в) розширення репертуару копінг-стратегій (як активних стратегій подолання та вирішення складнощів, які виникають у контексті життєвого шляху) з метою підвищення життєстійкості особистості та формування самовідчуття, «я можу долати і самостійно вирішувати життєві складнощі», «можу досягати успіху і реалізовувати власні наміри» [1; 6].

Література:

1. Практики консультування та терапії в кризових ситуаціях : Навчально-методичні рекомендації. Херсон, 2017. 135 с.

2. Шебанова В. І. Психологічна допомога дитині, що зазнала насильства : Навчально-методичний посібник. Херсон, 2017. 212 с.

3. Шебанова В. І. Психологічні умови та технології формування здоров'язбережувальної компетентності щодо харчової поведінки. *Психологічні технології ефективного функціонування та розвитку*

особистості : Монографія [за ред.: С. Д. Максименка, С. Б. Кузікової, В. Л. Зливкова]. Суми, 2019. С. 506–530.

4. Шебанова В. І. Психологія харчової поведінки : Дис. … доктора психол. наук : 19.00.01 Київ, 2017. 560 с.

5. Шебанова В. І. Феноменологія харчової поведінки у континуумі «норма – патологія». Херсон, 2016. 612 с.

6. Шебанова В., Бурлачук Л., Яблонська Т. Сімейна психотерапія й сімейне консультування у реабілітації дітей, що зазнали насильства. *Інноваційні технології розвитку психологічних ресурсів особистості : Колективна монографія*. Відпов. ред. Н. І. Тавровецька. Херсон, 2019. С. 87–111.

Анна ШКІЛЬ
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Лариса НАЛИВАЙКО,
професорка кафедри загальноправових дисциплін,
докторка юридичних наук, професорка

ГАРАНТІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ В УКРАЇНІ

Для будь-якої розвинутої держави одним із найважливіших питань суспільного та державного життя постає гарантування конституційного ладу. Якщо є надійні гарантії, то конституційний лад будь-якої країни може функціонувати, розвиватись та підтримувати свою стабільність. Зазвичай, гарантії регламентовані і закріплені в основному законі держави – Конституції та в законах, які їй відповідають. Гарантії конституційного ладу України слід розуміти як систему норм, організаційних та правових умов, а також як основний засіб забезпечення існування та ефективності основних інститутів в суспільстві та в державі в цілому.

Гарантія конституційного ладу має системний характер і її слід розуміти як забезпечення єдності законів, систем та процесуальних засобів конституційних норм і принципів. Правові гарантії включають функціонування принципів верховенства права та справедливості, а також механізми здійснення конституційної влади; інституційні гарантії мають організаційно-правові форми, які втілені в принципах соціальної демократії, свободи політичної діяльності та відповідної діяльності публічної влади; процесуальні гарантії складають низку процедур для забезпечення конституційного ладу України.

Головну позицію серед гарантій конституційного ладу займає нормативно-правова гарантія, насамперед, норми Конституції. Прямий захист конституційного ладу Конституцією полягає спочатку у встановленні власного статусу, а потім у встановленні статусу інститутів, які вона створює;

у забезпеченні стабільності самої Конституції, обмеженні можливостей внесення змін та доповнень, а також організації системи визначення, функціонування, охорони та зміни норм конституційного ладу.

У 1996 році «Загальні положення» першого розділу Конституції України та інші положення заклали основу українського конституційного ладу. Конституційний лад України має багато основних характеристик, зокрема: суверенітет, демократія, гуманізм, реальність, систематичність, наукова обґрунтованість, історизм, наступність, програмна позиція та гарантування конституційного ладу (ст. 2 КУ).

Відповідно до ст. 8 Конституція має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції і повинні її дотримуватися. Зокрема, Конституція передбачає, що правопорядок в Україні базується на такому принципі: ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством (ст. 19 КУ).

Важливу роль забезпечення конституційного ладу відіграє не тільки Конституція, а й конституційні закони (закони про вибори, референдуми, політичні партії та інші об'єднання, органи державної влади, територіальні організації тощо) та інші галузі права, включаючи адміністративне, кримінальне, інформаційне, митне, військове тощо.

Організаційно-правові гарантії українського конституційного ладу представлені системою учасників правовідносин відповідних відомств, які мають правосуб'єктність для забезпечення гарантійної системи українського суспільства та національної системи. Це – український народ, етнічні меншини, політичні партії та громадянські організації, профспілки, вся українська держава та уповноважені нею установи (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, інші органи виконавчої влади, Конституційний Суд України, суди загальної юрисдикції, прокуратура та інші), місцеві громади та установи, посадові особи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, міжнародні агентства, засоби масової інформації тощо.

Конституція надає пріоритетне місце в гарантуванні конституційного ладу – українському народу. Саме він є носієм суверенітету і єдиним джерелом влади та має виключне право визначати і змінювати конституційний лад в Україні (ст. 5 КУ). Звичайно, визначення та зміна конституційного ладу здійснюються не випадковим чином, а у формі, передбаченій Конституцією та законами, особливо шляхом виборів та референдумів. Наприклад, тільки всеукраїнським референдумом вирішується питання про зміну території України (ст. 73 КУ). Право народу вирішувати та змінювати конституційний лад не може бути узурповане державою, тобто присвоєне нею, її інститутами чи посадовими особами. Крім того, захист суверенітету та територіальної цілісності України, економічної та інформаційної безпеки також є питанням всього українського народу (ст. 17 КУ).

Звичайно, головним гарантом конституційного ладу є держава. Відповідно до статті 17 Конституції, захист суверенітету та територіальної цілісності України та захист її економічної та інформаційної безпеки залежать переважно від держави. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності безпосередньо покладається на Збройні Сили. Конституція передбачає, що збройні сили та інші військові організації не повинні використовуватися для обмеження прав і свобод громадян, повалення конституційного ладу, демонтажу органів влади чи перешкоджання їх діяльності (ст. 17 КУ). Відповідно до Конституції, держава гарантує свободу політичної діяльності, яка не заборонена Конституцією та законами України (ст. 15 КУ), забезпечує охорону всього майна та права суб'єктів управління та гарантує соціальну спрямованість економіки (ст. 13 КУ) та інші об'єкти, що мають культурну цінність, вживає комплекс заходів до повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами. Громадяни також користуються свободою літературної, художньої, науково-технічної творчості, захищаються права інтелектуальної власності, авторські права, духовні та матеріальні інтереси, які пов'язані з різною інтелектуальною діяльністю (ст. 54 КУ).

Органи державної влади відіграють особливу роль у забезпеченні конституційного ладу. Важливе місце серед них належить Верховній Раді. Пріоритетна роль у забезпеченні Верховною Радою конституційного ладу, в основному, випливає з її головної функції – законодавчої влади.

Основна роль органів державної влади у забезпеченні конституційного ладу належить Президенту України. Відповідно до статусу, який визначено Конституцією, Президент є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, дотримання Конституції, прав і свобод людини та громадянина (ст. 102 КУ). Влада Президента є важливою для гарантування конституційного ладу.

Важлива роль як гаранта державного та суспільного ладу належить Кабінету Міністрів, міністерствам та іншим центральним органам державної виконавчої влади (ст. 116 КУ).

Функції та повноваження Конституційного Суду мають велике значення для гарантування конституційного ладу України. Він вирішує відповідність законів та інших нормативно-правових актів Конституції та надає офіційне тлумачення Конституції та законів України (ст. 147 КУ). Пріоритетом серед цих повноважень є питання співвідношення Конституції законів та інших нормативно-правових актів Верховної Ради в галузі, яка відноситься до українського конституційного ладу.

Можна зробити висновок, що гарантами конституційного ладу можуть виступати всі суб'єкти конституційно-правових відносин, які наділені владними повноваженнями. Гарантії, які були згадані в даній роботи, виступають загальними для всього конституційного ладу. Також Конституція

України, яка є основним законом України, налічує в собі гарантії для певних інститутів конституційного ладу, такі як: державний та суспільний лад, права і свободи людини та громадянина тощо. Для того, щоб дійсно існував конституційний лад, потрібно, щоб його визнавали усі органи державної влади та основний закон будь-якої держави, тобто Конституція.

Любов ШТОКОВЕЦЬКА
Хмельницький національний університет
Науковий керівник: Наталія ЛЮТКО,
доцентка кафедри філософії і політології,
кандидатка політичних наук, доцентка

МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Інвалідність – це будь-яке обмеження або відсутність (пов'язане з розладом) здатності здійснювати діяльність таким чином або в рамках, що розглядаються як нормальні для людини. Інвалідність – проблема багатогранна, яка безпосередньо пов'язана з рівнем економічного, політичного, соціального розвитку людського суспільства, його культурою, освітою, мораллю, релігією. Вона з'явилася з появою людського суспільства. Літературні та філософські твори, міфологія, історичні матеріали засвідчують: у різні часи ставлення суспільства до людей з інвалідністю було неоднозначне. Розуміння того, на чому воно ґрунтувалося, має важливе значення для правильного сьогочасного сприйняття і осмислення.

Протягом усієї історії розвитку суспільств можна спостерігати дискримінацію людей з інвалідністю, яка призводила до їхньої ізоляції або навіть і винищення. До цього призводили: неосвіченість, зневага, забобони та страх людей, а також думка, що їхнє життя є менш цінним, ніж життя «нормальних людей». На щастя, у сучасному світі, хоча все ще існує певна дискримінація цієї категорії людей, ставлення більшості до них змінилось, їхні права захищаються на рівні з іншими людьми. Створена конвенція ООН про права інвалідів, яка зобов'язує держави забезпечувати людям з інвалідністю гідні умови проживання [2].

У 1975 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла Декларацію про права інвалідів. У ній проголошувалося, що люди з інвалідністю мають такі ж громадянські і політичні права, як і інші особи. Важливим є положення Декларації про те, що особливі потреби людей з інвалідністю мають враховуватися на всіх етапах планування економічної та соціальної політики держав.

У 1993 р. Генеральна Асамблея ООН схвалила «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів». Ці правила мали виключно рекомендаційний характер, однак в умовах відсутності міжнародного договору у сфері захисту прав осіб з інвалідністю вони були єдиним універсальним документом, що визнавав і гарантував права осіб з інвалідністю.

Крім того у 2006 р. на восьмому засідання Спеціального комітету було завершено роботу із підготовки проекту Конвенції та окремого Факультативного протоколу. У цьому ж році Генеральна Асамблея ООН схвалила Конвенцію ООН про права людей з інвалідністю та Факультативний протокол до неї.

Конвенція ООН про права інвалідів охоплює багато сфер, в яких люди з інвалідністю зазнавали дискримінації, включаючи доступ до правосуддя, участь у політичному та громадському житті, освіту, працевлаштування, свободу від тортур, експлуатації та насильства, а також свободу пересування [2].

На рівні Європейського Союзу діє Європейський форум з проблем інвалідності (EDF), який представляє інтереси 80 мільйонів людей з інвалідністю та лобіює разом з іншими визнання прав осіб з обмеженими фізичними можливостями. Одна з кращих кампаній Європейського форуму з проблем інвалідності «Свобода пересування» закликає до активних дій щодо усунення бар'єрів, з якими стикаються люди з обмеженими можливостями на всій території ЄС під час подорожі, в доступі до основних товарів і послуг, транспорту, освіти, роботи чи інформації [3].

Україна підписала Конвенцію ООН про права інвалідів та Факультативний протокол до неї 24 вересня 2008 р. у штаб-квартирі ООН у Нью-Йорку. 16 грудня 2009 р. Конвенція ООН про права інвалідів була ратифікована Верховною Радою України. Також у 2001 р. була створена Громадська спілка «Всеукраїнське громадське об'єднання «Національна Асамблея людей з інвалідністю України». На сьогодні НАІУ об'єднує понад 100 громадських організацій з різних областей України, які займаються питаннями осіб з інвалідністю різних нозологій у різних сферах життєдіяльності та мають спільну мету – дотримання прав людей з інвалідністю.

Стратегія діяльності НАІУ базується на основних принципах і підходах, які закладені в міжнародних і європейських документах з прав людини, а також в Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю. Вона передбачає партнерство державних інституцій, громадських організацій, засобів масової інформації та бізнесу. Стратегія підготовлена на підставі пріоритетів обраних громадськими організаціями осіб з інвалідністю. До основних функцій НАІУ можна віднести такі:

1. Відстежує та оцінює виконання Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, міжнародних угод з прав людини, чинного законодавства, державних програм, що стосуються забезпечення та дотримання прав осіб з інвалідністю.

2. Сприяє формуванню політики з урахуванням соціально-правової моделі інвалідності, попередження та захист від різних форм дискримінації.

3. Співпрацює з органами державної влади, засобами масової інформації, бізнесом з метою врахування в усіх стратегіях і програмах прав людей з інвалідністю; представляє інтереси людей з інвалідністю в профільних Комітетах Верховної Ради України.

4. Сприяє забезпеченню для осіб з інвалідністю та маломобільних груп населення доступу на рівні з іншими до фізичного оточення, транспорту, інформаційно-комунікаційних систем та технологій, послуг.

5. Сприяє забезпеченню реалізації права на освіту осіб з інвалідністю шляхом підтримки впровадження інклюзивного навчання на всіх рівнях освіти.

6. Сприяє розширенню участі людей з інвалідністю у сфері зайнятості та реалізації права на працю на рівні з іншими.

7. Сприяє формуванню якісної системи соціального захисту осіб з інвалідністю й гідних умов життя для цієї групи громадян. Інформує людей з інвалідністю про можливі види соціальної допомоги, самостійного проживання та деінституалізації.

8. Сприяє формуванню інклюзивної політики в сфері охорони здоров'я, забезпечення доступності до якісних медичних послуг осіб з інвалідністю, врахування потреб людей з інвалідністю на реабілітацію та габілітацію.

9. Сприяє зміні існуючих стереотипів по відношенню до людей з інвалідністю. Співпрацює з засобами масової інформації щодо залучення фахівців з інвалідністю в медійні процеси, формує позитивний образ людей з інвалідністю. Проводить просвітницьку роботу серед людей з інвалідністю (дітей, молоді) щодо їх прав та обов'язків.

10. Сприяє залученню людей з інвалідністю до культурно-освітніх заходів, художньої творчості тощо. Організовує фестивалі, виставки, творчі майстерні, вечори творчості. Залучає людей з інвалідністю до заняття фізкультурою та спортом, туризму. Сприяє розвитку «туристичних послуг для всіх». Сприяє забезпеченню доступності театрів, бібліотек, музеїв тощо.

Отже, проблема дискримінації людей з інвалідністю існувала завжди. У сучасному світі ця проблема ще повністю не вирішена, хоча і не стоїть так гостро як у минулому, коли людей з інвалідністю вважали за непотрібних, проклятих, їх вбивали, знущались або ж ізолювали від «нормальних людей», або утримували в жахливих умовах. В Україні, нажаль, проблема дискримінації людей з інвалідністю стоїть гостріше, ніж у інших країнах Європи. Наразі гостро стоять проблеми формування безбар'єрного

середовища для людей з інвалідністю, відсутності розуміння «комплексної доступності», повсюдної відсутності інформації (інформаційних покажчиків) про наявність / відсутність умов доступності об'єктів інфраструктури для людей з інвалідністю, створення доступної транспортної та вуличної інфраструктури, недостатності громадського контролю державної політики у сфері створення безбар'єрного середовища тощо.

Література:

1. Звіт громадської спілки «Всеукраїнське громадське об'єднання «Національна Асамблея Людей з Інвалідністю України» за 2020 рік. https://naiu.org.ua/richni-zvity-naiu/zvit-naiu-za-2019-rik/

2. Інвалідність та суспільство : Навчально-методичний посібник /За заг. редакцією Байди Л. Ю., Красюкової-Еннс О. В. Київ, 2012. 216 с.

3. Компас. Посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді / під ред. П. Брандер, Е. Кін, В. Юхаж, А. Шнайдер. 441 с.

4. Конвенція про права осіб з інвалідністю. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

Світлана ШУМОВЕЦЬКА
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ВИМОГИ ЕТНІЧНОЇ ТА РЕЛІГІЙНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ КОМУНІКАЦІЇ ОФІЦЕРА-ПРИКОРДОННИКА

Ефективність професійної діяльності офіцера-прикордонника суттєвим чином залежить від його вміння налагоджувати професійні контакти та дотримуватись політичної, етнічної та релігійної толерантності. Офіцер-прикордонник повинен уміти використовувати слово для створення належного психологічного клімату в колективі. Він має враховувати, що для досягнення взаєморозуміння між людьми немає нічого у культурі, що могло б посприяти виконанню цього завдання, окрім слова. Його завдання – створювати атмосферу взаємопідтримки та взаємодопомоги, налагоджувати доброзичливі відносини між усіма військовослужбовцями.

Дотримання вимог етнічної і релігійної толерантності необхідні також і в роботі з місцевим населенням. Вона буде давати належний результат щодо запобігання протиправним виявам на кордоні, позитивно впливатиме на осіб, які скоїли правопорушення або причетні до нього, лише за умови належної сформованості в офіцера-прикордонника комунікативних умінь та дотримання ним вимог етики професійного спілкування: поваги до співрозмовників. Зокрема офіцер-прикордонник повинен уміти вступати в ділове спілкування, підтримувати та завершувати його відповідно до своєї

стратегії; уміти прогнозувати результат свого висловлювання або репліку співрозмовника, захоплювати й утримувати ініціативу під час спілкування, викликати бажану реакцію співрозмовника вербально або невербально. Для комунікації з жителями прикордоння та спецконтингентом офіцер-прикордонник повинен уміти орієнтуватися в соціальних ситуаціях, визначати особистісні особливості й емоційні стани інших людей, вибирати адекватні способи звертання й застосовувати їх під час взаємодії. Велике значення має також уміння офіцера-прикордонника сприймати експресивні вербальні, невербальні й паралінгвістичні сигнали, які партнер хотів би приховати.

Необхідно також вказати на таку важливу сферу професійної діяльності офіцерів-прикордонників, де потрібні комунікативні уміння та дотримання етнічної і релігійної толерантності, як спілкування з іноземцями. Кордон України у пунктах пропуску перетинають люди з істотними розбіжностями у поглядах на світ, звичаях, моралі, ставленні до жінок тощо [2, с. 64]. Разом з тим ділове спілкування у міжкультурному просторі послуговується фундаментальними міжнародними морально-етичними стандартами комунікативної поведінки, зокрема принципами чемності, пунктуальності, тактовності, поваги і толерантності. «Спілкування прикордонників у пунктах пропуску повинно відбуватися так, щоб унеможливити міжкультурний конфлікт через різні уявлення про належну соціально-комунікативну поведінку [2, с. 64]».

Офіцер-прикордонник повинен знати й дотримуватись вимог і правил культури міжнародного спілкування – крос-культурної комунікації з особами, які перетинають державний кордон у пунктах пропуску. Він має враховувати, що кожен народ має певною мірою специфічні уявлення про культуру спілкування, свої стандарти поведінки – культуру знайомства, привітань, звертання тощо. Необхідно брати до уваги психологічні та інші особливості різних культур, менталітету, релігійних та етнічних груп, відмінності людей та їх вплив на поведінку, відносини та виконання функції охорони державного кордону. Обов'язковою умовою вдалого спілкування між представниками різних культур є ставлення до іншої культури як до рівноцінної, міжкультурна компетентність, знання національних звичаїв і традицій, специфіки національних культур.

Відомчі стандарти визначають, що під час спілкування з особами, які перетинають державний кордон у пунктах пропуску, прикордонник повинен бути гостинним, доброзичливим, ввічливим, використовувати етикетні форми звертання і звернення до співрозмовника, цінувати його час, не ступати у суперечку, зрозуміло, чітко, однозначно відповідати на поставлені питання, не ставити без потреби особистих запитань та таких, що можуть бути для особи образливими (на релігійну, національну тощо тематику), бути лояльним, енергійним, чесним, стриманим [1, с. 21–23].

Важливе значення має уміння офіцера-прикордонника спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів правоохоронної діяльності). Офіцер-прикордонник повинен уміти вести листування з прикордонними представниками суміжної держави, організовувати та брати участь у прикордонно-представницьких зустрічах і спільних засіданнях, проводити розслідування прикордонних інцидентів на державному кордоні.

Отже, професія офіцера-прикордонника передбачає широкий спектр міжособистісних контактів на різних рівнях відповідно до вимог етнічної та релігійної толерантності. Офіцер-прикордонник відповідно до своїх функціональних обов'язків повинен знаходити ефективні шляхи та засоби спілкування, уміти налагоджувати ефективну комунікацію у різних ситуаціях професійної діяльності, особливо це стосується впливу на підлеглих під час організації охорони державного кордону, роботи з місцевим населенням, спілкування з громадянами України та іноземцями у пунктах пропуску через державний кордон, з експертами з інших галузей знань/видів правоохоронної діяльності, представниками прикордонних відомств суміжних держав.

Література:

1. Відомчі стандарти культури прикордонної служби : Практичний посібник на щодень. Хмельницький, 2009. 52 с.

2. Культура прикордонного контролю в пунктах пропуску через державний кордон України : Навчальний посібник / О. А. Біньковський, О. А. Жданенко, Ю. І. Сердюк та ін. Хмельницький, 2010. 142 с.

СЕКЦІЯ 3
РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У РОЗВ'ЯЗАННІ СУЧАСНИХ КОНФЛІКТІВ

Карина АНДРУХ
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Оксана ТИТАРЕНКО,
доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
кандидатка історичних наук, доцентка

СУЧАСНІ МЕТОДИ ВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН

Технічною базою сучасного суспільства є інформація. У ньому інтелектуальні технології, інформація посідає важливе місце. Це новий тип суспільства, в якому володіння інформацією є рушійною силою перетворень та розвитку. Війни, в основному, ведуться у інформаційному просторі за допомогою інформаційних видів озброєнь. Сьогодні в науковій літературі є кілька визначень терміну «інформаційна війна».

Інформаційна війна – форма ведення інформаційного протистояння між різними суб'єктами (державами, неурядовими, економічними та іншими структурами), яка передбачає проведення комплексу з нанесення шкоди інформаційній сфері конкуруючої сторони і захисту власної інформаційної сфери [3].

Інформаційна війна стала сьогодні найвпливовішим видом зброї. Гнучкість інформаційної зброї, її різноманітність, багатофункціональність, здатність поєднувати в собі різні типи впливу, багатогранні і привабливі культурні форми дозволяють використовувати її на різних рівнях і в будь-яких середовищах: для зміцнення влади, зручності управління, перерозподілу суспільної уваги та обробки її в потрібному напрямі.

Інформаційна війна – викладення інформації таким способом, який формує у суспільстві чи групі людей потрібну точку зору, громадську думку, процес взаємодоповнюючих логічних думок, вичерпну систему поглядів щодо окремих питань на користь організатора інформаційної пропаганди [1]. Інформаційні війни нерозривно пов'язані з поширенням дезінформації.

Зважаючи на роль інформації у сучасному світі, американський дослідник Маклюен виводить тезу, яка звучить так: «Істино тотальна війна – це війна за допомогою інформації [3]». Мета інформаційної війни – послабити моральні і матеріальні сили супротивника або конкурента та посилити власні. Вона передбачає заходи пропагандистського впливу на свідомість людини в ідеологічній та емоційній галузях. В сучасному світі інформаційна війна ведеться через сукупність спеціалізованих (фізичних, інформаційних,

програмних, радіоелектронних) методів і засобів тимчасового або безповоротного виводу з ладу функцій або служб інформаційної інфраструктури в цілому, або окремих її елементів. Часто у ЗМІ розміщують компрометуючий матеріал, подають неправдиву інформацію, за допомогою певних новин (або фактів) спотворюють факти. Інформація має вплив на суспільство, тобто за умови вдалого маніпулювання свідомістю можна досягти майже будь-якої мети: знищити опонента, відсторонити конкурентів, розпочати справжню війну.

Основне завдання інформаційної війни в середині суспільства – здійснення безпосереднього негативного руйнівного впливу на політичну опозицію, створення труднощів у внутрішньому розвитку держави, завдання шкоди політичному іміджу партіям чи окремим політикам, тобто ослаблення правлячої еліти чи навіть сприяння усунення останньої від влади. Найефективнішими засобами для інформаційно-психологічного впливу є засоби масової інформації, тому їх слід теж вважати потужною силою в інформаційних війнах. Інтернет-ЗМІ вважають найбільш незалежним засобом масової інформації. Відсутність законодавчого регулювання, часових та просторових обмежень сприяють вільному вибору тем та широкому охопленню аудиторії. Політичні події останніх років доводять, що саме у всесвітній мережі Інтернет найактивніше ведеться інформаційна війна.

Проблемами, що роблять Українську державу вразливою в інформаційній війні, є глобальні інформаційні мережі, що перебувають поза контролем та продовжують стрімко розвиватися. Буквально щодня з'являються нові електронні ресурси, серед яких – засоби масової інформації, сайти різних радикальних угруповань та ін.; вдосконалюються засоби і способи доставки інформаційно-пропагандистських матеріалів до аудиторії під час інформаційно-психологічних операцій.

Метою вдосконалення інформаційної політики в умовах сучасних конфліктів має бути побудова та підтримка сталої та рівно стійкої інформаційної політики. Завдання цієї політики визначаються необхідністю не лише виробити «імунітет» до руйнівних інформаційних впливів, а і зберегти можливість розвитку суспільства.

Отже, людство в інформаційну еру змінило спосіб взаємодії. З однієї сторони, давно відомі методи пропаганди активно використовуються і сьогодні, але в сучасних умовах відбувається перехід до інформаційно-психологічних війн. Широке запровадження інформаційних технологій, використання нових технічних винаходів сприяє широкій маніпуляції інформацією, в тому числі і в військових цілях.

Література:

1. Інформаційна війна – зброя масового знищення. https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2006/04/20/4399050/

2. Інформаційні впливи та інформаційні війни. https://intrel.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2015/10/VLNU_Mv_2013_32_25.pdf
3. Малик Я. Інформаційна війна і Україна. http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnyk15/fail/Malyk.pdf

Тетяна БІЛЕЦЬКА
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Ідентифікація є процесом самовизначення, за допомогою якого людина вписується в різноманітні соціальні стосунки, інституції, функції. Визначаючи своє місце в соціумі, суб'єкт повинен дати перш за все самому собі відповідь на ряд простих запитань: хто я?, який я?, хто і що мені подобається?, з ким я?**.** Відповідаючи на ці, водночас банальні і сакраментальні запитання, суб'єкт входить в коло ідентифікації: соціально-рольової (хто я?), особистісної (який я?), політичної (з ким я?).

Ідентифікація індивіда, включеного в мережу різноманітних соціальних взаємодій у сучасному суспільстві, перебуває в полі уваги декількох суміжних наук: соціології, політології, психології, культурології, етнології тощо. Виходячи з цього, політичну ідентифікацію слід вивчати, на наш погляд, застосовуючи міждисциплінарні підходи. Так, соціологічний підхід до вивчення політичної ідентифікації пов'язаний з вивченням соціально-культурних детермінант формування політико-групових солідарностей. Він аналізує залежність індивідуальної і групової політичної ідентифікації від об'єктивного економічного, соціального і демографічного статусу людей. Зокрема К. Маркс, визнаючи особистість як соціальну якість людини, надавав вирішального значення економічним структурам і взаємозв'язкам, які диктують певну оцінку соціального простору. Тобто марксизм пояснює політичний світогляд і поведінку класовим становищем та класовими інтересами людей.

Схильність агентів до певних політичних дій розглянуто в теорії стратифікації французького соціолога П. Бурдьє. Автор визначає клас як «сукупність агентів, що займають подібну позицію [4, с. 149]» в соціальному просторі – багатовимірному ансамблі автономних полів (економічного, політичного, соціального, культурного), в яких здійснюється взаємодія цих агентів. Соціальна позиція конкретного агента в цьому просторі «може визначатися його позиціями в різних полях [4, с. 150]». Кожна позиція характеризується набором диспозицій. Стосовно конкретного соціального агента диспозиція означає (прихильність) до певного типу сприйняття й оцінки

інших позицій, а також до відповідного типу поведінки. Сукупність властивих соціальному агентові диспозицій П. Бурдьє називає габітусом. Дослідник відзначає, що «в соціології ідентичними вважаються всі індивіди, які є продуктами одних і тих же об'єктивних умов, мають однакові habitus». Габітус, вважає П. Бурдьє, не є фіксованим [4, с. 151], а в сучасних суспільствах групова ідентифікація особи ще більш плюралістична, тому індивід завжди ототожнює себе не з однією, а з кількома великими групами: етнічною, мовною, демографічною, регіональною, поселенською, професійною, культурною, конфесійною та і ін.

Український дослідник С. Тихонович, досліджуючи проблему соціальної солідарності в кризовому суспільстві, звертає увагу на значення мовно-культурного чинника в з'ясуванні специфіки функціонування консолідованих феноменів у різних етнокультурних групах. Вибір політичної орієнтації пов'язаний із значенням однієї з цих груп для суб'єкта: на його ідентифікацію впливає та група, з якою він зараз відчуває найбільшу психологічну близькість. Пріоритет групи також залежить від соціально-структурних характеристик політичної культури країни. Таким чином, референтна група значно впливає на формування політичних орієнтацій індивіда [3, с. 135]. Цей підхід відповідає соціологічній теорії електоральної поведінки М. С. Ліпсета і С. Рокана. Вони обґрунтували «генетичну модель» формування партійних систем і відповідних груп виборців, визначивши чотири типи соціальних відмінностей, які найбільшою мірою впливають на політичну ідентифікацію: між власниками і працівниками; між містом і селом; між різними етнокультурними і релігійними групами; між центром і периферією.

Так, у розвинених країнах з високим рівнем життя і, головне, соціальною однорідністю населення (Великобританія, Скандинавські країни) класово-статусні чинники значно впливають на політичну ідентифікацію і електоральну поведінку. А в країнах, де історично склалися істотні етнокультурні і релігійно-конфесійні відмінності (Нідерланди, Бельгія, Швейцарія, Австрія, у меншій мірі – Німеччина і Франція), більший вплив мають релігійно-етнічні чинники.

Досліджуючи політичну ідентичність у період кризи, а також в умовах стабільності і трансформації суспільства, О. Попова пропонує вимірювати політичну ідентифікацію за декількома показниками: відчуття близькості з яким-небудь політичним або суспільним об'єднанням (суб'єктивне відчуття того, що якась політична партія або рух виражають інтереси визначеного індивіда); набір значущих політичних стереотипів (гасел); характер політичних амбіцій.

Передбачається, що політична самоідентифікація включає ряд об'єктів, стосовно яких людина визначає ступінь своєї близькості (збігу): структури влади (оцінка ступеня відчуженості), набір значущих політичних стереотипів,

ідеологія і політичні партії, рухи. За наслідками досліджень найбільше впливають на формування політичної самоідентифікації такі параметри, як: освіта, рівень і характер доходів, наявність своєї справи, наявність нерухомості, характер професійної (кадрової) мобільності, самооцінка культурного капіталу. Як відзначає дослідниця, оцінка статусу своєї соціальної групи і політична самоідентифікація безпосередньо впливають на характер політичної, зокрема електоральної поведінки [2].

Політичну ідентифікацію як механізм інституціоналізації політичної участі розглядає в своїх роботах В. Капіцин. Автор вважає політичною ідентифікацією усвідомлення людиною власних соціальних можливостей і здатності включатися в політичний процес, формування відповідного ставлення до політичної участі (індивідуально або у складі соціальної групи, руху, партії) в рамках певної ідейно-політичної течії. Дослідник відзначає, що кожна політична течія в своїй програмі прагне виразити ідентифікаційно-ментальну модель своїх активістів, прихильників, виборців і співчуваючих. Політична ідентифікація відтворюється і підтримується не тільки внаслідок когнітивних процесів, але й за допомогою державної політико-правової інституціоналізації політичної участі [5, с. 114].

Сучасне суспільство не є достатньо розвиненим і організованим з точки зору демократичних перетворень, характеризується деструктивністю політичних відносин як на особистісному, так і на загальнодержавному рівнях, що позначається негативним чином на стабільності соціально-політичної системи. Виникає потреба не тільки адаптації особистості до нових політичних реалій, але й одночасно проблема формування нових зразків, моделей ідентифікацій у системі політичних відносин.

Особистість в умовах політичної діяльності прагне досягти такого стану розвитку, коли її ціннісна система (комплекс політичних принципів, норм і ідеалів) досягне найбільшої відповідності з суспільними ідеалами, у тому числі і з ідеалами у сфері політичної життєдіяльності суспільства. У випадку, коли відбувається зниження рівня ідентифікації індивідів (особливо при розпаді однієї системи політичної організації життя і при виникненні нової), наступає стан загальної кризи, у тому числі і в системі політичної адаптації. Нездатність особистості адаптуватися в кризовій системі політичних відносин породжує масову політичну дезадаптацію. Перед особистістю виникає дилема: або вона повинна відновити свою внутрішню ідентичність, з метою протистояння новій системі загальнополітичних цінностей, які вона принципово не сприймає, або ж вона повинна піддати кардинальній зміні систему власних установок і цінностей у політиці, формувати нову ідентичність, яка, в свою чергу, вимагатиме заміни механізмів політичної адаптації. Особистість адаптується до політичного середовища, керуючись в основному власним критерієм оцінок у політиці, що не завжди веде до очікуваного, бажаного результату з боку суспільства. Якщо надалі нові офіційно закріплені демократичні цінності в

політиці не отримають достатнього прояву в свідомості і вчинках конкретних суб'єктів політичної діяльності – це призведе до кризи ідентифікації. Відбудеться роздвоєння особистості в межах тієї або іншої політико-адаптивної ситуації, особистість змушена буде маніпулювати політичними цінностями, що ускладнить контроль з боку суспільства, політичної системи за результатами її діяльності. Отже, ми бачимо, що політична адаптивність особистості визначається як власними інтересами в політиці, так і складною системою мотивацій з боку суспільства. Але основною в такій діяльності є політична свідомість особистості, її соціально-політичні інтереси. Особистість, адаптуючись у системі політичних відносин, повинна засвоїти певний комплекс технологічних прийомів в оволодінні політичною діяльністю.

Таким чином, діяльність особистості в системі політики, як і в усіх інших сферах соціальної взаємодії, формується під впливом ідентифікації. Остання дозволяє особистості виробляти стратегію залучення до певного політичного руху з метою переходу від одного рівня освоєння до вищого, утримувати в концептуальному просторі і узагальнене, і конкретне. При цьому, підкреслимо, що формування ідентичності у політиці, як в жодній іншій сфері соціальних відносин, неможливе без попередньої політичної адаптації особистості. Має місце складна, діалектична взаємодія політичної адаптації та ідентифікації. Безперечним є той факт, що адаптація та ідентифікація особистості в системі різних політичних відносин спрямована на встановлення відповідності її в політиці за допомогою вирішення політичних суперечностей і вироблення гармонійних зв'язків між різними політичними суб'єктами.

Література:

1. Макеев С., Оксамитная С., Швачко Е. Социальные идентификации и идентичности. Киев, 1996. 185 с.

2. Резник О. Політична самоідентифікація особистості за умов становлення громадянського суспільства. Київ, 2003. 184 с.

3. Тихонович В. Україна як суб'єктивна соціальна реальність. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2002. № 4. С. 134–155.

4. Хомуленко Т., Хомуленко Б. Дихотомія «авторитарність – демократичність» в онтогенезі особистості. *Психологія і суспільство*. 2004. № 4 (11). С. 146–153.

5. Шестопал Е. Личность и политика: Критический очерк современных западных концепций политической социализации. Москва, 1988. 203 с.

Kateryna BUTSANOVA, Kateryna BUT
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Iryna NIKITINA,
senior lecturer of Social Sciences and Humanities Department

IMPACT OF COVID-19 ON THE ACTIVITIES OF ENTERPRISES IN THE WORLD

The article examines the main economic consequences of the COVID-19 pandemic. It should be noted that the outbreak of the pandemic has become one of the most serious threats to the world economy and financial markets.

Concerns about the effects of the coronavirus on the global economy have shaken markets around the world, including stock prices and bond yields. The main possible methods of mitigating the effects of a pandemic on the economies of developing countries are considered. Recommendations for possible measures to reduce the impact of the pandemic on the economies of countries in the global dimension are presented.

The outbreak of the new coronavirus (COVID-19) in 2020 will go down in history due to its significant impact on the world economy. Economic processes in the global dimension will resume, but they will no longer be as they were before.

China has been severely affected by an outbreak of the destructive coronavirus (COVID-19). China's manufacturing and services sector fell to a record low, car sales in China fell by a record 80%, and Chinese exports fell by 17,2% in January and February 2021, compared to the same period in 2020.

Official data confirm the widespread slowdown in economic activity in China and the trend, which is also seen through unofficial barometers such as low pollution and declining shipping. The country's economic recovery will be difficult as demand from other countries continues to fall as they try to cope with the spread of the virus within their borders.

An analysis by the United Nations Department of Economic and Social Affairs (DESA) has shown that the COVID-19 pandemic is disrupting global supply chains and international trade. In February-March 2020, almost 100 countries closed their national borders, the movement of people and tourist flows stopped abruptly, which certainly had a significant impact on global economic processes.

As the global supply chain slows, the world is beginning to pay more attention to its dependence on China, and anyone doing business with that country is feeling it. As a result, the trend that is likely to follow the coronavirus outbreak will mean other countries moving away from dependence on China and increasing self-sufficiency, both at the industrial and personal levels. Industries that are heavily dependent on China, such as manufacturing, are likely to reconsider their business relationships and relocate some of their activities to diversify risks.

UNCTAD predicted that in 2021, developing countries as a whole (excluding China) would lose nearly $ 800 billion in export earnings.

A number of banks and financial institutions have proposed worst-case scenarios for 2021, as the spread of the virus has affected the global economy and boosted financial markets. The extent of the damage will depend on how quickly the virus is contained, what measures the country's leadership takes to contain it, and what economic support the government is willing to provide to stop the impact during and immediately after the epidemic.

Global markets are the first to respond to the crisis. When it became clear that the coronavirus would not disappear any time soon, stock markets around the world were hit. After the CDC issued a public warning about coronaviruses, the S&P 500 showed its worst week since the 2008 global financial crisis, falling more than 11% in the last week of February 2021. Conversely, the profitability of the reference 10-year US treasury reached a record low as investors moved from risky to safe assets. Gold has also jumped sharply since the beginning of the year.

The price of oil has fallen by 18% since the outbreak and continues to fall. When the global supply chain expects a slowdown in use, oil is usually the first to fall in price as demand declines. The tourism industry suffered the most, as the authorities encouraged «social distancing» and consumers stayed at home. The International Air Transport Association has warned that in 2020, the coronavirus could cost global carriers between $ 63 billion and $ 113 billion in revenue, and the international film market could lose more than $ 5 billion at the box office. Similarly, shares of large hotel companies have fallen sharply over the past year, and entertainment giants such as Disney have expected a significant impact on revenue. Restaurants, sporting events and other services also faced significant disruptions. Industries that are less dependent on high social interactions, such as agriculture, are relatively less vulnerable, but still face challenges as demand fluctuates.

It can be concluded that COVID-19 has a serious impact on industrial production in developing countries because:

1. Declining demand from countries with high incomes for the production of goods and raw materials.

2. Value chains are broken due to delays in the supply of necessary components and supplies from more technologically advanced countries.

3. Other factors, including policies (such as restrictions on the movement of goods and people), the inability of workers to reach the workplace or financial constraints that affect the normal production process.

The leading positive financial effect of coronavirus is seen in teleworking and telecommuting, and we can say that there has been a real boom in freelance, telecommuting and remote software applications.

Some corporations have begun offering employees home-based options to compete with remote-controlled startups. This trend intensified between December

2020 and March 2021 as companies asked more and more employees to work from home. Video conferencing is a clear leader in a pandemic.

The highest stock prices since the beginning of 2020 due to the coronavirus are Zoom Video Communications with a price-to-earnings ratio of 1250%, followed by Netflix (89%), Amazon (83%), Cerner (44%), Thermo Fisher Scientific (34%), K12 (26%) and Quest Diagnostics (18%) [1].

Thus, forecasts of the potential impact of the economic shock under the influence of COVID-19 reputable organizations (UN, IMF, OECD, UNCTAD, etc.) on the world economy in 2021 vary widely. However, there is widespread agreement that the global economy will shrink as a result of the sudden cessation of large-scale activities and the associated loss of income in manufacturing and services in most developed countries and China, combined with negative effects on financial markets, consumption (as through the influence of income and through the influence of wealth), investment confidence, international trade and commodity prices.

Developed economies have begun to drastically change their policies in response to the crisis. Measures that were unthinkable a few weeks ago have been taken and implemented in response to the scale of the crisis. Until now, the discussion of what developing countries should and can do, on the contrary, has been limited, especially when it comes to international support.

In the current global US dollar-oriented system, the United States Federal Reserve may expand its role as a lender of last resort outside the country, but it is now doing so in a strategic way that promotes a select group of countries. As of March 19, 2021, the Federal Reserve has currency swap programs with nine central banks (allowing them to provide dollars to their own banking systems, giving priority to those providing loans and trading dollars), including only three developing countries – Brazil, Mexico and Singapore. This is as the role of the dollar in developing countries has grown since the global financial crisis, mainly due to the growing appeal of developing countries to international financial markets to meet external financing needs.

Thus, at the end of 2007 and at the peak of the pre-crisis boom, the volume of outstanding international debt securities of developing countries, such as bonds, asset-backed securities and commercial securities issued by their governments and firms, amounted to $ 840 billion, or 70% of totaling $ 1,2 trillion. By the end of 2019, this figure had risen to $ 3,36 trillion, or 80% of the total outstanding international debt securities of developing countries in the amount of at least $ 4,2 trillion. While developed governments are preparing to send checks to their citizens and open emergency credit lines for their companies, this is clearly not an option that is open to most developing countries, which are heavily dependent on access to US dollars and lack their own financial resources. infrastructure and financial capacity to follow suit.

The analysis concludes that the international community urgently needs to coordinate appropriate global rescue packages with a wider global reach to address

the impending funding gap that many countries now inevitably face. They should include at least the following measures: first, a coordinated global response to the lack of liquidity to meet urgent financial needs; secondly, capital controls should be approved by the IMF as a necessary, permanent and perfectly legitimate part of any political regime and, where appropriate, implemented to curb sharp capital outflows, reduce illiquidity caused by sales in countries' markets, developing countries, as well as to curb the decline in exchange rates and asset prices; third, even if large inflows of liquidity into developing countries' reserve accounts are crucial to prevent financial and economic collapse and successive sovereign defaults in developing countries, it will be important to ensure that the medium- and long-term economic consequences of this global protection crisis health has also not led to devastating and widespread debt crises in developing countries; fourthly, in addition to temporary stops as a kind of emergency break, it is necessary to agree on new debt relief programs as soon as possible; fifth, official development assistance (ODA) should be implemented in all donor countries.

Література:

1. Коронавирус и бизнес: кто выиграл и кто проиграл в условиях карантина. https://www.bbc.com/russian/features-52647490

Віталій ВЕДЕНЄЄВ
Донецький державний університет внутрішніх справ

РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ЗАПОБІГАННІ ТА ПРИПИНЕННІ КОНФЛІКТІВ

При розгляді конфліктів, що відбуваються зараз в Білорусі, Ізраїлі, Сирії та Україні, є можливість спостерігати за тим, яку роль відіграють організації громадянського суспільства в запобіганні та припиненні конфліктів.

Звертає на себе увагу той факт, що в дослідженнях присвячених громадянському суспільству та конфліктам, достатньо велика увага приділяється вивченню ролі глобального громадянського суспільства і транснаціональних громадських рухів в запобіганні та припиненні конфліктів, але доволі мало досліджень, присвячених ролі громадянського суспільства в запобіганні та припиненні конфліктів на місцевому рівні. Втім, на нашу думку, саме місцевий рівень висвітлює той контекст, на тлі якого має прояв діяльність організацій громадянського суспільства в запобіганні та припиненні конфліктів. Проілюструвати це можливо через розгляд наступних нюансів існування та діяльності організацій громадянського суспільства.

По-перше, це ступінь дієздатності держави. Світовий досвід свідчить про те, що існування громадянського суспільства можливе за різних умов, але його вигляд, роль та функції повністю визначаються нюансами самого

суспільства. Оскільки громадянське суспільство є незалежним джерелом змін суспільства, виступаючи одночасно продуктом діяльності існуючих держструктур, то велика вірогідність існування різних за характером діяльності організацій громадянського суспільства. Прикладом є організації, засновані різними релігійними рухами Лівану, що виникли в країні під час та після війни.

Особливо потрібно враховувати ступінь дієздатності держави, що врешті-решт визначає характер діяльності організацій громадянського суспільства. Громадянське суспільство займає місце посередника між державою та її населенням, при цьому дослідники вказують на те, що останнє більше тяжіє до держави, особливо в тих умовах, коли держава слабка або знаходиться у стані руйнації. За подібних умов (при повній або частковій втраті легітимності держструктурами) громадянське суспільство бере на себе частину функцій, які зазвичай виконує держава. Прикладом є діяльність громадянських організацій України, які виникли після Майдану, в умовах дії структурних дестабілізуючих чинників. Ці організації взяли на себе виконання функцій по організації гуманітарної допомоги постраждалим регіонам; по забезпеченню безпеки і оборони (через організацію сил самооборони та добробатів); по впровадженню логістики в постачання оснащення для армії та медичної сфери. За даними МВС України, станом на 01.01.2014 р. в організації суспільного життя країни брали участь 3 713 громадських організації, в яких перебувало 76 тисяч осіб. В даному випадку громадянське суспільство заповнило собою ту порожнечу, яка утворилася під час неефективного функціонування держави.

По-друге, це ступінь демократичності політичного режиму. Діяльність громадянського суспільства санкціонується державою та залежить від поширення в країні демократичних прав і свобод. При обмеженні цих прав і свобод громадянське суспільство розвивається поза рамками правового поля та прагне не стільки співпрацювати з державою, скільки дестабілізувати її. Прикладом тут є боротьба українських дисидентів за незалежність України за часів радянської влади. В формально демократичних державах діяльність громадянського суспільства визначається особливістю демократії кожної держави. В країнах, де поширюється націоналістична ідеологія, існує вірогідність прояву в громадянському суспільстві організацій ксенофобської та расистської спрямованості. Прикладом тут є сучасна ФРН, де «підіймає голову» нацистський рух. За умови наявності в країні ідеології, яку поділяє більшість населення (наприклад, кемалізм в Туреччині), громадянське суспільство здійснює функцію нагляду за державою.

По-третє, це невисокий рівень економічного розвитку, за якого в суспільстві переважають традиційні організації над сучасними. На думку англійського філософа Е. А. Ґеллнера, розвиненим суспільствам притаманна «модульність», яка заснована на принципах добровільності і є підґрунтям

функціонування громадянських суспільств. Країнам з традиційним устроєм, які розвиваються, притаманна «сегментованість», громадські організації набагато більшою мірою побудовані на принципі примусовості. Прикладом тут є організація життя в традиційній сім'ї, племені, релігійному співтоваристві. Цілком природньо, що за такої організації в приватному житті мають прояв обмеження прав за гендерним та іншими принципами. Але такі зв'язки, суто локального характеру, є більш стійкими. Слід мати на увазі, що в даному випадку традиційні організації перехоплюють у організацій громадянського суспільства ті функції, які останні виконують у економічно розвиненому суспільстві. Тут мова може йти про надання релігійними благодійними організаціями медичних та освітніх послуг.

По-четверте, це ступінь міжнародного впливу на країну. На цей час спостерігається тенденція до зниження ролі держави в наданні послуг власним громадянам як на національному, так і міжнародному рівнях. Це відкрило можливості перед організаціями громадянського суспільства поширювати свій вплив як в середині окремих країн, так і на міжнародному рівні. В рамках цієї тенденції багато функцій по забезпеченню розвитку та безпеки, які раніше виконували урядові структури, тепер перейшли до громадянського суспільства. У 80-х рр. XX ст. організації громадянського суспільства перетворюються на основний канал надання допомоги, спрямованої на розвиток країн третього світу, пізніше розпочинається співпраця урядів країн Заходу з організаціями громадянського суспільства по «просуванню демократії» в країнах третього світу. З часом стає відомим, що країни-донори, організатори цієї допомоги, сприяють розвитку в країнах третього світу специфічного типу громадянського суспільства. В такому суспільстві слабшають або взагалі зникають ті громадські організації, які дійсно пов'язані з суспільством і задовольняють його соціальні потреби, і, навпаки, поширюється кількість організацій, орієнтованих на ідеології неолібералізму, які працюють не стільки на користь своєї країни, скільки на користь міжнародного співтовариства. Подібна ситуація склалася свого часу у Боснії-та-Герцеговині й Палестині.

Починаючи з 90-х рр. XX ст. на природу і роль громадянського суспільства впливає проблема забезпечення міжнародної безпеки, що знайшла прояв у зростанні кількості гуманітарних операцій, які виконують чисельні гуманітарні, рятувальні, політичні, фінансові організації, а також організацій, спрямованих на виконання військових функцій. На початку XXI ст. з розгортанням «глобальної війни проти тероризму» деякі громадські організації змінюються за рахунок більшої орієнтації на державу. У конфліктних ситуаціях, де ллється людська кров, організації громадянського суспільства отримують зовнішню фінансову та військово-технічну підтримку. Прикладом може бути Україна, де прослідковується фінансова підтримка організації Майдану та пост-майданного життя суспільства.

Таким чином, ми можемо констатувати, що зараз доволі чітко прослідковується вплив громадських організацій громадянського суспільства на процес запобігання та припинення конфліктів в умовах зміни статусу самих громадських організацій. Раніше ці організації однозначно представляли нижчі прошарки суспільства та середній клас і виступали противагою офіційній владі, а зараз, у межах неоліберальної парадигми, вони все частіше виконують роль функціонального придатку держави.

Всеволод ВЕДЬОРІН, Олена ЧУМАЧЕНКО
Відокремлений структурний підрозділ
«Криворізький фаховий коледж
Національного авіаційного університету»

ІДЕЯ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

У контексті сьогодення в нашій державі приділяють велику увагу питанням становлення і розвитку громадянського суспільства. На урядовому порталі є навіть Доктрина сприяння розвитку громадянського суспільства, яка включає в себе Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 роки, фінансову підтримку інститутів громадянського суспільства і підготовку проекту Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021 – 2026 роки.

Головною ознакою громадянського суспільства є високий рівень розвитку особистості, тобто здатність підключатися до різноманітних сфер діяльності, внутрішня свобода і розвиненість в інтелектуальному, соціальному і психологічному аспектах.

Вперше проблема громадянського суспільства з'являється ще за часів Платона і Аристотеля. У праці «Держава» [8] Платон, розглядаючи різні режими державного управління, зокрема демократію та аристократію, розділяє суспільство на класи. При аристократичному режимі є три гілки суспільства: правителі-філософи; воїни-охоронці; ремісники. Філософ описує повну забезпеченість життєдіяльності всіх трьох класів, пов'язаних між собою обов'язками. Ремісники й землероби постачають провізію, а філософи, в свою чергу, керують воїнами для захисту земель і життєдіяльності селян, що відповідає функції громадянського суспільства – забезпечення всіх сфер життєдіяльності від покоління до покоління, незалежно від держави. Аристотель [2] висловлює свою думку стосовно цього трохи інакше. Він вважає, що не кожне суспільство є громадянським, і щоб таким стати, необхідно досягти певного рівня розвитку і саморозуміння. Філософ розрізняє поняття прав громадянина і прав людини. Людина має однакові права, а от громадянин – ні.

За часів Відродження свою думку стосовно держави як найвищої форми прояву людського духу висловлює Ніколо Макіавеллі в творі «Державотворець» [7]. Він вважає, що справжній державець повинен забезпечити всі потреби громадян та їх безпеку, аби ті не «скинули» його з престолу. З його точки зору, державець повинен сам зрозуміти, чого від нього хоче народ й знищити всі ризики й заколоти до їх формування. Ніколо Макіавеллі встає на сторону держави, вважаючи її більш досконалою, аніж громадянське суспільство.

За вченням Томаса Гоббса [5], розум людини створює державу, тобто вона є чимось «середнім» між природою та суспільством. Філософ вважає, що держава створена завдяки людському розвитку, а не вищою істотою. Крім того, він розглядає людину як суб'єкт права в громадському середовищі і як природну істоту, дотримуючись розрізнення понять «людина» і «громадянин».

Джон Локк вважає, що держава – це лише один з «поступових пунктів» розвитку громадянського суспільства, основою якого є приватна власність. Держава може бути утворена лише для забезпечення охорони власності громадян, бо, якщо подивитися на природний лад, людина, чиє майно було захоплено, захоче неодмінно помститися за це, що спричинить конфлікти, а потім і війну. Тому держава та закони створюються лише для врегулювання майнових відносин між людьми. Ці думки висловлені в «Двох трактатах про державне правління» [6].

Також на цю тему висловлюється і Георг Вільгельм Фрідріх Гегель у праці «Філософія права» [4]. Він звертає увагу на те, що природним станом людини є несправедливість, тому вважає, що лише вступ у громадянське суспільство може захистити світ від хаосу, бо лише в ньому правове відношення є дійсним. Гегель також розділяє суспільство на три класи, де владу відокремлює від землеробів та ремісників, котрі вже за власним бажанням можуть висловлювати свою думку. Тобто, недержавною організацією, що виступає за інтереси громадян, є сам народ.

Таким чином, ідея становлення громадянського суспільства має ґрунтовні історичні засади і активно впроваджується в контексті планів заходів з реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021 – 2026 роки.

Література:

1. Анікін В. Державна етнополітика та формування громадянського суспільства. *Політичний менеджмент*. 2004. № 5 (8). С. 63–70.

2. Аристотель. Политика. Аристотель. Сочинения в четырех томах. Москва, 1983. Т. 4. С. 375–642.

3. Буряк В. Глобальное гражданское общество и сетевые революции. Симферополь, 2011. 152 с.

4. Гегель Г. Философия права. Москва, 1990. 524 с.

5. Гоббс Т. Философские основания учения о гражданине. Москва – Минск, 2001. 304 с.

6. Локк Дж. Два трактата о правлении. Локк Дж. Сочинения в трех томах. Москва, 1988. Т. 3. 668 с.

7. Макіавеллі Н. Флорентійські хроніки. Державець. Київ, 1998. 492 с.

8. Платон. Государство. Платон. Собрание сочинений в четырех томах. Т. 3. Москва, 1994. С. 79–420.

Віктор ВЕЛИКИЙ
Одеський державний університет внутрішніх справ

ГРОМАДСЬКІСТЬ – ПОЛІЦІЯ: ДОВІРА ЯК ЧИННИК ТОЛЕРАНТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Важко заперечувати проти думки, що рішення багатьох соціальних проблем можливе лише за умов взаємодовіри та об'єднання зусиль різних соціальних інститутів – органів влади, правоохоронних органів, громадських організацій, сім'ї, окремих громадян. Однак кожний учасник такої взаємодії часто має різні уявлення про природу правопорядку, особисту відповідальність за дотримання чинних правових норм громадського порядку, різним є бачення можливих шляхів своєї участі у його забезпеченні на рівні громади і суспільства.

Проведене у Херсонській області Харківським інститутом соціальних досліджень вивчення громадської думки щодо діяльності Національної поліції засвідчує, що повністю довіряють поліції 28%, недовіряють 49,8% із 600 опитаних херсонців, таким чином, поліція Херсонщини має негативне сальдо довіри (-21,8%). При цьому, ефективною вважають роботу поліції 27%, неефективною – 57,8. Однак, слід зазначити, що 40,2% опитаних вказують, що готові допомагати поліції за будь яких обставин, за умов, що така допомога не буде шкодити інтересам респондента або його близьким, готові допомогти ще 23,2%. Разом з тим, 9,5% вказують, що не будуть допомагати ні за яких обставин. Серед причин такого стану називаються: непрофесіоналізм (43,7%), корумпованість (46,8%), бездіяльність (36,5%), небажання захистити «просту людину» (34,5%), слабкий зв'язок з населенням (23,3%) [2].

На нашу думку, останнє значною мірою визначає стан довіри населення до поліції. Здебільшого громадяни отримують інформацію про діяльність поліції з новин по телебаченню (61,2% відповідей), розповідей історій з життя знайомих і друзів (57,7%), кіно- і телефільмів (28,2%), особистих спостережень (25,7%), новин з Інтернету (24,2%). При цьому з особистого досвіду інформацію отримують лише 16,2% респондентів.

Значною мірою такий стан обумовлює відмову громадян від звернень до поліції з приводу вчинених щодо них злочинів, бажання розібратись самому

або вчинити самосуд, уникнення, як вони вважають, зайвого клопоту, думку про те, що поліція безсила і незацікавлена в допомозі.

Наявні реалії вимагають активізації старих і розробки принципово нових підходів до організації взаємодії працівників Національної поліції України і громадськості. На тлі сучасних завдань, що стоять перед українським суспільством, особливої ваги набуває питання взаємодовіри, співробітництва та порозуміння. Саме рівень довіри населення до поліції як визначальний критерій оцінки її діяльності встановлює Закон України «Про Національну поліцію» [1]. Це цілком відповідає функціям та умовам, в яких поліція виконує свої задачі в суспільстві: авторитет, довіра та підтримка населення полегшують забезпечення правопорядку та боротьбу із злочинністю; дозволяють уникнути конфліктів, взаємопорозумітись; забезпечується тісна співпраця з населенням, територіальними громадами і інститутами громадянського суспільства на засадах партнерства.

Довіра/недовіра до поліції може розглядатись в різних аспектах. Так, довіра, яка ґрунтується більше на стереотипах і міфах, може призвести до сліпої віри, створити сприятливі умови для існування демагогії, популізму, обману, хворобливого синдрому втрачених ілюзій. У свою чергу, відсутність або втрата населенням здатності довіряти поліції є серйозною соціальною проблемою, яка унеможливлює конструктивну взаємодію, інтеграцію спільних зусиль щодо подальшого розвитку суспільства. Загальна суспільна недовіра призводить до необхідності розраховувати лише на самого себе, а це, у свою чергу, супроводжується значним зростанням рівнів психічної та соціальної напруги, підозрілості, невпевненості та невизначеності. Відчуття свідомої довіри до себе, до людей, до світу – наріжний камінь здоров'я суспільства.

Як соціально-психологічний феномен довіра є специфічним видом установки-ставлення до оточуючого світу та самого себе. Звичайно, поява або втрата довіри населення до поліції має цілком конкретні причини. Основною умовою виникнення довіри є ситуативна актуальна значущість об'єкта, з яким індивід або група індивідів має намір вступити у взаємодію, її оцінка як безпечної, конструктивної, надійної. Особа в кожній конкретній ситуації адресує різним сторонам дійсності і самій собі різну «кількість» довіри; основними формально-динамічними характеристиками довіри є міра, вибірковість і парціальність. Соціально-психологічним критерієм виникнення довіри постає орієнтація суб'єкта: випробовує відношення довір'я на взаємність (відповідність) комплексу індикаторів, основними з яких є: позитивність оцінки, здатність до децентрації, значущість обговорюваної інформації.

Довіру слід вважати першою і початковою умовою існування феномена толерантності та партнерства. Аналіз свідчить, що подвійність спрямованості психіки припускає, з одного боку, наявність довіри до оточуючого світу як

умову взаємодії з ним, а з іншого боку – наявність довіри до себе як умову активності. Людина завжди прагне того, щоб рівень довіри до світу відповідав рівню довіри до себе, що є гарантією відносної цілісності та стійкості особи і діяльності.

Важливо виділяти основні психологічні критерії довіри до іншого: взаємність, позитивне схвалення, здатність до децентрації, взаємну значущість інформації, якою обмінюються, близькість думок і оцінок, ставлення до іншого як до себе, деякі інші, які не призводять до «злиття», але дозволяють творчо вирішувати завдання, що стоять перед взаємодіючими суб'єктами.

На основі вище наведеного можна зробити такі висновки:

1. Довіра як соціально-психологічне явище є самостійним видом установки-ставлення, пов'язаного з демонстрацією упевненості в позитивних намірах партнера, присутнього у міжособових або міжгрупових відносинах, феномен довір'я виявляється безпосередньо в ситуації взаємодії.

2. Довіра населення до поліції включає в себе три складові: когнітивну, емоційно-оціночну, конативну (спонукаючу до узгодження дій, взаємодії, врахування ймовірних дій партнера).

3. Абсолютизація самодостатності, впевненості лише в своїх силах або, навпаки, сліпа віра лише в можливості іншого суб'єкта ведуть до деструктивних наслідків: у першому випадку людина втрачає зв'язок з оточуючим світом, в другому – відчужується від самої себе, втрачаючи зв'язок зі своїми бажаннями, потребами, цінностями, покладаючись на іншого, стає залежною від нього.

4. Довіра як соціально-психологічний феномен є не лише результатом взаємодії партнерів, а й особистісних установок та передбачень індивіда.

5. Довіра до іншого суб'єкта є умовою формування його позитивного образу та сприйняття як авторитетного іншого.

6. Довіра до себе і довіра до інших суб'єктів не існують ізольовано одна від одної і тому є феноменами, що мають лише відносно самостійний статус; міра довіри до інших і міра довіри до себе перебувають у динамічному русі.

7. Вступаючи у взаємодію з іншими, кожен суб'єкт розраховує на відповідність власної міри довіри мірі довіри іншого, іншими словами – на взаємність; невідповідність власної довіри і довіри іншого породжує спотворені види довіри (недовіри).

8. Вивчаючи і коректуючи систему довірчих відносин між суспільством і Національною поліцією України, можна направляти і корегувати процес забезпечення правопорядку, створювати сприятливі умови, в яких потенціал кожного суб'єкту взаємодії міг би бути повністю реалізований.

9. Без взаємної довіри суб'єктів не можлива їх взаємодія на партнерських засадах.

10. Для підвищення довіри до поліції потрібно:

– дбати про створення дієвого механізму виконання державних рішень, дотримання законності;

– усунути внутрішні протиріччя між різними гілками правоохоронної і судової систем, які підривають довіру до останніх;

– формувати позитивний ідейно-моральний клімат у суспільстві, коли надмірне загострення питання, «перетягування канату» різними правоохоронними структурами наштовхуватимуться на осуд як спроби дестабілізації та введення в оману;

– з одного боку, запобігати продукуванню й поширенню недостовірної, відверто перекрученої, брехливої й провокаційної інформації (схильність до таких дій стимулюється політичним суперництвом і доступністю ЗМІ), з іншого – штучно не обмежувати й не препаровувати інформацію;

– цілеспрямовано прагнути до створення позитивної громадської думки щодо іміджу поліції.

Література:

1. Закон України «Про Національну поліцію». http://zakon.rada,gov.ua/laws/show

2. Оцінка діяльності Національної поліції України за допомогою опитування громадської думки. Резюме національного звіту Харківського інституту соціальних досліджень. http://khpg.org/index.php/

Віталій ДРЕВАЛЬ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Парламентська культура, як частина загальної політичної культури суспільства, має важливе значення для становлення громадянського суспільства та побудови демократичної держави. Такі чинники, притаманні українському суспільству, як, зокрема, низька явка громадян на вибори та досить поверхневе уявлення людей про специфіку політичних процесів, створюють численні перешкоди на шляху України до євроінтеграції. Проте, слід відзначити, що після проголошення незалежності України в умовах нової соціокультурної реальності значно підвищився інтерес громадян до питань української історії, мови та культури. В радянський період питання парламентської культури було недослідженим, оскільки комуністична ідеологія в умовах однопартійної політичної системи є антонімом поняттю культура взагалі.

Питання щодо значущості культури суспільства у справі розвитку суспільних відносин традиційно приваблює увагу вчених (йому присвячують наукові пошуки, зокрема, В. Воронкова, А. Колодій, О. Хижняк, В. Князєв,

С. Кузікова, І. Сурай, С. Газарян, Л. Пашко та деякі інші дослідники). Проте, очевидно, що деякі аспекти співвідношення загальної, політичної та парламентської культури вимагають подальших досліджень. Відзначена проблематика характеризується чітким міждисциплінарним аспектом і вимагає об'єднаних зусиль представників багатьох наукових галузей.

Як відзначає А. Любченко, парламентську культуру можна розглядати як сукупність цінностей, методів, підходів, засобів та моделей поведінки учасників парламентських відносин [4, с. 32].

М. Міщенко слушно вважає, що пошук власної культурної ідентичності українців стикається з проблемою відсутності чітких світоглядних орієнтирів та нестабільністю соціокультурного простору. В посттоталітарних суспільствах система цінностей починає поставати заново. Розпад традиційних ідеалів та цінностей стимулює пошук нових форм духовності, серед яких – і повернення до традиційних православних релігійних основ життя, бажання поєднати розірваний зв'язок поколінь та осягнути сутність справжньої «українськості» для усвідомлення свого місця та призначення у світі [5, с. 5].

Дійсно, коли ми говоримо про місце культури в Україні, то ми насамперед розуміємо культуру в європейському розумінні, але забуваємо при цьому, що говоримо про реальність пострадянську, де культура була знищена як явище, а українське суспільство шляхом знищення культури було дезорганізоване та ослаблене (що, наприклад, виявляється у феноменах «радянської» та «комуністичної» культури, які агресивно нав'язувалися на офіційному рівні).

Таким чином рівень парламентської культури та культури взагалі є одним із найважливіших чинників існування та розвитку української нації та держави. Він також може розглядатися як засіб самоідентифікації народу.

За оцінкою академіка І. Дзюби серед багатьох передумов такого стану можна назвати: освоєння суспільством своєї культурної спадщини; подолання культурних стереотипів і заохочення новаторських тенденцій; активну культурну політику держави на основі наукової концепції національної культури; інтенсивну розбудову інфраструктури культури; охоплення всієї сфери української культури сучасними інформаційними і комунікаційними системами; законодавче стимулювання приватних ініціатив і внесків в українську культуру; активний вихід у світове культурне життя, відкритість до нього за умов адекватного функціонування «імунної системи» власної культури; нарешті – роботу в режимі глибокої і мобілізуючої національної і культурної самокритики [2].

Відтак великого значення набуває питання щодо безпосередньої участі органів державної влади та посадових осіб у формуванні загальної та політичної культури. У доповідях Генеральної асамблеї ООН неодноразово зазначалося, що «уряди в цілому не можуть визначати культуру народу», що

«культура ні в якому разі не повинна розглядатися як елемент, що доповнює матеріальні цілі розвитку. Майбутнє суспільство можна створити і зміцнити тільки на основі людського капіталу, збагаченого і оновленого культурною спадщиною [3]». За оцінкою ж Х.В. Вальдеса, яка сформульована на основі подібних заяв та почасти не відповідає їхньому змістові, «уряди, стаючи все більш слабкими перед лицем все більш потужної і відчуженої підприємницької влади, скоріше впливають на культуру негативно. Така структурна обмеженість прийнятих сьогодні в периферійних країнах економічних моделей, оскільки якщо економічному розвитку супроводжує культурне зубожіння, то воно приречене на провал [1, с. 104]».

Важливою є і проблема саморозвитку учасника колективної взаємодії, адже об'єкт саморозвитку (особистість) на відміну від загального розвитку персоналу водночас виступає і активним суб'єктом формування організаційної культури. Процесами саморозвитку неможливо управляти шляхом безпосереднього регулювання та імперативних норм. За нашою оцінкою, тут необхідне створення загальних умов до так званого «м'якого управління», що має забезпечувати простір для самостійного прийняття рішень окремою особистістю.

Політична культура також є складним, багаторівневим та багатовимірним явищем. Загалом політична культура – це сукупність соціально-психологічних настанов, цінностей і зразків поведінки соціальних верств, окремих громадян, які стосуються їх взаємодії з політичною владою. Політична культура також охоплює рівень знань та уявлень про політику, емоційне ставлення до неї, що мотивує політичну поведінку громадян. Політична культура – це також і сукупність цінностей, знань, ставлень, орієнтацій того чи іншого соціального суб'єкту, що фіксує рівень розвитку політичної свідомості, політичної діяльності і поведінки.

Проте стан зацікавленості громадян у політиці та їхня обізнаність з політичними процесами в України залишаються перебувати на невисокому рівні. За оцінкою авторів збірника «Український парламентаризм і політична культура суспільства» (Львів, 2012), аналіз сучасної політичної ситуації підтверджує необхідність підвищення політичної культури українського соціуму [6, с. 6].

До основних напрямів та засобів вдосконалення парламентської культури традиційно відносять дотримання кодексу поведінки депутатів (проте, як слушно зазначається у вищенаведеному виданні, кодекс поведінки як документ загального «ідеального» характеру не може серйозно впливати на поведінку парламентарів, стримувати корупцію та інші негативні явища, які нерідко спостерігаються серед народних обранців) та наявність нормативно визначених механізмів контролю за дотриманням депутатським корпусом професійної дисципліни. Слушними є пропозиції щодо закріплення на конституційному рівні інституту парламентського пристава. Проте, звичайно,

будь-які нормативні заходи можуть бути ефективними лише за умови підвищення загальної та політичної культури українського народу.

Література:

1. Вальдес Х. К. Заметки о глобализации, экономике и культурной идентичности. http://scepsis.net/journal/issue4/

2. Дзюба І. Проблеми і перспективи української культури. https://www.radiosvoboda.org/a/1495357.html

3. Доклад Генерального секретаря Организации Объединенных Наций по вопросам образования, науки и культуры об осуществлении резолюции 57/249 Генеральной Ассамблеи. https://undocs.org/ru/A/59/202

4. Любченко А. В. Шляхи формування парламентської культури в Україні. *Вісник НАДУ при Президентові України (Серія «Державне управління»)*. 2016. № 4. С. 31–35.

5. Міщенко М. М. Сучасна культура України (друга половина XX – початок XXI ст.). Харків, 2014. 156 с.

6. Український парламентаризм і політична культура суспільства / Національна академія наук України; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2012. 298 с.

Олександр КОВАЛЬЧУК
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Ганна ДЕКУСАР,
старша викладачка кафедри українознавства та іноземних мов

РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ВИРІШЕННІ КОНФЛІКТІВ

У суспільстві постійно існують різні соціальні конфлікти, які перешкоджають реалізації прав і свобод, задовольняють потреби та інтереси окремих осіб, негативно впливають на формування демократичних, правових, соціальних дієздатних структур громадянського суспільства. Конфлікти, з одного боку, поділяють людей відповідно до їх переконань, потреб та інтересів, а з іншого – спонукають до об'єднання, щоб подолати протиріччя. У зв'язку з цим існує певний науковий інтерес до проблеми вирішення конфліктів шляхом посередництва громадських організацій. Водночас це важлива думка, що схильність суспільства до громадської форми суспільного життя робить його менш конфліктним. Це робить дослідження інститутів громадянського суспільства у вирішенні соціальних конфліктів надзвичайно актуальним.

Конфліктність притаманна суспільству. Без своєчасного та ефективного регулювання соціальних конфліктів неможливо забезпечити стабільність як необхідну умову реформ, поступовий розвиток в інтересах людини. Останнім

часом панує думка, що регулювання конфліктів є прерогативою держави, а основним засобом їх вирішення є сила. Проте відомо, що добровільно, незалежно об'єднуючись у громадські організації, окремі особи набувають здатності самооборони. Тобто, проблема ефективного вирішення соціальних конфліктів лежить у самому суспільстві.

Звертаючись до витоків громадянського суспільства, Г. Гегель розглядає сім'ю, суспільство і державу як певні моральні субстанції, взаємозв'язані, взаємодіючі, такі, що досягають в процесі свого розвитку певного ступеня зрілості. В результаті такого розвитку формується громадянське суспільство «в якості засобу забезпечення безпеки осіб і власності», а «зовнішній порядок для їх особливих і загальних інтересів» зобов'язана забезпечувати держава. Обов'язку громадянського суспільства щодо захисту своїх членів, на думку вченого, відповідає обов'язок індивідів щодо дотримання права громадянського суспільства. А. Токвіль висловлює думку про те, що в додемократичному суспільстві XI ст. єдиним засобом впливу людей одне на одного була сила, а джерелом могутності – власність. Соціальною силою, здатною протистояти тиранії і вседозволеності, стала вільна асоціація.

Правову основу для формування і розвитку інституцій громадянського суспільства та їх участі у вирішенні соціальних конфліктів створили Конституція та інші закони України. Відповідальність за втілення в життя визначених Конституцією і законами цілей покладається не тільки на державу та її інститути, а й на громадянське суспільство і його інституції.

З функціонуванням громадянського суспільства, посиленням його впливу і контролю за діяльністю державних інститутів вчені зв'язують становлення правової держави. Важливе значення для громадянського суспільства вчені надають його зв'язкам з соціальною державою. Інституції громадянського суспільства мають за мету сприяння та здійснення прав і свобод людини, забезпечення їх охорони та захисту, вирішення соціальних конфліктів.

Таким чином, інституції громадянського суспільства є одним із основних елементів структури громадянського суспільства. Створені автономними індивідами, об'єднуючи їх організаційно-правовий і інтелектуальний потенціал, спираючись на колективну правосвідомість індивідів, інституції громадянського суспільства у вирішенні соціальних конфліктів:

1) вносять організованість у дії своїх членів, зміцнюють і посилюють їхнє соціально-правове становище та розширюють організаційно-правові можливості;

2) представляють інтереси своїх членів, є посередником, виключають тиск на індивідів більш високоорганізованої сторони, забезпечують рівноправність сторін;

3) впорядковують і надають регульованості протестній поведінці і вимогам індивідів, сприяють їх вільному волевиявленню;

4) формулюють, висловлюють, просувають і захищають інтереси індивідів, сприяють виявленню їхньої соціальної і організаційно-правової активності;

5) створюють автономні громадсько-правові механізми саморегулювання і самоврядні інститути, є їх рушійною силою.

Микита ЛЕЖЕНКІН
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Інна ШИНКАРЕНКО,
доцентка кафедри гуманітарних дисциплін
та психології поліцейської діяльності,
кандидатка психологічних наук, доцентка

ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ ЯК ОСНОВА ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Сучасна глобалізація – це природно-історичний процес формування єдиного економічного та інформаційного простору. Крім позитивних сторін глобалізація має і негативні прояви. Саме з глобалізацією пов'язані різноманітні конфлікти, зумовлені геополітичним і геоекономічним виміром сучасного світу. Одним з основних перешкод на шляху сталого розвитку є конфлікти. Ці конфлікти виникають по різноманітних причинам, зокрема економічним, політичним, соціальним та іншим.

Ю. Є. Вороніна, вважає, що конфлікт «створюється» людьми як та сила, яка може і прагне побачити в його діях динаміку суспільного прогресу. Протягом свого існування людство мало справу з різними типами конфліктів. Особливо гостро вони виявляються в нестабільних середовищах, у перехідні періоди [1, с. 297].

У демократичній системі конфлікти вбудовуються в її інститути, у легальні механізми зміни влади, відіграють позитивну роль стимулятора розвитку. Така система, що визначає конфлікт як об'єктивну реальність суспільства, створює умови для запобігання і регулювання конфліктів. Конфлікти вирішує не лише держава, а й альтернативні політичні чи неполітичні інститути, зокрема громадянське суспільство.

Громадянським суспільством прийнято вважати всі суспільні інститути, організації та установи, які не входять до гілки державної влади. Головною метою розвиненого громадянського суспільства є контроль над діяльністю державної влади. Головна перевага громадянського суспільства полягає в наявності сильних джерел влади, існуючих поза державою, яка змушена полишити у спокої різноманітні сфери життєдіяльності людей.

Роль громадянського суспільства у вирішенні конфліктів полягає в наступному: 1) громадянське суспільство вносить організованість у дії своїх членів, зміцнює і посилює їхнє соціально-правове становище та розширює організаційно-правові можливості; 2) представляє інтереси своїх членів, є посередником, виключає тиск на індивідів більш високоорганізованої сторони, забезпечує рівноправність сторін; 3) впорядковує і надає регульованості протестній поведінці і вимогам індивідів, сприяє їх вільному волевиявленню; 4) формулює, висловлює, просуває і захищає інтереси індивідів, сприяє виявленню їхньої соціальної і організаційно-правової активності; 5) створює автономні громадсько-правові механізми самоорганізації, які виступають рушійною силою; 6) діє від імені і в інтересах індивідів, які їх створили, виконують представницькі і посередницькі функції; 7) гармонізує суспільні відносини, знижує соціальне напруження; 8) сприяє зменшенню кількості і зниженню гостроти конфліктів; 9) забезпечує комунікацію між конфліктуючими суб'єктами; 10) апелює до правосвідомості суб'єктів, спрямовує їх до компромісу на ґрунті спільної мети суспільної діяльності, потреб та загальновизнаних людських цінностей.

Суспільство повинно домагатися від влади і бізнесу здійснення необхідного комплексу економічних, політичних, правових, виховних, освітніх, пропагандистських заходів, покликаних в сукупності відновити повагу до права, його норм, до органів державної влади, всіх інститутів політичної, соціальної, економічної системи сучасного українського суспільства. І як результат, здійснення таких системних заходів може сформувати повноцінне громадянське суспільство здатне взаємодіяти з владою в інтересах кожного громадянина і всього суспільства в цілому.

Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що громадянське суспільство – це широкий, взаємозалежний і багаторівневий соціальний простір, в якому взаємодіють багато самостійних неурядових інституцій та способів життя. Це щось на зразок біосфери, яка будучи відкритою, проявляє активність, вступає в конфлікти та компроміси, залучаючи до своєї роботи безліч різноманітних ініціатив, рухів, спільнот.

Література:

1. Вороніна Ю. Є. Виникнення та вирішення конфліктних ситуацій в громадянському суспільстві. *Актуальні проблеми державного управління*. 2020. № 1. С. 296–300.

Кирило НЕДРЯ
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

«СВІЙ СЕРЕД ЧУЖИХ, ЧУЖИЙ СЕРЕД СВОЇХ»: НАРИС ДО ПРОБЛЕМИ ДИСКРИМІНАЦІЇ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Понад 7 років в Україні триває збройна агресія з боку Російської Федерації, яка болюче відобразилася як на територіальному устрої нашої держави, так і на безлічі соціальних процесів. Причому подекуди настільки сильно, що фактично утворила в структурі суспільства окрему групу, а у певному сенсі і субкультуру – учасників бойових дій, або ветеранів (більш вживаний термін у масовій культурі та медіа). На теперішній момент її чисельність – вже понад 400 тисяч осіб, що становить більше 1% населення. І це у еквіваленті всього населення. Якщо ж взяти до уваги лише дорослих громадян, починаючи з 18 років, то цей відсоток буде суттєво вищим. Безумовно, це зовсім не типова професійна спільнота, як безліч інших. Серед загалу вона вирізняється у багатьох сенсах: економічному (пільгова категорія), ментальному, соціокультурному та багатьох інших, що однозначно створює протиставлення у суспільстві «їх» «всім».

І такий стан речей ми називаємо відомою з кінематографу фразою – «свій серед чужих, чужий серед своїх». Дивно звучить, але влучно, бо після звільнення з лав Збройних сил людина почувається своєю саме в середовищі таких самих. Парадокс полягає у тому, що для загалу ця група є чужою. Це відбувається навіть не тому, що «всі» не сприймають війну, чи то армію. Ні. Ключовим є те, що не сприймають тих, хто вийшов за межі стереотипів і упереджень, хто взяв у руки зброю, аби з неї вбивати. Саме так. Це захист України. Це виконання військового обов'язку. Це вірність присязі. Але це не відміняє того, що у поглядах «всіх» війна – це там, де гинуть і де вбивають, аби вижити. Тому ветеран автоматично стає чужим. У науці це називається «ксенофобія» – страх перед чужинцями, перед тими, хто не такий як усі. А вона вже є порушенням прав людини і в залежності від форм прояву може мати різну кваліфікацію та тягнути за собою відповідальність.

Приблизно така ж ситуація з розумінням і прийняттям «їх» відбувається навіть у родинах, де за час участі одного з членів у бойових діях відбувся перерозподіл соціальних ролей, а з поверненням виникає конфліктність, бо сприйняття одне одного ще колишнє і не усвідомлене. А між іншим, змін зазнали обидва дорослих члена родини. Наслідки цього здебільшого не втішні. За різними статистичними даними, на сьогодні в державі від 35 до 60% таких родин опиняються у кризі відносин, що досить часто закінчується розлученням, тобто руйнуванням звичного життя, та ще більшим укоріненням переконання у своїй не потрібності суспільству, а отже і протиставленні «всім». Цікавою і показовою є інша цифра, яка ілюструє можливі наслідки

непорозумінь у родині, – причиною 80% самогубств учасників бойових дій є саме сімейно-побутові проблеми.

За таких обставин боєць буде постійно задаватися низкою питань: «Чому мене не розуміють?», «Чому мене не чують?», «А що я тут роблю?», «Чи взагалі на мене тут чекали?». Як ми казали, людина стає «чужим серед своїх…».

Цікаві дані дослідження Міжнародної організації з міграції «Життя після конфлікту: опитування щодо соціально-демографічних та соціально-економічних характеристик ветеранів конфлікту на Сході України та їхніх сімей» було оприлюднено на початку ще 2020 року. Опитано було за вибіркою 2530 респондентів у Київській, Львівській та Дніпропетровській областях України з липня по жовтень 2019 року. На той момент і до тепер його результати залишаються поза увагою широкого загалу, хоча більш ніж достойні ретельного опрацювання.

Так, половина опитаних відмітила, що повернення з війни на Донбасі стикається з дискримінацією в суспільстві. Кожен третій, хто мав роботу, всупереч закону втратив робоче місце. Доходи ветеранських родин менші ніж в середньому по Україні. Однією з головних проблем опитані назвали недоброзичливе ставлення. 49% стикалися із хоча б одним випадком упередженого або несправедливого ставлення, третина опитаних зазнала цього в транспорті, 14% – під час отримання медичних послуг, 11% – під час реєстрації на отримання пільг, 10% – час надання адміністративних послуг в установах соціального захисту. Причинами цього самі ветерани вважають нерозуміння населенням України того, що в державі триває збройний конфлікт. Із цим погодилися 78% опитаних.

Як наслідок, учасники бойових дій гостро відчувають несправедливість свого становища і перешкоди в адаптації до цивільного життя. 74% ветеранів зазначили, що участь у воєнних діях змінила їх назавжди, приблизно стільки ж вважають, що зрозуміти їхні потреби спроможні лише такі, як і вони учасники бойових дій. 66% відчувають, що в цивільному житті їхні права порушуються, а кожен третій опитаний ветеран почувається відірваним від основної частини суспільства.

Ще однією проблемою ветерани назвали проблеми з отримання необхідних документів. Лише 6% мають при собі посвідчення особи з інвалідністю, тоді як поранення або хвороби внаслідок участі в бойових діях отримали чверть опитаних. Більшість з них не змогли підтвердити інвалідність через бюрократичні перешкоди.

Однією з нагальних проблем було і залишається працевлаштування, причому не лише з точки зору суто матеріального забезпечення даної категорії осіб. На нашу думку, першочергову вагу це має через проблеми ресоціалізації та реінтеграції у суспільство, якраз з метою здолання стереотипів «свій серед чужих та чужий серед своїх», про що неодноразово наголошувалося автором

під час виконання обов'язків радника Міністра у справах ветеранів України. Так, 67% опитаних ветеранів після повернення з війни не знайшли оплачувану роботу, а 54% просто повернулися на попередні місця. Причинами цього, згідно з даними дослідження, є пропозиції вакансій з низькими зарплатами, відсутність вакансій за кваліфікаціями ветеранів, а також дискримінація і вимагання додаткових документів про здоров'я під час оформлення на роботу.

Лише 11% зацікавлених розпочати власний бізнес ветеранів повідомили, що зареєструвалися як приватні підприємці. Загалом мати власну справу зацікавлені 35% учасників бойових дій. Але й ті, хто досяг успіху, потерпають від недостатньої підтримки держави, бюрократії і браку знань місцевого ринку. І ця ситуація, в силу пандемії та фінансово-економчної ситуації у державі, суттєво не змінилася, при чому це поступово сприяє маргіналізації та, відповідно, більшій дискримінації досліджуваної групи.

Таким чином, підсумовуючи, можемо зазначити, що проблема дискримінації учасників бойових дій є комплексною та стосується надзвичайно широкого кола сфер та державних політик, її вирішення фактично не можливе. Доцільно говорити лише про врегулювання та контроль, який має забезпечуватися у тому числі і правоохоронними органами. Проте, окремо хочемо відмітити і протиставлення себе «всім» з боку самих ветеранів, що де-юре є теж дискримінацією. Це пояснюється як певними психологічними (ментальними) особливостями групи, так і, власне, тактикою захисту від дискримінаційних дій. Фактично ми маємо замкнене коло, уникаючи проблеми якого, розірвати яке не можливо.

Андрій НИКИФОРЕНКО
Донецький державний університет управління

МІГРАЦІЙНИЙ АЛЯРМІЗМ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: НЕТЕРПИМІСТЬ ПІД МАШКАРОЮ ТУРБОТИ

Невіддільною складовою сучасної демократії та стабільного світового ладу виступає толерантність – ціннісна орієнтація на прийняття, повагу та оцінку різноманіття культур, переконань, поведінки та способів життя. Толерантність – це «гармонія у відмінності». В Україні повноцінній реалізації принципу Diversity й становленню множинності суспільства в економічній, культурно-дозвіллєвій, релігійній, ідеологічній, політичній сферах (а також – економічному зростанню й підвищенню рівня життя) заважає, серед іншого, низька просторова мобільність (як зовнішня, так і внутрішня) громадян. Берлінської стіни вже немає, але основний її принцип: «No one enters, no one leaves» – живе і процвітає [12].

Природним проявом просторової мобільності, обумовленим прагненням громадян до самореалізації, підвищення добробуту, повнішого й

надійнішого задоволення потреб та інтересів, виступають добровільні просторові переміщення зі зміною місця проживання (міграції). Останні є реакцією людей на різницю в продуктивності праці та доходах, які генерує економіка в відповідних галузях, місцевостях, регіонах, країнах. Як частина системи поділу праці – фундаментального соціально-економічного явища, міграції (поряд з рухом товарів та капіталу) координуються ринком за посередництвом цінових сигналів – на користь загального суспільного інтересу, шляхом постійного пристосування учасників цього руху до нової кон'юнктури, через пошук нових можливостей та їх використання.

Падіння «залізної завіси», крах комунізму, кардинальні політико-економічні зміни в Україні кінця 1980-х – початку 1990-х років принесли з собою істотне скорочення кількості адміністративних обмежень щодо проживання, пересування, набуття громадянства та виходу з нього, трудової діяльності та ділової активності наших співвітчизників, що, в свою чергу, вплинуло на характер, масштаби, мотиви, географію, канали їхньої просторової мобільності й обумовило активізацію міграцій. У другій половині 1990-х – 2010-х роках в Україні виникла принципово нова міграційна кон'юнктура; «точкою неповернення» в її розвитку стало запровадження в 2017 році безвізового режиму з країнами Євросоюзу.

Багато вітчизняних дослідників, журналістів, представників органів державного управління та місцевого самоврядування, освітян сприймають міграційну активність мільйонів українців із глибоким занепокоєнням. За загальної теоретичної невизначеності, але з явним тяжінням до неомеркантилістських ідей «накопичення населення», вони прямо чи опосередковано заперечують переваги інтернаціоналізації ринку праці й обстоюють стереотипи міграційного алярмізму. В їхніх уявленнях міграція набуває вигляду: 1) певної соціальної цілісності – взаємопов'язаності одиничних актів людської поведінки в межах певних множин та сукупностей, характеристики котрої є визначальними для розуміння природи зазначених актів (при цьому реальні особи-мігранти знеособлюються й розглядаються як елемент соціальної системи, динаміка останньої витлумачується як незалежна від їхніх намірів та дій, а самі наміри та дії подаються як детерміновані характером соціальної системи), 2) не мовного конструкту, значення якого варіює у різного роду ситуативних контекстах, а – певної «сутності», з властивими їй незмінними якостями та властивостями, 3) об'єкта урядового регулювання, керівництва громадянами й турботи про них (з відповідним очікуванням від громадян безумовної покори державі та її «інтересам»).

Вони витлумачують міграцію – як зовнішню, так і, подекуди, внутрішню (напр.: «Внутрішня міграція, не впливаючи на зміну чисельності населення країни, призводить до збільшення соціальної напруги в суспільстві та підвищення рівня безробіття» [7]), як болючу суспільну проблему, що потребує невідкладного вирішення (яке мислиться в діапазоні від «міграцію –

зупинити», «мігрантів – повернути» до – «призупинення міграційних втрат та створення умов для зворотної міграції»); її наслідки окреслюються як переважно негативні (в діапазоні від «загрозливі» до – «катастрофічні») [5, с. 75–76].

Навіть в умовах поширення COVID-19 та пов'язаних з ним карантинних обмежень українців залякують: «Україна не буде пустелею, питання в тому – хто житиме на цій землі, – демограф Елла Лібанова» [3], «Світ охоплений міграційною епідемією. Західна Європа витягує зі Східної не тільки трудові ресурси, але й соціальний спокій» [11], «Пани б'ються: українських гастарбайтерів у Польщі б'ють та принижують» [2], «Мігранти з України опинились в ЄС у трудовому рабстві» [9], «Країна-табір: у США радять Україні приймати більше мігрантів» [1], «Тюрма замість роботи. У Німеччині почали полювання на українських гастарбайтерів» [4], «Через задвірки Європи: третина економічного зростання Естонії оплачена слізьми тисяч українців» [8], «Раби Європи? Сповідь заробітчанина після нашої публікації, або Чому я ніколи не повернусь у Польщу» [10], «Невтомна праця кількох мільйонів наших співвітчизників на закордонного «дядечка» – зовсім не те, чим може пишатися цивілізована держава» [6].

Опозиція щодо виїздної міграції (внутрішньої та зовнішньої) в Україні є таким собі ображчиком нативізму «навиворіт», покликаного законсервувати «звичний» спосіб життя, ідентичність, запобігти соціокультурній модернізації.

Література:

1. Березовский Г. Страна-лагерь: в США советуют Украине принимать больше мигрантов. https://www.gazeta.ru/politics/2020/09/24_a_13265755.shtml
2. Веретенников В. Паны дерутся: украинских гастарбайтеров в Польше избивают и унижают. https://iz.ru/1072889/vladimir-veretennikov/pany-derutsia-ukrainskikh-gastarbaiterov-v-polshe-izbivaiut-i-unizhaiut
3. Либанова Э. Украина не будет пустыней, вопрос в том – кто будет жить на этой земле. https://telegraf.com.ua/ukraina/obshhestvo/5653769-ukraina-ne-budet-pustyiney-vopros-v-tom-kto-budet-zhit-na-etoy-zemle-demograf-ella-libanova.html
4. Манчук А. Тюрьма вместо работы. В Германии начали охоту на украинских гастарбайтеров. https://ukraina.ru/exclusive/20200924/1029030223.html
5. Никифоренко Н. О., Никифоренко А. Р. Міграції як ресурс у контексті індивідуального людського вибору. *Менеджер. Вісник Донецького державного університету управління*. 2020. № 4 (89). С. 74–85.
6. Обух В. +$1 мільярд «трудових» переказів від заробітчан. От би ВВП так зростав! https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2878262-1-milard-trudovih-perekaziv-vid-zarobitcan-ot-bi-vvp-tak-zrostav.html

7. Подлужна Н., Лизунова О., Тарасенко Д. Облік та регулювання процесів міграції населення на Сході України. https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/251/239

8. Роонемаа Х. та ін. Через задворки Европы: треть экономического роста Эстонии оплачена слезами тысяч украинцев. https://rus.postimees.ee/6851314/cherez-zadvorki-evropy-tret-ekonomicheskogo-rosta-estonii-oplachena-slezami-tysyach-ukraincev

9. Смирнов Д. Мигранты из Украины оказались в ЕС в трудовом рабстве. https://www.osnmedia.ru/world/migranty-iz-ukrainy-okazalis-v-es-v-trudovom-rabstve/

10. Стельмащук О. Раби Європи? Сповідь заробітчанина після нашої публікації, або Чому я ніколи не повернусь у Польщу. https://volodymyrets.city/articles/74825/rabi-evropi-spovid-zarobitchanina-pislya-nashoi-publikacii-abo-chomu-ya-nikoli-ne-povernus-u-polschu

11. Сухова С. Со всеми утекающими. Мир охвачен миграционной эпидемией. https://www.kommersant.ru/doc/4125446

12. Bylund P. The Libertarian Immigration Conundrum. https://mises.org/library/libertarian-immigration-conundrum?fbclid=IwAR3Uu3

Владислав ОСТАПЧУК
Кременчуцький льотний коледж
Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Наталія КОВЕРСУН,
викладачка української мови та літератури

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА КОНФЛІКТИ

Конфлікти та кризи – природні явища у суспільстві, які постійно трансформуються.

Головна перевага громадянського суспільства полягає в наявності сильних джерел влади, існуючих поза державою, яка змушена полишити у спокої різноманітні сфери життєдіяльності людей. Ці вільні від держави сфери разом із політичними інститутами та ринковою економікою сприяють зростанню життєвих шансів кожної людини.

Конфлікті ситуації вирішує не лише держава, але й деякі політичні та неполітичні об’єднання. Різноманітні статичні дані демонструють, що громадськість основну увагу приділяє зменшенню конфліктів, особливо пов’язаних з переселенцями (надання гуманітарної допомоги внутрішньо переміщеним особам), військовослужбовцями ЗСУ та членами їхніх сімей. Проте в Україні відбувається підтримка залучення громадянського суспільства до вирішення конфліктів та проведення реформ.

Для урегулювання конфліктів в Україні створені різні громадські об'єднання. За даними Державної реєстраційної служби станом на 2013 р. в Україні нараховувалося понад 50 850 зареєстрованих громадських організацій. Вони займаються різними питаннями: правами меншин, благодійними фондами, правовим захистом, правами жінок, підтримують проведення політичних реформ. Деякі з них активно працюють, а деякі – тільки на папері.

Сучасне суспільство спостерігає перетворення соціальної структури, що створює соціальні та культурні конфлікти. Спостерігаючи за суспільними процесами інших країн, можемо сказати, що конфлікти керовані, їх можна вирішити і тим самим стабілізувати суспільство.

На думку О. Данільяна, соціальним протиріччям притаманні об'єктивність, всезагальність, специфічність дії, сутнісний характер, наявність визначеної структури (змісту), взаємопокладання, взаємопроникнення, взаємовиключення протилежних сторін конфлікту, розвиток протиріччя і розвиток соціальної системи. Основні елементи протиріччя: сторони; типи взаємин (взаємодії) між ними (потреби, інтереси, цілі); механізм вирішення протиріччя; форми (рівні, етапи, стани) їх розвитку і прояву. Це такі етапи, як договір, конфлікт, конкуренція, підкорення. О. Данільян пропонує такі способи (механізми) вирішення конфлікту: об'єктивні умови – потреби – інтереси [1, с. 174].

З огляду на значну складність проблеми політична мета зміцнення громадянських суспільств шляхом скорочення чи усунення насильства може бути досягнута лише настільки, наскільки культивуватиметься множинність стратегій – від договорів на макрорівні про скорочення озброєнь, трибуналів із військових злочинів та регіональної інтеграції суверенних держав, до таких заходів на макрорівні, як закони проти хуліганства та побутового насилля. Але в будь-якому разі всі ці методи залишаються недостатньо розвиненими чи й неефективними або поволі зводяться до авторитарної стратегії «встановлення порядку», якщо культура «цивілізованості» не буде розвиватись на рівні громадянського суспільства [2].

Отже, конфлікт – це зіткнення інтересів (соціальних, політичних, культурних та ін.), які громадськість розцінює як спосіб виявлення об'єктивних протиріч для становлення демократії та суспільства загалом. Створюються умови, які діють на конституційній основі, розв'язання конфліктів, унаслідок чого реформують соціальні організації та узгодженість між громадянами.

Література:

1. Данільян О. Г. Політична влада як механізм розв'язання суперечностей у сучасних соціальних системах. *Актуальні проблеми державного управління*. 2001. № 1 (9). С. 162–188.

2. Задорожна М. І. Вирішення конфліктів як основа демократизації суспільної свідомості та підвищення ефективності державного управління. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=DeVr_2014_14_12

3. Зимогляд В. Я. Конфлікт і консенсус у процесах формування громадянського суспільства в Україні. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2008. Вип. 16. С. 85–95.

Serhii POLOVIN
Donetsk National Technical University

CIVIL SOCIETIES AND ENGLISH

Every year we hear about conflicts erupting all over the world. A number of them could have been prevented if civil societies had been active in alerting the international community to their problems.

Under these conditions, English plays an ever increasing role as the most popular means of communication between civil societies.

Using free web applications can help activists learn English quicker and in a more interesting way.

I'm going to share 8 of my favorite online English tools you can use to improve your English faster than ever! The best part is that you can use them all for free!

The first tool on this list is HelloTalk. It's my favorite way to find native speakers to practice having conversations. Once you've downloaded the app, you can find people by going to the search tab and then clicking the filter button. This allows you to pick the age range, region or city, the person's native language, and what they are trying to learn. When you click «search», you'll see a list of everyone that meets that criteria. If you get a lot of results, you can also click where it says «serious learners» to find people who really care about practicing.

Another great feature is that you can limit who can find you.

Just go to the Me tab, click the gear icon, select «privacy», and then «who can find me». In addition to hiding yourself from search results, you can say that only people of the same gender can find you. This is useful if you have problems with people just looking for romantic relationships.

Once you've chosen someone, my favorite features are that you can easily give each other corrections on texts and send audio recordings.

The second tool is Forvo. It's a great website to help you discover how real people, not robots, pronounce words in English. All you need to do is search for a word.

Let’s try to see how people say special. You can see in the results that we can first filter by type of accent, British or American. If you click on the word itself, it'll take you to a list of people who submitted a recording so you can hear multiple ways of saying that word.

The third tool is YouGlish, and it’s one of my absolute favorites! With YouGlish, you can search for a word or phrase and see how it is used in context across multiple high-quality YouTube videos. All you need to do is enter an expression, choose the type of English you’re interested in, and click search.

In the results, you’ll get dozens or even hundreds of videos with the expression, and the video is set to the exact moment where the expression appears. You also get the full subtitles beneath the video with your expression highlighted.

This tool is fantastic for improving your pronunciation and your vocabulary by seeing how native speakers use whatever you’re trying to learn.

The fourth tool is HiNative. I’ve talked before about how important it is to get consistent feedback from native speakers to speak more naturally. The problem is, you might not personally know a lot of native speakers, and even if you do, you might feel guilty asking them for feedback all the time. That’s where HiNative comes in.

HiNative allows you to ask questions about English and get feedback from a community of native speakers.

The nice thing is that since there are thousands of people on HiNative, you never have to feel guilty about asking the same person for feedback all the time.

All you do is write a question, click submit, and within an hour or two, you’ll have a handful of responses. You can use HiNative to ask for feedback on your writing, speaking, pronunciation, or just to get answers to questions about confusing words or expressions.

Number five on this list is DeepL. If you’ve used an online translator before, you’ve probably used Google Translate, but Google doesn’t provide the most natural translations in my experience. DeepL, on the other hand, provides extremely natural translations you can use to get instant feedback on your speaking or writing.

With DeepL, all you do is write or paste your text on the left, and you’ll get the translation on the right. What’s great about DeepL’s translations is that it lets you select specific words and see different alternatives, allowing you to make sure the translation fits what you wanted to say. DeepL currently supports Chinese, Dutch, French, German, Italian, Japanese, Polish, Portuguese, Russian, and Spanish. It seems like they’re adding new languages all the time, though, so if yours isn’t currently supported, be sure to check back in a little bit to see if they added it. By the way, DeepL even lets you translate complete documents. Just click the translate documents button and select or drag and drop your file.

Tool number six is Visual Speed Controller. If you’ve ever wished you could control how fast people spoke while you’re studying, this tool is for you.

Visual Speed Controller lets you control the speed of any video or audio on your PC and gives you the ability to create shortcuts for rewinding and fast-forwarding content.

This is particularly useful if you're trying to do a dictation. You can play a video, use your space bar to pause it, write what you heard, and then click the Z key to go back just 2 seconds so you can listen to anything you missed again and again.

It makes it much easier than having to click buttons with your mouse to rewind.

The seventh tool is my favorite way to study vocabulary. It's called Anki.

Anki allows you to create digital flashcards and, most importantly, controls when you review them using a technique called spaced repetition. If you've never heard of spaced repetition before, it basically means you'll be asked to do a flashcard exactly when you're about to forget it.

For newer vocabulary, this means reviewing the cards frequently. For vocabulary you already know, this means reviewing it days, weeks, or even months later.

Over time, this repeated exposure just as you're about to forget helps reinforce what you already learned and gives you a better chance to remember it in a real conversation.

In addition, Anki has many cool advanced features, such as the ability to create multiple decks, create tags to filter your vocabulary, easily search for cards quickly, and view your statistics over time.

The eighth and final tool on my list is super cool. It's called Loom, and it's a way to record short videos of yourself easily. You can share these videos with people via email, social media, or anywhere else you can paste a link such as HiNative.

If you use Loom to record yourself, it's a great way to get used to speaking under pressure. In other words, it lets you feel a similar type of stress to what you'd feel in a real conversation.

Therefore, the more you do it, the more comfortable you'll feel in stressful situations, like a conversation. The more comfortable you feel, the easier it'll be to remember vocabulary and organize your sentences. Once you record yourself, you can share that video with a native speaker to get feedback or just have an asynchronous conversation.

So there you have it! My top 8 favorite free tools to help you improve your English.

Iryna POCHTAKOVA
Poltava Applied Oil and Gas College of National University
«Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

TOLERANCE AS AN EFFECTIVE FACTOR OF CONSOLIDATION IN MODERN SOCIETY

Tolerance means tolerance for other people's thoughts, beliefs, and behavior. It's respect or recognition of the equality of others, rejection of domination or violence in human relations.

The problem of tolerance formation covers all spheres of public life: personal, social, religious, political, interethnic. Tolerance is the core value of the open society. Such a society is due to its own change and innovation also means its openness outwardly to other cultural norms and principles that implemented in practice.

In the scientific literature, tolerance is seen as respect and recognition of equality, rejection of domination and violence, a positive assessment of multidimensionality and diversity as opposed to one-sidedness or the predominance of any point of view. The study itself these features of tolerance and is the purpose of the article.

Tolerance is manifested in all areas of human existence. For example, there is a typology of tolerance in the social spheres of life: gender, age, education, interethnic, racial, religious, geographical, interclass, physiological, political, marginal tolerance [4]. The opposite of the concept of tolerance is intolerance. Tolerance and intolerance are divided into the following types according to the hierarchical principle of ascent from the first to the second:

– protectionist tolerance;

– value tolerance;

– hidden tolerance – prejudice against representatives of other socio-demographic groups;

– verbal intolerance, when the subject considers it possible and sometimes even necessary public statements regarding the representatives of those or other social groups;

– aggressive behavioral intolerance when the subject considers it possible to carry out certain actions aimed at prohibiting, restricting activities or violence against the object of intolerance [1].

The diversity of social spheres causes different approaches to considering some types of tolerance. In particular, L. Tarasyuk separates out the following:

– respect for others, understood as equality of cultures and lack of privilege systems of views and beliefs;

– tolerance for the weakness of another (weakness, contempt and certain privileges in the system of privileges and beliefs);

– expanding one's own experience and critical dialogue based on the dialogic nature mind [2].

In the conditions of intensive world integration progress, interpenetration of different cultures affects the tolerance, which acquires signs generally accepted state principle, which should be guided by the successful development of constructive relations between states, political and military blocs, legal organizations principles and international legal norms.

Given the need to understand and form positions of tolerance in society is higher the school is one of the most important institutions for the education of tolerance. Tolerance is:

– cooperation and spirit;

– partnership in organizing the activities of higher education institutions;

– willingness to accept the opinion of others in the team;

– recognition of the diversity of the world;

– formation of a culture of dialogue between representatives of different nationalities;

– renunciation of domination and harm;

– respect for human dignity, etc. [3].

The formation of tolerance is facilitated by knowledge, openness of communication, freedom of thought, conscience, beliefs, spirituality, innovation. Creating a situation of real responsibility in the youth environment promotes formation tolerance of youth and their social behavior, which is sometimes antisocial.

The main methods of forming tolerance in the public consciousness are educational work, collective and group activities in state institutes, universities, enterprises with the participation of civil society organizations, representatives of culture, political parties, round tables, etc.

Pedagogical conditions for ensuring the implementation of ways of educating tolerance are: the formation of a tolerant microclimate, ethics of communication, initiating a dialogue on the most pressing issues and studying the successful experience of others, mutual understanding, compassion and empathy, sense of partnership; strategic thinking that allows you to perceive a wide range of personal qualities, individual and ethnic manifestations human beings; personal approach to educational influence, in particular to youth, civil servants and their understanding and perception of the problem; involvement in public activities, active socio-political life. For Ukraine, this is currently the primary problem to be solved will consolidate Ukrainian society for the purpose of democratic state formation.

References:

1. Ekennia J. N. Committed dialogue as a response to pluralism // Intern. philos. quart. Bronx (N.Y.), 1996. Vol. 36, N 1. P. 95.

2. Zhdanova I. Molod` i tolerantnist` v suchasnij Ukrayini (nacional`no-etnichny`j aspekt) / Nicholson P. P. Toleration as a moral ideal // Aspects of Toleration / Ed. By J. Hordon & S. Mendus. L.–N. Y., 1985. P. 160.

3. Zhdanova I. Perspekty`vy` social`nogo rozvy`tku regioniv // Agora. 2008. Vy`p. 7. P. 25–35.

4. Pravovi zasady` zaxy`stu osoby`stisny`x cinnostej ta suspil`noyi morali : Zbirny`k normaty`vny`x aktiv Ukrayiny` / Uklad.: Yu. Shajgorods`ky`j, K. Merkotan. Kyiv, 2007. 440 p.

Alexander TVERDOY
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Iryna NIKITINA,
senior lecturer of Social Sciences and Humanities Department

CIVIL SOCIETY AND MODERN CONFLICTS

The main condition for ensuring socio-political stability is the proper development of civil society. Therefore, according to the Law of Ukraine «On the Fundamentals of National Security of Ukraine», the formation of civil society is a priority national interest. This means that solving the problem of intensifying the processes of its formation as one of the key factors in ensuring socio-political stability is a very important task to which many researchers pay attention.

As a result, in the current conditions of reforming socio-political and economic relations, it is difficult for a person to see the contours of the future, find his place and clarify his purpose, find optimal means of resolving conflict situations, identify ways of self-development and security.

As you know, the concept of civil society means a set of existing non-political relations in society. This set includes economic, social, cultural, spiritual, family and domestic relations and institutions, as well as the position, role, rights and responsibilities of the individual in the system of public relations and institutions. It is a part of society and individuals that goes beyond state policy regulation, although without state support civil society institutions cannot emerge (the state must at least create an appropriate legal framework for the establishment, development and operation of these institutions).

Since the state is a form of political organization of society, the concepts of «state» and «civil society» seem to divide the whole social organism into two interrelated spheres of public life – political and social.

The main theoretical provisions of the concept of civil society were substantiated in the era of the formation of bourgeois-type social relations. It was believed that with the victory of bourgeois social relations (establishment of private property, free enterprise, market economy) society will be able to move into a state in which the discord between individual and society, individual and state, society

and state will be overcome. In fact, this meant that the government had to organize all social and economic life, to eliminate contradictions between families, social strata, between the individual and society as a whole [1].

In civil society, we can identify a number of basic principles specific to the individual: all members of society are equal before the law; all members of society have equal opportunities to achieve their goals; every member of society has the right to choose in resolving any issues that concern him personally; the more people are affected by the decision, the less it depends on the actions of the individual; decisions of general competence are made with the participation of all parties; decisions on the delegation of powers are made with the greatest democracy.

It is obvious that everyone has a desire for freedom to develop all abilities, maximally satisfying spiritual and material needs. It is impossible to fully implement them in modern society. In civil society, the problem must be solved in the most democratic way by society itself, based on accumulated cultural and historical experience.

A fundamental feature of civil society is that, as K. Popper and J. Soros have repeatedly pointed out, it is completely open to change. Therefore, people at any time face a number of opportunities for self-realization of their needs and abilities. But such a society can only be postulated, because it must have a structure and institutions that ensure its stability. And in this regard, the key role of the state is beyond doubt. The existence of a number of rights defined by it at the legislative level (freedom of speech, movement, religion, etc.), private property and effective competition ensure the freedom of the individual to increase their alternatives. If people have effortless alternatives and, most importantly, unjustified sacrifices, they are truly protected from various restrictions, insults and exploitation.

In general, as noted by M. I. Dzliev and M. M. Potrubah, for a large social system, there are four types of threats: threats due to errors in determining the goals of its further development; threats from internal components of the system (subsystems); threats from other social systems; threats of a natural or natural nature [2]. In our opinion, the first two threats in modern conditions have the greatest impact on the national security of Ukraine, as its political, economic and other systems of society today are in a much different state due to radical changes in these systems.

It is obvious that the vast majority of Ukrainian citizens are experiencing this period quite painfully. But there is no reason to say that this will end soon. The Ukrainian reality gives too many violations of constitutional human rights and freedoms in Ukraine. Among them are even violations of basic natural human rights (to life, liberty and security of person, equality before the law). If we take into account the political, ethnic, religious and social fragmentation of Ukrainian society, which objectively leads to increasing corporate demands of certain groups, it becomes clear that these are capable civil society institutions that must prevent a possible catastrophic internal division of the state.

The lack of a reliable mechanism for the protection of human rights leads to the fact that the population is beginning to focus on unconstitutional ways of protecting their rights and freedoms. Rallies, strikes, picketing of office buildings and hunger strikes have become commonplace. All these circumstances directly affect the social welfare of society and largely determine the socio-political stability in the state.

It is well known that the activities of individuals who pursue personal interests and goals are a major aspect of life. The other side is common interests that have an objective basis. Its essence is in the interdependence of people through the division of labor, the need for communication, social protection and assistance, social guarantees, solving more complex problems that exceed individual capabilities. Of particular importance is a fairer distribution of national income, increased opportunities for education, social security, etc., as the growth of social inequality will further increase socio-political tensions.

Social distance between social groups of people is a consequence of inequality between them. The level of socio-political tension is a function of this inequality [3]. It always exists: in the system of social production and distribution; by level of education; on awareness; by income, etc. It can be characterized by the concept of «standard of living», which shows the degree of satisfaction of material and cultural needs. It is believed that this concept also includes the culture of life, consumption, health care, general order, etc., and not just national per capita income or wages.

Thus, the subject and basis of a democratic state and its ideology is civil society. Therefore, in its absence, the democratic system is rightly characterized by researchers as quasi-democratic [4]. Therefore, the formation of civil society can be considered as one of the prerequisites for ensuring socio-political stability and, consequently, the national security of Ukraine. However, the practical implementation of this task is not at the proper level.

The most pressing issues of the formation of civil society can be divided into two groups: the constant provision of human rights and freedoms and the improvement of mechanisms for the formation and functioning of this society.

References:

1. Байме К. Політичні теорії сучасності. Київ, 2008. 396 с.

2. Політологічній енциклопедичний словник / укл.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків, 2015. 816 с.

3. Рассел Б. Мудрость Запада: Историческое исследование западной философии в связи с общественными и политическими обстоятельствами. Москва, 1998. 479 с.

4. Хелд Д. Модели демократии. Москва, 2014. 544 с.

Дмитро ТРЕГУБОВ
Національний університет цивільного захисту України
Ірина ТРЕГУБОВА
Комунальний заклад «Центр дитячої та юнацької творчості № 1 Харківської міської ради»

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У СУЧАСНОМУ СВІТОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Проблема толерантності активно розроблюється у сучасному суспільстві. Основою вирішення даної проблеми вважають дотримання різноманітних прав людини. Суб'єктами взаємовідносин, що вирішуються при цьому, є окремі люди, організації чи держава в цілому. Об'єктом, який потребує толерантного ставлення, є особистість, людина.

Під час життя людина зазнає багато впливів, що можуть створювати дискомфорт для її існування у суспільстві або обмежують свободи. Часто виникає ситуація, коли задоволення якоїсь потреби певних верств населення конфліктує з комфортністю життя інших або з соціальними основами суспільства. Поширимо на таку ситуацію термін «забруднення», яке створює нетолерантне середовище. Наприклад, забруднення територій сміттям створюється людьми, які для збереження стану свого комфорту не дотримуються певних соціальних норм. Тоді «забруднення» (та нетолерантність) у широкому сенсі слова – це створення будь-яких впливів, які погіршують середовище людської діяльності у соціальній, психологічній, екологічній, санітарній та інших сферах. Виникає необхідність уважного ставлення людини до природи та інших людей. Це потребує розробки суспільством та державою механізмів толерантного співіснування різних верств населення, що потребує виховання, організаційних заходів та контролю. Проблемою при цьому є те, що врахування «законів» толерантності вимагає нетолерантного ставлення до осіб чи організацій, що відзначаються нетолерантністю.

Комфортне існування людини передбачає забезпечення первинних потреб (їжа, вода, повітря, сон, житло, основні фізіологічні потреби) та вторинних – відповідно до піраміди А. Маслоу. Далі виникає питання про забезпечення потреби у безпеці, на вищих рівнях піраміди існує декілька рівнів потреб соціального характеру. Суспільство, яке задовольняє ці низку потреб, враховує права людини, а тому є толерантним.

Сучасне суспільство спрямовано на отримання прибутку шляхом користування потребами, тому спонукає людину на інтенсивне споживання. Але догоджання своїй потребі може стати неконтрольованою вадою, за якої людина не бачить, що завдає шкоди собі або оточуючим. Виникає ефект отримання уявного задоволення моментом без задоволення всім своїм життям.

При цьому можливо, людина виявляє нетолерантну поведінку до оточуючих. Іноді рішення проблеми толерантності формулюють як «усім можна все». Але у такому разі комфортно себе почуває людина, яка прагне «експресивних» проявів. Така поведінка конфліктує з потребами людей, які прагнуть затишних умов існування.

Витоки різних потреб закладені ще етапом формування людства, коли одні племена обрали за основний спосіб життєдіяльності осіле життя, прив'язане до «землі», а інші – життя у вигляді полювання або завойовницьких походів. Якщо перші могли жити без других, то другі потребували на додаток до своїх здобутків їжі рослинного походження. Прикладом може бути формування спільнот піратів, життя яких в цілому підкорялось анархічним законам, але ці спільноти приходили до необхідності формування кодексів – правил поведінки. Виникли два способи життя – виробника та споживача; обидва виявилися певною мірою успішними. Перші створювали продукти споживання та культуру, прив'язану до сонячного циклу; інші споживали ці продукти, могли придбати їх за еквівалент грошей або забрати силою, але не могли існувати самостійно. Тому суспільство формувалося навколо селянина-виробника, життя якого було синхронізовано з життям громади, її святами та способом відпочинку. Це був стан гармонійного співіснування з природою та сусідами. Життя завойовника-споживача залежало від наявності здобичі, за яку билися на смерть та споживали разом. За тисячі років співіснування цих світів вони змішалися і в чистому вигляді не існують.

Сучасний світ, побудований на законах обертання грошей, висуває на перше місце споживача та живе за його вимогами. Виникає конфлікт між різним світосприйняттям, між людьми, свідомість яких генетично формувалася у межах різних цивілізацій. При цьому створюється кілька типів «забруднень», які впливають на людину та довкілля: інформаційне – надає психологічний тиск шляхом експресивної або неправдивої інформації; виробниче – викиди (речовини, радіація, тепло), сміття, поширення електромагнітних, звукових хвиль, вібрацій та запахів; урбанізаційне – комунікаційні та психологічні наслідки скупченого життя (збільшення випадкових й зменшення постійних спілкувань, високий темп життя, шахрайство, дії під впливом певних речовин, комп'ютерні віруси та ін.); житлове – побутові відходи, побутова хімія, засмічення територій, світло, вібрація, шуми, інфразвук, поширення запахів, рольові конфлікти в сім'ї та суспільстві.

Інтенсифікація формування «забруднень» різних типів є наслідком сучасної світової тенденції споживання задоволень (корисність товарів відходить на друге місце). Найгіршою сучасною соціальною звичкою можна назвати можливість вільного куріння тютюнових та кальянних сумішей. Першою неприємністю диму є не його шкідливість, а наявність агресивного запаху, який поширюється на значні відстані і створює негативний

психоемоційний стан у іншої людини, яка не може вільно дихати (ключова потреба людини). Формується забруднений стан існування порівняно з гармонійним життям; це вимагає дій щодо чищення. Наприклад, традиційна чайна церемонія впровадила очищення каналів сприйняття (зір, запах, слух, смак) від відповідних «забруднень» шляхом споглядання краси, заспокійливих ароматів, дегустації міцного чаю. Тобто життя людства, як і кожної людини, потребує самоконтролю та смирення. Це узагальнюють японські принципи «сабі» та «вабі» стосовно матеріального та духовного світу: бачити достатнє у малому, а красу – у простому.

Тобто існує необхідність формулювання концепції загальнолюдського суспільства, яке не забруднює сферу існування людини та засноване на принципах толерантності та вимогливості. Наприклад, наявність задоволеності споживачів не завжди є адекватним маркером правильності суспільних дій. Це підтверджується впровадженням міжнародних заходів щодо обмеження вживання тютюну. Таким чином, і виробництво, і вживання тютюну є негативною суспільною тенденцією. Але якщо б виробники створювали можливості для куріння без забруднення сфери існування людини за рахунок влаштування місць для паління з високими витяжками, то це б було позитивною дією цього виробника. На основі аналізу таких дій можна було б вдосконалити систему рейтингування виробництв або людини, що впливало би на діапазон їх можливостей.

У традиційному суспільстві усі ритуали та обряди виконувались разом, що формувало загальні принципи громади та одноманітну толерантність поведінки. У сучасному суспільстві таких спільних ритуалів майже не існує. Функцію суспільного виховання виконує школа, але виникає розрив з тим, що діти чують від вчителів та бачать у суспільстві або вдома. Якщо раніше відхилення від суспільних законів контролювали носії традиційної культури, які жили разом, то тепер контроль здійснює закон.

Тоді концепція «не забруднення» передбачає застосування поновлюваного використання природних ресурсів, подовження терміну служби продукції, терпиме ставлення до сфери життя, свобод іншої людини, релігійних норм та особистісних принципів існування. Для контролю за такою концепцією необхідні як свідомість членів суспільства, так і наскрізний моніторинг простору життєдіяльності за усіма показниками (можливість ідентифікації осіб, що розповсюджують в Інтернеті неправдиву інформацію або ображають інших, відеоконтроль та реєстрація усіх діапазонів хвиль, що можуть забруднювати середовище існування, з записом інформації, до якої у разі потреби можна звернутись). Споживач та виробник повинні разом нести відповідальність за забруднення, спричинене наслідками використання продукції.

Необхідність контролю обмежує свободи людини. Але необхідно розуміти, що абсолютної свободи людини не існує, тому постає питання про

достатні межі цієї свободи. Показником цих меж може бути те, що свобода одних не повинна обмежувати широкий спектр свобод та прав інших. Водночас людство має сформулювати загальну концепцію «очищення» від різних наслідків свого існування, які впливають на життєву сферу людини.

Сергій ЧИСТЯКОВ
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ДИНАМІЧНІ ПРОЦЕСИ У МАЛИХ ГРУПАХ

Аналіз групових норм, пов'язаних з системою офіційних та неофіційних відносин, дає можливість визначити загальну характеристику функціонування норм у малій групі. По-перше, норми є продуктом соціальної взаємодії і виникають у процесі життєдіяльності групи, а також вводяться до неї більшою соціальною спільнотою. По-друге, група не встановлює норми для кожної можливої ситуації, що мають деяку значущість для групи. По-третє, самі норми можуть застосовуватися до ситуації загалом, безвідносно до окремих членів групи і ролі, яку вони відіграють, а можуть лише регламентувати її, тобто рольовими стандартами поведінки. По-четверте, норми розрізняються за мірою прийняття їх групою: деякі норми схвалюються майже всіма членами групи, натомість інші підтримуються лише незначною меншістю. По-п'яте, норми відмінні також за мірою і широтою девіантності, що ними допускається, і відповідним діапазоном санкцій, які при цьому застосовуються [1, с. 203–208].

Терміном «норма» позначають стандартизовані правила поведінки, що приймаються членами групи всередині цієї системи. Групові норми регулюють діяльність групи як організованої одиниці в її рухові до певної мети. Форми вияву і дії цих норм різноманітні й охоплюють широкий діапазон: від зовнішніх ритуалів до морального та естетичного вибору. Особливо слід підкреслити, що функціонування групових норм безпосередньо пов'язане із соціальним контролем за поведінкою індивіда. Найбільша готовність до прийняття групових норм проявляється в згуртованих і гармонійних групах.

Дотримання групових норм забезпечується відповідними санкціями. Соціальні санкції (від лат. «sanctio» – непорушна, жорстка постанова) – це засоби соціального контролю, які виконують функції інтеграції групи, регуляції поведінки її членів. Розрізняють позитивні санкції, тобто заохочення до дій, бажаних для групи, схвалюваних нею, та негативні – як покарання за небажані дії [1, с. 173].

Якщо ж групові норми не дотримуються членами групи, то можлива поява конфліктів. Дисгармонія міжособистісних стосунків супроводжує наявні конфлікти.

Причини групових конфліктів:

– наявність протиріч між інтересами, цінностями, цілями, мотивами, ролями членів групи;

– розрив відносин всередині певних мікрогруп;

– поява і стійке домінування негативних емоцій, почуттів як фонових характеристик взаємодії і спілкування між членами малої групи.

Конфлікт грає як конструктивну роль в малій групі, тобто дає можливість краще оцінювати індивідуально-психологічні особливості членів групи, надає позитивний вплив на ефективність спільної діяльності, усуває суперечності між людьми, дозволяє послабити стан психологічної напруженості, так і деструктивну – надає негативний вплив на психічний стан членів групи, погіршує взаємовідносини між ними, що негативно відбивається на ефективності спільної діяльності [3, с. 51–53].

Психологічне вивчення групових конфліктів відбувається у координатах таких підходів:

Мотиваційний підхід. Згідно з ним конфлікт є формою конфронтації, яка передбачає протиборство несумісних індивідуальних намірів, цілей, мотивів, інтересів, котрі відповідно скеровують поведінку сторін, що конфліктують. Сутність конфронтації розглядається при цьому як емоційна ворожість і як конкурентна боротьба, зумовлена прагненням досягти взаємовиключних цілей (у такій боротьбі сторони завдають одна одній шкоди). Представники цього підходу стверджують, що розв'язувати конфлікти можливо конструктивним і деструктивним шляхами. На їх погляд, конструктивна функція конфліктів полягає у попередженні «застою» індивідуальної, групової життєдіяльності, стимулюванні розвитку групи, усуненні джерела непорозумінь.

Чим у тіснішому контакті перебуває група, тим інтенсивніше розгортається конфлікт, оскільки висока частота взаємодії у групі сприяє інтенсифікації емоційних виявів індивідів. За таких обставин ворожість сприйматиметься як особлива небезпека. Тому у згуртованій групі конфлікт є особливо інтенсивним. Суттєво впливають на конструктивні чи деструктивні особливості конфлікту у внутрігрупових відносинах конфлікти з іншими групами. Адже зайняті безперервною зовнішньою боротьбою групи претендують на абсолютне залучення до неї всіх індивідів, тому вони орієнтовані на приглушення внутрішнього конфлікту. Виникнення внутрішнього конфлікту послаблює зовнішні позиції групи.

Когнітивний підхід. Досліджує конфлікт в аспекті впливу сутнісного, суб'єктивного світу індивіда на його поведінку. Представники його головним вважають когнітивний конфлікт, виникнення і розвиток якого зумовлені структурою завдання, змістовими структурами протилежних сторін, узгодженістю використовуваних ними стратегій.

Діяльнісний підхід. Зорієнтований на аналізі ефективності спільної діяльності людей і розвитку групи як головних чинників виникнення та перебігу внутрігрупового конфлікту. З'ясовуючи природу, сутність, особливості перебігу конфлікту, представники цього підходу концентруються на конфліктній ситуації (об'єктивна несумісність індивідуальних цілей і потреб учасників конфлікту) і конфліктній поведінці (система емоційно забарвлених дій учасників конфлікту, що утруднюють досягнення цілей сторонами, що конфліктують).

Організаційний підхід. Застосовується до конфліктів у сфері управлінських відносин, які відображають суперництво сторін у вертикальному і горизонтальному зрізах: нарівні «керівник – підлеглий» і «керівник – інші керівники». Заслугою вчених, котрі надають перевагу цьому підходу, є обґрунтування шляхів розв'язання конфлікту, яке можливе на соціальному, міжособистісному, особистісно-психологічному рівнях:

– соціальний рівень розв'язання конфлікту. Зосереджується на використанні організаційних способів: зміна структури групи, впорядкування системи стимулювання праці, поліпшення умов праці тощо;

– міжособистісний рівень розв'язання конфлікту. Вимагає занурення у психологічну сутність суперечностей між конфліктуючими сторонами, не надаючи переваги жодній із них;

– особистісно-психологічний рівень розв'язання конфлікту. Полягає у з'ясуванні як об'єктивних причин виникнення конфлікту, так і мотивів поведінки сторін (потреб та інтересів індивідів).

Більшість дослідників вважає, що конфлікти не лише бажані, а й необхідні у житті групи, адже вони сприяють вияву альтернативних суджень, впровадженню новітніх технологій, поширенню нової інформації та ін. Внутрігрупові конфлікти можуть мати такі наслідки:

– зміни мікроструктур групи (зміна складу і чисельності неформальних груп);

– формування нових лідерів і зниження впливу попередніх;

– звільнення групи від небажаних індивідів;

– пошук і «встановлення» зовнішнього ворога (часто – з метою згуртування групи);

– значні організаційні зміни в групі (корективи планів діяльності, розроблення нових засобів досягнення цілей та ін.);

– психологічні зміни, формулювання нових цілей, цінностей, мотивів;

– заміна керівника групи;

– припинення існування групи [2, с. 68].

Виникненню і розвитку організаційних конфліктів у сфері управління запобігають правильний добір і розстановка кадрів з урахуванням їх професійних і психологічних якостей; авторитет керівника, належна організація діяльності; позитивні традиції в організації; об'єктивна оцінка та

диференційоване стимулювання праці співробітників; соціально-професійне й соціально-психологічне навчання; зміцнення неформальних відносин; стабільний склад колективу.

Література:

1. Москаленко В. В. Соціальна психологія : Підручник. Київ, 2008. 688 с.

2. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : Навчальний посібник. Київ, 2005. 448 с.

3. Пірен М. І. Конфліктологія : Підручник. Київ, 2003. 360 с.

Тамара ЯРОШЕВСЬКА, Діана КШЕНСЬКА
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

У сучасній Україні дуже актуальним є питання реалізації прав людини. Рівень розвитку самої держави залежить від ступеня розвитку інституту прав людини. Механізм реалізації норм, що закріплюють права людини, свідчить про демократизм, правопорядок, законність та наближення держави до рівня правової. Найголовнішою цінністю кожної демократичної держави є людина, її права та свободи, а також реалізація цих прав та свобод.

Кожна демократична та правова держава повинна виробляти дієву політику, спрямовану на захист прав та свобод кожного громадянина, а найголовніше – на можливість реалізації кожним громадянином цих прав та свобод. Кожна людина повинна відчувати себе захищеною та бути впевненою, що у державі чітко діють механізми захисту її прав. Основні права людини – це певні можливості, які необхідні для існування і розвитку в конкретно-історичних умовах, об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку людства (економічним, духовним, соціальним) і повинні бути загальними й рівними для всіх.

Приведення прав людини у статус правових норм недостатньо для того, щоб вони «працювали» в певному суспільстві, тому повинен існувати механізм їх реалізації. Кожна держава повинна створювати як найбільше інститутів, спрямованих на захист прав та свобод кожного громадянина, а найголовніше – на реалізацію цих прав та свобод.

Права людини – це соціальна спроможність людини вільно діяти, самостійно обирати вид та міру своєї поведінки з метою задоволення своїх різнобічних духовних та матеріальних потреб шляхом користування певними соціальними благами в межах, визначених законодавчими актами.

У розділі ІІ «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» Конституції України [2] закріплено широкий спектр прав і свобод людини та

громадянина, а також загальні принципи та положення, які мають на меті визначити зміст гарантій і механізмів їх реалізації. Однак, на погляд М. В. Оніщука [3, с. 32], на сьогодні деякі норми Основного Закону України залишаються переважно декларативними. Це має своїм наслідком поширення правового нігілізму в суспільстві та породження недовіри громадян у спроможності держави належним чином забезпечити й гарантувати їх конституційні права. Тому в умовах сьогодення особливої гостроти набуває проблема удосконалення існуючої системи конституційних прав і свобод людини в Україні.

Права і свободи людини мають бути не тільки юридично закріплені, визнаватися й охоронятися державою в особі її органів та посадових осіб, а головне, ці права повинні бути реалізовані. Наразі права людини виступають заручниками складних процесів державотворення, що нівелює цінність прав людини. Проте з кожним роком зростає кількість порушень прав людини. Громадяни України не звикли захищати свої права у судовому порядку та не використовують цей засіб повною мірою.

Захист прав людини є одним з головних завдань міжнародної спільноти. Тому в галузі прав людини існує близько 300 декларацій, конвенцій, хартій, у різний час створених і визнаних світовою спільнотою. Цей процес набув особливої інтенсивності після розгрому фашизму, закінчення Другої світової війни, створення Організації Об'єднаних Націй, інших демократичних міжнародних інституцій. І нині одним із найважливіших міжнародних актів з захисту прав людини і громадянина є Загальна декларація прав людини [1].

Відображаючи сутність і дух Загальної декларації прав людини, Конституція України у ст. 3 встановлює, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Але цілком очевидно, що для побудови демократичного суспільства та утвердження правової держави недостатньо лише задекларувати дотримання прав і свобод людини та громадянина. Політико-правові реалії сьогодення переконують у необхідності створення дієвих юридичних механізмів, які дозволять окремим особам, різним соціальним групам громадянського суспільства загалом повною мірою реалізовувати свої конституційні права і свободи. Потрібно здійснювати усі можливі нормативно-правові та організаційно-правові заходи щодо створення належних умов для реалізації громадянами їхніх прав і свобод, визначених у Конституції України.

Реалізація захисту прав та свобод людини є дуже складним явищем, яке залежить не тільки від інститутів, сформованих державою, а й від рівня правосвідомості, правової культури та інформованості людини. Багато залежить від самої людини, від її бажання реалізувати свої права, які надані та гарантуються державою. Кожна людина повинна знати свої права та вміти

захистити їх за допомогою інститутів, які створила держава у цій галузі. На даному етапі державі необхідно приймати нормативно-правові акти, що регламентують порядок реалізації конституційних прав та свобод громадян. Також важливо зазначити, що ці нормативно-правові акти у жодному разі не повинні звужувати зміст та обсяг існуючих прав і свобод людини.

Президентом України 24 березня 2021 року було затверджено Національну стратегію з прав людини (далі − Стратегія). У ній окреслено ключові проблеми з дотриманням прав людини в Україні та закріплено зобов'язання влади вирішувати їх. Стратегія буде реалізовуватись згідно з міжнародними стандартами та в контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Стратегія – це юридично обов'язковий документ для усіх рівнів влади. Адже права людини – це сфера, що торкається кожного в Україні. У Стратегії містяться конкретні стратегічні цілі та індикатори, а також закладено основи політик, дорожніх карт, планів заходів, законодавчих змін та конкретних дій уповноваженими органами влади. Проте, щоб відчути ці зміни потрібен час.

Отже, правова держава може бути розбудованою лише там, де наявні інститути громадянського суспільства, в центрі якого перебуває людина, її права, свободи та інтереси.

Література:

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. http://zakon.rada.gov.ua/cgibin/laws/main.cgi?nreg=995_015

2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р.

3. Оніщук М. В. Проблеми забезпечення прав людини в Україні: від Загальної декларації прав людини – до сьогодення. *Право України*. 2009. № 4. С. 29−35.

Назар ЯТЛО
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Кирило НЕДРЯ,
завідувач кафедри гуманітарних дисциплін
та психології поліцейської діяльності, кандидат історичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ТОЛЕРАНТНОГО СПІЛКУВАННЯ З УЧАСНИКАМИ БОЙОВИХ ДІЙ

Учасниками бойових дій є особи, які брали участь у виконанні бойових завдань по захисту Батьківщини у складі військових підрозділів, з'єднань, об'єднань всіх видів і родів військ Збройних Сил діючої армії (флоту). Бойові дії колись закінчуються, і вони повертаються додому. Війна завжди змінює людину та залишає чіткий слід після себе. Тож нам необхідно знати певні особливості у спілкуванні з людьми, які були учасниками бойових дій.

Проблематика питання полягає в тому, що не знання особливостей у спілкуванні з такими людьми може привести до поганих наслідків.

У США був випадок, коли з війни повернувся морський піхотинець в сім'ю, і вдома дивився телевізор. Його маленький син підійшов ззаду, щоб показати татові нову механічну іграшку. Хлопчик почав зводити в іграшки механізм. Реакція морського піхотинця на характерний звук механізму за його спиною була автоматичною і миттєвою. В результаті – тато у в'язниці, а у сина роздроблені шийні хребці. Від отриманої травми він помер. Це називається «флешбек».

Учасник бойових дій у спілкуванні може демонструвати приступи агресивної поведінки:

– невдоволеність, роздратування, гнів з будь-якого незначного приводу;

– може словесно образити оточуючих людей та сваритися з ними;

– нанесення ударів оточуючим людям або предметам руками, ногами та самими предметами.

Стан агресії доволі небезпечний, але його можна контролювати.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) розвивається в осіб, які перенесли травмуючи події, найчастіше, в умовах бойових дій. ПТСР накладає істотний відбиток на психіку військовослужбовця, що призводить до вкорочення життєвої перспективи, постійну активізацію бойового стресу. При реадаптації та реабілітації військовослужбовцям з ПТСР можуть допомогти консультативні форми роботи психолога, групова корекція в різних видах, аутотренінг, саморегуляція.

Тож розглянемо певні правила спілкування з учасником бойових дій:

1. Не примушуйте його розповідати про війну. Те, що там відбувалося, є травмуючим моментом життя для такої людини. Дуже не коректно з вашого боку просити розповісти учасника бойових дій про травмуючий момент його життя.

2. Не перебивайте, не зупиняйте його, коли він говорить.

3. Слухайте його уважно.

4. Не надавайте оцінок почутому від нього.

5. Не використовуйте під час спілкування висловів на зразок «Війна – це пекло», «Ти можеш залишити все у минулому», «Так, я розумію» тощо. Не потрібно удавати, що розумієте людину, яка побувала на війні, якщо вас там не було разом з нею.

6. Не вказуйте, що йому слід робити, бо це може привести до конфлікту або агресивної реакції.

7. Не давайте йому порад, попередньо не вислухавши його уважно.

8. Для надання поради обирайте слушну для цього мить. Переконайтеся, що він не проти її вислухати [1].

Військовослужбовець, який нещодавно повернувся з району ведення бойових дій, відчуває виснаження. Термін «бойова втома» описує стан після

стресової ситуації, пов'язаної з боєм, коли військовослужбовець потребує відпочинку. Командир повинен поставитися до цього з розумінням та пам'ятаючи про те, що у військовослужбовця це виснаження тимчасове. Саме тому деякий час не варто доручати військовослужбовцю складні завдання. Командиру краще надати такій людині можливість відновити свої сили. Це може бути як відпустка, так і декілька додаткових днів відпочинку. Для отримання додаткової інформації щодо змін у стані військовослужбовця доречно підтримувати зв'язок з його сім'єю.

Багато військовослужбовців після участі у бойових діях продовжують військову службу. У них можуть виникати конфлікти з командирами через наявність певних непорозумінь: учасник бойових дій може зневажливо ставитися до тих командирів (начальників) та співслужбовців, які не брали участі у бойових діях; військовослужбовець може продовжувати носити форму, у якій воював, та використовувати нестатутну фронтову символіку.

Учасникові бойових дій потрібно розуміти, що його командир або товариші по службі могли й не брати участі у бойових діях, але вони на той час були потрібними на своєму місці та сумлінно виконували свої обов'язки. Факт участі військовослужбовця у бойових діях є шанованим, але він не повинен розраховувати через це на якесь особливе ставлення та попуск з боку інших, зневажати або зверхньо ставитися до них. У відношеннях з ними слід дотримуватися вимог статутів. Так само слід переглянути своє бажання носити форму, у якій воював, та фронтову символіку. По-перше, це не відповідає статутним вимогам, по-друге, не варто намагатися постійно виділяти себе як учасника бойових дій з-поміж інших. Навпаки, наявність у воїна бойового досвіду зобов'язує його подавати позитивний приклад по службі іншим.

Командир військовослужбовця повинен пам'ятати, що його підлеглий пройшов через значні випробування. Тому він, не виявляючи особливого ставлення, водночас повинен виявляти більше розуміння у спілкуванні з учасником бойових дій, поєднувати вимогливість з тактовністю та повагою до нього.

Знаючи певні особливості спілкування з учасником бойових дій, ви знизите ризик появи конфлікту або непорозумінь. Учасники бойових дій заслуговують на повагу з вашого боку. Важливо не лише прочитати ці правила спілкування, а й запам'ятати їх та застосовувати у житті. Кожен військовослужбовець повинен знати та пам'ятати, що у разі поганого психічного самопочуття завжди може звернутися за допомогою. Звернутися за допомогою необхідно до представника місцевої спілки учасників АТО або до практичного психолога.

Література:

1. Війна змінює усіх нас. Правила поведінки з учасником бойових дій. https://vn.20minut.ua/blogs/vijna-zminyuye-usih-nas-pravila-povedinki-z-uchasnikom-bojovih-dij.html

СЕКЦІЯ 4
ПРОБЛЕМАТИКА ГЕНДЕРУ В АНТРОПОЛОГІЇ ТА АКСІОЛОГІЇ ПРАВА. ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ

Олександр БАРСУКОВСЬКИЙ
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Ганна ДЕКУСАР,
старша викладачка кафедри українознавства та іноземних мов

ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СФЕРІ СУДОЧИНСТВА

Питання гендерної рівності на сьогодні є дуже актуальним, залишається однією з найважливіших проблем сучасного суспільства та потребує вивчення та дослідження. В Україні, як і в інших європейських країнах, вже багато років проводиться активна гендерна політика. Основними міжнародними документами, нормами, законами є Загальна декларація прав людини, Конвенція про політичні права жінок, Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок. Гендерна політика – обов'язкова умова для всебічного розвитку країни та ліквідації усіх форм гендерної нерівності.

В даний час окремі проблеми правового забезпечення рівності жінок і чоловіків досліджуються в роботах Н. Болотіна, В. Власова, І. Кисельова, Є. Кулаковської, О. Липовської, Е. Мезенцева, О. Ярошенка. Правовим аспектам гендерної рівності в Україні присвячені також дослідження Т. Мельник, О. Руднєвої, М. Бурменського та інших.

Україна досягла прогресу у розробці законодавства для забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Але жінки залишаються вразливими до різних форм дискримінації та гендерної нерівності через недостатній національний досвід впровадження законодавства у цій галузі. Дискримінація у сфері зайнятості та гендерні упередження є чинниками, які часто обмежують доступ жінок до більш оплачуваної, престижної роботи та посилюють існуючу нерівність.

Пропонуємо взяти до уваги українську систему правосуддя. Судді займають провідну роль у суспільстві, адже саме вони вирішують спори, встановлюють винуватість особи, призначають покарання, захищають порушені законні права осіб та їх інтереси. Гендерний склад суддівського корпусу України характеризується високим представництвом жінок. Вони переважають у системі господарських судів в усіх інстанціях, Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ та становлять понад 45% у місцевих загальних, апеляційних судах і окружних адміністративних судах [1].

За статистикою найбільше жінок-суддів у м. Києві (61,72%), Запорізькій (58,38%) та Миколаївській (57,24%) областях. Жінки становлять більшість суддівського корпусу загальних місцевих судів також у Сумській (55,56%), Донецькій (54,95%), Харківській (53,43%), Луганській (51,48%), Дніпропетровській (50,83%) та Херсонській (50,81%) областях. Водночас у судах західних областей кількість жінок значно менша – 34 – 35%, а в Закарпатській області вона становить лише 26,75% [2].

З огляду на те, що на судову систему покладено відповідальну справу, така кількість жінок у судовій системі є показником їх участі у прийнятті важливих та вольових рішень, впливу на суспільство та окремих осіб. Гендерний склад суддівського корпусу України характеризується високою кількістю жінок. Водночас можна помітити деякі гендерні диспропорції. Ці питання, а також причини і наслідки, що очевидні зі статистичної інформації, можуть стати предметом подальших наукових досліджень.

Література:

1. Гендерна рівність і розвиток: погляд в контексті європейської стратегії України. Київ, 2016. 244 с.

2. Фулей Т. Гендерний склад суддівського корпусу України. http://www.nsj.gov.ua/files/1455630417%E2%84%96%2016%20%D0%A4%D1%83%D0%BB%D0%B5%D0%B9.pdf

Алла ДЕМИЧЕВА
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ЛУКІЗМ, ЧИ ЯК ЖІНКУ ПРИМУШУЮТЬ БУТИ КРАСИВОЮ

В контексті гендерної проблематики в останні роки артикулюється тема, пов’язана із регулюванням/контролем жіночої зовнішності. Це цілком зрозуміло, оскільки конструювання гендеру та конструювання нормативної зовнішності мають схожу природу і пов’язані з нормативним стандартом, легітимним з погляду офіційних дискурсів. Недотримання стандартів, відхилення від соціально схвалюваних зразків призводить до дискримінації, зокрема дискримінації за такою ознакою, як зовнішність. Б. Беррі в книзі «Сила зовнішнього вигляду: Соціальна стратифікація фізичної привабливості» називає це явище «лукізм» за аналогією з «расизмом» і «колоризмом» [3, с. 68]. При цьому лукізм є родовим поняттям до таких, як фейсізм (дискримінація за нетиповим обличчям), вейтізм (дискримінація на основі надмірної або недостатньої ваги, але переважно надмірної), хайтізм (дискримінація на основі великого чи малого росту), сайзізм (дискримінація на основі розміру одягу, на основі ваги). Тобто відбувається категоризація людей за зовнішніми ознаками

– виглядом (луком), обличчям, розміром одягу тощо та приписування їм певних характеристик.

Таке «розглядання» та оцінювання зовнішності є механізмом культури. На думку М. Фуко, кожна культура виробляє «слухняні тіла», на яких відкладається відбиток домінуючих в даний період форм самоідентифікації, ідеалів. Дисциплінарне суспільство ретельно конструює індивіда, а влада виявляє власну могутність, за допомогою якої вона намагається індивідуалізувати, і робить це через нагляд та спостереження. Тобто існує таке поняття як «норма», яке стає одним з величних знарядь влади [5, с. 78–79]. Отже, зовнішня краса як конструкт – це система правил, що визначають норму і відхилення, умови, за яких вони формуються й існують, характеристики згідно з якими визначаються, категорії людей залежно від їх відповідності нормі, коло осіб, які можуть визначати норму краси і т. д. Ці правила реалізуються в сукупності текстів, які створюються і працюють у межах різних інституцій (медицини, науки, педагогіки, релігії, державної політики). Цей дискурс про зовнішність ділить людей на «красивих» та «некрасивих». Обидві позиції накладають певні обмеження і переваги. Ж. Ліповецьки зазначає, що, з одного боку, жіноче тіло значною мірою скинуло з себе тягар утисків у сфері статевих відносин і манери одягатись, але з іншого – воно потрапило в кабалу естетичних вимог – більш суворих і владних, ніж колись, і це породжує стан тривоги [2]. На погляд Ж. Ліповецьки, нині доречно говорити про існування ідеології, яку можна назвати «культом прекрасної статі». Її зміст виглядає наступним чином: немає нічого природнішого і правильнішого для жінки, ніж піклуватися про свою зовнішність і привабливість в очах оточення. Бум жіночої краси, за Ж. Ліповецьки, стався у ХХ ст., упродовж якого преса, реклама, кінематограф, фотографії моделей уперше розповсюдили норми і ідеальні образи представниць жіночої статі в грандіозних масштабах. Лише за одне століття культ прекрасної статі набув небувалого соціального масштабу: настала ера сприйняття його широкими масами.

З. Бартки виділяє три групи дисциплінарних практик виробництва красивого тіла: практики, спрямовані на створення форми та розміру тіла (дієта та фітнес); практики, пов’язані з відтворенням специфічних тілесних рухів (жести, хода); практики, що займаються створенням «прикрашеної поверхні» (догляд за тілом, макіяж). Дані практики вкорінені в соціальну структуру, оскільки є механізмом культури, «інституціонованої гетеросексуальності» [4, с. 129]. У дослідженні «Міф про красу» [1] Н. Вулф розглядає сформовану в західній культурі концепцію краси, яка має примусове значення для жінки. На її думку, «міф про красу» може інтерпретуватися як механізм придушення жінки в культурі. По-перше, краса, що виявляється в струнокому тілі, являє собою культурний конструкт, який існує поза індивідуальними уявленнями жінки про зовнішній вигляд і повсюдно описується певними якостями. По-друге, міф про красу тяжіє над жінкою,

оскільки бути успішною означає слідувати цьому міфу, вписати себе в стандарт краси, тілесності, а міф про красу – у власне життя. Цей міф отруює свободу, він – джерело ненависті до себе, механізм об'єктивації, який проявляється в тиранії стрункості, боротьбі зі старінням, нав'язливих думках про зовнішність. Звільнитися від міфу, на думку авторки, означає стати вільною. Але питання про те, чи є у жінки можливість звільнитися від міфу, залишається відкритим.

Як впливає лукізм на життя жінки? Перш за все, це загроза сексуального насильства в різноманітних формах: вуличні домагання, домагання на роботі, зґвалтування. У деяких професійних сферах краса може навіть нашкодити. Наприклад, привабливих жінок часто обмежують в чоловічих професіях, де зовнішність не має значення. Крім того, це може виливатися в цькування через зовнішність, примус партнерки до б'юті-практик (дієти, вимоги якогось конкретного стилю в одязі або макіяжі та багато іншого аж до пластичних операцій), дискримінацію на роботі через підвищену увагу до зовнішності на шкоду увазі до професійних якостей. Організація The Rudd Center for Food Policy and Obesity при Йельському університеті з'ясувала, що лише в США за останні десятиліття число випадків сайсизму на робочому місці зросло на 66% [6, с. 869]. Люди з зайвою вагою, в першу чергу жінки, стикаються з несправедливістю при найманні на роботу, з упередженістю роботодавця, більш низькою зарплатнею, достроковим припиненням договору. Результатом прагнення досягти ідеали стають такі хвороби, як анорексія та булемія, які мають соціокультурну основу.

Наведемо також висновки щорічного міжнародного дослідження Philips Global Beauty Index 2019, яке відображає ставлення сучасних жінок до власної краси. Було виявлено, що кількість жінок, які вважають себе красивими, у 2019 р. складає 60%, хоча це нижче, ніж у 2018 р. (65%), але значно вище за перший індекс у 2015 році (47%) [7]. Дослідження показало, що жінки стали менш стереотипно мислити про зовнішність, а 9 з 10 вважають, що жінка може бути красивою по-різному. Поряд з тим, 63% жінок погодилися, що вони продовжують відчувати тиск з боку соціуму, ЗМІ та інших жінок у питаннях догляду за собою та сприйняття власної краси.

Отже, відбувається суспільна оцінка тієї чи іншої ознаки зовнішності. Оскільки є схвалювані і несхвалювані типи зовнішності, то привабливість – це ступінь наближення до того типу зовнішності, що максимально приймається і схвалюється соціумом в цілому чи групою, до якої індивід належить. А зусилля відповідати суспільним естетичним стереотипам розцінюються як знак прагнення бути привабливою та заохочуються.

Література:

1. Вульф Н. Миф о красоте: стереотипы против женщин. Москва, 2016. 446 с.

2. Липовецки Ж. Третья женщина. Незыблемость и потрясение основ женственности. Санкт-Петербург, 2003. 512 с.

3. Орех Е. Феномен лукизма и возможности его социологического анализа. *Социологический журнал*. 2016. Том 22. № 3. С. 67–81.

4. Рамси Н., Харкорт Д. Психология внешности. Санкт-Петербург, 2009. 256 с.

5. Фуко М. Надзирать и наказывать: Рождение тюрьмы. Москва, 1999. 214 с.

6. Belot M., Bhaskar V., Ven J. Beauty and the sources of discrimination. *Journal of Human Resources*. 2012. Vol. 47, № 3. P. 851–872.

7. Beauty in a world of flux. https://www.philips.com/c-dam/corporate/newscenter/global/standard/resources/healthcare/2019/global-beauty-index/Philips-Beauty-Bookazine-2019-interactive-version.pdf

Veronika DENYSENKO
Donetsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Iryna LOPATYNSKA,
associate professor of Foreign Languages Department,
PhD in Pedagogics, associate professor

DIRECT AND INDIRECT DISCRIMINATION ON THE GROUNDS OF SEX

Equal participation of women and men in all spheres of society and the state is an important condition and guarantee for the establishment of democracy in Ukraine and a guarantee of its European integration. The formation and regulation of state policy on gender equality is carried out in accordance with international obligations and legislation of Ukraine. The law provides women and men with equal rights and opportunities in employment, career advancement, training and retraining.

Social relations between the sexes are not determined only by their biological characteristics. Differences in social roles are much broader than physiological differences. Male and female roles in society are formed and determined socially. Therefore, their change towards a fairer distribution of resources and income, rights and responsibilities, etc. is a way to achieve real harmony and ensure human rights.

Any act or omission expressing discrimination, exclusion or privilege on the grounds of sex, in so far as it seeks to restrict or prevent the recognition, enjoyment or exercise on equal grounds of human rights and freedoms for women and men, is all discrimination on grounds of sex. As well as the situation in which a person and / or group of persons on the grounds of sex, which were, are and can be valid or presumed, is restricted in recognizing, exercising or exercising rights and freedoms or privileges in any form established by the Law of Ukraine «On the Principles of Preventing and Combating Discrimination in Ukraine» [1], except for cases when

such restrictions or privileges have a legitimate objectively justified purpose, the ways to achieve which are appropriate and necessary.

We know discrimination on the grounds of sex as – direct and indirect. Direct discrimination, when you are treated worse than another person or other people because they think you have such a protected characteristic (known as discrimination on perception), you are related to someone with that protected characteristics (known as association discrimination). Direct discrimination is characterized as the intention to discriminate against a person of a certain sex. For example, when hiring a candidate for a certain position (which does not involve specific work that can be performed exclusively by men), the employer refuses to employ a woman, citing the fact that only male resumes are considered for this position. For treatment to be illegal, it must take place in one of the situations covered by the Equality Act. For example, in the workplace or when you receive goods or services. Someone who has the same protected characteristics as you may be discriminated against. If you have been treated worse because of your age, this may be allowed if the organization or employer can prove that there was a good reason for the difference in treatment – it is known as an objective excuse. Sometimes you are treated worse because of any other characteristic, it is unlawful direct discrimination, regardless of whether the organization or the employer has a reason to do so.

Indirect discrimination occurs when there is a policy that applies equally to all but harms a group of people who share a common protected characteristic and you are at a disadvantage as part of that group. If this happens, the person or organization applying the policy must demonstrate that there are good reasons for doing so. «Policy» may include practice, rule or agreement. It doesn't matter if someone intended to harm you or not. To prove that indirect discrimination has taken place there must be a policy that the organization applies equally to everyone (or to everyone in the group that includes you) the policy should put people with your protected characteristics at a disadvantage compared to people without it. You should be able to show that it has put you at a disadvantage or that it will put you at a disadvantage. The organization cannot show that there are good reasons to apply policies, despite the level of disadvantage for people with your protected characteristics. If an organization can show that there are good reasons for its policy, it is not indirect discrimination. This is known as an objective justification. Forms of discrimination also include incitement to discrimination, aiding and abetting discrimination, and harassment.

Thus the concept of gender focuses not on women, but on the relationship between the sexes. Gender relations permeate the entire culture, social order, state institutions, decision-making methods and style of thinking. The process of harmonization of gender relations is seen as an integral part of the general democratic process. But one cannot rely on democratization alone to automatically address gender issues – world practice shows that this requires some effort. Guarantees of equality and non-discrimination are contained in normative acts of

international law ratified by Ukraine, becoming an integral part of national legislation.

References:

1. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text

Наталія ІЛЬКІВ
Львівський державний університет внутрішніх справ

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Підсумковим документом Саміту ООН зі сталого розвитку, що відбувся у в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у 2015 році, – «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» – було затверджено 17 Цілей Сталого Розвитку (ЦСР) та 169 завдань. Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Для встановлення стратегічних рамок національного розвитку України на період до 2030 року було започатковано інклюзивний процес адаптації ЦСР, результатом чого стала розробка Національної доповіді «Цілі Сталого Розвитку: Україна», в якій надається бачення орієнтирів досягнення Україною ЦСР. З урахуванням принципу «нікого не залишити осторонь» та з використанням широкого кола інформаційних, статистичних та аналітичних матеріалів було розроблено національну систему ЦСР (86 завдань національного розвитку та 172 показники для їх моніторингу), що покликано забезпечити міцну основу для подальшого планування розвитку України та моніторингу стану досягнення ЦСР. У доповіді наведено результати адаптації 17 глобальних ЦСР з урахуванням специфіки національного розвитку. Визначення завдань ЦСР відбувалося за чотирма напрямами: справедливий соціальний розвиток; стале економічне зростання та зайнятість; ефективне управління; екологічна рівновага та розбудова стійкості. Суспільне бачення розвитку України до 2030 року охоплює такі орієнтири для досягнення, як добробут та здоров'я населення, що забезпечуватимуться інноваційним розвитком економіки, побудованим на сталому використанні природних ресурсів [1]. Серед визначених цілей для досягнення цих орієнтирів – гендерна рівність (ціль 5).

Як відомо, гендерний підхід ґрунтується на ідеї про те, що важливими є не біологічні чи фізичні відмінності між чоловіками і жінками, а те культурне і соціальне значення, яке надає суспільство цим відмінностям.

Для досягнення цілі 5 у Національній доповіді вміщені рекомендації: забезпечення гендерної рівності, запобігання будь-яким проявам

дискримінації за ознакою статі; забезпечення рівних прав та можливостей їх реалізації для жінок і чоловіків; посилення повноважень жінок; урахування широкого спектру гендерних пріоритетів у процесі досягнення всіх Цілей Сталого Розвитку.

Низка екологічних проблем тісно переплетена з гендерними питаннями. Соціально сконструйовані ґендерні ролі створюють відмінності в способах поводження жінок та чоловіків щодо навколишнього середовища та способів, за якими вони можуть діяти (або уникати дії) як агенти змін навколишнього середовища. Навіть порівняно простий розподіл праці на основі статі може вплинути на те, як вони взаємодіють з довкіллям.

Ідея забезпечення гендерної рівності у різних сферах суспільного життя, у тому числі в галузі екології, відображена у понятті гендерної пріоритезації (чи інтегруванні, тобто, gender mainstreaming), що передбачає (ре)організацію, вдосконалення, формування та оцінку політичних процесів у такий спосіб, щоб учасники та учасниці процесу прийняття політичних рішень використовували гендерний підхід в усіх галузях політики і на всіх етапах.

Так, при підготовці фінального документа Ріо+20 «Майбутнє, якого ми прагнемо» «Жіноча група» піддала критиці використання терміну «зелена економіка», рекомендувавши ввести поняття «стійка та справедлива економіка» та сформулювати її принципи, зокрема: сприяння соціальній справедливості, гендерній рівності та рівноправності поколінь; забезпечення демократичності, прозорості та справедливості; повага до природи, духовності та культури, турбота та колективність; глобальна відповідальність за глобальні блага; екологічна сталість; загальна, але диференційована відповідальність [2].

Ратифікація Україною всіх основних міжнародних договорів з питань гендерної рівності та прав жінок зумовило закріплення на законодавчому рівні гарантій рівності чоловіків та жінок у всіх сферах життя, проте слід вказати на відсутність ефективних механізмів дотримання цих зобов'язань. Тому для фактичної реалізації рівних прав та можливостей жінок і чоловіків необхідно спрямувати зусилля на зміцнення інституційного механізму щодо забезпечення гендерної рівності та комплексного підходу до ліквідації організаційних бар'єрів для державного реагування на гендерну нерівність і дискримінацію.

Слушним є запропонований Крістиною Тирадо у статті «Гендерно-чутливі стратегії з подолання змін клімату та їх вплив на здоров'я населення та продовольчу безпеку» підхід, який просуває принцип гендерної рівності при розробці стратегічних програм з питань зміни клімату та здоров'я населення. Розширення та посилення лідерства жінок є центральним елементом цього підходу. Серед прикладних аспектів його застосування слід відзначити: покращення доступу до якісних медичних послуг, екологічно чистих технологій; сприяння виробленню гендерних стратегій адаптації з додатковою користю для здоров'я через зменшення викидів парникових газів;

оздоровлення стану довкілля через покращення ситуації з водопостачанням та санітарно-гігієнічною інфраструктурою.

У Національній доповіді визначені такі завдання для досягнення гендерної рівності як інтеграція гендерних аспектів у стратегічне планування та національні пріоритети всіх реформ, що відбуваються; зміцнення державних інститутів на національному та місцевому рівнях; аналіз та перегляд нормативно-правової бази стосовно ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок і дівчат з метою ефективного дотримання та реалізації законодавства; прийняття й удосконалення стратегій та обов'язкових для дотримання законів з метою просування гендерної рівності й розширення прав і можливостей усіх жінок на всіх рівнях.

Ефективними способами інтегрувати гендерну складову до екологічних програм повинні стати запровадження гендерного підходу як елементу боротьби та пом'якшення наслідків зміни клімату, зокрема співпраця в сфері бюджетування основних секторів (вода, сільське господарство, здоров'я та освіта); підтримка національних ініціатив щодо аналізу та врахування гендерного компоненту в плануванні, підготовці та впровадженні заходів з адаптації та подолання наслідків кліматичних змін; проведення консультацій, громадських слухань та пошук нових зацікавлених груп та сторін (в т.ч. на локальному рівні); залучення жінок в процеси прийняття та вироблення управлінських рішень; запровадження гендерного аналізу під час підготовки проектних пропозицій, управління проектами; проведення аналізу завдань та потреб, пріоритетів та можливостей учасників з різних цільових груп; визначення соціально-економічного та політичного контексту від участі як чоловіків, так і жінок; розробка та впровадження проектної діяльності/результати, з огляду на участь/отримані вигоди як для чоловіків, так і жінок: врахування гендерних аспектів при плануванні, впровадженні, моніторингу та оцінці; запровадження гендерного аналізу та соціальних оцінок, консультації для інформування з цього питання як спеціалізованої діяльності за проектом; залучення жінок до тренінгів, доступу до ресурсів, підвищення інституційної спроможності та діяльності, спрямованої на вирішення зазначених завдань; запровадження гендерно відповідальної системи моніторингу та оцінки, заохочувати створення гендерних індикаторів.

Література:

1. Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна». 2017. https://mepr.gov.ua/

2. Women's Major Group. 2011. «Women's Major Group Summary Input to Zero Draft Outcome Document». 1 November. UN Conference Sustainable Development.
http://www.womenforclimate.org/download/2011/November/WomensMajorGroupSubmission_withAnnex_1Nov2011.pdf?m=1321006847&

Ann KATKOVA
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Iryna NIKITINA,
senior lecturer of Social Sciences and Humanities Department

GENDER DISCRIMINATION AND LEGAL STANDARDS

Today the problem of gender discrimination remains relevant, but democratic countries, including Ukraine, show a desire to fight for equal rights and opportunities for women and men. According to the International Gender Gap Index Report 2020, Ukraine ranks 59th out of 153 countries.

Gender discrimination is a situation in which a person or group of persons on the grounds of sex, who were, are and can be valid or presumed, is restricted in recognizing or exercising their rights and freedoms or privileges in any form prescribed by law.

Traditional stereotyped gender roles, patriarchal norms limit the capacity and ability of women to fulfill their human rights. 90% of our citizens who suffer from violence are women. The reasons are stereotypes that a woman is a «housekeeper», her function is to cook and take care of children. And as soon as she begins to assert her rights, she is immediately subjected to violence – whether economic, psychological, physical or sexual.

In Ukraine, more women earn on average 28% less than men. These are government statistics data. According to recruiting agencies, this difference is even greater. In addition, sometimes when hiring a candidate for a certain position (which is not related to a specific job that can only be performed by men), the employer refuses to hire a woman, citing the fact that this position is considered a resume of only men or only women, but according to the Law «On Ensuring Equal Rights and Opportunities for Women and Men», women and men are provided with equal rights and opportunities in employment, promotion, professional development and retraining. Employers are prohibited in job advertisements or advertisements to offer work only to women or only to men, except for specific work that can be performed exclusively by persons of a certain sex, to make different demands, preferring one of the articles, to require information from jobseekers about their personal lives, plans to have children.

One of the international programs, the Beijing Declaration and Platform for Action, is a forward-looking agenda for the empowerment of women. It is also one of the reference systems for analyzing the status of women around the world and assessing government efforts to support the empowerment of women.

The Beijing Declaration and Platform for Action, adopted by consensus in 1995 following the mobilization of more than 40,000 government delegates, experts and civil society representatives to the Fourth World Conference on Women, embodies the international community's commitment to gender equality and

empowerment for women and girls. The Platform for Action is a response to the collective efforts of women and girls around the world who have fought to achieve gender equality and women's rights, and is a continuation of the international community's commitment to eliminating civil, political, social, economic and cultural inequalities.

After the acceptance of Pekinese declaration and Platform of actions the state attained certain progress in the field of an assistance to gender equality and expansion of rights and possibilities of women. In particular, the basic constituents of institutional mechanism of providing of gender equality were formed, a legislative base was brought to conformity with international standards. The powerful sector of public organizations activity of that is sent to authority and protection of rights for women and providing of gender equality purchased development. One of basic achievements there is creation of normatively-legal base on questions gender equality, in particular, passing an act of Ukraine «About providing of equal rights and possibilities of women and men» (in 2005).

Iryna KASHYRINA
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

BREAKTHROUGH IN ISLAMIC GENDER ISSUES FORTHCOMING

Islam is the youngest religion in the world which appeared in Arabia at the beginning of the 7th century. The Prophet Muhammad is considered to be the founder of Islam. This religion is very different from the same Orthodoxy because its ideology calls for obedience. Despite the difference between Islam and other religions, Islam is a very influential ideology in the modern world. In the holy book of Muslims, namely the Qur'an, marriage is described as one of the most important aspects in the life of Muslims. After all, marriage is one of the strongest unions, and also through marriage the tradition which is carried through centuries is kept. The Qur'an strictly regulates marital relations and gender roles.

Everyone knows that according to the ideology of Islam, a man makes all decisions about marriage and subsequent family life. Women do not work, but raise children and live in everything in obedience to their husbands. The man is the head, all decisions are made by him. In modern society, there is an opinion that Islam is a patriarchal tradition that is stereotypically associated in other religions as discrimination against the rights of Muslim women.

The issue of gender roles has always been of interest to society. There has been and still is a debate about women's rights, their equality with men, and women's empowerment. The issue of Muslim women's rights is the most controversial and acute. In European countries an ordinary woman, compared to a «woman in a hijab», i.e. a woman from a Muslim country, is a person who is free to do whatever she wants without any coercion from her husband.

After all, an ordinary European woman can dress as she wants, get the education she chooses, drive a car, work wherever she wants, turn to the police if someone will sexually humiliate or harass her. Islam does not provide for this. For example, in Sudan, under Article 152 of the Criminal Code, flogging is provided to women for how they dress, and in Lebanon, sexual harassment of women is not considered illegal at all, while in Djibouti there are no such laws at all.

Looking at the above, it can be argued that it is not for nothing that Muslim women are increasingly raising issues of discrimination and humiliation of their rights, gender inequality and so on. It is interesting that not so long ago in the early 1990s the concept of Islamic feminism emerged, which presupposes the desire of Muslim women for gender equality and social justice [2].

The phenomenon of Islamic feminism began to be described by various scholars in their scholarly articles, prominent writers in their books, and Islamic activists began to use the term in their speeches at debates and speeches for women's rights in Muslim countries. In addition, large-scale women's movements have begun to emerge, fighting for the gender equality of Muslim women and their social position on an equal position with men. These women seek to interpret the sacred book from a modern perspective. Islamic feminists are fighting to abolish the forced wearing of the hijab by women, to pray in the same room with a man instead of in a designated area, to be protected by law for sexual harassment on the street, at work, to work in institutions they have chosen, and not which elections a man allows them to vote in, to seek development in the political sphere, even to hold political office on an equal position with men.

Thus, over the past twenty years, many steps have been taken to raise the social status of women. For example, in Saudi Arabia, almost 20% of women are members of parliament. This happened quite recently, only 7 years ago women achieved this, but the main thing is that the development of gender equality in Islam is gradually happening. Also in Iran, women have been allowed to choose technical professions and hold senior management positions. If we talk about education, then women are almost on par with men. In terms of politics, the situation here is not as bright as in Saudi Arabia, where only 2% of women can be part of parliament, but this is better than nothing.

The most striking example of the effectiveness of so-called Islamic feminism, or as it was called «peaceful gender jihad», is the election of the first Muslim woman to the US Congress. Ilhan Omar was elected a member of the Democratic Party in 2016. She stands for the idea of gender equality, fights against Islamophobia and homophobia. The woman is from Somalia, a country where women have been actively allowed to sit in parliament. For example, in Lebanon, the first woman was able to vote in the 2004 elections, and in 2008 in the UAE, women were allowed to serve as judges. Moreover, Algeria has recently introduced penalties for sexual harassment of women [1, p. 26–30].

Studying this topic, we can conclude that Islamic feminism has prospects, as Muslim countries make up a significant percentage of the world, and Muslim women have the right, as well as European women to express their views, choose their lives, have the right to development and self-realization. It is not their fault that they were born in the hijab. They have the right to remove it. But they still need to work fruitfully for many years to come.

References:

1. Зінько С. Фемінізм в ісламі: історія та сучасність. *Я*. 2010. № 4. С. 26-30.

2. Словник гендерних термінів. http://a-z-gender.net/ua/feminizm-islamskij.html

Inna KOBCHENKO
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Iryna NIKITINA,
senior lecturer of Social Sciences and Humanities Department

ACTIVITIES OF GENDER ORGANIZATIONS IN UKRAINE

In recent years, study in the field of gender has shown that, according to statistical research, there are signs of gender imbalance among middle and senior government officials. This social phenomenon is quite common: men are more likely to climb the career ladder and have a higher salary.

Due to entrenched gender stereotypes, economic, political and educational inequalities between men and women in Ukraine, unfortunately, widespread gender discrimination is enshrined in a patriarchal position. In 2019, Ukraine ranked 52nd out of 189 on the UNDP's Gender Inequality Index. The situation may become worse if the relevant laws are not adopted, the lack of strength of social institutions and lack of political will [1, p. 47].

In response to citizens' concerns about this issue, the Ukrainian government has sought to develop new legislation addressing institutional and personal discrimination based on sex. Plans to improve the legal system and law enforcement remain unfulfilled, and Ukrainian women still face legal or political discrimination. In fact, inequality affects many aspects of women's daily lives: from career development to health problems and results in a high level of violence against women [1, p. 57].

It is these phenomena of social and gender inequality that have given impetus to the creation of organizations that have fought for equality for members of different sexes. Thus began the formation of independent gender organizations, which began to advocate for the protection of equality of citizens, protection from domestic violence, combating trafficking in human beings and achieving equality for women.

An example of such an organization in Ukraine is the Center for Women's Perspectives. This public association was founded in 1998. The mission of this organization is to protect women's rights and ensure equal rights and opportunities for women and men in all spheres of public life.

The organization's activities are aimed at implementing gender policy in Ukraine, reducing the level of violence, increasing the competitiveness of women in the labor market and promoting them to the level of decision-making in Ukraine. «We work to ensure that the rights of no woman in Ukraine are violated» is the main goal of the Center.

During its activity, the Center has implemented more than 30 different projects, provided direct assistance to more than five thousand clients, conducted various sociological surveys and actively cooperated with local authorities, provided legal, educational and informational assistance to various target groups [2, p. 1].

The list of such organizations is quite large, their goals and objectives are quite similar: achieving gender equality in politics, education, society; protection from violence, ensuring fair treatment of people with disabilities or members of other nationalities [3, p. 4].

Such communities and associations are really necessary. It is the independent opinion of the people and their decisive actions that can draw the government's attention to real problems and help solve them. It is through such organizations that women can be confident in their own rightness and protection of their views, can freely express their opinions and have equal political and social rights. Get high positions, equal pay and social conditions.

References:

1. Fundamentals of Gender Theory. http://gender.at.ua/_ld/1/186_osnovy_teorii_g.pdf
2. Gender organization «Center for Women's Perspectives». http://www.women.lviv.ua/about-us/
3. Information on the actions of gender organizations in Ukraine. https://genderindetail.org.ua/community/organizations/gromadski-organizatsii-134539.html

Яна КОВАЛЬОВА
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Наталя ІВАНЮТА,
завідувачка кафедри цивільного, трудового права та права соціального забезпечення, докторка юридичних наук, професорка

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В АСПЕКТІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Питання гендерної рівності не втрачають своєї актуальності ані на міжнародному, ані на національному рівні. Принципи та механізми

забезпечення гендерної рівності перебувають на стадії трансформації в залежності від історичних, культурних, економічних особливостей розвитку громадянського суспільства тих чи інших держав.

Основою забезпечення гендерної рівності та сталого розвитку суспільства є поєднання політики гендерного інтегрування в усіх сферах життя і за всіма напрямами суспільного розвитку та поліпшення становища жінок у тих сферах, де існує нерівність (зокрема – забезпечення рівних прав для жінок і чоловіків, наданих їм Конституцією України; розширення економічних можливостей для жінок у сферах зайнятості, розвитку підприємницького потенціалу; усунення негативних гендерних стереотипів; урахування особливих потреб усіх категорій жінок і чоловіків незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак) [1].

Україна в вищезазначених напрямах не є виключенням. Необхідно визнати, що український соціум, незважаючи на низку позитивних зрушень після Революції Гідності, залишається для українських жінок більшою мірою проблемним середовищем, а не простором самореалізації. Ключові перепони на шляху вивільнення нашого соціального потенціалу – випадки гендерно-мотивованого домашнього насильства й дискримінація в сфері зайнятості, включаючи можливості для кар'єри в традиційно «чоловічих» професіях.

Передумовою ефективної політики рівності є наявність правової бази для забезпечення фактичної рівності між чоловіками та жінками та механізму запобігання дискримінації чоловіків та жінок. В Україні прийнято низку стратегічних документів, де враховано гендерний аспект: Концепція комунікації у сфері гендерної рівності від 16.09.2020 (Постанова КМУ); Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»; Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента); Державна соціальна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року; проект Стратегії «Освіта: гендерний вимір 2020» тощо. З метою виявлення у проектах нормативно-правових актів норм, що містять ознаки дискримінації, проводиться антидискримінаційна експертиза.

Однак, декларування принципу рівності в Конституції України не забезпечує реальної рівності прав та можливостей жінок і чоловіків у суспільстві. Нормативно-правові акти, предметом правового регулювання яких є рівність чоловіків і жінок та протидія дискримінації, не забезпечені дієвим механізмом реалізації. Виконання програмних підзаконних нормативно-правових актів у цій сфері має формальний характер. Відсутній міжнародний механізм поточного контролю за виконанням Україною міжнародних зобов'язань у сфері забезпечення принципу гендерної рівності,

що призводить до імітування національними інституціями реальної діяльності у цій сфері.

Тому нагальною потребою сьогодні є рішуча гендерна реформа українського законодавства: ратифікація та імплементація Стамбульської конвенції; прийняття проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у виборчому процесі, проекту Закону про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях; прийняття низки інших нормативно-правових актів, спрямованих на зняття будь-яких обмежень щодо працевлаштування жінок.

Важливо не лише втілити принцип гендерної рівності в законодавстві, а й створити ефективні механізми впровадження цих стандартів у всіх сферах людського життя на всіх рівнях країни та міжнародного співтовариства.

Література:

1. Державна податкова служба України. Питання гендерної рівності. https://tax.gov.ua/baneryi/zabezpechennya-rivnih-prav-ta-mojlivostey-jinok-i-cholovikiv/print-432409.html

Інна КОЗУБАЙ, Валерія ШТУНДЕР
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГЕНДЕРНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ: АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ТА ВІДПОВІДНІСТЬ МІЖНАРОДНИМ СТАНДАРТАМ

За останні десятиліття світова законодавча практика поповнилася певною кількістю нових документів щодо прав людини. Значна частина цих правових документів стосується регулювання статусу жінок. Гендерна рівність є центральним аспектом сталого розвитку суспільства, що свідчить про аксіологічний підхід права. Вона стосується не тільки жіночих питань. Мова йде про рівноправну участь чоловіків і жінок у поліпшенні умов як власного життя, так і життя суспільства.

Порівняння змісту розділу ІІ Конституції України [3] з міжнародними актами, зокрема з тими, що складають Міжнародну хартію прав людини, а також з Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, показує, що Конституція містить ті самі гарантії забезпечення прав і свобод жінки, що і міжнародно-правові акти. Це означає, що Конституція України відкриває широкий спектр можливостей для держави та жінок щодо захисту своїх прав та свобод.

Оскільки норми розділу ІІ Конституції часом повторюють зміст міжнародно-правових актів (зокрема, «Загальної декларації прав людини» [1]), визнання конкретної норми або закону неконституційним означає невідповідність міжнародним стандартам. Зараз норми розділів І та ІІ Конституції, в яких закріплені основні права людини та громадянина, не можуть бути визнані навіть теоретично такими, що не відповідають основним міжнародно-правовим актам, оскільки їх прийняттю передувало тривала і копітка робота з вивчення міжнародно-правових актів та досвіду інших держав у галузі регулювання прав людини та громадянина.

Принцип рівних прав чоловіків і жінок закріплений не лише в Конституції, а й в інших законодавчих актах: Сімейному кодексі України, Кодексі законів про працю, Кримінальному кодексі, Кримінальному процесуальному кодексі, Цивільному кодексі, Кодексі про адміністративні правопорушення, Законі України «Про зайнятість населення» та в багатьох інших вітчизняних законодавчих актах.

Конституція України визначає ідеологію та політику держави щодо статусу жінки, її здатності впливати на економічні та політичні процеси, що відбуваються в суспільстві. Велике значення має 23 стаття, де зазначається, що «кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей [3]». А тому і жінка, і чоловік на конституційному рівні захищені від будь-яких незаконних повинностей.

Права і свободи людини є невідчужуваними і недоторканними. Тому Основний закон визначає стабільність та ідентичність правових статусів чоловіків та жінок. Відповідно до частини 2 статті 24 Конституції, рівність прав жінок і чоловіків забезпечується шляхом: надання жінкам рівних можливостей з чоловіками в соціальній, політичній та культурній діяльності, в отриманні освіти, професійної підготовки, у роботі та винагороді за це; спеціальні заходи щодо охорони праці та здоров'я жінок, встановлення пенсійних виплат; створення умов, що дозволяють жінкам поєднувати роботу з материнством; правовий захист, матеріальна та моральна підтримка матерів та дітей, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам та матерям.

Отже, згідно з цими положеннями, можна сперечатися щодо послідовності та ясності законодавця щодо конституційно-правового забезпечення рівності чоловіків і жінок у правах і свободах. Відповідно до певних тверджень, жінки та чоловіки в Україні мають рівні права та свободи в усіх сферах економічного, політичного, соціального та культурного життя. Зокрема, правовідносини у сфері майнових та немайнових свобод жінок в основному регулюються кодифікованими актами. Серед них: Цивільний та Цивільний процесуальний кодекси України. Чинне законодавство, визнаючи матеріальні та процесуальні основи захисту прав та законних інтересів

фізичних, юридичних осіб та держави, не пов'язує цивільні гарантії з юридичними особами за ознакою їх статі. В даний час чинне вітчизняне законодавство, що регулює питання рівності громадян у правах, принципово не суперечить нормам міжнародно-правових актів. Воно надає жінкам таку ж цивільну правоздатність, як і чоловікам, і ті самі можливості для її здійснення. Чинне законодавство, зокрема, забезпечує їм рівні права під час укладання договорів та управління майном, а також рівне ставлення до них на всіх стадіях провадження у судах. За порушення цивільного законодавства встановлюється однакова відповідальність як для жінок, так і для чоловіків. Таким чином, цивільне законодавство України встановлює правовий захист прав жінок на рівних із чоловіками правових засадах.

Трудове законодавство України в багатьох випадках декларативно захищає права жінок у цій сфері, але знову ж таки реальна ситуація набагато складніша. Жінкам важче знайти добре оплачувану роботу, а заявлені пільги часто сприяють тому, що роботодавці дуже обережно наймають жінок.

Ще однією проблемою, яка вимагає юридичного втручання держави, є насильство щодо жінок. Для запобігання та усунення цього негативного явища встановлені певні елементи злочинів у Кримінальному кодексі України, які передбачають кримінальну відповідальність: за згвалтування та сексуальне насильство; за незаконні аборти; примус до статевих зносин, статевих зносин з особою, яка ще не досягла статевого дозрівання, та вчинення непристойних дій проти особи, яка не досягла 16 років; за створення або утримання місць розпусту та закупівлі, проституції чи примусу або залучення до проституції; за торгівлю людьми або іншу незаконну угоду щодо передачі особи та багато інших [2].

Але проблема насильства щодо жінок у нашому суспільстві не зникає і, на жаль, є постійною. Тому, на наш погляд, вирішенням цієї ситуації може бути: а) більш детальний, розширений опис в адміністративному та кримінальному законодавстві України системи правового захисту жінок від насильства та інших незаконних посягань; б) встановлення більш суворих покарань за такі правопорушення.

Держава взяла на себе відповідальність, перш за все, забезпечити рівні права та можливості для жінок та чоловіків з основними умовами та свободами людини для розв'язання інших важливих проблем, пов'язаних з усуненням усіх форм дискримінації жінок.

Підсумовуючи вищевикладене, законодавство України побудовано на принципах рівності жінок та чоловіків у всіх сферах людського життя, що свідчить про високий рівень розвитку українського законодавства та його відповідність європейським стандартам. Однак не можна заперечувати, що існуюча система неприпустимості дискримінації жінок і чоловіків на практиці в певних сферах все ще залишається неефективною. Це стосується, наприклад, рівності заробітної плати жінок та чоловіків, дискримінації жінок у сфері

зайнятості та обмежених прав чоловіків на захист батьківства. У зв'язку з цим держава повинна створити систему гарантій для забезпечення реалізації конституційних принципів гендерної рівності, проголошених законом.

Література:

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

2. Запобігання домашньому насильству і торгівлі жінками. Підручник з проведення тренінгів. http://civic.ua/library/view.html?topic=4140

3. Конституція України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

Ольга КОЧЕРЖЕНКО
Полтавський фаховий коледж нафти і газу
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНКИ

Існують дві найбільш популярні теорії щодо походження терміну «гендер». Згідно з першою, цей термін у 1955 році вжив сексолог Джон Мані у Британському журналі із медичної сексології. Інша стверджує, що психоаналітик Роберт Столлер у назві статті, опублікованої у 1968 році, використав слово «гендер» [2, с. 8].

Гендер є категорією швидше суспільною, а не біологічною. З поняттям гендеру пов'язані соціальні уявлення про те, що означає бути жінкою або чоловіком, тобто фемінність та маскулінність, які є відображенням гендерної ідентичності.

Згідно з українським чинним законодавством, гендерна рівність – рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства [1].

Проблема гендеру аналізувалась у працях українських дослідниць Соломії Павличко («Фемінізм», 2002), Тамари Гундорової («Femina Melancholica. Стать і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської», 2002), Віри Агеєвої («Жіночий простір. Феміністичний дискурс українського модернізму», 2003), Оксани Кісь («Українські жінки у горнилі модернізації», 2017). Ця проблема розкривається у творах українських письменниць Євгенії Кононенко та Людмили Таран. Не можна не згадати про «Польові дослідження з українського сексу» (1996) – один із перших феміністичних романів в українській літературі, а також працю «Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій» (2007) Оксани Забужко.

Якими були уявлення щодо ролі жінки в українському суспільстві? Досить часто знайомимось із висновками дослідників, що в традиційній українській родині становище жінки було досить демократичним. Також відзначалась рівноправність у взаєминах із чоловіком, принаймні порівняно із російською родиною. І. Франко зазначає, що «русини обходяться з своїми жінками далеко лагідніше, далеко гуманніше й свобідніше, аніж їх сусіди. Свобідна воля женщини находить тут далеко більше пошанування, ніж, напр., у великоросів; в родині жінка займає дуже поважне і почесне становище, ба, навіть веде своє окреме (жіноче, домашнє) хазяйство побіч мужичого, до котрого мужик рідко коли мішається. Ніякого важнішого діла мужик не робить без поради з жінкою, ба, дуже часто розумна і відважна жінка уміє у всім поставити свою волю супроти мужикової». І сама «подоба руського *(тобто українського)* жіноцтва – складна, свобідна, гарна; само його сміле та певне виступування супроти чужих людей – все то свідчить дуже корисно о поважнім, людськім становищі жінок серед людського народу [5]».

За радянських часів гендерна ідентичність української жінки творилась згідно із образом працюючої матері [3]. У роки незалежності такі уявлення змінюються. Українську жінку ідентифікують із Берегинею, хранителькою домашнього вогнища. Цей образ, вперше запропонований Соломією Павличко, часто використовувався в засобах масової інформації, літературних творах, виступах політиків та громадських діячів. Ще один образ – так званої «Барбі», «гарної та дорогої ляльки». Такі уявлення про жінку активно експлуатувались у рекламній продукції, на сторінках модних глянцевих журналів, які пропагували фізичну красу, догляд за собою, постійне вдосконалення власного тіла. Наступний образ – Ділової Жінки, яка відзначається не лише зовнішньою красою, але й розумом та лідерськими якостями [3].

Якими є уявлення про українську жінку на сучасному етапі розвитку українського суспільства? Нерідко доводиться чути, що жінка повинна облаштовувати сімейне гніздечко й бути окрасою життя, їй зовсім не місце, скажімо, в політиці. Так, станом на 2021 рік, у Верховній Раді України – 21% депутаток, тоді як у парламентах європейських країн кількість жінок стабільно перевищує третину депутатського складу. Україна посідає 110 місце у світі за гендерною рівністю у вищих ешелонах влади [4].

І хоча українські жінки досить часто стикаються із проблемами браку часу, нерозуміння з боку родини та суспільства й іншими труднощами, вони поступово входять до «великої» політики, вчаться відстоювати свої права, реалізовувати інтереси, розкривати власний потенціал.

Література:

1. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text

2. Марценюк Т. Гендерна рівність і недискримінація : Посібник для експертів і експерток аналітичних центрів. Київ, 2014. 65 с.

3. Маслова Ю. Моделі гендерної ідентичності жінки в сучасній Україні (на матеріалах друкованих ЗМІ). *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*. Вип. 20. С. 425–436.

4. Морозова А. Жінки у політиці: як змінювалося їхнє представництво у владі незалежної України. https://www.radiosvoboda.org/a/zhinky-u-vladi-henderna-kvota-nezalezhnist%CA%B9/31415103.html

5. Франко І. Жіноча неволя в руських піснях народних. https://www.i-franko.name/uk/Folklore/1882/ZhinochaNevoljaVPisnjax/PovagaDoZhinokVUkrajinciv.html

Victoria LAGUTINA
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Iryna NIKITINA,
senior lecturer of Social Sciences and Humanities Department

GENDER NEUTRALITY IN THE ENGLISH LANGUAGE

Throughout the last few years, the study of gender as a phenomenon of social nature has attracted the interest of researchers. Gender is a phenomenon that is present in the mind: it is formed in the language, is influenced by the language and is a mentally determined construct that determines the perception of the language person.

The English language actively promotes the fight against the nervousness of articles. As a result, a gender-neutral language has emerged. In 2008, the European Parliament for the first time published official recommendations on the use of gender-neutral language, reiterating the need to use acceptable language in official statements and publications.

Gender-neutral language means a language that blocks the prejudice of a certain gender and/or state. This language uniquely includes words that can be perceived as a manifestation of discrimination, superiority or application of a particular gender. The ultimate goal of neutrality is to reduce the number of gender stereotypes found in traditional culture and language, as well as to spur social change.

In order to maintain neutrality in the language, international and European organizations recommend the use of words without emphasis on the article, proposing these variants of substitution:

– a French person for Frenchman;

– humanity, humankind, people, human beings for mankind;

– advisory panel for committee of wise men;

– synthetic or artificial for man-made;
– staff for manpower;
– political leaders for statesmen.

It is also worth noting that until recently «he» was the form of one, but today it is recommended that «they» and its complementary «their» be used. Sometimes it is possible to use «his/her»: an official's salary is dependent on his/her length of service. It should be noted that in English there is no universal pronoun «his/her own, theirs, theirs, theirs», as compared to Ukrainian or Russian.

Attention should also be paid to the names of professions: there are words that indicate the type of activity of both a woman and a man: for example, editor, doctor, assistant, nurse, engineer, interpreter, journalist, judge, director, lecturer, manager, mayor, but in some cases, substitutes should be used:

– Head teacher for headmaster, headmistress;
– Firefighter for fireman;
– Bartender for barman, barwoman;
– Chairperson for chairman, chairwoman;
– Police officer for policeman or policewoman;
– Athletes for sportsmen, sportswomen;
– Salesperson, salespeople for salesman.

Here are a few approaches, which can help in the creation of gender-neutral language:

1. The withdrawal of the attitude to the gender (using neutrality with respect to the occupants of the third person «they» instead of the occupants «she» or «he»). Also, replace words like «athlete» or «sportswoman» with words that do not emphasize if we deal with man or woman.

2. Changing the language to reduce the number of occupants as well as gender-binary names and adjectives: Say «person who treats people» instead of «doctor/physician who/which treats people».

3. Incorporation of more gender-binary words into the language, etc.

The analysis of the literature revealed that the English language is actively trying to formulate gender neutrality, thereby uniquely prejudging a certain gender and/or state. Against this background, in 2008 recommendations for using gender-neutral language were first officially published, emphasizing the importance of using the appropriate vocabulary in official declarations and publications.

Ярославна ЛЄБЄДЄВА, Анна ШИРОКОГРАДОВА
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Гендерні проблеми в наш час потребують активізації впровадження державної гендерної політики, поглиблення гендерних перетворень, подолання гендерних стереотипів. Питання гендерної рівності та реалізації гендерної політики в державній службі набули особливого значення у зв'язку зі стрімким визнанням України на міжнародному рівні та проголошенням курсу на європейську інтеграцію.

Підписавши і ратифікувавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, Україна продемонструвала відданість демократичним європейським цінностям та взяла на себе зобов'язання «враховувати питання рівності між чоловіками і жінками при розробці та впровадженні законів, постанов, адміністративних положень, політики і заходів», насамперед шляхом закріплення принципів гендерної рівності в нормативно-правових документах та їх подальшого впровадження в практику [2].

Упровадження гендерних підходів в діяльності органів влади, як центральних, так й місцевих, є запорукою розвитку справжньої демократії в Україні. Інтегрування концепції гендерної рівності як складової соціальної справедливості в державну, місцеву політику забезпечує її соціальну та гендерну чутливість, відповідність інтересам та потребам всіх громадян.

Гендерна політика в системі державної служби України має спрямовуватися на забезпечення збалансованої участі жінок і чоловіків у прийнятті рішень, що сприятиме формуванню нового світогляду щодо ролі жінки у сфері управління, а відтак, утвердженню гендерної рівності. А як зазначено в Стратегії державної кадрової політики на 2012 – 2020 роки, забезпечення гендерної рівності є одним із першочергових завдань реалізації державної кадрової політики.

Певні кроки в напрямі забезпечення гендерної рівності в системі державної служби України вже зроблені. Так, у Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», що набрав чинності з 1 січня 2006 р. [5], проголошено забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в системі державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, а саме:

– призначення на державну службу та службу в органи місцевого самоврядування здійснюється з дотриманням представництва кандидатур кожної статі;

– дискримінація за ознакою статі при прийнятті на державну службу та службу в органи місцевого самоврядування і під час її проходження забороняється;

– керівники органів державної влади та органів місцевого самоврядування зобов'язані забезпечити рівний доступ громадян до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування відповідно до кваліфікації і професійної підготовки незалежно від статі претендента;

– формування кадрового резерву для заміщення посад державних службовців і посад в органах місцевого самоврядування, просування їх по службі здійснюється із забезпеченням рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків;

– дозволяється застосування позитивних дій з метою досягнення збалансованого представництва жінок і чоловіків на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування з урахуванням категорій посад [3, с. 127–128].

Досягнення паритету жінок і чоловіків у різних сферах – від представництва в органах влади та участі у прийнятті державних рішень до рівня заробітної плати – в багатьох країнах фіксуються за допомогою спеціального моніторингу рівня розвитку та ефективності гендерної політики держави. Інструментами цього моніторингу, тобто оцінки гендерної рівності на національному та світовому рівнях, є ряд індикаторів, або гендерних індексів.

В Україні на державному рівні гендерні індекси не запроваджено, також немає єдиної організації, яка б складала ці індекси постійно та на регулярній основі. Однак деякі показники по Україні, розраховані європейськими та міжнародними організаціями, містяться в міжнародних і глобальних рейтингах.

Зокрема, такий індекс, як Індекс гендерної довіри (ступінь гендерної довіри, або ступінь реалізації прав жінок) (Gender Empowerment Measure, GEM) розкриває рівень залучення до державного управління жінок та їх роль у процесах демократизації та розвитку держави. GEM дозволяє оцінити нерівність у становищі жінок і чоловіків у трьох ключових сферах:

– участь і повноваження у прийнятті політичних рішень, що вимірюється часткою місць в органах управління, які обіймають жінки та чоловіки;

– участь і повноваження у прийнятті економічних рішень, що вимірюються відсотковою часткою жінок та чоловіків, які обіймають керівні посади, та відсотковою часткою жінок і чоловіків на посадах спеціалістів і технічних працівників;

– можливості доступу до економічних ресурсів та їх використання, що вимірюються розрахунковим показником зароблено доходу жінок і чоловіків [4].

GEM розраховується за спеціальною методикою. Чим ближчий він до 1, тим менше диспропорцій між чоловіками та жінками в цих ключових сферах. За показником GEM Україна серед інших країн має дуже скромні позиції. Це зумовлено комплексом причин.

В Україні жінки недостатньою мірою присутні у представницьких органах влади та на вищих щаблях державного управління: зокрема у поточному скликанні Верховної ради України 440 депутатів: 348 чоловіків (79,1%) і 92 жінки (20,9%) [1]. Це найкращий показник за час незалежності.

В апараті державного управління простежується чітка закономірність: чим ієрархічно вищим є орган державної влади, тим меншим є представництво жінок у його складі. Хоча жінки становлять абсолютну більшість серед державних службовців як керівників, так і спеціалістів, із просуванням по службі їх питома вага зменшується. Гендерні диспропорції у сфері прийняття рішень визначаються не лише об'єктивними чинниками (нижчі доходи та економічна залежність жінок від чоловіків, нерівний розподіл домашніх обов'язків), але й традиційною системою гендерних норм, що спрямовують соціалізацію жінок на виконання переважно сімейних, допоміжних ролей, а політичне життя проголошують прерогативою чоловіків.

Проте, недостатнє представництво жінок на вищих щаблях державного управління ускладнює формування гендерно-чутливої політики, обмежує просування гендерної рівності до інших сфер суспільного життя. Рівноправна участь жінок і чоловіків у політичному житті є також необхідною умовою суспільного розвитку, оскільки міжрегіональні порівняння доводять, що на рівні окремих країн вищі показники участі жінок у державних структурах супроводжуються нижчими рівнями корупції та сприяють посиленню соціальної орієнтації державної політики [4].

Отже, дійдемо висновку, ефективність забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності великою мірою зумовлюється тим, наскільки питання гендерної рівності інтегровані в інституціональну політику, внутрішню організаційну культуру та повсякденну діяльність органів державної влади.

Формування та реалізація гендерної політики у сфері державної служби України має передбачати системну роботу органів державної влади на основі комплексного підходу до розв'язання проблеми рівності жінок і чоловіків, що постає як парадигма і має певний алгоритм: від формування гендерної свідомості державних службовців до досягнення гендерно збалансованої участі у прийнятті управлінських рішень.

Перспективи подальших досліджень на сучасному етапі розвитку інституту державної служби, на наш погляд, лежать у площині розроблення механізмів реалізації гендерної політики в системі державної служби, формування та розвитку гендерної культури і гендерної освіти державних службовців України.

Література:

1. 30 років Незалежності: як змінювався гендерний склад Верховної ради. https://www.slovoidilo.ua/2021/08/23/infografika/polityka/30-rokiv-nezalezhnosti-yak-zminyuvavsya-hendernyj-sklad-verxovnoyi-rady
2. Гендерна політика в нормативно-правових документах. Частина 1. За заг. ред. Левченко К. Б. / Г. Г. Жуковська, К. Б. Левченко, О. О. Остапенко, О. І. Суслова. Київ, 2020. 186 с.
3. Гендерна політика в системі державного управління : Підручник / за заг. ред. М. М. Білинської. Запоріжжя, 2011. 132 с.
4. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України. https://razumkov.org.ua/upload/Gender-FINAL-S.pdf
5. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08 верес. 2005 р. № 2866-IV. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15
6. Україна: 30 років на європейському шляху / Ю. Якименко [та ін.]; Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. Київ, 2021. 392 с.

Олег МАКЄЄВ
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Ганна ДЕКУСАР,
старша викладачка кафедри українознавства та іноземних мов

ЩОДО ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В АКСІОЛОГІЇ ПРАВА

В останні роки питання гендерної рівності набуває все більшого значення у всіх сферах людського життя. Світовий процес становлення конституційного законодавства характеризується проголошенням принципу рівних прав та можливостей. Конституційне закріплення гендерної рівності характеризується такими рисами, як національна та расова незалежність, мова, релігія, соціальне походження, політичні переконання тощо. У сучасній юридичній науці право сприймається насамперед як сукупність прав людини.

Питання гендеру в аксіології права визначається потребами розвитку юридичної науки загалом, а також необхідністю розробки методологічних підходів до ціннісного розуміння права як феномену духовного світу людини; формування нових методів і програм правової освіти; актуалізації формування цілісного правового світогляду, в основі якого лежать аксіологічні уявлення про свободу, рівність, справедливість. Таким чином, закономірно виникає питання про використання аксіологічної концепції у юриспруденції загалом, теорії права та окремих юридичних науках, зокрема стосовно гендерних питань.

Гендер – це система цінностей, норм та характеристик чоловічої та жіночої поведінки, способу життя та способу мислення, ролей та ставлення жінок та чоловіків, набутих ними як особистостями у процесі соціалізації, що визначається насамперед соціальними, політичними, економічними та культурними контекстами життя та фіксує сприйняття жінок та чоловіків залежно від їх статі. У найзагальнішому вигляді термін «гендер» означає сукупність соціальних і культурних норм, які суспільство приписує людям залежно від їх біологічної статі. Не біологічна стать, а соціокультурні норми визначають, як результат, психологічні якості, моделі поведінки, діяльність, професії жінок та чоловіків. Гендер будується суспільством як соціальні моделі маскулінності та жіночності, які визначають статус та роль жінок та чоловіків, суспільства та його інститутів (сім'я, політична структура, економіка, культура, освіта тощо).

Аналізуючи гендерну рівність з позицій забезпечення рівних трудових прав чоловіків і жінок в Україні, можна простежити багато позитивних моментів. На сьогодні положення Кодексу законів про працю України є найбільш ефективними у сфері трудових відносин для реалізації основних принципів охорони праці.

Гендерна рівність – один із фундаментальних принципів прав особистості. Норми буд-якої галузі права повинні відповідати загальним принципам права, включаючи принцип гендерної рівності. Отже, норми всіх без винятку галузей права мають певний гендерний вимір.

Аксіологічний підхід щодо сучасного розуміння поняття «гендер» розкриває його ціннісний потенціал як політико-правової ідеології, що являє собою систему ідеалів та ідей про фундаментальні цінності прав людини.

На основі вже існуючих політичних, економічних та соціальних прав виникає нове покоління прав, що має гендерний вимір: права жінки та права чоловіка. Жінка і чоловік рівні, але різні, і вони рівні у своїх відмінностях. Їх відмінності – це характеристики тієї чи іншої статі, які необхідно враховувати, надаючи жінкам та чоловікам особливі групи прав та відповідні механізми для реалізації цих прав. Гендерні відмінності не є перешкодою для рівності, їх існування вимагає диференціації законодавства, відображення у спеціальних правилах, надання жінці особливих прав у порівнянні з чоловіком і навпаки – чоловік у порівнянні з жінкою повинен мати чітку та переконливу основу у вигляді об'єктивних соціальних та природних відмінностей.

Найбільш проблемними залишаються питання дискримінації за ознакою гендерної ідентичності (йдеться про трансгендерів) та сексуальної орієнтації (стосується транссексуалів). Перше поняття несе в собі природно-правове наповнення, що відповідає розумінню честі й гідності людини, а друге – суперечить суспільно-історичним цінностям, національній традиції та суспільній моралі. Тому на законодавчому рівні мають вводитись поняття «непряма дискримінація», «оголошений намір про дискримінацію»,

«підбурювання до дискримінації», «посібництво в дискримінації» (ст. 1 і 5 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»). Головним завданням держави має бути не лише заклик до толерантності, але й формування правосвідомості людей, меседж про те, що гендерна ідентичність – це не психічне відхилення, не ярмо на репутації, а спосіб самовираження.

Верховенство права забезпечує юридичну рівність між соціальними статями, що означає надання їм рівних початкових можливостей. Однак реалізація прав жінок і чоловіків залежить від їх особистих якостей – знань, умінь, таланту тощо. Тому Україна як правова держава повинна спрямовувати розвиток політики на стандарти міжнародного права з урахуванням гендерної складової, включаючи цю сферу у національному законодавстві, урядових програмах, планах дій щодо гендерної рівності.

Людмила МАМЕДОВА
Національна академія внутрішніх справ
Науковий керівник: Володимир ДЕМИДЕНКО,
професор кафедри конституційного права,
кандидат юридичних наук, доцент

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ: СУЧАСНИЙ СТАН

Дискусії стосовно проблем гендерної нерівності ведуться не одне десятиліття. Системний аналіз наукових позицій різних фахівців на дану тему вимагає спеціального дослідження. Хочеться відзначити, що жіночі, феміністські і пізніше гендерні дослідження сформувалися в останній третині XX ст. під впливом фемінізму – політичного руху – і його інтелектуальних ідей. Становлення цих напрямків досліджень в північноамериканських і західноєвропейських університетах відбувається з 1970-х рр., в Україні активно цей процес починається в 2000-х рр.

Варто зазначити, що сам термін «гендерні дослідження» використовується в широкому і вузькому трактуванні. У вузькому трактуванні він позначає соціально-конструктивістське розуміння гендерних відмінностей, оскільки термін «гендер» був введений в активний науковий процес представниками саме цього теоретичного напрямку. У широкому розумінні, більш поширеному в даний час, він є узагальнюючим для позначення досліджень різної теоретичної спрямованості і включає дисциплінарні галузі гендерної соціології, психології, антропології, історії та ін.

На сучасному етапі можна виділити кілька головних тенденцій розвитку відносин між статями. З одного боку, очевидно, що пропаганда нової системи цінностей і її впровадження в життєву практику об'єктивно сприяє поліпшенню положення жінок в суспільстві. У трудовій сфері система

гендерного поділу праці, що склалася історично, активно змінюється, різниця між чоловічими та жіночими професіями розмивається. Жінки освоюють не тільки нові професії, а й нові виробничі сфери. У шлюбно-сімейних відносинах на сучасному етапі можна виокремити ряд процесів: по-перше, молоді люди в даний час одружуються пізніше, і ці шлюби менш стійкі, число розлучень стає дедалі більше, у зв'язку з цим збільшується і кількість неповних сімей; по-друге, в суспільстві стає все більше егалітарних (рівних) сімей, для яких характерно більш справедливий поділ домашніх обов'язків і прав подружжя; по-третє, сім'я стає в основному нуклеарною, тобто являє собою сім'ю, що складається з батьків та їхніх дітей, що не перебувають у шлюбі, нуклеарна сім'я протиставляється розширеній сім'ї, що складається з кількох поколінь людей, що проживають разом, а також неповній сім'ї, в якій вихованням займається лише один з батьків; по-четверте, все активніше в наше життя входять різні форми позашлюбних союзів.

Між тим, яскравою ілюстрацією цього процесу стало юридичне закріплення можливості законного існування в ряді країн одностатевих шлюбів. Тільки за перше десятиліття XXI ст. 15 країн на різних континентах прирівняли одностатеві шлюби до традиційних, закріпивши це в законодавстві. В Європі таких країн найбільше. Це Бельгія, Іспанія, Ісландія, Нідерланди, Норвегія, Швеція, Португалія, Франція. На інших континентах можна назвати такі держави: Аргентина, Мексика, ПАР, Канада. У замаскованому вигляді цей тренд проявляється і в ряді інших країн.

Всі ці зміни, безсумнівно, означають розширення можливостей для досягнення гендерної рівності, особливо в умовах, коли держава законодавчо стимулюють цей процес. До того ж ООН вживає значних зусиль для регулярної оцінки гендерної рівності. Діюча в ООН спеціальна «Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй» використовує для аналізу реального стану рівноправності жінок в різних країнах складний комплексний критерій – «Індекс гендерної рівності». Він оцінює реальне становище жінок в трьох найважливіших областях: 1) охорона репродуктивного здоров'я; 2) цивільні права і можливості; 3) можливості на ринку праці. Індекс ґрунтується на важливих складових: прозора і ґрунтовна методологія; надійні статистичні принципи; узгодженість в основах теорії. Зауважимо, що при його розробці була застосована методологія, що складається з 10 кроків, розроблена Центром спільних досліджень Європейської Комісії та Організацією економічного співробітництва та розвитку. Індекс гендерної рівності складається з шести елементів, що характеризують рівноправність жінок в таких областях: робота; гроші; знання; час; влада; здоров'я. До них для повноти картини реальних можливостей жінок додається аналіз стану справ в ще двох допоміжних областях: пересічних нерівностей; насильства. Індекс вимірюється в пунктах в межах від 50 до 100.

У 2010 році ООН ввела ще один індекс – «Індекс гендерної нерівності» як один з інтегральних показників стану суспільства. Цей рейтинг використовується в Доповіді ООН про людський розвиток. У ньому нуль означає повну рівність статей за всіма показниками, а одиниця – повну нерівність за всіма показниками.

Існують й інші дослідницькі центри, які розраховують такий індекс. Серед них особливе місце займає неурядова організація Всесвітній економічний форум в Давосі. У центрі уваги її експертів – аналіз динаміки Індексу гендерної нерівності. Перша доповідь цієї організації з рейтингом більшості країн світу з'явилася в 2006 році. В кінці 2018 року було оприлюднено чергову доповідь. У доповіді Всесвітнього економічного форуму на цю тему при складанні рейтингу експерти враховували положення жінок в 149 країнах світу за чотирма основними критеріями: 1) участь в економіці і положення на ринку праці, включаючи різницю в оплаті праці та можливість кар'єрного росту; 2) доступність освіти; 3) тривалість життя і рівень дитячої смертності; 4) залученість в політику. За даними цього дослідження, найбільше можливостей отримують жінки в Ісландії. Ця країна посідає перше місце в рейтингу гендерної рівності з 2009 року. За нею йдуть Норвегія, Швеція, Фінляндія. У десятку також входять Нікарагуа, Руанда, Намібія, Філіппіни, Нова Зеландія та Ірландія. Найгірше становище жінок в ісламських країнах: Ємені, Пакистані, Іраку і Сирії. Головною проблемою, згідно з доповіддю, залишається участь жінок в політиці. Тут гендерний розрив чоловіків і жінок становить 77,1%. На посадах міністрів в світі тільки 18% жінок, депутатів – 24%. Також жінок мало на керівних посадах в економіці і ІТ. За доступом до медичних послуг та освіти показники найкращі: тут гендерний розрив закритий на 95,6 і 95,4%.

За даними дослідження Всесвітнього економічного форуму Індекс гендерної нерівності в 2018 році склав 68%, тобто гендерний розрив подолано на 68% з 100%. Найбільші успіхи досягнуті в сфері здоров'я і освіти – глобальні значення відповідних проміжних індексів рівні 96% і 95%. У той же час гендерний розрив в економічній і політичній сферах залишається значним – 59% і 22% відповідно.

За оцінкою Всесвітнього економічного форуму жодна країна не досягла повної рівноправності між чоловіками і жінками. Ближче всіх до рівності статей підійшли 7 країн, які скоротили гендерний розрив на 80 і більше відсотків. Це Ісландія, Норвегія, Швеція, Фінляндія, Нікарагуа, Руанда і Нова Зеландія. Але навіть в цих країнах проміжний індекс гендерної нерівності в політичній сфері знаходиться на рівні 50 – 60%, за винятком Ісландії, де він становить 67%. Набагато менших успіхів у подоланні гендерної нерівності досягли країни Азії та Африки. Гендерний розрив подолано до 2018 року в Ємені на 49,9%, в Пакистані – 55%, в Іраку – 55,1%, в Сирії – 56,8%, в Чад – на 58%.

Отже, можемо стверджувати, що на сучасному етапі пропаганда нової системи цінностей, її впровадження в життєву практику об'єктивно сприяє поліпшенню положення жінок в суспільстві.

Література:

1. Організація Об'єднаних націй: офіційний сайт. https://www.un.org/en
2. Робоча доповідь «Індекс гендерної рівності в Європейському союзі: надійний інструмент для формування політики». https://unece.org/fileadmin/DAM/stats/documents/ece/ces/ge.30/2014/mtg_1/12_EIGE_R_full.pdf
3. World Economic Forum. http://reports.weforum.org/global-gender-gapreport-2018

Iryna MARTYNETS
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Iryna NIKITINA,
senior lecturer of Social Sciences and Humanities Department

GENDER POLICY OF KAZAKHSTAN

In modern Kazakh society, the questions of formation and implementation of the state's gender policy have become relevant due to the state's commitment to such values as freedom and equality of citizens, democratic election of the highest state authorities, multiparty system and ideological pluralism.

The issue of gender equality affects the implementation of equal rights and equal opportunities of both sexes to the same extent that currently exists in Kazakhstan. Thus, the state gender policy should be aimed at the actual achievement of gender equality, taking into account the interests and capabilities of both sexes equally.

In Kazakhstan the gender policy of dissemination is conducted in accordance with the Constitutions of the Republic of Kazakhstan. Thus, paragraph 2, Art. 14 of the Constitution of the Republic of Kazakhstan states: «No one may be discriminated against on the grounds of origin, social, official or property status, sex, race, nationality, language, religion, belief, place of residence or any other circumstance [1]».

Analyzing the achievements of Kazakhstan in the field of protection of the rights and legitimate interests of men and women during the period of independence, the gender policy of governing the country can be called effective and progressive. Thus, Kazakhstan has become a participant in the following fundamental international actions to ensure women's rights and gender equality: Beijing Platform for Action on the Advancement of Women, UN Convention against the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, Convention on the Political Rights

of Women, Convention on Nationality among Women, Optional Protocol to the Conventions on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women.

Kazakhstan cooperates with international organizations on gender issues. Today in Kazakhstan all conditions are created for the introduction of gender development in the process of developing budgets of all levels and state programs of socio-economic development.

Over the past ten years, Kazakhstan has made significant progress in empowering women in the socio-political sphere Among the key achievements are the adoption of two fundamental laws: The Law «On State Guarantees of Equal Rights and Opportunities for Men and Women», the Law of 2009 «On Prevention of Domestic Violence», as well as the adoption of the National Strategy for Gender Equality for 2006 – 2016 [2, p. 2]. Also, in order to attract more women to participate in the economy and politics, the Government is taking measures to support women's entrepreneurship. Many women got loans and started their own business.

Also, non-governmental organizations play an important role in raising the status of women in the Republic of Kazakhstan. At the moment, there are many women's non-governmental organizations in the country, including the Association of Business Women of Kazakhstan, the Women's Association «Moldir» (Almaty), the public association «Women's Association for Development and Adaptation» (Astana), public associations Union «Women of Intellectual Work» (Almaty), Women's Support Center Petropavlovsk, Women's Support Center «Forget-me-not».

Thus, the further development of Kazakhstan's gender policy may be in the near future, given the growing understanding in society and the need to achieve real influence of men and women in all spheres of activity together. We see the achievement of this goal in the further development of gender education. Also important is the support of international organizations to ensure equal rights and opportunities for men and women in the socio-political life of the country and the study of other countries' experiences on gender equality.

References:

1. Конституция Республики Казахстан. https://online.zakon.kz/document/?doc_id=1005029

2. Обзоры ОЭСР по государственному управлению. Реализация гендерной политики в Казахстане. https://www.oecd.org/gov/Russian_Gender_Kaz.pdf

Олександр МИЦЬКА
Кам'янська філія Академії Державної пенітенціарної служби

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ГЕНДЕРУ В СИСТЕМІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

В XXI столітті все частіше і частіше в суспільстві підіймаються питання гендерної рівності. Не оминула ця проблема і систему виконання покарань. Держава приділяє значну увагу питанням гендерної рівності. Так положеннями Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків» під гендерною рівністю розуміється рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства [2]. Окремо можна сказати, що жінки та чоловіки мають однакові можливості працевлаштування та проходження служби у правоохоронних органах взагалі та в державній кримінально-виконавчої службі зокрема.

Особливість Державної кримінально-виконавчої служби України полягає в тому, що її персонал працює з особами, які скоїли кримінальні правопорушення та відбувають покарання, тому закон визначає певні вимоги. До Державної кримінально-виконавчої служби України приймаються на конкурсній, добровільній, контрактній основі громадяни України, які спроможні за своїми особистими, діловими та моральними якостями, віком, освітнім і професійним рівнем та станом здоров'я ефективно виконувати відповідні службові обов'язки [1].

Закон не розрізняє претендентів на службу (роботу) за статевою ознакою. Необхідно розуміти специфіку системи виконання покарань, точніше установ, в яких засуджені відбувають покарання у виді обмеження волі, позбавлення волі на певний строк або довічне позбавлення волі.

Ми вважаємо, що гендерні аспекти відіграють важливу роль у формуванні та здійсненні державної політики у сфері виконання кримінальних покарань, які проявляються у взаємовідносинах персоналу, між персоналом та засудженими, їх правосвідомості та недопущення дискримінації за ознакою статі.

До сьогодні в системі виконання покарань існує стереотип, що у переважній більшості в декретну відпустку повинні йти лише жінки, хоча чоловіки мають такі самі права на відпустку по догляду за дитиною, це підтверджується низкою нормативно-правових актів.

На наш погляд, при доборі кадрів на службу до системи виконання покарань для забезпечення рівного доступу до державної служби кадровому апарату необхідно керуватися постановою Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2018 р. № 27 «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021»,

яка одним із напрямів визначає подолання гендерних стереотипів, рівні можливості [3].

При створені відповідних умов для реалізації завдань системи виконання покарань персонал повинен бути взірцем своєї професії для відвідувачів установ, громадян України та осіб, які перебувають у конфлікті із законом. Це повинно проявлятися у правовому, гендерному вихованні, додержанні норм професійної етики та прояві толерантності до колег при виконанні покладених завдань а також у повсякденному житті.

Єдиним органом, який виконує покарання, не пов'язані з позбавленням волі, є уповноважені органи з питань пробації. Одним із важливих напрямів роботи щодо забезпечення рівних прав і можливостей для чоловіків та жінок є вчасне інформування як співробітників органів пробації, так і донесення важливих нововведень до клієнтів пробації з метою формування обізнаності з питань ґендерної рівності.

Заслуговує на увагу розпорядження Кабінету Міністрів України 16 вересня 2020 р. «Про схвалення Концепції комунікації у сфері ґендерної рівності». Мета документа – покращення розуміння суті та завдань державної гендерної політики та сприйняття її як невід'ємної складової демократичної та правової держави, подолання гендерних стереотипів в суспільстві, проявів гендерно зумовленого насильства, сексизму та впровадження рівності чоловіків та жінок як стандарту для українського суспільства. Це, зокрема, здійснюватиметься шляхом:

– інформування цільових аудиторій та широкого загалу про ключові концепції гендерної рівності та механізм захисту прав жінок;

– підвищення рівня розуміння українського та міжнародного законодавства, програм та політик, що сприяють гендерній рівності;

– проведення інформаційно-просвітницьких та навчальних заходів, розроблення роз'яснень та рекомендацій для посадових осіб та інших суб'єктів щодо комунікації зі ЗМІ з питань гендерної рівності;

– комунікаційної підтримки гендерного інтегрування в реформи;

– активізації висвітлення гендерної тематики у ЗМІ та соціальних мережах;

– обговорення тематики на публічних тематичних заходах;

– висвітлення питань гендерної рівності на офіційних веб-сайтах органів державної влади тощо [4].

Реалізація Концепції розрахована на період до 2025 року.

Можна зробити висновок, що положення вищевикладених нормативно-правових актів визначило орієнтири, які гарантують рівність прав чоловіків та жінок, подолання дискримінації. Необхідно включити гендерні компоненти на всіх рівнях управління системи виконання покарань.

Література:

1. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23.06.2005 № 2713-IV.
2. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV.
3. Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року : Постанова Кабінету міністрів України від 11.04.2018 № 273.
4. Про схвалення Концепції комунікації у сфері гендерної рівності : Розпорядження Кабінету міністрів України від 16.09.2020 № 1128-р.

Любов МІРОШНІЧЕНКО, Діана РУКІНА
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІСТЬ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ СЕРЕД УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

Політичний апарат нашої країни базується на народоправних засадах суспільного права, яке орієнтується на рівність вселюдських цінностей, принципів та норм. Це поняття використовується і в контексті гендерної рівності – всі люди рівні між собою, не дивлячись на різний спектр особливостей.

В українському суспільстві панує стереотип гендерної нерівності, який оснований на домінуванні чоловіків над жінками, а інколи – приниженні жіночої гідності. Причиною цього є гендерні уявлення. Але ми живемо в епоху швидкісних змін, і роль жінки у житті суспільства значно зростає. Це спричиняє переосмислення соціально-усталених принципів. Варто розкрити вплив гендеру на соціальні істини наших співвітчизників, з'ясувати роль чоловіка та жінки, їх взаємодію, яка має формуватися на повазі та підтримці.

Досить довго усталені факти соціальної дискримінації жінок були нормою. Це проявилось у духовній, трудовій, політичній, соціально-економічній та побутовій галузях існування, витоки цього треба шукати у стародавніх часах. Початковою формою соціальної організації первісного суспільства був матріархат, адже посеред тогочасного суспільства процвітав проміскуїтет (не підпорядковані вільні статеві стосунки). З часом утворився патріархальний лад, умовою розвитку якого є удосконалення знарядь праці. Права жінки були ущемлені, і майже за два з половиною тисячоліття ця проблема не змінювалась. Але з 1946 року почався процес еволюції гендерної політики. Генеральна Асамблея ООН почала спостерігати за розподілом ролей серед населення. Спостереження були невтішними, адже кожна третя жінка у світі страждає від насильства та жорстокої форми домінування чоловіків. ООН

почала формувати певні напрями боротьби, які спрямовані на подолання сексизму та затвердження демократичної побудови суспільних відносин.

Гендерна рівність включає в себе відсутність поділу за такими особливостями: віком, національністю, расою, вона заснована на природно-правовій концептуальності. На основі вже існуючих усталених норм, які сформувалися на соціальному, економічному та політичному підґрунті, виникає нове за своєю структурою покоління, яке започатковує власний гендерний вимір: чоловік і жінка як індивідуальність окремої повноправної особи. Гендерна рівність має певні параметри: рівність прав, забезпечення рівних умов, рівність можливостей та гендерна симетрія.

Щодо України ситуація стає дедалі гіршою. Відсутність законів, недостатня сила соціальних інститутів та нестача політичної волі призводять до того, що країна займає 67 місце з 142 країн за індексом гендерної рівності. Стаття 3 Конституції України закріплює рівність чоловіків та жінок в усіх сферах життя. Цієї норми гендерної рівності торкаються ст. 21, 24, 51. Але українки досі почувають себе дискримінованими за ознакою статті. У 2018 році було проведено опитування, яке виявило найбільші правопорушення жіночих прав:

1. Домашнє насильство, яке для більшості сімей є нормою.
2. Отримання нижчої зарплатні, ніж чоловіки (на 28%).
3. Найнижче представництво жінок у владі.
4. Обмеження у кар'єрному рості.
5. Заручниця стереотипів: «жінка-мати», «жінка-берегиня», «жінка-господиня».

Українським жінкам живеться нелегко, але вони борються за рівність. До таких представниць належать: Ольга Базильків, Ганна Барвінок, Марина Бардіна, Наталія Блок, Марта Богачевська-Хом'як та інші. Вони – найвідоміші представниці жіночого руху, які постійно розвиваються та покращують ситуацію у країни, проводячи мітинги, конференції, подають позови для рятування жінок, які перебувають у важких життєвих умовах. Для покращення цієї ситуації українська влада має всебічно підтримувати позицію постраждалого. Тому треба прийняти відповідні акти, постанови та законопроєкти, які на офіційному рівні закріплюють права та обов'язки, рівні можливості чоловіка та жінки, базуються на невід'ємних правових нормах, за порушення яких будуть нести адміністративну чи кримінальну відповідальність.

Отже, поняття гендерної рівності між представниками різних статей включає в себе можливість надання однакових перспектив для втілення законодавчих прав та обов'язків у реальному житті. При поєднанні цього відбудеться рівне співіснування та відстоювання особистих інтересів.

Література:

1. Аніщук Н. В. Гендерне насильство у правовому житті України. Одеса, 2007. 232 с.

2. Івченко Ю. В. Філософсько-правовий аналіз гендерної політики в Україні : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.12; Київський національний університет внутрішніх справ. Київ, 2009. 19 с.

3. Інтегрування гендерного підходу в державну політику України. Київ, 2003. 128 с.

4. Камінська Н. В., Свєшнікова М. М. Правові та інституційні засади гендерної політики Європейського Союзу: досвід для України. *Защита прав человека : Материалы научно-практической конференции*. Комрат, Молдова, 26 октября 2017 года. С. 215–219.

5. Правові засади формування та розвитку гендерного середовища в Україні. Київ, 2010. 352 с.

6. Руднєва О. Гендерна рівність як принцип законодавства України. *Право України*. 2002. № 4. С. 104–108.

Аліна МІСЮРА, Юлія ЧОРНОБАЙ
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Артур МАРГУЛОВ,
професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
доктор історичних наук, доцент

ЗАКОНОДАВЧІ ГАРАНТІЇ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Світове співтовариство проходить низку суттєвих змін, одною з яких є трансформація у новий тип культури, що базується на положеннях гендерної рівності. У фундаменті перетворень людства лежить втілення в життя потенціалу кожного члена суспільства, розвиток усіх його фізичних, духовних і моральних можливостей, творчого потенціалу, перетворення особи на особистість, її актуалізація, яка дозволяє звільнити соціальну енергію та спрямувати її у належне русло.

Права і свободи людини – одна з найпопулярніших проблем багатовікової історії політико-правової думки, яка розглядалась з позиції політичного, морального, філософського, релігійного, юридичного вимірів. На нашу думку, найголовніше для людини – свобода. Свобода є середовищем існування. У галузі свободи людина самостійно, незалежно ні від кого обирає свій життєвий шлях, намагається втілити в життя свої інтереси і прагнення. Але справжня свобода несе за собою відповідальність, виваженість, продуманість, обґрунтованість власних рішень, зважає на всі обставини та можливість їх наслідків.

Реалізація гендерних досліджень дозволяє здобути нове розуміння людини – як позастатевої істоти у провідних виявах суспільного життя та згенерувати лояльне ставлення як до чоловіка, так і до жінки. Суспільно-економічний вимір гендеру перш за все стосується дискримінації за статтю. Це невідповідність у можливості зробити кар'єру між жінкою та чоловіком, нерівність в оплаті праці, несправедливість при звільненні та наймі на роботу, недостатнє використання освітнього та професійного потенціалу. Усі ці вищевказані фактори негативно впливають на матеріальне та моральне становище жінок, слугують фемінізації нестатку.

Гендерні стереотипи в Україні, так само як і в багатьох інших країнах, стали причиною умовного поділу ринку праці на дві частини: для жінок – освіта та культура, для чоловіків – будівництво та армія. Найголовніша різниця між ними полягає у наступному: ринок праці, де більшість становлять жінки, окреслюється нижчим статусом, а отже й нижчим рівнем заробітної плати.

Переважання традиційних гендерних стереотипів, продукування сучасних форм для жінок і чоловіків, гендерної культури нового зразка – завдання перебудови України у контексті світових тенденцій, створення нових форм міжнародного інформування та міжнаціональних відносин.

Демократичний розвиток суспільства не може оминути проблему переваг у способі життя, ідеологічних засад привілейованості чоловічої статі, їх дублювання в економічній, політичній та іншій сфері. Проблема полягає у традиційній субординації статей, в якій чоловік посідає вище місце у порівнянні зі «слабкою статтю»; у створенні рівних взаємовідносин між чоловіками та жінками і такого розподілу відповідальності, який би дав можливість скасувати порушення рівноправності, що існує у всіх сферах життя.

З урахуванням потреби покращення становища жінок у суспільстві, забезпечення однакових можливостей участі жінок і чоловіків у політичному, економічному, культурному та соціальному житті було прийнято ряд нормативно-правових актів. Ці документи спрямовані на поліпшення національного механізму вдосконалення становища жінок та підвищення їхнього статусу у суспільстві, забезпечення участі у прийнятті рішень на всіх рівнях влади.

Таким чином, аналізуючи діючу в Україні законодавчу базу, що торкається питань забезпечення гендерного паритету у різних соціальних напрямах, можна казати про достатньо серйозні кроки держави у формуванні засад гендерної політики, сприянні введення ідей гендерної рівності та справедливості у всіх сферах та нормах життєдіяльності народу. Але забезпечення однакових прав і можливостей залежить не лише від якості постанов та розпоряджень центральної влади, але й від механізмів їх втілення у життя та практичного реалізації з боку державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

Наталія МОКРИЦЬКА
Львівський державний університет внутрішніх справ

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ДОМАШНЬОЇ ПРАЦІ

Минуло десять років з моменту прийняття та підписання державами-учасницями Конвенції МОП про гідну працю домашніх працівників (фрілансерів) від 16.06.2011 р. № 189 [2], яка визначила основні міжнародно-правові стандарти реалізації права домашніх працівників. Адже на сьогодні їхня праця перебуває поза правовим регулюванням трудового законодавства, що створює перепони ефективного соціального захисту такої категорії працівників, де переважають жінки.

Колектив авторів видання «Гендерна політика в нормативно-правових документах» відносить Конвенцію МОП про гідну працю домашніх працівників до так званих «гендерних» конвенцій, повільний стан ратифікації якої є однією з проблем розвитку нормативно-правового забезпечення державної гендерної політики [1, с. 29].

Україна – на шляху до ратифікації цього важливого міжнародного документу. Зокрема, є розробленим Проєкт Закону України «Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці про домашніх працівників № 189». У пояснювальній до нього записці зазначено таке: Конвенція № 189 вперше визначила поняття домашньої праці та домашніх працівників, закріпила основоположні стандарти та гарантії для осіб, які на умовах трудового договору займаються домашньою працею, передбачила засоби для забезпечення домашнім працівникам гідних умов праці, а також захисту від дискримінації, різноманітних форм насильства та втручання в особисте життя домашніх працівників. Специфіка праці домашніх працівників вимагає передбачення для даної категорії осіб окрім загальних ще й спеціальних режимів робочого часу та відпочинку, належного врегулювання питання щодо нерозголошення домашнім працівником конфіденційної інформації про членів домашнього господарства, а також передбачення особливих процедур та додаткових підстав для припинення трудового договору з домашнім працівником. Необхідність ратифікації конвенції № 189 зумовлена перспективою запровадження в національне законодавство міжнародних стандартів та пов'язана із зобов'язаннями України перед Радою Європи [3].

Зміст означеної Конвенції дає підставу для висновку, що домашня праця перебуває в полі зору трудового права і є регулярною та здійснюється постійно на професійній основі в домашньому господарстві або для домашнього господарства, або домашніх господарств. Привертає до себе увагу низка положень ст. 9 цього документу, де зазначено гарантії умов праці домашніх

працівників. Зокрема, кожна держава-член вживає заходів для забезпечення того, щоб домашні працівники:

a) могли безперешкодно домовлятися зі своїм роботодавцем або потенційним роботодавцем про можливість проживання в його домогосподарстві;

b) ті, які проживають в домогосподарстві, не можуть бути примушені залишатися в домогосподарстві або з членами домогосподарства в періоди свого щоденного або щотижневого відпочинку, або щорічних відпусток;

c) мали право зберігати у себе свої проїзні документи та посвідчення особи.

При цьому тривалість щотижневого відпочинку становить не менше 24 послідовних годин [2].

Варто акцентувати увагу на положеннях щодо особливостей режиму робочого часу працівника. Адже відомо, що домашня праця практично знижує межу між робочим часом та часом відпочинку, залишаючи людину цілодобово у підпорядкування домашнього господарства. Тому справедливо відмітити, що працівники не можуть розпоряджатися цим часом на власний розсуд, оскільки виконання вказівок та розпоряджень роботодавця, переважно усних, зобов'язує їх в такий спосіб виконувати свої трудові обов'язки. Відтак Конвенція зазначає, що час, коли особи залишаються в розпорядженні домашнього господарства на випадок, якщо в них може виникнути необхідність, вважається робочим часом, визначеним відповідно до національного законодавства або нормативними правовими актами, колективними договорами, або будь-якими іншими засобами, що відповідають національній практиці.

При цьому кожна держава-член вживає заходів для забезпечення того, щоб на домашніх працівників поширювалися положення про мінімальну заробітну плату там, де такі положення існують, і щоб розміри їх винагороди встановлювалися без дискримінації за ознакою статі.

З огляду на вищевикладене, в Україні існує нагальна проблема ратифікації Конвенції МОП про гідну працю домашніх працівників (фрілансерів), яка покликана забезпечити гідні умови праці працівників, серед яких домінують жінки.

Література:

1. Гендерна політика в нормативно-правових документах. Частина 1. За заг. ред Левченко К. Б. / Г. Г. Жуковська, К. Б. Левченко, О. О. Остапенко, О. І. Суслова. Київ, 2020. 186 с.

2. Конвенція МОП про гідну працю домашніх працівників (фрілансерів) від 16.06.2011 р. № 189. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_530#Text

3. Пояснювальна записка до Закону України «Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці про домашніх працівників № 189».

https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=5625942e-d97a-439e-a7c9-2c35900155f1&title=ProktZakonuUkrainiProRatifikatsiiuKonventsiiMizhnarodnoiOrganizatsiiPratsiProDomashnikhPratsivnikiv189

Христина МОРОЗ
Львівський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Наталія МОКРИЦЬКА,
доцентка кафедри господарсько-правових дисциплін,
кандидатка юридичних наук, доцентка

БЛОКЧЕЙН ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ

Перехід України в європейський правовий простір визначає необхідність реформування правової системи на основі принципів та стандартів, що сформувалися на загальносвітовому рівні. Як наслідок, це зумовлює нові завдання і перед фахівцями трудового права.

Механізм блокчейну широко використовується закордоном у різних сферах. Він захопив і освіту, і науку, і сільське господарство, і банки, державні органи та приватні підприємства. Варто зазначити, що Грузія – перша країна в світі, де технологія блокчейн використовується в цілях надання послуг у публічній службі. А застосувавши його у лютому 2017 року, в країні у рази зросла прозорість отримання прав власності на землю і нерухомість. Скоротився час на оформлення угоди, всього 1 день, а послуги нотаріуса перестали бути необхідними. Перевірити справжність прав власності можна в режимі реального часу. Мінімізувалися можливості підробки документів на права власності [1].

Але в Україні дослідження цієї технології ще тільки у стані вивчення і поки що не дістало належної наукової розробки.

Щоб краще розкрити суть блокчейну, пропонуємо звернутись до етимології та значення даного слова. Так, блокчейн бере початок від англійського слова blockchain, котре умовно можна поділити на block (блок) та chain (ланцюг), тобто зв'язані у певні ланцюги блоки інформації. Сама ідея блокчейн є доволі простою, адже полягає у тому, що це величезна база даних загального користування.

Блокчейн – це розподілена база даних, в якій зберігається інформація про кожну операцію, зроблену в системі. Дані зберігаються у вигляді ланцюжка блоків (звідси і назва – blockchain із записами про транзакції. Їх неможливо підробити, так як кожний новий запис здійснює підтвердження в уже існуючих ланцюжках. Щоб підробити дані, потрібно змінювати інформацію у всіх інших блоках. Актуальна інформація про записи в системі

зберігається у всіх її учасників і автоматично оновлюється при внесенні будь-яких змін [3, с. 51–58].

Що стосується трудового права, то завдяки цій системі можна розширити межі працевлаштування, виключити питання дискримінації, автоматизувати величезну кількість процесів, надати працездатним можливість пошуку роботи. Застарілі засоби вирішення питання про працевлаштування, не врахування тенденцій міграції молодих фахівців – і це ще не весь перелік сьогоденних не вирішених проблем, які змушують замислитись над тим, щоб запровадити базу, яка допоможе не тільки знайти, а й дати змогу використати можливості, котрі гарантуються міжнародними актами, Конституцією України та Законами України.

Застосування блокчейну може збільшити ефективність побудови та забезпечити надійність зберігання даних, адже інформацію буде складніше підробити, і така база доволі непогано справляється з DDoS-атаками, а роботодавці зможуть з легкістю додати дані працівника в цю базу. Так, за необхідності кожен зможе знайти потрібну йому пропозицію, видрукувати її чи навіть направити у електронному вигляді свою кандидатуру [2].

Завдяки блокчейну будь-яка людина може переконатися у достовірності інформації, адже коли вона скористається даною послугою, то на аркуші буде зображений хеш блокчейна, а це є унікальний ідентифікатор в базі даних блокчейн і код. Кожен зможе переконатися, чи правдивими є пропозиції роботи, які умови праці, які вимоги до працівника, чи є можливості співпраці з іншими іноземними компаніями, завчасно підібрати варіант працевлаштування після вищого навчального закладу чи професійного технікуму в тому чи іншому підприємстві, установі чи організації, адже вся інформація стає максимально прозорою [4, с. 51–58].

Актуальним питанням сьогодення виступає питання дискримінації. Чимало нормативно-правових актів регулюють дане поняття. Так, згідно ст. 43 Конституції України, яка прийнята 28.06.1996 р., «… держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і передпідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб… [4]», відповідно до ст. 5 Закону України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 р. № 5067-VI «… держава гарантує у сфері зайнятості: … 8) захист від дискримінації у сфері зайнятості, необґрунтованої відмови у найманні на роботу і незаконного звільнення… [5]». Не зважаючи на велику кількість законодавства щодо недискримінації, трапляються випадки, коли дане питання порушується при працевлаштуванні (наприклад, роботодавці відмовляють приймати на роботу через стать, вік, зовнішність). Також роботодавці часто порушують права жінок, які мають малолітніх дітей. Це може виявлятися в залученні таких жінок до понаднормових робіт без додаткової оплати. Є випадки, коли жінку,

яка перебуває у відпустці по догляду за дитиною до трьох років, звільняють у зв'язку з невиходом на роботу впродовж більш як чотирьох місяців поспіль унаслідок тимчасової непрацездатності. Це є як незаконним звільненням, так і порушенням конституційного права жінки на працю. Законодавчо закріплені й інші додаткові гарантії жінці-матері, але скористатися ними досить проблематично. Варто наголосити, що завдяки блокчейну виключається дискримінація.

Отож, дане дослідження тренду блокчейна у трудоправовій сфері дозволило визначити сутність, переваги, правові аспекти та можливості його застосування задля подолання гендерної дискримінації.

Література:

1. Блокчейн в Грузії: як уряд хоче застосовувати технологію? https://internationalwealth.info/cryptocurrency/blockchain-in-georgia-how-government-wants-to-adapt-technology/

2. Глущенко Н. Блокчейн в Україні: Що це за технологія і чим вона корисна. https://ua.112.ua/statji/blokchein-v-ukrainishcho-tse-za-tekhnolohiia-i-chym-vona-korysna-417161.html

3. Доронін І. Використання сучасних технологій розподіленої обробки даних: право та функції держави. *Інформація і право*. 2017. № 2 (21). С. 51–58.

4. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. http://zakon2.rada.gov.ua

5. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text

Тетяна НАГИБАЙЛО
Львівський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Наталія МОКРИЦЬКА,
доцентка кафедри господарсько-правових дисциплін,
кандидатка юридичних наук, доцентка

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ ПРИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННІ

На сучасному етапі державотворення досить актуальним є питання щодо гендерної рівності чоловіка та жінки, гендерної дискримінації. Державна політика України в цілому та у сфері трудових відносин має орієнтир, який спрямований на викорінення гендерної дискримінації у всіх сферах суспільного життя. Під поняттям «дискримінація» слід розуміти певне обмеження, виключення. Нормативне тлумачення даного поняття подано у ст. 1 Конвенції МОП «Про дискримінацію в галузі праці та занять» від 25.06.1958 р. №111, де зазначено, що «під дискримінацією розуміють будь-яке

розрізнення, недопущення або перевагу, що робиться за ознакою раси, кольору шкіри, статі, релігії, політичних переконань, іноземного походження або соціального походження і призводить до знищення або порушення рівності можливостей чи поводження в галузі праці та занять [3]». Дискримінація за ознаками статі, на нашу думку, являє собою певні обставини, в яких особа зазнає обмежень щодо реалізації та використання своїх прав та свобод.

Відповідно до законодавства чоловікам і жінкам мають забезпечуватись рівні права та можливості при працевлаштуванні. В Основному законі України встановлено, що не може бути привілеїв чи обмежень, зокрема, за ознаками статі, а рівність прав жінки і чоловіка забезпечується наданням жінкам рівних із чоловіками можливостей у праці та винагороді за неї, створенням державою умов для повного здійснення громадянами права на працю та гарантуванням нею рівних можливостей у виборі професії та роду трудової діяльності [4]. Принцип рівності трудових прав жінок і чоловіків закріплений також і в Кодексі Законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. Тут передбачено, що Україна забезпечує рівність трудових прав усіх громадян, зокрема, незалежно від статі, не допускається будь-яке пряме або непряме обмеження прав чи встановлення прямих або непрямих переваг під час укладення, зміни, припинення трудового договору залежно від статі [2].

Трудове право містить великий спектр відносин, а саме щодо працевлаштування, умов праці, відповідальності роботодавців та працівників тощо. На етапі відносин, що передують трудовим, першою проблемою, яка постає не тільки перед жінками, а й перед чоловіками, є обмежений доступ до ринку праці. Немає секрету в тому, що роботодавець прагне отримати якнайбільше прибутків і зазнати найменше витрат. Тому на співбесіді перед жінками часто ставлять питання про вік, стан сім'ї, плани на майбутнє, наявність дітей, роботу чоловіка – і в результаті роблять рішення, спираючись на отриману інформацію. Як зазначає І. С. Сахарук, в більшості випадків роботодавець вільний у виборі певної особи на конкретне робоче місце. Він має право обрати будь-яку з двох осіб при умові однакової кваліфікації двох претендентів (чоловік і жінка). Швидше за все він обере чоловіка, тому що вони об'єктивно рідше йдуть у відпустку по догляду за дитиною, їм не потрібно надавати перерви у роботі для годування дитини. А за умови однакової кваліфікації довести дискримінацію фактично неможливо, навіть якщо роботодавець і керувався такими мотивами, тобто тут має місце так звана прихована дискримінація. Відповідно до ст. 22 КЗпП існує заборона на необґрунтовану відмову при прийнятті на роботу, що є важливо для принципу недопущення дискримінації. Цей принцип покладає на роботодавця обов'язок обирати кадри лише за діловими та професійними якостями, не допускаючи дискримінаційних підстав [1, с. 3].

Підсумовуючи вище сказане, слід зазначити, що на сучасному етапі державотворення, питання щодо гендерної рівності чоловіка та жінки,

гендерної дискримінації є досить актуальним та проблематичним. Державна політика України в цілому та у сфері трудових відносин має орієнтир, який спрямований на викорінення гендерної дискримінації у всіх сферах суспільного життя. Ми розглянули поняття «дискримінації» та визначили, що відповідно до законодавства чоловікам і жінкам мають забезпечуватись рівні права та можливості при працевлаштуванні. Однак, на практиці це не завжди так.

Література:

1. Бєдовська О. Ю. Деякі питання гендерної дискримінації в трудових правовідносинах. http://nbuv.gov.ua/UJRN/jousepr_2019_70_32

2. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08

3. Конвенція про дискримінацію в галузі праці та занять МОП від 25.06.1958 р. №111. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_161

4. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. http://zakon2.rada.gov.ua

Ксенія НІКОЛЕНКО
Донецький державний університет внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ: ОСОБИСТІСНО-СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Розподіл людей на чоловіків і жінок є центральною установкою сприйняття нами відмінностей, що проявляються в психіці та поведінці особистості. Вважається, що ці відмінності обумовлені генетичними, анатомічними та фізіологічними особливостями чоловічого та жіночого організмів. Ідея протилежності жіночого і чоловічого начал зустрічається в міфах та традиціях різноманітних суспільств. В суспільному плані ця різниця закріплена в таких соціальних інститутах як сім'я, армія, освітньо-виховні установи та інших. Але сам факт тілесної несхожості ще не говорить про те, що саме це і продукує всі наявні відмінності. Бо неможна не враховувати соціально-культурний компонент – відображення того, що в даний час і в даному суспільстві вважається властивим жінці, а що чоловікові.

Поняття гендерної рівності – «складова поняття рівності та рівних можливостей. Демократичне суспільство повинно надавати і чоловікам, і жінкам рівні можливості брати участь в усіх сферах життя. Гендерна дискримінація у будь-якій соціальній сфері (як публічній, так і приватній) та у будь-якому інституті (від сім'ї до політики) є важливим питанням, яке в демократичному суспільстві має вирішуватися на державному рівні. Успішне регулювання гендерних відносин у суспільстві передбачає утвердження

цінності гендерної рівності, недопущення дискримінації за ознакою статі, забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень, забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків… [4, с. 5]».

Це відбувається, переважно, з причини нерівності, бо гендерний контекст майже завжди означає нерівність, а не просто відмінність. Гендерна теорія передбачає зміну соціальної реальності таким чином, щоб стало можливим досягнення рівності.

В сучасному світі біологами ставиться під сумнів концепція розподілу людей лише на дві протилежних, не співпадаючих за своїми природними характеристиками статі. Вони виділяють декілька рівнів сексуальної організації людини: генетична стать (певний набір генів), гонадна стать (залози внутрішньої секреції), морфологічна стать (внутрішні та зовнішні статеві органи), церебральна стать (диференціація мозку під впливом тестостерону) [3, с. 23]. Тому співвідношення характеристик та їх поєднання на кожному рівні визначає багатоманіття конституційних особливостей кожної людини. Суто біологічно можна пояснити більшу кількість відмінностей, ніж зазвичай пропонує морфологічний підхід.

Але гендер як «соціальна стать» моделюється суспільством і через різноманітні техніки формулюється спільнотою як поведінковий патерн і як складова ментальності для представників біологічних статей.

Становлення гендерної ідентичності індивіда не обумовлюється прямо і безпосередньо наявністю гендерної ролі та включенням в неї соціальних стереотипів, очікувань та уявлень. Вони повинні стати засобами усвідомлення власної статевої приналежності та гендерної ідентичності, а отже, з області зовнішнього, поданого суспільством, мають перейти в площину внутрішнього, особистісно-осмисленого прийняття гендерної ролі та відповідних установок.

Гендерні ролі – це лише один з різновидів соціальних ролей. Вони є обумовленими диференціацією людей в суспільстві за ознакою статі. Словник гендерних термінів визначає гендерну роль «як нормативний різновид поведінки людини в суспільстві, що очікується та вимагається від неї як від представника/-ці конкретної статі. Гендерні ролі обумовлені диференціацією людей у суспільстві за ознакою статі. Гендерна роль – диференціація діяльності, статусів, прав і обов'язків залежно від їх статевої приналежності. Гендерні ролі – вид ролей соціальних, вони нормативні, висловлюють певні соціальні очікування (експектації), проявляються в поведінці. На рівні культури вони існують у контексті певної системи статевої символіки та стереотипів маскулінності та фемінності. Гендерні ролі завжди пов'язані з певною нормативною системою, яку особистість засвоює і відбиває у своїй свідомості та поведінці [5]».

Звідси походять стереотипи, що пов'язані з поділом на ролі, де для жінки головними ролями є сімейні ролі (дружина, господиня, мати), а для

чоловіка – професійні ролі (робітник, трудівник, годувальник). В суспільстві сформувалась тенденція оцінювати чоловіків за професійними успіхами, а жінок – за сімейними досягненнями. Основним принципом толерантності є терпимість до відмінності в будь-якому прояві. Тому особистий вибір кожної людини не має підпорядковуватись, оцінюватись та трактуватись лише з точки зору стандартного набору стереотипів. Кожна людина є вільною та володіє правами, що закріплені в основних правових актах, і має право на відмінні погляди та переконання.

З точки зору українського законодавства, низка нормативно-правових актів мають на меті забезпечити дотримання прав і норм для представників різних статей. Так, Конституція України [2] унормовує певні особливості: 1) людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (стаття 3); 2) всі люди є вільні і рівні у своїй гідності і правах, права і свободи є невідчужуваними та непорушними (стаття 21); 3) рівність прав жінок і чоловіків забезпечується: наданням їм рівних можливостей (стаття 24); 4) шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка, кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї (стаття 51). А у 2005 році було прийнято Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [1], за порушення норм якого передбачена цивільна, адміністративна та кримінальна відповідальність.

Але людська свідомість містить компоненти релігійних, культурних, історичних та інших норм, заборон та установок, що в широкому сенсі не дозволяють говорити про вільний, неупереджений вибір людини, без страху бути засудженим або негативно сприйнятим з точки зору суспільної моралі. Хоч норми закону в повній мірі захищають право на рівність та гендерну неупередженість, але в свідомості людей установки та гендерні стереотипи продовжують відігравати негативну роль, викликаючи незадоволення, осуд, а врешті решт і дискримінацію та нерівність. Отже, поінформованість в питаннях гендеру може стати одним з інструментів подолання гендерної нерівності, яка викликана історичною ситуацією, коли на різних рівнях та в різних формах проявлялись ті чи інші ознаки нерівності та дискримінації за статевою ознакою.

Література:

1. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text

2. Конституція України. https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii

3. Кэли Г. Основы современной сексологии. Санкт-Петербург, 2000. 896 с.

4. Марценюк Т. Гендерна рівність і недискримінація: посібник для експертів і експерток аналітичних центрів. Київ, 2014. 65 с.
5. Словник гендерних термінів. http://a-z-gender.net/ua/gr.html

Софія ОНІПКО
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Ганна БУГА,
доцентка кафедри адміністративно-правових дисциплін,
кандидатка юридичних наук, доцентка

ПРОБЛЕМАТИКА ГЕНДЕРУ ТА ДИСКРИМІНАЦІЇ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ

Гендер – соціокультурна, символічна конструкція статі, що покликана визначати конкретний асоціативний зв'язок, забезпечувати повноцінну комунікацію та підтримувати соціальний порядок. Ще з самого дитинства нас розділяють за статтю. Дівчаток одягають в рожеве, а хлопчиків в блакитне, дівчатка граються ляльками, а хлопчикам купують машинки. Також батьки часто звертаються до своїх дітей так: «Не треба плакати, ти ж хлопчик!», або «Ти не повинна себе так поводити, ти ж дівчинка!». На нашу думку, таке виховання з дитинства впливає на нас, саме тут зароджується дискримінація за ознакою статі.

Думка, що в Україні жінки мають рівні права з чоловіками є доволі поширеною, проте це зовсім не так, наголошують експерти і доводить статистика. Молоді дівчата та жінки і досі страждають від дискримінацій. Серед проблем, від яких страждають українки, найбільш поширеними є такі: велика кількість жінок є жертвами домашнього насильства, отримують меншу зарплатню, мають меншість у владі, обмежені у кар'єрі, заручниці стереотипів.

На разі 90% українців, які потерпають від насильства, – це жінки. Чомусь досі залишаються пережитки середньовіччя, коли жінка не мала прав і зобов'язана була займатися лише господарською діяльністю: готувати їжу, підтримувати порядок вдома, виховувати дітей. На жаль, деякі чоловіки і досі вважають, що це і є нормою. Якщо жінка не погоджується з думкою, що її місце на кухні, якщо вона починає відстоювати власні інтереси, то вона зазнає домашнього насильства. Ми повинні зрозуміти, що, живучи у XXI столітті, жінки мають такі ж самі права, як і чоловіки. Дуже часто від ґвалтування потерпає велика кількість молодих дівчат. Насильники пояснюють свої дії так: «Вона мене спровокувала, бо була занадто відверто одягнута». Навіть розуміючи, що це аж ніяк не може виправдовувати винного, суспільство відвертається від жертви насильства, говорячи, що вона сама винна. А скільки є дівчат віком від 13 до 17 років, які були зґвалтовані, неприйняті суспільством і покінчили життя самогубством. На нашу думку, вирішити проблему

насильства по відношенню до осіб жіночої статі можна лише шляхом виховання почуття такту, толерантності, ввічливості, поваги до інших з самого дитинства. Якщо ми почнемо виховувати це у дітей, то згодом побудуємо суспільство, в якому буде більше поваги та порозуміння.

Слід відмітити, у Верховній Раді України – 21% депутаток, а в уряді – із 21-го міністра лише дві жінки. З такими показниками Україна – аж на 110 місці у світі за гендерною рівністю у вищих ешелонах влади. Як за 30 років незалежності змінився гендерний баланс у владі? Україна відокремилася від СРСР у 1991 році. Перше скликання Верховної Ради вже незалежної України (яке було і останнім скликанням Верховної Ради УРСР) мало лише 12 жінок, що становило 2,5% від усього депутатського складу. Поступово цей показник зростав, і вже у 2012 році частка парламентарок склала 9,6%. У 2013 році Верховна Рада схвалила закон про добровільну 30% гендерну квоту. Проте на парламентських виборах у 2014 році тільки третина зареєстрованих партій дотрималася норми цього закону, жодних санкцій або покарань за порушення квоти тоді не передбачалося. Якщо до 2016 року жінки становили половину усіх депутатів місцевих рад, то після місцевих виборів 2020 ця цифра зменшилася до 36%. І, як виявилося, за рахунок тих посад, які отримали ширші повноваження розпорядження коштами громад. І це при тому, що на останніх місцевих виборах гендерна квота становила вже 40%, а в кожній п'ятірці виборчого списку мало бути принаймні дві жінки. У Верховній Раді ситуація дещо змінилася під час виборів 2019. Майже всі політичні партії дотрималися 30% гендерної квоти. А найбільша частка жінок у списках партій сягла 33%. Жінки – навіть не третина, а лише 21% усіх депутатів Верховної Ради. Для порівняння, у 2018 році середній показник жінок-парламентарів становив: у Європі майже 28%, у скандинавських країнах – 41%, а у світі загалом – 24% [1].

Як зазначає Ірина Тишко, гендерна експертка, голова Громадського альянсу «Політична дія жінок», Україна і досі залишається заручником радянського уявлення про те, хто може ухвалювати рішення. Тут звичайно є і економічні проблеми, і соціальні, і культурні, які призводять до цього. Наприклад, якщо жінок 21% зараз, то кількість їх мала би зрости і в уряді, але, на жаль, так не відбувається [1].

Важливим кроком на шляху до гендерної рівності стало скасування розподілу професій на «жіночі» і «чоловічі». У нас є заборонені професії і цивільного характеру, і в секторі безпеки й оборони. Важливо побороти дискримінацію жінок у головах роботодавців. Присутні випадки дискримінації за ознакою статі в оголошеннях про вакансію. До жінок висуваються такі вимоги як вік, зовнішні дані, хоча робота, яку пропонується виконувати, абсолютно не потребує таких характеристик. Інколи жінкам відмовляють в роботі, оскільки вони можуть піти у декретну відпустку.

Слід зазначити, що дотримання приписів неупередженого ставлення до особи незалежно від статі сьогодні сприймається як невід'ємна складова демократичних перетворень та сталого розвитку будь-якого суспільства. Проблема рівності у будь-якій сфері не може розглядатися поза межами права, оскільки саме право розуміється як рівна міра свободи всіх і кожного – і чоловіка, і жінки. Україна, яка обрала стратегію європейського вибору, знаходиться сьогодні на етапі становлення гендерних досліджень у праві, активного прийняття законодавчих актів, які регулюють різні види суспільних відносин щодо запровадження стандартів рівності прав і свобод жінки й чоловіка. Повноцінна участь жінок і чоловіків у всіх сферах управління державою та у приватній сфері є однією з гарантій євроінтеграції, запорукою рівноправного входження України до кола економічно-розвинутих цивілізованих держав світу.

Таким чином, гендерна рівність є одним із принципів забезпечення прав людини, основою демократичного розвитку держав та світової спільноти. Процеси глобалізації та інтеграції супроводжуються розширенням можливостей жінок і чоловіків, подоланням проявів професійної дискримінації, гендерної сегрегації праці, нерівної оплати праці, гендерно зумовленого насильства тощо. Вони не оминають сфери публічної служби, освіти та науки, сектору безпеки й оборони тощо.

Література:

1. Жінки у політиці: як змінювалося їхнє представництво у владі незалежної України. https://www.radiosvoboda.org/a/zhinky-u-vladi-henderna-kvota-nezalezhnist%CA%B9/31415103.html

Аліна ПАСЕВИЧ
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Артур МАРГУЛОВ,
професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
доктор історичних наук, доцент

СТАВЛЕННЯ МОЛОДІ ДО ІДЕЙ ФЕМІНІЗМУ

Актуальність проблеми вивчення фемінізму як соціального явища виражається у величезному впливі поглядів феміністських дослідників на всі сфери суспільного життя і державну політику. Проблематика соціальної дискримінації жінок в контексті сучасності вийшла на міжнародний рівень, для вирішення поставленої проблеми необхідна спільна робота всіх країн світу. Проте, навіть зараз права жінок не реалізуються ні в одній державі повною мірою. Дане явище, існуюче в більшості суспільств світу, необхідно викорінити і вирівняти права чоловіків і жінок.

Це стало основою проблематикою проведеного нами соціологічного дослідження, метою якого було проаналізувати ставлення сучасної молоді до ідей фемінізму. Нашими респондентами стала молодь віком від 16 до 26 років обох статей. Одним з основних завдань дослідження було виявлення думки про ступінь актуальності фемінізму для сучасного суспільства. Опитування показало, що більшість респондентів згодні з думкою, що для сучасного світу феміністична ідеологія – актуальна реальність. При цьому 51% респондентів відзначили справедливість розвитку даного руху, оскільки в теперішній час по деяким конкретним питанням права жінок у порівнянні з чоловіками ущемлені. Абсолютна більшість (80%) відзначили, що фактично наразі жінки насправді не володіють рівними правами з чоловіками. Можна відзначити, що, незважаючи на правову рівність відповідно до нормативних документів, суб'єктивно молодь відчуває соціальну нерівність за статевою ознакою і сприймає його як незаперечний факт.

В рамках дослідження було виявлено, що значна частина молоді добре проінформована про фемінізм. Близько половини опитаних респондентів охарактеризували фемінізм як рух за рівність прав жінок в політиці, економічній діяльності та соціальному житті, тоді як 22% назвали фемінізм рухом жінок за панування над чоловіками, а 33% опитаних молодих людей взагалі не можуть сформувати точної думки про ставлення до фемінізму.

Одним з важливих аспектів дослідження став аналіз думки про розвиток феміністського руху безпосередньо в Україні. 44% респондентів не змогли конкретно відповісти на питання про те, чи демонструють українські жіночі громадські рухи принципи та ідеї фемінізму, тоді як 17% опитаних відповіли, що фемінізм в Україні не має навіть конкретної ідеології, а 19% впевнені, що в Україні фемінізм взагалі не має сенсу. Таким чином, незважаючи на підкреслену спочатку дослідження нерівність чоловіків і жінок, багато відмовляють українським жіночим рухам в будь-яких перспективах розвитку і просування своїх принципів. Рівень схвалення феміністичного руху – середній, серед хлопців цю тенденцію можна зустріти рідше, ніж серед дівчат. Близько половини опитаних мають серед своїх знайомих людей, яких вони можуть назвати феміністами. Примітний той факт, що серед дівчат – середній рівень підтримки феміністичних рухів, вони все частіше і частіше підтримують цю тенденцію. Можна висловити припущення, що подібна позиція безпосередньо пов'язана з високою інформованістю респондентів про це явище, а так само про діяльність феміністичних громадських організацій.

Таким чином, результати дослідження дозволили зробити ряд висновків:

– більшість опитаних згодні з думкою про те, що фемінізм в сучасному світі є актуальним рухом; при цьому значна частина респондентів вважає, що фактично жінки не мають рівні права з чоловіками;

– основна частина молоді достатньо поінформована про явище фемінізму і легко розуміє і знає його суть, основні вимоги та ідеї;

– більшість юнаків і дівчат нейтрально ставляться до розвитку феміністських рухів в Україні;

– ставлення молоді до фемінізму схиляється або до повної байдужості, або до нейтральної позиції.

Олександра ПОЛІШКО
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Ірина ГРИЦАЙ,
професорка кафедри загальноправових дисциплін,
докторка юридичних наук, професорка

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ

Україна зробила значний крок у консолідації як незалежної держави, що сприяє розвитку демократичного суспільства та ринкової економіки. Незважаючи на спад соціальних показників, економіка країни періодично демонструє показники зростання, а громадське суспільство дедалі більше залучається до процесу прийняття рішень, який, щоправда, поки не охопив усіх рівнів українського суспільства, але на шляху інтеграції до європейської спільноти й світового товариства гендерні питання невпинно увиразнюються в національному та суспільному діалозі.

Дослідження проблем гендерних стереотипів здійснено у роботах різних дослідників. Однією з найбільш вагомих робіт у цій сфері є дослідження І. Бровермана. Згодом до цієї теми звернулися й інші науки, які мають відношення до соціальних наук. Також початок фемінізму і започаткування гендерної науки, безумовно, стало поштовхом для вітчизняних науковців для накопичування нових знань у новому науковому полі діяння. Серед вітчизняних науковців можна визначити таких вчених, які торкалися безпосередньо нашої теми: Л. Ставицька, О. Кісь, Л. Мацько, О. Фоменко, А. Окара та ін.

Гендерні ролі зумовлені диференціацією всіх членів суспільства на дві категорії – чоловіків і жінок – та передбачають очікувану від них ціннісну й нормативно визначену поведінку. Від народження кожна людина одержує приписаний статус відповідно до статі, тобто статус дівчинки/жінки та хлопчика/чоловіка з відповідними очікуваннями щодо їхньої поведінки. Тобто система гендерних стереотипів історично відбудована за принципом відмінності статей, що переважає над індивідуальними якостями в особистості чоловіка і жінки; через вірування більшості людей у характерні відмінності гендерів у побутовому житті, обумовлює виникнення гендерних ролей, гендерної стереотипизації та рівності в цілому. Швеція, Норвегія, Фінляндія,

Данія, Нідерланди є країнами з гендерно-паритетною політикою і суспільством, що зрушилися з застарілої точки зору, яка змінює суть, структуру дії, механізм створення ново сконструйованих стосунків, ролей.

Фахівці виділяють два напрямки суттєвих подолань цих актуальних питань. Перший – це просвітлення населення, обґрунтований науковий обіг інформації через засоби масової інформації, щоб люди могли усвідомити хибкі і шкідливі стереотипні уявлення. На сьогодення можна відмітити рушійні дії, які відбулися в нашій країні, а саме – 10 вересня 2021 року Верховна Рада України ухвалила закон, яким забороняється дискримінація у рекламі за ознакою статі та зображення тіла людини як сексуального об'єкту. Закон визначає поняття «дискримінаційна реклама» та «дискримінаційна реклама за ознакою статі» та посилює відповідальність за порушення законодавства про рекламу. Це є гарним кроком у сфері візуальних і друкованих ЗМІ для деконструкції традиційних стереотипів. Україна схвалила Конвенцію ООН «Про усунення всіх форм дискримінації щодо жінок» 2018 – 2023 рр. Ми йдемо на шляху гендерного паритету, що допоможе населенню від пригнічення, стресу, депресії, фізичного насилля, дискримінації та перебороти залишки андроцентризму з патріархальною соціальністю.

Результати опитування, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» наприкінці лютого 2021 року, показали, що 56% опитаних вважають, що нерівності між жінками і чоловіками в Україні є рідкісним явищем. Водночас 35% переконані, що вони доволі поширені. Остання думка відносно частіше зустрічається серед жінок, аніж серед чоловіків. За останні п'ять років спостерігається незначне зростання кількості тих, хто вважає, що нерівності є розповсюдженими. Оцінюючи життя у сім'ї та парі, частіше «жіночими» обов'язками респонденти вважають готування їжі (64%) та хатні справи (56%). 30 – 40% зазначають, що цю роботу виконують як чоловіки, так і жінки. Лише 3% кажуть, що ці обов'язки частіше лежать на чоловіках. Говорячи про виховання дітей, половина опитаних зазначає, що цим займаються обоє. Водночас 41% респондентів стверджують, що це частіше робить жінка. Отже, в сімейній сфері зберігається традиційний розподіл ролей, вона зазнає менше змін, порівняно з професійною. Стереотип «чоловік керує на роботі, жінка – вдома» частково зберігається. 63% зазначають, що в їхній парі немає чіткої ролі голови, вони спільно вирішують справи. Про те, що головою є чоловік, зазначають 21%, що жінка – 14%. Ініціативу в сексуальних стосунках респонденти частіше поділяють між двома статями (49%). Попри це, 40% зазначають, що частіше секс ініціює чоловік, лише 6% – жінка. Слід зазначити, що в цих уявленнях реалізований стереотип щодо активної ролі чоловіка і пасивної ролі жінки в цілому, а не лише в сексуальній сфері. Заробіток грошей в парі, на думку двох третин, є сферою, де домінують чоловіки. 20% зазначають, що заробляють в їхній парі обоє однаково. 13% кажуть, що більше заробляє жінка. Професійна реалізація все ще вважається обов'язком та

потребою в першу чергу чоловіків, а отже, вони мають можливості більше заробляти і зазнають невисокої конкуренції з боку жінок [1].

Серед вищезазначеної статистики виділяють групи гендерних стереотипів, які залишилися сталими, вже дискусійними і застарілими для нашого суспільства. Дослідження гендерних стереотипів в українських друкованих ЗМІ дозволило типізувати часто вживані їх види. Стереотипи з огляду на їх суть і період функціонування в мові ділять на: традиційні гендерні стереотипи, нові стереотипи, актуалізовані стереотипи.

Отже, українське суспільство ще визнає та живе з традиційними стереотипами, що не деконструкціонуються у нове, сучасне життя без застарілих рамок, що також перешкоджають політичному розвитку. Цей напрямок соціально-гуманітарних наук потребує у переході від дослідження шляхів подолання, введення нового методу забезпечення гендерної рівності до практики спрощування доказової бази наукових обґрунтувань для українського суспільства та ідеї перебудування суспільної думки.

Література:

1. Гендерні ролі і стереотипи. Аудиторія: населення України віком від 18 років і старші в усіх областях, крім тимчасово окупованих територій Криму та Донбасу. http://ratinggroup.ua/research/ukraine/gendernye_roli_i_stereotipy.html?fbclid=IwAR254nc_AoCv0XK9Md76unfOfepgCEbReelwB67HFLZyFUR5vsOjB8SphSc

Анна САВЕЛЬЄВА
Національна академія внутрішніх справ
Науковий керівник: Марія ГРИГА,
старша наукова співробітниця
наукової лабораторії з проблем протидії злочинності,
кандидатка юридичних наук

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОСТІ ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ

Варто визнати, що на сьогодні виважена гендерна політика дає свої результати, права чоловіків та жінок поступово зрівнюються. Ми можемо спостерігати, як змінюється соціальний статус жінки у сучасному суспільстві: вона є повноправним учасником політичної, економічної та інших сфер життєдіяльності. Часи, коли основним призначенням жінки вважалося ведення домогосподарства, назавжди відійшли у минуле, і зараз жінка має безліч власних інтересів, цікавих ідей та ініціатив для реалізації.

Категорія гендерної рівності містить множину імплікацій, а саме:

– рівність прав – це законодавче наділення однаковими правами осіб чоловічої та жіночої статей у всіх сферах життя;

– рівність можливостей – забезпечення (гарантії) на практиці рівних умов щодо рівного розподілу, використання політичних, економічних, соціальних та культурних цінностей, які виключають дискримінацію та обмеження будь-якої статі, що негативно впливають на життєдіяльність і самовираження;

– забезпечення рівних умов для реалізації прав та можливостей;

– «гендерна симетрія» – стан, при якому принцип рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків реалізований на практиці [1].

Для того, щоб стати частиною європейською спільноти, Україні необхідно виконати низку вимог щодо гендерної рівності. Саме досягнення рівноправності чоловіків та жінок є важливим у демократичному розвитку.

Україна – одна з перших країн світу, що має окрему статтю в Конституції, де задекларовані рівні права та обов'язки чоловіків і жінок. Стаття 24 зазначає: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг [2]». Втім на практиці не завжди вдається досягнути проголошених принципів. Так, аналізуючи статистичні дані щодо кількості жінок у політичній владі (у тому числі у Верховній Раді України), можна зробити висновок про явну перевагу чоловіків.

Для реалізації проголошених у Конституції положень щодо гендерної рівності за роки незалежності України прийнято низку законів, які мають на меті врегулювання суспільних відносин та забезпечення подолання дискримінації через врахування гендерних інтересів різних соціальних категорій. Це, передусім, Сімейний кодекс України, Кримінальний кодекс України та Кодекс законів про працю України.

Досягнення гендерної рівності – важлива проблема сьогодення. Коли 1945 року УРСР стала однією із країн засновниць ООН, вона взяла на себе зобов'язання дотримуватися міжнародних документів з питань рівних прав. Через це прийнято Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», який проголошує недопущення дискримінації за ознакою статі, утвердження гендерної рівності. А за порушення цих зобов'язань настає адміністративна, цивільна чи кримінальна відповідальність.

Необхідним кроком для реалізації ефективної державної політики у сфері гендерної рівності є запровадження певних механізмів, які забезпечуватимуть баланс між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України. Серед них можливо

окреслити першочергові завдання: вдосконалення гендерного законодавства, проведення широкомасштабної просвітницької інформаційної кампанії для населення з питання гендерної рівності, формування гендерної чутливості у населення.

Важливим кроком на шляху до вдосконалення законодавства у цьому напрямі стало проведення гендерно-правові експертизи. Так, з 1 липня 2006 року Міністерством юстиції здійснюється гендерно-правова експертиза проектів нормативно-правових актів з метою запобігання включення до нових нормативно-правових актів дискримінаційних положень, що не відповідають принципу забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків. У 2007 році гендерно-правову експертизу провели щодо Законів України «Про відпустки», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про зайнятість населення», «Про імміграцію», «Про вибори народних депутатів України», «Про статус народного депутата», «Про службу в органах місцевого самоврядування» та ін. Результати проведення цієї експертизи показали, що половина аналізованих законів потребують внесення змін, оскільки їх положення не відповідають принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Таким чином, гендерна рівність має стати реальністю у демократичній Україні. Передусім, вона має полягати у самовираженні та самоствердженні жінок у всіх сферах життя. Варто також нагадати, що дотримання гендерних стандартів є не лише лакмусом рівня забезпечення рівності та демократії в суспільстві, а й обов'язковою вимогою європейського співтовариства.

Література:

1. Гендерна рівність як складова загального принципу рівності. https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsy/04_2011/11kmizpr.pdf

2. Конституція України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

Каріна СЕРГІЙЧУК
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Ганна ДЕКУСАР,
старша викладачка кафедри українознавства та іноземних мов

ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

На сьогодні в світі загалом і зокрема в Україні гендерні дослідження викликають певну зацікавленість вчених і суспільних діячів. Українська держава на сучасному етапі зазнає глибоких демократичних перетворень. Реформи, що проводяться в усіх сферах соціального життя, спрямовані на

формування і розвиток демократичної держави, в якій людина має пріоритетну цінність, а ідея гендерної рівності є невід'ємною частиною життя нашого суспільства.

Останні роки гендерна проблематика набула поширення в українських суспільних і гуманітарних науках. Сучасні гендерні дослідження пронизують собою, хоча й нерівномірно, всі галузі світової науки, в силу чого гендерна проблематика в її найбільш широкій інтерпретації є значним міждисциплінарним полем, що охоплює соціально-економічний, демографічний, соціологічний, культурно-антропологічний, інтелектуальний та психолого-педагогічний аспекти.

В умовах впровадження новітніх освітніх стандартів (НУШ, Закон України про Вищу освіту) необхідна інтеграція або вдосконалення діючих сучасних освітніх технологій, які спрямовані на реалізацію індивідуальної освітньої траєкторії учнів. Розробка індивідуальної освітньої траєкторії (І. Іванова, О. Цокур) з урахуванням гендерних характеристик учнів та студентської молоді сприятиме більш повній особистісній їх реалізації в різних сферах діяльності при виконанні в майбутньому не тільки цивільних, виробничих, а й сімейних ролей. У зв'язку з цим виникає необхідність перегляду змісту навчальних програм і різнорівневих завдань, які пропонуються в школі, у ЗВО на предмет їх відповідності гендерним особливостям учнів, студентів і набутому ними життєвого досвіду.

Значну роль в процесі пошуку доцільних шляхів вирішення проблеми гендерного виховання на всіх щаблях освіти хлопчиків і юнаків, дівчаток та дівчат відіграє інноваційний потенціал педагогів. Потенційні можливості педагогів, вчителів, вихователів обумовлені рівнем їх професійно-педагогічної культури і компетентності. В даний час реалізація готовності педагогів-практиків до впровадження гендерного виховання в освітній процес не має обмежень, але за об'єктивно існуючих причин вона є ускладненою.

Ще одним моментом, що підтверджує вищесказане, є той факт, що очільниками Міністерства освіти та науки України як в період незалежної України, так і в радянські часи були чоловіки. На мікрорівні, на посадах ректорів (директорів) ВНЗ III – IV рівнів акредитації державної та комунальної форм власності, яких в Україні налічується 234, лише 20 жінок, що складає 9% від загальної кількості керівників таких ВНЗ.

Таким чином, зростання кількості й якості досліджень, присвячених гендерним проблемам, породжує потребу гендерних знань у системі вищої освіти України, особливо з боку представників соціальних і гуманітарних спеціальностей. Проте гендерні дослідження поки ще залишаються доволі новою, переважно локальною, освітньою і науковою сферою життя. Тому на сучасному етапі інтеграція гендерного підходу в національну систему вищої освіти є вкрай необхідною, оскільки гендерна збалансованість в українському

суспільстві є одним із індикаторів його визнання як розвиненого, що стоїть перед європейським вибором.

Саме зараз виникає нагальна потреба в забезпеченні гендерної рівності в нашому суспільстві, що вимагає нового світогляду, відповідно до якого стереотипне сприйняття жінок і чоловіків має бути замінене ідеєю розвитку їх особистісного потенціалу. Інтеграція гендерної освіти в сучасну вищу освіту та підготовка фахівців з гендерології має змінити сам тип науки й науковця, зробивши їх соціально відповідальними, що, своєю чергою, є гарантією позитивних змін у майбутньому. Це надасть реальну можливість майбутнім фахівцям сфери освітніх послуг через кваліфіковане розуміння її сутності з повагою ставитись як до рівноправного розкриття людиною свого особистісного потенціалу, так і до рівної можливості його реалізації незалежно від статі.

Елеонора СКИБА
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ЯК ОДИН ІЗ ІНСТРУМЕНТІВ РОЗБУДОВИ КРАЇНИ

Сучасна філософія, новітні гендерні дослідження, що охоплюють різні сфери людської діяльності, розробляють спеціальні підходи до наукової інтерпретації гендерних відносин, їх взаємозв'язку та взаємодії в процесі розвитку сучасного українського суспільства. Звертаючи увагу на різні наукові підходи до взаємодії цих сфер досліджень, питання методології мають особливе значення. Використання принципу плюралізму забезпечує найбільш об'єктивне, повне та всебічне вивчення гендерних відносин у їх філософському та історичному розвитку.

Одним із ефективних інструментів досягнення мети створення справедливого і гармонійного суспільства є включення гендерних досліджень у систему сучасних філософських знань на принципах плюралізму. Розгляд взаємозв'язку особистості та суспільства, влади та автономії особистості, постмодерної ідентичності, свободи та підпорядкування з позицій гендерної теорії суттєво змінює колишні знання про простір людського існування та його організації. Плюралізм як філософська позиція, згідно з якою існує безліч різних рівноправних, незалежних один до одного форм знання і методологій пізнання або форм буття зосереджує увагу суспільства, що виховання хлопчиків і дівчаток на принципах гендерної рівності допомагає усвідомити, що навчання дівчат та хлопців на принципах гендерного паритету зміцнює наші сім'ї, громади, суспільство, економіку та загалом державу.

Важливими інструментами подолання гендерних стереотипів та унеможливлювання подальшого відтворення соціально-культурної гендерної

нерівності є урядова політика у сфері освітніх послуг, яка має мету крок за кроком створювати нові культурні традиції, впливати на трансформування сімейних очікувань та створювати безпосередні економічні умови задля забезпечення впровадження нових соціальних проектів.

Власне тема гендерної рівності у вищій освіті є дуже важливою і маловивченою. Зазвичай коли йдеться про гендерний вимір освіти, вивчають її зміст, рідше форми і способи навчання. Але рідко згадується, що освіта як така, в тому числі і вища, є гендерованим соціальним інститутом, тобто гендерна складова присутня у процесах, практиках та ідеологіях, а головне, у розподілі влади, які визначають функціонування цієї сфери.

Гендерна нерівність піддається змінам через впровадження нового соціально-культурного дискурсу у державну політику. Зміни в державному управлінні впливають на освітні можливості для жінок та чоловіків різного віку. Важливо зрозуміти, що як серед чоловіків, так і серед жінок існують різного роду стереотипи щодо можливості нового етапу соціалізації, наприклад, серед людей похилого віку, у освітянські процеси. Це і університети третього віку, і Програма субсидії з вивчення іноземних мов, яка була створена для осіб, які проживають в Україні і бажають розвивати професійну активізацію.

Доведено, що інвестиції в освіту, особливо для жінок, мають позитивні короткочасні та довгострокові вигоди для економік та суспільств. Освіта жінок впливає на процеси стабілізації приросту населення. Освіта є одним із найбільш ефективних, а також прийнятних засобів державного позитивного втручання щодо проблеми приросту населення, яка сприймається сьогодні як основна загроза сталості. На жаль, рівні вищої освіти пов’язані зі збільшенням споживання ресурсів, що також сприймається як основна загроза стабільного розвитку суспільства.

У багатьох країнах світу нинішній рівень базової освіти низький, що серйозно заважає національним коротко- та довгостроковим планам на стабільне майбутнє. Бо саме освіта дає бачення перспективи більш яскравого, процвітаючого світу, в якому люди можуть робити свій внесок до розбудови стабільного стану суспільства. Саме з цим усвідомленням уряди багатьох країн працюють над зміною освітньої політики та практики, щоб надати освітні можливості залучення до професійної діяльності у різних сферах суспільно-корисної праці. Незважаючи на низку законодавчих актів щодо подолання гендерної дискримінації, існує прихована дискримінація жінок на українському ринку праці, яка призводить до різниці в оплаті праці між жінками й чоловіками. Наприклад, згідно до інформації державного центру зайнятості від березня 2020 р. уже під час першої співбесіди роботодавець нерідко запитує про наявність дітей, про наміри жінки народити дитину, не вважаючи це порушенням норм закону. Проблемою для багатьох роботодавців є також перебування жінки у відпустці по догляду за дитиною. Пояснення, з

одного боку, цілком логічне: бізнес надто мобільний, і за час, який жінка перебувала вдома, багато чого змінилося. Тому нерідко жінці після декретної відпустки пропонують іншу посаду, подекуди з меншою заробітною платою. Керуючись стереотипом про те, що працівнику з дитиною не надто «раді», маючи страх зовсім втратити посаду (бо попереду можливі лікарняні), жінка погоджується на роботу всупереч власним інтересам. Роботодавці не повинні дивитись на права жінок виключно крізь призму фінансових витрат. Займаючись вихованням дитини, жінка займається не лише суто особистою справою, вона виконує соціально важливе завдання – покладає всі свої зусилля до виховання наступного покоління громадян. Її праця має усвідомлюватися всім суспільством як найпотужніший внесок у справу розбудови майбутнього країни. Лише усвідомивши важливість розвитку вітчизняного трудового потенціалу (представників як жіночої, так і чоловічої статі), країна може вважатися цивілізованою.

У сучасних умовах, коли світове та національне суспільство обтяжено додатковими проблемами, що пов'язані із пандемією, питання самоосвіти є важливими як для чоловіків, так і для жінок як один із потужних регуляторів ринку працевлаштування. Саме компетентність, а не приналежність до певної статі, допомагає подолати перешкоди гендерної нерівності. Економічна криза, викликана пандемією Ковід-19, зумовила різке скорочення попиту на ринку праці та поглибила проблеми, притаманні типовому для України розподілу праці. Хоча під час жорсткого локдауну навесні більше чоловіків, ніж жінок, втратили роботу, але жінки зазнали сильнішого негативного впливу кризи.

По-перше, найризиковіші, з точки зору зараження вірусом, сфери – медицина, освіта, побутові послуги, роздрібна торгівля тощо – є переважно «жіночими». По-друге, значно посилилось традиційне навантаження на жінок із ведення домашнього господарства, догляду за дітьми. Важливість отримання освіти взагалі та нової освіти особлива. В умовах постійної зміни ринку праці розширення професійних можливостей, підвищення рівня професійної компетентності є досить потужним інструментом проходження через кризу для окремої особистості і для суспільства в цілому.

Література:

1. Скиба Е. К. Гендерные режимы как отражение властных отношений. *Антропологические измерения философских исследований*. 2015. № 7. С. 103–110.

2. Yarhouse M., Sadusky J. Emerging Gender Identities: Understanding the Diverse Experiences of Today's Youth. Brazos Press, 2020. 256 p.

Дар'я СМІРНОВА
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Євгенія МІНАКОВА,
доцентка кафедри загальноправових дисциплін,
кандидатка юридичних наук

КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ І МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ В УКРАЇНІ

Забезпечення прав і свобод людини визначає сьогодні діяльність держави, а творення нових форм суспільних відносин між статями на основі світових загальнолюдських стандартів дотримання прав людини є необхідною умовою перебудови України в контексті світового співтовариства, розбудови нових форм міжнародного спілкування. Визначення в Конституції України принципу рівноправності жінок і чоловіків свідчить про вихід Української держави й громадянського суспільства на європейський і світовий рівень розв'язання гендерних проблем. Питання, що стосуються забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків та жінок, є актуальними. Адже за останній період в українському суспільстві все частіше постає питання про гендерну нерівність в економічній, соціальній, політичній та інших сферах життєдіяльності.

Гендерна рівність у межах права розглядається такими вченими, як Н. Болотіна, І. Грицай, О. Лукашова, О. Львова, О. Матвієнко, О. Мельникова, Т. Мельник, Н. Оніщенко, С. Поленіна, П. Рабінович, В. Тимошенко та ін.

Загалом, гендерна рівність – це однаковий правовий статус чоловіків та жінок та однакові перспективи його реалізації, що дає можливість всім людям приймати однакову участь в усіх сферах життєдіяльності, тобто мати рівні умови для реалізації своїх можливостей без обмежень та переваг.

У ст. 21 Основного Закону України закріплено, що всі люди вільні та є рівними у своїй гідності та правах. Права та свободи людей є невід'ємними та недоторканими. Ст. 22 зазначає, що права, закріплені Конституцією, є невичерпними, вони не можуть бути анульовані, при внесенні змін до нормативно-правових актів, що мають найвищу юридичну силу, зменшення значення або сутності вже існуючих прав і свобод є неможливим. Також, у Конституції наголошено, що всі люди мають право вільно розвивати свою особистість, але лише в тому разі, якщо це не торкається прав і свобод інших людей, та має зобов'язання перед суспільством, яке гарантує усесторонній розвиток особистості. До того ж, усі громадяни мають однакові конституційні права та однаково рівні перед правовим актом вищого органу державної влади, що упорядковує суспільні відносини. Люди не можуть мати ніяких привілеїв або ж обмежень, незважаючи на етнічну приналежність, колір шкіри, на політичні або ж будь-які інші переконання, фінансовий стан, місце проживання, за розмовними або ж іншими ознаками [1].

Рівні права жінок і чоловіків гарантуються однаковими можливостями у громадсько-політичній і культурній сферах, в отриманні освіти та професійній підготовці, у роботі та винагороді за неї. Для реалізації положень Конституції України з цього питання було прийнято Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», метою якого є формування рівного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життя за допомогою юридичного забезпечення рівних прав та можливостей осіб жіночої та чоловічої статі, знищення дискримінації за ознакою статі та використання тимчасових особливих методів, що спрямовані на ліквідацію розбіжностей у можливостях чоловіків та жінок у реалізації рівних прав [2].

Відповідно, принцип гендерного паритету побудований на засадах: встановлення гендерної рівності; ліквідації дискримінації за ознакою статі; усунення та заперечення всіх проявів щодо насильства жінок; гарантії рівних прав жінок і чоловіків у вирішенні суспільно важливих питань; рівності можливостей у з'єднанні сімейних та професійних зобов'язань; підтримки родини, створення відповідального материнства і батьківства; правового виховання та популяризації серед народу важливості гендерної рівності.

Для підвищення рівня забезпечення гендерної рівності в Україні можливо передбачити наступні напрями удосконалення та розвитку національного рівня нормативно-правової бази державної гендерної політики в Україні: законодавче врегулювання державного забезпечення гендерної рівності в Україні через прийняття Верховною Радою України відповідного закону; прийняття достатньої кількості нормативно-правових актів центральних органів державної влади щодо державного забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; узгодження нормативно-правової бази державної гендерної політики з міжнародним законодавством щодо забезпечення гендерної рівності; створення інформаційно-методичного ресурсу державної гендерної політики в комплексі з нормативно-правовою базою, що регламентує її формування й реалізацію; моніторинг стану нормативно-правової бази державної гендерної політики, зокрема проблем, що потребують правового врегулювання, а також результатів правозастосування внаслідок упровадження всіх нормативно-правових актів.

Принцип рівності є основоположною засадою для всіх статей Основного Закону України, що упорядковує політичні, соціально-економічні права людей. Тому можна зазначити, що всі конституційні права спираються на принцип гендерної рівності, адже дискримінація у всіх своїх проявах з боку держави заборонена, немає жодних обмежень або ж привілеїв щодо прав і свобод однієї зі статей. Принцип рівноправності жінок і чоловіків означає, що Україна виходить на новий рівень вирішення гендерних проблем та правового впорядкування відносин між жінками та чоловіками.

Література:

1. Конституція України.
2. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 року № 2866-IV.

Julia STAROKON
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Iryna NIKITINA,
senior lecturer of Social Sciences and Humanities Department

GENDER STEREOTYPES IN MODERN SOCIETY

The issues of gender stereotypes are very problematic. First, the presence of these stereotypes promotes the sharpening of the gender inequality of society and sexism because of the conviction, gender violence and discrimination. And secondly, gender stereotypes are already formed in society and fixed even on the subconscious level. Because of this, they limit men and women in the development of personal abilities and career growth in a desirable profession. Features and degree of severity of gender stereotypes differ depending on the culture and era, but sometimes there are intercultural similarities.

Gender stereotypes are called a common opinion or conviction formed by society regarding the qualities that women and men should be endowed, as well as the roles that they must perform. The concept of gender stereotypes implies the practice to attribute to women and men with specific properties, quality or role only on the basis of their belonging to a certain gender. The formation of gender stereotypes is unfair, when it leads to violations of human rights and its main freedoms.

Stereotypes are formed as a result of the interaction of representatives of various social groups, society during their livelihoods creates a model of behavior and an idea of them. Stereotypes are an opinion formed by society before our existence, so most of them are known to us already on the subconscious level from our parents and in general from people who surround us. In the modern world, quite a large percentage of people tries to destroy the walls of stereotypes, but there were not few of those who can not get rid of them. Therefore, this problem is relevant for a modern society, because we do not get rid of stereotyped thinking, in our lives will dominate discrimination and inequality.

Gender stereotypes and sexism are a serious limit to achieve real gender equality: equal rights for women and men in all spheres of public and private life. Gender stereotypes and sexism contribute to various forms of ignition of hatred and discrimination based on such factors as ethnicity, age, social status, disability, gender identity, sexual orientation or sexuality. Failing to form gender stereotypes is a frequent cause of discrimination in particular to women and a factor contributing to

the violation of a number of rights such as rights to health, sufficient living standards, education, marriage and family relationships, work, freedom of expression, freedom of movement, participation in political life and representation of political interests, effective remedies and freedom from gender violence.

The study of gender stereotypes engaged in gender studies. In Western countries, this initially began to engage in most sociology. Active interest in gender stereotypes Western sociology showed in the 70's of the XIX century. In domestic science, the first gender stereotypes are interested in psychology. In the 1980s, a number of works are devoted to the problem of stereotyped ideas about the quality of men and women. Soviet psychologists studied their foreign colleagues, but also enjoyed their own term «sexual role stereotypes». Subsequently, gender stereotypes in science has also been to study sociology, cultural studies, ethnography, economics and linguistics. The most studied objects were analyzing the use of gender stereotypes in the media and their impact on discrimination, in particular women, in various spheres of social life (political, economic, socio-political). An analysis of gender stereotypes has not only theoretical, but also practical significance, because it contributes to awareness of gender problems and means of expression.

In order to avoid discriminations in its side, the stereotyped behavior model becomes a priority. The essence and differences in the stereotypical perception of men and women for our society are already obvious. Usually, men and women are perceived as opposites. For example: a man is independent, more often aggressive, strong, brutal, serious, hard; And the woman in turn – dependent on her husband, soft, weak, gentle, frivolous, goodness. Among all the figures associated with rice, three were considered only female (that is, they are not associated with men): sentimentality, humility, superstition. And only men are considered: rule, power and independence [1, p. 277].

Stereotypes are broadcast in books, cartoons, media, they are all the time present in the information field, inside which the child is growing. Gradually, she appropriates them, and begins to navigate in the world through these installations. But the ideals of courage and femininity are unstable and changing over time, differ from the country to the country, from the people to the people. Even in representatives of different classes and social strata within one nation, these ideas may vary: the boy from the families of the intelligentsia is unlikely to meet the notions of the courage adopted in the environment of the metallurgical plant, and vice versa.

There are many reasons for changing gender norms in society, among them is the long-term work of the activists of the female and feminist movement, because most of the stereotypes and discrimination falls on women, because of the origin of feminist movements. Without them, women today would not be able to learn and work where we want to, or independently determine who to meet and live, to whom get married and when to divorce, how many children have and have them at all. In addition, gender norms can change sharply with the change of power and regime in

the country. One example is the post-Soviet space, where mutations and installations we can observe literally in real time. At the same time, you can identify the ideas that combine all society or even several societies. For example, for the western world for centuries there was an ideal of the initiative, active in the public sphere of a man and a caring and sensitive female oriented family and women. Those who violated these ideas, caused fear and rejection, practically unconscious desire to «put a person to place» including the toughest methods [2].

Summing up, it is possible to say that our society has a lot of stereotypes. To get rid of inequality in society, we must get rid of stereotypes, as they interfere with the full development of society, developing only inequality and discrimination. Otherwise, the modern society will not be able to actively develop and overcome new vertices.

References:

1. Основи теорії гендеру : Навчальний посібник / В. П. Агеєва, Л. С. Кобелянська, М. С. Сокорик. Київ, 2004. 536 с.

2. Як гендерні стереотипи шкодять дівчатам і хлопцям. https://lenta.ru/articles/2019/07/11/mgs/

Володимир ТИМОФЄЄВ, Дмитро ТІНІН
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПРОБЛЕМАТИКА ГЕНДЕРУ В ПІДРОЗДІЛАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

В умовах сьогодення Україна перебуває на етапі становлення та запровадження гендерної рівності. Одним із важливих напрямів є забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Раніше професія поліцейського для жінки вважалась недоступною, але на теперішній час жінка в поліції стає соціальної нормою, служба жінки в поліції дає позитивні результати та є безумовно ефективною. Адже саме вона сприяє підвищенню якості добору персоналу, покращує соціально-психологічний клімат у колективі, підвищує ефективність діяльності підрозділів і якість ухвалення управлінських рішень, а також довіру до поліції в очах громадськості. Зокрема, жінки демонструють більш високий рівень виконавчої дисципліни й більш низький рівень агресивності, вони є більш комунікабельними під час врегулювання сімейних конфліктів, також робота жінок-поліцейських є незамінна в роботі з жертвами насильницьких дій та підлітками-правопорушниками.

Здебільшого ми можемо спостерігати, що в поліції жінки частіше виконують паперову роботу, з огляду на їхні фізіологічні та психологічні дані. Однак, є певний відсоток жінок, які залучені до виконання спеціальних

завдань та до проведення спеціальних операцій. Такі жінки більш комунікабельні, тому під час урегулювання сімейних конфліктів, зокрема і домашнього насильства, роль жінки незамінна. З огляду на викладене вбачається, що подальше розширення сфер застосування праці жінок в силових структурах вирішить низку питань підвищення ефективності та якості виконання службових обов'язків, пов'язаних із боротьбою зі злочинністю, у перемовинах під час визволення заручників, комунікації з громадськістю та інших службових завдань у секторі безпеки України. На основі вищезазначеного сформульовано перелік питань, які наразі є найбільш проблемними в діяльності жінок-правоохоронців в структурних підрозділах Національної поліції України [1].

Ключовими аспектами реформування гендерних відносин у структурних підрозділах Національної поліції мають стати такі, як вирішення проблем, що виникають через необхідність поєднання служби із домашніми обов'язками, наявність протиріч між інтересами державної служби та репродуктивною функцією жінок. Присутня дискусійність позитивного впливу психофізіологічних особливостей жінок на якість виконання ними професійних обов'язків, а саме: більш високий рівень емоційності, самокритичності та комунікабельності, розвиненість інтуїції, емпатії, більш високий рівень виконавчої дисципліни, більша схильність до робочих стресів, менша залежність від паління та вживання алкоголю, менша фізична сила та більш низький рівень агресивності. Також наявний розрив між декларацією рівних можливостей та реальним рівнем дискримінації жінок-правоохоронців. Присутні такі гострі проблеми, як наявність сексуальних домагань на робочому місці, проблема адаптації до умов роботи у чоловічому середовищі, проблемні питання у сфері соціальної та правової захищеності жінок [2].

Підсумовуючи, необхідно сказати, що сучасний період відзначається активізацією законодавчого забезпечення гендерної рівності в діяльності сектору безпеки України, проте на практиці існує низка соціально-психологічних та організаційних проблем, які потребують комплексного статистичного та психологічного дослідження сучасного стану для виявлення типових форм гендерних стереотипів і упереджень, гендерних внутрішньо та міжособистісних конфліктів, їх причин та розроблення оптимальних методів їх усунення. У зв'язку з цим потрібно виробити оптимальні методи психологічного забезпечення гендерної рівності в діяльності правоохоронців з урахуванням специфіки служби, що дозволить підвищити рівень ефективності їх діяльності.

Література:

1. Горбенко Д. А. Сучасний стан і проблеми гендерної рівності в діяльності національної поліції України. Розуміння маскулінності та гендерної рівності в секторі безпеки України та представлення результатів дослідження

: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 25 березня 2021 р. С. 71–75.

2. Права жінок правоохоронців та політика гендерної рівності: досвід інших країн у вітчизняному контексті. Українська Гельсінська спілка з прав людини. https://helsinki.org.ua/articles/prava-zhinok-pravoohorontsiv-ta-politika-hendernoji-rivnosti/

Nataliia USIK
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Iryna NIKITINA,
senior lecturer of Social Sciences and Humanities Department

STEREOTYPES ABOUT PERSONS WITH NON-TRADITIONAL ORIENTATION

Today the question of people with non-traditional orientation and their existence in the modern world is acute. Many may not know who these people with a non-traditional orientation are? Decades ago, in the 1960s, the term LGBT appeared in the United States, meaning «lesbian, gay, bisexual, and transgender». The first three terms speak about a person's sexual orientation, the fourth – about his gender identity. Heterosexuals usually find it difficult to accept this fact in adulthood, so there are many differences of opinion.

For more than a year now, members of the LGBT community have been fighting for their rights in various ways. Rally protest, which later turns into a riot, peaceful rallies, online conferences to support people with non-traditional orientation. Instead, both society and the state continue to pretend that such people do not exist, so they do not make any decisions or laws. In today's world, young people who use the Internet have different views on this issue and are not so negative about the existence of LGBT people. Adults are accustomed to the fact that there is one orientation – heterosexuality. It used to be less common, almost no one talked about it, people thought it was a shame and a wonder. Because of this, society has created stereotypes.

The most popular stereotype is that homosexuality is a disease. More people who have a negative attitude towards homosexual orientation actually think so, because homophobes have founded and attached this pattern to LGBT people. In fact, homosexuality and bisexuality are as normal as heterosexuality. It's just a less common version of the norm, the same as a negative rhesus factor, blue eyes or left-handedness. Populist politicians, who raise flags to fight «homosexual propaganda» to divide the electorate into «pros and cons» and to raise their own ratings, have imposed the stereotype that homosexuality can be «infected». Politicians believe that such a «disease» has a bad effect on the future of children, their psyche and destroys traditional families. But they do not care that under such propaganda pressure, the

feelings of a child who discovers sexuality begin to think that something is wrong with it. Scientific research on nature, which has lasted for more than a hundred years, shows that homosexuality cannot be infected.

There is also a stereotype that homosexuality can be cured. Unfortunately, many LGBT people face this after their parents learn about an unconventional orientation that is not yet familiar to the adult generation. After realizing the orientation of the child, parents try to cure in different ways, believing that this is just a teenage hobby and it should pass over time. Developed sexology and numerous studies of LGBT people, it is safe to say that homosexuality is not a disease. It cannot and should not be treated with hypnosis, electric shock, pills or any other method. The International Scientific Association condemns such methods of pseudo-treatment of healthy people.

Gays are often accused of spreading the HIV / AIDS epidemic. This stereotype arose as a result of targeted campaigns on safe sex in a gay environment. Because the first patient registered in the United States in the 1980s was gay. For some time, it was gays who were at risk, but over the past 10 years the situation has changed dramatically. There is a stereotype that homosexuals are prone to pedophilia and seduce children, this statement is based on a lack of facts and knowledge of statistics. At the same time, most of the pedophiles who attacked the boys considered themselves heterosexual and at the same time were in a heterosexual relationship. The main stereotype that needs special attention is that LGBT people cannot reproduce, have a family of their own and are a threat to traditional families.

From a biological point of view, homosexuals cannot give birth, but they have the right and opportunity to start a family. Most homosexual people want and can have children. People of non-traditional orientation turn to surrogate mothers or orphanages, some even enter into a fictitious marriage in order to have children. Therefore, the propaganda claim that homosexuals are a threat to the family and traditional family values is also untrue. If a child raised in a same-sex family is a mother and grandmother, it is necessary to have a homosexual orientation. Unfortunately, this stereotype also prevails in society. In fact, the well-being of children is affected by emotions, memories and stress in the family, which in the process of upbringing is invariably reflected on the child. Therefore, the secret of successful upbringing of a child depends on the methods of interaction with it, but not on the structure of the family. Regarding the sexual orientation and gender identity of children in homosexual families, their distribution is the same as in heterosexual ones. Homosexuality affects clothing style, music preferences and behavior. This stereotype is widespread in various spheres of life. Colored hair, short hair, passion for football and oversized clothes are always «attributed» to lesbians, this is also a typical stereotype, so people with a traditional orientation can also choose these things. If a doctor, police officer or cashier has a non-traditional orientation, they are not distinguished by clothing or behavior. Style in clothing or taste in music does not indicate a person’s orientation.

The modern world is not divided into black and white, it is a scale from black to white, the place where a person receives from birth and can change throughout life. It's hard to find yourself in an environment full of clichés, swear words and stereotypes – for blacks, for mothers, for people with disabilities, for ethnic communities, or for gays, lesbians, bisexuals and bisexuals and transgender people. In conclusion, there are indeed many stereotypes about LGBT people in the world that are imposed every day to turn against homosexuals. You must always have your point of view and the ability to defend it. The most important thing is to remember that regardless of orientation, skin color or gender, you need to stay human in any situation, avoiding discrimination, physical aggression and moral violence.

Марія ХАДЖИНОВА
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Юлія КОРОТКОВА,
професорка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
докторка педагогічних наук, професорка

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ І НЕДИСКРИМІНАЦІЯ: ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

На сьогодні вченими доведено, що рівень толерантності та недискримінації у суспільстві впливає на інвестиційну привабливість країни, лояльність та чуйність стосовно її проблем на міжнародному рівні. Недискримінація є показником здорових соціальних відносин.

Протягом історичного розвитку різні суспільства зазнавали багато форм нетерпимого ставлення до свого суверенітету, громадян, культури, релігії. При цьому формами нетерпимості, які у певному часовому просторі прослідковувались у різних країнах, були сегрегація, репресії, стереотипізація, мова нетерпимості, гендерна нетолерантність. Зупинимось більш детально на аналізі останньої форми нетерпимості та на шляхах її подолання.

Історично законодавство ЄС у сфері рівності жінок і чоловіків зосереджено переважно на зайнятості та соціальному забезпеченні останніх. Створивши в 1957 р. Європейське економічне співтовариство (Treaty establishing the European Economic Community), держави-члени закріпили в Договорі намір «сприяти покращенню умов праці та життєвих стандартів працівників» обох статей. Ці перспективи перш за все пов'язувалися з процесами економічної інтеграції, проте, поряд з економічними заходами, необхідною стала спільна робота з регулювання соціальної сфери. Таким чином, одним зі складових елементів компетенції ЄС стала «політика забезпеченості зайнятості» (a policy in the social sphere comprising a European Social Fund) і «політика в соціальній сфері» (the strengthening of economic and social cohesion).

Загалом правове забезпечення гендерної рівності в країнах ЄС почало врегульовуватись рядом положень, Угод і Директив щодо можливостей працевлаштування, рівної оплати праці, прав вагітних жінок, декретної відпустки, соціального забезпечення, безпеки праці, аспектів доказовості факту існування дискримінації, а також самозайнятості. Країни ЄС імплементують Директиви в національне законодавство разом з принципом мінімальної гармонізації [1, с. 124].

Це означає, що директиви мають розглядатись як мінімальна вимога, проте країни ЄС можуть встановлювати більш високі стандарти. Існує близько 40 директив стосовно забезпечення гендерної рівності. Питання зайнятості та соціальної політики є найбільш релевантними для дослідження того, яким чином реалізується законодавство ЄС, оскільки саме в цих сферах упродовж останніх двох десятиріч було прийнято найбільшу кількість директив з надзвичайно широкого кола питань. Вагомим є також те, що соціальна політика ЄС містить питання як високої суспільно-політичної значущості (такі як гендерна рівність), так і технічні питання (умови праці). Стандарти дотримання принципу рівності чоловіків і жінок є найбільш розвинутими з-поміж інших стандартів трудового права ЄС [1, с. 124].

В Україні практично вся нормативно-правова база про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків була прийнята після приєднання до Пекінської декларації та Платформи дій (1995 р.). У 1996 р. було ухвалено Конституцію України, яка передбачає рівні права чоловіків і жінок. Зокрема, у статті 24 зазначено про шляхи забезпечення рівності прав жінки і чоловіка. У 2005 р. ухвалено Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», яким закріплено паритетне становище жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства, визначено основні напрямки державної гендерної політики та створено національний механізм забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, а також встановлено заборону на дискримінацію за ознакою статі. Хоча експерти зазначають, що низка положень закону є декларативними та не передбачають реальних санкцій за їх порушення.

У 2008 р. внесено зміни до Кодексу законів про працю України, якими передбачено, що колективним договором встановлюються рівні права і можливості для жінок і чоловіків, і зміни до Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», яким передбачено, що Уповноважений здійснює контроль за дотриманням прав та можливостей жінок і чоловіків. У 2012 р. було ухвалено Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», який у т.ч. забороняє дискримінацію за ознакою статі. У 2012 р. також прийнято Закон України «Про зайнятість населення», який передбачає рівні можливості всіх громадян (у т.ч. незалежно від статі) на вільний вибір виду діяльності. У 2012 р. до Сімейного кодексу України внесено зміни, відповідно до яких підвищено

шлюбний вік жінок до 18 років, який зрівнявся зі шлюбним віком чоловіків. У 2013 р. із затримкою майже в три роки була затверджена Державна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 р. [2, с. 35–37].

Таким чином, проблеми гендерної рівності активно обговорюються, відбувається постійний пошук їх рішень, організовується безліч різноманітних семінарів, тренінгів, до навчальних планів підготовки фахівців різних освітніх ступенів уводяться відповідні навчальні дисципліни, передбачається і підготовка педагогів до їх викладання. Хоча й залишаються певні проблеми у цій галузі, як, наприклад, декларативний характер деяких нормативних актів.

Література:

1. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України. Київ, 2016. 244 с.

2. Марценюк Т. Гендерна рівність і недискримінація : Посібник для експертів і експерток аналітичних центрів. Київ, 2014. 65 с.

Анна ХИРСА
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Євгенія МІНАКОВА,
доцентка кафедри загальноправових дисциплін,
кандидатка юридичних наук

ПОНЯТТЯ «ГЕНДЕР» ТА «СТАТЬ» В АСПЕКТІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Конституція України декларує недопустимість привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Законодавець в Основному законі проголошує рівність прав жінки і чоловіка, що забезпечується наданням жінкам рівних із чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям тощо. Гендерна рівність є вагомою категорією для права і потребує значного наукового визначення для подолання цієї проблеми в суспільстві. Однією з особливостей людини є її стать, і саме вона в більшості випадків стає перешкодою для реалізації прав і свобод людини.

Сьогодні проблема гендерної рівності є предметом дослідження не однієї дисципліни, серед них: право, соціологія, економіка, психологія, філософія, політологія. Питання рівності загалом є фундаментальним, з розвитком суспільства до нього звертаються все більше вчених різних галузей. Одночасно з питанням рівності людей актуальності набирає і питання гендерної рівності.

Рівність – це рівне становище людей у суспільстві, що виражається в однаковому ставленні до засобів виробництва і користуванні політичними і громадянськими правами. Щоб розібратися з поняттям «гендерна рівність» слід визначитися, що таке гендер. Його часто ототожнюють зі статтю, але вони різні за своєю природою. Гендер створюється більш психологічними, соціальними та культурними відмінностями чоловіка та жінки. У соціальному аспекті стать перестає бути біологічною категорією за рахунок самовираження особи: зачіска, одяг, психологічне відчуття, стає гендером в такому контексті.

Маскулінні і фемінні гендерні ознаки не є сталими утвореннями, вони можуть змінюватися історично і відрізнятися в різних культурах. Наприклад, бути жінкою сьогодні і сто років тому – це геть різні речі. У 1915 році жінки в багатьох країнах, серед яких США, Франція, Швейцарія, Російська імперія, не мали права голосу. Нині жінки не лише голосують, а й призначаються та обираються на високі посади.

Гендер – це система цінностей чоловіків і жінок, їх ролей, характеристик і зв'язків, набутих ними як особистостями в процесі взаємовідносин і взаємодії, що визначається громадсько-політичним і соціально-економічним контекстом їх життя. Гендер розуміється як організована модель соціальних відносин між жінками й чоловіками, яка не лише характеризує їх спілкування і взаємодію у сім'ї, а й визначає соціальні відносини в основних інституціях суспільства.

Стать – це набір анатомо-біологічних особливостей, на основі яких люди визначаються як чоловіки або жінки. Даний термін застосовують лише стосовно характеристик і поведінки, які випливають безпосередньо з біологічних відмінностей між чоловіками і жінками.

В співвідношенні поняття «гендер» і «стать» можна розуміти як взаємодоповнюючі, але не тотожні. Адже разом вони відтворюють модель певного суспільства, його розвиток та самовираження окремої особистості.

Гендерна рівність – рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дає змогу особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах суспільного життя. Вона включає в себе як юридичну, так і фактичну рівність жінок і чоловіків. Юридична рівність виключає будь-які переваги та привілеї учасників юридичних відносин, які не обумовленні законом. У правовому контексті гендерна рівність є складовою принципу загальної рівності людини. Конструкт гендерної рівності розкривається через права людини і громадянина як стандарт рівності. Проявом сучасного

демократичного суспільства є саме безумовне дотримання прав людини та закріплення цих положень у міжнародних, конституційних та інших нормативно-правових актах, що закріплюють рівність політичних, громадянських, соціальних, економічних, культурних прав і свобод громадян обох статей.

Отже, гендерна рівність – це справедливе ставлення до жінок та чоловіків в різних сферах життєдіяльності. Чоловіки та жінки повинні мати однаковий суспільний статус, мати однакові умови для реалізації всіх прав людини, мати однакові можливості у політичній, економічній та соціальній сферах держави. Принцип рівності є незалежним від статі, адже вона є природною, анатомічною властивістю, а рівність не означає фізіологічної ідентичності. Статева різниця не повинна спричиняти дискримінацію та сексизм. Адже саме людина є найвищою цінністю держави, а та, в свою чергу, повинна захищати її права. Гендерна рівність є фундаментальною цінністю прав людини і складовою загального принципу рівності.

Наталія ЧУПРІНОВА
Національна академія Національної гвардії України

ГЕНДЕРНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ У НОВІЙ ПАРАДИГМІ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Толерантність в сучасному глобалізованому світі виступає одним з гарантів суспільної стабільності, надійним запобіжником релігійних, міжкультурних, політичних, міжнаціональних, гендерних та інших конфліктів, проявів суспільної девіації та дискримінації. У Декларації принципів толерантності, що була прийнята Генеральною конференцією ЮНЕСКО у 1995 році, зазначається: «Толерантність – це те, що робить можливим досягнення миру і веде від культури війни до культури миру».

У контексті реформування українського війська важливим питанням є будівництво нової парадигми військової освіти, яка відповідає сучасним потребам сектору безпеки та оборони України та міжнародним стандартам якості підготовки військових фахівців.

Гендерна складова реформи військової освіти набуває особливої актуальності. Зокрема, стає важливим питання формування гендерної толерантності, адже, і у нашому суспільстві, і у секторі безпеки та оборони України домінуючими є патріархатні стереотипи та упередження, а військова освіта і досі демонструє традиційну маскулінність, яка притаманна українському військовому середовищу.

Гендерна толерантність постає як важлива умова формування гендерної культури сучасних офіцерів, яка базується на здатності приймати рівень гендерних відмінностей та спрямовувати власну гендерну поведінку щодо

запобігання, розв'язання конфліктів, недопущення дискримінації за ознакою статі в секторі безпеки та оборони України. Гендерна культура виступає індивідуально-особистісною характеристикою офіцерів, частиною їхньої загальної культури, що містить ґендерну компетентність.

Гендерна компетентність сучасних офіцерів реалізується у здатності дотримання принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під час виконання службових та службово-бойових завдань у секторі безпеки та оборони України.

Гендерна компетентність включає знання про існуючі ситуації ґендерної нерівності, фактори й умови, що їх викликають; вміння помічати й адекватно оцінювати ситуації гендерної нерівності в різних сферах життєдіяльності; здатність не проявляти у своїй поведінці гендерно дискримінаційних практик; здатність вирішувати свої гендерні проблеми і конфлікти, якщо вони виникають. Іншими словами, гендерна компетентність – це здатність чоловіків і жінок помічати ситуації гендерної нерівності в навколишньому житті; протистояти сексистським, дискримінаційним діям і впливам; самим не створювати ситуації гендерної нерівності, бути здатними до гендерної толерантності.

Той тип взаємовідносин між статями, що домінує наразі у сучасному українському суспільстві й, зокрема, у військовому середовищі, можна охарактеризувати як гендерну інтолерантність, що в окремих випадках набирає форм сексизму. Сексизм виступає антиподом гендерної толерантності та означає орієнтацію, яка ставить у несприятливі умови одну стать по відношенню до іншої, обмежуючи її права і можливості на індивідуальну самореалізацію.

Основними принципами гендерної толерантності у відносинах виступають: співробітництво, партнерство між представниками різних статей та їхніми групами; готовність приймати думку іншої статі, толерація до партнера або до індивіда, який має інші погляди стосовно статево рольових установок; повага людської гідності незалежно від біологічної або соціально-культурної статі та статевої самоідентифікації; повага прав іншого і права на інше; прийняття іншого таким, яким він є, без апріорного наділення його стереотипними недоліками; здатність бачити проблеми іншого; повага до права бути іншим; визнання різноманіття підходів до статевої та гендерної самоідентифікації; визнання рівності; терпимість до поведінки, яка відрізняється від типової; відмова від домінування, заподіяння шкоди і насильства [1].

Стає очевидним, що формування гендерної толерантності як складової гендерної культури та гендерної компетентності офіцерів сектору безпеки та оборони не є можливим без будівництва нової парадигми військової освіти, яка є гендерно орієнтованою.

Гендерно орієнтована військова освіта покликана «формувати світоглядні установки та повсякденні практики військових, що долають традиційні для маскулінного військового середовища та патріархатного суспільства стереотипи, що визнають за цінність та норму дотримання військовими рівних прав та можливостей жінок і чоловіків [5, с. 164]».

Незважаючи на суттєві позитивні зрушення, забезпечення гендерної рівності у секторі безпеки та оборони України, вітчизняна військова освіта як соціальний інститут залишається недостатньо чутливою до проблем гендерної рівності та дискримінації. Залишаються наявними як «приховані», так і «відкриті» елементи гендерної дискримінації. Йдеться про зміст навчальних програм, навчальних дисциплін, відображення гендерної компоненти у навчально-методичній літературі; гендерні взаємини у педагогічному колективі, стиль викладання та педагогічного спілкування; упередженість в оцінюванні навчальних та професійних результатів суб'єктів навчально-виховного процесу у військових вузах, несприйняття фемінітивів, небажання їхнього застосовування у повсякденній педагогічній, службовій, службово-бойовій діяльності, мовленнєвий/мовний сексизм.

«Оцінка гендерного впливу на сектор безпеки і оборони України», що була проведена у 2017 році незалежними експертами [4], виявила системні недоліки та типові проблеми від стратегічного рівня до низової ланки. Серед них, зокрема, зазначалась «відсутність єдиного підходу у розумінні гендерної політики серед навчальних закладів та навчальних центрів сектору безпеки та оборони, брак системної інтеграції гендерних питань у навчальний процес цих закладів».

У 2021 році вийшли друком «Методичні рекомендацій з інтеграції гендерних підходів в систему підготовки фахівців для сектору безпеки та оборони України», які «стали унікальною і надзвичайно актуальною науковою і системоутворюючою роботою [2, с.7]», пілотним проєктом з уніфікації підходів щодо викладання гендерної тематики у навчальних закладах сектору безпеки та оборони України. Безумовно, ця наукова праця, що має прикладне спрямування щодо методики та техніки розвитку гендерної культури, гендерної компетентності та гендерної толерантності майбутніх фахівців та фахівчинь сектору безпеки та оборони України, виступає своєрідною платформою розбудови нової гендерно орієнтованої військової освіти.

Гендерно орієнтована військова освіта покликана забезпечувати просування ідей гендерної рівності на стратегічному, операційному, тактичному рівнях, вмонтовувати у ментальність військових цінності, норми, відповідні практики повсякденності щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Нова парадигма військової освіти, яка є гендерно орієнтованою, сприятиме закріпленню цінностей гендерної рівності у військовому середовищі, що мають демонструватися у гендерній культурі та

компетентності офіцерського корпусу, складовою частиною яких є гендерна толерантність.

Література:

1. Кіричевська Е. В. Толерантність як стратегія подолання міжособистісного терору серед старшокласників загальноосвітніх шкіл. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2005. № 20. С. 128–134.

2. Методичні рекомендації з інтеграції ґендерних підходів у систему підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони України / Олена Волобуєва, Алла В'яткіна, Світлана Ганаба та ін. Київ, 2021. 292 с.

3. Мотуз Т. В. Гендерна толерантність як соціально-психологічний аспект. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 8. С. 361–369.

4. Оцінка ґендерного впливу на Сектор безпеки та оборони України 2017 року. https://www.mil.gov.ua/content/gender/Ocinka%20gendernogo%20vpluvy.pdf

5. Севрук І. І., Соколовська Ю. В., Чупрінова Н. Ю. Інтегрування гендерної компоненти в освітній процес у Національній гвардії України. *Розуміння маскулінності та гендерної рівності в секторі безпеки України та представлення результатів дослідження* : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 25 березня 2021 р.). С. 164–167.

Анна ШКІЛЬ
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Лариса НАЛИВАЙКО,
професорка кафедри загальноправових дисциплін,
докторка юридичних наук, професорка

УЧАСТЬ ЖІНОК У ПОЛІТИЦІ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Гендерна рівність та участь у політичному житті є основними складовими сучасного демократичного суспільства. У відповідності до міжнародних стандартів, чоловіки та жінки мають рівні права брати повну участь у всіх елементах політичного життя. Проте, на практиці, жінкам набагато складніше повністю реалізувати ці права. Ступінь участі жінок у політичній діяльності та прийнятті рішень можна розглядати як ключовий показник гендерної рівності. Гендерна рівність при прийнятті рішень повинна враховувати, чи є жінки на посадах, обіймаючі які, можуть приймати рішення на рівні з чоловіками або впливати на них.

Дослідженню гендерної проблематики в українському суспільстві присвячені наукові розвідки вчених різних галузей суспільних наук:

Р. Ануфрієвої, О. Балакірєвої, О. Бойка, Г. Герасименко, І. Демченко, О. Забужко, О. Іваненко, К. Карпенко, Н. Лавріненко, К. Левченко, Е. Лібанової, О. Луценко, Л. Лобанової, О. Макарової, Т. Мельник, І. Мироненко, С. Оксамитної, М. Рубчак, Л. Смоляр, В. Фесенко, О. Яременка та ін.

Представники внутрішніх політичних сил, що перебувають при владі сьогодні, чітко показують несприйняття концепції гендерної рівності та її ролі для суспільства. Дуже рідко можна зустріти жінку, яка займає визначну посаду державної виконавчої влади. Раніше не зустрічалося жодної жінки в Кабінеті Міністрів України і тільки на даний період можна помітити розвиток в цьому питанні. Останнє скликання Верховної Ради налічувало лише 7,5% депутатів-жінок. Водночас більшість жінок представлені на найнижчому політичному рівні: в сільських радах кількість жінок складає 51%, у селищних радах – 46%, серед депутатів міських рад – 28%. За цих умов робота є найскладнішою, оскільки вимагає безпосереднього спілкування з виборцями, вирішення конкретних життєвих проблем і зазвичай має найменші ресурси.

Завдання політики – публічно представляти та захищати інтереси своїх виборців, певних регіонів, національностей, релігій чи соціально-демографічних груп. Низький рівень представництва та участі жінок у політичному процесі та ухваленні рішень є серйозним викликом демократії, оскільки більше 50% громадян фактично виключені з державного управління. Тому інтереси цих громадян не враховуваються при прийнятті національних рішень. Очевидно, що деякі серйозні проблеми, які зараз існують в Україні, такі як подолання бідності, нехтування дітьми, охорона здоров'я та освіта, не були ефективно вирішені, оскільки вони знаходяться на дні піраміди інтересів політиків-чоловіків.

Конституція України закріплює принцип рівних прав для чоловіків і жінок. Стаття 24 гарантує рівні права та свободи для всіх громадян та забороняє обмеження за ознакою статі. «Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадськополітичній і культурній діяльності, у здобутті освіти та професійній підготовці, у праці та винагороді за неї [3]».

Характерною рисою національного законодавства є наявність великої кількості норм і правил. Саме в таких документах зустрічаються положення, що обмежують права жінок займати певні посади (наприклад, у військовій сфері). Існують винятки позитивної дискримінації жінок, проте це може фактично обмежити їх права. Наприклад, українське законодавство про працю передбачає: «Не допускається залучення до робіт у нічний час, до надурочних робіт і робіт у вихідні дні і направлення у відрядження вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років [2]».

Прийняття в 2005 році Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» [4] стало важливим кроком у реалізації

принципу рівних прав та можливостей для чоловіків і жінок. Стаття 4 передбачає гендерно-правовий перегляд чинного законодавства та нормативно-правових актів. Відповідно до статті 15 політичні партії та виборчі блоки під час висунення кандидатів у народні депутати України в багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі передбачають представництво жінок і чоловіків у відповідних виборчих списках.

Положення чинного законодавства та статутів партій щодо збільшення представництва жінок серед кандидатів на виборні посади не передбачають ефективних заходів та способів реалізації цих прав. Судова гілка влади та правова сфера недостатньо розвинуті для запобігання дискримінації за ознакою статі та притягнення правопорушників до відповідальності.

Гендерний перехід політики, правової системи та всього суспільства – це тривалий і складний процес. Гендерні стереотипи та гендерна нерівність формулювались у суспільстві продовж тривалого часу, тому дії, які спрямовані на їх подолання, мають бути стратегічними та послідовними. Важливо також не допускати зведення концепції рівності лише до антидискримінаційних заходів. Відсутність прояву дискримінації не є достатньою умовою для затвердження гендерної рівності. Необхідно вжити конкретні та позитивні заходи для досягнення справжньої рівності, які будуть включаючи рівні можливості, рівний доступ до можливостей та рівні результати.

Хоча Україна досягла значних успіхів у питанні гендерної рівності, нинішня ситуація показує, що участь українських жінок у політичному житті та процесах прийняття рішень на найвищому національному рівні є неприпустимо низькою. Україна рухається у неправильному напрямку щодо збільшення участі жінок у громадському та політичному житті. Отже, незважаючи на досить високий рівень освіти та кваліфікації жінок України та більшу кількість жінок серед українських виборців, політичні партії все ще не визнають потенціалу жінок у політичному житті та часто ігнорують той факт, що інтереси жінок ігноруються. Така статистика впливає на гендерну нерівність у багатьох ключових сферах, таких як зайнятість, соціальне забезпечення, охорона здоров'я, освіта та економічний розвиток. Прогрес вимагає спільних зусиль та співпраці міжнародних організацій, лідерів громад та представників політичних партій, неурядових організацій, які націлені на політиків-реформаторів та союзників-чоловіків.

Література:

1. Гендерні перетворення в Україні. Укладач М. Скорик. Київ, 2007.
2. Кодекс Законів про працю України.
3. Конституція України.
4. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 року № 2866-IV.

Tetyana YAKOVENKO
Donetsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Olena MAMONOVA,
associate professor of Foreign Languages Department,
PhD in Pedagogics, associate professor

NON-COMPLIANCE WITH THE PRINCIPLE OF GENDER EQUALITY IN EDUCATION

The issue of gender equality is now one of the priorities of Ukraine's domestic political activity. Therefore, various measures are now being actively implemented to realise this objective. However, despite the persistent implementation of gender policies, gender discrimination still occupies a significant place in almost all spheres of social life, where the education sector is no exception. Therefore, the relevance of this issue is to identify non-compliance with the principles of gender equality in education and to identify the main ways to prevent this phenomenon.

According to the Ukrainian legal framework, boys and girls have equal opportunities of access to education and science. This is enshrined primarily in the Constitution of Ukraine, the Law on Education and the Law on Higher Education and other legal and sub-legal acts.

Indeed, examining state statistics, it may seem that the education sector is a purely «female realm». A total of about 700,000 teachers work in Ukrainian secondary and higher education, 80% of whom are women. Every tenth woman working in the field of education, while the percentage of male teachers of all those working in this area is only 3%. Also noteworthy is the gender distribution among students in WES, according to which women make up just over half of all students. But depending on the specialty, their number varies greatly: in humanities specialties they account for about 80%, and in engineering – only 24%. The service sector is also predominantly 'female', with 69% of women, but only 5% of those studying military sciences.

This unevenness is observed not only among students, but also among teachers. Higher education is characterised by horizontal segregation, i.e. female or male dominance in certain fields of study. For example, humanities disciplines are predominantly taught by women. Among science teachers there are already more men – 55%, as well as in IT – 57%. However, women account for only 13% of the total number of technical teachers.

In addition to horizontal segregation, the higher education sector is also characterised by vertical segregation, i.e. a decrease in the proportion of women in higher professional positions. For example, only 9% of rectors are women. The gender balance is slightly better among Vice-Rectors, where less than a quarter are women. It is also worth noting that degrees and titles, which are the main steps in a

teaching career, also show a decrease in the number of women in each of the following ranks. Among those teaching at Bachelor's degrees, 76% are women, 69% at Master's degrees, 43% at Phd degrees and 33% at Doctor's degrees [1].

Despite this unfavourable situation in education, the state is trying its best to minimise this gender gap. As a member of the Biarritz Partnership, an international initiative for equal rights and opportunities for all, Ukraine has committed itself to reducing the gender gap index. According to the Partnership Action Plan approved by the Government, the Ministry of Education and Science of Ukraine is the responsible executor for ensuring gender equality in education, including:

– Development and approval of the Strategy for the introduction of gender equality in education until 2030;

– Adoption of an action plan to implement the Strategy for Promoting Gender Equality in Education to 2030;

– introduction of anti-discrimination expertise of educational content [2].

Based on what has been described above, the issue of gender equality has received considerable attention from the state. Legally, women and men have equal rights to realise their opportunities, in particular in the field of education. However, the reality is somewhat different. Although women have an overwhelming majority in this area, they are mostly employed as teachers. Only 9 per cent of rectorial staff are women, and about 20 per cent of vice-rectors, where the situation is better. Also worth mentioning is the existing division into purely «female» and «male» occupations, as evidenced by the statistics on gender distribution by occupation. However, the spread of this phenomenon is hindered by the implementation of various government policies and programmes. The Strategy for Gender Equality in Education by 2030 is a striking example of this. However, in order to effectively implement all governmental measures, it is necessary first of all to focus on active awareness-raising activities for both education applicants and teachers, where gender and gender equality issues should be constantly emphasised in order to root such concepts in the consciousness.

References:

1. Когут І. Гендерна (не)рівність в цифрах і фактах. http://education-ua.org/ua/tsifri-i-fakti/332-genderna-ne-rivnist-u-vishchij-osviti-v-tsifrakh-i-faktakh

2. МОН виконує зобов'язання в межах міжнародної ініціативи «Партнерство Біарріц» з утвердження гендерної рівності. https://mon.gov.ua/ua/news/mon-vikonuye-zobovyazannya-v-mezhah-mizhnarodnoyi-iniciativi-partnerstvo-biarric-z-utverdzhennya-gendernoyi-rivnosti-sergij-shkarlet

Тамара ЯРОШЕВСЬКА, Вікторія НІКІТЕНКО
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ЗНАЧЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ПАРИТЕТНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Гендерна рівність є невід'ємним аспектом прав людини та цінностей демократичної держави. Наша держава також визначила гендерну рівність як важливий пріоритет державної політики для забезпечення розвитку країни. Прийнявши ці зобов'язання на міжнародному та національному рівнях, Україна підтвердила, що має надавати рівні можливості і чоловікам, і жінкам щодо участі в усіх сферах життя суспільства.

Актуальність теми полягає в тому, що гострі питання демократії та гендерної рівності виступають об'єктом досліджень в різних сферах суспільного життя. Розглядом даної теми займалися такі науковці, зокрема: Дж. Батлер, Н. Шведова, М. Кіммель, Р. Брайдотті, М. Віттінг, К. Кілмартін, Ю. Крістєва, Дж. Волековіц, Б. Гукс, Е. Сіксу та інші.

Концепція паритетної демократії була розроблена Комітетом з рівності між чоловіками і жінками та Департаментом прав людини, які діють в структурі Ради Європи (далі – Концепція) [2]. Їй було приділено особливу увагу на регіональній підготовчій нараді у Відні в 1994 р. при обговоренні становища жінок у Європі. Концепція увібрала в себе ідеї, що широко обговорювалися в ті роки жіночими організаціями західноєвропейських країн. Ці організації вимагали від своїх урядів і керівних органів Європейського співтовариства вжити конкретних заходів щодо забезпечення реальної рівності жінок у структурах влади. Провідною метою в той час був паритет, представленість як жінок, так і чоловіків у структурі влади за формулою «50/50». Тож, під паритетною демократією розуміють оптимальну модель механізму стримувань та противаг, котра займається реалізацією рівних прав і перспектив для всіх учасників демократичного процесу, забезпечуючи врівноваженість інтересів [1, с. 48].

Розвиток та формування даної Концепції зумовлюється станом реалізації в соціумі гендерної рівності, під якою розуміють врівноважені перспективи самореалізації жінок та чоловіків, запоруку додержання прав і свобод, взаємні обов'язки та відповідальність в процесі життя. Також потрібно сказати, що рівність для чоловіків та жінок прогнозує не лише проголошення, а й її практичне втілення.

Розробники Концепції висловили думку, що людство формується як з чоловіків, так і жінок, котрі наділені рівною гідністю та цінністю. Демократія вважається реальною тільки при умові, що люди будуть прийматися такими, якими вони являються, − не абстрактним та безстатевим створінням, а чоловіками та жінками, котрі будуть по-своєму приносити користь суспільству. Розробники намагалися донести думку, що демократія прогнозує

цілісну участь жінок на фундаменті рівноправності з чоловіками на всіх рівнях і на всіх ланках діяльності соціуму, участь кожної статі в органах управління має реалізовуватися на паритетній основі, метою котрої є наближення до співвідношення 50/50 [3, с. 12−19].

Наразі виділяють такі базисні параметри паритетної демократії:

а) рівні права та рівні можливості для участі у суспільному житті та політиці всіх громадян, незалежно від статі;

б) рівне представництво жінок та чоловіків на виборних та призначуваних посадах;

в) паритетна участь жінок у законодавчому процесі (гендерний баланс в парламенті).

На сучасному етапі розвитку категорія «паритетна демократія» представляє собою модель системи стримувань і противаг, що забезпечує реалізацію рівних прав і можливостей для всіх учасників демократичного процесу, створюючи певний баланс інтересів, при цьому паритет визначає взаємини у різних сферах життєдіяльності суспільства: національних відносинах, гендерній політиці, міжконфесійних відносинах тощо.

Отже, паритетна демократія − це політично-правовий вид організації соціальних та статевих стосунків у спільноті, при котрій як жінки, так і чоловіки наділені рівним правовим та політичним статусом.

Сутність моделі паритетної демократії визначає ряд найважливіших параметрів, до яких можна віднести:

1) параметри, що стосуються змістовного наповнення форми держави: максимальне застосування принципу паритетності при вдосконаленні форми правління, в процесі функціонування політичного режиму, а також при оптимізації форми державного устрою;

2) принцип паритету має бути базовим в процесі інституалізації громадянського суспільства та при створенні дієвого механізму взаємин різних суб'єктів даного суспільства;

3) паритет повинен бути покладений в основу взаємодії держави з громадянським суспільством;

4) паритет має перетворитись у фундаментальну політичну і соціальну цінність, на якій ґрунтується суспільна свідомість та яка визначає суспільну поведінку.

Таким чином, поняття «паритетна демократія» включає такі складові: гендерна рівність, національна толерантність і національний діалог та міжнаціональна взаємодія, міжконфесійні взаємини.

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що під паритетною демократією варто розуміти політично-правову форму організації соціально-статевих стосунків у спільноті, при якій жінки та чоловіки наділені рівним правовим та політичним статусом, ключовими параметрами котрої є: рівність прав та можливостей у процесі життєдіяльності, рівність у

представництві жінок і чоловіків на посадах, участь жінок в законодавчому процесі на основі паритетної демократії.

Після розбудови паритетної демократії сформується фундамент для стабільного розвитку суспільства. У жінок з'явиться змога на одному рівні з чоловіками докладати свою частку знань в інтереси суспільства (в економіку, політику, культуру тощо). Водночас у чоловіків з'явиться можливість приділяти більше уваги сімейним справам, вихованню дітей.

Основою гендерної рівності мають бути рівні можливості самореалізації жінок і чоловіків, гарантії дотримання їхніх прав і свобод з урахуванням особливостей статей, взаємні обов'язки та спільна відповідальність в процесі життєдіяльності.

Література:

1. Грабовська І. Джерельні підвалини дослідження паритетної (гендерної) демократії: український і світовий контекст. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Українознавство*. 2007. № 11. С. 48–50.

2. Концепция паритетной демократии. http://www.owl.ru/gender/102.htm

3. Кормич Л. І. Принципові засади паритетної демократії. *Актуальні проблеми політики*. 2011. Вип. 42. С. 12–20.

Діана ЯЦКІВ
Львівський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Наталія МОКРИЦЬКА,
доцентка кафедри господарсько-правових дисциплін,
кандидатка юридичних наук, доцентка

ДО ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ НА РИНКУ ПРАЦІ

Принцип гендерної рівності жінок в Україні закріплений в Конституції України. Статті 3, 21, 23 та стаття 24 Конституції, яка безпосередньо присвячена подоланню дискримінації стосовно жінок в Україні, закріплюють рівність чоловіків та жінок в усіх сферах життя [2]. Також, ці принципи закріплені в Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 р. № 2866-IV, метою якого є досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України [3]. Принципи рівного ставлення до жінок і чоловіків і особливого захисту працюючих жінок закріплені також у Кодексі

законів про працю України, що був прийнятий у 1971 р. та досі залишається чинним. Він перебуває на стадії реформування, а це, в свою чергу, є нагодою змінити деякі його аспекти стосовно питань гендерної рівності.

Великою проблемою є декларативний характер гендерної рівності, оскільки в реальному житті вони не допомагають жінкам відчути себе вільними та рівними в політичній, культурній, соціальній, економічній сфері, в працевлаштуванні.

Ще до співбесіди з потенційним роботодавцем жінки вже зазнають дискримінації. Зокрема ідеться про безліч оголошень у засобах масової інформації щодо наймання на роботу, які містять вимоги щодо віку, статі і навіть зовнішнього вигляду бажаного працівника. Особливо часто застосовується відсів за статевою ознакою, коли мова йде про високооплачувані та престижні посади. Зазвичай такі оголошення можна зустріти у приватних агенціях з працевлаштування або навіть у державних центрах зайнятості. Надзвичайно поширеною є практика відмови у прийомі на роботу на підставі сімейного стану та віку жінки. Зокрема, дискримінації при прийомі на роботу зазнають незаміжні жінки, жінки з малими дітьми й жінки старші 40 років. При цьому освіта, досвід та професійні якості, як правило, до уваги не беруться [6, с. 5].

Питання гендерної рівності в сфері трудових відносин дуже важливе й передбачає насамперед вирішення проблеми професійної рівності жінок і чоловіків. Певний гендерний розрив у зайнятості – не на користь «слабкої» статі – викликаний нерівністю в оплаті праці, обмеженнями в деяких професіях, структурою економіки і виробництва, де більше робочих місць потребують чоловічих рук, впливом суспільного менталітету і традицій, необхідністю догляду за дітьми тощо.

Саме сімейні обов’язки часто стають причиною низької економічної активності наших співгромадянок. Роль матері, дружини, господині також може призвести до відмови роботодавця в прийомі на роботу, оскільки молода жінка часто розглядається як потенційна «декретниця». Відтак, відповідні послуги із працевлаштування або програми підтримки молодих матерів, їхньої професійної реінтеграції після відпустки по догляду за дитиною є вагомою ланкою подолання гендерної нерівності на ринку праці.

Жінки є більш уразливою категорією безробітних, котрі потребують соціального захисту і підтримки у сфері зайнятості. Чимало панянок працездатного віку належать до категорій осіб, які не є конкурентоздатними на ринку праці: це жінки з дітьми віком до 6 років та одинокі матері з дітьми віком до 14 років, особи з інвалідністю, матері, які виховують дитину з інвалідністю, жінки, яким до настання права на пенсію залишилося десять і менше років. Такі громадянки мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню (стаття 14 Закону України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 р. № 5067-VI) [0].

С. М. Бортнік наголошує на тому, що гендерна нерівність – це вияв негативної диференціації соціально-економічної ролі жінок та чоловіків, що, безсумнівно, впливає на самореалізацію жінок у професії, громадському житті і навіть на родинні стосунки [1]. К. Б. Шевченко стверджує, що явище гендерної нерівності – це прояв дискримінації щодо певної статі, яка супроводжується нав'язуванням певної гендерної ролі, тиском з боку суспільства для її виконання, виявом різного роду антипатій до даної особи та неможливістю належним чином реалізуватись у суспільстві [7].

Цінності гендерної рівності втілюються передусім на державному рівні і в законодавчих документах. Так, Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [3] має на меті досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України.

Гендерна нерівність на ринку праці (де найбільшу частку робочих місць займають чоловіки і отримують вищу заробітну плату) і в соціальному житті є гострою проблемою і потребує подолання гендерної дискримінації у всіх сферах життя в Україні. Держава повинна приймати заходи, які б не формально, а реально усували прояви гендерної нерівності.

В Україні вже здійснені перші кроки щодо вирішення проблем гендерної нерівності:

– проведено гендерний аналіз українського суспільства;

– прийнято Верховною Радою України Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»;

– відбувається розробка механізму управління гендерними процесами в системі законодавчої та виконавчої влади;

– розпочато гендерну експертизу українського законодавства тощо.

Такі заходи є запорукою збалансованої гендерної політики, яка здатна гармонізувати гендерні взаємини і послабити конфліктність між соціально-демографічними групами населення, чоловіками і жінками, зробити гендерні стереотипи більш нейтральними. Але для швидшого вирішення проблеми Україні необхідно перейняти досвід високорозвинених країн ЄС щодо практичної реалізації принципів гендерної рівності національного та міжнародного законодавства.

Європейський Союз уже має значні досягнення в забезпеченні гендерної рівності. Наприклад, за останні 12 років частка жінок на ринку праці зросла з 52% до близько 60%. Частка молодих жінок віком 20 – 24 роки становить 59% від усіх студентів європейських університетів. Однак гендерний розрив залишається. Так, на ринку праці жінки досі більше

представлені на низькооплачуваних роботах, їх небагато на керівних посадах, їх середня заробітна плата в ЄС досі на 15% менша ніж у чоловіків. Лише 33,2% самозайнятих є жінками [5].

Важливим для Україні є те, щоб держава не лише надала юридичної сили необхідним міжнародним документам з питань гендерної рівності, а й провела гендерний аналіз національного законодавства з цього питання. Саме такі зміни будуть поступово змінювати стару і формувати нову систему суспільних відносин, в основі якої буде не статева, а соціальна і правова складові.

Впровадження гендерних підходів до аналізу ринку праці має передбачати не тільки кількісні характеристики, а саме: рівень економічної активності або зайнятості населення, але й перехід до дослідження умов, форм та статусів зайнятості чоловіків і жінок.

Необхідно також налагодити мережну систему постійного гендерного моніторингу проблем нерівноправності на ринку праці через центри зайнятості.

Гендерні проблеми зайнятості – це проблеми не лише жінок або чоловіків, це проблеми всього суспільства, тому успішне їх вирішення принесе користь населенню України в цілому.

Література:

1. Бортнік С. Вирішення конфліктів ділового спілкування в умовах гендерної нерівності. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2014_2_47

2. Конституція України: прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. http://zakon2.rada.gov.ua

3. Про забезпечення рівних прав та моливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text

4. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text

5. Рудік О. Кращий зарубіжний досвід щодо інтеграції гендерної складової до процесу публічної політики. Київ, 2013. 60 с.

6. Покрищук В. Проблеми гендерної зайнятості населення на ринку праці України. *Україна: Аспекти праці*. 2011. № 2. С. 3–10.

7. Шевченко К. Гендерна політика в Україні: визначення, формування, управління. Харків, 2003. 165 с.

СЕКЦІЯ 5
ОСНОВНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Людмила АНДРІЄВСЬКА
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ОБМЕЖУВАЛЬНИЙ ПРИПИС У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Домашнє насильство є досить поширеним явищем в українському суспільстві, від якого страждають як діти, жінки, батьки, так і чоловіки. Для запобігання та попередження такого явища був розроблений та набув чинності Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Законодавець надає визначення домашньому насильству – це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [2].

В державі функціонує велика кількість закладів, які надають допомогу постраждалим від домашнього насильства, куди кожна така особа може звернутись за допомогою. Насамперед такі заклади надають постраждалим від домашнього насильства особам тимчасове житло та психологічну й юридичну допомогу.

Щодо юридичної допомоги, слід виокремити такі першочергові заходи, як обмежувальний припис. Обмежувальний припис як допоміжний захід протидії вчиненню домашнього насильства застосовується доволі нещодавно, тому з боку науковців повністю не досліджений, проте на законодавчому рівні такому заходу присвячено увагу.

Припис ст. 350 прим. 2 Цивільного процесуального кодексу України визначає, що із заявою про видачу обмежувального припису або про його продовження можуть звернутись особи, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі. Така особа повинна звернутись до суду за своїм місцем проживання (перебування), або за місцем знаходження закладу, що належить до загальних чи спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб – у разі, якщо зазначена особа перебуває у такому закладі [1]. При зверненні до суду з повідомленням про домашнє насильство таку

заяву, звісно, необхідно належним чином оформити для того, щоб вона була розглянута судом.

Так, у заяві про видачу обмежувального припису повинно бути зазначено найменування суду, до якого подається заява; ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) заявника та заінтересованої особи, їх місце проживання чи перебування, поштовий індекс, відомі номери засобів зв'язку та адреси електронної пошти, ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) дитини або недієздатної особи, в інтересах якої подається заява, місце її проживання чи перебування, поштовий індекс, відомі номери засобів зв'язку та адреси електронної пошти, якщо такі відомі; обставини, що свідчать про необхідність видачі судом обмежувального припису, та докази, що їх підтверджують (за наявності) [4].

У ЦПК України не зазначається, які саме обставини можуть свідчити про необхідність видачі судом обмежувального припису та які докази можуть їх підтвердити. Проте, з огляду на судову практику, це можуть бути пояснення свідків, витяг з Єдиного державного реєстру досудових розслідувань, висновок експерта про завдання побоїв постраждалій особі тощо. Варто зазначити, що судовий збір у даній категорії справ не сплачується.

Згідно чинного законодавства, суд розглядає справу про видачу обмежувального припису не пізніше 72 годин після надходження заяви про видачу обмежувального припису до суду. Розглянувши таку заяву, суд ухвалює рішення про задоволення заяви або про відмову в її задоволенні. У разі задоволення заяви суд видає обмежувальний припис у вигляді одного чи декількох заходів тимчасового обмеження прав особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі, передбачених Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» або Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», на строк від одного до шести місяців.

Обмежувальний припис виноситься судом одночасно з призначенням основного покарання за вчинення домашнього насильства. Так, наприклад, згідно ст. 126 Кримінального кодексу України, домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи, карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років. Та поряд з цим покаранням може застосовуватись один або декілька із заходів передбачених обмежувальним приписом [3].

Обмежувальні приписи є досить позитивним явищем, оскільки сприяють вчасному виявленню та протидії домашньому насильству. Проте, такі заходи, на нашу думку, повинні тривати не шість місяців та не десять днів щодо тимчасового припису, а мати більш тривалий характер, адже домашнє насильство є кримінальним злочином, до якого слід застосовувати більш сурові заходи впливу як досудового, так і кримінальної відповідальності [1, с. 70]. Позитивним також є те, що суди майже в усіх випадках звернення постраждалої особи від домашнього насильства видають обмежувальний припис та у разі необхідності продовжують його на строк, передбачений чинним законодавством.

Література:

1. Андрієвська Л. О. Розгляд судом справ про видачу та продовження обмежувального припису у цивільному процесі. *Журнал східноєвропейського права*. 2021. № 89. С. 66–70.

2. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text

3. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

4. Цивільно-процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.

Антон АНТІПОВ
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Ганна ДЕКУСАР,
старша викладачка кафедри українознавства та іноземних мов

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Протягом історичного розвитку суспільства питання домашнього насильства висвітлювалося з урахуванням типу правових систем, політичного режиму чи певних історичних умов. Таким чином, в тоталітарному режимі проблеми домашнього насильства не визнавалися і замовчувалися.

Різними науками вивчаються різні сторони домашнього насильства, неправомірних дій у сім'ї, повсякденному житті. Соціологія, право, психологія, психіатрія охоплюють домашнє насильство через призму принципів, методів, механізмів та інструментів, притаманних цим наукам.

Термін «домашнє насилля» вживається в Європейській Конвенції про запобігання та боротьбу з насильством стосовно жінок та домашнім насильством [1]. Під домашнім насиллям розуміються всі акти фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства, що здійснюється у

сім'ї або на побутовому рівні або між колишнім чи теперішнім подружжям, партнерами, незважаючи на те, чи проживає правопорушник із жертвою або окремо від неї. Як зазначає Ф. Меліков [3], ключовим словом терміну «домашнє насильство» є слово «домашнє», що відноситься до будинку, тобто його етимологічна суть означає «житло і людей, що живуть у ньому», це можуть бути як члени сім'ї, так і інші особи, стосунки, які склалися у будинку, територіальна ознака цього поняття є визначальною. На наш погляд, визначальним словом є не обмежене місце здійснення насильницьких дій (будівля чи інша домашня територія), а суб'єкти таких посягань.

Основним принципом протидії домашньому насильству є притягнення правопорушників до відповідальності, забезпечення справедливості для жертв та припинення беззаконня. Держава зобов'язана забезпечити належне покарання правопорушників, не допускати використання релігії, культури, традицій чи інших суб'єктивних причин для виправдання злочинної поведінки, а також негайно реагувати на прохання про допомогу, розслідувати всі заяви про насильство проти жінок та домашнє насильство.

Основні обов'язки із захисту постраждалих осіб покладено на Національну поліцію України. О. Литвинов та Є. Гладкова зауважують, що «суб'єкт протидії злочинності – це корпоративне утворення, організація галузевого масштабу. Це визначення корпорації може бути застосоване до окремого суб'єкта господарювання в тому сенсі, що вони самі є об'єднанням первинних підприємницьких організацій: відділів, офісів, служб та багатьох дочірніх підрозділів. Правоохоронні корпорації не тільки розвивають унікальні сфери запобігання злочинам, але й виходять далеко за межі своїх функцій у цій діяльності, розвиваючи власну мережеву структуру з гнучкими лінійними зв'язками [2, с. 90–98]».

Ст. 1 Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [4] визначає систему заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних відносинах: байдужість до жертв, викорінення дискримінаційного сприйняття соціальних ролей та обов'язків жінок та чоловіків, а також будь-яких звичаїв та традицій, що ґрунтуються на них.

Протидія домашньому насильству є системою заходів, спрямованих на припинення насильства, надання допомоги та захисту потерпілому, відшкодування йому завданої шкоди, належне розслідування випадків домашнього насильства, переслідування злочинців та зміна їхньої поведінки.

Для активізації та ефективної профілактичної роботи з протидії домашньому насильству необхідно:

– розроблення та розповсюдження профілактичних заходів щодо запобігання домашньому насильству з метою охоплення всіх молодих людей;

– професійна підготовка фахівців, які працюють з дітьми та молоддю за програмами, пов'язаними з насильством у сім'ї;

– посилення захисту та підтримки дітей, які стали свідками або жертвами насильства;

– вивчення масштабів домашнього насильства;

– зміцнення знань про ефективні засоби запобігання домашньому насильству.

Проблемні аспекти запобігання домашньому насильству у багатьох країнах світу є одним із найважливіших напрямків роботи поліції, соціальних працівників, психологів, педагогів, головним чином через поширеність проблемних аспектів, наслідки яких ця проблема призводить. Проблемні питання захисту дітей та жінок від домашнього насильства, протидії порушенням щодо них є надзвичайно важливим, ґрунтовним і невідкладним завданням.

Література:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. https://ips.ligazakon.net/%20document/view/MU11251

2. Литвинов О. М., Гладкова Є. О. Суб'єкти протидії злочинності як правоохоронні корпорації. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2019. № 1 (20). С. 90–98.

3. Меликов Ф. А. Уголовно-правовые и криминалогические меры противодействию насилия в семье : Дисс. канд. юрид. наук : 12.00.08. Москва, 2017. 181 с.

4. «Про запобігання та протидію домашньому насильству» : Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-19. http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19

Оксана БАЛАНАЄВА
Донецький державний університет внутрішніх справ

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ (ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД)

Домашнє насильство має величезний негативний вплив на суспільство і є однією з найпоширеніших із усіх соціальних проблем. У більшості випадків домашнє насильство є прихованим злочином. Люди, які переживають

домашнє насильство, неохоче повідомляють про свою ситуацію, а друзі, сусіди чи родина часто не бажають втручатися.

Домашнє насильство включає всі форми фізичного, сексуального та / або психологічного насильства між людьми у родинах, ці форми варіюються від тонких форм насильства до поведінки, яка ігнорує потреби та чутливість потерпілої сторони: приниження, образи та залякування, погрози, а також психологічне, фізичне та сексуальне насильство, позбавлення волі, зґвалтування або спроби, навіть спроби вбивства. Майже всі форми домашнього насильства є діями, які караються законом. Домашнє насильство відбувається у різних сім'ях не зважаючи на те, чи живуть люди разом у зареєстрованому шлюбі чи цивільному, яка сексуальна орієнтація присутня, чи це спільнота кількох поколінь. Важливо, що це відносини (ті, які все ще існують, перебувають у процесі розпаду або розриваються протягом певного часу). Місце такого насилля також може бути поза домом, наприклад, вулиця, магазин, робоче місце. Найчастіше місцем злочину є будинок, в якому мешкають потерпілі та партнери-насильники.

Сучасні правові держави розробляють певні стратегії та приймають відповідні закони щодо протидії домашньому насильству. Виділяються наступні основні фокус-групи: жертви (жінки, чоловіки, діти; громадяни держави та іноземці; представники етнічних меншин; люди з обмеженими можливостями); види насильств (зґвалтування та сексуальне насильство; переслідування, включаючи переслідування на публіці та на робочому місці; так зване насильство на основі честі, примусовий шлюб; торгівля людьми та сучасне рабство) [1].

Протидія домашньому насильству здійснюється за наступними напрямками: попередження, надання послуг (соціальні служби, тощо), партнерська робота, переслідування винних [3]. Так, в ФРН з прийняттям Закону про захист від насильства можливості захисту жертв домашнього насильства значно розширилися. Соціальні служби можуть забезпечити надання житлової допомоги, екстрені та інші відповідні рішення щодо житла доступні для тих, хто зазнає домашнього насильства. Наприклад, сімейний суд може заборонити зловмиснику проникнути в спільну квартиру на тривалий термін, що є важливою передумовою для подолання ескалації насильства в сім'ї чи стосунках. Суд може винести рішення щодо заборони на наближення до партнера-насильника та заборону контактів (дзвінки, повідомлення через SMS, факс, електронну пошту, соціальні мережі). Крім того, суд може зобов'язати злочинця надати особі, що перебуває під загрозою, спільну квартиру принаймні на обмежений період (в принципі на шість місяців з можливістю продовження ще максимум на шість місяців) незалежно від того, хто є єдиним власником, співвласником або орендарем квартири [2].

Співпраця різних організацій стала ефективним способом для запобігання та захисту тих, хто зазнає домашнього насильства (шлюбні та

сімейні консультації; офіси районних відділень та муніципалітетів; центри юридичних консультацій; організації підтримки жертв, в яких завдяки допомозі перекладачів можливо отримати поради багатьма мовами). Вказані організації активно співпрацюють з поліцією.

Залучення міжнародних громадських організацій, волонтерського сектору, науковців та експертів у сфері протидії насильству сприяло розробці та прийняттю певних законодавчих актів. Удосконалення правової бази дозволило розширити можливості правоохоронних органів у цій сфері та використовувати систему кримінального правосуддя на повну силу, щоб запобігти правопорушенню і притягнути винних до відповідальності.

Література:

1. Domestic abuse. https://www.cps.gov.uk/crime-info/domestic-abuse

2. Häusliche Gewalt. https://www.polizei-beratung.de/opferinformationen/haeusliche-gewalt/

3. Violence Against Women and Girls (VAWG) strategy 2021 to 2024: call for evidence. https://www.gov.uk/government/consultations/violence-against-women-and-girls-vawg-call-for-evidence/violence-against-women-and-girls-vawg-strategy-2021-2024-call-for-evidence

Дар'я БАРАНЮК
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Олександра КОГУТ,
доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
кандидатка психологічних наук

РОЗКРИТТЯ СУТНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

В Україні питання превентивних заходів з потенційними жертвами психологічного домашнього насильства набирає актуальності. Дана тема є ще мало висвітленою, як теоретично, так і практично майже нереалізованою. На основі відсутності необхідних знань та соціальних інститутів захисту потерпаючих від психологічного домашнього насильства поширюється хибне ставлення та необізнаність з питань того, хто є жертвою, як розпізнати кривдника, як діє механізм насильства та чому злочинці можуть залишитися безкарними.

Жертва насильства в сім'ї – це член сім'ї, який постраждав від фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства з боку іншого члена сім'ї. З моменту впровадження на всій території держави карантинних обмежень становище у родинних відносинах помітно погіршилося. Не раз від оточуючих можна було почути таємниці про сварки.

Очевидно, перше, що змусило людей на деякий час потрапити у стресову ситуацію, – це ізоляція від соціальних стосунків. «Виявилося, що і психоемоційний стан під час карантину більше погіршився у чоловіків», − повідомляє соціологічна група «Рейтинг». «У поведінці жінок помітно спостерігається зниження рівня тривоги, – вони краще адаптувалися та призвичаїлися до змін. У чоловіків фіксується зростання показників депресії та розладу сну, які міцно пов'язані між собою», – йдеться у результатах опитування, проведеного з 10 – 12 квітня. Доводить це і той факт, що чоловіки стали частіше звертатися до психологів. У столиці на 20% зросла кількість дзвінків на лінію довіри від чоловіків, за повідомленнями Київської міської державної адміністрації. Експерти пояснюють це втратою звичних соціальних ролей. Психологи кажуть, якщо не перерозподілити домашні обов'язки, то на жінок може чекати вигорання. «Якщо жінка перейшла на дистанційну роботу, їй важко це поєднувати з хатніми справами, на роботу залишається менше часу, і вона просто перевтомлюється й виснажується», – переконує докторантка Інституту соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України Ірина Губеладзе. За її словами, жінкам складніше й тому, що вони більш соціальні за своєю природою, а в умовах карантину контакти з іншими людьми обмежені [5]. Аналітики заявляють, що різко підвищилося число звернень жертв від домашнього насилля через 2 – 3 місяці після впровадження ізоляції, але цифра постраждалих вкрай незадовільна і з плином часу не зменшується. Саме тому необхідно звернути увагу на нагальну проблему, про завдання вирішення якої йдеться у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [1], зокрема у ст. 18 п. 2; 3; 4.

Так, у другому пункті йдеться про підвищення рівня поінформованості населення про форми, прояви, причини і наслідки домашнього насильства. У третьому пункті тлумачиться про сприяння розумінню суспільством природи домашнього насильства, його непропорційного впливу на жінок і чоловіків, зокрема на осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку. У четвертому пункті зазначається про формування в суспільстві нетерпимого ставлення до насильницьких моделей поведінки, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед постраждалих дітей, усвідомлення домашнього насильства як порушення прав людини.

Для цього варто розібрати будову перебігу насилля, насильницької поведінки та виокремити механізми, що можна практично корегувати. Домашнє насильство відбувається у всіх секторах суспільства, незалежно від релігії, раси, сексуальних уподобань, професійного та освітнього рівня. Особи, які чинять насильство, намагаються одержати владу та контроль над близькими партнерами. Влада набирає вигляду стратегічної образливої тактики, що забезпечує посилення контролю. Коли образа переходить межу і перетворюється на насильство, усе може розпочатися з порівняно незначних

проявів. Коли насильство повторюється, воно стає все жорсткішим та цілеспрямованішим. Особи, які чинять насильство, не «втрачають контроль», а застосовують насильство для контролювання та одержання влади над жертвою. Окреслюючи проблему насильства, дослідники звертають увагу на сутність цього явища, його динамічні процеси та форми. Насамперед, важливо констатувати, що насильство – це явище, яке виникає з діяльності людини. Передусім, насильство є процесом, який розгортається за певних умов і характеризується етапністю (циклічністю), що має видимі чи невидимі ознаки.

Цикл насильства:

Цикл стосунків:

1. Напруження зростає – потреба кривдника у владі та контролі лежить в основі злості та обвинувачення за будь-яке напруження в стосунках. Коли напруження зростає, жертва почувається так, ніби «ходить по голках».

2. Вибух – злочинець показує силу та встановлює контроль над ситуацією, її результатом та його/її партнером шляхом застосування насильницьких методів. Особа, яка чинить насильство, свідомо вирішує його чинити.

3. Любов і каяття – особа, яка чинить насильство, вдається до романтичного примирення, просить вибачення та обіцяє змінитися, користуючись зніяковілістю і страхом, що був спричинений насильством.

Цикл кривдника:

1. Образа – особа, яка чинить насильство, показує владу та контроль образливими методами.

2. Провина та страх репресій – особа, яка чинить насильство, боїться бути «спійманою», або що жертва буде намагатися помститися.

3. Раціоналізація – кривдник переконує жертву, що вона винна у насильстві, ігноруючи будь-яку особисту відповідальність.

4. Нормальна поведінка – кривдник поводиться так, ніби нічого не трапилося. Зазвичай жертва змушена приховувати правду, внаслідок маніпуляції чи обвинувачування.

5. Планування та фантазування – фантазії про колишні та майбутні насильства підкріплюють злість кривдника, що призводить до активного планування іншого епізоду.

6. Складання плану – кривдник створюватиме чи контролюватиме ситуації, за яких жертва не матиме вибору і буде змушена діяти у спосіб, який «обґрунтує» насильство [4, с. 34–35].

Жертва бачить у зловживачі образ людини, яку вона покохала, і прощає цьому образу все. Прощати психологічне насильство спонукає також віра у власну провину. Часто можна почути фрази, які вже стали усною народною творчістю: «сама винна», «знала, за кого виходила» тощо. Звинувачення жертви в насильстві – прикмета патріархального режиму і культури зґвалтування. Ще одна причина прощати психологічне насильство – це

суспільне нормування такого насильства: «ревнує, отже любить», «це він так піклується про тебе», «чоловіку видніше», «поступися, будь мудрішою», «а кому нині легко?». Психологічне насилля важко виявити, адже його можна сплутати, наприклад, із турботою: «Хлопець забороняв мені одягати короткі спідниці, бо турбувався, що про мене подумають люди» (Світлана, 36 років, м. Дніпро). Заборона свідчить про те, що це психологічне насилля [2].

Для владнання цього питання необхідна ще й законодавча підтримка, яка полягає, наприклад, у ратифікації Україною Стамбульської Конвенції. Адже цей нормативно-правовий акт точно характеризує прояв психологічного насильства: «Психологічне насильство виражається у переслідуванні, погрозах фізичною розправою, образах нецензурними словами (у т.ч. дітей), агресивній поведінці, принижуванні та залякуванні, погрозах вбивством, психологічних знущаннях, систематичних погрозах, тотальному контролі, надмірній увазі до життя постраждалої особи, що призводить до систематичних конфліктів та насильства, прибутті до помешкання постраждалої особи в стані алкогольного сп'яніння, криках, образах нецензурними словами, погрозах забрати дітей, погрозах фізичною розправою та по телефону, у т.ч. третім особам, тощо» [3, с. 40]. Про найголовніше Конвенція зазначає: «Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб умисну поведінку, яка призводить до тяжкого порушення психічної цілісності шляхом примушування або погроз, було криміналізовано» [3, с. 29].

Література:

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

2. Гендер в деталях. Нотатки про психологічне насильство. https://genderindetail.org.ua/season-topic/genderne-nasilstvo/zubatenko-134061.html

3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами.

4. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання : Навчально-методичний посібник до спеціалізованого курсу з протидії насильству в сім'ї для курсантів вищих навчальних закладів МВС України. Київ, 2012. 246 с.

Ірина БОТНАРЕНКО
Національна академія внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИТИНИ, ПОСТРАЖДАЛОЇ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Інтерес до потерпілого від домашнього насильства обумовлений тим, що він є учасником криміногенного конфлікту – одним зі складових елементів

– поряд із особою злочинця, кримінально-насильницької поведінки. Тому на сучасному етапі розвитку суспільних відносин саме питання про особу, яка безпосередньо зазнала негативних наслідків внаслідок вчинення проти неї насильницьких дій, має важливу роль у контексті протидії злочинності як одного з пріоритетів держаної політики.

Дослідженню різних ролей потерпілого від домашнього насильства присвячені роботи І. О. Бандурки, В. О. Василевича, В. В. Вітвіцької, А. О. Джужи, О. М. Джужи, Т. М. Малиновської, Л. В. Чеханюк, В. І. Шакуна та інших провідних науковців.

У суспільстві поширений стереотип, що жертвами домашнього насильства стають переважно дівчата та жінки з неблагонадійних чи проблемних (аморальних, конфліктних, асоціальних) сімей. Така усталена ситуація має дещо хибний характер, зважаючи на той факт, що і в цілком благополучних та матеріально забезпечених сім'ях, які, на перший погляд, можуть здаватися цілком звичайними, члени якої користуються повагою колег і оточуючих, можуть приховуватися складні відносини, побудовані на жорстокості та дискримінації.

Найбільш уразливою категорією потерпілих, які найчастіше стають жертвами жорстокого поводження в батьківській родині, процес їх гендерної соціалізації відбувається у несприятливих, а подекуди навіть небезпечних умовах, є діти. За дослідженнями, проведеними М. Ю. Самченко, значний відсоток потерпілих від домашнього насильства (60,1%) становлять неповнолітні віком до 14 років. Авторка не вважає це випадковістю, стверджуючи, що сімейний злочинець вчиняє злочин, користуючись безпорадністю, наївністю, довірливістю дитини, а отже усвідомлюючи при цьому фізичну та розумову «неповноцінність» неповнолітніх [5, с. 69].

Порушення, що виникають як результат примусового впливу на дитину, зачіпають усі рівні розвитку (функціонування) дитини. Вони спричиняють стійкі особистісні зміни, які впливають на адекватне сприйняття нею реальної дійсності та перешкоджають здатності повноцінно розвиватись та реалізувати себе в майбутньому. Крім того, діти-жертви (у тому числі діти-очевидці) насильства в сім'ї передусім «переносять» в подальшому такий негативний досвід у власне життя, де нормою стає авторитарний (агресивно-командний) стиль поведінки по відношенню до членів своєї сім'ї. Найважчим наслідком насильства, пережитого в дитячому віці, зазначає Н. К. Асанова, є формування травмованої особистості, яка характеризується цілим комплексом психологічних особливостей, таких як: низька самооцінка, неспроможність домагатися успіху і будувати продуктивні стосунки [1, с. 235].

Особливу уразливість дитини до заподіяння шкоди можна пояснити фізичною, психічною та соціальною незрілістю, а також залежним, підлеглим становищем по відношенню до дорослих [3]. Також важливо врахувати особливості заподіяння моральної шкоди дітям, яка може завдаватися: у побуті

– шляхом обмежень, примусів, заборон; у процесі виховання – у разі непорозуміння батьками дитини, коли відбувається нав'язування своєї думки; також при розлученні батьків – у наслідок якого руйнуються уявлення дитини про сім'ю тощо. Не менш суттєвим є врахування особливостей сприйняття моральної шкоди дітьми, в зв'язку з тим, що взагалі формування особистості проходить перші роки життя. У ранньому віці у дитини формуються характер, основи світогляду, засвоюються основні етичні категорії. Дитину, особливо дошкільного віку, край необхідно виховувати у дусі естетичних почуттів, спонукаючи її до добрих вчинків. Але при заподіянні моральної шкоди все засвоюється навпаки – вражена психіка і мораль дитини.

Неодмінними наслідками різних видів насильства, які спрямовані проти дітей, є різноманітні психічні та поведінкові порушення. Діти, які постраждали від насильства, втрачають довіру до дорослих та близьких осіб, стають замкненими та емоційно вразливими. Можуть мати місце розлади мовлення та порушення концентрації уваги. А. Б. Блага констатує, що підлітки, які зазнали зловживання, не лише не сприймають батьків як референтну групу, але й характеризуються поєднанням імпульсивності та довготерпіння, підозрілістю і недовірливістю з одночасною ірраціональною вірою в можливість поліпшення внутрішньої родинної ситуації. Вони емоційно залежні і відчувають почуття провини за інциденти насильства, самотність, ізольованість, страх перед майбутнім і впевненість у відсутності перспектив, мають знижену самооцінку [2, с. 113]. У дітей постнасильницький період часто супроводжується саморуйнівною поведінкою, що може мати такі форми, як заподіяння каліцтва собі, спроби суїциду, втеча з дому тощо. Досить часто діти потрапляють в кримінальне середовище та стають жертвами або учасниками злочинів, через терпимість до насильства проти них часто здійснюється булінг (цькування). Вони залучаються до заняття проституцією, жебрацтвом, виготовлення дитячої порнографії, потрапляють у руки торговців людьми тощо.

До індивідуально-психологічних рис характеру дітей, набутих в результаті насильства, можна віднести: занижену самооцінку; невпевненість; несформовані вольові якості; підвищену тривожність, страх; агресію; прагнення діяти всупереч вимогам; пасивну або, навпаки, гіперактивну поведінку; боязкість, почуття страху; замкненість; підпорядкованість, залежну позицію; перепади настрою; підвищену сугестивність; піддатливість до навіювання; пригніченість; ізольованість; неадекватний прояв емоцій (напади реготу, люті або безпричинний плач, що не відповідають ситуації) або зухвалу поведінку. Не можемо не погодитись з Т. М. Малиновською, яка стверджує, що «діти, які пережили будь-який вид насильства, відчувають труднощі в соціалізації: у них порушені зв'язки з дорослими, немає відповідних навичок спілкування з однолітками, вони не володіють достатніми знаннями та

ерудицією, щоб завоювати авторитет у школі, у них низька самооцінка і т. д. [4]».

Діти, що виховуються в родинах, де має місце жорстоке поводження та примусовий вплив, відзначаються девіантною та делінквентною поведінкою, високим рівнем схильності до алкоголізації, наркотизації та бродяжництва, досить часто пропускають шкільні заняття без поважних причин та мають низьку успішність. Такі діти досить часто вступають в конфлікти та бійки з однолітками, виявляють підвищену агресивність та жорстокість до оточуючих. Досить часто їх зовнішній вигляд є неохайним, одяг не відповідає сезонній порі року, через неналежне харчування їм притаманна надмірна худорба.

В значній кількості випадків наслідками домашнього насильства в сім'ї стають психоневрологічні розлади в дітей: безсоння, енурези та енкопрези (недержання калу), нервові тики тощо, а також тілесні захворювання як відповідь на стрес (серцево-судинні розлади, порушення травлення, астма, алергії та захворювання шкіри). Ознаками вчиненого над дитиною насильства та неналежного догляду можуть бути також недостатня вага; затримки у розвитку, ссання пальців, нав'язливі розгойдування; недотримання правил особистої гігієни; одяг, що не відповідає погодним умовам та віку дитини; часті звернення до медичних закладів, зростаюча кількість ушкоджень; відсутність необхідного лікування; невідповідність отриманих ушкоджень поясненням, що їх дає дитина або її батьки чи піклувальники.

Таким чином, будь-який примусовий вплив на дитину призводить до найрізноманітніших наслідків, які негативно впливають на її фізіологічний розвиток та формування як особистості, а також знищують орієнтацію на адекватне світосприйняття та здоровий спосіб життя.

Література:

1. Асанова Н. К. Руководство по предупреждению насилия над детьми : Учебное пособие для психологов, детских психиатров, психотерапевтов, студентов пед. вузов. Москва, 1997. 512 с.

2. Блага А. Б. Насильство в сім'ї (кримінологічний аналіз і запобігання) : Монографія. Харків, 2014. 360 с.

3. Данільченко І. Р. Насильство – джерело девіантної поведінки підлітків. http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/13267/%D0%94%D0%B0%D0f?sequence=1&isAllowed=y

4. Малиновська Т. М. До проблеми захисту дітей, що потерпіли від домашнього насильства. http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10355/Do%20problemy_Malynovska_2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y

5. Самченко М. Ю. Кримінологічна характеристика та попередження сімейного насильства щодо неповнолітніх : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2011. 216 с.

Bohdan BURCHAK
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Iryna NIKITINA,
senior lecturer of Social Sciences and Humanities Department

BASIC PRINCIPLES OF PREVENTING AND COMBATING DOMESTIC VIOLENCE

This problem has not escaped Ukraine either. Our country, like most countries in the world, is experiencing negative social processes, which are accompanied by significant crisis changes in society. One such phenomenon is violence.

Violence is one of the most common forms of human rights violations. As a rule, women, children and the elderly suffer the most from violence. The most common and complex is domestic violence. Domestic violence is widespread in many countries, although it has made positive progress in legislation, policy and practice.

Statistics released during the voting in accordance with the legislation of Ukraine «On Prevention and Counteraction to Domestic Violence», more than 3 million children in Ukraine are victims of domestic violence. Almost 70% of women have experienced various forms of intimidation and humiliation. Every year, there are about 1,500 women in this statistic, and this trend is increasing. Domestic violence in Ukraine is the cause of 100,000 days of hospitalization, 30,000 calls to trauma departments, and 40,000 calls to doctors. At the same time, only 10% of victims seek help. After all, to this day, many consider such a relationship «normal».

Calculations conducted by the Institute of Demography and Social Research for the United Nations Population Fund show that 1.1 million Ukrainian women face physical and sexual aggression in the family each year, and most of them are silent. According to the World Health Organization, 38% of murders of women in the world are the work of their partners. In some countries, this figure is close to 70%. One in four women on the globe suffers from sexual violence throughout her life.

On January 7, 2018, the Law of Ukraine № 2229-VIII «On Prevention and Counteraction to Domestic Violence» entered into force. The law defines the organizational and legal framework for preventing and combating domestic violence, the main directions of state policy in the field of preventing and combating domestic violence, aimed at protecting the rights and interests of victims of such violence.

Social and preventive work with parents on cruelty attitude to children consists of:

– Conduct social and preventive work on violence with parents. Attitudes towards children include: Parental education (rights and needs). Children, rights and responsibilities of parents to children, features of children's development. Family upbringing, child abuse and domestic violence – its essence, consequence, responsibility); the formation of tolerance is an important aspect of education;

– Family skills (communication, decision making, forecasting, self-management). In this work, the implementation of emotional support is provided: encourage, motivate, insist, pay attention to the child's condition and emphasize faith in the existence of family resources and respect for family members.

Serious steps have been taken in the last few years to combat violence. In particular: improvement of national legislation, adoption of national programs and strategies, conducting large-scale studies of the situation on violence, developed and implemented in educational institutions various models of violence prevention and response, manuals, information materials, training of teachers. Methodical instructions, informational and educational materials that were used during the preparation of methodical recommendations are given in the list of used and recommended literature.

Kateryna VORONIK
Donetsk State University of Internal Affair
Scientific supervisor: Olena VOLIK,
lecturer of Foreign Languages Department

BASIC ISSUES FOR PREVENTING AND COMBATING DOMESTIC VIOLENCE

Domestic violence is a problem and a challenge for the world community, and for Ukraine in particular. Domestic violence is one of the most common forms of human rights violations that the state must uphold and protect. This type of illegal behavior is not an exceptional phenomenon unique to a particular state. As a result, the world community has developed and implemented a system of international instruments that set standards for the prevention of domestic violence. Their implementation in the national legislation of specific states is associated with a number of problems that will arise given the traditional approaches to this phenomenon as a variant of social or moral «norm», vagueness of legislative provisions, lack of mechanisms for effective implementation of law enforcement powers in this area.

That combating violence is part of the domestic and foreign policy of the state, for which human rights are among the topmost values. Ukraine should develop

an effective system for responding to cases of domestic violence, including an increase in the number of shelters for victims of such crimes.

For domestic violence is a social principle that the state seeks to form in Ukrainian society. The problem of domestic violence is quite common in Ukraine.

Every appeal is a human life, so it is not just statistics, but also sometimes the life of the whole family. This is a challenge for the whole society. Therefore, our goal is to strengthen the response to this challenge. In addition, the response must be specific and it should start at the level of central and local government and end in each particular family.

Apart from that, named four priorities of the Government for the coming years: prevention of violence; providing victims with services and protection; bringing the offender to justice, it is rather critical to ensure that each case receives due attention from responsible professionals and triggers the development of mechanisms of state-public partnership in joint work to prevent and combat violence.

On Preventing and Combating Domestic Violence. This Law determines organizational and legal principles for preventing and combating domestic violence, main directions in the implementation of the state policy on preventing and combating domestic violence aimed at the protection of rights and interests of persons who suffered from such violence.

Article 4. Basic principles for preventing and combating domestic violence.

1. Activities aimed at preventing and combating domestic violence are based on the following principles:

1) guaranteeing victims security and protection of fundamental human rights and freedoms, including the right to life, liberty and personal integrity, respect for private and family life, a fair trial, legal aid, taking into account the case-law of the European Court of Human Rights;

2) due cognizance to every fact of domestic violence during the implementation of measures to prevent and combat domestic violence;

3) taking into account the disproportionate impact of domestic violence on women and men, children and adults, adherence to the principle of ensuring equal rights and opportunities for women and men in the implementation of measures to prevent and combat domestic violence;

4) acknowledging the public danger of domestic violence and ensuring intolerance to any manifestations of domestic violence;

5) respect, impartial and caring attitude to victims by actors implementing measures to prevent and combat domestic violence, ensuring the priority of rights, legitimate interests and safety of victims in the implementation of measures to prevent and combat domestic violence;

6) confidentiality of information about victims and persons who reported domestic violence;

7) voluntary nature of assistance to victims, save for children and legally incapable people;

8) taking into account the special needs and interests of victims, in particular persons with disabilities, pregnant women, children, legally incapable persons, the elderly;

9) effective cooperation between actors implementing measures to prevent and combat domestic violence and public associations, non-governmental organisations, mass media and other stakeholders.

When the victim is a child, any actions taken in relation to such child must be based on the principles determined by the United Nations Convention on the Rights of the Child, the Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse, the European Convention on the Exercise of Children's Rights and legislative acts of Ukraine in the field of child rights protection.

Measures to prevent and combat domestic violence shall be implemented without discrimination on any grounds.

Different spheres of human existence are also filled with violence: political, economic, spiritual and family life. It is expressed in wars, murders, devaluation of life, the dominance of such phenomena as inhumanity, aggression, cruelty.

The problem of violence in society is further complicated by the fact that a significant proportion of victims of violence – people from disadvantaged backgrounds, young women, «street children», in whose fate few are interested, the elderly. The most common forms of violence in society are violence against minors and domestic violence.

Domestic violence occurs in all sectors of society, regardless of religion, race, sexual orientation, professional or educational level. Those who commit violence try to gain power and control over their loved ones. Domestic violence is dangerous because few people speak and turn to law enforcement for help in solving domestic violence problems. The main victims of domestic violence are women and children, the weakest individuals who cannot protect themselves from many forms of violence against them. Domestic violence has 4 forms of violence: physical, economic, psychological, sexual.

The problem of domestic violence against minors can be solved only in the case of joint work of teachers, parents and all adults who are somehow involved in raising children. The purpose of addressing the consequences of violence is not to replace or eliminate parents who are unable to take responsibility for the upbringing of their children, but to assist the family in restoring or developing the ability to do so. Law enforcement officials, guardianship authorities, representatives of the social and pedagogical communities, and medical and psychological services should be involved in the cessation of violence.

To intensify and effective preventive work to combat domestic violence requires:

– developing and disseminating preventive measures to prevent domestic violence in order to reach all young people;

– training of specialists who work with children and youth on programs related to domestic violence;

– strengthening the protection and support of children who have witnessed or been victims of violence;

– study of the scale of domestic violence;

– strengthening knowledge about effective means of preventing domestic violence.

Ольга ГОНЧАРЕНКО
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ПРОБЛЕМА СТАВЛЕННЯ ДО НАСИЛЬСТВА У ФІЛОСОФІЇ

У переважній більшості філософських моральних повчань насильство вважається злом, категорична заборона на насильство позначає в багатьох з них межу, що відділяє моральність від аморальності. Разом з тим суспільна свідомість, в тому числі етика, допускає ситуації морально виправданого насильства.

Проблема ставлення до насильства є предметом наукових і громадських дискусій, залишається відкритою для протилежних етичних суджень у тій частині, в якій мова йде про можливість морально виправданих відступів від категоричної заборони на насильство. Вважається, що насильство виправдане, принаймні, у двох випадках, тоді, коли воно: а) запобігає іншому насильству, є насильством у відповідь; б) здійснюється на благо тих, хто піддається насильству.

Розглянемо основні заперечення проти цих аргументів.

З приводу першого з них слід сказати таке. У відповідь насильство могло би бути виправдане як менше зло, але воно таким не є. Для того, щоб подолати насильство насильством, це друге насильство має бути більшим від першого. Тим самим зло насильства не зменшується, а збільшується. Історія знарядь насильства – перш за все озброєнь – доводить істинність цього твердження. Їх вдосконалення, яке досягло в даний час сили тотального руйнування, здійснювалося в рамках логіки подолання насильства насильством і виправдовувалося такою логікою. Крім того, хибність цього аргументу полягає в тому, що протидія насильству мислиться як випереджаюче насильство. Насправді воно таким не є. До тих пір, поки насильство не скоєно, ми ніколи не можемо з безумовною достовірністю стверджувати, що воно буде здійснено. Навіть тоді, коли ми вбиваємо злочинця, який вже заніс ніж над головою дитини, це вбивство не можна

назвати випереджувальним, тому що не можна повністю виключати того, що злочинець в останню мить може передумати або в силу інших причин відмовитися від свого наміру. Поки насильство не скоєно, то в кращому випадку можна говорити, що запобігають можливому, ймовірному насильству. Після того, як насильство скоєно, насильство у відповідь ніяк не може вважатися попередженням щодо насильства, а навпаки, є його примноженням.

Другий аргумент також є принципово вразливим. Питання про те, що є моральне благо, є невідчужуваною компетенцією тієї особистості або групи людей, про благо яких йдеться. Одна з найважливіших моральних істин свідчить, що не можна зовнішнім образом зробити щасливою людину. Приймати моральні рішення за іншого неможливо. Тому не має сенсу в рамках морально зрілих відносин говорити про насильство на благо іншого. Передбачається, що про це можна вести мову стосовно відносин патерналізму, в рамках яких одні люди (діти, молодші, юні покоління) через незрілість волі перебувають під опікою інших. Однак патерналізм є етично вивіреним в тій мірі, в якій опікувана (дитяча) воля оберігається, виховується, загартовується, цілеспрямовано підводиться до здатності обходитися без опіки. В іншому випадку патерналізм мало відрізняється від турботи про домашніх тварин. У тих випадках, коли «старшими» приймаються етично значимі рішення як би від імені «молодших», насправді перші нав'язують другим власні уявлення про благо. Молодші (діти, юні покоління), стаючи дорослими, починають думати по-своєму, висловлюють свої, як правило, інші ціннісні переваги; це до такої міри вірно, що власний моральний погляд на світ, як і здатність самостійно приймати відповідальні рішення, є вирішальною ознакою дорослості, зрілості.

Обидва розглянутих аргументи мають між собою щось спільне: в них насильство розглядається як вимушений засіб і виправдовується метою, майбутнім благом. Однак в даному випадку формула «мета виправдовує засоби» не діє, так як засіб (насильство) не веде до мети, якщо під метою розуміти суспільство без насильства.

Формула «мета виправдовує засоби» передбачає, що засоби автономні по відношенню до мети, і одні і ті ж засоби можуть застосовуватися для різних цілей (отрутою можна вбити людину і нею ж можна скористатися в лікувальних цілях). Крім того, засоби і цілі розведені в часі, перші передують другим і можуть бути виправдані як тимчасові труднощі шляху, які перекриваються вигодою кінцевого результату (наприклад, незручності, пов'язані з ремонтом квартири, знімаються і виправдовуються тим, що після цього квартира стає більш комфортабельною, чим раніше).

У логіці предметної діяльності мета дійсно виправдовує засоби в тих випадках, коли благо конкретної мети недосяжно інакше, як за посередництвом зла конкретних засобів і коли перше набагато перевищує

друге. Однак такий спосіб міркування непридатний в моралі. Якби мораль була такою ж метою, як інші, то, мабуть, вона б цілком могла виправдати будь-які, у тому числі аморальні, засоби, які ведуть до неї. Мораль такою метою не є. Якщо її і можна вважати метою, то метою особливого роду – вищою, останньою метою, метою цілей. Вона є метою як цінності, якоюсь ідеальною точкою відліку всіх інших цілей, умови їх можливості.

Найважливіша ознака моралі як вищої мети полягає в тому, що вона має самоцінне значення і ніколи не може бути перетворена в засіб. По відношенню до моралі втрачає значення саме відмінність мети і засобів. У перспективі моралі всі інші цілі є не більше ніж засоби. Якщо вже застосовувати до моралі ці терміни, то слід було б говорити не про те, що мета виправдовує засоби, а про те, що мета присутня в засобах, в даному разі сама є засобом. Єдність цілей і засобів – така морально-гуманістична формула їх співвідношення.

Отже, насильство не може отримати моральної санкції навіть як виняток. Немає таких ситуацій і аргументів, які дозволяли б вважати насильство благом.

Ольга ДАВИДОВА
Державний науково-дослідний інститут
Міністерства внутрішніх справ України

ДИСФУНКЦІЙНІСТЬ СІМ'Ї ЯК ПЕРЕДУМОВА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Проблема забезпечення найкращих інтересів дитини лежить у площині права, психології, педагогіки, філософії, моралі. Коли діти вступають у контакт із законом як потерпілі, свідки, позивачі, важливо, щоби вони мали справу із системою, яка розуміє та поважає їхні права. Одним із важливих завдань у сфері реформування системи юстиції щодо дітей є реалізація завдань правосуддя, дружнього до дитини, приведення його положень до міжнародних стандартів [1].

Провідним чинником виховання молоді є вплив сім'ї як соціального інституту. Разом із тим, чим далі, тим активніше ведеться дискурс про кризу сім'ї як такої. Та попри те, що змінюються її форми, структура сімейних відносин, сім'я не втрачає своєї цінності. За останні 20 – 25 років соціологічних досліджень цінність сім'ї в уявленнях українців не зменшилася [8]. Родина залишається важливим для людини простором, де вона віднаходить щастя, емоційний комфорт, простором турботи і піклування.

Вивчення психологічних механізмів впливу батьків на особистість дитини у роботах вітчизняних та зарубіжних психологів М. Боришевського, Г. Варги, Е. Ейдеміллера, В. Юстицькиса, О. Захарова, А. Лічко, О. Насонової, А. Співаковської, В. Століна, О. Шарган, А. Болдуін, С. Броді, В. Сатір,

Д. Джексон, Р. Бендлер, Дж. Гріндер, Дж. Уотсон, Дж. Вікленд, Дж. Левінгер, Ж. Бенвеню та ін. обґрунтовано демонструє залежність розвитку особистості дитини від стилю виховання в сім'ї, типів батьківського ставлення до дитини, особливостей родинного спілкування, характеру подружніх стосунків, особистісних якостей батьків.

Сім'я задовольняє низку психологічних потреб особистості, серед яких прагнення моральної підтримки, безпеки, захищеності від зазіхань, емоційного комфорту, визнання та прийняття з боку значущих людей. Зазвичай родину об'єднують позитивні почуття любові, які визначають характер взаємин членів сім'ї. Ці почуття та взаємини сприятливо впливають на дитину, яка сприймає рідних як захисників, порадників, старших друзів.

У протилежному випадку домінування негативних почуттів, як наголошує науковиця О. Столярчук, родина стає джерелом травматизації дитини [7, с. 85]. Жорстоке поводження з дитиною охоплює будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства, зокрема домашнього насильства [6]. На жаль, для багатьох дітей, які стають жертвами жорстокості власних батьків та піклувальників, родинний спокій є нездійсненною мрією.

Згідно з результатами опитування, проведеного дослідницею К. Мураненко [4, с. 110], понад половина дітей в сучасній Україні зростає у дисфункційних сім'ях (неспроможних забезпечувати їх матеріально та соціалізаційно, неадаптованих до умов проживання, незацікавлених в успішному навчанні своїх дітей). При цьому стосунки в кожній третій родині (37,7%) оцінюються дітьми як негативні, а для значної кількості з них (41,9%) батьки не є найбільш авторитетними людьми. Лише у 62,3% опитаних респондентів відносини у родині дружні, а загальна кількість негативних стосунків (нерівноправних – 13,0%, ворогуючих – 5,2%, байдужих – 4,5%, інше – 5,2%) складає 37,7%, тобто у кожній третій родині, що свідчить про наявність підґрунтя для сімейної занедбаності та бездоглядності.

Як бачимо, зведення розуміння гармонійності сім'ї лише до належного виконання нею соціальних обов'язків нівелює психологічний зміст сімейних стосунків. Доволі поширеним, традиційним, а часто і помилковим за змістом є поділ сімей на благополучні та неблагополучні. Благополучною вважається сім'я з високим рівнем внутрішньої сімейної моральності, духовності, координації та кооперації, взаємної підтримки та взаємодопомоги, раціональними способами вирішення сімейних проблем [2]. До неблагополучних відносять сім'ї, які через об'єктивні або суб'єктивні причини втратили свої виховні можливості, внаслідок чого виникають несприятливі умови для виховання дитини. Поняття «неблагополучна сім'я», «деструктивна сім'я», «дисфункційна сім'я», «сім'я з групи ризику», «проблемна сім'я» іноді вживаються як синоніми.

Ми дотримуємося думки, що дисфункційна сім'я у широкому сенсі детермінує дезадаптивну, девіантну поведінку одного або декількох своїх членів [3, с. 97] Вчені М. Мушкевич, Р. Федоренко, Л. Магдисюк та Т. Дучимінська дисфункційною вважають сім'ю, яка має зокрема неузгодженість лідерства і влади, функційно-рольової поведінки, невідповідність сімейних цінностей, установок та сімейних сценаріїв, деструктивні форми поведінки при вирішенні конфліктних ситуацій, емоційну відчуженість, байдужість і холодність у взаєминах, маніпулятивну поведінку, конфліктність у взаєминах, жорсткість, ригідність сімейних та індивідуальних меж, характерологічну невідповідність подружжя, несприятливий психологічний клімат, незадоволеність шлюбом [5, с. 155].

У дисфункційних сім'ях особистісні якості дитини зазнають негативних змін, діти є менш психологічно захищеними від травматичних ситуацій, ба більше, батьки в таких родинах набагато частіше намагаються применшити або приховати травматичний досвід своєї дитини.

Професорка Н. Максимова називає такі різновиди дисфункційної сім'ї:

– проблемна;

– соціально (зовні) благополучна;

– соціально неблагополучна сім'я, в якій наявні ознаки соціального неблагополуччя: відкриті конфлікти між членами родини, насильство (психологічне, економічне, фізичне, сексуальне), нехтування дитиною, асоціальна поведінка тощо;

– соціально неспроможна [3, с. 100].

Безперечно, кожна сім'я потребує індивідуального підходу відповідно до причин та наслідків її дисфункцій. Соціальне втручання та супровід спрямовані на соціально неблагополучні та соціально неспроможні сім'ї. Консультування проблемних і соціально благополучних сімей належить до сфери компетенції психолога. Однак вважаємо за необхідне наголосити на тому, що за відсутності своєчасної фахової підтримки дисфункційна сім'я переходить до групи ризику вчинення насильства в сім'ї, зокрема психологічного та/або формування девіантної поведінки дитини.

У нашому дослідженні окреслена проблема розглядається в контексті соціально-профілактичного підходу, в основу якого покладено своєчасне виявлення, усунення і нейтралізацію причин і умов виникнення дисфункцій сім'ї, а також соціально-педагогічного – психологічна освіта батьків, психологічна корекція сімейних, зокрема батьківсько-дитячих стосунків, соціально-педагогічний супровід сім'ї, що знаходиться в зоні ризику, відновлення та реінтеграція дітей-жертв.

Література:

1. Аналіз міжнародного досвіду щодо роботи з дітьми, які на момент вчинення суспільно небезпечного діяння не досягли віку, з якого настає

кримінальна відповідальність / П. Пархоменко. https://www.unicef.org/ukraine/documents/work-children-under-age-criminal-responsibility

2. Дети группы риска в общеобразовательной школе / под ред. С. В. Титовой. Москва, 2008. 240 с.

3. Максимова Н. Ю. Сімейне консультування : Навчальний посібник. Київ, 2011. 304 с.

4. Мураненко К. Ю. Юридико-психологічні засади профілактики адміністративних правопорушень, вчинюваних неповнолітніми дітьми : Дис. … канд. психол. наук : 19.00.06. Київ, 2020. 229 с.

5. Мушкевич М. І., Федоренко Р. П., Магдисюк Л. І., Дучимінська Т. І. Психологія молодої сім'ї : Монографія. Луцьк, 2018. 235 с.

6. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text

7. Психологія сучасної сім'ї : Навчальний посібник / О. А. Столярчук. Кременчук, 2015. 136 с.

8. Сімейні трансформації: Чому ми не повернемось до ідеалу традиційної родини. https://womo.ua/suchasni-transformatsiyi-rodini-ta-batkivstva-yak-sotsiologiya-peremagaye-mifotvorchist

Марія ДЕГТЯРЬОВА
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Роман МИРОНЮК,
професор кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності,
доктор юридичних наук, професор

АКТУАЛЬНІ ЗАХОДИ ТА ЗАСОБИ ЗАПОБІГАННЮ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

У наш час актуальність питання домашнього насильства є дуже високою. Це питання є дискусійним у всіх країнах світу і постає на досить високому та серйозному рівні. За даними Міністерства соціальної політики України станом на 2020 рік спостерігається зростання звернень щодо домашнього насильства, з них від жінок – 86%, від чоловіків – 12%, від дітей – 2%. Аналізуючи інформацію зазначену вище, визначимо, що домашньому насильству підлягають всі вікові категорії суспільства, а також незалежно від статі. Проблемою в цьому питанні є те, що дослідженнями було виявлене наступне: 22% жінок вважають, що в деяких випадках вони заслуговують таке відношення та зазнають більш жорстоких форм насильства, а менше ніж 20% звертаються до медичних закладів за допомогою. Саме тому в країнах, де

питання гендерної рівності жінок та чоловіків вже не постає як проблема суспільства, мають набагато менші показники домашнього насильства.

Домашнє насильство може бути як психологічним, економічним, так і фізичним, сексуальним та може бути по відношенню стосовно кожного, незалежно від віку, статі, раси тощо. Таке насильство є одним з найпоширеніших видів, що виявляється підрозділами Національної поліції України. Зазвичай домашнє насильство виникає внаслідок матеріальної чи психологічної залежності особи, яка потерпіла від нього до особи, що його вчиняє.

Саме такі заходи мають бути запропоновані задля запобігання домашньому насильству:

1. Вилучення з родини не жертви насильства, а саме кривдника, саме в цьому випадку жертва не буде змушена шукати собі притулок.

2. Більш активне залучення органів Національної поліції України, соціальних служб, педагогів до роз'яснення дітям їх прав, з приводу неможливості здійснення будь-якого насильства щодо них та можливість звернутись до відповідних органів.

3. Врахування міжнародної практики.

Процес запобігання та протидії домашньому насильству в Україні регулюється відповідним законом. Нормативно-правовою базою є Конституція України та міжнародні договори. Основними засадами зазначаються:

– гарантування постраждалим від домашнього насильства безпеки та захисту їх прав;

– належна увага та реагування на кожен факт прояву такого насильства;

– дотримання прав гендерної рівності;

– визнання суспільної небезпечності таких діянь;

– конфіденційність інформації щодо постраждалих від домашнього насильства;

– врахування інтересів особистостей та їх особливих потреб;

– ефективна взаємодія всіх суб'єктів.

Домашнє насильство є проблемою міжнародного рівня, що підлягає постійному контролю та дотриманням законності його суб'єктами. Помітні позитивні тенденції щодо визнання суспільством правил та норм їх поведінки у взаємовідносинах, адже насильство вже не вважається засобом регулярного виховання дітей, способом встановлення власного авторитету, досягання бажаного результату.

Катерина ЖАЛНІНА
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Інна ШИНКАРЕНКО,
доцентка кафедри гуманітарних дисциплін
та психології поліцейської діяльності,
кандидатка психологічних наук, доцентка

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Насиллю у сім'ї підлягають 68% українських жінок (близько 18 мільйонів). Жінки потерпають від домашнього насилля частіше, ніж від пограбувань, згвалтувань та дорожньо-транспортних пригод водночас. Найбільший відсоток жінок, які потрапляють до лікарень з тілесними ушкодженнями, є жертвами домашнього насильства. Однією з форм домашнього насильства є психологічне насилля. Психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи [1].

Зазвичай випадки прояву домашнього насильства в сім'ях просто замовчуються як «незручна» для обговорення тема. Звичка «не виносити сміття з хати» – одна зі складових нашого менталітету. Домашнє насильство в суспільстві вважається досить істотною проблемою, адже в родинах потерпають не тільки жінка або чоловік, найбільше від домашнього насильства страждають діти. Так, руйнівним наслідком впливу домашнього насильства на дитячий організм є посттравматичний стрес та конфлікт лояльності. Їх симптоми вивчають О. Пауль і С. Годрон [2]. Конфлікт лояльності обумовлений негативною атмосферою в сім'ї, родині. Нерідко дитина постає перед вибором між двома важливими для неї дорослими під час домашнього насильства, сварок чи в період розлучення. Дитина має здійснити складний життєвий вибір: з ким залишитися жити після розлучення батьків. Через невміння конструктивно вирішувати конфліктні ситуації, неготовність батьків контролювати агресивні почуття, емоції, тягар конфлікту лояльності лягає на тендітні плечі дитини. Постійна атмосфера напруженості між батьками призводить до появи у дитини дратівливості, агресивності, а також до заниженої самооцінки, втрати чуйності та здатності співчувати іншим людям, а фізичні покарання призводять до формування ворожого ставлення до батьків. Відомо, що діти, які зростають в умовах жорстокості, часто виявляються не здатними чинити опір, кликати на допомогу, коли опиняються

в ролі жертви, переносячи на ситуацію мотив підпорядкування насильству, що сформувався в сім'ї.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що насильство – це не завжди заподіяння фізичної шкоди людині, насильство може бути і емоційним, і соціальним, так само в формі тероризму щодо своїх домочадців. Насильство з точки зору психології та педагогіки завжди супроводжується негативними переживаннями, стресовими ситуаціями, депресивними станами об'єкта насильства: біль, шок, запеклість, озлобленість, страх, ненависть, безліч інших негативних емоцій, що призводить до саморуйнівної поведінки, а також завдає значної шкоди особистісному і соціальному розвитку, який не дозволить повною мірою ефективно адаптуватися до суспільства і в цілому призведе до порушення процесу соціалізації.

Література:

1. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї». http://www.zakon.rada.gov.ua/go/2789-14

2. Пауль О., Годрон С. Симптоми посттравматичного стресу у дітей, які зазнали домашнього насильства: роль конфліктів лояльності. *Канадський журнал поведінкових наук*. 2017. № 49 (1). С. 32–40.

3. Шаповал І. Г. Насильство в сім'ї як суспільне явище. http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/4/116.pdf

Світлана ЖОЛОБ
Національна академія внутрішніх справ
Науковий керівник: Наталія ФЕДОРОВСЬКА,
старша наукова співробітниця наукової лабораторії
з проблем превентивної діяльності та запобігання корупції

ДИТИНА-КРИВДНИК: ПОНЯТТЯ ТА ЙОГО ЗМІСТ

Насильство у сім'ї є однією із найпоширеніших негативних ознак, що може характеризувати українську родину, де через різноманітні соціальні, економічні, психологічні причини, соціально-побутову невлаштованість, безробіття, алкоголізм та наркоманію може страждати хоча б один її член, що і провокує виникнення сімейного неблагополуччя. Також від насильства можуть потерпати і всі члени родини, але найчастіше воно торкається слабких, нездатних захистити себе і залежних членів сім'ї.

Щоб краще зрозуміти природу насильства, варто розглянути, хто такий кривдник. Не існує єдиної формули, яка б розраховувала портрет людини, яка вчиняє чи страждає від насильства. Але є певні тенденції, особливо якщо ми говоримо про насильство, яке відбувається циклічно та має хронічний характер. Існує припущення, що в кожній жертві живе насильник, а кожен

насильник має характеристики жертви. Насильником (кривдником) здебільшого стає людина, яка сама переживала насильство, має «занижену» самооцінку, прагнення контролю, домінування (ставить свої цінності, упередження вище за інші та нав'язує їх), не в змозі висловити свої потреби та зрозуміти потреби іншого. В більшості випадків кривдником стає доросла людина, проте є і такі випадки, коли кривдним є дитина.

Сьогодні тема кривдника саме у ролі дитини не є досить поширеною, тільки зараз починають розкриватись проблеми, пов'язані з цією темою.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»:

– дитина-кривдник – це особа, яка не досягла 18 років та вчинила домашнє насильство у будь-якій формі;

– домашнє насильство – це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [3].

Встановлення змісту поняття «дитина-кривдник» необхідне для:

– характеристики окремих повноважень органів опіки і піклування у сфері запобігання та протидії домашньому насильству за участі дитини-кривдника (наприклад, таких: захист прав та інтересів дитини-кривдника, у тому числі шляхом звернення до суду, представництва прав та інтересів дитини в суді при розгляді питань, пов'язаних із здійсненням актів домашнього насильства, зокрема про видачу обмежувального припису (п. 1 ч. 1 ст. 9 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»); безпосереднє надання допомоги та захисту дітям-кривдникам, які мають статус дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (п. 2 ч. 1 ст. 9 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»); надання згоди на отримання соціальних послуг дитиною-кривдником, якщо батьки, інші законні представники дитини є кривдниками або ухиляються від захисту прав та інтересів дитини (п. 5 ч. 1 ст. 9 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»);

– характеристики окремих повноважень служб у справах дітей у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дітей (наприклад, таких: розроблення та виконання заходів із захисту прав і законних інтересів дитини-кривдника (п. 2 ч. 2 ст. 9 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»); інформування дитини-кривдника, її батьків, інших законних представників про права дитини, заходи та послуги, якими вони можуть скористатися (п. 5 ч. 2 ст. 9 Закону України «Про запобігання та

протидію домашньому насильству»); порушення перед органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування питання про притягнення до відповідальності згідно із законом посадових осіб у разі невиконання або неналежного виконання ними обов'язків під час виявлення фактів домашнього насильства, роботи з дитиною-кривдником (п. 8 ч. 2 ст. 9 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»);

– характеристики особливостей виконання програм стосовно дітей-кривдників (ч. 3, 4 ст. 28 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству») та покладення на дитину-кривдника обов'язку пройти пробаційну програму відповідно до п. 4 ч. 3 ст. 76 Кримінального кодексу України – у випадку звільнення від відбування покарання з випробуванням (ч. 3, 4 ст. 28 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству») [2, с. 15–16].

Типи домашнього насильства за участю дитини-кривдника:

– між батьками і неповнолітніми дітьми (насильницьке ставлення до батьків може виникнути і в сім'ях, де діти зростають в атмосфері уседозволеності);

– між дітьми в одній родині (така поведінка, як правило, виникає на фоні насильницьких стосунків між дорослими членами родини і може мати різноманітний характер – старші діти можуть скоювати насильство над молодшими, брати над сестрами, діти можуть об'єднуватися для насильства над кимось одним із дітей);

– насильство між іншими членами сім'ї: між онуками та дідусем або бабусею.

Насильство за участю дитини є досить делікатною темою, оскільки домашнє насильство переважно відбувається відносно слабших або тих, які обмежені в певних можливостях. Тому для запобігання і протидії насильству за участі дітей є спеціалізовані державні органи. До таких належать: органи опіки та піклування, служби у справах дітей та інші.

Юридичні та фізичні особи, яким стало відомо про дитину-кривдника, зобов'язані після вирішення питання про надання у разі потреби екстреної медичної допомоги і невідкладного звернення до органів Національної поліції повідомити протягом доби про таку дитину службу у справах дітей за місцем виявлення дитини. Під час розгляду заяви, повідомлення про вчинення дитиною домашнього насильства береться до уваги вік дитини та вчинене діяння.

Інспектори ювенальної превенції застосовують запобіжний захід до дитини-кривдника у вигляді заведення обліково-профілактичної справи та взяття на профілактичний облік із занесенням до єдиної інформаційної системи МВС. У разі зміни дитиною-кривдником, яка перебуває на профілактичному обліку, місця фактичного проживання поліцейський ювенальної превенції обов'язково повідомляє про це орган поліції, на

території обслуговування якого проживатиме дитина та надсилається ОПС для подальшого здійснення заходів індивідуальної профілактики [1].

Дитина у віці старше 11 років може бути визнана кривдником судом або згідно з рішенням органу опіки та піклування у разі, коли нею вчинено діяння, які за ознаками належать до домашнього насильства, але не є кримінальним або адміністративним правопорушенням. Таке рішення органу опіки та піклування може бути оскаржено в судовому порядку.

З метою запобігання повторному вчиненню домашнього насильства, розроблення та виконання заходів із захисту прав та законних інтересів дитини-кривдника та забезпечення виконання нею програми для дитини-кривдника орган опіки та піклування може ухвалити рішення про тимчасове влаштування такої дитини у сім'ю патронатного вихователя, до родичів або у виняткових випадках до притулку для дітей, служб у справах дітей, центру соціально-психологічної реабілітації або центру соціальної підтримки дітей та сімей, у яких створено належні умови для проживання, виховання, навчання та реабілітації дитини відповідно до її потреб.

Програма для дитини-кривдника – це комплекс заходів, визначених на основі результатів оцінки рівня безпеки дитини і спрямованих на формування в неї психологічної моделі ненасильницької поведінки у приватних стосунках, усвідомлення наслідків своїх вчинків, у тому числі у ставленні до інших дітей. Діти віком від 11 до 16 років проходять таку програму за рішенням органу опіки та піклування або за власним бажанням, або за бажанням батьків, інших законних представників у закладах освіти за місцем навчання або в загальних чи спеціалізованих службах підтримки постраждалих осіб. У разі притягнення дитини-кривдника до кримінальної відповідальності судом може бути покладено обов'язок пройти пробаційну програму відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 76 Кримінального кодексу України.

Реалізація прав дітьми-кривдниками забезпечується суб'єктами з урахуванням найкращих інтересів дитини, її віку, статі, стану здоров'я, інтелектуального та фізичного розвитку.

Література:

1. Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: затверджена наказом МВС України від 19.12.2017 № 1044. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show

2. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» / кол. авт.; за заг. ред. К. Б. Левченко, К. В. Павліченко, В. В. Чернєя. Київ, 2020. 396 с.

3. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19

Радмила ЗАДОРОЖНЯ
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Елеонора СКИБА,
професорка кафедри гуманітарних дисциплін
та психології поліцейської діяльності,
докторка філософських наук, професорка

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

На сьогодні тема протидії та запобігання домашньому насильству дуже актуальна, тому що велика кількість жінок та дітей страждають від цього. Більшість страждає від насильства або жорстокого поводження ще у дитинстві. Цю проблему часто замовчують, боячись повторного насилля. Деякі особи, які піддаються насильству, бояться про це розповісти та вважають, що їм не нададуть допомоги. Мовчать, так би мовити боячись «виносити сміття з хати». Але про це неможна мовчати, кожний такий випадок несе за собою психологічну травму, яка має вплив на все подальше життя. Не кожний фахівець, психолог зможе надати допомогу таким особам, особливо дітям, які тільки починають знайомитись з життям, починають формувати своє світосприйняття, конструювати свою особистість.

З'ясуємо детальніше, що собою представляє домашнє насильство та які його прояви. Отже, домашнє насильство – це навмисне застосування різних форм фізичного, сексуального, психологічного та економічного насильства одним членом сім'ї стосовно іншого, результатом якого є тілесні ушкодження, емоційна травма, відхилення розвитку. Усі види насилля тісно пов'язані між собою. Якщо у сім'ї агресор чинить фізичні види насильства, це, безумовно, завдає не тільки фізичний біль, але й моральну травму. Економічне насильство проявляється у маніпулюванні та контролі. Проявами сексуального насильства є фізичні травми. Кривдник може застосовувати не тільки один вид насильства, часто особи можуть страждати одночасно від різних його проявів [2].

В більшості випадків жертвами домашнього насилля стають жінки, саме вони відчувають на собі найбільш серйозні форми насильства. Під час вагітності жінка піддається більш високому ризику жорстокої поведінки, що може спричинити негативні наслідки для здоров'я матері та плоду. Домашнє насильство зазвичай супроводжується зловживанням алкоголю. Особи, які зловживають алкоголем, частіше вчиняють насильство, ніж ті особи, які не зловживають.

У наш час насильство переслідується як вітчизняними законами, так і забороняється міжнародними конвенціями. В серпні 2014 року увійшла в силу Конвенція Ради Європи про запобігання та боротьбу з насильством.

Важливо виховувати нову свідомість: якщо хтось постраждав від домашнього насильства чи став свідком, він має не мовчати. Такі особи мають право на допомогу, підтримку та захист. Одним із дієвих інструментів запобігання насильству є інформованість населення. Люди мають знати, куди можна звернутися за допомогою, якщо постраждали від домашнього насильства. Треба знати, що держава розробила допомогу через правоохоронні органи, куди можна звернутися за телефоном 102. Або це можуть бути територіальні центри соціального обслуговування населення. Там працюють спеціалісти, які допоможуть розібратися з ситуацією та за потреби направити у потрібний заклад. До медичних закладів можна звернутися для зняття побоїв. Релігійні організації також можуть бути в нагоді. До них також можна звернутися, щоб вас вислухали, надали пораду та направили на шлях вирішення проблеми [1].

Дослідимо дії поліції: за викликом на місце події виїжджає наряд, поліцейські припиняють насильство та проводять роз'яснювальну розмову з кривдником, за потреби викликають швидку для надання першої допомоги. Поліцейські консультують постраждалу особу про її права та приймають від неї заяву, якщо домашнє насильство підтвердилось, вони збирають адміністративні матеріали на кривдника та можуть винести терміновий заборонений припис. Також поліцейські можуть взяти кривдника на профілактичний облік для контролю його поведінки та дотримання обмежень. Можна надати наступні поради: намагайтеся фіксувати прояви насильства, наявність доказів – це важливе підґрунтя, щоб притягти кривдника до відповідальності. Фіксуванням проявів насильства, важливими юридичними фактами є збереження повідомлень, запис телефонних розмов з погрозами, фото тілесних ушкоджень.

Отже, можемо зробити висновок, що домашнє насильство дуже розповсюджене у наш час, від нього страждають не тільки жінки, але і діти. Одним із дієвих факторів запобігання домашньому насильству є високий рівень свідомості суспільства. Обов'язково у разі виникнення такої ситуації потрібно не мовчати, а одразу звертатися за допомогою. Не існує виправдання домашньому насиллю. За жодних обставин жінки та діти не можуть бути винними у тому, що стали жертвами домашнього насилля, уся вина лежить на кривднику, який його скоїв.

Література:

1. Попередження домашнього насильства : Навчальний посібник для консультантів «гарячих» ліній. За редакцією К. Б. Левченко, В. Г. Панок. 2016. 92 с.

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017.

Viktoria IVANOVA
Donetsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Olena VOLIK,
lecturer of Foreign Languages Department

MAIN ACTIVITIES TO LIMIT DOMESTIC VIOLENCE IN UKRAINE

Today the problem of domestic violence is one of the most widespread manifestations of gender discrimination. According to the Ministry of Social Policy of Ukraine, every fifth woman faces some form of violence. It should be noted that men also suffer from this phenomenon, but the most affected group is women, who account for 90% of the total number of victims. Especially the spread of this phenomenon has become noticeable in the conditions of the introduction of quarantine measures that have significantly changed the habitual way of life of hundreds of thousands of Ukrainians. Therefore, the relevance of this issue is due to the realities of our time and consists in highlighting the main ways of counteracting the spread of domestic violence and determining their effectiveness.

Reacting to the increase of this negative phenomenon and implementing its internal political activity in the direction of improving public life, the state added to the legislative framework the law «On amendments to the Criminal and Criminal Procedure Codes of Ukraine in order to implement the provisions of the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence», which entered into force on 11 January 2019. According to it, criminal liability for domestic violence is stipulated (previously there was only administrative liability). It should also be noted about such innovations as the addition of a new section to the Criminal Code, which is called «Restrictive measures». This section provides for a number of restrictions and prohibitions against perpetrators of domestic violence. Among the main ones are the following: prohibition of cohabitation with the person who suffered from domestic violence; restriction of communication with the child; referral to a batterers' program or probation program.

Another response measure worth mentioning is the creation of special mobile units within the National Police called «Polina», which are designed to respond exclusively to calls about domestic violence. These units are specially trained to counter and respond to incidents of domestic violence. Now there are 54 of them, but not only they are involved in responding to such calls, but also patrol officers, district police officers, juvenile police, investigators, in order to study and implement the best international practices.

An important step towards the implementation of programmes for the protection of victims of domestic violence is the approval of the allocation of a subvention of UAH 274 million from the state budget, which will be aimed at creating a network of specialized support services for persons who are victims of

domestic violence. It is planned to create 28 shelters, 39 day care centres, 58 counselling services and 40 mobile brigades to support victims.

Based on all of the above, we can conclude that the introduction of state programs and activities to combat the increase in domestic violence and the creation of conditions for victims of such crimes are quite positive. Such manifestations of internal political activity of the state are an indicator not only of the definition at the legislative level of the existence of the problem of domestic violence, but the real implementation of measures to prevent it. In general, we can say that Ukraine is moving towards improving the quality and optimization of public life. However, the scale of this phenomenon is still very significant and requires significant time to reduce it.

Анна ІЩЕНКО
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Олександра КОГУТ,
доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
кандидатка психологічних наук

ДОПОМОГА ЛЮДИНІ, ЩО ПОТЕРПАЄ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Однією із актуальних проблем сучасного суспільства є насильство. За статистикою найчастіше жертвами насильства є мало захищені та вразливі категорії громадян, серед яких значне місце займають діти та жінки. Домашнє насильство має чотири форми прояву: фізичну, сексуальну, психологічну та економічну. Насильницькі дії можуть спрямовуватися на одну людину або усіх членів родини, проте є випадки, коли насильство здійснюється проти окремих соціальних груп чи у суспільстві загалом. Розглянемо, чи захищена особа, яка потерпає від домашнього насильства, законом в Україні.

Основу національного законодавства з попередження насильства становить Конституція України, передусім статті 3, 21–24, 27–29, 32, 51, 52. Так, ст. 28 Конституції України закріплює право кожної особи на повагу до її гідності та вказує, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню.

В Україні значну проблему становить домашнє насильство. Домашнє насильство – протиправні дія або бездіяльність (а також погрози їх вчинення) у формі фізичного, сексуального, психологічного, економічного насильства, що вчиняються у визначеному колі осіб, незалежно від місця їх проживання [1].

На пленарному засіданні 7 грудня 2017 року парламент ухвалив закон № 5294 «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [2], який визначає організаційно-правові засади, основні напрями реалізації державної

політики в цій сфері, спрямовані на захист прав та інтересів потерпілих. Закон тлумачить такі поняття:

Фізичне насильство – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

Сексуальне насильство – це будь-які дії сексуального характеру, вчинені щодо повнолітнього чи дитини без її згоди, примушування до сексуальних актів з третьою особою та інші правопорушення щодо статевої свободи.

Психологічне насильство – це словесні образи, погрози, переслідування, залякування та інші дії, які обмежують волю людини, побоювання людини за свою безпеку чи безпеку інших, які пошкодили психічне здоров'я чи призвели до емоційної невпевненості, нездатності захистити себе.

Під поняттям «економічне насильство» розуміють умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, навчатися, примушування до праці тощо.

Закон також передбачає створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства, створення програм для постраждалих і їхніх кривдників. Упродовж 2020 року до територіальних органів поліції надійшло 211 362 заяви і повідомлення про вчинені правопорушення та інші події, пов'язані з насильством у сім'ї. Так, 180 921 звернення надійшло від жінок, 27 676 − від чоловіків та 2 756 − від дітей. Статистичні дані свідчать про те, що жінки піддаються насильству частіше, ніж чоловіки.

Повноваженнями поліції щодо протидії домашньому насильству є:

− взяття на профілактичний облік кривдників;

− винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника на підставі оцінки ризиків;

− анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї кривдником;

− інформування відповідних підрозділів, якщо серед постраждалих є дитина;

− прийом заяв про факт домашнього насильства та внесення їх в журнал єдиного обліку заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події;

− здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії [1].

Незважаючи на всі кроки, зроблені урядом та поліцією України для подолання проблеми насильства в сім'ї, ця проблема все ще залишається широко розповсюдженою. Людина, що не є підготовленою до життєвих ситуацій, в яких панує насильство, відчуває себе безпорадною жертвою, вдається до крайнощів у вчинках. Попри значну кількість наукових досліджень психологія жертви є відкритим питанням. Вперше її почали досліджувати криміналісти в аспекті віктимології, яка вивчала жертв злочинної поведінки: Д. Рівман розробив класифікацію особистісних властивостей віктимної схильності, В. Туляков запропонував мотиваційну класифікацію жертв, О. Плотніков описав різновид жертв «винуватих без вини» та тих, які насправді винуваті, але постійно повторюють свої вчинки. Віктимологи виокремлюють жертв вбивств, жертв згвалтування, жертв катувань, жертв шахраїв. Досліджень, що проводяться в некримінальній віктимології сьогодні мало. Визначення поняття жертви уперше поза криміналістичною наукою надає В. Христенко: «Жертва – це людина, яка втратила значимі для неї цінності в результаті впливу на неї іншою людиною, групою людей, певними подіями і обставинами». Тож, допомога людині, що потерпає від домашнього насилля, повинна бути комплексною, здійсненою на основі закону та психологічних знань про глибокі механізми формування поведінки жертви, яка піддається насильству через те, що вона є носієм сімейних деструктивних моделей поведінки.

Література:

1. Запобігання та протидія домашньому насильству : Інформаційні матеріали для фахівців, які працюють з дітьми та молоддю в громадах. Київ, 2018. 32 с.

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству. Закон України від 07.12.2017 №2229-VIII.

Аніта КАЛЮЖНА
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Тамара ШУБЕНОК,
старша викладачка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ

Згідно зі статтею 23 Конституції України [3], кожна людина «має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості». Права і свободи людини є найголовнішим об'єктом соціальної цінності. На державу

покладається обов'язок забезпечити реалізацію цих прав і свобод усіма можливими законними засобами.

На сьогодні до правового регулювання щодо протидії домашньому насильству відносяться такі законодавчі та нормативно-правові акти: Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Указ Президента України від 21 вересня 2020 року №398/2020 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства», Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 року «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі», Конвенція Ради Європи про попередження насильства щодо жінок та домашнього насильства та боротьбу з цими явищами, Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека», Лист МОН від 02.10.2018 №1047 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами». Кожен з них є невід'ємною частиною цілого у протидії з домашнім насильством.

Найвищу силу має Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [1], згідно з яким, домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь. Тобто, домашнє насильство – це вид насильства, який відбувається між певними особами в межах місця проживання. На думку О. Г. Стрельченко і Л. В. Шевченко [6], поняття «домашнє насильство» відрізняється від поняття «насильство в сім'ї» тим, що його зміст охоплює більшу кількість суб'єктів і об'єктів насильства. Також, на думку науковців, дані поняття різняться межами застосування насильства, оскільки насильство в сім'ї обмежується лише сім'єю, а домашнє насильство виходить за межі родини.

Президент України Указом від 21 вересня 2020 року №398/2020 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» [7] наділяє певними повноваженнями Кабінет Міністрів України, Верховну Раду України, обласні, Київську міську державну адміністрацію у взаємодії з органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами, що

здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на місцевому рівні.

За Постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 року «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» [5], Кабінет Міністрів України повинен затвердити Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, що додається відповідно до частини третьої статті 8, частини третьої статті 15 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Міжнародним нормативно-правовим актом є Конвенція Ради Європи про попередження насильства щодо жінок та домашнього насильства та боротьбу з цими явищами, Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» [2]. Конвенція застосовується до всіх видів насильства стосовно жінок, зокрема і домашнього насильства. Також сторони конвенції заохочуються поширювати її застосування на чоловіків, дітей та людей літнього віку, що є жертвами домашнього насильства. Конвенція застосовується в мирний час та в час воєнних конфліктів.

І останнім підзаконним нормативно-правовим актом, що зазначений в нашій роботі, є Лист Міністерства освіти і науки України від 02.10.2018 №1047 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами» [4]. Згідно з ним, розроблені рекомендації мають бути доведені до відома обласних, Київської міської державної адміністрації та використані у закладах освіти, які є суб'єктами взаємодії, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства.

Література:

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text

2. Конвенція Ради Європи про попередження насильства щодо жінок та домашнього насильства та боротьбу з цими явищами, Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека». https://drive.google.com/file/d/1FXVPOYzEHYORzOwAkNcTAF6UkOzq3_hj/view

3. Конституція України.

4. Лист МОН від 02.10.2018 №1047 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами». https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-

viyavlennya-reaguvannya-na-vipadki-domashnogo-nasilstva-i-vzayemodiyi-pedagogichnih-pracivnikiv-iz-inshimi-organami-ta-sluzhbami

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 року «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text

6. Стрельченко О. Г., Шевченко Л. В. Співвідношення понять «домашнє насильство» та «насильство в сім'ї»: порівняльно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2018. Т. 2. Вип. 48. С. 11–14.

7. Указ Президента України від 21 вересня 2020 року №398/2020 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398/2020#top

Andrii KYRYLENKO
Donetsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Olena VOLIK,
lecturer of Foreign Languages Department

SOME WAYS HOW TO PREVENT AND COMBAT DOMESTIC VIOLENCE

Domestic violence – illegal action or inaction (as well as threats to commit them) in the form of physical, sexual, psychological, economic violence committed in a certain circle of persons, regardless of their place of residence.

Organizational and legal principles of prevention and counteraction to domestic violence are defined by the Law of Ukraine «On Prevention and Counteraction to Domestic Violence». This Law also defines the main directions of the realization of state policy in the field of prevention and counteraction to domestic violence, aimed at protecting the rights and interests of victims.

Article 4 of the Law of Ukraine «About prevention and counteraction to domestic violence». Basic principles of prevention and counteraction to domestic violence.

1. Activities aimed at preventing and combating domestic violence are based on the following principles:

1) guaranteeing victims security and protection of fundamental human rights and freedoms, including the right to life, liberty and personal integrity, respect for private and family life, a fair trial, legal aid, taking into account the case-law of the European Court of Human Rights;

2) due cognizance to every fact of domestic violence during the implementation of measures to prevent and combat domestic violence;

3) taking into account the disproportionate impact of domestic violence on women and men, children and adults, adherence to the principle of ensuring equal rights and opportunities for women and men in the implementation of measures to prevent and combat domestic violence;

4) acknowledging the public danger of domestic violence and ensuring intolerance to any manifestations of domestic violence;

5) respect, impartial and caring attitude to victims by actors implementing measures to prevent and combat domestic violence, ensuring the priority of rights, legitimate interests and safety of victims in the implementation of measures to prevent and combat domestic violence;

6) confidentiality of information about victims and persons who reported domestic violence;

7) voluntary nature of assistance to victims, save for children and legally incapable people;

8) taking into account the special needs and interests of victims, in particular persons with disabilities, pregnant women, children, legally incapable persons, the elderly;

9) effective cooperation between actors implementing measures to prevent and combat domestic violence and public associations, non-governmental organizations, mass media and other stakeholders.

2. Where the victim is a child, any actions taken in relation to such child must be based on the principles determined by the United Nations Convention on the Rights of the Child, the Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse, the European Convention on the Exercise of Children's Rights and legislative acts of Ukraine in the field of child rights protection.

3. Measures to prevent and combat domestic violence shall be implemented without discrimination on any grounds.

4. Customs, religious beliefs, denominations, traditions cannot be viewed as justification for any forms of domestic violence provided for by this Law or serve as a ground for releasing the perpetrator from liability.

When Ukraine police officers enter a home, they still are afraid that they will get sued. Even if they've entered an apartment with a full right, because they were saving a victim, very often they still have to pay a lawyer from their pocket to defend themselves. They want more support and confidence from the community to do actions in domestic violence cases. At the same time people should stop thinking that police will come in and stop all of these problems. They are a first intervention; they are a risk assessment.

Anton Yefimov, the first deputy head of the prosecutor's office in Kyiv's Obolon district, explains, «The difficulty with domestic violence cases is that systematicity is not legally defined. To distinguish an administrative from criminal offence, a systematic approach is required, that is, a person guilty of domestic

violence must have already received an administrative charge». Yefimov says that an offender should receive three or more administrative offences before facing criminal charges, even though this is not written in the law. Prosecutors may use other evidence like calls to the police, neighbours' testimony and so on. But in practice a criminal case is opened when the offender has numerous administrative cases.

Сергій КЛИМЕНКО
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Василь ПОЛИВАНЮК,
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ТА ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІД ЧАС ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Щодня тисячі жінок, дітей, літніх людей та інвалідів страждають від домашнього насильства. Аналізуючи статистичні дані, ми можемо зробити невтішний висновок, що це одно з найсерйозніших порушень прав і свобод людини, гідності та честі, гарантованих Конституцією України.

Під домашнім насильством розуміють діяння фізичного, сексуального, психологічного або економічного характеру, що вчиняються в сім'ї. Домашнє насильство може здійснюватися як чоловіком до жінки, так і батьками до дітей. Розрізняють такі види домашнього насильства:

1. Фізичне насильство: застосування до людини фізичної сили, що створює загрозу життю та здоров'ю особи.
2. Психологічне насильство: ображання, приниження, цькування, шантажування, маніпулювання особи, обмеження у контактах з близькими.
3. Сексуальне насильство: примушення до небажаних статевих стосунків.
4. Економічне насильство: позбавлення особи їжі та води, обмеження доступу до житла, заборона працювати.

Закон України «Про запобігання та протидію насильству в сім'ї» [1] став важливим кроком на шляху до покращення ситуації у цій сфері. Згідно із зазначеним законом, до переліку суб'єктів, уповноважених на впровадження низки заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, належать: уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; інші установи та організації, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих.

На нашу думку, найважливішим суб'єктом запобігання та протидії домашньому насильству є уповноважений орган Національної поліції України, оскільки саме працівники Національної поліції України мають права та прямі обов'язки вживати всіх необхідних заходів для запобігання домашньому насильству чи повторенню такого насильства, якщо воно траплялося раніше.

Серед завдань уповноважених підрозділів Національної поліції України в цій сфері виокремлюють:

– виявлення фактів домашнього насильства та оперативне реагування на них;

– отримання та негайний розгляд заяв та повідомлень про домашнє насильство;

– інформування потерпілих про їх права та соціальні пільги, якими вони можуть скористатися у разі потреби;

– винесення термінових заборонних приписів стосовно осіб, що здійснюють домашнє насильство.

Виконуючи повсякденну роботу, працівники Національної поліції у своїй професійній діяльності дотримуються певних засад, інакше кажучи принципів, серед яких розрізняють принципи верховенства права, об'єктивності, гуманізму, доцільності, конкретності. Розглянемо детально кожен з них. Безсумнівно, що верховенство права є найважливішим принципом. Цей принцип полягає в тому, що життя і здоров'я людини, її честь і гідність визначаються найвищою суспільною цінністю. Особливість принципу конкретності полягає в тому, що працівники уповноважених підрозділів поліції зобов'язані вживати чітко обґрунтовані та послідовні дії, спрямовані на запобігання та протидію домашньому насильству. Що ж до принципу доцільності, то слід зазначити, що поліцейським слід вживати таку кількість заходів, які будуть спрямовані на формування негативного ставлення суспільства до домашнього насильства. Наприклад, проведення профілактичних бесід з населенням, яких буде достатньо для досягнення найважливішої мети – зменшення коефіцієнта вчинення домашнього насильства в сім'ях. Характерною ознакою принципу об'єктивності є те, що поліцейські, уповноважені здійснювати дії, направлені на запобігання домашньому насильству, повинні приймати рішення та виконувати ці рішення з урахуванням об'єктивних факторів. Наприклад, одним із подібних факторів є те, що домашнє насильство зазвичай чинять чоловіки над жінками або ж батьки над дітьми. В даному контексті також потрібно пам'ятати, що дані випадки найпоширеніші в повсякденному житті. Однак, трапляються випадки зворотнього зв'язку, а отже, потрібно об'єктивно проводити кваліфікацію дій кожного з учасників насильства, при цьому додержуватись нейтральної поведінки та унеможливлювати солідарність за ознаками статі або інших ознак. Принцип гуманізму містить той факт, що особа, незважаючи на те, чи

це потерпіла від домашнього насильства особа, чи це сам кривдник, її права, свободи та законні інтереси повинні бути головною ідеєю вживаних заходів.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що у своїй професійній діяльності поліцейські, керуючись провідними засадами, здійснюють ряд заходів у сфері запобігання та протидії домашнього насильства, існування якого є суттєвою перешкодою на шляху до розвитку гуманного суспільства.

Література:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України № 2229-VIIIвід 07.12.2017 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19

Руслана КОВАЛЬ
Національна академія внутрішніх справ
Науковий керівник: Наталія ФЕДОРОВСЬКА,
старша наукова співробітниця наукової лабораторії
з проблем превентивної діяльності та запобігання корупції

ПРИЙОМ І РОЗГЛЯД ЗАЯВ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ ПРО ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ

Враховуючи достатньо високу латентність правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, спроби приховати ці факти членами сім'ї, серйозні наслідки несвоєчасного реагування з боку відповідних структур – все це зобов'язує підрозділи Національної поліції оперативно та професійно вживати заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству.

Прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, у тому числі розгляд повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, вжиття заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків відбувається у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спільно з Національною поліцією України.

Звернення від громадян надходять до органів (підрозділів) поліції у вигляді листів, під час їх особистого прийому посадовими особами, з використанням мережі Інтернет, засобів електронного зв'язку або за допомогою засобів телефонного зв'язку через контактні центри, телефонні «гарячі лінії».

Діяльність суб'єктів спрямована на запобігання та протидію насильству і ґрунтується на таких засадах, як: гарантування постраждалим особам безпеки та основоположних прав і свобод людини і громадянина, належної уваги до факту насильства під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі.

У разі звернення до уповноваженого підрозділу органу Національної поліції особи, яка заявляє, що постраждала від насильства, посадова особа такого органу:

1) приймає заяву від постраждалої особи та реєструє її в журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події;

2) для організації надання медичної допомоги постраждалій особі (у разі потреби) залежно від її стану викликає бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги або інформує відповідний заклад охорони здоров'я;

3) для невідкладного надання психологічної допомоги інформує відповідний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, центр соціально-психологічної допомоги, притулок для постраждалих осіб або мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги постраждалим особам (у тому числі шляхом виклику психолога), у разі потреби направляє її до притулку для постраждалих осіб або іншого закладу, що надає послугу притулку;

4) у випадку, якщо постраждалою від насильства або кривдником є дитина або постраждала особа звернулася разом із дитиною не пізніше однієї доби інформує відповідну службу у справах дітей за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти;

5) інформує постраждалу особу та/або її законного представника (у разі коли такий представник не є кривдником) про її права та соціальні послуги, якими вона може скористатися, можливість відшкодування кривдником завданих матеріальних збитків і шкоди, заподіяної фізичному та психічному здоров'ю, винесення щодо кривдника термінового заборонного припису, можливі процесуальні рішення, пов'язані з розглядом факту вчинення стосовно неї насильства, у тому числі пов'язані із затриманням, арештом кривдника або його звільненням;

6) у разі наявності обґрунтованої підозри вчинення насильства та після підтвердження такого факту шляхом проведення перевірки з урахуванням результатів оцінки ризиків не пізніше однієї доби за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти інформує уповноважених осіб;

7) у випадку, якщо постраждалою від насильства особою або кривдником є недієздатна особа або особа, цивільна дієздатність якої обмежена, протягом доби інформує уповноважену посадову особу за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти та залучає посадових осіб районної, районної у мм. Києві і Севастополі держадміністрації або

виконавчого органу сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її утворення) ради, у тому числі об'єднаної територіальної громади, до відвідування недієздатної особи чи особи, цивільна дієздатність якої обмежена, за місцем її проживання та до перевірки інформації про факт вчинення насильства стосовно особи; вживає заходів для належного реагування поліцейських на факт насильства та його припинення. До виїзду на місце події можуть залучатися представники центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, мобільних бригад соціально-психологічної допомоги постраждалим особам, фахівці із соціальної роботи та інше.

У разі надходження за скороченим номером телефону «102» заяви або повідомлення про правопорушення або подію посадова особа зобов'язана:

1) забезпечувати протягом двох хвилин прийняття від заявника інформації про правопорушення або подію та її внесення до системи ІПНП (Інформаційний портал Національної поліції України). Строк може бути збільшено з об'єктивних причин (алкогольне сп'яніння, хвилювання, мовні вади заявника, ненадання вичерпної відповіді на запитання тощо). У разі необхідності негайного реагування на правопорушення або події внесення та збереження інформації здійснюється раніше встановленого строку;

2) під час спілкування із заявником дотримуватися принципів професійної етики та моралі. Оператори служби «102», що відповідають на виклики, повинні бути ознайомленими із специфікою та механізмами реагування на випадки домашнього насильства та гендерного зумовленого насильства;

3) назвати ім'я та прізвище; адресу; форму (форми) насильства, кількість учасників конфлікту, їх фізичний і психологічний стан; необхідність надання медичної допомоги учасникам конфлікту (виклик медичних працівників); присутність дітей під час конфлікту; наявність на місці конфлікту зброї (боєприпасів) і можливості її застосування, а також інших загроз життю та здоров'ю громадян; участь учасників конфлікту (кривдника) в антитерористичній операції (операції Об'єднаних сил);

4) перевірити бази даних щодо перебування осіб, які мешкають за вказаною адресою, на профілактичних обліках (психічно хворий, наркоман, раніше судимий, особа, яка вже притягувалася до відповідальності за вчинення домашнього насильства) та з'ясувати наявність у них зареєстрованої вогнепальної зброї;

5) визначити та розподілити основні завдання кожного працівника поліції на місці події;

6) попередньо відпрацювати спільні дії в разі застосування фізичної сили, спеціальних засобів і зброї.

Поліцейські після прибуття на місце події уживають передбачених законодавством заходів щодо припинення домашнього насильства, дотримуючись при цьому заходів особистої безпеки.

У разі звернення заявника мовою, якою не володіє посадова особа, уповноважена на здійснення прийому, опрацювання та реєстрації заяв і повідомлень громадян про правопорушення або події, ужити заходів щодо залучення іншого працівника, який володіє іноземною мовою (за можливості в режимі конференції). При відсутності таких працівників зачитати англійською мовою інформацію, спрямовану на встановлення даних заявника (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання (перебування), місце перебування, суть події, про яку заявник хоче повідомити, а також роз'яснення, що його повідомлення буде записано та після перекладу йому зателефонують. За наявності технічної можливості увімкнути заздалегідь записане вербальне повідомлення (роз'яснення) порядку дій заявника.

Отже, запобігання домашньому насильству є одним із пріоритетних напрямів поліції превентивної діяльності, до складу якої входять відділи дільничних офіцерів поліції, підрозділи ювенальної превенції, патрульної поліції тощо.

Забезпечення ефективності такої діяльності варто супроводжувати помітним для населення підсиленням технічної забезпеченості поліції, підвищенням ефективності роботи, ужиттям низки організаційних заходів, удосконаленням правового регулювання діяльності з метою протидії та запобігання домашньому насильству, що зумовлюють компетенцію й місце підрозділів превентивної діяльності у структурі Національної поліції України.

Олександра КОГУТ
Донецький державний університет внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИЧИНИ ТА ОЗНАКИ ПОВЕДІНКИ ЖЕРТВИ

Психологія поведінки жертви є ще недостатньо дослідженою проблемою в психології. Адже надати конструктивну допомогу людині, яка звикла до травмуючого середовища дуже непросто. Хто така жертва, які соціальні ролі відіграє в суспільстві та як їй допомогти? Це ті питання, які ставлять сьогодні перед собою фахівці з психології. Особливе значення для формування поведінки жертви відіграють такі фактори, як: психологічні травми (описано в теорії прив'язаності Дж. Боулбі і М. Ейнсворт), негативний характер прив'язаності дитини до матері (досліджував П. Крітенден), деструктивні сімейні сценарії та програми (розглянуто в трансактному аналізі Е. Берна, С. Карпмана), дезадаптивні схеми поведінки (класифікував Дж. Янг). До деструктивніх стилів виховання Дж. Янг відніс наступні: песимістично-боязливий, умовно-нарцистичний, емоційно-відштовхуючий, гіперопікаючий, принижуючий, контролюючий, наказуючий, перфекціоністський, емоційно-подавляючий.

Деструктивні стилі виховання батьками дітей створюють травмівне середовище, до якого людина звикає. Негативне ставлення до дитини впливає на формування механізмів психічного захисту (Б. Д. Карвасарський, З. Фройд та ін). Т. В. Ахутіна зазначає, що на рівні організму формується точка відліку, яка створює основу для когнітивного розпізнавання емоційних реакцій, спричинених у дитинстві психологічною травмою. Поняття «психологічна травма» уведено З. Фройдом у 1920 році. Він зазначив, що в травмі функціонування психічного апарату є неадекватним, адже через надмірний та неочікуваний вплив множинних емоцій порушується можливість їхньої переробки, тому функції «Его» та «Ід» переважають над «супер-Его». З. Фройд указував, що «Его» реагує на загрозу прориву імпульсів «Ід» двома шляхами: блокуванням імпульсів несвідомого або спотворенням їх настільки, щоб їхня первинна інтенсивність помітно знизилась або відхилилася вбік. Усі захисні механізми мають загальні характеристики: вони діють на неусвідомленому рівні й тому є засобами самоомани й спотворюють, заперечують або фальсифікують сприйняття реальності, щоб зробити тривогу менш загрозливою для індивідуума.

Досягнення внутрішньої інтеграції або цілісності є важливою ознакою особистості, яка не є жертвою (К. О. Абульханова, Г. Б. Гандзілевська, І. Польстер, М. Польстер, Г. Томе, К. Г. Юнг та ін). Заперечення та інші описані захисні механізми є шляхами, які використовує психіка в ситуаціях внутрішньої і зовнішньої загрози. У кожному разі для створення захисту витрачається енергія, унаслідок чого обмежується гнучкість і сила «Его». Чим ефективніше діють захисні механізми, тим більш спотворену картину наших потреб, страхів і прагнень вони створюють. З. Фройд помітив, що ми всі якоюсь мірою використовуємо захисні механізми, і це стає не бажаним тільки тоді, коли ми надмірно на них покладаємося. Зерна серйозних психологічних проблем падають на сприятливий ґрунт тільки за таких умов, коли наші способи захисту, за винятком сублімації, призводять до спотворення реальності. Б. В. Зейгарник переконана: незавершена дія спрямовується до завершення на підсвідомому рівні. Якщо завершення не відбувається, травма має тенденцію перейти в психосоматичне захворювання.

Психотравматик пристосовується жити в травмі, набуває психосоматичних симптомів розладу. Психологічна травма з наявними негативними механізмами захисту утворює труднощі адаптації особистості у суспільстві. Порушена свідомість надає неадекватне відображення дійсності; порушена функція пізнавальних процесів призводить до дезорієнтації особистості в соціально-фізичному просторі. Унаслідок поразки одного з компонентів вищих пізнавальних процесів порушується робота всієї функціональної системи. Із принципів системного підходу випливає таке: якщо у разі травми випадає певний компонент, ми маємо складну картину первинного дефекту, який впливає на формування системного другорядного

дефекту – компенсаторних надбудов, що призводять до дезадаптації. Картинка симптомокомплексу виникає при слабкості окремих ділянків головного мозку, які відповідають за програмування та саморегуляцію. Досліджуючи копінг стратегії невротиків, Б. Д. Карвасарський висновував, що їм властива менш адаптована поведінка: реагують розгубленістю, пригніченою емоцією, відступом (стратегії описані в методиці Е. Хейм). А. П. Коцюбинський стверджує, що для психологічного розладу необхідною є така передумова, як уразливість індивіда.

Захисні механізми не усвідомлюються жертвою та створюють тіньові структурі її особистості. На межі «Его» й «Тіні», за К. Г. Юнгом, «Тінь» виконує компенсаторний механізм, слабка людина стає сильною. Боротьба між «Его» й «Тінню» формує внутрішній конфлікт. Боротьба із самим собою формує негативну самооцінку жертви, симптомами якої можуть бути страхи та тривожність. Щоб позбутися невротичних страхів, вона вдається до негативних форм захисту, як-от витіснення за допомогою алкоголю. Відчувати острах за здоров'я близьких, мати страх перед війною, перед начальством, побоюватися бідності, публічних виступів, відповідальності – усе це призводить до порушення вегетативної нервової системи та провокує переживання неадекватних станів: паніки, істерики, ступору, метушливості, тривожності тощо. В екстремальній ситуації страх відповідальності в деяких людей викликає її підвищений рівень, особливо за виконання надскладних службових завдань, а у інших, навпаки, повний ступор та бездіяльність. Як сприйматиме людина тривогу – залежить від настанов батьків, котрі повинні навчати її досягати успіху через подолання перешкод. А. Кемпінський у теорії інформаційного метаболізму виокремив два види метаболізму: інформаційний, дефіцит якого веде до дезінтеграції, та біологічний, що спричиняє гормональні порушення. Він визнає, що рівень тривоги й страху залежить від міри відмінності між уявним та реальними страхом і тривогою. Витіснені страхи змушують людину кричати від жаху та шоку вночі. Розрізняють дві тактики захисту від страху: активну й пасивну. Страх як захист мобілізує організм або змушує його бути нерухомим. Деякі психологи відрізняють страх від фобій. При фобіях зберігається критичне ставлення до ситуації. Страх має ірраціональний характер. Одним із різновидів страху є панічні розлади, які супроводжуються сильною тривожністю. Тож пошук точки болю, робота із тривожністю та страхом, психосоматичними розладами є важливими на початковому етапі психотерапії поведінки жертви, у процесі якої долається внутрішній конфлікт, тіньові боки особистості утрачають свою енергію та інтегруються у свідомо керовану структуру особистості.

У результаті дослідження співвідношення захисних механізмів із копінг-стратегіями науковцями знайдено відмінність між ними: психологічний захист застосовується людиною неусвідомлено, а копінг-стратегії – свідомо. Н. Ханн вважала, що захисні механізми є вимушеними та

ригідними, а копінг-стратегії – цілеспрямованими та орієнтованими на реальність, вони є диференційованими. Уперше захисні механізми були представлені й описані З. Фройдом, а пізніше їхнє спеціальне вивчення здійснила А. Фройд. Захисні механізми – це прийоми опрацювання інформації, за допомогою яких особистість захищається від внутрішнього та зовнішнього напруження. Захисні механізми дають змогу виключити реальність (заперечення), уникнути реальності (витіснення), перевизначити реальність (раціоналізація), надати реальності протилежного значення (реактивне утворення). Захисні механізми «витісняють» внутрішні почуття особистості й приєднують їх до реалій зовнішнього світу (проєкція), розщеплюють реальність на певні елементи (ізоляція), допомагають утекти від реальності (регресія) та переконструювати реальність (сублімація). Кожний механізм є перешкодою в продуктивному розумінні реальності світу та власної особистості.

На гормональному рівні поведінка жертви підкріплена гормонами стресу, що надмірно продукуються в стресі й не виводяться з організму, руйнують його, унаслідок чого виникають страх та паніка. Жертва може проявляти такі симптоми важкої форми депресії, як: ангедонія (неможливість отримувати задоволення), почуття провини, смуток, одержимість колишніми негативними вчинками, аутоагресія, почуття безпорадності, вегетативні симптоми (не може заснути, раннє пробудження), психомоторна загальмованість (почуття неможливості встати й рухатися). Біологічні причини депресії Р. Сапольські вбачає в дефіциті норадреналіну, що викликає загальмованість, у дефіциті дофаміну, що викликає ангедонію, у дефіциті серотоніну, наслідком чого є надмірна стурбованість через почуття провини. Слід зазначити, що важка форми депресії лікується медикаментозно. Лікувальна психотерапевтична тактика визначається гостротою, психопатологічною структурою синдрому, якостями особистості, її соціальними установками й характером психічної травми. У разі афективно-шокових реакцій, які виникли в екстремальних умовах, необхідно вивести хворого з небезпечної зони, ізолювати його від масивних психотравмувальних впливів. За інших гострих психогенних реакцій також потрібна невідкладна допомога. Психотерапія посідає важливе місце на всіх етапах лікування психогенних психозів, але найбільшого значення вона набуває після купірування гострої психотичної симптоматики. Психотерапевтичні впливи спрямовані на те, щоб допомогти хворому подолати важкі переживання, налаштувати його реакцію на успішні стратегії подолання стресу, завершити ситуацію минулого, змінити життєві програми. Психотерапевти використовують різні види психотерапії: раціональну, когнітивну, сугестивну й ін.

Юлія КОСТЮК
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Андрій ТОКАР
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день проблема домашнього насилля є поширеною у сучасному соціальному просторі, а також однією з найбільш розповсюджених у світі форм порушення прав людини. Насамперед, без існування ефективних механізмів, забезпечених нормативними і інституційними гарантіями, неможливо вирішити проблему домашнього насильства. Отже, необхідним є комплексне дослідження, яке б дозволило віднайти нові шляхи подолання і попередження цього явища. Тому ми розпочнемо з визначення основних факторів соціальної обумовленості криміналізації домашнього насильства.

Для з'ясування доцільності введення та існування будь-якої кримінально-правової норми у науці кримінального права пропонуються різні критерії. Так, зокрема В. І. Борисов до останніх відносить різні за значущістю: соціальні, економічні, політичні, психологічні та інші чинники, встановлення й розкриття яких дає можливість пояснити необхідність кримінально-правової охорони певних суспільних відносин, прогнозувати розвиток тих чи інших інститутів кримінального законодавства [1, с. 28].

Обґрунтування соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за домашнє насильство доцільно проводити, виходячи з порівняльно-правових, кримінологічних та нормативно-правових факторів. Порівняльно-правовий чинник соціальної обумовленості полягає у встановлені міжнародних зобов'язань України у сфері запобігання домашньому насильству та аналізу зарубіжного досвіду у вирішені даного питання.

Доцільно розглянути досвід деяких європейських країн у питанні криміналізації домашнього насильства, а саме: Австрія, Данія, Норвегія, Німеччина, Португалія, Польща також розглядають жорстоке ставлення до подружжя, неповнолітнього чи недієздатної особи як злочин проти сім'ї. Швеція у 1979 році перша з країн на законодавчому рівні заборонила фізичне покарання дітей з боку батьків.

У свою чергу, Україна ухвалила Закон «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» № 2227-VIII від 6 грудня 2017 року.

В основі кримінологічного критерію обумовленості кримінальної відповідальності перебуває суспільна небезпечність та поширеність досліджуваних вчинків. Так, за 2020 рік поліція зареєструвала більше 210 тисяч заяв про факт насилля в родині. Щороку таких звернень стає більше на 15%, бо жертви перестають боятися заявляти на кривдників. Це не тому, що збільшується кількість сімейних насильників, а тому що люди, жінки в більшості, починають про це говорити. Серед всіх заяв тільки 10% – від осіб чоловічої статі. На превентивний облік в поліції цього року поставили понад 60 тисяч сімейних кривдників. За заявами скривджених склали майже 90 тисяч адмінматеріалів [2]. Але ці показники не повністю відображають реальну картину поширеності насильства в сім'ї, оскільки цим діянням притаманна висока латентність.

За результатами соціологічних досліджень, майже всі жінки, що потерпають від домашнього насильства, народжують хворих дітей (з неврозами, заїканням, енурезами, церебральним паралічем, порушенням психіки). Крім того, діти скривджених матерів у 6 разів частіше намагаються накласти на себе руки. Половина з них схильні до зловживань наркотиками і алкоголем.

У Кримінальному кодексі України передбачені такі злочини, що пов'язані з домашнім насильством: • фізичне насильство (стаття 125), (стаття 121), (стаття 126), (стаття 135), (стаття 166); • сексуальне насильство: (стаття 152), (стаття 153), (стаття 154); • економічне насильство: (стаття 150), (стаття 150-1), (стаття 167); • психічне насильство: (стаття 129), (стаття 168).

У той же час Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» передбачає посилення кримінальної відповідальності за окремі злочинні діяння, якщо вони вчиняються щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває у сімейних або близьких відносинах.

Криміналізація подолання домашнього насильства є важливим у правовій державі. Це зумовлюється передусім пріоритетом прав людини, забезпеченням захисту постраждалим особам, необхідністю зменшення випадків насильства. Кримінальне законодавство України не охоплює усіх можливих форм застосування домашнього насильства. Значна поширеність насильницьких дій саме у сімейних відносинах вимагає не тільки посилення відповідальності за передбачені у Кримінальному кодексі України діяння, а й криміналізації інших проявів домашнього насильства, насамперед, економічного та психічного.

Література:

1. Борисов В. И. Основные проблемы охраны безопасности производства в уголовном законодательстве Украины : Автореф. дис. доктора юрид. Наук : спец. 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Харьков, 1993. 34 с.

2. Екіпажі під умовною назвою «Поліна» заступили на чергування. На кого полюють? https://vn.20minut.ua/Podii/ekipazhi-pidumovnoyu-nazvoyu-polina-zastupili-na-cherguvannya-na-kogo-10741891.html

Arina KRAVCHENKO
Donetsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Olena VOLIK,
lecturer of Foreign Languages Department

VARIOUS KINDS OF DOMESTIC VIOLENCE

At the plenary session on December 7, 2017, the parliament adopted the law №5294 «On Prevention and Counteraction to Domestic Violence» [2].

The law defines the organizational and legal framework for preventing and combating domestic violence, the main directions of state policy in this area, aimed at protecting the rights and interests of victims of domestic violence.

The term «domestic violence» refers to acts (or omissions) of physical, sexual, psychological or economic violence that occur in the family, within the place of residence or between relatives, as well as between former or current spouses, or between those who share lives or has lived with one family, but is not in a family relationship or marriage with each other.

The law also defines the term as «economic violence», which includes intentional deprivation of housing, food, clothing, other property, funds or documents or the ability to use them, leaving without care or care, obstruction of obtaining necessary treatment or rehabilitation services, ban on work, study, forced labor, etc.

Psychological violence is verbal abuse, threats, harassment, intimidation, and other actions that restrict a person's will, fear for one's own safety or the safety of others that have damaged mental health or led to emotional insecurity or inability to protect oneself.

Sexual violence is any act of a sexual nature committed against an adult or a child without his or her consent, coercion to have sexual intercourse with a third party, and other offenses concerning sexual freedom.

The law also provides for the creation of a Unified State Register of Domestic Violence, the creation of programs for victims and their perpetrators [3].

Thus, the Law supplements the Criminal Code with a new Article 126-1 «Domestic Violence». It stipulates that domestic violence, i.e. the intentional

systematic commission of physical, psychological or economic violence against a current or former spouse or another person with whom the perpetrator was in a family or close relationship that did not cause serious consequences, is punishable by community service for a term of one hundred and fifty to two hundred and forty hours, or arrest for up to six months, or restriction of liberty for up to five years, or imprisonment for the same term [1].

References:

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#Text
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text
3. Про створення Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/118-96-%D0%BF#Text

Оксана КРАВЧЕНКО
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Ганна БУГА,
доцентка кафедри адміністративно-правових дисциплін,
кандидатка юридичних наук, доцентка

НАСИЛЬСТВО НАД ДІТЬМИ В СІМ'Ї

Одна з гострих проблем, які постають перед сучасним українським суспільством, – це проявів насильства в сім'ї. У підсвідомості людини поняття сім'ї асоціюється з тією територією, на якій відчуваєш себе комфортно і спокійно, де панує любов і злагода, де можна сховатися від неприємностей, які оточують нас в суспільстві. Але це тільки в ідеальному випадку. Кожна сім'я – це загадка, де є заховані, а в гіршому випадку – явні трагедії, де панує жорстокість, ненависть і насильство. Насильство над дітьми в сім'ї дуже поширене явище в Україні. Це доводить статистика: близько 30 – 40% всіх знущань відбувається в тому місці, де людина, на перший погляд, не повинна захищатися, а саме в сім'ї.

Закон України «Про охорону дитинства» [1] відзначає, що кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності. Охорона дитинства є стратегічним загальнонаціональним пріоритетом з метою реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та всебічний розвиток. Вказаний закон є базовим у системі правового захисту дітей від насильства в сім'ї, і з метою запобігання

фактам насильства в сім'ї на його основі було прийнято низку інших нормативно-правових актів.

Жорстоке поводження із дітьми в сім'ї не така вже й рідкість. Часто плутаючи методи виховання із звичайним насильством, батьки намагаються бути «розпорядниками» життя власної дитини. Не знаючи іншого ставлення, малюки не можуть правильно оцінити ситуацію, тому самі, вважаючи себе винними, навіть не намагаються захиститись. Але в суспільстві не прийнято казати про такі речі. Дуже часто один з батьків просто спостерігає за знущанням над своєю дитиною. Ця форма насильства існує дуже давно і поширена серед представників різних національностей, різного соціального та фінансового статусу, у сім'ях з різними світоглядами, світосприйняттям, релігійними поглядами.

Необхідно зазначити, що жорстоке поводження з дітьми і зневага їхніми інтересами можуть мати різні види і форми, але їх наслідками завжди є серйозний збиток для здоров'я, розвитку і соціалізації дитини, нерідко й загроза життю чи навіть є причиною смерті.

Нехтування – хронічна нездатність батьків або осіб, що здійснюють догляд, забезпечити основні потреби дитини у відповідній її віку турботі, в їжі, одязі, житлі, медичному догляді, освіті, захисті та ін. Це ставлення є результатом безвідповідальності дорослих. Воно варіюється від випадків, коли батьки залишають дитину одну в дома без догляду на декілька годин, поки вони працюють, до так званих випадків «один у дома», коли дитина залишається без догляду, а батьки від'їжджають на вихідні або свята. Найгіршим варіантом є ситуація, коли особа, що відповідальна за дитину, не робить того, що потрібно для забезпечення її здоров'я, безпеки та фізичного розвитку. Наприклад, коли дитина голодує чи утримується в холодному приміщенні, коли в неї нема одягу, можливості навчатися тощо.

Психологічне (емоційне) насильство – поведінка батьків або осіб, що їх заміняють, учителів, вихователів та інших, яка завдає шкоди емоційному розвитку дитини та її почуттю власної гідності. Поведінка дітей, які пережили психологічне насильство, може бути як занадто нормативною, орієнтованою на похвалу, так і протестуючою. Дитина може реагувати на хронічне переживання психологічного насильства різними соматичними розладами: безпричинні підняття температури, біль в животі, головні болі тощо. До психологічного насильства рідко відносяться як до насильства, його вплив на життя дитини часто недооцінюють, воно рідко розглядається як причина для втручання. Поширеність цієї форми насильства важко виміряти в конкретних цифрах в силу того, що воно важко виявляється, погано формалізується.

Фізичне насильство. До цієї категорії відноситься фізичне травмування дитини, при чому не тільки коли наявні його відповідні ознаки (синці, поранення, переломи тощо), а й такі різновиди фізичного насильства, коли ознаки не можливо виявити одразу, оскільки вони проявляються пізніше.

Сексуальне насильство. До цієї категорії відносяться всі види сексу між дорослими та дітьми, а також примушення дітей займатись сексом між собою. Сексуальне насильство та сексуальна експлуатація є одним з найбільш тяжких порушень прав дитини. За тяжкістю завданих травм сексуальне насильство та експлуатація прирівнюється до тортур і катування. Навіть якщо дитина із задоволенням сприймає хтиві дії дорослого, це все одно є сексуальним насильством.

Необхідно зазначити, що кожна з цих категорій насильства може призвести до завдання дитині фізичної або емоційної шкоди різного ступеня, що, у свою чергу, може призвести до серйозної травми або навіть до смерті. Згідно з різними дослідженнями, в середньому до 80% випадків насильства здійснюють добре відомі дитині дорослі, з них близько 40% – дуже близькі до дитини родичі чи батьки. Про 90% злочинів ніколи не повідомляють в поліцію. Причини мовчання найрізноманітніші: страх та/або сором дитини; недовіра батьків до слів дитини; страх дитини втратити близького дорослого, який дає увагу, турботу і часто подарунки; небажання мами відмовлятися від стосунків із чоловіком; залежність сім'ї від педофіла (наприклад, батька та чоловіка).

Слід відмітити, що в основі насильства над дитиною лежить нерозуміння цінності дитини, відсутність системи демократичних цінностей, які визначають модель сімейного життя і родинного виховання в конкретній сім'ї. Стаючи в сім'ях жертвами насильства, діти нерідко покидають сім'ї, опиняються на вулиці, де можуть стати об'єктами купівлі-продажу.

Отже, насильство над дітьми і зневажання їхніми інтересами можуть мати різні види і форми, їхнім наслідком завжди є серйозний збиток для розвитку і соціалізації дитини, нерідко є загрозою життю дитини чи навіть причиною її смерті. Тому державні спеціально уповноважені органи з протидії насильству, громадські організації, члени сімей повинні використовувати всю систему захисту дітей від жорстокого поводження та запобігання насильству в сім'ї.

Дитина особливо вразлива і має обмежені можливості захистити себе від насильницьких дій, тому наслідки таких дій можуть бути для дитини значно важчими, ніж для дорослої людини, оскільки дитина знаходиться в процесі формування, як фізичного, так і розумового.

Література:

1. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142.

Ольга КРИШЕВИЧ
Національна академія внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК ОДНА З ФОРМ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА (СТ. 126-1 КК УКРАЇНИ)

Протягом тривалого часу домашнє насильство як явище в Україні вважалось чимось суто «домашнім» – суспільство воліло не втручатись у справу, що її вважали внутрішньо-сімейною. Навіть набуття чинності у 2001 році Законом «Про попередження насильства в сім'ї» (що передбачав заходи та повноваження органів державної влади із запобігання на застосування фізичної сили у родинах та реагування на такі факти) істотно не змінило ситуацію: постраждалі члени сім'ї та діти частіше залишались сам на сам із винуватцем, а якоїсь дієвої реакції від державних органів, як правило, не було. Причин такої ситуації чимало – недостатньо визначена законодавча регламентація, звичайний страх (а іноді – небажання чи неспроможність подолати сором) звернутися по допомогу, складність фіксації та доведення факту насильства тощо. Слід зазначити, що схожа ситуація із домашнім насильством склалася не тільки в Україні, а й в усьому світі. Насильство є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини. З криміналізацією домашнього насильства у закон про кримінальну відповідальність вводиться новий термін «психологічне насильство» [3]. Психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

На думку М. І. Хавронюка, психологічне насильство, окрім словесних образ, включає невербальні образи [4, с. 383]. Р. В. Кифлюк відзначає, що психологічне насильство – це дії, які самі собою не нанесли фізичного болю, проте стали причиною душевних страждань потерпілого. Психологічне насильство сприймається потерпілим навіть болючіше, ніж фізичне. Воно здебільшого триваліше за фізичну шкоду. Психологічний стрес може викликати більш відчутні несприятливі наслідки, ніж фізичні, систематичні побої або інші насильницькі дії. Психологічна травма часом відчутніше сприймається, ніж побої. Не лише фізичне, але й психологічне насильство може бути само по собі жорстоке, нелюдське й принижувати гідність людини [2, с. 56].

Причини домашнього насильства: патологічні ревнощі; модель поведінки, яка засвоєна у батьківській сім'ї; занижена або завищена самооцінка; нереалізовані мрії та бажання з дитинства; власне самоствердження через інших людей; потреба у визнанні; психічні відхилення та захворювання; різні релігійні та політичні погляди; хронічний алкоголізм, наркоманія.

Найтиповіші ситуації: чоловік протягом певного періоду вчиняє психологічне насильство щодо своїх близьких родичів (сестра), що виражалося у словесних образах потерпілої, висловлюванні нецензурною лайкою, що завдало їй морального та психологічного болю, приниженні її честі та гідності. Систематично психологічне насильство над співмешканкою. У стані алкогольного сп'яніння вчиняє відносно своєї дружини дії психологічного насильства, що проявилися у словесних образах потерпілої нецензурними словами, шарпанні її за верхній одяг, а також сексуального чи фізичного насильства. Одним із найбільш поширених проявів економічного насильства в Україні є вигнання з дому (квартири), що в переважній більшості випадків застосовується до жінок та дітей. Батьки хочуть щоб дитина стала лікарем, але дитину цікавить дизайн відеоігор, батьки щодня влаштовують сварки й називають бажання дитини дурницями, а останнім часом почали наголошувати, що не будуть допомагати грошима, якщо вона піде вчитися на дизайнера. Батьки часто використовують фінансові переваги. В даному випадку є як психологічне, так і економічне насильство. Насильство щодо дітей від своїх близьких, від своїх батьків та родичів. Найчастіше це виражається у емоційному та психологічному насильстві, оскільки батьки це вважають частиною виховного процесу. Діти стають жертвами насильства, навіть якщо агресія не спрямована на них безпосередньо, коли дитина стає свідком домашнього насильства, вона автоматично стає жертвою.

Домашнє насильство як форма домашня насильства проявляється у вигляді: маніпулювання, контроль над життям жертви; звинувачення, засудження, словесні образи; обзивання нецензурними словами, приниження; зняття людиною із себе відповідальності за негативний вплив на психологічний стан жертви; ігнорування як спосіб «покарання» щодо дітей, так і дорослих (відмова спілкуватися, щоб змусити жертву почуватися винною, принизити її); покарання та погрози покарання, погрози життю й здоров'ю, заборона висловлювати свою думку, вільно пересуватися поза домом та спілкуватися з близькими; обмеження у контактах із близькими та друзями, у виборі кола спілкування, ізолювання жертви від спілкування з друзями чи родиною, контроль над спілкуванням через прочитання особистої пошти і повідомлень у соцмережах; знецінення людини, цілковитий контроль над усіма сферами її життя; ігнорування почуттів особи; образа переконань, що мають цінність для особи, її віросповідання, національної, расової приналежності або походження, соціального статусу; переслідування,

залякування; погрози вбити чи скалічити (у тому числі дітей); підбурювання до самогубства; примус до протизаконних дій; погрози відібрати дітей; приниження особистості; постійна критика та насмішки; безпідставні звинувачення та формування почуття провини; обмеження у самореалізації, навчанні, роботі; примушування спостерігати за насильством над іншими людьми чи тваринами. Домашнє насильство породжує у потерпілої особи (жертви) страхи, тривожність, постійне почуття небезпеки (завжди перебуває напоготові), нерішучість, повну безініціативність та відчуття безпорадності; труднощі з концентрацією; наявність скарг психосоматичного характеру; депресію; нав'язливі рухи та думки, схильність до одноманітних рухів та дій на кшталт розгойдування в кріслі, різання паперу, розчісування одного й того ж пасма волосся; надмірне збудження, безсоння або, навпаки, підвищену сонливість та уповільнення рухів (останні вважаються проявом «лінощів», «нездатності добре виконувати свої домашні обов'язки» та підсилюють почуття провини); втрату соціальних контактів з родичами, друзями, гостре відчуття/прагнення самотності та ізольованості; уникання погляду в очі; суїцидальні наміри, погрози позбавити себе життя; почуття провини, сорому за отримані фізичні ушкодження; звуження свідомості, нездатність адекватно оцінювати ситуацію, власне майбутнє, свої вчинки та вчинки інших людей, поєднання підозрілості з безмежною довірливістю; відкладання часу звернення за допомогою або відмову від неї чи будь-якого зовнішнього втручання, спрямованого на вияснення та зміну ситуації; зневіру в можливості змін у власному житті на краще, відсутність ініціативи, страх перед життям, втрату сенсу і інтересу до життя. Словесна образа як ознака об'єктивної сторони домашнього насильства – це зневажливе висловлювання, спрямоване проти подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, яке викликає у нього почуття гіркоти, душевного болю.

Таким чином, психологічне (або емоційне) домашнє насильство – це використання переваги, щоб принизити та знецінити іншого члена сім'ї, свідоме ігнорування потреб та почуттів тих членів сім'ї, які залежні від людини та потребують догляду (от дітей чи людей старшого віку). До цього у КК України вживався термін «психічне насильство», тому виникає питання необхідності існування двох різних термінів, які фактично означають одне й теж. У зв'язку з цим варто погодитися з А. А. Запорожець, за якою саме «психічне насильство» є юридично визначеним терміном, у той час, коли «психологічне насильство» більше містить у собі медичну складову. Не співпадання термінологічної лексики між різними науками може призводити до негативної правозастосовної практики, тому цілком логічною має бути заміна терміну «психологічне насильство» на «психічне насильство» [1].

Підводячи підсумок, психологічне насильство – це дії, які самі собою не нанесли фізичного болю, проте стали причиною душевних страждань

потерпілого, тобто якщо людина піддається сама або піддає іншу особу поведінці, яка може призвести до психологічної травми, включаючи тривогу, хронічну депресію або посттравматичний стресовий розлад, крім того одиничний інцидент не є психологічним чи емоційним насильством, оскільки домашньому насильству характерно формування емоційного клімату або поведінкового патерну, і важливим компонентом для виявлення психологічного насильства є систематичний характер таких дій, який може бути навмисним або неусвідомленим, але це завжди є довготривалою поведінкою та являє собою нефізичний влив на особу, словесні образи, включає невербальні образи, що викликає страх та занепокоєння і супроводжує всі інші види насильства.

Література:

1. Запорожець А. А. Криміналізація домашнього насильства – новела кримінального законодавства України. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 1. С. 148–154.

2. Кифлюк Р. В. Особливості розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень, пов'язаних з насильством в сім'ї : дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Київ, 2020. 233 с.

3. Кримінальний кодекс України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ, 2019. 1384 с.

Elizabeth KULISH
Donetsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Olena ZOTOVA-SADYLO,
associate professor of Foreign Languages Department,
PhD in Pedagogics

EFFECTIVE MEASURES TO PREVENT AND RESPONSE DOMESTIC VIOLENCE IN UKRAINE

Domestic violence is an urgent problem not only in Ukraine but in the whole world. Every day thousands of people suffer because of it and Ukraine is no exception. Executive power and Law enforcement bodies are actively fighting against different manifestations of violence. It is not possible to discuss all forms and manifestations of violence comprehensively in one study. Domestic violence is by far the most frequent type of incident carried out on the families. Unfortunately, there are a lot of various social, economic, psychological reasons which can lead to social and domestic inconvenience, poverty, alcoholism, and drug addiction. All of these contribute to family dysfunction or destructive and sometimes unlawful

behavior. Domestic violence can also affect all members of the family, but most often it affects the weak, unprotected and dependent members. Unfortunately, most often it affects the children, elderly people with limited physical or mental abilities, and women. Domestic violence must not take place at home or in a relationship with a family member or partner. As a rule, it happens when one partner has power and control over another one. Nowadays our country is going to join the European Union. So we have to establish certain standards that will meet the every person's needs in order not to violate their rights and to ensure freedoms, however, today many Ukrainians still do not have the necessary level of tolerance and respect for the rights of other citizens. And on the other hand, there is no adequate awareness of the rights to oppose domestic violence effectively.

Let's have a look at such an example the parents of a young child threaten to make her/his stand in the corner if she behaves badly in the kindergarten. This situation demonstrates the violent behaviour in relation to the children is caused by psychological pressure. People should realize that violence is the exertion of force or psychological pressure through the threats that are targeted to the weak or unable to resist individuals.

According to Article 1 of the Law of Ukraine «On Preventing and Response Domestic Violence» [1] domestic violence is an act (action or inaction) of physical, sexual, psychological or economic violence perpetrated within the family or within the domicile, between the relatives, current or former married couple or between other persons who are (have been) living together as a family but are not (have not been) in a domestic relationship or in an intimate relationship regardless of whether the person who committed the domestic violence resides in the same place as the victim, as well as threats to commit such acts.

The analysis of international experience (on the example of the European Union and the United States) allows us to identify the following measures and approaches to prevent and combat domestic violence. First of all if there was violence in the family, not a victim, but an offender is removed from the family. In this case the victim does not have to search a shelter.

Secondly, currently most of the children of school and even pre-school age in Western Europe and North America are aware of their rights. Moreover they know where they are able to address to if the rights have been broken. But there is a different situation in Ukraine.

Thirdly, the families with adopted children are and should be under a permanent supervision and control of the governmental authorities with the aim of preventing child abuse.

And fourthly, school police officers actively cooperate with educational establishments, paternal committees, directly with children providing the information about protecting the children from home violence that in turn provides the trust of children to law enforcement authorities.

In Ukraine nowadays the system of legal and organizational measures are accepted. This system deals with prevention and counteraction to home violence. As a result of our study we have distinguished such legal measures to prevent home violence: urgent injunction against the offender, restrictive prescription against the offender; preventive registration of the offender and carrying out preventive work with him, referring the offender to the program for offenders (Article 24 Laws of Ukraine is «About prevention and counteraction to home violence»).

Also the court may apply to the perpetrator domestic violence, one or more restrictive measures according to which the convict can the following responsibilities should be assigned:

– prohibition to be in the place of joint residence with a person who has suffered from domestic violence;

– restriction of communication with the child in the case whether domestic violence was committed against or in the presence of a child;

– a ban on approaching a certain distance to a place where a person who has suffered from domestic violence may permanently or temporarily reside, temporarily or systematically stay in connection with work, study, treatment or for other reasons;

– prohibition of correspondence, telephone conversations with a person who has suffered from domestic violence, or contact with him through other means of communication, both in person and through third parties;

– sending her to undergo a program for offenders or a probation program (Probation program is a system of classes conducted on a schedule and aimed at correcting behavior that contradicts accepted norms in society, as well as the formation socially favorable personality changes).

There are some measures to prevent and response domestic violence in Ukraine which are successfully implemented. They are:

– national hotline (the specialists of the hot line provide consultations and help victims to plan further steps anonymously and free of charge);

– social psychological help mobile brigades (specialists of such brigades render a free psychological help to the victims home violence);

– special police unit targeted on counteraction to home violence; it is called «Polina»;

– establishment of shelters and crisis centers for victims;

– special methods and the «crisis» (friendly to the child) centers for interrogation of juvenile participants of criminal proceeding («Green Room»).

In recent years, little has changed in the prevalence of domestic violence assessed by crime research, while the number of domestic violence cases reported by the police has increased. However, most cases are not reported to the police, and many do not result in the conviction of the perpetrator. The role of the police in cases of domestic violence and abuse is crucial. But victims may not always receive the necessary response from the police, and there are still problems with whether some victims seek justice. Despite criticism the police remain one of the key services at

the forefront of the struggle that victims can use to prevent and stop cases of violence and ill-treatment. Law enforcement agencies offered practical support such as setting up a rapid response system, providing mobile phones, personalized alarm signals, security locks on doors, and assisting women in obtaining injunctions such as a non-disclosure order and applying a «marker» so that the officer can get there as soon as he is called. The police also acted as referral agents to other professionals, such as the Agency for Combating Domestic Violence and Ill-Treatment, the Women's Shelter, the Department for Combating Sexual Assault, and the Center for Family Justice.

Thus, it is possible to talk that in our country legal and organizational pre-conditions have gradually been created for effective prevention and counteraction to home violence. Serious steps have been taken in the last few years to combat violence, in particular improvement of national legislation, adoption of national programs and strategies, conducting large-scale studies of the violence.

References:

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Валерія ЛЕБІДЬ
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Віталій ВЕДЕНЄЄВ,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
кандидат політичних наук, доцент

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЩОДО ЖІНОК

Гендерне насильство має глибоке історичне коріння як в Україні, так і в зарубіжжі. Бере свій початок із давніх-давен, відтоді як почало існувати людство на Землі. Різноманіття його форм зростало з часом та негативно віддзеркалювалось на становищі жінок у суспільстві та в сім'ї, призводячи до дискримінації останніх. І в Україні, і за кордоном держава або санкціонувала застосування насильства в сім'ї чи інших сферах життєдіяльності людини, або просто не заперечувала проти звичаїв та традицій, які встановилися в цій сфері. Перші спроби врегулювати сімейні відносини на законодавчому рівні було зроблено ще в XVIII ст. до н.е., у період правління царя Хаммурапі. У законах Хаммурапі було приділено багато уваги сімейним відносинам – як майнового, так і немайнового характеру. Проаналізувавши деякі положення, можна стверджувати, що вони захищали інтереси сім'ї та встановлювали рівні права подружжя щодо майна і гідних умов сімейного життя, а також передбачали чітко визначені підстави для розлучення, як з боку чоловіка, так і його дружини. В той час цим законом було передбачено й можливість віддати

жінку або дитину в боргову кабалу на певний термін в разі неможливості повернути борг.

Значно пізніше, вже за часів Російської імперії, досить показовим був приклад, наведений М. Костомаровим, що визначав особливості взаємовідносин між чоловіком та його дружиною, які традиційно існували на Русі: «зазвичай у чоловіка висів батіг, призначений саме для дружини, й називався «дурень»; за незначну провину чоловік тягав дружину за волосся, роздягав догола, прив'язував мотузками й бив «дурнем» до крові – це називалося вчити дружину [2, с. 148]».

Державне регулювання сімейних відносин у європейських країнах в період свого становлення здійснювалося за допомогою канонічного права. Такий стан речей пояснювався особливим положенням католицької церкви та її значним впливом на всі сторони суспільного життя. Чимало держав наділяли чоловіка широкими особистими повноваженнями щодо інших членів сім'ї. Тільки в 70-ті рр. XX ст. проблема насильства в сім'ї стала суспільно значущою, а подружнє насильство на Заході визнали як неприпустиме явище.

В Радянському Союзі насильства в сім'ї офіційно «не існувало», але неофіційно прояви насильства спостерігались. По-перше, про це свідчить вислів: «виносити сміття з хати негоже». Якщо тебе б'є чоловік – сама винна. А якщо і не винна – терпи, така жіноча доля. По-друге, навіть ті жінки, які все ж наважились подати заяву до міліції, повертались додому ні з чим – заяву відмовлялися приймати.

Втім історичних пам'яток вітчизняного права, які регулюють стосунки в цій сфері міжособистісних відносин, достатньо, звернемо увагу лише на найбільш знакові: Статути Володимира та Ярослава про церковні суди; Руська Правда; «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р.; «Уложення про покарання кримінальні та виправні» 1845 р. та 1885 р.; Кримінальне Уложення 1903 р.; Кримінальні кодекси радянської України 1922, 1927 та 1961 рр. й ін.

З 90-х рр. минулого століття відбулися кардинальні зміни щодо усвідомлення феномену насильства стосовно жінок в сім'ї, розпочинається його визнання як соціостатевої проблеми. Ця оцінка, власне кажучи, і започатковує нове бачення цієї проблеми в розрізі гендерного права.

20 грудня 1993 р. Генеральна Асамблея ООН ухвалила «Декларацію про викорінення насильства щодо жінок», під впливом якої, відповідно до резолюції Комітету ООН з прав людини № 1994/45 від 4 березня 1994 р. було призначено Спеціального доповідача ООН з питання про насильство над жінками, його причини і наслідки. Ці зміни дали можливість глибше вивчати питання домашнього насилля.

Домашнє насильство – це будь-яке умисне діяння (дія або бездіяльність) чи погроза застосування такого діяння (дії або бездіяльності) фізичного, сексуального, психологічного чи економічного характеру одного члена

родини чи домашнього господарства відносно до іншого, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена родини чи домашнього господарства як людини та громадянина і завдають йому моральну шкоду, шкоду його фізичному, психічному здоров'ю чи економічним інтересам [1].

Стаття 4 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає основні складові процесу запобігання та протидії домашньому насильству: по-перше, це діяльність, спрямована на запобігання та протидію домашньому насильству, яка ґрунтується на таких засадах: а) гарантування постраждалим особам безпеки та основоположних прав і свобод людини і громадянина; б) належна увага до кожного факту домашнього насильства під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; в) врахування непропорційного впливу домашнього насильства на жінок і чоловіків, дітей та дорослих, дотримання принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; г) визнання суспільної небезпеки домашнього насильства та забезпечення нетерпимого ставлення до будь-яких проявів домашнього насильства; д) повага та неупереджене і небайдуже ставлення до постраждалих осіб з боку суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; е) конфіденційність інформації про постраждалих осіб та осіб, які повідомили про вчинення домашнього насильства; є) добровільність отримання допомоги постраждалими особами, крім дітей та недієздатних осіб; ж) врахування особливих потреб та інтересів постраждалих осіб, зокрема осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку; з) ефективна взаємодія суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству з громадськими об'єднаннями, неурядовими організаціями, засобами масової інформації та іншими заінтересованими особами; по-друге, заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству здійснюються без дискримінації за будь-якою ознакою; по-третє, слід також враховувати, що звичаї, релігійні переконання, віросповідання, традиції не можуть розглядатися як виправдання будь-яких форм домашнього насильства, передбачених цим Законом, або бути підставою для звільнення кривдника від відповідальності [1]. Звертає на себе увагу і той факт, що Закон також передбачає створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства, створення програм для постраждалих і їхніх кривдників.

Поради, які дають можливість запобігти проявам насильства у сім'ї щодо жінок: по-перше, якщо ви відчуваєте, що у вас з'явилась агресія, слід заспокоїтися. Для цього існує багато психологічних практик. По-друге, якщо злиться ваш партнер, слід зменшити дистанцію між вами та використовувати вербальні засоби для уникнення сварки: підійдіть та обійміть або просто візьміть за руку вашого партнера, який відчуватиме підтримку, що значно знизить рівень його агресії. По-третє, якщо ситуація доходить до крайнощів,

коли конфлікт може закінчитися фізичною розправою, краще навпаки покинути місце сварки, уникати фізичного контакту, або взагалі піти з дому, щоб дати можливість заспокоїтись людині, і через деякий час поговорити та вирішити проблему, оминаючи можливість прояву фізичного насилля. По-четверте, існують деякі ознаки, за допомогою яких можна на початковій стадії зрозуміти, що ваш партнер схильний до прояву агресії. В такому випадку є можливість на ранній стадії відносин запобігти потенційним проявам агресії через своєчасне консультування у психолога.

Відповідно до норм Закону у разі вчинення будь-якого виду домашнього насильства жінка має можливість: безпосередньо звернутись із заявою до органів поліції, виконавчих комітетів сільських і селищних рад, установ охорони здоров'я; звернутися у телефонному режимі за безкоштовною правовою допомогою за телефоном 0800-213-103, до цілодобової національної «гарячої лінії» 116-123 для отримання консультацій та безкоштовної юридичної допомоги.

Література:

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» № 2229-VIII, прийнятий 07.12.2017 р., набрав чинності 07 січня 2018 р. http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19

2. Ілікчієва К. І. Насильство щодо жінок: історико-соціальні аспекти. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 1. С. 147–151.

Ірина ЛОМАКІНА
Національна академія Державної прикордонної служби України імені БогданаХмельницького
Науковий керівник: Майя КАРПУШИНА,
доцентка кафедри іноземних мов,
кандидатка педагогічних наук, доцентка

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ТА ФОРМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Багато теоретиків вважали агресивність нормою поведінки, беручи у приклад тварин, у яких виживання найсильніших створило дуже агресивні види. Дослідження показали, що, хоча самці тварин часто домінують над самицями через застосування насильства, це не завжди так. Іноді саме самиця є домінантою і несе відповідальність за вчинення подібної жорстокості щодо самця. Однак, крім успадкованого і стихійного досвіду, який притаманний обом видам, людині притаманний ще й свідомо регульований, цілеспрямований процес психічного і поведінкового розвитку, пов'язаний з навчанням і вихованням. І тому людина наділена «вищим» розумом і здатна контролювати свої емоції (дії), вміє приховувати їх, часом давати їм волю, а

подекуди симулювати їх. Агресивність – це не вроджена риса, а риса, яка набувається в ранньому віці внаслідок навчання і виховання; неможливо усунути насильство з нашого світу, не усунувши дискримінацію за ознакою статі.

Насильство – це свідоме або навмисне застосування сили однієї особи щодо іншої з метою встановлення над нею певного контролю завдяки застосуванню сили або словесної атаки. Жіночий рух «За майбутнє» заявляє про величезну кількість насильства, яке здійснюють чоловіки проти жінок. А попри те багато інституцій суспільства створені чоловіками, які відповідають за піклування про жінок, включаючи сім'ю. Такі інституції, де домінують чоловіки, часто не реагують на жінок-жертв власної агресивності. Сексизм – це справжня підстава людських страждань. Чоловіки б'ються з іншими чоловіками, щоб довести, що вони не такі слабкі, як жінки. Жінки демонструють світові пасивні обличчя, намагаючись зберегти своє життя разом зі своїм чоловіком, даючи чоловікові зрозуміти, наскільки він «справді сильний», боячись завдати шкоди «сильному» іміджу свого чоловіка. І чоловіки б'ють жінок, щоб тримати себе на «вершині цієї безладної групи» [4, с. 3–4].

Людина (дитина, жінка, чоловік) може піддаватися різним видам насильства: домашньому (умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо теперішнього або колишнього подружжя або іншої особи, з якою кривдник перебуває (перебував) у сімейних або близьких до них стосунках [3]); сексуальному (статеві злягання без обопільної згоди або за примусом); економічному (позбавлення майна, коштів чи документів або можливості щодо їх використання, заборона на роботу і навчання, ненадання медичної чи соціальної допомоги); психологічному (погрози, образи, переслідування та залякування).

Домашнє насильство має циклічний характер, оскільки воно не трапляється одноразово. Адже, якщо одна із форм насильства трапляється хоча б один раз, слід чекати її повторення знову і знову. Для того, щоб бути класифікованою як побита жінка, пара повинна пройти цей ганебний процес хоча б двічі, тоді її визнають «побитою жінкою». Такий підхід лякає.

Основними проявами насилля є завдання тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, погрози позбавлення життя чи створення умов, які створюють загрозу життю, незаконне позбавлення волі, застосування сили (побиття, шмагання, ляпаси), заборона покидати дім, примушення до статевого акту, примушення до зайняття проституцією, фізичні торкання сексуального характеру без згоди, заборона навчання чи праці, відмова в наданні лікування чи реабілітації, умисне позбавлення соціальних потреб.

Домашнє насилля проявляється за чотирма стадіями: напруга (начебто через проблеми на роботі, втому, поганий настрій); форма (заподіяння шкоди,

болю з метою насолодження власною владою і силою); акт примирення (кривдник вибачається, переконуючи, що він не мав наміру причинити біль); стадія заспокоєння (скривджена особа пробачає свого кривдника, створює таку атмосферу, яка не провокувала б нападів). Але з'являються нові проблеми, і все повторюється спочатку. Старі проблеми залишаються. І рятівне правило: не приховувати, повідомити про будь-яку форму насильства родичам, батькам, директору школи, психологу, якщо це дитина. Якщо насильство вчиняється до дорослого, не тримати у собі, не перейматися думкою оточуючих, не терпіти, не приховувати, адже життя і здоров'я людини у її руках. У таких випадках допомога надходить завдяки зверненню до органів Національної поліції, медичної установи для отримання невідкладної медичної допомоги, юристів, психологів, соціальних працівників, на гарячу лінію для осіб, які постраждали від домашнього насильства.

Так, закон № 5294 «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству [1]. До осіб, які вчинили домашнє насильство, можуть бути застосовані певні обмеження, включаючи заборону проживання в одному місці з постраждалою особою; обмеження в спілкуванні з дитиною, якщо насилля застосовано до дитини; заборону спроби налагодження спілкування з особою, яка постраждала, за допомогою будь яких засобів і способів зв'язку; заборону наближатися на визначену відстань до місця проживання, місця роботи, де знаходиться постраждала особа; спрямування такої особи на проходження програми для кривдників. Основні напрями реалізації державної політики в цій сфері спрямовані на захист прав та інтересів потерпілих від домашнього насильства.

Дія законодавства щодо запобігання та протидії домашньому насильству незалежно від факту спільного проживання поширюється на подружжя або колишнє подружжя; наречених; батьків або дітей одного з подружжя (колишнього подружжя); осіб, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхніх батьків і дітей; осіб, які мають спільну дитину (дітей); діда (бабу) та онуків; прадідів (прабабів) та правнуків (правнучок); вітчима (мачуху) та пасинка (падчерку); рідних братів і сестер; інших родичів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків. Дія законодавства з питань запобігання та протидії домашньому насильству поширюється також на інших осіб, які пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки й за умови спільного проживання, а також на суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству [2, с. 38–39].

Сьогодні перед суспільством гостро постала проблема гендерної рівності, насильства за ознакою статі. Велика кількість жінок замовчують факти домашнього насильства і продовжують страждати і потерпати від сексуального чи фізичного насилля, оскільки бояться осуду суспільства,

насмішок, залишитися без житла, матеріального забезпечення себе і дитини, за свій вибір партнера чи партнерки. Оскільки жінка є слабшою за своєю фізіологічного природою, вона й у більшості випадків стає жертвою. У таких ситуаціях страждає не лише жінка, а й дитина, яка росте у такому оточенні. Тільки там, де існує справжня рівність між чоловіками та жінками, може існувати суспільство вільне від насильства. Трапляються також і випадки дитячого насилля: змушення дитини до жебракування, вербування дітей для використання їх у збройних конфліктах, примушення до статевих злягань, втягнення у злочинну діяльність. Це згубно впливає на її життя, здоров'я, психологічний стан та розвиток.

Насильство за ознакою статі визначають як нерівність між жінками і чоловіками, як дії, які спрямовані на особу через її гендерну приналежність або поширені через стереотипні уявлення про соціальні функції (становище), обов'язки жінок і чоловіків, або діяння, що стосуються переважно осіб певної статі, які завдають фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждань, включаючи погрози не лише у громадському, а й в приватному житті. Не завжди відрізняють поняття «біологічна стать» (sex) і «соціокультурна стать» (gender). Досі зберігаються стереотипні уявлення про те, що жінка повинна підкорятися чоловіку, не працювати, не займати високі посади на рівні з чоловіками, що й призводить до застосування чоловіком фізичного насилля. Чоловік невпевнений у собі чи не утверджений на роботі таким чином намагається взяти контроль над жінкою, через застосування фізичної сили, погрози, обмеження у певних діях, заборони користування матеріальними благами.

Сьогодні гендерна рівність є невід'ємним правом людини – чоловіка і жінки, а отже рівність їхніх прав і можливостей, забезпечення рівних умов для їх реалізації потребує постійного захисту і зміцнення. Основні принципи гендерної рівності визначають однаковий правовий статус особи-жінки й особи-чоловіка в суспільстві у всіх царинах її діяльності. Отже, біологічні й гендерні відмінності не повинні спричиняти дискримінацію ні жінок, ні чоловіків.

Література:

1. Закон України від 05.12.2017 р. № 5294 «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

2. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти : Навчально-методичний посібник / Андрєєнкова В. Л, Байдик В. В, Войцях Т. В, Калашник О. А. та ін. Київ, 2020. 196 с.

3. Кримінальний кодекс України.

4. Walker Lenore E. The Battered Woman. New York, 1979. 270 p.

Diana LOS
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Iryna NIKITINA,
senior lecturer of Social Sciences and Humanities Department

VIOLENCE IN THE MODERN WORLD AND PREVENTIVE MEASURES AGAINST IT

Violence is a consequence of inequality between women and men in society, fueled by a culture of intolerance and denial. At the same time, it is the cause and consequence of unequal legal relations between women and men in society. As a result of the imbalance of power, discrimination and certain treatment of women complicate their ability to avoid violent situations. The community and the authorities do not always take the violence they have experienced seriously, thus further increasing their vulnerability to further violence and even murder.

Domestic violence is an act (act or omission) of a physical, sexual, psychological or economic nature committed in the family or within the place of residence or between relatives, or between a former or current spouse, or between other people living together (lived) with one family, but are not (were not) in a family relationship or in a marriage with each other, regardless of whether the person who committed (lived) lives in the same place as the victim, and also threats to commit such acts. This definition is taken from the Law of Ukraine «On Prevention and Counteraction to Domestic Violence».

Today, various manifestations of domestic violence are a problem not only in Ukraine, but also in most foreign countries.

There are two types of orders. The first type of order prohibits the offender from «clinging» to the victim or «disturbing» her. These terms have different definitions and mostly imply legal interpretation, but are used in cases of threats, constant harassment, telephone calls and contacts. The second type of order, called «exclusion», «eviction» or «deprivation of possession», is more rigid. The offender may not be allowed to appear in the family home or any part of it, or in accordance with certain laws, in the area where the home is located. This can happen even if the violator himself/herself is a homeowner. The order is generally valid for a limited period of time. The police are often given the right to arrest the offender if he violates the order. According to some laws, the order automatically gives the right to arrest. According to other legislation, the right to arrest is provided in the order if the victim so requests. Finally, the right to arrest is issued together with the order after the decision of the judicial authorities. Measures to punish violations of the order can be varied, but in general the offender can be sentenced to imprisonment.

The purpose of these injunctions is to provide temporary assistance to the victim or potential victim of domestic violence in the application of criminal sanctions to the offender, and to clearly indicate to him that his violent behavior is

unacceptable. It seems that such legislation offers certain advantages. It gives the police the right to take effective action in cases of violence. Mostly, it will also give the victim the right to apply to the courts for a restraining order in the absence of the offender and as a matter of urgency. The level of evidence required to obtain such an order is lower than that used in criminal courts. The order may be given before the woman has been injured. At the same time, the court cannot impose any conditions to prevent further deterioration of the family situation and possible violence. The order may state that if violence is used in the future, punishment will be applied. If the order is violated, the victim may apply to the court for punishment.

There are many preventive measures on this issue, the main ones are:

1) Raising awareness. Raise public awareness, campaigning on violence against women and domestic violence: such initiatives help to inform the public, enable people to recognize and oppose various forms of violence. Inform victims about exactly where and what help they can get (for example, the distribution of helplines for victims of all forms of violence against women).

2) Education. Guidelines and patterns of behavior are formed at a very early age, so it is important to teach children the principles of equal rights and mutual respect in relationships. The inclusion of materials on equality issues in school curricula and the promotion of these principles in non-formal educational institutions such as community centers and sports facilities are encouraged.

3) Training in the prevention and detection of violence, equality, the needs of victims, prevention of re-victimization and support for interagency cooperation.

4) Programs of preventive intervention and treatment. Treatment programs for perpetrators of domestic violence and perpetrators of sexual crimes, aimed at teaching them non-violent behavior, accountability and attitudes towards women. When designing treatment programs, the safety, support and rights of the victims should be paramount, so the programs need to work closely, if possible, with the involvement of support services.

Владислава МАСОХА
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Дмитро ТІНІН,
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

ПРОБЛЕМАТИКА НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ПІСЛЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Суспільство схильне до жорстокості, агресії. Найбільш поширеним видом насильства є домашнє. Жорстокість в сім'ях набирає обертів з кожним днем. Здебільшого вона надходить від чоловіків, що пояснюється фізіологічним розвитком.

Одним із головних інструментів протидії домашньому насильству на сьогоднішній день являється Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Сім'я є головною ланкою суспільства, завдяки їй формуються ключові поняття моральних, соціальних та правових засад. Наша держава звертає увагу на гостроту цієї проблеми, адже насильство відображається не лише безпосередньо на жертві, а й на самому суспільстві, негативно впливаючи на його емоційний стан.

Слід відзначити, що держава не лише на законодавчому рівні здійснює заходи реагування на домашнє насильство, а й у сфері правозастосування. Відповідно до статті 10 виявлення фактів про домашнє насильство та своєчасне реагування на них, надання допомоги постраждалим особам віднесено до повноважень Національної поліції України. Іноді працівники поліції не завжди правильно реагують на різні випадки домашнього насильства. Вони вважають, що легше перекласти цю роботу на органи опіки та піклування або служби у справах дітей, вважаючи домашнє насильство приватною справою сім'ї. Слід навчитись розрізняти, що справа двох – це сварка чи конфлікт, а домашнє насильство, починаючи з 12.01.2019 року, – це злочин. Ще більш погіршує ситуацію і неналежна класифікація порушень. Зазвичай поліцейські, які приїжджають на виклик, класифікують порушення у вигляді домашнього насильства не за статтею 126-1 (домашнє насильство) Кримінального Кодексу України, а як нанесення тілесних ушкоджень різної тяжкості. Тому у більшості викликів було відмовлено, виправдовуючись малозначністю протиправного діяння. А ті порушення, які були прийняті та зафіксовані, невдовзі закінчувались закриттям кримінального провадження через неправильну класифікацію порушення. На жаль, згідно наданої статистики Уповноваженого з прав людини, зі 126 повідомлень про порушення прав осіб, які постраждали від домашнього насильства, 90 було виконано неналежно або взагалі не розглянуто органами поліції [1].

Є опублікована статистика звернень у 2020 році, від жінок – 86%, від чоловіків – 12%, а від дітей лише 2% [1]. Жінки як фізіологічно слабші істоти сподіваються на захист через компетентний орган. Очевидно, чоловіки, яких 12%, не всі звертаються до поліції за допомогою, соромлячись показати свою слабкість. Можливо, вони вважають, що можуть самі помститись. Від дітей поліція має лише 2%, і це було б добре, якщо не думати про тих, які не можуть писати звернення власноруч або бояться. Згідно статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» дитина визнається такою, що постраждала від домашнього насильства, не лише, коли відносно неї застосовано таке насильство, а й коли вона стала свідком насильства. Тобто, тлумачення цієї статті є таким, що дитина стає жертвою домашнього насильства з того часу, як вона побачила його, а не відколи написала звернення. І ми вважаємо, що саме таких значно більше ніж 2%.

Ще одним вдалим кроком для вирішення цієї проблеми є створення мобільних груп. Спроектовано підрозділ під назвою «Поліна», якій працює з червня 2017 року. До складу таких мобільних груп входять працівники превенції, які пройшли спеціальну підготовку, зокрема, з протидії реагування на факти вчинення насильства в сім'ї. Поліцейські в складі перших пілотних груп пройшли додаткову підготовку на базі Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ завдяки міжнародним партнерам ОБСЄ, ПРООН, «ООН Жінки» та канадських партнерів, експерти яких узяли участь у розробці та проведенні навчальних тренінгів для учасників мобільних груп.

Кінцевим етапом протидії домашньому насильству є надання психологічної допомоги. Для ефективності даної процедури психолог повинен відмінно розуміти особистісні, соціально-психологічні та поведінкові особливості клієнтів. Г. Хартман виявляє тріаду «агресор – жертва – рятувальник». Тому останній етап – це надання допомоги. За словами вченого, ці етапи пов'язані, і жертва може легко стати агресором або рятувальником.

Працювати з жертвами, які постраждали від домашнього насильства, складно, адже вони перебувають у складному психоемоційному стані, часто навіть заперечують факт насильства або соромляться це визнавати. Для кожного випадку така допомога має бути різною, тому що в кожній ситуації відрізняється масштаб, вікова категорія, повторювальність. Через це немає чіткого алгоритму, кожного разу потрібно заново підлаштовуватись під людину та ситуацію.

Підводячи підсумки, можна сказати, що жодна людина не має права завдавати шкоди іншій. Але якщо цього не можливо уникнути, то держава як гарант всіх прав і свобод людини повинна зробити все можливе задля уникнення найбільш негативних наслідків.

Україна чітко прямує до максимального подолання проблеми домашнього насильства, затверджуючи це на законодавчому рівні та створюючи практичні загони для подолання сили агресора.

Література:

1. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні за 2020 рік. https://ombudsman.gov.ua/ua/publication/presentations/shhor%D1%96chna-dopov%D1%96d-upovnovazhenogo-2020-r%D1%96k/

Любов МІРОШНІЧЕНКО, Марія ІВАНОВА
Дніпропетровський державний університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

На жаль, у наш час досить велика кількість людей потерпає від домашнього насильства. Багато з них мовчать заради збереження сім'ї або бояться розказати про цю проблему будь-кому. Зараз ми живемо в цивілізованому суспільстві, де держава з усіх сил намагається протидіяти поганим відблискам минулого (стереотипи про домашнє насилля в родині, взаємовідносини між чоловіком і жінкою). Але незважаючи на це, проблема домашнього насильства є досі актуальною. Варто приділити увагу дослідженню проблеми домашнього насильства та запропонувати шляхи її вирішення в Україні.

Домашнє насильство – це всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання між колишнім чи теперішнім подружжям або особами, які спільно проживають чи проживали однією сім'єю, але не перебувають або не перебували в шлюбі, незалежно від того, чи проживає або проживала особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що і особа, яка постраждала від домашнього насильства.

Заступник міністра соціальної політики України Наталія Федорович зазначила, що двадцять років тому, наприкінці 90-х років минулого століття, в Україні взагалі не йшлося про проблему домашнього насильства. Натомість тепер про це говорять, в тому числі і на законодавчому рівні. У 2018 році Верховна Рада ухвалила Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Після цього стало очевидно, що Україна визнає цю проблему актуальною та привертає неабияку увагу до її гостроти. Цей Закон визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства. Наразі країна робить усе задля того, щоб люди були обізнаними у цій проблемі. Міністерство соціальної політики України, Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) та Фонд ООН у галузі народонаселення (UNFPA) запустили в Україні інформаційну кампанію «Говори проти насильства». Її мета – навчити людей розпізнавати невидимі форми домашнього насильства та реагувати на його прояви у своїй родині.

На жаль, у сучасному світі досі існують стереотипи проявів домашнього насильства. Наприклад, «якщо б'є – значить любить» або «сама винна». Стереотип – це закореніле ставлення до подій та явищ, вироблене на основі порівняння їх з внутрішніми ідеалами, що, як правило, немає безпосереднього відношення до реальності. Більшість жінок, які постраждали від домашнього

насильства, обирають «шлях мовчання», тобто по різним причинам не звертаються за допомогою до правоохоронних органів. Найчастіше цими причинами є страх ще більшого насильства та розпаду «сім'ї». Або жінки бояться, що таке звернення завдасть дітям психологічної травми.

Але не завжди від домашнього насилля страждають тільки жінки. Під цю категорію потрапляють ще діти та навіть чоловіки. «Чоловіки не плачуть», «чоловіки не скаржаться», «справжні чоловіки все стерплять» – такі твердження та настанови українські хлопчики чують ледь не з народження. І в той же час, за результатами соцопитування «Місце і досвід насильства в соціалізації чоловіків», проведеного Amnesty International в Україні, 65% українських чоловіків у дитинстві були жертвами домашнього насильства.

Як показує статистика, у 2020 році в Україні за домашнє насильство засудили 921 людину. Це вчетверо більше, ніж у 2019-му. За даними Національної соціальної сервісної служби України, за минулий рік органи та установи, що протидіють домашньому насильству, зафіксували 211 362 звернення щодо насильства в сім'ї. 27 676 повідомлень було від чоловіків, це складає майже 13% від усієї кількості. При цьому, напевно, ці цифри є тільки «верхівкою Айсбергу», адже за результатами соцопитувань, більшість чоловіків схильні замовчувати цю проблему.

На жаль, велика кількість дітей в Україні страждає від домашнього насильства з боку батьків або опікунів. Зараз ця проблема є глобальною, тобто потребує більших зусиль для вирішення. Способами попередження, а також уникнення наслідків від домашнього насильства є діяльність шкільних психологів, які проводять різного роду консультації з дітьми, та у разі необхідності надають допомогу.

Документами, які регулюють питання захисту прав дитини в Україні, є Конвенція про права дитини, ратифікована Постановою Верховної Ради України 27 лютого 1991 року, Конституція України, Закон України «Про ратифікацію Європейської конвенції про здійснення прав дітей», Сімейний кодекс України.

Розвиток суспільства залежить тільки від нас, і саме ми у майбутньому будемо відповідальні за фізичне та психічне здоров'я нашої дитини. Саме батьки мають бути зацікавлені у здоровому вихованні дітей.

Отже, Україна використовує усі можливі засоби для запобігання та протидії домашньому насильству. Та задля обізнаності населення у цій проблемі існує безліч заходів. З часом соціум звільниться від страху та стереотипів про насилля, адже це не є нормою. Кожна людина повинна знати свої права та відстоювати їх, в допомогу цьому у нашій країні є багато «гарячих ліній», куди громадяни можуть звернутися за допомогою. Майбутнє залежить від нас.

Любов МІРОШНІЧЕНКО, Олександра ЯЦЕЧКО
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ОСНОВНІ УМОВИ ПРОТИДІЙ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Проблема домашнього насильства актуальна в наш час. «В Україні за 2020 рік за домашнє насильство засудили 921 людину. У 2019-му вироків було вчетверо менше – 225. Так, минулого року в судах на розгляді перебували 1877 проваджень щодо домашнього насильства. Роком раніше, у 2019-му, таких справ було втричі менше – 626. Нагадаємо, за даними Національної соціальної сервісної служби України, за минулий рік органи та установи, що протидіють домашньому насильству, зафіксували 211 362 звернення щодо насильства в сім'ї. Зокрема, 180 921 звернення надійшло від жінок, 27 676 – від чоловіків та 2 756 – від дітей [1]». Наведені вище факти характеризують складний стан цієї проблеми.

Домашнє насильство – це будь-який прояв ушкоджень, які можна отримати від члена своєї родини. Саме так, навіть найближча людина може завдати шкоди. При цьому є декілька видів домашнього насильства: фізичне, психологічне та сексуальне. Перший характеризується тим, що кривдник наносить різні тілесні ушкодження: стусани, шмагання, ляпаси, штрикання ножем і т.д. Другий вид – насильник тисне психологічно, намагається довести свою близьку людину до нервового зриву, суїциду. Від сексуального насильства в більшості страждають особи жіночої статі, але бувають різні випадки. Не можна змушувати людину вступати в статеві стосунки без її згоди. Організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству визначені Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Цей Закон також визначає основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів постраждалих осіб. Тобто, як кажуть юристи: «nullum crimen sine poena, nulla poena sine lege, nullum crimen sine poena legali» (з латинського: немає злочину без покарання, немає покарання без закону, немає злочину без законного покарання). За кожну провину потрібно відповідати.

Але краще вміти запобігати домашньому насильству. Це можна зробити такими способами:

– навчити своїх дітей телефонувати в поліцію та швидку медичну допомогу; обов'язково треба зробити так, щоб дитина чітко знала домашню адресу, бо саме малі син або донька можуть врятувати вам життя;

– якщо насильство у родині – це не одноразовий випадок, то потрібно сховати всі ваші документи в одне місце, щоб у потрібний момент ви змогли забрати їх та швидко покинути місце проживання;

– можна записатися на тренування по самообороні, боксу чи інших видів бойових мистецтв; це ніколи не буде зайвим, бо вміння захищати себе може зіграти значущу роль у певних ситуаціях;

– і головне – не можна мовчати; розкажіть своїм рідним, батькам, вчителям, тому, кому ви справді довіряєте, вони обов'язково допоможуть вам у таких складних ситуаціях; також можна зателефонувати на номер «Довіри» або до будь-яких соціальних служб.

Щодо останнього пункту: у більшості випадків так звана «жертва» не розказує правду, не розповідає про те, що потерпає від насильства з боку людини, з якою проживає. Причиною цього страху є те, що потерпілий боїться, що насильник, дізнавшись про це, буде ще більше лютувати та знову завдасть шкоди. Саме для цього і є «Телефони довіри». Тобто можна зателефонувати на ці номери анонімно, поділитися своїми проблемами і отримати безкоштовну консультацію. «Телефони довіри» є у відкритому доступі в Інтернеті.

Отже, в Україні за останній рік збільшилась кількість випадків домашнього насилля, щоб запобігати та боротися з цим явищем, обов'язково потрібно повідомити про нього своїм близьким, родичам або зателефонувати на «Телефон довіри» і поділитися тим, що з вами сталося. У таких ситуаціях бездіяльність не є вирішенням цієї проблеми.

Література:

1. Остап Крамар. Радіо Свобода. https://hromadske.ua/posts/

Alina MISIURA
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Iryna NIKITINA,
senior lecturer of Social Sciences and Humanities Department

DOMESTIC VIOLENCE LAWS

Domestic violence as negative antisocial, socially dangerous phenomenon poses a serious threat to functioning of the institution of the family, aggravation of family relationships, levels the constitutional position in which a person, his life and health, honor and dignity, inviolability and security are recognized as the highest in Ukraine social value.

Even highly developed legal and democratic states are not able to eradicate domestic violence despite the significant attention of the international community, the development of civil society, the functioning of the institution of human rights defenders, and significant civilizational progress.

In order to guarantee and ensure the efficiency and effectiveness of the security of Ukrainian citizens, as well as to strengthen family values, there is a need

to develop measures to combat domestic violence, including by ratifying international norms on this issue.

Article 5 of the Universal Declaration of Human Rights states that no one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment such that degrades his dignity, behavior and punishment.

In the United Nations Convention (hereinafter – the UN) on elimination of all forms of discrimination against women states that States parties shall take all appropriate measures to change social and cultural patterns of behavior of men and women to achieve eradication superstitions, customs and all other manifestations based on ideas inferiority or superiority of one of the gender or stereotyping of the role men and women.

At the national level, a fundamental document on counteraction domestic violence is the Constitution of Ukraine. Article 3 of the Constitution of Ukraine declares that a person, his life and health, honor and dignity, inviolability and security are recognized in Ukraine the highest social value.

It is argued that the legislative definition of the concept is domestic violence is not ideal because it does not reflect effective mechanisms protection of the subjects who have suffered it and does not define the types of liability for its commission.

Катерина МІТЧЕНКО
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО З ДІТЬМИ-ЖЕРТВАМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЛЯ

Питання домашнього насилля все частіше піднімається в умовах нашого сьогодення. Майже кожен 10-й поліцейський має досвід причетності до даної теми.

Найбільше емоційних та моральних переживань викликає тема домашнього насилля, в яких жертвою є дитина. По Дніпропетровській області станом за 8 місяців 2021 року до служб у справах дітей надійшло понад 150 повідомлень про випадки вчинення домашнього насильства по відношенню до дітей. Такі дані жахливі, проте в силах поліцейських їх знизити завдяки якісній роботі не лише з кривдниками, а й з жертвами насилля.

Психологічна робота з дітьми-жертвами домашнього насильства, особливо якщо має місце сексуальне насильство, досить складна та вимагає від поліцейського чутливості, повільності та обережності, а також певних особистісних якостей та професійної компетентності.

Голанські фахівці, які працюють з постраждалими від різного виду насильства дітьми, виділяють основні принципи взаємодії з дитиною, які сприяють ефективному встановленню контакту [4]. Ці принципи являються

основоположними в роботі з дітьми від 3 до 17 років, важливо орієнтуватись на новоутворення віку та безпосередньо особливості самої дитини.

1. Правдивість. Одним з найпростіших та найскладніших одночасно принципів є важливість бути з дитиною щирим, відкритим, уникати захисної чи нападаючої позиції. В роботі з дитиною це значить бути здатним сказати прямо і відверто про свої почуття в даний момент, негайно реагувати на потреби або емоційний стан дитини, а не чекати потрібного моменту або правильних слів, жити в сьогоднішньому суспільстві і обговорювати проблеми тут та зараз, відкрито висловлювати свої переконання і принципи.

2. Повага до дитини – вміння цінувати її індивідуальність і ставитися до неї як до особистості. При взаємодії з дитиною важливо не засуджувати її за те, що з нею сталося, та відкрито зазначати, проговорювати, що вини її в прецеденті немає. Важливо показати, що співчуваєте дитині, але не жаліти її, намагатись допомогти впоратись з болем.

3. Компетентність. Працюючи з дітьми-жертвами домашнього насильства, важлива постійна робота поліцейського над підвищенням власної кваліфікації, свого професійного рівня. При взаємодії безпосередньо з дитиною важливо самому поліцейському бути впевненим у своїх діях, демонструвати таку ж поведінку, яка очікується від дитини (відвертість, рішучість і т.д.).

4. Прагматизм – сприйняття реальності без ілюзій (як негативних, так і позитивних). В роботі фахівцю важливо фокусувати увагу, перш за все, на актуальних проблемах, використовувати лише ефективні в цій ситуації для цієї дитини методи роботи, ставити реальні цілі.

5. Відповідальність. Поліцейському взагалі під час несення служби, а в роботі з дітьми-жертвами насилля важливо усвідомлювати межі своєї відповідальності та відповідальності жертви [4]. Говорячи про відповідальність дитини, важливо чітко усвідомлювати, що без зусиль і зацікавленості її самої не вдасться повноцінно зібрати матеріал та покарати кривдника.

Збираючи матеріал, при взаємодії, розмові з дитиною важливо повністю сконцентрувати увагу на неї та дати зрозуміти, що її слова почуті і зрозумілі. Саме повноцінного спілкування, активного слухання не вистачає в сім'ях, схильних до насилля. Дитину найчастіше не сприймають як особистість, вона не має досвіду щирості в прояві цікавості саме до неї.

Додатково слід відмітити, що в разі невпевненості в правильному розумінні сказаного дитиною необхідно запитувати стільки раз, скільки потрібно для того, щоб мати повну ясність в отриманій інформації. Особливо це стосується взаємодії з дітьми молодшого шкільного та підліткового віку, коли ними активно застосовуються в мовленні сленгові слова, фрази, які можуть бути повністю не зрозумілі дорослим (поліцейському, батькам).

Спілкуючись, важливо надавати дитині достатній час для відповіді, не поспішати і не чинити тиск, не переривати її і не закінчувати за неї фрази, дозволяти їй самій знаходити спосіб вираження своїх думок. Довгі паузи можуть означати, що дитина намагається визначити, як краще пояснити щось [3]. Можливо, вона намагається впоратися зі своїми емоціями, а може бути, намагається згадати конкретні подробиці події.

Також важливо стежити за виразом обличчя, за рухом рук і тіла, прислухатися до тону голосу дитини. Важливо розуміти те, що стоїть за словами.

Згідно своїх вікових та індивідуальних особливостей, особливо маючи психологічну травму, вчинену тривалим насиллям чи одиничним актом, діти можуть інтерпретувати певні слова чи дії дорослих як звинувачення безпосередньо їх і тому можуть вважати себе «поганими» та винними в прецеденті. Поліцейському важливо окрім якісного збору матеріалів за кримінальним провадженням провести роботу з дитиною-жертвою так, щоб не спричинити ретравмування (повторну травму).

Маючи власний досвід більше 6 років роботи психологом з дітьми-жертвами насилля в розрізі поліцейської діяльності, можемо впевнено говорити, що поліцейським (слідчим, інспекторам ювенальної превенції) досить важко відкрито говорити з дитиною про те, що трапилося, називати речі своїми іменами, не перекручувати, замовчувати, особливо в розрізі сексуального насильства. Спрацьовують їх власні проекції як психологічні захисти, комплекси. Поліцейські, навіть маючи гарну професійну підготовку та досвід, зіткнувшись з дітьми-жертвами насильства, досить часто проектують власні переконання, відношення, що перешкоджають ефективності виконання ними службових завдань. Йдеться і про можливий власний негативний дитячий досвід чи наявні сімейні негаразди, конфлікти чи образи на своїх дітей. Лише усвідомлення наявності таких проекцій, розуміння особливостей роботи з дітьми-жертвами насильства дозволить повноцінно виконати свої обов'язки та зібрати матеріал для покарання кривдника.

Аналізуючи поведінку поліцейських під час роботи з дітьми-жертвами насилля, можна виділити наступні причини, що заважають активно взаємодіяти з дитиною:

– відволікання уваги на власні думки, переживання, особливо коли поліцейський має не вирішенні особисті проблеми;

– обдумування, яке питання або відповідь необхідно вимовити в наступну хвилину, відсутність потрібного професійного та особистого досвіду, страх допустити помилку;

– передчасні висновки про сенс того, що говорить дитина, до того, як почута вся історія; прагнення «підігнати» отриману інформацію під наявну гіпотезу, навіть притягаючи інформацію «за вуха»;

– формальність в розмові, орієнтація, привернення уваги до фактів, а не до дитини, її переживань, змін в позі, інтонаціях, міміці; в процесі слухання домінує інтерес до фактів, які можуть бути використані в ході подальшого розслідування, без урахування стану дитини;

– надмірна емоційна залученість – надмірне співчуття і жалість до дитини може викликати спотворення одержуваної інформації, нашкодити в розслідуванні злочину;

– слухання крізь «фільтри», оцінне слухання – те, що говорить дитина, спотворюється відповідно до власних очікувань і уявлень поліцейського; помилкове сприйняття почутого виникає внаслідок навішування ярликів «добре – погано» [4].

Розуміння та впровадження в службову діяльність наведених вище принципів взаємодії та особливостей спілкування з дітьми-жертвами домашнього насилля буде сприяти ефективності розкриття справи та покарання кривдника.

Література:

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення.

3. Пам'ятка «Алгоритм дій поліцейського в ситуаціях домашнього насильства».

4. Психологические аспекты оказания помощи детям, пострадавшим от коммерческой сексуальной эксплуатации : Набор методических материалов для учреждений социальной защиты населения «Оказание помощи детям, пострадавшим от коммерческой сексуальной эксплуатации» / Е. В. Забадыкина, А.-М. Л. Храмченкова, О. И. Колпакова, Н. В. Солнцева, М. В. Земляных, Т. Г. Лебедева, Н. Р. Шутер, М. М. Русакова; Ред. О. С. Левина. Санкт-Петербург, 2011. 123 с.

Рафаїл МІЦОГЛУ
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Ганна БУГА,
доцентка кафедри адміністративно-правових дисциплін,
кандидатка юридичних наук, доцентка

ПРОБЛЕМА ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Сьогодні є дуже актуальною проблема домашнього насильства. Причому в Україні найбільш частіше суб'єктами адміністративного правопорушення, що встановлює відповідальність за вчинення домашнього

насильства, а саме ст. 173-2 КУпАП, є чоловіки. Це, передусім, є вже традиційно встановленою тенденцією; є встановленим, «народним» методом виховання дітей та підтримання ієрархії у сім'ї (стереотип «чоловік має бути головним у сім'ї»). При цьому порушення конституційних прав вже стало нормою у суспільстві та не викликає публічного засудження людини-кривдника. Тому проблема запобігання та протидії домашньому насильству є дуже актуальною та дуже складною у реалізації.

Чинники, що сприяють скоєнню насильства в сім'ї, в Україні можна умовно розділити на суспільно-економічні та ситуативні. До суспільно-економічних можна віднести такі як: інфляція, низький рівень життя, високий рівень безробіття, постійне зростання цін на товари, низька середня заробітна плата, а також суспільне сприймання фактів домашнього насилля як щось нормального, звичайного та традиційного; поширення насилля як способу вирішення проблем та виховання через кінематограф; падіння рівня моральності, лібералізація суспільства та внутрішнє переконання відстороненості, неможливості вплинути на хід подій (людина вважає, що її втручання у конфлікт ні до чого не призведе, крім його загострення); відсутність належного виховання та поширення інформації про суспільну шкоду та важливість протидії проявам домашнього насилля; патріархальний уклад суспільства. До ситуативних чинників, що сприяють зростанню рівня сімейного насильства, таких, що сприяють скоєнню злочинів на побутовому ґрунті, насамперед умисних вбивств, вбивств з необережності та завдання учасникам конфлікту тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, можна віднести: надмірне споживанню спиртних напоїв та відсутність культури їх вживання, що призводить до падіння відчуття моральності і, як слід, здатності відчувати правильність своєї поведінки, зникнення меж «доброго та поганого», підвищення відчуття власної правоти і підвищення збудливості осіб, що перебувають під впливом психоактивних речовин. Також на підвищення рівня сімейного насильства над дітьми впливає незнання інших засобів виховання та перенесення в дитинстві насильства (переважно, фізичного) по відношенню до себе.

Для протидії домашньому насильству як суспільному явищу потрібен комплексний підхід, який повинен складатися з комплексу заходів профілактики та комплексу заходів, направлених на посилення караності та юридичної відповідальності за порушення правових норм, що встановлюють відповідальність за сімейне насильство та похідні від нього правопорушення (диспозитивний та імперативний метод правового регулювання). Профілактика домашнього насилля має полягати, передусім, у вихованні у суспільства осуду подібних дій, вихованні кругової поруки, небайдужості до інших членів суспільства, почуття громадської відповідальності та свідомості. Заходи, що посилюють каральність явища домашнього насилля, мають полягати у криміналізації цього явища шляхом переведення складу адміністративного

правопорушення, відповідальність за яке передбачена статтею 173-2 КУпАП до групи кримінальних проступків та віднесення побутового мотиву вчинення злочину до категорії обставин, що обтяжують вину.

Як зазначається у методичних рекомендаціях Міністерства освіти і науки України, насильство є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини. Зазвичай, найбільше страждають від насильства жінки, діти та люди похилого віку. Найпоширенішим і найбільш складним для протидії є домашнє насильство. Насильство в сім'ї або родині притаманне для багатьох держав, незважаючи на їх позитивні здобутки у законодавчій, політичній та практичній сферах. За статистикою, яку оприлюднили під час голосування за Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», понад 3 мільйони дітей в Україні щороку спостерігають за актами насильства у сім'ї або є їхніми вимушеними учасниками, майже 70% жінок піддаються різним формам знущань і принижень. Щорічно близько 1500 жінок, і ця тенденція збільшується за останні три роки, помирають від рук власних чоловіків. Діти скривджених матерів у 6 разів схильні до суїциду, а 50% – до зловживань наркотиками. Майже 100% матерів, які зазнали насильства, народили хворих дітей – переважно з неврозами, заїканням, енурезами, церебральним паралічем, порушенням психіки. Домашнє насильство в Україні – причина 100 тисяч днів госпіталізації, 30 тисяч звернень до відділів травматології, 40 тисяч викликів лікарів. Водночас, лише 10% постраждалих звертаються за допомогою. Адже донині багато хто вважає такі стосунки «нормальними». Розрахунки, проведені Інститутом демографії і соціальних досліджень на замовлення Фонду народонаселення ООН, говорять про те, що щорічно 1,1 млн українок стикаються з фізичною та сексуальною агресією в сім'ї, і більшість з них мовчить. За статистикою Всесвітньої організації охорони здоров'я, 38% вбивств жінок у світі – справа рук їх партнерів. У деяких країнах ця цифра наближається до 70%. Одна з чотирьох жінок земної кулі упродовж усього життя страждає від сексуального насильства [1].

Отже, проблема домашнього насилля не повинна залишатися не поміченою, якщо йде мова про створення правової держави з дійсно функціонуючою системою забезпечення та реалізації конституційних прав і свобод, створення належного рівня життя та зниження рівня злочинності в країні. Дуже важливим має бути перехід від роботи правоохоронних органів за виявленими фактами злочинів до виконання превентивної, запобіжної функції; недопущення скоєння злочинів на побутовому ґрунті шляхом постійного проведення заходів виховного-запобіжного характерів з чітким роз'ясненням населенню ступеня суспільної шкоди, що завдає явище домашнього насильства; оприлюднення статистичних даних, поширення цих даних через засоби масової інформації, формування публічного осуду до осіб, що вчиняють акти домашнього насильства.

Література:

1. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству : Лист Міністерства освіти та науки України від 18.05.2018 № 1/11-5480. https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18#Text

Galina MOSKALEVICH
Minsk Innovation University

THE MAIN PROBLEMS IN THE FIELD OF PREVENTION AND COUNTERING DOMESTIC VIOLENCE

In the Republic of Belarus, the problem of intra-family violence is urgent and requires its solution. Traditionally, the family is treated as a private sphere of a person's life, whose behavior depends on various social processes and, above all, on public morality. However, a person in a fit of passion (anger, nervous excitement, etc.) forgets about morality, rules of conduct, discipline, and that he must keep himself within limits. As E. Durkheim rightly noted, «Passions are least willing to submit to discipline at the very moment when it is most needed [5]».

One should agree with R. N. Kozyrenko, who names as the main causes of intra-family violence «low moral standards, moral vices, lack of critical attitude towards oneself, irresponsibility for the fate of children and other relatives and other personal and domestic reasons [7, p. 78–79]».

The reason for intra-family violence is usually:

– hostile relationships between spouses and other family members;

– aggression under the influence of alcohol or other narcotic substances;

– family problems;

– housing and household disorder;

– material dependence of the injured family member on the family «aggressor»;

– shame in front of friends and relatives for their humiliated position.

The long history of the existence of the institution of the family indicates that throughout the world there has always been and is violence of family members against each other; but this social problem has not been seriously treated by society and legal structures. Only relatively recently, the problem of intra-family violence began to be considered as a serious and large-scale social problem, which is the cause of many other social problems. The participants of the First European Criminological Congress (Lausanne, September 2001) first stated this. This problem was recognized as a problem no less dangerous than organized crime, drug addiction and terrorism [1, p. 56].

Nevertheless, among the population of Belarus, intra-family violence is often put on a par with family conflict and is not perceived as a criminal act – even by police officers. Most often, the victim refuses to write a statement to the aggressor,

because he himself or she herself will have to pay a fine from the family budget, and the situation will remain the same. Violence is characterized by systematic one: domestic violence is repeated in physical, psychological and sexual forms. The situation is further aggravated by the fact that the «aggressor» and the victim of violence are relatives or members of the same family.

It is difficult for researchers of these problems to come to an objective conclusion and fully realize the real scale of intra-family violence – due to its specifics. Domestic violence is one of the most hidden types of offenses, since they occur behind closed doors, at home, in private life, and not in a public place where witnesses of what is happening could be.

In addition, most often the victim reconciles with his position as a victim, does not report the criminal acts committed against her/him for many reasons; for example, the victim feels a sense of shame about what is happening in front of her/his relatives, acquaintances, colleagues, etc.; or she/he fears possible retaliation from the aggressor. Thus, it allows you to commit acts of violence against yourself without hindrance.

As a rule, intra-family violence is most common in Belarus as a type of gender-based violence. The most vulnerable are women – due to their psycho-emotional state, behavioral characteristics. According to sociological research conducted by the United Nations Population Fund (UNFPA) in Belarus, three out of four women in Belarus suffer from domestic violence, and a man acts as an aggressor in 86,2% of cases [6].

Ensuring the basic guarantees of citizens' rights is implemented, first, at the level of the national legislation of each State. The Code of the Republic of Belarus on Administrative Offenses [3] is in force in Belarus, which establishes responsibility for causing bodily injury and other forms of violence, insult and slander. The Law of the Republic of Belarus «On the Basics of crime Prevention activities» [8] specifically instructs local authorities, together with internal affairs bodies and other organizations, to take all necessary measures to detect and eliminate the causes of domestic violence and conditions conducive to its occurrence.

Moreover, guarantees of citizens' rights are enshrined at the constitutional level. The legal basis for regulating intra-family relations is the Constitution of the Republic of Belarus. Article 32 of the Constitution establishes that marriage, family, motherhood; fatherhood and childhood are protected by the State. Consolidating the equality of spouses in family relations, this article of the Constitution also determines that a child should not be subjected to cruel treatment or humiliation, be involved in work that may harm its physical, mental or moral development [4, Article 32].

Based on the above, we can conclude that the problem of intra-family violence is not a private matter of the family. In this regard, the State should and has the right to intervene in the situation of domestic violence and, for this purpose, carry out preventive work aimed at those persons who have already been subjected to domestic violence, as well as those persons who have not yet become a victim or

aggressor who committed a crime, but are already close to it [2]. Now the state does not fully control the situation developing in Belarusian families. The institution of marriage and family is going through a crisis. Relationships between men and women are more often in the form of partnership-cohabitation, rather than marriage. The family has lost its inviolability: divorce is now considered as a common occurrence.

Unfortunately, the Republic of Belarus does not yet have a separate law on the prevention of domestic violence and on the responsibility of persons who have committed an intra-family crime. The Republic of Belarus has not yet become a party to the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence.

Many normative provisions regarding domestic violence contained in both national and international documents applicable in Belarus are declarative in nature. Violence against any person (man, woman, child) is considered as a violation of human rights and a form of discrimination. The main problems of intra-family violence are material and social dependence; a number of stereotypes existing in society; national characteristics and others.

One of the most promising areas of influence on domestic violence can be considered individual prevention, aimed at preventing the commission of offenses against family members. It can be assumed that both a real or potential offender and the entire population of the country can act as an object of individual preventive work to counteract family violence, since any person can be considered as a potential «aggressor» and as a victim of domestic violence.

Today, in the Republic of Belarus, individual prevention of intra-family violence is implemented within the framework of the Law «On the Basics of crime prevention Activities» dated 04.01.2014 No. 122-Z [8]. In this law, for the first time at the legislative level, the concept of «domestic violence» was fixed, its definition was specified, which includes a list of intentional actions against a family member; subjects of prevention of domestic violence were established, a list of basic preventive measures, both general and individual, aimed at preventing it was defined.

At the same time, the absence of a single law against domestic violence in the Republic of Belarus negatively affects the results of the fight against this illegal phenomenon. In our opinion, the adoption of such a law will really improve the security system and will help not only to overcome intra-family illegal acts, but will also serve as a powerful preventive measure.

References:

1. Antonyan Yu. M. Domestic violence against women: problematic issues of victimological prevention. *Operative (detective)*. 2012. No. 4 (33). Pp. 56–61.

2. Countering domestic violence. http://mvd.gov.by/main.aspx?guid=285503

3. Code of the Republic of Belarus on Administrative Offenses No. 91-Z on January 6, 2021: Adopted by the House of Representatives on December 18, 2020; Approved by the Council of the Republic on December 18, 2020. https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=HK2100091

4. Constitution of the Republic of Belarus of 1994: with amendments and additions adopted at the republican referendums of November 24, 1996 and October 17, 2004 – 10th ed., erased. Minsk, 2014. 64 p.

5. Durkheim E. Suicide. Sociological etude. http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog

6. In Belarus, 3 out of 4 women suffer from domestic violence. http://www.belta.by/society/view/v-belarusi-ot-domashnego-nasilijastradajut-3-iz-4-zhenschin-171682-2015

7. Kozyrenko R. N. On measures of individual prevention of domestic violence. https://www.institutemvd.by/

8. On the basics of crime prevention activities: Law of the Republic of Belarus: January 4, 2014 No. 122-Z Adopted by the House of Representatives on December 16, 2013; Approved by the Council of the Republic on December 19, 2013. https://pravo.by/upload/docs/op/H11400122_1389733200.pdf

Vitaliy PRYLYAPA
Donetsk State University of Internal Affair
Scientific supervisor: Olena VOLIK,
lecturer of Foreign Languages Department

BASIC PRINCIPLES OF PREVENTION AND COUNTERACTION DOMESTIC VIOLENCE

Domestic abuse, also called «domestic violence» or «intimate partner violence», can be defined as a pattern of behavior in any relationship that is used to gain or maintain power and control over an intimate partner. Abuse is physical, sexual, emotional, economic or psychological actions or threats of actions that influence another person. This includes any behaviors that frighten, intimidate, terrorize, manipulate, hurt, humiliate, blame, injure, or wound someone. Domestic abuse can happen to anyone of any race, age, sexual orientation, religion, or gender. It can occur within a range of relationships including couples who are married, living together or dating. Domestic violence affects people of all socioeconomic backgrounds and education levels.

Anyone can be a victim of domestic violence, regardless of age, race, gender, sexual orientation, faith or class. Victims of domestic abuse may also include a child or other relative, or any other household member. Domestic abuse is typically manifested as a pattern of abusive behavior toward an intimate partner in a dating or family relationship, where the abuser exerts power and control over the victim.

Domestic abuse can be mental, physical, economic or sexual in nature. Incidents are rarely isolated, and usually escalate in frequency and severity. Domestic abuse may culminate in serious physical injury or death.

Trying to solve the problem of domestic violence, in December 2017 The Verkhovna Rada of Ukraine adopted the Law «On Prevention and Counteraction domestic violence», which proposes a new approach (fromusing European standards) to combat this negative phenomenon in society.

An act is recognized as violence only when it violates the requirements current legislation and leads or may lead to violations constitutional rights and freedoms of a family member. Domestic violence can have form of both active actions (beatings, destruction of property, etc.) and inaction, ie passive behavior of a person when he does not perform actions that could and should have done to prevent the occurrence of harmful consequences (for example, not helping a family member who is in danger for life situation).

Today, many families suffer from domestic violence due to ignorance of their rights. All who become offenders are ashamed or afraid to seek help. Recently, various interactive courses have been introduced by the state, and employees of the National Police of Ukraine are conducting preventive talks at school. Every year on November 25, the world launches a campaign against domestic violence. It lasts 16 days – until December 10.

In my report, I want to take a closer look at the work of the National Police in preventing domestic violence. Not so long ago, a new direction appeared in the police regarding our problem, which is the creation of mobile groups called «Polina». The mobile teams include prevention officers – district police officers, juvenile prevention officers, a criminal investigation investigation and, remotely, a patrol police crew. All have received appropriate training, in particular to counter and respond to acts of violence. Immediately after receiving the application on line «102», experienced professionals go out of their way to deal with domestic violence and, depending on the type, make a decision.

In my opinion, today our state, with the support of international organizations, has taken a big step to prevent and combat domestic violence. If we examine the statistics a few years ago and now we will see great progress. There are fewer and fewer cases of physical, sexual, psychological or economic violence every day. Based on the above, I can conclude that our state is developing in the right direction.

Illia RADILOV
Donetsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Olena ZOTOVA-SADYLO,
associate professor of Foreign Languages Department,
PhD in Pedagogics

DOMESTIC VIOLENCE COUNTERACTION

Combating domestic violence has become a big issue in contemporary jurisprudence because the system of values has changed. And now there are more and more cases of domestic violence in the world. To prevent this problem we need to understand the reasons of the problem. As a rule a male is an aggressor in a family but nowadays it often happens a female is a provocateur or an aggressor. And the most frustrating is that violent behaviour displays in the presence of children who observe and adopt the experience of their parents and will be able to do the same in the future when they start a family. In order to understand how to prevent domestic violence let's define the term «domestic violence». Domestic violence is an act (acts or omissions) of physical, sexual, psychological or economic violence committed in the family or within the residence between relatives or between former or current spouses or between other people living together (lived) by one family but they are not (were not) in a family relationship or get married each other; regardless the person who committed domestic violence lives (lived) in the same place as the victim and threats to commit such acts [1].

There are different types of domestic violence. The economic violence is a form of domestic violence which includes intentional deprivation of housing, food, clothing, other property, funds or documents or the ability to use them, leaving without care or care, obstruction in obtaining necessary treatment or rehabilitation services, prohibition to work, forced labor, ban on studying and other economic offenses; psychological violence is a form of domestic violence including verbal abuse, threats, including against third parties, humiliation, harassment, intimidation, other acts aimed at restricting the will of the person, control in the reproductive sphere, if such actions or omissions caused the victim fears for their own safety or the safety of third parties, caused emotional insecurity, inability to protect themselves or harmed a person's mental health; sexual violence is a form of domestic violence, which includes any acts of a sexual nature committed against an adult without his consent or against a child regardless of his consent, or in the presence of a child, coercion to an act of a sexual nature with a third party, and other offenses against sexual freedom or sexual integrity of a person, including those committed against a child or in his presence; physical violence is a form of domestic violence, including slapping, kicking, pushing, pinching, whipping, biting, as well as unlawful deprivation of liberty, beatings, muzzle, infliction of bodily harm of varying severity,

leaving in danger, failure to provide assistance to a person in life-threatening condition, causing death, committing other violent offenses.

Prevention of domestic violence is a system of countermeasures carried out by executive authorities, law enforcement bodies, local governments, enterprises, institutions and organizations, as well as citizens of Ukraine, foreigners and stateless persons who are in Ukraine legally and aimed at raising public awareness of forms, causes and consequences of domestic violence, the formation of intolerance of the violent model behavior in private relationships, indifference to victims, especially victims, the elimination of discriminatory perceptions of the social roles and responsibilities of women and men, and any customs and traditions based on them.

There is the expression «Beats means loves» in the Russian language. According to law enforcement bodies' statistics domestic violence usually occurs in low-income families, the reasons are alcoholism, drug addiction, and unemployment and so on. But middle-class families and higher-income households are not the exceptions in. Domestic violence can manifest itself in different ways and can transmit from generation to generation. For instance, some parents bring up children including with the use of force, and they are sure they behave in the right way; there is a high probability that the children will do the same in relation to their future children.

But they do not understand that now such education is not normal because now it is possible to raise a child differently and work with psychologists and communicate with teachers. Violent acts and physical force in relation to a child can cause mental disorders which can lead to serious consequences in the future, and not every child can cope with such treatment physically and mentally.

It is impossible to end domestic violence completely but it can be greatly reduced by rejecting standards and giving the right to be protected. It is very disappointing to understand that in the XXI century such a cruel treatment still practices. I believe that the fight against violence experienced by children should be taken more seriously.

There are many organizations around the world that develop programs and support anti-violent projects. They are the European Union, the United Nations, and the Council of Europe. The main document regulating human rights is the Universal Declaration of Human Rights, which is valid worldwide. All of these are important steps towards creating an independent, well-educated society.

References:

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Лілія РАЙВИЧ
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Ганна БУГА,
доцентка кафедри адміністративно-правових дисциплін,
кандидатка юридичних наук, доцентка

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ

Домашнє насильство існує у всіх без винятку соціальних групах, його зазнають незалежно від рівня доходів, освіти й положення в суспільстві, також воно є не лише фізичним, а й психологічним. Ще більше випадків залишаються невідомими, адже жертви про них не повідомляють у поліцію. Це свідчить про відсутність правової і просвітницької обізнаності жертв домашнього насильства, які під час навіть не розуміють, що таке діяння по відношенню до них є протиправним та караним, не кажучи вже про повідомлення про такі випадки до органів внутрішніх справ, що у своїй більшості обумовлено економічною ситуацією та матеріальним становищем кожної окремої сім'ї; психічними особливостями та особливостями виховання осіб, які скоюють насильницькі дії проти членів своєї родини. Нажаль, домашнє насильство у наслідку – це і випадки нанесення тяжких тілесних ушкоджень, і зґвалтування, і вбивства.

Слід відмітити, що проблемні аспекти запобігання насильству у сім'ї у багатьох країнах світу є одним із найважливіших напрямів роботи органів поліції, соціальних працівників, психологів, освітян, в основному це пов'язано з поширеністю проблемних аспектів, наслідків, до яких ця проблема призводить. Досвід країн зарубіжжя, безумовно, є позитивним і дуже вагомим, він повинен стати головним аргументом для забезпечення та регулювання способів боротьби з домашнім насильством в Україні. В 2017 році набрав чинності Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII). Створюється організаційно-правова основа взаємодії державних органів та соціальних установ у сфері протидії домашньому насильству за допомогою системи загальних та спеціальних нормативно-правових актів. Щодо загальних нормативно-правових актів, які стосуються правових відносин загалом, то сюди слід зарахувати розроблений комплексний пакет законодавчих змін, який включив, з одного боку, Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», а також зміни до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», до Цивільного Процесуального кодексу України, до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України щодо питань, які стосуються домашнього насильства та насильства за ознакою статі; з іншого боку – зміни до кримінального блоку:

Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами».

В ст.1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» вперше в Україні запропоноване визначення насильства за ознакою статі, а саме – діяння, спрямовані проти осіб через їхню стать або поширені в суспільстві звичаї чи традиції (стереотипні уявлення про соціальні функції (становище, обов'язки тощо) жінок і чоловіків), або діяння, що стосуються переважно осіб певної статі чи зачіпають їх непропорційно, які завдають фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждань, включаючи погрози таких дій, у публічному або приватному житті.

Важливо, що Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» були внесені зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, зокрема у ст. 173-2, якою передбачена відповідальність за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування. За вчинення таких дій кривдник притягається до відповідальності у вигляді штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадських робіт на строк від тридцяти до сорока годин. Верхня межа санкцій цієї статті Кодексу передбачає адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб, що є винятковим і досить суворим заходом адміністративного впливу на правопорушника. Крім того, Кодекс доповнено ст. 39-1 – направлення на проходження програми для особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі.

Слід доповнити, що Верховна рада під час засідання 01 липня 2021 року прийняла за законопроєкт №3908-1 про внесення змін до кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі. За відповідний законопроєкт проголосували 336 народних депутатів. Як повідомила прес-служба Верховної Ради, закон спрямований на «удосконалення правового регулювання притягнення до відповідальності за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування». Також він має сприяти реалізації прав постраждалих на відшкодування матеріальних збитків і моральної шкоди. Згідно із пояснювальною запискою, законом пропонується, що за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі військовослужбовці та військовозобов'язані несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах. Збільшуються строки притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства до 6 місяців з дня

виявлення правопорушення. Законом передбачається застосування нового альтернативного виду адміністративного стягнення за вчинення зазначених правопорушень – суспільно корисних робіт (від 120 до 240 годин – при першому порушенні протягом року та від 240 до 360 годин – при повторному порушені протягом року), також збільшення строку адміністративного арешту до 10 діб (зараз сім діб). Також нарахована заробітна плата за виконання кривдником суспільно-корисних робіт перераховується постраждалій особі. Національна поліція може затримувати особу у разі вчинення домашнього насильства. Також виключається обов'язкова присутність особи, яка притягується до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства, у разі винесення термінового заборонного припису під час розгляду справи судом. Прийняття цього законопроєкту сприятиме реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, якою визначено, що сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення покарання ефективними, пропорційними та переконливими санкціями за вчинення правопорушень.

Таким чином, в Україні вводяться нові механізми протидії домашньому насильству, а також законодавство, що стосується запобігання та протидії домашньому насильству, постійно змінюється і підлаштовується під реалії життя.

Артем РУДЕНКО
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Елеонора СКИБА,
професорка кафедри гуманітарних дисциплін
та психології поліцейської діяльності,
докторка філософських наук, професорка

ПРИЧИНИ ТА ПРОБЛЕМАТИКА ІСНУВАННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЛЯ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Домашнє насилля – це проблема поколінь, котра існує вже не одне тисячоліття, але в умовах сьогодення більшість цивілізованих країн активно протидіють цьому ганебному явищу безпосередньо на законодавчому рівні. Ця тенденція спостерігається також і в національному законодавстві, в Україні основним законодавчим актом, який покликаний захистити права тих, хто страждає від домашнього насилля, є Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 [1]. Прийняття цього фундаментально важливого нормативно-правового акту нашою державою у зв'язку з активними євроінтеграційними процесами стало каталізатором активізації діяльності органів Національної поліції, соціальних служб, органів місцевого самоврядування та громадських організацій з єдиною метою –

запобігання та протидія домашньому насильству в Україні, яка відповідно до статті 1 Конституції є суверенною, незалежною, демократичною, соціальною, а головне – правовою державою, тобто позиціонує права і свободи громадян основною та невідчужуваною цінністю. Згідно з даними Національної соціальної сервісної служби України за 2020 рік було зафіксовано 211 тисяч 362 звернень щодо вчинення домашнього насильства, за даними Державної судової адміністрації на розгляді було перебувало 1877 проваджень стосовно вчинення домашнього насильства. Ситуація з домашнім насильством значно погіршилась у зв'язку з початком пандемії коронавірусної інфекції, через яку більшість сімей значний проміжок часу були вимушені перебувати на самоізоляції, фактично постійно контактувати один з одним на обмеженій території – місці спільного проживання. Значну роль відіграв соціально-економічний чинник, що є причиною багатьох конфліктів, особливо в умовах COVID-19, адже багато підприємств, установ та закладів вимушені перейти на дистанційний формат роботи, а то й зовсім залишити працівників без зарплатні, відправивши в неоплачувану відпустку, як наслідок – конфлікти через матеріальні питання: відсутність грошей, недостатньо велику зарплатню, незабезпеченість сім'ї на гідному рівні тощо. Офіційно, за даними МВС, з початку року допомогу працівників поліції отримали 28000 жертв домашнього насилля, серед них 22000 жінок, 3400 чоловіків та 2400 дітей, винесено 13000 термінових заборонних приписів та складено 21000 адміністративних протоколів за статтею 173-2 КУпАП, на профілактичний облік поставлено 16000 осіб. В 2020 році за домашнє насилля було засуджено 921 особу, в 2019 вчетверо менше – 225, що ярко демонструє значне погіршення ситуації, пов'язаної з насиллям в сім'ї. В Україні створені спеціальні гарячі лінії для постраждалих від домашнього насилля, Національна дитяча гаряча лінія, мобільні бригади Міністерства соціальної політики України, в кожному місті функціонують мобільні групи протидії домашньому насильству Національної поліції України «ПОЛІНА».

Домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь. Як і в усьому світі, домашнє насильство в Україні зустрічається у всіх соціальних, вікових, етнічних і інших групах населення. Воно може включати фізичне, сексуальне, економічне і психологічне насильство, нерідко повторюване, і призводить до тяжких наслідків, аж до смертельного результату. Згідно проведених досліджень, жертвами переважно стають жінки та діти. Пояснюють це психологією злочинця-чоловіка, який історично мав у власності дружину і

дитину, крім того на ставлення винного впливає соціальний і матеріальний статус його члена сім'ї. Особи, які позбавлені стабільного доходу для існування, зазвичай потрапляють в фінансову чи психологічну залежність від так званого «годувальника», який встановлює свою владу, верховенство над залежними членами родини і нерідко вдається до насильства. Причинами домашнього насилля в сучасних реаліях є низький рівень доходу громадян, безробіття, соціальна ізоляція сім'ї, неосвіченість. Всі перераховані фактори є причинами низького рівня забезпеченості громадян, внаслідок – конфлікти в родині, які безпосередньо переростають в домашнє насилля як психологічне чи економічне, так і в фізичне. Не менш важливою проблемою сучасного суспільства є виправдовування насилля, яке вчиняється всередині сім'ї, в сучасних реаліях нашої країни прийнято замовчувати факти вчинення правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, адже це, на думку більшості, проблеми, котрі здатні вирішитись тільки в сім'ї, забуваючи про існуючі механізми протидії такому ганебному явищу як домашнє насилля, передбачені законодавством.

Література:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text

Олександр СВИРИДОВ
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Любов КНЯЗЬКОВА,
доцентка кафедри загально-правових дисциплін,
кандидатка юридичних наук, доцентка

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Насильство в сім'ї є однією з розповсюджених форм порушення прав людини. У більшості випадків протиправні дії проти когось із членів родини супроводжуються актами агресії, приниження та жорстокої поведінки. Подібні дії з боку насильника приводять до негативного фізичного, психічного та соціального стану здоров'я постраждалої особи чи кількох осіб, членів цієї родини. Як правило, найбільше страждають від сімейного насильства жінки, діти та люди похилого віку, хоча щодо останньої категорії в офіційних документах і наукових дослідженнях мало інформації. Домашнє насильство існує у всіх без винятку соціальних групах, його зазнають незалежно від рівня доходів, освіти й положення в суспільстві, також воно є не лише фізичним, а й психологічним. Більшість випадків залишаються невідомими, адже жертви про них не повідомляють у поліцію. Це свідчить про відсутність правової і просвітницької обізнаності жертв домашнього насильства, які під час навіть не

розуміють, що таке діяння по відношенню до них є протиправним та караним, не кажучи вже про повідомлення про такі випадки до органів внутрішніх справ, що у своїй більшості обумовлено економічною ситуацією та матеріальним становищем кожної окремої сім'ї; психічними особливостями та особливостями виховання осіб, які скоюють насильницькі дії проти членів своєї родини. Нажаль, домашнє насильство у наслідку – це і випадки нанесення тяжких тілесних ушкоджень, згвалтування, вбивства. Розрахунки, проведені Інститутом демографії і соціальних досліджень на замовлення Фонду народонаселення ООН, говорять про те, що щорічно 1,1 млн українок стикаються з фізичною та сексуальною агресією в сім'ї, і більшість з них мовчать. За статистикою Всесвітньої організації охорони здоров'я, 38% вбивств жінок у світі – справа рук їх партнерів. У деяких країнах ця цифра наближається до 70%. Одна з чотирьох жінок земної кулі упродовж усього життя страждає від сексуального насильства [1].

Ст. 1 Закону України від 07.12.2017 №2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству» дає визначення поняття домашнього насильства «як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [4]». 11 січня 2019 року набрав чинності Закон України про кримінальну відповідальність, який доповнив Кримінальний кодекс України ст. 126-1 «Домашнє насильство», тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо іншого члена подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [2]. Т. Мінка визначає, що для кваліфікації ст. 126-1 Кримінального Кодексу України не має значення, чи проживає правопорушник у момент вчинення діяння в тому самому місці, що й потерпілий. Дуже часто домашнє насилля може відбуватися й після розриву сімейних відносин чи інших стосунків, тому спільне проживання жертви і правопорушника не вимагається [3, с. 100].

З урахуванням розглянутого, слід відзначити, що зміст домашнього насильства опосередковується через тривалі відносини між близькими людьми, пов'язаними спільним побутом чи родинними зв'язками. На відміну від злочину, здійсненого незнайомою людиною, домашнє насильство виходить від чоловіка або партнера, дружини, колишнього чоловіка,

колишньої дружини, батьків, дітей, інших родичів. Таким чином, домашнє насильство – це акти умисного систематичного вчинення протиправного фізичного, психологічного, сексуального, економічного впливу на близьких людей, які здійснюються проти їх волі з метою надбання влади і контролю над ними.

Поліція відповідно до покладених на неї завдань уживає заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі. До основних повноважень поліції відповідно до ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» [5] належать: виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них, а саме вживання заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі; вживання всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я. Поліцейські можуть проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчинюваного акту домашнього насильства, у разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи. За фактом вчинення домашнього насильства поліцейський уповноваженого підрозділу органу Національної поліції України здійснює оцінку ризиків шляхом спілкування з постраждалою від такого насильства особою або її представником, з'ясування обставин конфлікту та виявлення чинників і умов, які створюють або можуть створювати небезпеку для цієї особи.

Діяльність, спрямована на запобігання та протидію домашньому насильству, ґрунтується на таких засадах: гарантування постраждалим особам безпеки та основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на життя, свободу та особисту недоторканість, на повагу до приватного та сімейного життя, на справедливий суд, на правову допомогу з урахуванням практики Європейського суду з прав людини; належна увага до кожного факту домашнього насильства під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; врахування непропорційного впливу домашнього насильства на жінок і чоловіків, дітей та дорослих, дотримання принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; визнання суспільної небезпеки домашнього насильства та забезпечення нетерпимого ставлення до будь-яких проявів домашнього насильства; повага та неупереджене і небайдуже ставлення до постраждалих осіб з боку суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, забезпечення пріоритетності прав, законних інтересів та безпеки постраждалих осіб під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; конфіденційність інформації про постраждалих осіб

та осіб, які повідомили про вчинення домашнього насильства; добровільність отримання допомоги постраждалими особами, крім дітей та недієздатних осіб; врахування особливих потреб та інтересів постраждалих осіб, зокрема осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку; ефективна взаємодія суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, з громадськими об'єднаннями, неурядовими організаціями, засобами масової інформації та іншими заінтересованими особами [1].

Ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [4] говорить, що суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є такі: 1) спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 2) інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 3) загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб; 4) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що прийняття базового закону щодо запобігання та протидії домашньому насильству, внесення змін до КК України та КУпАП є рішучим кроком для зменшення випадків домашнього насильства. На наш погляд, перед правоохоронними органами та суспільством постає завдання створити надійний механізм реалізації прийнятих законодавчих актів.

Література:

1. Запобігання та протидія насильству. Методичні рекомендації. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 18.05.2018 № 1/115480. https://don.kyivcity.gov.ua/files/2018/5/22/mon.pdf

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

3. Мінка Т. Розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2019. Січень. С. 98–101.

4. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 №2229-VIII. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19

5. Про національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015року №580VIII. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text

Artem SERDECHNYI
Donetsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Dmitro LUNHU,
lecturer of Special Physical and Pre-medical Training Department
Language adviser: Olena MAMONOVA,
associate professor of Foreign Languages Department,
PhD in Pedagogics, associate professor

COMBATING DOMESTIC VIOLENCE: POLICE PRACTISE ADVISES AND GUIDELINES

Violence against women and domestic violence is a major violation of human rights, rooted in inequality between men and women and gender discrimination. The issue of violence against women is relevant to all countries and societies without exception. Efficient response to domestic violence cases is largely dependent on how much attention is attributed to this issue at the level of the state, especially when shaping and implementing public policies. Any person regardless of sex, social status, age, education or economic status can experience domestic violence. Domestic violence affects women and men, boys and girls. However, global statistics, as well as statistical data from some countries, including Ukraine, indicate that domestic violence disproportionally affects women. On a worldwide level, every 3rd woman experiences domestic violence. In addition, 38% of women who died violently were killed by their former or current partners [1]. According to «The World's Women 2015: Trends and Statistics» the overall data shows that in most countries women suffering from violence apply for assistance in less than 40% cases, and out of this number less than 10% of survivors report this violence to police [2].

In order to prevent and address domestic violence against women it is important to understand why such violence is so widespread in our societies. Violence against women, including domestic violence is the result of an imbalance of power between women and men. In other words, violence against women, in all its forms is deeply rooted in gender inequality. As such, it should not be considered as abuse experienced individually by women: it needs to be understood as a social problem, as a means of enforcing the subordination of women in all spheres of society. Throughout history, power relations between women and men have been unequal, resulting in male dominance over, and widespread structural discrimination against women. To varying degrees, patriarchal cultural and sexual norms, discriminatory divisions of power and labour and the financial dependence of women persist in society – in Europe and beyond. Domestic violence also has significant consequences in the immediate social circle of the victim. Family, friends and co-workers risk retaliation and intimidation from the perpetrator if they try to intervene or assist the victim in leaving an abusive relationship. Children exposed to domestic violence are at risk of development problems, psychiatric disorders, school

difficulties, aggressive behaviour and low self esteem. Children who have been brought up with domestic violence have higher risks of becoming perpetrators or of choosing abusive partners when they grow up, since they are more likely to view violence as an acceptable method of conflict resolution. The Istanbul Convention, for example, recognizes the severe impact that domestic violence has on children, both as victims and as witnesses.

Significant differences exist in access to support and remedies: depending on where women currently suffering abuse or attempting to deal with its legacies live in the world determines the kinds of support if any that are available to them, and the sanctions if any – their abusers receive. In this context, the basic parameters of good practice remain to ensure that all women have access to basic protections, support and redress, including women who are currently excluded because they are undocumented, or have uncertain legal status. The right not to be abused must be absolute. States have the responsibility to address all violations of women human rights that take place on their territory and/or are committed by their citizens in extra-territorial contexts. Whilst the challenges in eliminating violence against women for medium and low resource countries are greater, it is crucial to recognize that sustainable development is compromised by violence against women and gender inequality more generally. As research undertaken primarily in developed countries illustrates, the consequences of violence against women involve considerable economic costs, including to health and legal services, alongside lost productivity, and more long term costs to the educational achievement of children. Violence against women results in direct financial costs to individuals, communities and the State, in addition to losses of social and cultural capital.

Even at national level, describing any intervention as best practice is to make a very strong claim suggesting that it works in all locations and for all individuals. The last decade has taught us the danger of such claims especially with respect to groups who already are disadvantaged in asserting their rights for example, women with disabilities and those with uncertain legal status. Caution is even more important in a global context. Throughout the present report the terms good and promising practices are preferred. Likewise, the examples provided are not exhaustive, universally applicable or suggestive of unchanging contexts. Rather they are examples of currently applied practices and interventions which activists and evaluation suggest are good and/or promising. As we learn more and as women expectations change, some may be eclipsed by innovations and new insights that offer even more promise in efforts to prevent violence against women. There are no uncontested principles or rules for identifying good or promising practices. Many commentaries lack clarity about the subject of the good practice i.e., a set of principles, a strategy, an approach or a particular project and whether recommended approaches are expected to be applied in all contexts or are context-specific. Whether something is good, promising or effective depends on the standards that are used in assessment, and on local circumstances. Family forms, living arrangements and

livelihoods, and the capacities of the State vary across and within societies. So, for example, community- based strategies that appear effective in countries of the South may not work so well in countries in the North, and similarly the reliance on the police and the criminal justice systems to combat violence against women in the North may be less effective in the South. Practices emerge in particular contexts and circumstances, often building on and learning from what has been tried before. Transfers of practices, adaptation of interventions to local particularities and available resources, establishment of and adherence to standards, principles underpinning interventions, and achievement of intended outcomes may be examples of good practice. Coordination and integration of services provided by different sectors and stakeholders and addressing all forms of violence against women are becoming more common and are often seen as good practice. Taking a global perspective as the present report does require recognition of the constraints of context and the related possibilities. The form of the State, its commitment to women equality, its relationship with non-governmental organizations and civil society, whether it is involved in armed conflict, and the resources it has to draw on, make fundamental differences in the forms of practices that are possible to combat violence against women. The challenge, therefore, is to find ways to generalize about interventions and reforms without losing the specificity of current and historical contexts. This requires finding similarity within difference: whilst the demands one can make of the State, and whether and how they might be fulfilled varies across time and place, some aspects of legislation and responses to violence against women can be designated as basic to be instituted/continued across contexts.

References:

1. Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence.

2. Dowling Ch., Morgan A., Boyd Ch., Voce I. Policing domestic violence: A review of the evidence. Australian Institute of Criminology. 2018.

Karina SYNKO
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Iryna NIKITINA,
senior lecturer of Social Sciences and Humanities Department

STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF LEGAL PROVISION OF SOCIAL SUPPORT FOR VICTIMS OF DOMESTIC VIOLENCE

It has been established that the protection and support of victims of violence is ensured by prompt actions that end the violence and protect the victims by the police, as well as support the victims and provide them with legal assistance and medical, psychological, social and legal assistance. There are government

organizations, legal aid bodies and centers, prosecutors, justice (access to justice), general and specialized victim support services such as defense, hotlines, and the like.

More than one hundred thousand inquiries, reports of crimes and other cases related to domestic violence are registered in Ukraine every year. In 2019, the National Police received 141,814 calls. And this is not just a figure – behind each such statement are specific victims: women, men, children who need protection and support.

To ensure maximum support for victims of domestic violence, all measures should focus on their rights, needs and safety. This means that if victims are constantly or repeatedly abused, their protection and support must come first.

Victim protection and support is achieved through operational actions that end the violence and protect the victims. The police also support victims and provide medical and psychological support through the Prosecutor's Office, the judiciary, general and specialized victim support services, etc.

The content of this issue is to take the necessary measures to prevent the recurrence of violence, to ensure the independence and financial independence of victims of violence, taking into account the special needs of vulnerable groups.

Let's take a closer look at the current state and existing problems in various areas of assistance and protection to victims.

1. Providing affected people with information about their rights and the possibility of exercising such rights in a language they understand or through an interpreter or an engaged third party who speaks a language that the affected persons can understand. In order to make an informed, balanced decision about his life in connection with the fact of domestic violence, the victim must have all the information necessary for this.

2. Providing access to general and specialized support services for victims to receive social services, medical, social, psychological assistance. As a reminder, the general support services for victims include institutions that, among other things, provide assistance to victims: centers of social services for families, children and youth; orphanages for children; centers for social and psychological rehabilitation of children; social rehabilitation centers (children's townships) centers of social and psychological assistance; territorial centers of social services (provision of social services); other institutions, institutions and organizations providing social services to victims.

Specialized victim support services include shelters for victims, centers for medical and social rehabilitation of victims, call centers for the prevention and control of gender-based domestic violence and child abuse. In addition, there are mobile social and psychological support groups for victims and citizens who have become victims of gender issues, as well as organizations and foundations dedicated to victims and survivors of gender-based violence (Section 4, Article 6 of the Law on Domestic Violence) [1].

The Free Secondary Legal Aid Center provides free legal aid to victims in the manner prescribed by the legislation of Ukraine «On Free Legal Aid» at the request of the victim or a representative of the legal representative, including as part of the general / specialized victim support service. If the injured person cannot independently visit the free legal center, secondary legal aid is delivered to the center by the appropriate service. The list of documents confirming the victim's link to the right to free secondary legal assistance has now been approved.

Important areas for improving this work are: the need to strengthen the information component of services that victims can find in their cities; provide a sufficient number of support services to victims, especially in their safe place, and ensure access to them; conduct appropriate competitive procedures and fill vacancies in courts; Strengthen training of government consultants on hotlines to receive professional advice on the prevention and control of domestic and gender-based violence.

References:

1. On Prevention and Counteraction to Domestic Violence : Law of Ukraine of December 7, 2017 № 2229-VIII. http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19

Марія СОКИРКО
Національна академія внутрішніх справ
Науковий керівник: Михайло МАРКОВ,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності,
кандидат юридичних наук, доцент

СТРАТЕГІЇ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ

Домашнього насильства може зазнати будь-який з нас, як дитина, так і дорослий, літня людина, жінка або чоловік. Чоловік може проявити агресію по відношенню до дружини, і навпаки, батьки щодо дітей, а діти щодо батьків, брати і сестри – по відношенню один до одного. При спілкуванні в сім'ї можуть цілком природно виникати конфлікти і сварки, але не всі вони є насильством. Отже, що таке домашнє насильство? Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» п.2 ст.1: «Домашнє насильство – всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання між колишнім чи теперішнім подружжям або особами, які спільно проживають чи проживали однією сім'єю, але не перебувають або не перебували в шлюбі, незалежно від того, чи проживає або проживала особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що і особа, яка постраждала від домашнього насильства [2]».

Домашнє насильство – проблема та виклик для світового суспільства та для України зокрема. Насильство в сім'ї є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини, які держава має відстоювати та захищати. Даний вид протиправної поведінки не є винятковим феноменом, притаманним лише певній державі. Відтак, світове співтовариство розробило та запровадило систему міжнародних актів, які визначають стандарти запобігання домашньому насильству. Їх імплементація в національне законодавство конкретних держав пов'язана з рядом проблем, що виникають з огляду на сталі традиційні підходи до даного явища як до варіанту суспільної або моральної «норми», неконкретності приписів законодавчих актів, відсутності механізмів ефективної реалізації повноважень правоохоронних органів у даній сфері.

Реагування на факти домашнього насильства здійснюється підрозділами Національної поліції України в межах їх повноважень, визначених Законом України «Про Національну поліцію». Уповноважені підрозділи органів Національної поліції України здійснюють повноваження у сфері запобігання та протидії домашньому насильству з урахуванням міжнародних стандартів реагування правоохоронних органів на випадки домашнього насильства та оцінки ризиків. Поліцейські можуть проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчинюваного акту домашнього насильства, у разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи. За фактом вчинення домашнього насильства поліцейський здійснює оцінку ризиків шляхом розмови з постраждалою від такого насильства особою або її представником, з'ясування обставин конфлікту та виявлення чинників і умов, які створюють або можуть створювати небезпеку для цієї особи. Однак, інколи виникає потреба розмежувати домашнє насильство від заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості. Органи досудового розслідування іноді допускають помилку у правильній класифікації кримінального правопорушення. Отже, постає питання, як саме Національна поліція має здійснювати всі заходи із запобігання та протидії домашнього насильства. На нашу думку, не кожна жінка (а особливо – чоловік) згодна заявити до правоохоронних органів, що вчинене домашнє насильство, адже всі ці дані реєструються та зберігаються.

Протягом 2020 року зафіксовано 211 362 звернення з приводу домашнього насильства, що на 61,9% більше у порівнянні з аналогічним періодом минулого року (130 514 звернень) з них: від дітей надійшло 2 765 звернень, що становить 1,3% від загальної кількості; від жінок – 180 921 звернення, що становить 85,6% від загальної кількості; від чоловіків – 27 676 звернень, що складає 13,1% від загальної кількості звернень. Обліковано 262 звернення щодо вчинення домашнього насильства стосовно осіб з інвалідністю.

На даний час Національна поліція реалізовує нові підходи до організації роботи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Наприклад, урядом було затверджено Державну програму щодо запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі, яку потрібно буде виконати до 2025 року [1]. Вперше будуть розроблені типові програми для постраждалих осіб та відповідні програми для дітей-кривдників з методичними рекомендаціями їх виконання, форми статистичної звітності. Державною програмою передбачено розширення мережі, зокрема додатково буде створено 450 спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб (притулків, мобільних бригад соціально-психологічної допомоги, денних центрів соціально-психологічної допомоги, спеціалізованих служб первинного соціально-психологічного консультування). Вже у 2021 році передбачено проведення судових засідань у дружньому до дитини оточенні. До 2022 року передбачено оновлення Державних стандартів щодо забезпечення включення до компонента дошкільної, початкової, середньої, професійної, вищої освіти положень ціннісних орієнтирів ненасильницької поведінки. Кожен рік передбачено проходження 125 особами психологічної програми підготовки суддів, прокурорів, адвокатів, слідчих по реалізації норм права в інтересах постраждалої дитини з урахуванням міжнародних стандартів та рекомендацій. Запроваджено заходи забезпечення індивідуального підходу до допиту дітей, незалежно від їх статусу у кримінальному провадженні. Передбачено залучення бізнесу в розбудову системи запобігання та протидії насильству або насильству за ознакою статі, в тому числі запобігання насильству в трудових колективах як частини корпоративної соціальної відповідальності. Створено кабінети первинної допомоги постраждалим особам на базі закладів охорони здоров'я. Отже, програма забезпечить створення системи запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях з врахуванням стандартів Конвенції Ради Європи «Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», яку ратифіковано 46 країнами та Європейським Союзом.

Хотілось би зазначити, що станом на 01.01.2021 в Україні створено та функціонує 33 притулки у 18 областях та м. Києві, 304 мобільні бригади соціально-психологічної допомоги постраждалим особам, 10 денних центрів соціально-психологічної допомоги постраждалим особам. Усі ці спеціалізовані служби підтримки направлені на надання соціальних послуг, у тому числі тимчасового притулку особам, постраждалим від домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

Література:

1. Державна програма запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року.

https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-derzhavnu-programu-zapobigannya-ta-protidiyi-domashnomu-nasilstvu-ta-nasilstvu-za-oznakoyu-stati-na-period-do-2025-roku

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України № 2229-VIII. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text

Bohdan SOLOSHAK
Donetsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Olena ZOTOVA-SADYLO,
associate professor of Foreign Languages Department,
PhD in Pedagogics

PUBLIC POLICY TO PREVENT AND RESPONSE DOMESTIC VIOLENCE IN UKRAINE

The main purpose of the public authorities policy in the field of prevention of domestic violence is to increase the level of competence of the society on this socially dangerous phenomenon. However, in order to achieve this goal it is necessary to research the basic theoretical principles of the policy; public policy in the fight against domestic violence is based on the principles that are involved in the most important place in our lives.

Taking into account that the principle is primarily a fundamental idea that permeates the system of any knowledge and subordinates them; the principles of the implementation of the state policy in the field of prevention of domestic violence should be considered as the following basic principles, ideas, provisions, which exist objectively, can be enshrined in the current legislation of Ukraine; they determine the requirements for the system, structure, organization and management process of public administration bodies in the implementation of state policy in the field of domestic violence prevention and based on social needs. It should be noted that the state policy on prevention of domestic violence as well as any other activity of public administration bodies which creates legally significant consequences also has the principles enshrined in the relevant law, namely the Law of Ukraine «On Prevention and Counteraction to Domestic Violence». Thus, we can divide the principles of public policy in the field of prevention of domestic violence according to their impact on public relations into general principles and special principles. The first category of general principles includes the rule of law, legality, legal certainty, the need to respect human rights. These principles affect the activities of public administration bodies in the implementation of any of the latter are activities including the implementation of the state policy in the field of prevention of domestic violence. Such principles are usually reflected in more specific (local) principles on which a particular category / type of activity is based. The general

principles also include such principles as objectivity, humanism, expediency, specificity.

The special principles in the field of implementation of the state policy on prevention of domestic violence should be defined as guiding ideas on which the activity of subjects of public administration is based in the sphere of prevention of domestic violence. We propose to include in the list of these principles the principles contained in the Law of Ukraine «On Prevention and Counteraction to Domestic Violence» № 2229-VIII of 07.12.2017. At the same time, it should be noted that this legislation provides only a general list of principles both in the field of prevention and in the field of combating domestic violence. However, the prevention of domestic violence occurs when domestic violence has not actually begun yet. The public authorities within their competence take action to prevent the occurrence of this phenomenon as well as the formation of a negative stereotype about this phenomenon in the society. In this regard the following principles should be included in the special principles in the field of implementation of the state policy on prevention of domestic violence in particular guaranteeing victims security and fundamental human and civil rights and freedoms including the right to life, liberty and security respect for private and family life, a fair trial, legal aid based on the law of the European Court of Human Rights; due to attention to every fact of domestic violence during the implementation of measures in the field of prevention and counteraction to domestic violence; taking into account the disproportionate impact of domestic violence on women and men, children and adults, adherence to the principle of ensuring equal rights and opportunities for women and men when implementing measures in the field of preventing and combating domestic violence; the recognition of the public danger of domestic violence and ensuring intolerance of any manifestations of domestic violence; the effective interaction of entities implementing measures in the field of prevention of domestic violence with public associations, non-governmental organizations, mass media and other interested persons.

Considering the efforts of not only Ukrainian but also European lawmakers, politicians, sociologists we can see continuous progress in defining the types and criteria of violence, expanding the interpretation of violence, introducing new measures and actions to prevent crime and punish offenders. Violence programs are becoming more than just a domestic affair. This problem should be considered at the international level. The laws on domestic violence have already been passed in 169 countries. All employees of European organizations who face the problem of violence are required to undergo special training (police, doctors, judges, prosecutors, teachers, social workers, etc.). The victims of domestic violence are guaranteed protection and free assistance in all European countries and Ukraine is not exclusion. There are special shelters for victims of violence at the rate of 1 place per 10,000 populations. Interagency organizations for combating domestic violence have been established. Special programs to work with persons broken the law have

been developed. However, based on domestic violence statistics it can be concluded that virtually all programs, actions and activities are mostly aimed at helping victims of violence and helping women to rebuild their lives independently of their husbands. It remains difficult to bring the perpetrator to justice.

The methodology in terms of prevention of domestic violence is the concept of «help for self-help» which changes the consciousness and behavior of adults and children. This concept considers a person as a subject, not an object of social work which means the formation of responsibility for their lives, their choices, the ability to consciously exercise their rights based on knowledge about them. In the context of «help for self-help» it means that identifying the characteristics and problems of young people, children, women and abusers in terms of preventing domestic violence; formation of positive motivation to perceive social services and encourage young people to learn information on combating domestic violence; establishing contact with young people and their families and providing them with social assistance in particular a set of social services that contributes not only to the elimination of violence but also to increase the social status of young people, their personal development through knowledge of their rights, learning to use them and defend them, creating conditions for their implementation, using if necessary, social care and support, social management; directing young people to self-help in the direction of preventing violence through the provision of information services about institutions and organizations that solve such problems.

In Ukraine nowadays the system of legal and organizational measures has been accepted. This system deals with prevention and counteraction to home violence. As a result of our study we have distinguished such legal measures to prevent home violence: urgent injunction against the offender; restrictive prescription against the offender; preventive registration of the offender and carrying out preventive work with him.

Thus, it is possible to talk that in our country legal and organizational pre-conditions are gradually created for effective prevention and counteraction to home violence.

Аліна СРІБНА
Національна академія внутрішніх справ
Науковий керівник: Тетяна МИРОНЮК,
доцентка кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права,
кандидатка юридичних наук

ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ДІТЬМИ: ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ З ДІТЬМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Діти – окрема категорія потерпілих, які стають частіше за все жертвами насильства в батьківській родині, і процес їх гендерної соціалізації

відбувається у несприятливих, а подекуди навіть небезпечних умовах. Домашнє насильство щодо неповнолітніх є багатогранним соціальним явищем, що виявляється в різних формах: фізичному, психологічному, економічному та сексуальному примусі до споживання алкоголю, наркотичних засобів; погрозах вбивства, заподіянні тяжких ушкоджень, доведенні до самогубства або замаху на нього шляхом жорстокого поводження з потерпілим чи систематичного приниження його особистої гідності. У той же час особистість неповнолітнього є ще не повністю сформованим, вкрай рухливим і мінливим системним феноменом. Неповнолітні особливо потребують допомоги, щоб зрозуміти закономірності розвитку суспільства, виробити правильне уявлення про соціальні цінності тощо.

Соціологічні опитування в Україні свідчать, що до 80% дітей страждають від розмаїтого жорстокого поводження. Нині батьківська жорстокість є звичайним явищем, що притаманне приблизно 45 – 49% сімей. Протягом 2019 р. в Україні від різноманітних противоправних дій дорослих постраждало понад 2 тис. дітей. Найбільше страждають діти у віці до 10 років. Понад 3 млн дітей в Україні щороку спостерігають за актами насильства в родині або є їхніми вимушеними учасниками.

Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» надане визначення «постраждалої дитини» як особи, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком такого насильства. Постраждала дитина має всі права потерпілої особи, реалізація яких забезпечується з урахуванням усіх інтересів дитини, її віку, статі, стану здоров'я, інтелектуального та фізичного розвитку.

Відповідно до чинного законодавства особи, які вчинили домашнє насильство, несуть кримінальну, адміністративну чи цивільно-правову відповідальність. Так, адміністративна відповідальність за вчинення домашнього насильства передбачена статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Дії кримінального характеру, пов'язані з домашнім насильством, можуть бути кваліфіковані за однією із статей Кримінального кодексу України. Це може бути, зокрема, нанесення тілесних ушкоджень різного ступеню тяжкості (статті 121, 122, 123, 125), погроза вбивством (стаття 129), згвалтування (стаття 152) тощо. Найбільш тяжким злочином даної категорії є умисне вбивство (стаття 115). Крім того, Кримінальний кодекс містить статтю 126-1 (Домашнє насильство), яка передбачає відповідальність за умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного домашнього насильства. Такі дії караються громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років. Поряд з притягненням до адміністративної чи кримінальної відповідальності до особи, яка вчинила домашнє насильство, можливе застосування також заходів цивільно-правової

відповідальності, які полягають в необхідності відшкодування потерпілому завданої моральної та матеріальної шкоди.

Для суспільства небезпека дітей, що постраждали внаслідок домашнього насильства, полягає в тому, що діти, які були жертвами або свідками домашнього насильства, переносять цей негативний досвід у подальше власне життя. Слід виділити декілька важливих наслідків, які можуть проявитися у дитини під час домашнього насильства:

– різні психологічні порушення (низька самооцінка, безсоння або пересипання, апатія, неуважність, повторювані негативні думки про себе, відчуття тривоги і необґрунтована тривожність);

– психосоматичні хвороби (фізичні болі: головні, серцеві, в області попереку, м'язові);

– зловживання алкогольними напоями, наркотичними речовинами та їх аналогами;

– надмірно сексуалізовна поведінка в дитячому віці, а також настання сексуальних стосунків у дитячому віці.

Під час спілкування з дітьми, які постраждати внаслідок домашнього насильства, необхідно запобігти повторного травмування дитячої психіки та створити дружню атмосферу, оскільки це може призвести до несприятливих наслідків, посилити негативні емоції, відчуття загрози. Значна кількість людей може викликати відчуття зниження уваги або взагалі втрату довіри і обмежити готовність до взаємодії. Слід ізолювати дитину від осіб, які можуть їй загрожувати або маніпулювати нею.

На початку спілкування відбувається безпосереднє знайомство з дитиною, встановлюється контакт. Розмовляти потрібно на нейтральні та спокійні теми, щоб не завдати шкоди. Чим молодша дитина, тим швидше вона втомлюється. Втома може спричинити збільшену податливість та схильність до необдуманих та випадкових відповідей. Отже, важливо вчасно реагувати на сигнали втоми та надати можливість дитині відволіктись та відпочити, наприклад, запропонувати їй намалювати малюнок. Запитання, які ставляться дитині мають відповідати рівню розвитку дитини та рівню її знань. Особа, яка спілкується з дитиною, має проявляти свою винахідливість та креативність. У кінці спілкування необхідно запитати у дитини, яке в неї самопочуття, чи має вона якісь страхи та переживання, обов'язково пояснити подальші дії, які будуть встановлюватися стосовно даної ситуації та роль дитини в ній.

Коли є підозра або підтвердження факту щодо жорстокого поводження з дітьми та нехтування їхніми потребами, повинні бути вжиті заходи для захисту та підтримки. Ефективний вплив може надати міжвідомча скоординована система реагування, спрямована на спеціальне розслідування і виявлення випадків жорстокого поводження і зневаги потребами, а також втручання за допомогою надання необхідного захисту і відповідних послуг дітям-постраждалим. Ризик травматизму і завдання шкоди фізичному та

психічному здоров'ю дитини, соціальному і психологічному благополуччю, шкільній успішності збільшується з частотою і суворістю жорстокого поводження і зневаги потребами. Відповідно, вкрай важливо, щоб випадки жорстокого поводження і зневаги потребами були виявлені на ранніх етапах.

Зупинити жорстоке поводження може лише відповідне втручання і взаємне інформування усіх зацікавлених суб'єктів. Ролі медичних працівників надають великої ваги в захисті дітей від жорстокого поводження, оскільки батьки (крім тих, хто живе у найвіддаленіших сільських районах) регулярно звертаються з дітьми в медичні центри або лікарні. Не менш важливу роль у захисті дітей відіграють вихователі і вчителі, так як діти починають відвідувати школу з 6 – 7 років, і педагоги практично регулярно контактують з ними. Тому і вчителі, і медичні працівники можуть помітити, якщо з дитиною відбувається щось недобре. Запідозривши, що дитина піддається жорстокому поводженню і нехтуванню її потребами, вони повинні відразу ж інформувати про це відповідні організації, включаючи посадових осіб щодо захисту дітей та поліцію.

Антон СТАРИНЕЦЬ
Національна академія внутрішніх справ
Науковий керівник: Наталія ФЕДОРОВСЬКА,
старша наукова співробітниця наукової лабораторії
з проблем превентивної діяльності та запобігання корупції

ВИНЕСЕННЯ ТЕРМІНОВОГО ЗАБОРОННОГО ПРИПИСУ ЯК СПОСІБ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

За дев'ять місяців поточного року поліцейські винесли 13 тисяч термінових заборонних приписів стосовно кривдників та склали 21 тисячу адміністративних протоколів за статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення. За результатами реагування мобільних груп на повідомлення про факти вчинення домашнього насильства протягом 2021 року до Єдиного реєстру досудових розслідувань унесено відомості щодо вчинення кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства, з яких за статтею 126-1 (Домашнє насильство) – 343 фактів і 45 – за статтею 390-1 (Невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або не проходження програми для кривдників) Кримінального кодексу України [1].

Відповідно до п. 16 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» терміновий заборонний припис (далі – ТЗП) стосовно кривдника – це спеціальний захід протидії домашньому насильству, що вживається уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України (підрозділи превентивної діяльності та патрульної поліції) як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на негайне

припинення домашнього насильства, усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства [6].

Відповідно до п. 18 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію», ст. 10 та 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», підпункту 23 п. 4 Положення про Національну поліцію та з метою запобігання та протидії домашньому насильству, забезпечення вжиття заходів з негайного його припинення, недопущення продовження чи повторного вчинення МВС України наказом від 01.08.2018 № 654 затверджено Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника [5].

ТЗП виноситься як за заявою постраждалої особи, так і за власною ініціативою працівника уповноваженого підрозділу поліції за результатами оцінки ризиків строком до 10 діб.

Бланки ТЗП стосовно кривдників та форми оцінки ризиків вчинення домашнього насильства поліцейські отримують в УПД ГУНП в областях та м. Києві, відділах (відділеннях) територіальних (відокремлених) органів поліції, а облік використаної бланкової продукції здійснюється згідно із розділом IV Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції [3].

Під час вирішення питання про винесення ТЗП пріоритет надається безпеці постраждалої особи. Зазначена вимога поширюється також на місце спільного проживання (перебування) постраждалої особи та кривдника незалежно від їхніх майнових прав на відповідне житлове приміщення.

Припис може містити такі заходи:

– зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи;

– заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи;

– заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою [5].

Місцем спільного проживання може бути і квартира, і будинок, і будь-яке інше приміщення, у яких мешкають разом постраждала особа та кривдник. Єдина необхідна умова – фактичне спільне проживання. Ведення спільного домогосподарства не є необхідною умовою. Правовою підставою для спільного проживання може бути право власності, оренди або суборенди, а також фактичне спільне проживання на підставі сімейних чи інших відносин.

Якщо насильство відбувається поза межами місця спільного проживання (наприклад, у готелі або заміському будинку) і виконуються інші умови для винесення ТЗП, поліцейський видає ТЗП, що стосується лише місця спільного проживання, а не місця, у якому особи перебували тимчасово чи упродовж нетривалого часу (наприклад, номер у готелі) [4, с. 299].

У разі, якщо кривдником є особа, яка на день винесення ТЗП не досягла вісімнадцятирічного віку та має спільне місце проживання (перебування) з постраждалою особою, ТЗП не може містити заходів: зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи; заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи [4, с. 146].

При винесенні ТЗП працівник уповноваженого підрозділу поліції отримує пояснення від кривдника, постраждалої особи (її представника), свідка(ів) (у разі наявності). У разі вчинення домашнього насильства кількома особами або наявності декількох постраждалих поліцейський виносить ТЗП стосовно кожного кривдника/постраждалого окремо.

У разі відмови кривдника підписати ТЗП поліцейський зазначає про це та ставить власний підпис та пропонує підписати постраждалій особі (її представникові) та свідку(ам) (у разі наявності).

Кривдникові роз'яснюються положення ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення про притягнення до відповідальності за невиконання ТЗП, а також право на оскарження застосування даного заходу у суді [4, с. 299–300].

Винесені ТЗП обліковуються впродовж доби в журналі обліку ТЗПСК та зберігаються у працівника підрозділу превенції уповноваженого підрозділу поліції, який забезпечує організацію роботи із запобігання та протидії домашньому насильству.

Заповнення журналу реєстрації повідомлень про місце тимчасового перебування кривдника, якому винесено ТЗП, здійснюється працівником чергової служби органів (підрозділів) поліції.

Особа, стосовно якої винесено ТЗП, може оскаржити його до суду в загальному порядку, передбаченому для оскарження рішень, дій або бездіяльності працівника уповноваженого підрозділу поліції, який виносив ТЗП.

Практика свідчить, що суд не притягує кривдника до адміністративної відповідальності за невиконання ТЗП або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування виходячи з наступних підстав:

– терміновий заборонний припис складено нерозбірливо;

– відсутність підтвердження того, що особа була ознайомлена під підпис з терміновим заборонним приписом: «в матеріалах даної адміністративної справи відсутні будь які докази порушення ОСОБА_1 термінового заборонного припису, оскільки терміновий заборонний припис стосовно кривдника, який наявний в матеріалах даної адміністративної справи, складений нерозбірливо і нечитаємо підтвердження того, що особа була ознайомлена під підпис з даним терміновим заборонним приписом в матеріалах адміністративної справи відсутні» (01 квітня 2020 р. м. Житомир, справа № 296/256/20); ТЗП є обґрунтовано винесеним та юридично діючим,

навіть коли кривдник відмовляється його підписувати, про що в ньому робиться відповідний запис «Кривдник від підпису відмовився в присутності»;

– до протоколу про адміністративне правопорушення не було долучено копії термінового заборонного припису, в самому протоколі не вказано строк дії заборони. «Однак, до протоколу про адміністративне правопорушення не було долучено копії даного заборонного припису, в самому протоколі не вказано строк дії заборони, у зв'язку з чим суддя позбавлений можливості винести законне і обґрунтоване рішення» (22 квітня 2020 р. м. Житомир справа № 295/452/20) [2, с. 25].

Дія припису припиняється в разі застосування до кривдника судом адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту або обрання щодо нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у кримінальному провадженні.

Кривдник, стосовно якого винесено припис, згідно з яким він повинен залишити місце спільного проживання (перебування) з постраждалою особою, зобов'язаний повідомити про місце свого тимчасового перебування уповноважений підрозділ поліції за місцем учинення домашнього насильства. Якщо кривдник порушує обмежувальний припис, то постраждалий телефонує до поліції, і вони це фіксують. Після цього відкривається кримінальне провадження за статтею 390-1 Кримінального кодексу України. Стаття передбачає обмеження волі строком до 2 років. Це злочин проти правосуддя, який є вагомим аргументом для багатьох кривдників. Вони розуміють, що за порушення правил припису вони вже стали підозрюваними у вчиненні кримінального злочину. Скривдженій жінці це дає час та можливість жити без загрози життю і вирішувати судові питання з аліментами та визначити місце проживання дітей.

Література:

1. З початку року групи реагування на домашнє насильство здійснили майже 63 тисячі виїздів. https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/z-pocatku-roku-grupi-reaguvannya-na-domasnje-nasilstvo-zdiisnili-maize-63-tisyaci-viyizdiv

2. Запобігання та протидія домашньому насильству підрозділами Національної поліції : Методичні рекомендації / [В. Л. Костюк, Н. В. Федоровська, М. В. Пашковська]. Київ, 2021. 76 с.

3. Інструкція з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції: затверджена наказом МВС України від 06.11.2015 № 1376. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15#Text

4. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» / кол. авт.; за заг. ред. К. Б. Левченко, К. В. Павліченко, В. В. Чернєя. Київ, 2020. 396 с.

5. Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно

кривдника: затверджено наказом МВС України від 01.08.2018 № 654 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0965-18#Text

6. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text

Mykhailo TATARINTSEV
Donetsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Vitaly NUZHDOV,
lecturer of Special Physical and Pre-medical Training Department
Language adviser: Olena MAMONOVA,
associate professor of Foreign Languages Department,
PhD in Pedagogics, associate professor

BASIC PRINCIPLES OF COUNTERACTING AND PREVENTING VIOLENCE IN SOCIETY

Today, violence is one of the most acute social problems. Its victims can be both women and men, but according to international statistics, the bulk of violence is directed at women and children. Violence is not limited to physical, sexual and psychological harm. It also includes gratitude, suffering, coercion, and imprisonment. Violence can be directed at one person or all family members, but there are cases when violence is committed against certain social groups or in society as a whole.

Domestic violence is a significant problem in Ukraine, which, according to Ukrainian law, includes physical, sexual, psychological and economic violence. During 2020, the territorial police received 110,932 reports of offenses and other events related to domestic violence, of which: 1,391 were applied by children [3].

Violence is the deliberate use of physical force or power, actual or in the form of a threat, directed against oneself, against another person, group of persons or community, resulting in (or high probability of) bodily injury, death, psychological trauma, developmental disorders or any kind of damage. According to the WHO classification, violence is conventionally divided into three broad categories, depending on the perpetrators of the act of violence, namely: attempt on one's own life or health, interpersonal violence, and collective violence.

Forms of violence: physical (pushing, beating, throwing various objects, attempted murder), sexual (sexual harassment, insults, rape), psychological (surveillance, threats, intimidation, blackmail, humiliation, ignoring, lack of care), economic (financial control, restrictions, prohibition to work and study, deliberate destruction and damage to property).

In addition to the direct damage to the health and well-being of victims, violence has significant social consequences, such as the loss of human lives, the

loss of productive members of society due to mental and physical impairment health of victims of violence, low educational and professional level, criminal behavior. Reproduction of cruelty in society, as former victims themselves often become perpetrators. Also, as a result of acts of violence, the state suffers economic losses, which are measured by monetary, labor and intangible losses. Economic losses due to violence are distributed among various members of society, including the victims themselves, members of their families and abusers, employers who suffer from disability, government and non-governmental organizations that provide services to victims, insurance funds and budgets, taxpayers and the economy. countries in general.

According to a study by the United Nations Population Fund, Ukraine's annual economic losses due to domestic violence reach up to $ 208 million USA.

Despite the significant amount of money that society loses as a result of violence against women, Ukraine still lags far behind European countries. The European Institute for Gender Equality estimates that the annual impact of violence against women is up to € 28 billion a year in the UK, € 915,202 million a year in Latvia, € 593,131 million in Estonia and € 1344 billion in Lithuania. In total, the European Union spends 225,837 billion euros annually on this. In addition to the irreversible loss of population, labor losses related to injuries and illnesses due to violence also have a significant impact on the state's economy.

Traditionally, there are three levels of resistance to violence: primary, secondary and tertiary. These three levels of violence prevention differ in time limits, i.e. measures are taken before, immediately after, or for a long time after the act of violence.

Prevention of violence at various levels includes the following tasks: identifying individual risk factors and taking measures that change individual behavior, influencing interpersonal relationships and creating a healthy family environment, including providing professional assistance to families who find themselves in difficult life circumstances, monitoring public places, combating gender inequality and harmful attitudes and customs, addressing the cultural, social and economic factors that contribute to violence and taking action to change them.

An important measure to prevent violence at the individual level is social development programs aimed at reducing antisocial and aggressive behavior of children and violence among adolescents.

Level of relationships: programs for children and adolescents to develop a negative attitude to violence, a healthy lifestyle to prevent risky behavior (substance abuse, unsafe sex, teenage pregnancy, sexually transmitted infections, etc.), parent training programs, which help to improve family relationships, improve parenting skills, and thus reduce domestic violence.

Activities at the community level are aimed at changing the environment in which children and young people communicate with each other: improving street

lighting, as unlit streets hide the danger of hooliganism or robbery, the possibility of meaningful leisure.

Society-wide activities: information campaigns aimed at changing social and cultural norms on violence, improving the work of all government agencies, institutions committed to preventing violence and working closely with the public sector.

Thus, in conclusion, it can be argued that violence is caused by a complex interaction of many factors, and the approach to this problem must also be multifaceted.

The basis of the national legislation of Ukraine on the prevention of violence is the Constitution of Ukraine, especially Articles 3, 21 – 24, 27 – 29, 32, 51, 52.

The basis of the legislation of Ukraine in the field of prevention of domestic violence is also the Law of Ukraine «On Prevention and Counteraction to Domestic Violence» of December 7, 2017 № 2229-VIII [1].

The law defines the legal and organizational basis for the prevention of domestic violence, bodies and institutions responsible for its prevention: centers of social services for families, children and youth, bodies of the National Police of Ukraine, guardianship authorities, children's service, health care institutions, educational institutions, centers of social and psychological assistance, mother and child centers, general support services for victims, territorial centers of social services, specialized support services for victims.

The Law of Ukraine «On Child Protection» is a key special act of legislation in the field of protection of children's rights and counteraction to all forms of violence against them.

The Criminal Code of Ukraine establishes liability for: assignment of intentional moderate bodily injuries (Article 122), assignment of intentional light bodily injuries (Article 125), beatings and muggings (Article 126), coercion to marriage (Article 151-2), sexual violence (Article 153), genital mutilation (Article 121), coercion to abortion or sterilization (Article 134), non-compliance with restrictive measures, restrictive prescriptions or failure to pass the program for offenders (Article 390-1), rape (Article 152), ill-treatment and humiliation of a systemic nature, as a mitigating circumstance for victims who committed a violent crime against the offender (Article 66, 116, 123), court proceedings for the application of restrictive measures have been introduced (Article 79, 91-1) [2].

References:

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

2. Кримінальний кодекс України.

3. Насилие и его влияние на здоровье / Под ред. Этьен Г. Круг и др. Москва, 2003. 376 с.

Дмитро ТІНІН
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ НАД ДІТЬМИ

Кожна людина ще з початку життя набуває правових чинників, завдяки яким вона може вільно існувати: право на освіту, право на життя, право на віросповідання та на вільний вибір місця проживання, а також інші права. Спираючись на положення Конституції України, можна стверджувати, що громадянин «повністю забезпечений гарантією» на свою волю, гідність та права.

Враховуючи репродуктивність людства, як один з найважливіших чинників існування суспільства, можна стверджувати, що виховання дитини являється одним із основних чинників життєдіяльності кожної людини.

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про охорону дитинства» [1] сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього. На рівні з цим від самого народження у кожної дитини виникають права, до яких прав відносяться:

1. На життя та охорону здоров'я.
2. На ім'я та громадянство.
3. На достатній життєвий рівень.
4. Право дитини на вільне висловлення думки та отримання інформації.
5. На захист від усіх форм насильства.
6. На житло.
7. На майно та ін.

На сьогоднішній день згідно вимог ст. 2 – 11 Конвенції ООН [2] наша держава захищає дітей від усіх форм домашнього насильства та інших форм жорстокого поводження, експлуатації, включаючи сексуальне насильство, в тому числі з боку батьків чи опікунів, причетність до злочинної діяльності, вживання алкоголю, наркотиків та психотропних речовин, участь у екстремістських релігійних, психокультурних групах та течіях, використання для створення та розповсюдження порнографічних матеріалів, примус до проституції, жебрацтво, бродяжництво, азартні ігри тощо.

Досить вагомим являється момент можливості звертатись щодо виявлення фактів насильства над дітьми не тільки повнолітніх осіб, але й безпосередньо самими скривдженими. Такі звернення можливо здійснити до наступних закладів: * правоохоронні органи; * навчальні заклади; * лікувальні заклади; * послуги для дітей; * заклади охорони здоров'я; * заклади у справах сім'ї та молоді; * центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; * кол-

центр з профілактики та протидії домашньому насильству, гендерному насильству та насильству над дітьми (Національна дитяча гаряча лінія); Національна гаряча лінія з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації; * інших уповноважених органів за захистом своїх прав, свобод і законних інтересів.

На сьогоднішній день законодавство виділяє 4 види насильства:

1. Фізичне (побої, штовхання, нанесення тілесних ушкоджень).

2. Психічне (погрози, шантаж, приниження, навіть брудна лайка, яка наносить дискомфорт).

3. Економічне (повний контроль за фінансами, коли інша особа не може впливати на формування бюджету, на те, куди витрачати власні кошти, контроль за особистими речами іншої особи, заборона або примус працювати чи навчатися).

4. Сексуальне. Досить важливим являється той аспект, що воно теж визначено законодавством, так як довгий час вважалося, що жодного сексуального насильства у родині бути не може, – це виконання подружніх обов'язків. Але це не зовсім так. Сексуальне насильство – це примус до сексуальних відносин, які неприйнятні для іншої особи.

Визначення поняття домашнього насильства на законодавчому рівні, а також встановлення відповідальності за такі правопорушення вказують на те, що суспільство не тільки визнало наявність цього явища на теренах нашої держави, але й готове взяти на себе відповідальність за його викорінення.

Однак, на нашу думку, визначення рівня відповідальності в такому форматі не являється достатнім, так як на сьогоднішній день відповідальність за такі правопорушення являється не досить дієвою, а тому збільшення санкцій стане більш серйозним інструментом у боротьбі з насильством над дітьми та сформує більш серйозне ідеологічне відношення суспільства до таких проявів.

Враховуючи вищевикладене, можна стверджувати, що розширення кола суспільних відносин у сфері захисту прав дитини та боротьби з цими явищами створює належні умови та можливості для формування умов гідного виховання дитини та забезпечення її прав і свобод від самого народження і до досягнення нею повноліття.

Література:

1. Про охорону дитинства. Закон України № 2402-III від 26.04.2001. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text

2. Про права дитини. Конвенція ООН від 20.11.1989, ратифікована Постановою ВР України № 789-XII від 27.02.1991. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

Катерина ТКАЧУК
Хмельницький національний університет
Науковий керівник: Наталія ЛЮТКО,
доцентка кафедри філософії і політології,
кандидатка політичних наук, доцентка

СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ФЕНОМЕНУ «НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї»

Насильство – в різних його проявах – невід'ємний елемент суспільного буття. В соціологічній, юридичній, психологічній науках не припиняються дискусії про саме поняття «насильство», його природу (біологічну, психологічну, соціальну), генезис, можливості мінімізації. Соціальне насильство носить системний характер, воно пронизує всі сфери життєдіяльності суспільства, включаючи культурне насильство, виховне насильство, насильство економіки, структурне насильство, кримінальне насильство.

В останнє десятиріччя насилля в родині було визнане суспільством та науковцями як серйозна та масштабна проблема, що породжує множину інших соціально-психологічних, індивідуальних та соціальних проблем. Зокрема сформувалося розуміння того, що вже не достатньо лише наказати винних, а необхідно проводити роботу з тим, хто вчинив насилля, для виключення вірогідності повторення насильницьких актів, а також реабілітувати жертву. Аналіз наукової літератури показав, що останніми роками проблема насильства в сім'ї почала вивчатися більш детально і в нашій країні. Зокрема вивчаються соціально-психологічні аспекти проблеми насильства, специфіка родинного насильства, вплив ситуації насильства на особистісний розвиток людини; проводиться соціологічний аналіз явища «домашнього насильства»; аналізуються особливості впливу сім'ї на девіантну поведінку неповнолітніх; розробляються методичні рекомендації щодо попередження насильства в сім'ї та допомоги жертвам домашнього насильства. Основна відмінність насильства в сім'ї від інших видів насильства полягає в тому, що воно відбувається між людьми, що перебувають в близьких чи родинних відносинах.

Значну увагу такі дослідники як К. Леві-Строс, К. Лоренс, Н. Максимова, К. Мілютіна, С. Палмер, Е. Фромм приділяли вивченню таких різновидів насильства у родині, як фізичне та сексуальне. Аналіз досліджень А. Мудрик, Л. Алексєєвої, І. Новосельського, Р. Овчарової засвідчив, що наслідки насильства, порушуючи психічне здоров'я дітей, не мають чітко виражених симптомів та ознак, які б вказували на першопричину відхилень. Спостерігаються розлади емоційної сфери, а саме: необґрунтована зміна настрою, тривожність, депресія, які можуть супроводжуватися суїцидальними намірами, особливо в підлітковому віці. Тому метою нашої роботи є розкриття сутності і змісту соціального феномену «насильство в сім'ї».

Насильство в сім'ї, за даними ЮНЕСКО, існує у будь-якому суспільстві, будь-якій культурі, воно передається з покоління в покоління, перетворюючи вихованих у насильстві дітей у жорстоких дорослих [3, с. 58].

В Україні термін «насильство в сім'ї» є не зовсім традиційним, вважається, що сім'я – це особиста сфера, а дружина в синцях, відшмагована ременем дитина чи та, що підкоряється наказам батьків у виборі друзів, місця навчання тощо, – це сімейні справи, методи родинного виховання. Однак, за офіційними даними, насильство в сім'ї – досить поширене явище в Україні. За свідченням дітей, з жорстокістю вони вперше зустрічаються у власній сім'ї, з боку батьків та старших братів і сестер, тобто тих осіб, які повинні їх захищати та підтримувати [3, с. 58].

Розглянемо визначення поняття «насильство в сім'ї», що використовується в українській та міжнародній правозахисній практиці. Термін «насильство», за С. Ожеговим, може тлумачити як: «1) примушення, утиск, тиск, натиск, застосування фізичної сили; 2) примусова дія на кого-небудь; 3) утиск, беззаконня». Під насильством зазвичай розуміють: побиття; сексуальне насильство (включно зґвалтування у воєнних конфліктах); знущання; брудні лайки, образи; приниження; маніпулювання; присилування; моральний та психологічний тиск; примус; звинувачення, формування почуття провини; безпідставне покарання; насильне обмеження, в тому числі й інформаційне; ігнорування; ізоляцію (наприклад, заборона працювати); економічний контроль; насилля на національному ґрунті; примус до шлюбу; насилля на релігійному ґрунті; сексуальні домагання; зґвалтування; примус до проституції; секс-продаж; державний тиск; фемінізацію бідності; домашнє насильство.

Відомий фахівець із запобігання домашньому насильству Луїс Аларкон дає наступне визначення насильству: «насильство – це дії, що здійснюються одним (або декількома) особами, які характеризуються такими ознаками: 1) здійснюються умисне і направлені на досягнення певної мети; 2) завдають шкоди (фізичної, моральної, матеріальної тощо) іншій особі; 3) порушують права і свободи людини; 4) той, хто здійснює насильство, має значні переваги (фізичні, психологічні, адміністративні тощо), що робить неможливим ефективний самозахист жертви насильства [4]». За визначенням Закону України «Про попередження насильства в сім'ї», який Верховна Рада України ухвалила 2001 року, насильство в сім'ї – це «будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю [1]». Отже, жертвою домашнього насильства може стати будь-хто: жінка, яку постійно лає і б'є її чоловік, дівчинка-підліток, що страждає від сексуальних

переслідувань свого вітчима, хлопчик, якого лупцює мати-алкоголічка, старенька бабуся, що її ненавидять власні діти.

Багато уваги вчені та спеціалісти-практики приділяють виявленню причин поширення насильства і сім'ї. Серед них зазначаються:

1. Життя сім'ї, відповідно до традиції, проходить «за закритими дверима» і спробою вторгнення розглядається як посягання на особисте життя. Тому в суспільстві поширений міф про те, що сім'я є безпечним притулком для всіх її членів. Суб'єкт насильства, при цьому, відчуваючи свою безкарність, може робити все, що завгодно, не побоюючись розголосу.

2. Недостатня психолого-педагогічна обізнаність членів сім'ї (думка про обов'язкове виконання «подружнього боргу», «б'є значить любить»).

3. Тенденція до рівноправ'я членів подружжя в шлюбі (подружнє насильство, самоствердження подружжя за рахунок приниження один одного).

4. Демографічні зміни (продовження середньої тривалості життя, сприйняття дітей або немолодих як тягарю).

5. Соціальний стрес в сім'ї (розбіжності у вихованні дітей, секс, вагітність, грошові ускладнення, безробіття, необхідність в довго-, тимчасовій медичній допомозі).

6. Зв'язаність сімейними обов'язками, неучасть в суспільній діяльності і наявність обмеженої системи соціальної підтримки.

7. Алкоголізм в сім'ї.

8. Фізична жорстокість щодо насильника в батьківській сім'ї або очевидцем якої був [2, с. 116].

Сімейне насилля – це форма деструктивної соціальної взаємодії в сім'ї, що відображає її загальне неблагополуччя і порушення в ціннісно-нормативній сфері індивідів. Насилля в сім'ї є чинником соціального ризику, що спричиняє поглиблення соціально-психологічної та моральної відчуженості, взаємну недовіру і ворожість стосовно інших членів сім'ї, брутальність і жорстокість у спілкуванні [2, с. 116].

Отже, насильство в сім'ї – це цілеспрямований емоційний або силовий примус / дія однієї людини над іншою людиною, що здійснюється з певною метою, всупереч згоді, волі і інтересам потерпілого. Іншими словами, це «будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю». Тому ми вважаємо, що важливим кроком до подолання проблеми насильства в родині має стати її усвідомлення як суспільством в цілому, так і кожним окремим громадянином. Адже ця проблема досить часто є прихованою і для суспільства, і для тих, хто є жертвою такого насильства. А це можливо лише за умови проведення широкої просвітницької кампанії, спрямованої на подолання стереотипів у сімейних відносинах та створення у

суспільстві атмосфери нетерпимості до будь-яких проявів насильства та жорстокості.

Література:

1. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14#Text

2. Соціальна робота: технологічний аспект / За ред. проф. А. Й. Капської. Київ, 2004. 246 с.

3. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю. Київ, 2002. 132 с.

4. Юрків Я. Сутність та зміст соціального феномену «насильство в сім'ї». *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2013. Вип. 27. С. 234–237.

Oleksandra FISHCHENKO
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Iryna NIKITINA,
senior lecturer of Social Sciences and Humanities Department

DOMESTIC VIOLENCE IS A CRIME

More and more often in the mental vocabulary we come across such an expression as «domestic violence». What is this concept? How do you know that you are being abused? How to prevent and combat domestic violence? We will try to answer all questions in this topic.

It is known that in early 2017, the Parliament of Ukraine passed Law № 5294 «On Prevention and Counteraction to Domestic Violence». The document states that domestic violence should be considered «all acts of physical, sexual, psychological or economic violence committed in the family or within the place of residence between a former or current spouse or persons living together or living with one family, but are not or have not been married, regardless of whether the person who committed the domestic violence lives or has lived in the same place as the person who has suffered from domestic violence [1]».

Olga Dunebabina, a spokeswoman for La Stryada-Ukraine, emphasizes: «If incidents of marriage were previously considered domestic violence, now the circle of people is expanding. It now includes ex-spouses, civil marriages (cohabitation without registration). Extended range of perpetrators: foster parents, cohabitants, siblings, guardians and other relatives – uncles, aunts, nieces, cousins, sisters, grandparents [2]».

Unfortunately, when confronted with domestic violence, people do not realize that they have been abused. In our environment and in society as a whole, there is such an opinion that violence is a manifestation of only physical force.

However, researchers believe that domestic violence is detailed in economic, psychological and sexual violence.

One type of domestic violence is psychological violence. According to the law, these are verbal insults, threats, humiliation, harassment, intimidation, other acts aimed at restricting a person's will, control in the reproductive sphere, if such actions or omissions caused the victim to fear for their own safety or the safety of third parties. emotional insecurity, inability to protect oneself or harming one's mental health.

Economic violence means the intentional deprivation of housing, food, clothing, other property, funds or documents or the ability to use them, leaving them unattended or neglected, obstructing them from obtaining the necessary treatment or rehabilitation services, banning them from working, forcing them to work, banning them from studying and others. economic offenses.

If you are raped or forced into unwanted sexual contact, this is an example of sexual violence. Coercion to have sex with other people, perverted forms of sexual intercourse, work in the porn industry or the sex business, and pregnancy or abortion are also considered manifestations of sexual violence.

Physical violence is manifested in beatings, restriction of your freedom, when you are not allowed out of your own home or, conversely, not allowed there. Violence should include forced alcohol or drug use. Threats to kill or deliberately create a situation that could endanger your life and safety, forcible movement within the country or abroad, deprivation of food, sleep or rest, experts also call the manifestations of domestic violence.

Revising the Law of Ukraine, we shrink to the concept of «prevention of domestic violence». Prevention of domestic violence – a system of measures aimed at raising public awareness of forms of domestic violence, its causes and consequences, the formation of intolerance of people to violent behavior in private relationships, the elimination of discriminatory perceptions of social role and responsibilities, as well as any what customs and traditions based on them.

Based on the general principles of the rule of law, legality, prohibition of discrimination and social justice, as well as openness and transparency of public authorities and local governments, activities aimed at preventing and combating domestic violence are based on the following principles:

1) guaranteeing victims security and fundamental rights and freedoms, including the right to life, liberty and security of person, respect for private and family life, a fair trial, legal aid, taking into account the case law of the European Court of Human Rights;

2) due attention to every fact of domestic violence during the implementation of measures to prevent and combat domestic violence;

3) taking into account the disproportionate impact of domestic violence on women and men, ensuring a gender approach in the implementation of all measures in the field of preventing and combating domestic violence; recognition of the public

danger of domestic violence and ensuring intolerance of any manifestations of domestic violence;

4) respect and impartiality towards victims, ensuring the priority of their rights and legitimate interests and safety in the implementation of measures to prevent and combat domestic violence;

5) confidentiality of information about victims;

6) voluntary assistance to victims other than children and incapacitated persons;

7) taking into account the special needs and interests of victims, including persons with disabilities, pregnant women, incapacitated persons, the elderly;

8) effective interaction of actors implementing measures in the field of preventing and combating domestic violence, as well as with public associations, non-governmental organizations, the media and other stakeholders.

Measures in the field of preventing and combating domestic violence are carried out without discrimination on any grounds (sex, gender, race, color, language, religious, political or other beliefs, national or social origin, belonging to a national minority, property status, citizenship, sexual orientation, gender identity, age, health status, disability, marital status, refugee status or other statutory category of migrants, etc.).

Thus, the topic raised by us is quite relevant today. Unfortunately, not every citizen is really unaware of this topic. There are still such terrible words as «violence». The development of literature, the spread of this problem in the media will allow each of us not to fall victim to any manifestation of violence. We must remember that there is no crime without punishment.

Література:

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text

2. Радіо Свобода. URL:https://www.radiosvoboda.org/a/details/29000805.htm

Інна ШИНКАРЕНКО
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

НАСИЛЛЯ ДІТЕЙ У СІМ'Ї ЯК АКТУАЛЬНА СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Сьогодні Україна, обираючи основним вектором міжнародний курс щодо захисту прав і свобод усіх категорій населення на засадах визнання людини найвищою цінністю, особливу увагу приділяє актуальній проблемі протидії насильства у сім'ї. Нажаль, з цими ганебними проявами ми стикаємося повсякденно. Соціальні мережі, телебачення переповнені

принизливими та жорстокими сценами. Ми самі часто стаємо свідками хамської поведінки на вулиці, у транспорті. Хвиля насильства не минає ні мегаполіси, ні провінційні куточки.

Щонайстрашніше, навіть у сім'ї людина іноді не може знайти захисту. Традиційно сім'я у більшості людей асоціюється з безпекою, захистом, місцем спокою та відпочинку. Але це не завжди відповідає дійсності.

В Україні у 2020 році за домашнє насильство було засуджено 921 особа, а у 2019 році таких вироків було на чверть менше – 225. За даними Національної соціальної сервісної служби України, за минулий рік органи та заклади, що протидіють домашньому насиллю, зафіксували 211362 звернень про насильство у сім'ї. Зокрема, 180921 звернення було від жінок, 27676 – від чоловіків і 2756 – від дітей. За даними Міністерства внутрішніх справ України, за жорстоке поводження із дітьми на обліку в органах внутрішніх справ перебуває понад 80000 сімей. Проте зростання кількості осіб, поставлених на профілактичний облік, свідчить про поінформованість населення щодо даної проблеми, а також збільшення уваги до цієї проблеми з боку правоохоронних органів.

Жорстоке поводження з дітьми – це феномен, про існування якого відомо з моменту появи історичних записів людства і який, напевно, буде існувати ще довго. Пов'язано це з тим, що насильство – це не лише соціальне явище, його етимологія мультифакторна і тісно пов'язана з природою людини. Жорстокість по відношенню до дітей не залежить ні від суспільного ладу, ні від політичного устрою. У різні часи питання жорстокої поведінки щодо дітей досліджували філософи, соціологи, педагоги, психологи, правознавці.

Закон України «Про охорону дитинства» [1] є основним ключовим актом законодавства у галузі захисту прав дитини та протидії всім формам насильства щодо неї. Жорстоке поводження з дітьми – будь-які дії фізичного, психологічного, сексуального, економічного характеру щодо дитини в сім'ї або поза нею, які порушують права та свободи дитини, завдають шкоди її психічному чи фізичному здоров'ю, а також бездіяльність батьків (усиновителів), опікунів (піклувальників), інших осіб, які їх замінюють, що перешкоджає розвитку дитини, шкодить її фізичному чи психічному здоров'ю (зневажання основних потреб дитини, відсутність умов для її нормальної життєдіяльності, розвитку тощо).

Виокремлюють чотири види насильства щодо дитини в сім'ї: фізичне, психологічне, сексуальне, економічне.

Фізичне насильство – це умисне нанесення одним членом сім'ї іншому побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я, нанесення шкоди його честі і гідності.

Психологічне насильство визначається як насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого шляхом словесних образ або погроз,

переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе та може завдаватися або завдається шкода психічному здоров'ю.

Сексуальне насильство в сім'ї – протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого, а також дії сексуального характеру по відношенню до неповнолітніх членів сім'ї.

Економічне насильство – умисне позбавлення одним членом сім'ї іншого житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення його фізичного чи психічного здоров'я [3, с. 134].

Фізичне, емоційне, психологічне насилля стало нормою життя практично у всіх сім'ях, незалежно від соціального статусу, освіти або статків батьків. За результатами соціального опитування 68% чоловіків і 55% жінок не вбачають поганого у методах так званої репресивної педагогіки – тобто у побитті. Постає питання, чому цілком нормальні люди обирають таку ненормальну форму виховання для своїх дітей? Адже більшість батьків, безумовно, люблять своїх дітей та бажають їм найкращого. Фахівці психологи та педагоги так пояснюють цей феномен: дорослі розуміють виховання як деякі насильницькі дії – крики, загрози, побиття. Справа в тому, що свого часу їх самих «виховували» таким чином. Створивши власну родину, вони відтворюють знайому модель відносин з дітьми.

Діти також стають побічними жертвами насилля, яке відбувається між іншими членами сім'ї. Діти, які стикаються з насиллям у родині, підлягають підвищеному ризику розвитку соціальних і емоційних проблем; проблем фізичного та розумового розвитку; труднощів у навчанні. Їм здебільшого властива низька самооцінка, почуття тривоги і депресії, що може призвести до ризикованої поведінки (наприклад, вживання наркотиків та алкоголю) і суїцидальним схильностям.

Як наслідок, результатом сімейного насилля є формування проблемної особистості, людини агресивної, жорстокої. Багато дітей, які пережили жорстоке ставлення, відчувають недовіру до дорослих, починають агресивно реагувати на інших людей; свій гнів транслюють на більш слабких, молодших за віком дітей, тварин. Деякі з них, навпаки, надмірно пасивні, усамітнені, не можуть себе захистити. Емоційно депривовані діти прагнуть у будь-який спосіб звернути до себе увагу, що виявляється у вигляді демонстративної поведінки.

Підсумовуючи вищезазначене, можна сказати, що держава разом з громадянськими інститутами зобов'язана створити для кожної дитини такі умови, за якими вона буде мати можливість на повноцінний розвиток, щасливе дитинство та самореалізацію.

Література:

1. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 р. *Відомості Верховної Ради*. 2001. № 30.

2. Шинкаренко І. О. Проблема виховання дітей у сім'ї в контексті національної безпеки держави. *Сучасні проблеми забезпечення національної безпеки держави*. Київ, 26 листопада 2020 р. С. 133–135.

Olesia SHOKOTOVA
Kharkiv National University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Tetyana KALCHENKO,
senior lecturer of Foreign Languages Department

BASIC PRINCIPLES OF PREVENTING AND COMBATING VIOLENCE

According to statistics in the world, victims of domestic violence are: 62% of women, 30% of men, 8% of children.

Domestic violence is a pattern of behavior used by one person to control or dominate another with whom they have or have had an intimate or family relationship. Domestic violence refers to all acts of physical, sexual, psychological or economic violence that occur in the family or in the home between a former or current spouse or partner.

There are several types of domestic violence: physical, sexual, psychological and economic. Physical violence is a direct or indirect impact on a victim, with the aim of causing physical harm, expressed in beatings, mutilation, grievous bodily harm, beatings, pushes, kicks, slaps, etc. Sexual violence is violent acts when a person is forced, threatened or deceived into any form of sexual relations against their wishes. Psychological violence – harm to the psychological health of a person, manifested in insults, intimidation, threats, blackmail, control. Economic violence is material pressure, which can manifest itself in the prohibition to study, work, deprivation of financial support, and complete control over income.

Since the beginning of the quarantine, the number of calls to the British Domestic Violence Hotline has grown significantly. Domestic violence is a major issue in the UK. Due to the quarantine, many children, women and men found themselves alone with the rapist and rarely contact seek help.

Local authorities have a greater right to decide how to work in cases of domestic violence. Protecting the female population from violence is an important issue for the government of this country. The Police Inspectorate monitors how the police respond to situations of domestic violence.

To combat domestic violence it is necessary:

1. Do not be afraid. You have to face your fear face to face. It is important to imagine that fear often changes reality.

2. Find support. You definitely need someone to support you.

3. Do not be silent. The following strategy is important: if a woman wants to get rid of violent men:

a) It is necessary to tell 3 – 5 people about what is happening in your home. The truth must come out of the walls where violence takes place;

b) any beatings must be fixed, each time write a statement to the police and do not take it the other way around;

c) if there is a threat to life, then you must immediately take refuge in a protected place;

d) it is necessary to heat on the distance, as far as possible – on Sunday or for several months.

СЕКЦІЯ 6
РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ІНКЛЮЗИВНОСТІ ТА НЕДИСКРИМІНАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

Юлія ДЕДУШКЕВИЧ
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Валерій БІЛІЧЕНКО,
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ІНКЛЮЗИВНОСТІ ТА НЕДИСКРИМІНАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

Вища освіта є універсальним та гнучким соціальним інститутом, який в змозі впливати на зміну соціального статусу осіб з обмеженими можливостями. Інклюзивна освіта означає рівний доступ до навчання осіб з особливими потребами з урахуванням різних освітніх потреб та індивідуальних можливостей. Способи реалізації доступності вищої освіти для зазначеної соціальної групи відрізняються в різних навчальних закладах, однак дотримання специфічних дидактичних принципів інклюзивного навчання суттєво підвищує його ефективність. Компенсаторна властивість нових технологій дозволяє особам з особливими потребами брати активну участь у навчальному процесі попри функціональні обмеження.

Слід виокремити наступні принципи інклюзивного навчання: по-перше, освітні заклади повинні взяти до уваги відмінності дітей в залежності від їх фізичного та розумового розвитку, а також враховувати різні темпи навчання; по-друге, діти повинні навчатися разом, для цього повинні бути створені всі відповідні умови; по-третє, створення відповідних умов для якісного рівня освіти за допомогою навчально-методичної літератури, певних організаційних заходів, розроблення методики викладання тощо; по-четверте, дотримання солідарності, взаєморозуміння між дітьми, взаємодопомога; по-п’яте, надання додаткової допомоги, що потрібна особливим дітям.

Інклюзія є соціальною концепцією, яка передбачає розуміння мети – гуманізація суспільних відносин і прийняття прав осіб з обмеженими можливостями на якісну та доступну освіту. Інклюзія в освіті – це ступінь інклюзії в суспільстві, одна з гуманітарних ідей його розвитку. Основний принцип інклюзії полягає у тому, що усі діти мають навчатися разом, попри певні труднощі чи відмінності, які існують між ними. В основі інклюзивної освіти лежать ідеї рівного ставлення до всіх членів суспільства незалежно від їхньої національності, статі, раси, культури, соціального стану, релігії, індивідуальних можливостей і здібностей.

Разом з тим, впровадження інклюзивної освіти супроводжується низкою труднощів, у тому числі і психологічного характеру. До таких труднощів відносять: низьку соціальну адаптивність студентства з ООП, що стає причиною виникнення проблем у навчанні та спілкуванні; необізнаність педагогічного персоналу про особливості прояву певного типу порушення психофізичного розвитку та у питаннях, пов'язаних із задоволенням особливих освітніх потреб студентства.

Соціально-психологічна служба (СПС) вишів може стати провідним агентом у вирішенні проблеми створення інклюзивного середовища в закладі освіти, сприяючи, тим самим, реалізації програми впровадження інклюзивної освіти в стінах вищої школи. До першочергових завдань СПС можна віднести: дослідження теоретичних і практичних принципів діагностики, оцінки і корекції соціального становища студентства з ООП; розробка методик надання психолого-педагогічної допомоги таким особам, а також подальше ефективне психологічне консультування, тренінгова робота, надання рекомендацій, проведення корекційнорозвивальних заходів. Одним із завдань для спеціалістів СПС є підбір, розроблення, апробація і проведення тренінгових занять, рольових ігор, психологічних практикумів, що сприяють особистісному зростанню студентства та професорсько-викладацького складу, розвитку навичок самопізнання, саморегуляції, міжособистісної та міжгрупової взаємодії.

Підсумовуючи, можна сказати, що особливо ефективним у вирішенні поставлених завдань, на наш погляд, є метод моніторингу специфічних поведінкових реакцій і особистісних якостей студента. Ці та інші заплановані заходи можуть стати основою комплексної програми, що дозволяє впровадити інклюзивну освіту у вищій школі, водночас реалізуючи головне завдання закладу вищої освіти – зробити ВУЗ більш сенситивним для осіб з інвалідністю.

Єлизавета КАСИЧ
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Альона ШМАНАТОВА,
старша викладачка кафедри українознавства та іноземних мов

ТОЛЕРАНТНІСТЬ СУЧАСНОСТІ ДО ЛЮДЕЙ С ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ: ПРОБЛЕМАТИКА, ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Нині в усьому світі та Україні проблема толерантності до людей з обмеженими можливостями стає все більш актуальнішою та глобальною, соціальне питання про адекватне сприйняття, соціальну рівність, дружнє відношення та самого елементарного розуміння взагалі губить свій сенс серед цінностей сучасного суспільства. Особливу увагу потрібно звернути на низку

дилем, які стосуються рівноправного місця та підтримки, що ця людина має свій унікальний досвід, що вона така ж сама, як і людина без інвалідності, та найважливіше те, що її не потрібно виділяти з суспільства як окрему ланку чи слабке місце.

Проаналізувавши статистику в Україні щодо людей з обмеженими можливостями, найбільш низький толерантний рівень просвічується серед підлітків. Уповноважений Президента України з прав людей з інвалідністю, голова Національної Асамблеї інвалідів України Валерій Сушкевич, зазначив: «Мене дуже вразили дві цифри з дослідження, проведеного ЮНІСЕФ, – 96 відсотків українського соціуму стверджують, що діти з інвалідністю заслуговують рівноправного місця і підтримки суспільства. Тобто теоретично наше суспільство усвідомлює, що до цих діток треба забезпечити позитивне ставлення. А на практиці тільки 13 відсотків населення готові сприймати дітей з інвалідністю в якості друзів, членів сім'ї, прийняти в спільноту здорових дітей. Така дистанція від 96 до 13 відсотків говорить про низький рівень толерантності суспільства в Україні по відношенню до дітей з інвалідністю [1]».Звісно, адже діти – дуже вразливі та мають високий емоційний поріг. У підлітків в пріоритеті є майнові цінності, здатність бути першим в усіх сенсах, бути відомим в оточуючому середовищі, але ніяк не дитина з інвалідністю, яка на думку сучасних підлітків не зможе мати вище перелічені якості.

Крім того кроки подолання даної проблеми вже є, вони значно покращили відношення інших до людей з особливими можливостями. Згідно зі статтею 5 Конвенції про права осіб з інвалідністю «1. Держави-учасниці визнають, що всі особи є рівними перед законом і за ним та мають право на рівний захист закону й рівне користування ним без будь-якої дискримінації. 2. Держави-учасниці забороняють будь-яку дискримінацію за ознакою інвалідності й гарантують особам з інвалідністю рівний та ефективний правовий захист від дискримінації на будь-якому ґрунті... [2]», можна зробити висновок, що будь-яка дискримінація за ознакою інвалідності забороняється. Також згідно статті 9 даної Конвенції: «Щоб надати особам з інвалідністю можливість вести незалежний спосіб життя й усебічно брати участь у всіх аспектах життя, держави-учасниці вживають належних заходів для забезпечення особам з інвалідністю доступу нарівні з іншими до фізичного оточення, до транспорту, до інформації та зв'язку, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій і систем, а також до інших об'єктів і послуг, відкритих або таких, що надаються населенню, як у міських, так і в сільських районах. Ці заходи, які включають виявлення й усунення перепон і бар'єрів, що перешкоджають доступності, повинні поширюватися, зокрема: a) на будинки, дороги, транспорт й інші внутрішні та зовнішні об'єкти, зокрема школи, житлові будинки, медичні установи та робочі місця; b) на інформаційні, комунікаційні та інші служби, зокрема електронні служби та

екстрені служби [2]». Отже, держава намагається всебічно забезпечити доступність можливостей та рівноправність у суспільстві.

На нашу думку, одним із варіантів подолання низької толерантності відносно осіб з особливими потребами є саме відношення, тобто манера спілкування. Авжеж, від неї особа буде розуміти, що її не дискримінують, не ставлять в рамки стереотипу, а вважають, що вона така ж, як і інші. Координаторка правозахисної громадської організації Fight For Right Юлія Сачук зазначає, що слова, які ми вживаємо, насправді мають дуже велике значення. «Якщо вони не коректні, то можуть ображати, сприяти формуванню і поглибленню негативних стереотипів, збільшувати ймовірність випадків дискримінації та інших порушень прав людини. Говорячи про інвалідність, слід знати, що це термін-«парасолька», який включає комплекс понять і постійно еволюціонує. Інвалідність стосується не лише стану здоров'я людини чи медичних проблем. Інвалідність – це складне явище, що відображає взаємодію між особливостями людини і суспільства, в якому вона живе [3]». Цікаво розглянути слова співзасновника ініціативи «Доступно.UA» Дмитро Щебетюка, який також висловлює свою позицію щодо коректного звертання: «Я розумію, чому вигадали терміни «люди з особливими потребами», «люди з обмеженими можливостями». Тому що раніше в обігу було слово «інвалід» і його хотіли замінити більш толерантним терміном. І якраз тоді на перше місце поставили людину, а вже далі її характеристику. На той період це було «ок», бо звучало краще, ніж «інваліди». І, звісно, варто говорити без ось цих «страждаючий на дцп», «прикутий до візка/ліжка» і таке інше. Люди живуть, а не страждають. Ніхто нікого не приковував ні до чого. Ці порівняння викликають жаль до таких людей, який їм не потрібен [3]».

Виходячи з отриманих результатів, треба сказати, що проблематика толерантності щодо людей з особливими можливостями потребує більшого розгляду та розвитку, але багато з чого залежить від нас самих та від нашого відношення до такого типу людей. Вирішенням проблеми є розповсюдження серед підлітків повчальної інформації щодо дискримінації інвалідів, адже особа виховує свої моральні якості ще з дитинства, тому потрібно закласти фундамент знань, які поважають інших, і варто пам'ятати, що людина з обмеженими можливостями така сама, як і звичайна людина.

Література:

1. В Україні низький рівень толерантності щодо дітей-інвалідів – ЮНІСЕФ. https://www.ukrinform.ua/rubric-society/1917623-v-ukrajini-nizkiy-riven-tolerantnosti-schodo-ditey-invalidiv-yunisef.html

2. Конвенція про права осіб з інвалідністю. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

3. Як називати людей з інвалідністю. https://imi.org.ua/advices/yak-nazyvaty-lyudej-z-invalidnistyu-i2384

Інна КОЗУБАЙ, Катерина ВЕРБИЦЬКА
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ІНКЛЮЗИВНОСТІ В ЗДОБУТТІ ОСВІТИ ЛЮДЬМИ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ЗДОРОВ'Я

Пріоритетним напрямком діяльності держави є забезпечення найважливіших прав людини, до числа яких належить право на освіту. Сьогодні все частіше можна спостерігати стрімкі зміни в українському законодавстві, які своєю чергою торкаються освітніх реформ. Освіта являє один з основних факторів розвитку соціальної структури суспільства і зростання соціального чи професійного статусу особистості. Це стосується як звичайних людей, так і осіб з обмеженими можливостями здоров'я. Пріоритетним розвитком сьогодення варто вважати забезпечення рівності в освітньому просторі України та досягнення новітніх засобів підтримки та реалізації основоположних принципів.

Однак, тепер в суспільстві існує цілий ряд проблем, пов'язаних з включенням людини з обмеженими можливостями в освітній простір, що безпосередньо торкається низки важливих аспектів. Актуальність такої теми спричинила багато нових наукових досліджень, серед яких варто зазначити роботи З. Шевців, Т. Качалової, В. Дрозденко, І. Кравцової, Н. Кибалюк, О. Мазуркевич.

Варто визначити у чому полягає відмінність інклюзивного навчання від відомої для більшості громадян освіти. Вважається, що слово «інклюзивність» походить від давньогрецького слова «include», що означає «включення чи заключення». Як зазначає З. Шевчів, «інклюзія – процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціальне життя, і насамперед тих що мають труднощі у фізичному та психічному розвитку [3]». Тому, на нашу думку, інклюзивною освітою слід вважати процес розвитку навчання, що має на меті його доступність для всіх, в плані пристосування до різних потреб всіх учнів.

Принцип інклюзивності реалізований за допомогою законодавчого закріплення, серед основних актів, що проголошують його основні напрямки, є Конституція України, в якій визначається обов'язок рівного ставлення до будь-якої людини, не зважаючи на її расу, політичні переконання, вади. Також варто зазначити внесення змін до Закону України «Про освіту», в якому впроваджено терміни інклюзивного навчання та інклюзивного освітнього середовища. Важливим також є наказ Міністерства освіти та науки України від 15.09.2021 року, згідно з яким визначено новий порядок щодо організації інклюзивного навчання. Інклюзивна освіта передбачає створення технічних, соціальних та інших умов для безперешкодного доступу осіб з обмеженими можливостями в загальноосвітні установи, а також створення особливого

навчально процесу, що повинен будуватися з урахуванням особливостей, які пов'язані з психофізичним станом особи.

На нашу думку, існує три актуальні проблеми, що стосуються безпосередньо реалізації законодавчо закріпленого принципу.

По-перше, це відсутність спеціальної професійної підготовки фахівців в галузі педагогіки. Умовами успішного навчання студентів з обмеженими можливостями здоров'я є забезпечення їх психолого-педагогічної підтримки, заснованої на принципах толерантності та співпраці, а також комплексне вивчення особливостей, потреб та індивідуальних проблем.

На нашу думку, для того, щоб знайти шляхи вирішення доволі складної проблеми, потрібно проаналізувати практику іноземних держав щодо цього питання. Розповсюдженою є практика залучення вчителів та викладачів до освітніх програм, курсів та тренінгів, на яких представники педагогічної сфери зможуть детально ознайомитися зі специфікою інклюзивного викладання та формування установок на толерантну взаємодію.

Ще одним заходом для розв'язання проблеми є діяльність соціального педагога, який розробляє методичні рекомендації, консультує викладачів та вчителів щодо актуальних питань, а також організовує заняття педагогічного колективу з метою зробити його звичним до толерантного відношення. Як зазначає Т. Качалова, «вчитель інклюзивного класу має знати глибину порушення, рівень розвитку дитини та індивідуальні особливості, вміти створити та підтримувати тісний зв'язок із мультидисциплінарною командою для отримання позитивної динаміки, спираючись на компенсаторні можливості організму [2]».

Другою проблемою, яка є перешкодою для повноцінної реалізації інклюзивності, є відсутність належних умов для реалізації своїх прав людьми з обмеженими можливостями здоров'я. Ця проблема полягає у пристосуванні навчальних закладів до умов, що допомагають у пересуванні такої категорії осіб, мається на увазі наявність у закладі ліфту, пандусу та ін.

Варто відмітити проєкт «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні», згідно з положеннями якого «всі діти мають навчатися разом у всіх випадках, коли це виявляється можливим, не зважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними [1]». На жаль, задовольнити потреби осіб з обмеженими можливостями здоров'я на практиці дуже складно. Більшість закладів залишається невідповідними до стандарту та не можуть задовольнити потреби для таких осіб. Тому гарантоване Конституцією України право на рівноправну освіту стає неможливим через недостатній рівень оснащеності обладнанням закладів освіти. Виникають питання, шляхом яких ресурсів освітня організація повинна формувати доступну середу і відтворювати адаптовані та індивідуальні програми для осіб з обмеженими можливостями. Більшість закладів вищої освіти не отримують додаткової фінансової допомоги щодо створення спеціальних умов, деякі заклади

отримують фінансування завдяки їх оплачуваної діяльності, додаткових джерел або отримання грантів від благодійних організацій. Однак, для створення умов у закладах середньої освіти проблема постає більш критичною.

Останнім проблемним аспектом, на нашу думку, є ставлення суспільства до інклюзивності. Мається на увазі сприйняття студентським чи учнівським колективом осіб з обмеженими можливостями. Вагому роль відіграє реалізація принципу толерантності. Логіка і технологія навчання толерантності в залежності від вікових особливостей учнів є різною. Наприклад, у дошкільнят і молодших школярів в діяльності переважає емоційний компонент, працювати з ними логічно з урахуванням цього факту. Важливим є встановлення взаємостосунків між особами з обмеженими можливостями та їх здоровими однолітками, встановлення дружньої атмосфери допомагає скоріше пристосуватися до нових умов навчання.

Підсумовуючи, варто зазначити, що як і будь-яке нове починання, впровадження системи інклюзивної освіти супроводжується певними труднощами. Головним завданням є руйнування негативного ставлення всіх учасників освітнього процесу до спільного навчання. Важливим залишається впровадження реформ фінансування освітніх закладів для прискорення впровадження інклюзивності в освітній простір. Необхідно розвивати додаткові освітні послуги для підготовки фахівців, які, своєю чергою, зможуть надавати якісну освіту особам з обмеженими можливостями здоров'я.

Література:

1. Дрозденко В. М. Інклюзія – стратегічний напрямок організації сучасної освіти та готовність вчителя технологій до її забезпечення. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. 2018. Вип. 151 (1). С. 180–183.

2. Качалова Т. В. Упровадження європейських інклюзивних цінностей і принципів у освітнє середовище закладу вищої. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2019. № 17. С. 65–69.

3. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки. Київ, 2016. 248 с.

Дарія НАГОРНА
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Елеонора СКИБА,
професорка кафедри гуманітарних дисциплін
та психології поліцейської діяльності,
докторка філософських наук, професорка

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В УКРАЇНІ

Складова гуманітарної політики кожної сучасної країни, яка свідчить на скільки її суспільство захищає невід'ємні права людини та яка сьогодні входить в освітній процес України, – інклюзивна освіта. Інклюзія розглядається як процес визнання і реагування на різноманітність потреб всіх тих, хто навчається. Вона припускає їх активну участь в процесі отримання знань, в культурному і суспільному житті. Інклюзія приводить до зменшення сегрегації в системі освіти. Вона вимагає змін і модифікацій змісту, підходів, структури і стратегії освіти з урахуванням потреб.

За останні роки у більшості країн Західної та Центральної Європи відбулися докорінні зміни у законодавстві, які стосуються спеціальної освіти. У 1993 році Генеральна Асамблея ООН прийняла стандартні правила рівних можливостей осіб із вадами розвитку. Важливою стала Саламанкська декларація та «Програма дій щодо освіти дітей з особливими потребами».

Одним з ключових напрямків спільної ініціативи є експертна підтримка розробки та впровадження ефективної державної політики в сфері інклюзивної освіти в Україні. Приєднавшись до основних міжнародних договорів у сфері прав людини (Декларації ООН про права людини, Конвенції ООН про права інвалідів, про права дитини та ін.), Україна взяла на себе зобов'язання із дотримання загальнолюдських прав, зокрема, щодо забезпечення права на спеціальну освіту. Співпраця благодійних організацій з освітніми та матеріальними ресурсами державних інституцій дає якісно нові можливості створення реально працюючої системи інклюзивної освіти на засадах поваги до прав людини та створення умов для рівних можливостей.

При визначенні сутності інклюзії важливо звернути увагу на чотири елементи, які ілюструють її характерні особливості. Інклюзія – це процес. Вона повинна розглядатися як постійний нескінченний пошук якнайкращих способів реагування на людську різноманітність. Це навчання тому, як жити, приймаючи всі відмінності, і вчитися, виходячи з цього. У такій ситуації відмінності бачаться позитивніше – як стимули, які сприяють отриманню знань. Інклюзія пов'язана з визначенням і подоланням бар'єрів. Тому вона включає накопичення, класифікацію й аналіз інформації з різних джерел з метою планування поліпшень в політиці й практиці. Інклюзія – це присутність, участь і досягнення всіх учнів. Присутність в даному випадку означає те, «де

люди навчаються і як часто вони відвідують навчальний заклад»; під участю мається на увазі рівність в отриманні досвіду, а отже, кожен з учнів повинен приймати думки інших; і досягнення – це результат навчання за всією програмою, а зовсім не результати тестів або іспитів. Інклюзія акцентує увагу на тих групах учнів, які більше схильні до виключення або маргіналізації, або незасвоєння знань. Це має на увазі відповідальність проведення моніторингу тих груп, які статистично знаходяться в зоні більшого ризику, а також при необхідності зробити кроки до забезпечення їх присутності, участі й досягнень в системі освіти.

Зазначимо, що в основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію людей, яка забезпечує однакове ставлення до всіх, але створює спеціальні умови для осіб з особливими потребами. Щодо інституційних змін у навчанні та впровадженні інклюзії зазначимо, що інклюзія – це стрижень змін у навчанні людей з особливими потребами. Але для дітей, які не можуть навчатися разом з іншими, потрібно створити найбільш оптимальні умови.

Nikita NOVIK
Donetsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Olena VOLIK,
lecturer of Foreign Languages Department

THE MAIN PROBLEM OF INCLUSIVE EDUCATION IN UKRAINE

In the process of development of modern Ukrainian society and integration into the European community, an urgent question has arisen to ensure social protection of the country's citizens, and especially those who need it most, children with special educational needs. Analyzing the statistics, we can understand that 95% of children with special educational needs study in special educational institutions, or do not study at all. Therefore, the most important issue for the state is to find approaches to activate the development of inclusive education.

The formation of each individual begins in childhood and, protecting the basic rights of every citizen of Ukraine which are enshrined in the Constitution (right to life, education, equality of children, free development of their personality, respect for dignity, work and choice of profession, etc.) It is necessary to realize them so as to cover all segments of the population and satisfy the needs of everyone and to educate socially active, professional and patriotic citizens. From this comes that education must be comprehensive, the same for all, regardless of nationality, gender and development.

The practice of European countries has realized that society has lost a certain part of the population that is not involved in active and productive life, and thus

moved to inclusive education, which allows children to self-realize and get a profession in the future.

The process of inclusion (Latin include – conclude, include) – the process of active inclusion in society of all citizens, regardless of their physical, intellectual, cultural, linguistic, national and other characteristics.

The idea of inclusion, which arose from the awareness of the value of human diversity and differences between people, eliminates any discrimination and reflects one of the main features of a democratic society: all children are valuable members of society and have certain rights, in particular with regard to education, despite the peculiarities of their psychophysical development.

At the same time, in the understanding of many people, inclusion is associated only with people with «disabilities» – who have lost their health due to illness, injury or birth defects, which when interacting with the environment can lead to disability.

However, children in need of inclusive education may not have a disability, but they have special educational needs. According to the Law of Ukraine «On Education», a child with special educational needs requires additional permanent or temporary support in the educational process in order to ensure his or her right to education.

The United Nations Children's Fund (UNICEF) considers inclusive education «Child-friendly school» which:

1) identifies children excluded from groups and their involvement in education;

2) recognizes education as the right of every person;

3) provides compulsory free education available to children at risk;

4) respects differences and ensures equality in education for all people.

An inclusive school is a general secondary education institution that provides inclusive education as a system of educational services, in particular: it adapts educational programs, the physical environment, methods and forms of education.

The creation of an inclusive culture involves the formation of such a value system that ensures the emergence of an atmosphere of friendliness, security and acceptance in the educational institution, which would encourage students to cooperate and help each other.

The development of inclusive practice outlines ways and means of teaching and learning on the basis of inclusive values and policies, as well as how inclusive values affect the structuring and content of the educational process.

So, inclusive education requires radical changes from educational institutions. It envisages significant changes in the culture, policy and practice of educational institutions, as well as the creation of an inclusive educational environment – a set of conditions, methods and means of their implementation for joint learning and development of children based on their needs.

Віра СІОРА
Кременчуцький льотний коледж
Харківського національного університету внутрішніх справ

СУТНІСТЬ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ТА ПРИНЦИПИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Освітнє системне середовище більшості сучасних держав покликане відповідати індивідуальним освітнім потребам особистості, а саме ґрунтуватися на потребах в повноцінному і різноманітному особистісному становленні та розвитку, врахуванні індивідуальних схильностей, інтересів, мотивів і здібностей (особистісна успішність); на потребах в органічному входженні особистості в соціальне оточення та безпосередній участі в житті суспільства (соціальна успішність); на потребах у розвиненості в особистості універсальних трудових і практичних умінь, готовності до вибору професії (професійна успішність). Створення у навчальних закладах можливостей для задоволення цих індивідуальних освітніх потреб стає основою побудови багатьох систем навчання у всьому світі.

Водночас існують групи осіб, чиї освітні потреби не лише індивідуальні, але і характеризуються особливими рисами, які формують особливі навчально-виховні потреби та виникають тоді, коли в процесі їх навчання з'являються труднощі невідповідності можливостей здобувачів освіти загальноприйнятим соціальним очікуванням, освітнім нормативам успішності, встановленим у суспільстві нормами поведінки і спілкування.

Ці особливі освітні потреби дитини вимагають від навчальних закладів надання додаткових або особливих матеріалів, програм або послуг.

Включення дітей з особливими освітніми потребами (дітей з інвалідністю, дітей з обмеженими можливостями здоров'я (ОМЗ), дітей з особливостями розвитку) в освітній процес будь-якого навчального закладу – це, безумовно, новий підхід і для української освіти, що несе термінологічну спорідненість з поняттями, які називаються «інклюзія в освіті» та «інклюзивна освіта».

Оскільки інклюзивна освіта є новим перспективним напрямком сучасної української освітньої політики та практики, які мають значний вплив на основи не тільки загальної освіти, а й вищої, то актуальність даного питання очевидна.

Інклюзивна освіта – це міжнародно-визнаний спосіб реалізувати права кожної людини на освіту, а також основний напрямок в трансформації системи спеціальної освіти в багатьох країнах світу.

Термін «інклюзія» введений в 1994 році Саламанкською декларацією [3] про принципи, політику та практичну діяльність в сфері освіти осіб з особливими потребами.

Інклюзія – залучення в освітній процес кожної дитини за допомогою освітньої програми, яка відповідає його здібностям; задоволення індивідуальних освітніх потреб особистості, забезпечення умов її супроводу [1, с. 52]. Головне в інклюзивній освіті дитини з обмеженими можливостями здоров'я – отримання освітнього і соціального досвіду разом з однолітками.

Сьогодні інклюзивний процес в освіті розуміється як спеціально організований освітній процес, що забезпечує включення і прийняття дитини з обмеженими можливостями здоров'я в середовище звичайних однолітків в загальноосвітньому закладі, навчання за адаптованими або індивідуальними освітніми програмами з урахуванням її особливих освітніх потреб. Це не адаптація учнів з тими чи іншими труднощами в навчанні до існуючих вимог стандартної школи, а реформування школи та пошук інших педагогічних підходів до навчання способом найбільш повного врахування особливих освітніх потреб всіх тих учнів, у яких вони виникають. Основний критерій ефективності інклюзивної освіти – успішність соціалізації, введення в культуру, розвиток соціального досвіду всіх дітей, в тому числі з особливими освітніми потребами.

Найвагомішими факторами реалізація системи інклюзивної освіти є соціальні бар'єри. Тому навчальний заклад, який обрав для себе шлях реалізації інклюзивного процесу, повинен дотримуватися основних принципів інклюзивної освіти. Їх вісім:

1. Цінність людини не залежить від її здібностей і досягнень.
2. Кожна людина здатна відчувати і думати.
3. Кожна людина має право на спілкування і на те, щоб бути почутою.
4. Всі люди мають потребу один в одному.
5. Справжня освіта може здійснюватися тільки в контексті реальних взаємин.
6. Всі люди потребують підтримки, дружби серед однолітків.
7. Для всіх здобувачів освіти досягнення прогресу швидше може бути в тому, що вони можуть робити, ніж в тому, що не можуть.
8. Різноманітність підсилює всі сторони життя людини [2, с. 34].

Реалізація основних принципів інклюзивної освіти осіб з ОМЗ в навчальних установах базується на наступних змістовних і організаційних підходах, методах, формах: затверджений індивідуальний навчальний план та індивідуальна освітня програма здобувача освіти з ОМЗ; соціальна реабілітація особи з ОМЗ в освітній установі і поза нею; психолого-педагогічний супровід здобувача освіти з ОМЗ в соціальному процесі та освітньому зокрема; наявність психолого-педагогічної наради в освітньому закладі з питань розвитку дитини з ОМЗ; компетентність педагогів у області надання освітніх послуг з елементами спеціальної освіти, в області соціальної адаптації та реабілітації; підвищення кваліфікації педагогічних працівників

навчального закладу в області інклюзивної освіти; адаптивне освітнє середовище – доступність аудиторій та інших приміщень установи (усунення бар'єрів, забезпечення дружності середовища установи); згуртування навчального колективу, розвиток навичок співпраці, взаємодії та взаємодопомоги; орієнтація виховної системи закладу на формування та розвиток толерантного сприйняття і відносин учасників освітнього процесу [1, с. 29].

Отже, навчальний заклад повинен сам змінитися для того, щоб стати інклюзивним, орієнтованим на будь-якого здобувача освіти з будь-якими освітніми потребами. Це складний процес, що вимагає організаційних, змістовних, ціннісних змін. Потрібно змінювати не лише форми організації навчання, а й способи навчальної взаємодії здобувачів освіти.

Традиція викладання як трансляції знань повинна стати спеціально організованою діяльністю з питань комунікації учасників навчання та спільному пошуку нових знань.

Професійне орієнтування педагогічного працівника на освітню програму неминуче повинне змінитися на здатність бачити індивідуальні можливості здобувача освіти і вміння адаптувати програму навчання. Професійна позиція фахівців з інклюзивного навчання повинна бути спрямована на супровід навчального процесу, підтримку педагога на заняттях, допомогу здобувачу освіти в оволодінні програмним матеріалом і способами спілкування з однолітками.

Література:

1. Інклюзивна освіта: теорія та практика : Навчально-методичний посібник / [Колектив авторів; За заг. ред. С. П. Миронової]. Кам'янець-Подільський, 2012. 192 с.

2. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови : Збірник наукових праць / за ред. В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої. Київ, 2017. 184 с.

3. Саламанкская декларация и рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями. http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/pdf/salamanka.pdf

Владислав ТАРАСЕНКО
Кременчуцький льотний коледж
Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Оксана САВЧЕНКО,
голова циклової комісії філологічних дисциплін,
викладачка української мови

НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВОСТЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Філософія інклюзії базується на вірі в те, що кожна людина з вадою має отримати освіту і житлові умови, які б якомога ближче відповідали нормальним. Вона передбачає істотні зміни в культурі, політиці та практичній діяльності шкіл. Одним із аспектів інклюзивної освіти є забезпечення ефективності навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітньому закладі. Увага зосереджується на соціалізації дітей цієї категорії та якості навчання. Діти з особливими потребами стають частиною нашого життя, вони включаються в загальноосвітні школи, оточення, спільноти. До них ставляться як до рівних і як таких, що заслуговують на повагу і сприйняття їх такими, як вони є. Це те право, яким всі ми користуємось як члени суспільства.

Інклюзія базується на концепції «нормалізації», в основі якої – ідея, що життя і побут людей з обмеженими можливостями мають бути якомога більше наближені до умов і стилю життя усієї громади. Принципи «нормалізації» закріплені низкою сучасних міжнародних правових актів: Декларація ООН про права розумово відсталих (1971), Декларація про права інвалідів (1975), Конвенція про права дитини (1989) та ін. Зокрема, Декларація ООН про права розумово відсталих є першим нормативно-правовим документом щодо визнання осіб з порушеннями психофізичного розвитку суспільно повноцінною в соціальному сенсі меншиною, яка потребує соціального та правового захисту.

Досвід зарубіжних країн показує, що з будь-якої жорсткої освітньої системи якась частина дітей вибуває, тому що система не готова до задоволення індивідуальних потреб таких дітей у навчанні. Це співвідношення становить 15% від загального числа дітей у школах, таким чином школярі, що вибули, стають відокремленими і виключаються із загальної системи. Потрібно розуміти, що не діти зазнають невдачі, а система виключає їх. Інклюзивні підходи можуть підтримати таких учнів у навчанні та досягненні успіху, що дасть шанси і можливості для кращого життя.

Особливої уваги в демократичному суспільстві потребують громадяни з обмеженими фізичними можливостями, а тому ще однією з проблем, яку має вирішити суспільство і державна політика, є пошук інструментів соціальної та

духовної реабілітації, спеціального навчання, адаптації та інтеграції в суспільство молоді з обмеженими фізичними можливостями. Адже ці люди розвиваються в умовах деформованого процесу соціалізації, що значно утруднює процес становлення та формування повноцінної особистості. До інструментів, що застосовуються державою для вирішення цього питання, належать освіта, психолого-педагогічний та духовний вплив на особистість.

Аналіз досвіду навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку у країнах Європи свідчить, що у переважній більшості з них інклюзивне навчання є основною формою здобуття освіти людьми з обмеженими можливостями. Однак, варто зазначити, що діти з особливими освітніми потребами мають змогу здобувати освіту і в спеціальних навчальних закладах, і в закладах масового типу. Російські науковці К. І. Холостова и Н. Д. Дементьева зазначають, що «в теоретико-методологічному розумінні будь-яка особа має ті чи інші відхилення від середньостатистичної норми і завдяки цьому явищу є самостійною, відмінною від інших особистістю. Кожен індивід має ті чи інші особливі потреби, до яких суспільство повинно пристосовувати свої зовнішні умови. Усе соціальне життя організовується як неперервний процес компромісів в організації функціонування між особистістю та соціумом, індивідом, групою і суспільством. При цьому повага прав особистості передбачає в той же час визнання прав суспільної спільноти.

У європейських країнах спеціальні заклади функціонують і надають допомогу дітям з обмеженими можливостями здоров'я, однак, вони не є сегрегативними осередками. «Кордони» між спеціальною та загальною освітою прозорі, оскільки країни з демократичним устроєм пропагують цінності громадянського суспільства, яке базується на ідеях рівноправності, толерантності та інклюзії. В основі практики інклюзивного навчання лежить ідея прийняття індивідуальності кожного окремого учня і, отже, навчання має бути організоване таким чином, щоб задовольнити особливі потреби кожної дитини.

Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства. Навчання в інклюзивних навчальних закладах є корисним, як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для дітей з нормальним рівнем розвитку, членів суспільства в цілому. Інклюзивна освіта передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку.

Інклюзія є соціальною концепцією, яка передбачає розуміння мети – гуманізація суспільних відносин і прийняття прав осіб з обмеженими можливостями на якісну та доступну освіту. Інклюзія в освіті – це ступінь інклюзії в суспільстві, одна з гуманітарних ідей його розвитку.

Основний принцип інклюзії: у всіх випадках, коли це можливо, усі діти мають навчатися разом, незважаючи на певні труднощі чи відмінності, які

існують між ними. Розкриття потенційних можливостей дітей з психофізичними порушеннями залежить не стільки від форм навчання (інтернатна чи інклюзивна), хоча вони й визначають різний ступінь соціальної адаптованості, скільки від гнучкості системи спеціальної освіти, рівня та діапазону наданих послуг, які задовольняють їхні потреби (раннє виявлення порушень, єдність діагностики і корекції розвитку, наступність дошкільного, шкільного і післяшкільного змісту освіти тощо).

На зміну спеціалізованому навчанню приходять нові форми отримання освіти – інтеграція та інклюзія, завдяки яким учні з особливими потребами отримують можливість перейти зі спеціалізованих шкіл у масові за місцем проживання. Але, якщо інтеграція передбачає пристосування дітей з психічними і фізичними вадами до вимог всієї системи освіти, яка в цілому залишається незмінною, не пристосованою для навчання даної категорії учнів, то інклюзія полягає в адаптації системи до потреб дитини. В основі інклюзивної освіти лежать ідеї рівного ставлення до всіх членів суспільства незалежно від їхньої національності, статі, раси, культури, соціального стану, релігії, індивідуальних можливостей і здібностей. Отже, як ми бачимо, освіта – це найвагоміша і найбільш проблемна сфера в житті людей з обмеженими можливостями. Освіта виступає ніби індикатором кола інших проблем, адже як лакмусовий папірець виявляє такі проблеми, як: доступність архітектурних споруд, транспортування людей з особливими потребами, комунікаційної обмеженості, матеріального забезпечення, працевлаштування в майбутньому.

Основна ідея інклюзивної освіти – від інтегрування у школі і садочку до інтегрування у суспільство. Спільне навчання має не лише гарантувати право дитини з порушеннями психофізичного розвитку не бути ізольованою від інших, а й забезпечити їй можливість відвідувати ту школу та садок, яку б вона відвідувала, коли б була здоровою. Основний принцип інклюзивного навчання – якомога менше зовнішньої і якнайбільше внутрішньої диференціації. Інклюзивна освіта як сучасна інноваційна тенденція нині широко обговорюється в наукових колах, педагогічною та громадською спільнотами.

Ірина ШАБЕЛЬНИК
Приазовський державний технічний університет
Науковий керівник: Ірина СУРОВЦЕВА,
доцентка кафедри соціології та соціальної роботи,
кандидатка історичних наук, доцентка

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ДІТЕЙ-СИРІТ

Глибокі суспільні перетворення сьогодення є важливим чинником, який породжує низку проблем у сучасній українській сім'ї. Внаслідок того, що значна частина родин не змогла адаптуватися до нових соціально-економічних

умов, поширюється сирітство. За даними Міністерства соціальної політики України в країні налічується близько 69 тисяч дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Тому в сучасних умовах для українського суспільства все більшої актуальності набуває соціальний захист дітей-сиріт.

За Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [2] дитина-сирота – це дитина, в якої померли чи загинули батьки.

Реалізація та захист прав дітей має бути пріоритетним напрямком діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Це перш за все соціальний захист та підтримка дітей, розвиток інклюзивної світи, трансформація закладів інституційного догляду. Відповідно до п. 3 Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 № 866 [1] органи опіки та піклування провадять свою діяльність, пов'язану із захистом прав дитини, з дотриманням таких принципів:

– забезпечення найкращих інтересів дитини;

– недопущення дискримінації дітей;

– конфіденційності інформації про дитину.

Надання соціальної підтримки держави для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, наголошує на важливості проблеми. Однак такі заходи варто впроваджувати з урахуванням принципу пропорційності, співставляючи їх із зразком для порівняння – звичайною сім'єю з урахуванням економічної ситуації в державі, задля запобігання розшарування в суспільстві.

Дослідження позитивних дій щодо дітей, позбавлених батьківського піклування, крізь призму дотримання принципу рівності та недискримінації – це новий крок у визначенні меж обов'язку соціальної держави забезпечити певний обсяг соціальних благ для таких осіб та осіб, що займаються їх вихованням.

Таким чином, упродовж останніх років досягнуто певного прогресу у сфері соціального захисту дітей-сиріт. Вжиті заходи дозволили зменшити безпритульність дітей, активізувати усиновлення дітей громадянами України, забезпечити пріоритетність національного усиновлення над міждержавним. Внаслідок розвитку сімейних форм виховання значно зменшилася кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, влаштованих у заклади для таких дітей.

Водночас актуальним залишається питання щодо поліпшення ефективності діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів опіки та піклування, спрямованої на профілактику соціального сирітства, недопущення дискримінації та толерантного ставлення суспільства до таких дітей.

Література:

1. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини. Кабінет Міністрів України. Постанова від 24 вересня 2008 р. № 866. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#Text

2. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Закон України від 31.12.2020 № 2342-IV. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text

Наталія ШТОКОВЕЦЬКА
Хмельницький національний університет
Науковий керівник: Наталія ЛЮТКО,
доцентка кафедри філософії і політології,
кандидатка політичних наук, доцентка

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ІНКЛЮЗИВНОСТІ ТА НЕДИСКРИМІНАЦІЇ ПРИ НАДАННІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ДІТЯМ З РАС В УКРАЇНІ

У сучасній українській системі освіти багато уваги приділяється забезпеченню рівних прав та рівних умов щодо отримання якісної освіти для всіх категорій дітей, у томі числі для дітей з інвалідністю та особливими освітніми потребами. Останнім часом все більшого розповсюдження набувають принципи інклюзії та інклюзивної освіти. В українському законодавстві термін «інклюзивне навчання» визначається як система освітніх послуг, що забезпечує реалізацію права на освіту осіб з особливими освітніми потребами, а також їх соціалізацію та інтеграцію в суспільство [1].

Інклюзія – це значно ширше поняття, ніж просто створення доступного освітнього середовища. Інклюзія – це також забезпечення індивідуальної програми розвитку дитини, залучення інших фахівців для надання спеціальних послуг відповідно до освітніх потреб кожної дитини, співпраця з батьками і створення сприятливої та дружньої атмосфери у навчальному середовищі.

В основі розвитку інклюзивної освіти лежать, насамперед, міжнародні документи, декларації та конвенції ООН. Впровадження принципів інклюзії в українську систему освіти забезпечується низкою нормативно-правових документів, які містять державні гарантії щодо надання освітніх послуг дітям з особливими потребами. Визначальним етапом розвитку інклюзивної освіти в Україні стало прийняття нового Закону України «Про освіту» 5 вересня 2017 року. Саме з цього часу діти з особливими освітніми потребами отримали можливість здобувати освіту у всіх навчальних закладах України.

Впровадження інклюзивного навчання в систему освіти ґрунтується на таких принципах:

– кожна дитина має право на освіту;

– кожна дитина має унікальні особливості, інтереси, здібності та навчальні потреби;

– звичайні заклади освіти є найбільш ефективним методом навчання з точки зору забезпечення потреб дитини, протидії дискримінації та розподілу державних коштів;

– діти з особливими освітніми потребами повинні мати доступ до навчання у звичайних освітніх установах;

– школи, дитячі садки та інші заклади освіти зобов'язані створити умови навчання, що забезпечують потреби дитини;

– освітні програми мають брати до уваги широке різноманіття характеристик і потреб дітей [3].

Впродовж останніх десятиліть у всьому світі спостерігається тенденція до значного зростання кількості дітей, які мають розлади аутичного спектру. З поміж усієї кількості дітей з особливими освітніми потребами найчастіше зустрічаються саме діти з РАС. Тому питання організації інклюзивного навчання для дітей з аутичними розладами наразі набуває неабиякої актуальності.

Діагноз «розлади аутичного спектру» (РАС) відноситься до групи станів, пов'язаних зі специфічним розвитком та функціонуванням нервової системи і характеризується порушеннями соціальної взаємодії, комунікації (використання вербального і невербального мовлення) та наявністю обмежених і повторюваних моделей поведінки, інтересів і діяльності. Дітям з РАС властиве певне відчуження, обмеженість інтересів, наявність моторних і вербальних стереотипів, порушення поведінки і неспроможність узагальнити та перенести певні способи розумових дій в нову ситуацію. Вони не можуть довго утримувати увагу та часто відволікаються навіть при виконанні цікавих завдань. У дітей з РАС погано сформоване правильне емоційне реагування на певні ситуації, в яких вони опиняються. Такі діти часто мають труднощі в сприйнятті та розумінні сенсорних стимулів, їх мозок опрацьовує сенсорну інформацію в інший спосіб, ніж у звичайних дітей. Зорове сприйняття має здебільшого фрагментарний характер, сприймаючи певний об'єкт, вони виділяють одну або кілька деталей та не можуть отримати цілісну картину. Всі ці фактори призводять до формування стереотипів поведінки, які часто є незрозумілими та неприйнятними для інших людей [2, с. 52].

Серед дітей з РАС спостерігається широка варіативність характерних для цього діагнозу симптомів: від повної соціальної ізоляції, відсутності мовлення та вираженої інтелектуальної недостатності в одних до високого рівня інтелекту, розвиненого мовлення, але обмеженого кола інтересів і труднощів у спілкуванні в інших.

Включення дітей з РАС в загальний навчальний процес та дотримання принципів інклюзії має неабиякий позитивний вплив на розвиток та становлення дитини з аутичними розладами. Перебування та навчання дитини

з РАС в інклюзивному середовищі сприяє покращенню мовленнєвого, когнітивного та емоційного розвитку, а також підвищує рівень її комунікативних навичок та навичок соціалізації. Але разом з тим варто чітко усвідомлювати, що для того, щоб інклюзія стала для дитини з РАС позитивним досвідом та сприяла кращому її розвитку в усіх зазначених сферах, мусять бути враховані та забезпечені певні особливості освіти та виховання. В протилежному випадку інклюзивна освіта може призвести до негативних наслідків для дитини, ще більше посилити проблеми її соціалізації та стати великим стресом для вчителів, які через брак теоретичного та матеріального забезпечення опиняються в складній ситуації [4].

Для створення максимально сприятливих умов навчання та перебування дитини з РАС у загальноосвітньому закладі необхідно забезпечити низку спеціальних факторів, які б задовольняли специфічні потреби конкретної дитини. Не зважаючи на те, що кожна дитина з РАС має свої особливості розвитку, існують певні методи та стратегії, впровадження яких дозволить оптимізувати освітній процес та підлаштувати його для задоволення потреб дітей з аутичними розладами.

Мабуть першою умовою ефективної реалізації принципів інклюзії є забезпечення якісної теоретичної бази та навчання педагогів особливостям роботи з дітьми з ООП взагалі та з дітьми з РАС зокрема.

Діти з РАС потребують більше індивідуальної уваги та допомоги у виконанні завдань, тому такій дитині має надаватись асистент, який супроводжуватиме дитину протягом навчального процесу. Також відповідно до принципів інклюзивної освіти діти з РАС окрім загальноосвітніх дисциплін мають додатково отримувати послуги психолога, терапевта мови та мовлення, фізичного терапевта та інших фахівців, відповідно до їхніх освітніх потреб. Оскільки для дітей з РАС характерними є різноманітні поведінкові проблеми, то доцільним є застосування в освітніх закладах принципів поведінкової терапії. Для цього може додатково залучатись психолог чи поведінковий терапевт.

Для кожної дитини з РАС необхідно індивідуально підбирати навчальну програму, яка повністю відповідатиме можливостям дитини та найкращим чином забезпечить її освітні потреби. Не менш важливим аспектом при залученні дитини з РАС у загальноосвітній простір є створення структурованого та організованого середовища для навчання. Дітям з аутичними розладами значно простіше виконувати завдання, коли вони заздалегідь знають послідовність дій, які мають виконати. Для цього можна застосовувати різноманітні наочності, розпорядки дня, підкріплені візуальними знаками, правила поведінки, зображення очікуваної діяльності тощо [4].

Окрім здобуття дитиною з РАС певних академічних навичок, велику увагу потрібно приділяти її залученню до взаємодії з іншими дітьми. Педагог має сприяти створенню позитивного ставлення інших дітей до дитини з

аутичними розладами, забезпечувати умови для їх взаємодії та попереджувати виникнення негативних реакцій.

Безперечно інклюзивна освіта є найкращим способом навчання та виховання дітей з РАС. Така форма навчання допомагає дітям з аутичними розладами інтегруватися в соціальне середовище, вчить толерантності та взаємодопомоги. Проте, щоб інклюзія стала для таких дітей, їх рідних та педагогічного колективу позитивним досвідом і принесла бажані результати, процес включення дітей з РАС в загальноосвітній простір має бути чітко продуманим та підготовленим. Важливо забезпечити правильну організацію та структурованість освітнього середовища, адаптувати навчальний матеріал, сформувати команду фахівців відповідно до освітніх потреб дитини з РАС та створити сприятливі умови для її успішної соціальної інтеграції. Варто зазначити, що з кожним роком стан розвитку та впровадження інклюзивної освіти в Україні покращується, формується необхідна нормативно-правова база, розробляються методичні рекомендації для педагогів та інших фахівців, створюються та адаптуються начальні програми для задоволення освітніх потреб учнів з особливими потребами.

Література:

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2053-19#Text

2. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Київ, 2011. 274 с.

3. Просто про інклюзивну освіту. https://mon.gov.ua/ua/prosto-pro-inklyuzivnu-osvitu

4. Рибченко Л. К. Інклюзивне навчання дітей з аутизмом в загальноосвітній системі навчання. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2015. Вип. 5 (1). С. 261–270.

СЕКЦІЯ 7
НЕДИСКРИМІНАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Карина БОГДАН
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Інна ШИНКАРЕНКО,
доцентка кафедри гуманітарних дисциплін
та психології поліцейської діяльності,
кандидатка психологічних наук, доцентка

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ СЛІДЧИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМ МЕДІАЦІЇ В РАМКАХ ЗАХИСТУ ПРАВ ПОТЕРПІЛИХ

Щоденно кількість вчинення тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень збільшується, погіршується криміногенна обстановка в цілому, що обумовлює, у свою чергу, виникнення на сучасному етапі розвитку громадянського суспільства проблему захисту прав потерпілих від кримінального правопорушення. Зазначена проблема постала вкрай гостро. З-поміж значущих проблем, які істотно впливають на недовіру громадськості по відношенню до органів судової влади, правоохоронних органів, визначаємо такі як: недосконалість положень чинного законодавства, відсутність ефективного механізму забезпечення прав людини, недостатньо дієві форми та процедури судового захисту, повторність проявів вторинної віктимізації жертв, відсутність результативної практики відшкодування моральних, майнових та фізичних збитків внаслідок вчинення кримінальних правопорушень тощо.

Статтею 3 Конституції України закріплено, що людина, її права і свободи, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Вказана стаття є визначальною стосовно забезпечення відновлення законних інтересів потерпілих осіб від протиправної злочинної діяльності. Реформування діяльності органів Національної поліції зобов'язує орієнтуватися на міжнародні та європейські стандарти дотримання прав і свобод громадян, а також їх захист унаслідок порушення.

Для ефективного вирішення проблеми захисту прав потерпілих та відновлення принципу справедливості у повному обсязі, на наше переконання, сприятиме застосування програм медіації та відновного правосуддя. Такі способи визначають процедури примирення, що означає, що врегулювати спори чи конфліктні ситуації можна у спосіб переговорів самих сторін, залучити неупередженого та виваженого посередника (медіатора),

цілеспрямованість якого визначається врегулювати суперечку та досягти угоди. Застосування програм медіації та відновного правосуддя у практичній діяльності працівників слідчих підрозділів набуває особливої актуальності на сьогодні.

Застосування програм медіації та відновного правосуддя стосуються також і позасудових способів врегулювання спорів. На нинішній день було розроблено рекомендації щодо врегулювання спорів, які ґрунтуються на забезпеченні прав людини, відновленні порушених прав, серед таких: Рекомендація № R (98) 1 Комітету міністрів державам-членам про сімейну медіацію (прийнята Комітетом Міністрів 21 січня 1998 р.); Рекомендація № R (99) 19 Комітету міністрів про медіацію в кримінальному процесі (Ухвалена Комітетом міністрів 15 вересня 1999 р.); Рекомендація Rec (2002) 10 Комітету міністрів державам-членам про медіацію в цивільному процесі (прийнята Комітетом міністрів 18 вересня 2002 р.).

Дослідженням проблематики, психологічних особливостей потерпілих осіб, а також специфіки законодавчого забезпечення програм медіації та відновного правосуддя займалися наступні психологи та вчені-юристи: І. Айретсен, І. Бартусяк, О. Боброва, В. Васильєв, Ю. Гурджи, П. Дагель, І. Ємельянова, А. Зелінський, В. Землянська, З. Зінатуллін, Н. Карпов, В. Коновалова, М. Коржанський, М. Костицький, В. Кузьмич, О. Кучинська, В. Кучер, В. Маляренко, Ю. Микитин, Н. Прокопенко, П. Рабінович, В. Савицький, Т. Сироїд, Т. Шевченко, С. Яковенко та ін.

Зосередимо увагу на тому, що визначальною метою застосування програм медіації та відновного правосуддя є забезпечення компенсування шкоди потерпілій особі, примирення, так зване «оздоровлення», відновлення та убезпечення подальшого захисту. Відновлення у широкому соціальному значенні ми пропонуємо осмислювати як психологічне оздоровлення потерпілого, реальне відшкодування матеріальних, моральних, фізичних збитків, завданих внаслідок вчинення кримінального правопорушення, активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення, щире каяття, настання юридичної відповідальності для правопорушника. Перелічені ознаки відновлення в загальному значенні обумовлюють ресоціалізацію правопорушника, тобто свідоме відновлення правопорушника у соціальному статусі як повноправного члена суспільства.

Застосування програм відновного правосуддя сприяє вирішенню проблем, пов’язаних з демократизацією правової системи, здійсненням профілактики злочинності, з’ясуванню основних передумов порушення прав людини, доступу до правосуддя.

Беззаперечно, роль потерпілого передбачає психологічну травматизацію та виникнення особистісних розладів. Однак необхідно зосередити увагу на тому, що психологічні стани потерпілого можуть бути обумовлені «обвинувальним» ухилом, перебільшенням вини підозрюваної

особи, завданих збитків. Почуття потерпілої особи можуть виявлятися у формі депресії, сорому, образи, тривоги, страху перед можливою помстою правопорушника. Загалом вчинення кримінального правопорушення стосовно потерпілого можуть мати вираз травмування психіки серйозніше, ніж за фізичні втрати.

Ми підтримуємо думку Ю. Микитина, який визначає поняття «відновне правосуддя» як особливу кримінально-процесуальну форму, на основі якої сторони кримінально-правового конфлікту вирішують його за посередництва третьої нейтральної сторони (медіатора) шляхом максимального відновлення матеріального, морально-психологічного стану та соціального статусу, що існував до вчинення злочину [2, с. 7].

Доцільним вбачаємо акцентувати увагу на тому, що у традиційній системі правосуддя практично з самого початку внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань сторони конфлікту зазнають травмування, що стосується не тільки потерпілого. Найбільше страждає правопорушник, який спочатку набуває статусу «підозрюваного», а потім статусу «обвинуваченого» і, врешті-решт, стає «злочинцем», якому немає місця серед людей. Таке ставлення до правопорушника мінімізує можливості щодо виправлення ситуації.

Правопорушники стають жертвами обставин та змушені активно захищатися від самого суспільства. Програми відновного правосуддя базуються на вірі в те, що люди можуть змінювати свою поведінку на краще, здатні усвідомлювати свої дії та мають право бути включеними у суспільство за умови безпосередньої участі у відшкодуванні збитків, спричинених вчиненням кримінальних правопорушень.

Професійно-психологічна підготовленість слідчих до застосування програм медіації та відновного правосуддя має складати основу здійснення покладених повноважень та обов'язків. З метою підвищення ефективності реалізації такої діяльності слідчий, а також співробітники правоохоронних органів в цілому мають залучатися на проходження тренінгових програм під час підвищення рівня кваліфікації та у процесі службової підготовки, спрямованих на відпрацювання навичок ефективного медіатора. На додачу, для застосування програм медіації та відновного правосуддя необхідно поширювати інформованість співробітників та громадян стосовно застосування альтернативних способів вирішення конфліктних ситуацій, пов'язаних із порушення прав людини і законних інтересів громадян від кримінальних правопорушень. Поширення інформованості можна реалізувати із застосування мережі Інтернет та ЗМІ. Перейняття досвіду спеціалістів-медіаторів та представників правозахисних організацій також становить основу ефективного здійснення повноважень співробітниками слідчих підрозділів поліції. Безпосередньо зазначимо, що медіація між правопорушником та потерпілим передбачає зустріч за участі нейтральної

сторони та має базуватися на таких принципах, як прийняття правопорушником відповідальності, виправлення завданої шкоди, самовизначення осіб, нейтралізація медіатора, добровільність та конфіденційність, визнання важливості почуттів та потреб як потерпілої особи, так і особи правопорушника.

Література:

1. Застосування програм відновного правосуддя у кримінальних провадженнях на досудовому етапі. https://www.uaa.org.ua/pub/uploads/articles/about-komitety-presa-mechanizm_v05.pdf

2. Микитин Ю. І. Відновне правосуддя у кримінальному процесі: міжнародний досвід та перспективи розвитку в Україні : Автореф. дис. канд. юрид. наук. Київ, 2010. 30 с.

Дар'я БОРИСЕНКО
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Дмитро ТІНІН,
викладач кафедри тактико-спеціальних дисциплін

НЕДИКСРИМІНАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ: ВПЛИВ МОБІНГУ НА БОЙОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСОБОВОГО СКЛАДУ

Мобінг (від англ. Mob – натовп) – систематичне переслідування, психологічний терор, форма психологічного тиску у вигляді переслідування працівника в колективі, як правило, з метою звільнення.

У соціально-психологічному забезпеченні діяльності сил охорони правопорядку важливу роль відіграє атмосфера спілкування в колективі. Перешкодою у формуванні здорового психологічного клімату може стати мобінг, тобто колективне цькування, що передбачає систематично повторюване вороже та неетичне поводження однієї або декількох осіб, спрямоване проти інших осіб, здебільшого однієї. Мобінг може поставити під загрозу виконання службового завдання, негативно позначитися на навчанні та самопочутті працівників або курсантів і навіть призвести до самогубства. Як правило, особа, щодо якої здійснюється мобінг, через деякий час удається до кардинальних способів вирішення проблем, які супроводжують під час мобінгу. Такими способами вирішення проблем досить часто стає звільнення з лав Збройних сил та Національної поліції України, припинення подальшого навчання в конкретному ЗВО, а для осіб, які працюють у практичних підрозділах, – зміна галузевої служби або взагалі підрозділу проходження служби [2, с. 174].

Зазвичай дають таку класифікацію мобінгу:

1. Вертикальний мобінг – в такому випадку починається боротьба з найкращим співробітником, починається знущання керівними органами над звичайними працівниками.

2. Горизонтальний мобінг, в якому здійснюється переслідування співробітника. Даний вид мобінгу може бути змішаним та переходити із однієї форми в іншу.

3. Свідомий мобінг, котрий проявляється в дії, котра має встановлену ціль – звільнення. Дані дії мають на меті досягти егоїстичних мотивів, наприклад, зайняти вищу посаду.

4. Несвідомий мобінг, згідно з яким особа не розуміє, що щодо неї здійснюється мобінг та переслідування. Такий мобінг має на меті роздратувати особу.

Також класифікують мобінг на відкритий (котрий не приховується), індивідуальний (здійснюється однією особою із колективу) та груповий (здійснюється усім колективом) [1, с. 14–17].

Жертвою мобінгу може стати кожен, незалежно від віку, досвіду та соціального статусу. Прояви мобінгу були виявлені серед молодих спеціалістів, котрі тільки влаштувалися на роботу, та серед передпенсійних працівників. Прояв мобінгу може бути не тільки в приватній сфері, але й на державних структурах. Як зазначає статистика, жертвами мобінгу частіше стають жінки, ніж чоловіки. Бували випадки, коли співробітники свідомо пошкоджували майно своєї жертви, викидали її документи, приховували речі, пошкоджували обладнання, видаляли файли, фізично переслідували її в робочий та неробочий час (у тому числі по телефону) та сексуально переслідували. Не є винятком і підрозділи малих груп. У цьому випадку мобінг більш помітний і має характерний прояв.

Основним способом уникнення мобінгу являється насамперед постійне формування здорової культури спілкування в колективі. Необхідно встановити колективні правила та норми, які б поважали індивідуальність кожної людини, її гідність та унікальність і, натомість, засуджували плітки, інтриги та доноси. Співробітники повинні мати можливість відкрито та чесно обговорювати свої симпатії та претензії, і тоді мобінг буде виключений. Керівник, який не байдужий до того, що відбувається в колективі, готовий вислухати співробітників, – це зменшує ймовірність мобінгу [3, с. 74–75].

Якщо ви думаєте, що стали жертвою мобінгу, вам потрібно змінити роботу і обмежити спілкування з командою. Управлінська роль керівника правоохоронного підрозділу, у якому зафіксовано явище мобінгу, повинна бути спрямована на зниження агресивності, формування толерантності у правоохоронців, а також створення психологічного комфорту для комунікації, щоб забезпечити ефективне виконання службових завдань з охорони правопорядку.

У разі виникнення такого явища слід пам'ятати про досить важливий аспект: повсякденна робота більшості правоохоронців пов'язана з можливим застосуванням вогнепальної зброї та спеціальних засобів. Невпевненість та розгубленість працівника під час виконання бойових завдань із колегами, від яких він зазнає мобінгу, можуть призвести до провалу або ж до людських втрат [2, с. 174].

На нашу думку, можна дійти висновку, що мобінг – негативне явище, котре необхідно уникати в колективі. Вплив мобінгу на працівника є значним, оскільки погіршується стан людини, знижується самооцінка та бажання працювати в колективі. За таких умов атмосфера в колективі є негативною, що призводить до зниження працездатності та погіршення якості праці.

Література:

1. Гогіташвілі Г. Г., Лапін В. М. Стрес і мобінг як причини травматизму. *Безпека життєдіяльності*. 2005. № 8. С. 14–17.

2. Тінін Д. Г. Поняття та сутність мобінгу, шляхи його подолання. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 1 (110). С. 172–176.

3. Філліпова І. Ю., Матвійчук О. С. Мобінг як психолого-педагогічна проблема. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 2. С. 74–75.

Аліна ІЛЬЧИШИНА
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Ольга МЕРДОВА,
завідувачка кафедри адміністративно-правових дисциплін,
кандидатка юридичних наук, доцентка

ПРИНЦИП НЕДИСКРИМІНАЦІЇ У РОБОТІ ПРАВООХОРОНЦЯ

Сучасна державна політика України спрямована на досягнення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків у суспільстві, що є необхідним для уникнення всіх форм дискримінації та реалізації кожної особистості незалежно від віку та статі, соціальних чи політичних передумов. Створення дієвих механізмів у досягненні гендерної рівності та ефективне управління гендерними процесами з боку держави сприятиме підвищенню конкуренції на ринку праці, що забезпечить економічний розвиток держави та примноження її інтелектуального потенціалу.

Загальні принципи рівності та недискримінації встановлені Конституцією України. Стаття 24 говорить: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних,

релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [2]».

Принцип недискримінації – один із найважливіших і основних принципів міжнародного законодавства з прав людини. Недискримінація – одна з центральних тем міжнародного правозахисного законодавства. Це поняття включено в Хартію ООН, Загальну Декларацію про права людини та всі наступні основні правозахисні документи й угоди. Недискримінація – основний принцип європейського законодавства, зокрема європейської конвенції з прав людини й пов'язаних правових документів.

Основним же законодавчим актом, який містить узагальнююче визначення поняття «дискримінація» та забороняє будь-які її форми, є Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». Принцип недискримінації, встановлений статтею 2, передбачає забезпечення рівності прав і свобод осіб та/або груп осіб; забезпечення рівності перед законом осіб та/або груп осіб; повагу до гідності кожної людини; забезпечення рівних можливостей осіб та/або груп осіб. Відповідно до статті 4 дія Закону поширюється на відносини між юридичними особами публічного та приватного права, місцезнаходження яких зареєстровано на території України, а також між фізичними особами, які перебувають на території України, зокрема в таких сферах суспільних відносин: громадсько-політична діяльність; державна служба та служба в органах місцевого самоврядування; правосуддя; трудові відносини, у тому числі застосування роботодавцем принципу розумного пристосування; охорона здоров'я; освіта; соціальний захист; житлові відносини; доступ до товарів і послуг; інші сфери суспільних відносин. Таким чином, дискримінувати можуть не тільки представники державних органів, але й приватні особи (працедавці, орендодавці, постачальники послуг тощо). Дія Закону поширюється на роботу правоохоронних органів [4]. Отже, заборона дискримінації у діяльності поліції законодавчо закріплена, а тому поліцейські зобов'язані дотримуватись у своїй діяльності принципу недискримінації та рівності по відношенню до всіх людей. Застосування обмежень щодо певних груп людей є неприпустимим.

Принцип недискримінації виражається у: забезпеченні рівності прав і свобод осіб та/або груп осіб; забезпеченні рівності перед законом осіб та/або груп осіб; повазі до гідності кожної людини; забезпеченні рівних можливостей осіб та/або груп осіб. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» встановлює перелік ознак, за якими заборонена дискримінація: раса; колір шкіри; політичні переконання; релігійні та інші переконання; стать; вік; інвалідність; етнічне походження; соціальне походження; громадянство; сімейний стан; майновий стан; місце проживання; мова або інші ознаки. Фраза «або інші ознаки» означає, що наведений у положенні Закону перелік є невичерпним. Звичайно, не за кожною ознакою, яка може бути притаманна особі протягом короткого чи довшого проміжку

часу, антидискримінаційне законодавство забороняє проводити розрізнення. Для визначення тих чи інших ознак, за якими забороняється дискримінація, можна користуватися загальним правилом: інші ознаки повинні відображати певну «персональну» характеристику (статус), за якою можна відрізнити осіб або групи осіб, та бути достатньо подібними до ознак, які зазначені у відповідних нормах антидискримінаційного законодавства, зокрема бути невід'ємними, вродженими, незалежними від особи та майже або повністю незмінними характеристиками (наприклад, колір шкіри, стать, сексуальна орієнтація) або стосуватися визначального для особистої або групової ідентичності вибору (наприклад, релігійні або інші переконання, національна належність) [3, с. 13].

Поліція зобов'язана боротися з етнічною дискримінацією. ЄСПЛ неодноразово постановляв, що органи державної влади, зокрема поліція, повинні застосовувати всі доступні засоби боротьби з расизмом і етнічною дискримінацією. Поліція зобов'язана розслідувати етнічну дискримінацію. ЄСПЛ постановив, що в разі існування підозри про расово-зумовлене ставлення, що призвело до акту насильства, особливо важливо, щоб офіційне розслідування проводили ретельно й неупереджено, враховуючи потребу в постійному підтвердженні засудження суспільством расизму й етнічної ворожості. Поліція зобов'язана вживати всіх обґрунтованих заходів для розкриття етнічно-зумовлених мотивів. Держави мають загальне зобов'язання за статтями 2 та 3 Конвенції проводити ефективне розслідування у випадках позбавлення життя чи жорстокого поводження з боку поліції. ЄСПЛ постановив, що цього зобов'язання потрібно дотримуватися без дискримінації. Органи державної влади мають додатковий обов'язок вживати всіх обґрунтованих заходів для виявлення расистського мотиву та встановлення того, чи не відіграли роль у відповідних подіях етнічна ворожість і упередження. Вразливе становище ромів і мандрівників вимагає ретельного розслідування з боку поліції. Зазначаючи, що роми стали особливим видом соціально незахищеної та вразливої меншини, ЄСПЛ постановив, що вони вимагають спеціального захисту. Наприклад, у випадку правопорушень, скоєних на шкоду соціально вразливим групам, потрібне ретельне розслідування. Поліція зобов'язана розслідувати достовірні заяви про переслідування ромів фізичними особами. Коли особа достовірно стверджує, що стала предметом переслідування на ґрунті ненависті, словесних образ і фізичних погроз, поліція зобов'язана вживати всіх обґрунтованих заходів, щоб встановити, чи вплинули на це етнічна ворожість і упередження [1, с. 31].

Дискримінація може бути прямою та непрямою. Пряма дискримінація: «Ситуація, за якої з особою та/або групою осіб за їх певними ознаками поводяться менш прихильно, ніж з іншою особою та/або групою осіб в аналогічній ситуації». Розгляньмо найбільш важливі елементи, які допоможуть нам встановити, чи була пряма дискримінація в тій чи іншій

ситуації. Чи має особа, яка скаржиться на дискримінацію, певну ознаку, за якою заборонена дискримінація? Якщо встановлено, що особа чи група осіб мають ознаку, за якою заборонена дискримінація, потрібно встановити, чи була саме ця захищена ознака причиною відмінності у поводженні, яка призвела до порушення прав. Наявність наміру (умислу) в особи, яка створила ситуацію різного, менш прихильного ставлення, для встановлення факту прямої дискримінації не має значення. Саме тому Законом пряма дискримінація визначається як «ситуація», бо, серед іншого, вона може виникати й у результаті певних рішень, дій або бездіяльності, дискримінаційність яких не була ціллю та могла навіть не передбачатися. Прикладом прямої дискримінації можуть бути відмова здати квартиру переселенцю, відмова у працевлаштуванні представникові певної етнічної групи, менша винагорода за працю, запропонована жінці. Важливо також звернути увагу на те, що прямою дискримінацією вважається не тільки різне поводження з особами або групами осіб, які перебувають в аналогічній ситуації, але й його дзеркальна протилежність – однакове поводження з особами або групами осіб, які перебувають у сутнісно різних ситуаціях. Також важливо звернути увагу на те, що пряму дискримінацію може становити не тільки дія, але й бездіяльність (наприклад, відсутність пандуса у публічному місці). Непряма дискримінація – це наслідок застосування нейтрально сформульованого (тобто такого, що не стосується конкретної ознаки особи або групи осіб) правила, вимоги чи політики, які передбачають однакове ставлення, але на практиці створюють менш сприятливі умови для реалізації прав певною особою або групою осіб через їхні ознаки. Наприклад, усі діти мають право на загальну середню освіту, але ромські діти не можуть піти до школи, бо не мають свідоцтв про народження та коштів на придбання книжок, або жінки у Саудівській Аравії мають право на працю, але не можуть його реалізувати, бо їм заборонено покидати дім без супроводу родича чоловічої статі та керувати транспортними засобами. Непряма дискримінація часто є більш небезпечною та укоріненою, ніж пряма [3, с. 13–14].

Таким чином, слід зробити висновок, що принцип недискримінації у роботі правоохоронця потребує подальшого вивчення, а право на захист від дискримінації є одним із фундаментальних прав людини, яке визнане міжнародним правом і має бути забезпечене сучасними державами.

Література:

1. Довідник для працівників поліції. https://rm.coe.int/coe-police-toolkit-en-web-version-pdf-ukr/1680a00a57

2. Конституція України.

3. Права людини в діяльності поліції : Практичний посібник. https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/12804.pdf

4. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 вересня 2012 року № 5207-VI.

5. Поліцейські зобов'язані дотримуватись у своїй діяльності принципу недискримінації та рівності по відношенню до всіх людей. https://www.ombudsman.gov.ua/ua/all-news/pr/41218-wp-politsejski-zobovyazani-dotrimuvatis-u-svoiij-diyalnosti-printsipu-ned/

Богдан КОВАЛЬОВ
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Інна ШИНКАРЕНКО,
доцентка кафедри гуманітарних дисциплін
та психології поліцейської діяльності,
кандидатка психологічних наук, доцентка

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЦІННІСНО-СМИСЛОВИЙ ОРІЄНТИР У СИСТЕМІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Щоденно співробітники поліції стикаються з ризиком та небезпекою, соціальною взаємодією з громадськістю, емоційними впливами. Високий рівень емоційного напруження та тривоги поліцейського обумовлюється різноманітністю стресогенних впливів обставин та ситуацій навколишнього середовища, які призводять до дезадаптації (непристосованості до змін навколишнього середовища) та дезінтеграції (виникнення серйозних порушень особистісної гармонії у бік деструктивних тенденцій). Ситуації з високим рівнем емоційного напруження вимагають від особистості, зокрема поліцейського, протистояти у спосіб формування особистого емоційного інтелекту, який сутнісно може вплинути на стан психічного здоров'я та емоційного самопочуття.

На нинішній день емоційний інтелект є феноменом у психологічній науці. Його формування та розвиток передбачає осмислення та усвідомлення особистих потреб та бажань, налагодження ефективних стосунків з соціальним оточенням, презентування самого себе в соціальному оточенні. Саморозуміння є основою до взаєморозуміння, тобто формування атмосфери порозуміння між сторонами комунікативної взаємодії.

Особистісний чинник, який забезпечує здатність розуміти власні емоції та емоції оточуючих осіб, контроль над особистим емоційним станом, успішність у соціально-психологічній взаємодії є емоційний інтелект.

Взаємозв'язок розуму та почуттів почав формуватися ще за часів Античності у межах філософських знань. Філософи Античного світу з'ясували, що душа складається з трьох компонентів: жаданий, пристрасний та розумовий. На думку Платона, розумові задоволення і страждання належать

до чистих, вищих, які аж ніяк не пов'язані з нижчими, тими, які виходять із задоволення потреб організму. В еволюційній теорії Ч. Дарвін зосередив увагу на тому, що емоції є або винятково корисні, або становлять собою лише залишки відповідних реакцій, вироблених у процесі еволюції в боротьбі за існування та визначення свого місця. З. Фройд, у свою чергу, розглядав негативні емоції, які виникають в результаті конфліктних потягів. З огляду на позицію З. Фройда, негативні емоції виокремлюють в афекті три аспекти: енергетичний компонент інстинктивного потягу («заряд» афекту), процес «розрядки» і сприйняття остаточної розрядки (відчуття, або переживання емоції).

На сучасному етапі виокремлюють 10 диференціальних емоцій у відповідності до теорії К. Ізарда, які утворюють мотиваційну систему людського існування, з-поміж яких: інтерес, радість, подив, депресія, гнів, презирство, страх, збентеження, сором, відчуття провини. К. Ізард пояснює, що емоції – це складний процес, який охоплює нейрофізіологічні, нервовом'язові й чутливо-переживальні аспекти, внаслідок чого він розглядає емоцію як систему [2, с. 262–265].

Поняття емоційного інтелекту було вперше запропоновано Джоном Майєром і Пітером Саловеєм у 1990 році. Ідея поширення поняття емоційного інтелекту була втіленою у книзі журналіста і психолога Даніеля Гоулмана у 1995 році. Джоном Маєром та Пітером Саловеєм було виділено здібності, які складають основу визначення емоційного інтелекту, серед них: усвідомлення власних емоцій, управління емоціями, самомотивація, вміння розпізнавати емоції інших людей, уміння будувати стосунки.

Пропонуємо детальніше з'ясувати сутність вищезазначених здібностей емоційного інтелекту, зокрема усвідомлення власних емоцій є основою утворення емоційного інтелекту. Розуміння особисто виражених емоцій є передумовою для самопізнання та психологічної проникливості (інсайту). Неспроможність ідентифікації власних почуттів обумовлює неможливість самоуправління.

Управління емоціями передбачає встановлення особистого контролю над почуттями в ситуаціях, де необхідно стримувати свої емоції. Це стосується безпосередньо поліцейського, який щоденно стикається з конфліктними ситуаціями, в яких має зосереджуватися на стримуванні вираження негативних емоцій по відношенню до заявників. Самомотивація обумовлює спроможність скеровувати емоції у правильному напрямі для досягнення попередньо визначеної мети. Самомотивація підвищує самоконтроль, сприяє ефективній концентрації уваги. Вміння розпізнавати емоції інших людей є здібністю емоційного інтелекту, яка притаманна для професії поліцейського. Зокрема, для поліцейських притаманним є почуття емпатії – усвідомленого почуття співпереживання іншим особам.

Уміння будувати стосунки також є визначальним аспектом у професійній діяльності поліцейського. На сьогодні вказана здібність втілена у концепції «Community policing», яка націлена на партнерство з суспільством. Уміння будувати стосунки є ознакою професійної компетентності.

Не можемо не згадати думку Даніеля Гоулмана, який у своїй книзі «Емоційний інтелект» стверджував про те, що ми маємо два мозки, два розуми і два типи інтелекту: розумовий та емоційний. Стара парадигма ідеалізувала раціональне мислення, звільнення від пут емоцій. Нова ж парадигма пропонує віднайти гармонію, використовуючи власні емоції у невід'ємній єдності з розумом [1, с. 41].

Здійснивши аналіз емоційного інтелекту, стверджуємо, що будь-яка емоція складається з трьох складових елементів: м'язового, вегетативного та когнітивного. М'язовий компонент визначає, що кожна емоція – це напрям (спрямування) до дії. Будь-яка здійснена дія зумовлюється роботою організму, яка супроводжується серцебиттям, кровопостачанням тощо. Вегетативний компонент характеризується тим, що емоції мають вираз у вигляді появи сліз, виділення поту, сечовиділення. Когнітивний компонент визначає сукупність думок щодо дезадаптивних емоцій, таких як тривога, агресія, гнів. Тривогу обумовлюють думки, що щось трапиться непередбачуване, що спричиняє негативні наслідки. За виникнення таких думок вегетативна нервова та м'язова системи активізуються, формуючи між собою взаємозв'язок. Когнітивний компонент у діяльності поліцейського притаманний у ситуаціях, коли поліцейському необхідно застосовувати вогнепальну зброю по відношенню до жінок з явними ознаками вагітності чи малолітніх осіб, які чинять збройний напад, що загрожує життю чи здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо. У вказаній ситуації поліцейський активно виражає почуття тривоги до застосування вогнепальної зброї, ризикуючи власним життям.

Агресія може виникати внаслідок невиконання громадянами вимог поліцейського. У такому разі поліцейський вимагає виконання своїх чітких та упереджених вимог, які правопорушник, як правило, не дотримується. За перебігу визначених обставин виникає внутрішній конфлікт поліцейського, який супроводжується м'язовою напругою та виникненням супроводжуючої емоції – гніву. Зауважимо на тому, що гнів – це нормальна біологічна реакція організму на порушення кордонів. Порушення кордонів можуть бути: територіальні, соціальні, суб'єктивні. Але коли емоція гніву потрапляє в дискурс індивідуально-суб'єктивних пояснень – це може загрожувати надалі можливим злочинним виправданням власних дій, де руйнування і агресія сприймаються і оцінюються індивідом як цілком нормальні власні реакції [1, с. 37–41].

Підсумовуючи вищевикладений матеріал, визначаємо, що емоційний інтелект є основою для отримання нових знань та навичок стосовно

особистісного розвитку, удосконалення професійної компетенції. Емоційний інтелект сприяє підтриманню психічного та психологічного здоров'я співробітників правоохоронних органів, своєчасній профілактиці виникнення деструктивних психоемоційних станів.

Література:

1. Деніел Гоулман. Емоційний інтелект. Харків, 2019. 512 с.

2. Штефанюк Н. С. Основні положення теорії диференціальних емоцій К. Ізарда. *Сучасні дослідження з іноземної філології : Збірник наукових праць*. Ужгород, 2014. С. 262–267.

Yana KRISTEVA
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Iryna NIKITINA,
senior lecturer of Social Sciences and Humanities Department

DISCRIMINATION IN THE RANKS OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE

Have you witnessed how a child of a different nationality is insulted by his peers? A woman fired from her job because of her pregnancy? Not being served in the store because the client speaks the wrong language? Such examples cannot be counted on one hand, and they are all examples of discrimination.

What is Discrimination? Treating a person less favorably than others in a similar situation, through certain signs of that person: color of the skin; language; religion; ethnic and national origin; disability; gender. This list can be continued and it will not be exhausted to the end.

This phenomenon, which demeans human dignity, takes various forms. Direct discrimination manifests itself in a situation when a person is treated worse than another person, through certain of his or her characteristics, openly and without reservations.

For example, landlords refuse to rent an apartment to a blind married couple, arguing that they will «burn the apartment because they cannot see». Moreover, there are no other reasons, except for fear and mistrust of a person with a disability, for refusal – potential tenants have a job, are solvent, independent (discrimination on the basis of disability).

Indirect discrimination – when, given the same situation or rules for all, a person or a group of persons is in a worse position than others, due to their characteristics.

Thus, continuous stairs and the lack of an elevator in a public institution discriminate against all visitors using a wheelchair (discrimination on the basis of disability).

Recently, thanks to the UN Development Program in Ukraine and in cooperation with the NGO «Center for Information on Human Rights» and the Office of the Human Rights Commissioner of the Verkhovna Rada of Ukraine, a survey was conducted in all regions of Ukraine. The survey showed that 43,9% of respondents believe that discrimination is a serious problem and 15,6% is a very serious problem. According to the research, many people suffer from discrimination in the workplace.

All these echoes of the past are in the past. Thanks to the reform of the Ukrainian police into the National Police, which took place from 2014 to 2016, men and women are joining the ranks of law enforcement on equal terms.

During the reform, innovations were introduced. Women, along with men, patrol the streets, carry out detentions, drive official cars, etc.

There was discrimination not only on the basis of gender, but also on the basis of ethnicity. It doesn't matter what nationality you are, what color your skin is, what kind of eye shape, the most important thing is that any citizen of Ukraine can serve and protect his people.

Discrimination is a 21st century problem. Not only the Ukrainian government is fighting it, but also in many countries of the world. In our country, that problem is perfectly solved.

Олена МІСЬКО
Харківський національний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Тетяна КАЛЬЧЕНКО,
старша викладачка кафедри іноземних мов

ПРОТИДІЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Принципи рівності і недискримінації лежать в основі прав людини, допомагаючи зменшити незахищеність за багатьма параметрами і в багатьох областях. Права людини існують не тільки в інтересах лише окремих груп. Вони охоплюють всіх людей у всіх суспільствах і в усьому світі. Однак, дискримінація зберігається відносно релігійних, етнічних і національних меншин, осіб африканського походження, корінних народів, інвалідів, мігрантів, осіб похилого віку, дітей, жінок, ЛГБТ-спільнот та інших осіб.

В Національній поліції України дуже добре розвинена тема щодо запобігання та протидії дискримінації. Як підтвердження важливості цієї теми, Україна має Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». Він містить IV розділи, кожен з яких має дуже важливі положення щодо цієї теми. Наприклад, в першій статті обговорюються такі поняття, як: «дискримінація», «антидискримінаційна експертиза», «непряма

дискримінація», «підбурювання до дискримінації», «позитивні дії», «пособництво у дискримінації», «пряма дискримінація» та «утиск».

Законодавство України ґрунтується на принципі недискримінації, що передбачає незалежно від певних ознак:

1) забезпечення рівності прав і свобод осіб та/або груп осіб;

2) забезпечення рівності перед законом осіб та/або груп осіб;

3) повагу до гідності кожної людини;

4) забезпечення рівних можливостей осіб та/або груп осіб.

Уряд України вважає своїм обов'язком виконання зобов'язань, які вимагають від держав-учасників засуджувати всяку пропаганду і всі організації, засновані на ідеях або теоріях переваги однієї раси чи групи осіб певного кольору шкіри або етнічного походження, або намагаються виправдати, або заохочують расову ненависть і дискримінацію, в якій би то не було формі, що контролюється і присікається працівниками Національної поліції України.

Як приклад, 30.07.2021 поліцейські Києва затримали 12 прихильників традиційних цінностей і праворадикалів, які намагалися зірвати ЛГБТ-акцію проти дискримінації. Їх доставили в Печерське управління поліції Києва. На чотирьох з них склали адміністративні протоколи про дрібне хуліганство, стаття 173 Кодексу України про адміністративні правопорушення, ще вісьмох звинувачують за злісну непокору розпорядженню або вимозі поліцейського, стаття 185 Кодексу України про адміністративні правопорушення. На цьому прикладі ми можемо спостерігати небайдужість працівників Національної поліції України до дискримінації.

На сьогоднішній день поліція України намагається якомога краще вдосконалитись у галузі недискримінації. У багатьох містах нашої країни протягом року проходять тренінги для працівників поліції у сфері дотримання прав людини. Одним із завдань тренінгів є обмін досвідом комунікації з вразливими групами, що ґрунтується на принципах толерантності та недискримінації. Наприкінці тренінгу кожному поліцейському надають сертифікат з надихаючим висновком Оксани Кізаєвой: «Заборона дискримінації у діяльності поліції законодавчо закріплена, а тому поліцейські зобов'язані дотримуватись у своїй діяльності принципу недискримінації та рівності по відношенню до всіх людей. Застосування обмежень щодо певних груп людей є неприпустимим».

Галина МУХІНА
Донецький державний університет внутрішніх справ

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ТА ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ

Згідно зі статтею 11 Закону України «Про Національну поліцію» рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції, і саме довіра створює почуття спільноти та полегшує взаємодію людей [4]. Довіра є основою ефективного спілкування під час взаємодії, оскільки кожному актові людського спілкування завжди притаманна відповідна міра довіри, без якої спілкування буде лише передачею певного змісту. Загальновідомою є теза, що довіра людини вимірюється у вірі, чесності, доброчинності та компетенції іншої людини.

На нашу думку, поняття «довіра» тісно співіснує з поняттям «толерантність». Питання толерантності в діяльності поліції в наукових студіях розглядають передусім у контексті спілкування поліцейських із населенням (О. Беца, І. Ващенко, Л. Вовенарг, В. Литвин, Ф. Хміль, Ю. Шрейдер, Р. Шрейдер та інші). Загалом спектр наукових пошуків вивчення особистості поліцейського на сьогодні є досить різноманітним і охоплює майже всі складники його професійної підготовки, проте низка актуальних і практично значущих проблем у цій сфері потребує подальшої розробки, зокрема розгляд значущості формування толерантності як складника професійної компетентності поліцейського та поліцейської.

Поняття «толерантність» є складним багатопрофільним поняттям, яке знаходиться на перетині інтересів різних наук. Зазвичай тлумачення визначення толерантності залежіть від тієї сфери, в якій відбувається дослідження зазначеного феномена.

На основі аналізу філософської, психолого-педагогічної наукової літератури розглядаємо сутність поняття «толерантність» як комплексну особистісну якість, що підлягає цілеспрямованому формуванню та поєднує в собі ознаку відкритого для всіх ідейного впливу, який не боїться порівнянь з іншими поглядами й не уникає духовної конкуренції [8, с. 457]; доброзичливе або принаймні стримане ставлення до індивідуальних та групових відмінностей (релігійних, етнічних, культурних, цивілізаційних) [7, с. 642]; особистісну якість, ознаку гуманної людини або один із принципів гуманістичного виховання [3, с. 912]; характеристику особистості, що проявляється в терпимості до різних поглядів, чужих думок, зовнішніх впливів, у витривалості по відношенню до несприятливих емоційних чинників, у психічній стійкості за наявності фрустраторів і стресорів [5].

За окресленням М. Бикової, справжня толерантність забезпечена внутрішньою духовною свободою, яка може не завжди збігатися зі свободою зовнішньою [6, с. 19]. Слушною в межах нашої теми є думка А. Асмолова, який розуміє толерантність не як непохитне правило або готовий до вживання рецепт, не як примусову вимогу під загрозою покарання, а як вільний і відповідальний вибір людини «ціннісного толерантного ставлення до життя».

Аналіз наукових джерел дозволяє виявити, що толерантність знаходиться в тісному взаємозв'язку зі складниками професійної компетентності особистості. Адже під професійною компетентністю розуміють набір моделей професійної поведінки, яку працівник повинен використовувати в межах своєї посади, дає можливість кваліфіковано проводити діяльність та компетентно виконувати свої завдання і функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у професійній галузі чи конкретній діяльності, або сукупність знань, навичок і особистих якостей, що дозволяє вирішувати поставлене завдання (чи набір завдань). Так, Р. Бузько справедливо наголошує, щоб бути компетентним (уміти виконувати поставлені вимоги та завдання), потрібно володіти компетенціями (мати ділові, професійні та особистісні якості). Наявність широкого асортименту компетенцій визначає належний рівень професійної компетентності фахівця та є джерелом його розвитку й ефективності в умовах конкуренції [2].

У нашій роботі вже було зазначено, що окреслення значення толерантності залежить від тієї сфери, в якій відбувається дослідження цього поняття. Тож продовжимо характеристику цього поняття в педагогічному аспекті. У працях А. Асмолова і Г. Солдатової толерантність дефінована як повага і визнання рівноправності, відмова від домінування і примусу, визнання багатомірності і різноманітності людської культури.

Для визначення шляхів формування толерантності у свідомості поліцейських уважаємо за необхідне проаналізувати компонентний склад феномена «толерантність». Наразі не існує єдиного підходу до визначення структурних компонентів цього поняття. Наведемо деякі з них.

О. Скрябіна вказує на існування емоційного, інструментального, когнітивного і конативного компонентів. Тоді як С. Герасимов, розглядаючи толерантність як складну особистісну якість, у структурі цього поняття вбачає терпіння, терпеливість, покору і терпимість не тільки до навколишнього середовища, а й до себе. Водночас переважна більшість дослідників у структурі толерантності виокремлює когнітивно-ціннісні, перцептивно-емоційні та рефлексивно-поведінкові компоненти [1, с. 22].

Для вироблення конкретних методик щодо формування толерантності як складника професійної компетентності поліцейського та поліцейської вважаємо за необхідне надати стислу характеристику зазначених вище компонентів.

Зміст когнітивно-ціннісного компонента визначається специфікою толерантності, він зумовлює усвідомлення та прийняття поліцейськими особистості як цінності, сприяє засвоєнню інформації про толерантність як цінність, права і свободи людини, межі толерантності тощо.

Перцептивно-емоційний компонент характеризується особливостями сприйняття суб'єктами один одного, їхнім взаємним пізнанням як основою взаєморозуміння, а це можливо тільки завдяки ідентифікації, емпатії, децентрації, прийнятті та емоційної стійкості.

Основою рефлексивно-поведінкового компонента є дія на основі толерантності, тобто рефлексія, регуляція і корекція суб'єктом власної дії і поведінки, що виражається у незаподіянні шкоди собі та іншим людям. Складниками рефлексивно-поведінкового компонента є: вибір і обґрунтування власної моделі дії на основі толерантності (співпраця, допомога, повага); рефлексія обраної моделі дії та поведінки, яка припускає свідоме ставлення до власної дії, її уявний аналіз і, за необхідності, відповідну корекцію через пошук нових способів вирішення ситуації; реалізація обраної моделі дії і поведінки на основі толерантності [1, с. 23].

Отже, проаналізувавши сутність толерантності, можна стверджувати, що це поняття є міждисциплінарним феноменом. Уважаємо, толерантність доцільно розглядати як важливий складник формування професійної компетентності поліцейського та поліцейської. Крім того, толерантність можна розглядати і як професійно важливу якість особистості, що виявляється в конструктивній взаємодії і є основою побудови довіри між людьми.

Толерантність – це не тільки одна з професійних, а й загальнокультурних компетентностей, якою повинні володіти сучасний поліцейський або сучасна поліцейська. Формування толерантності особистості, на нашу думку, буде проходити найбільш ефективно, якщо ураховувати структурні компоненти цього поняття для організації освітнього процесу майбутніх працівників та працівниць Національної поліції України.

Література:

1. Андрєєв М. Формування толерантності вчителя як проблема сучасної школи. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2010. Випуск XXIV. С. 18–24.

2. Бузько Р., Бузько О., Вартанова Г. Стратегічне управління персоналом підприємства в умовах сучасного розвитку ринку праці : Монографія. Луганськ, 2009. 304 с.

3. Енциклопедія освіти / голов. ред. В. Кремень. Київ, 2008. 1040 с.

4. Про Національну поліцію України: Закон України від 02.07.2015. № 580-VIII. http://zakon.rada.gov.ua/go/580-19

5. Психологічний словник / за ред. Н. Побірченко. Київ, 2007. 274 с.

6. Теорії та технології інноваційного розвитку професійної підготовки майбутнього вчителя в контексті концепції «Нова українська школа» : Монографія / за заг. ред. А. Сбруєвої. Суми, 2021. 492 с.

7. Філософський енциклопедичний словник. Київ, 2002. 742 с.

8. Философский энциклопедический словарь / ред. сост. Е. Губский и др. Москва, 2000. 576 с.

Тарас НАГАЙНИК
Національна академія внутрішніх справ

ЕТИКА СПІЛКУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ З ЛЮДЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Діяльність поліцейського висуває високі вимоги як до професійної майстерності, так і до особистих якостей працівників громадської безпеки, оскільки вона здійснюється, як правило, в складних, конфліктних і навіть небезпечних умовах.

Знання правил коректного мовлення й етикету дозволяє не лише уникати конфліктів, що бувають спровокованими розбіжністю в розумінні одних і тих самих явищ, але й свідомо вибудовувати співробітництво для учасників діалогу. Особливість та складність спілкування з людьми з інвалідністю обумовлена тим, що більшість нюансів та особливостей даної комунікації не регламентовано правовими нормами, оскільки сфера застосування правових норм вужча, ніж етичних.

Людина з обмеженими можливостями, як правило, викликає надто пильну увагу на вулиці. Але не всі люди однаково толерантно ставляться до цього, деякі не соромляться висміювати каліцтво, а найбільш жалісливі – вголос висловити співчуття. І перші, і другі рівною мірою ображають більшість людей з інвалідністю. Основне правило спілкування з людьми, які мають особливі потреби, – ставитися до них як до пересічних громадян. Необхідно не лише говорити, але й сприймати цю особу як таку саму людину, як і ви. Разом із тим потрібно бути готовим допомогти цій людині за першої необхідності на її прохання або за її згодою.

Міжнародний рух за права інвалідів вважає найбільш правильним таке визначення інвалідності: «Інвалідність – перешкоди або обмеження діяльності людини з фізичними, розумовими, сенсорними та психічними відхиленнями, викликані існуючими в суспільстві умовами, за яких люди виключаються з активного життя [2, с. 60]». Таким чином, інвалідність – це одна з форм соціальної нерівності. Це соціальне, а не медичне поняття.

У людей з інвалідністю, як і у середньо статистичної людини, фізичні страждання, психічна надломленість, побоювання за своє здоров'я можуть істотно впливати на взаємовідносини з працівником поліції. Працівник поліції

в складних конфліктних ситуаціях, а особливо під час спілкування з людьми з інвалідністю, зобов'язаний залишатися володарем своїх почуттів і прагнень, не втрачаючи гідності, орієнтирів у ситуації, зберігати тактовність і законну вимогливість, переборювати спроби схилити його до дій, протилежних власній совісті і вимогам законності.

Під час розмови з людиною з інвалідністю слід звертатися безпосередньо до неї, а не до супроводжуючого або сурдоперекладача, які присутні при розмові.

Допомогу слід пропонувати лише тоді, коли стає очевидним, що людина не зможе подолати проблему самостійно. Особливо це стосується людей з вадами зору. Якщо ви пропонуєте допомогу, дочекайтесь, поки її приймуть, а потім запитуйте, що і як робити. Якщо ви не зрозуміли, не соромтесь – перепитайте. Коли ви зустрічаєтеся з людиною, яка погано або зовсім не бачить, обов'язково називайте себе і тих людей, які прийшли з вами. Якщо у вас загальна бесіда в групі, не забувайте пояснити, до кого в даний момент ви звертаєтесь і назвати себе. Коли ви пропонуєте незрячій людині сісти, не усаджуйте її, а направте руку на спинку стільця або підлокітник. Якщо ви знайомите людину з новим предметом, не водіть по поверхні її руку, а дайте їй можливість самостійно помацати предмет. Не змушуйте вашого співрозмовника говорити в порожнечу: якщо ви переміщуєтеся, попередьте його. Поводьтеся з собаками-поводирями не так, як зі звичайними домашніми тваринам. Не командуйте, не чіпайте і не грайтеся з собакою-поводирем. Пропонуючи свою допомогу при ході, спрямовуйте людину, не стискайте її руку, йдіть так, як ви зазвичай ходите. Не слід силоміць тягнути людину, яка погано бачить, за собою. Поясніть коротко, куди і навіщо треба йти. Попереджайте про перешкоди: сходи, калюжі, ями, низькі одвірки, труби тощо. Зверніть увагу на наявність предметів, що б'ються. Наявність окулярів у людей з інвалідністю по зору полегшує сприйняття, але не вирішує проблем, пов'язаних із поганим зором, тому на всі прохання цієї людини, пов'язані з використанням зору, слід відповідати так само, як і людині, яка зовсім не бачить.

Завжди з'ясовуйте, в якій формі людина хоче отримати інформацію: Брайль, великий шрифт, дискета, аудіокасета. Якщо у вас немає можливості перевести інформацію в потрібний формат, віддайте її в тому вигляді, в якому вона є, – це краще, ніж нічого. Якщо Ви маєте читати незрячій людині, спочатку попередьте про це. Говоріть нормальним голосом. Не пропускайте інформацію, якщо вас про це не попросять. Не заміняйте прочитання будь-якого документа його переказом, особливо якщо людині з інвалідністю по зору слід його підписати. Інвалідність не звільняє людину від відповідальності, обумовленої завізованим нею документом.

Поводьтеся з дорослими людьми з інвалідністю як із дорослими людьми. Звертатися до них на ім'я і на «ти» можна тільки в тому випадку, якщо ви добре знайомі.

Коли ви говорите з людиною, яка користується інвалідним візком або милицями, розташуйтеся так, щоб ваші і її очі були на одному рівні, тоді вам буде легше розмовляти, і вашому співрозмовнику не доведеться закидати голову. Спілкуючись із людиною, яка має труднощі в спілкуванні, слухайте її уважно. Будьте терплячі, чекайте, коли людина сама закінчить фразу. Не виправляйте її і не договорюйте за неї. Ніколи не вдавайте, що ви розумієте, якщо насправді це не так. Повторіть, що ви зрозуміли, це допоможе людині відповісти вам, а вам – зрозуміти її.

Будьте спокійними і доброзичливими. Якщо не знаєте, як правильно вчинити, спитайте про це свого співрозмовника – людину з інвалідністю. Не бійтеся образити її цим – ви засвідчуєте, що щиро зацікавлені у комфортності і безпеці людини. Ставтеся до іншої людини як до самого себе, так само поважайте її, і тоді все буде гаразд.

Література:

1. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських : Наказ МВС України від 9 листопада 2016 р. № 1179. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16

2. Петрова Г. Деонтологічні засади службової діяльності: службовий етикет правоохоронця (поліцейського) : Пам'ятка. Київ, 2015. 100 с.

Ольга НОВІКОВА
Національна академія Національної гвардії України

ПРОФЕСІЙНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ЦІННІСНА ОСНОВА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ

Воєнна безпека України є однією із засадничих умов реалізації права українського народу на самовизначення, збереження держави Україна та забезпечення її сталого розвитку на основі найвищих цінностей демократії, верховенства права, свободи, гідності, безпеки й процвітання громадян усіх національностей. Збройні Сили України на сьогодні виступають не лише інструментом забезпечення безпеки нашої держави, а й державним інститутом виховання, що підтримує у взаємодії з іншими інститутами процеси соціокультурної модернізації країни, формування сучасного громадянського суспільства. Руйнування поняття «радянський народ», що історично склалося на пострадянському просторі, роз'єднання національностей, народностей і етнічних груп, що населяють українські землі, через політичні, соціальні, релігійні, а іноді й економічні інтереси – реалії сьогодення. У цих умовах будь-

які конструктивні зміни в суспільстві можуть бути пов'язані тільки з компромісами, умінням розуміти й приймати інтереси «сусіда», обумовленими гуманістичними настановами й толерантністю громадян. Тож виховання громадянина, орієнтованого на етнічну, національну, релігійну толерантність як життєву позицію, озброєного переконаннями, поглядами й навичками толерантної поведінки в багатонаціональному суспільстві, стає державним завданням, що вимагає наукового обґрунтування.

Реакція військової науки на зазначені вище тенденції вираскравлює особливу увагу до толерантності військовослужбовця як інтегративної риси особистості, що забезпечує її здатність до встановлення взаємовідносин із людьми, які відрізняються деякою мірою від звичайного типу людей, а також не дотримуються загальноприйнятих думок.

Проблема толерантності знайшла відображення у працях науковців не тільки близького закордоння (Л. Бернадської, С. Братченко, О. Гриви, Н. Литвиненко, М. Пірен, Г. Солдатової, О. Титаренко, Н. Тробюк та ін.), а й дальшого (О. Матієнко, Б. Рієрдона, Ж. Сартра, М. Таруми, М. Уолцера, В. Франкла, Е. Фромма, К. Ясперса та ін.), які пронизані ідеями побудови толерантних стосунків між людьми в суспільстві.

У наукових студіях існують різні підходи до визначення поняття «толерантність». Свого часу ще В. Сухомлинський дефінував це поняття як «людську чесноту, мистецтво жити у світі різних людей і можливість усім мати права і свободи». Традиційно толерантність окреслюють як «здатність організму переносити несприятливий вплив яких-небудь чинників; як поблажливість, терпимість до чиїхось думок, поглядів, вірувань тощо» (Великий тлумачний словник СУМ); «прояв терпимості до представників інших культур, вірувань, країн і народів, які є не кращими і не гіршими, а просто іншими; при цьому кожному гарантується право на життя та реалізацію себе у світі» (М. Пірен); «пошану, прийняття і правильне розуміння багатого розмаїття культур нашого світу, наших форм самовираження і способів виявлення людської індивідуальності» (Декларація принципів толерантності); «здатність людини з повагою ставитися до інтересів, думок, поглядів, звичок, вірувань інших людей, прагнення зрозуміти й досягнути взаємної злагоди без застосування тиску, насилля» (Л. Бернадська); «внутрішній стрижень життя людини, принцип, керівну ідею, основне положення у взаємодії людей; норму в життєдіяльності суспільства, заснованого на злагоді, співпраці, взаєморозумінні та взаємоповазі» (О. Грива) тощо.

Ураховуючи вищезазначені характеристики поняття «толерантність», дозволимо собі дефінувати толерантність військовослужбовця як інтегративну характеристику його особистості, обумовлену рівнем професійного й особистісного розвитку, яка визначає здатність військовослужбовця використовувати як моральну норму у своїй професійній діяльності визнання

прав, норм поведінки та поглядів інших осіб, а також готовність у випадку необхідності захищати ці права, норми поведінки та погляди.

Розвиток толерантності військовослужбовця виступає одночасно і як частина складного процесу особистісного розвитку, і як спеціально організований напрям професійної підготовки, що сприяє набуттю таких професійних якостей: переходу норм і правил толерантної поведінки з морального плану в духовний, що відбувається на глибокому особистісному рівні; виявленню особистісних смислів у толерантній взаємодії з іншими соціальними об'єктами; оволодінню вміннями, навичками і способами толерантної поведінки в процесі військово-професійної діяльності та в повсякденному житті; формуванню внутрішнього потенціалу, що дозволяє регулювати власні реакції й вибудовувати толерантну поведінку, адекватну ситуації.

Як і кожен процес, розвиток толерантності військовослужбовця можна схарактеризувати за динамічними і результативними характеристиками. До числа останніх варто, на наш погляд, зарахувати рівні розвитку толерантності військовослужбовця, що являють собою її якісні характеристики в конкретний момент часу, оцінка яких може бути надана за допомогою критерію «загальна толерантність» – ідеальний стан досліджуваної якості, який характеризований використанням військовослужбовцем толерантності як безумовної норми життя щодо будь-якого іншого соціального об'єкта і в будь-якій ситуації. Толерантність в критеріальному значенні обумовлена стійкими установами, рисами характеру, моральними принципами тощо, характерними для людини незалежно від вимог військово-професійної діяльності.

Використання обраного критерію дозволяє диференціювати рівні розвитку толерантності військовослужбовця за такою градацією:

рівень інтолерантності – такий її стан, коли толерантність не є нормою, толерантна поведінка не має для військовослужбовця сенсу й обумовлена лише почуттям страху перед санкціями за порушення встановлених норм і правил, сам військовослужбовець не має потенціалу для регулювання поведінки й стримування інтолерантних реакцій;

рівень ситуативної толерантності – характеризований тим, що толерантність стає моральної нормою поведінки тільки в певних ситуаціях, проте вона не стійка й припиняє свої регулятивні функції за відсутності контролю й під впливом емоційних реакцій, водночас військовослужбовцю не вистачає потенціалу для їх стримування й регулювання власної поведінки;

рівень типової толерантності – означає, що військовослужбовець приймає для себе як цінність толерантність в певних її проявах (наприклад, соціальну, етнічну тощо), а в інших випадках його толерантну поведінку забезпечує лише здатність стримувати емоційні реакції та регулювати власну поведінку;

рівень професійної толерантності – характеризований тим, що толерантність стає для військовослужбовця стійкою, тобто нормою професійної поведінки, безумовно застосовуваної при вирішенні професійних завдань і взаємодії в професійному середовищі.

Військовослужбовці, які досягли рівня професійної толерантності, зазвичай є стійкими й толерантними до інших осіб. Вони не відчувають підвищеної тривожності, негативних переживань, паніки тощо, уникають виникнення конфліктних ситуацій, точніше не є їх ініціаторами, водночас здатні спокійно сформулювати й аргументувати свою думку, чітко розуміють й успішно освоюють посадові обов'язки і не підводять своїх колег у спільній діяльності, оскільки не відчувають ілюзій і помилкових очікувань.

Література:

1. Декларація принципів толерантності. http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_50

2. Майборода О., Чагалова Р., Пилипенко Т. Сприяння поширенню толерантності у поліетнічному суспільстві. Київ, 2012. 312 с.

3. Пірен М. Толерантність – дієвий чинник злагоди та консолідації в сучасному українському суспільстві. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2015. № 2. С. 51–56.

4. Тробюк Н., Коломієць М. Толерантність як професійно важлива якість майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70. Т. 4. С. 161–166.

Євгенія ПИЛИПЕНКО
Донецький державний університет внутрішніх справ

ЩОДО ДОТРИМАННЯ ПРАВИЛ ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ НИМИ СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Основним завданням поліцейських підрозділів в Україні є надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [2].

Під час виконання службових обов'язків, відповідно до Правил етичної поведінки поліцейських, затверджених наказом МВС України від 09.11.2016 р. № 1179, поліцейський повинен: неухильно дотримуватися положень Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського; професійно виконувати свої службові обов'язки, діяти лише на підставі, у межах повноважень та в спосіб, що визначені Конституцією, законами України, іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, міжнародними договорами України, а також Правилами етичної поведінки поліцейських; поважати і не порушувати права та свободи людини, до яких, зокрема, відносяться права: на життя; на повагу до гідності; на свободу та особисту недоторканність; недоторканність житла; на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; на свободу світогляду і віросповідання; володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; на мирні зібрання; на свободу пересування, вільний вибір місця проживання; інші права, які передбачені Конституцією та законами України, міжнародними договорами України; у кожному окремому випадку обирати той захід з-поміж заходів, передбачених законодавством України, застосування якого призведе до настання найменш негативних наслідків; неухильно дотримуватись антикорупційного законодавства України, обмежень, пов'язаних зі службою в Національній поліції України, визначених Законами України «Про Національну поліцію», «Про запобігання корупції» та іншими актами законодавства України; виявляти повагу до гідності кожної людини, справедливо та неупереджено ставитися до кожного, незважаючи на расову чи національну приналежність, мову, стать, вік, віросповідання, політичні чи інші переконання, майновий стан, соціальне походження чи статус, освіту, місце проживання, сексуальну орієнтацію або іншу ознаку; поводитися стримано, доброзичливо, відкрито, уважно і ввічливо, викликаючи в населення повагу до поліції і готовність співпрацювати; контролювати свою поведінку, почуття та емоції, не дозволяючи особистим симпатіям або антипатіям, неприязні, недоброму настрою або дружнім почуттям впливати на прийняття рішень та службову поведінку; мати охайний зовнішній вигляд, бути у встановленій формі одягу; дотримуватися норм ділового мовлення, не допускати використання ненормативної лексики; зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків; інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливлюють його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді.

Також під час виконання службових обов'язків поліцейському заборонено: сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує

гідність, поводження чи покарання; допускати будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками; використовувати будь-які предмети, на яких зображена символіка політичних партій, та провадити політичну діяльність, висловлювати особисте ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження в політичних або особистих цілях; розголошувати та використовувати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків, у тому числі після припинення служби в поліції, крім випадків, визначених законом; знімати з однострою чи приховувати нагрудний знак (жетон), а також будь-яким іншим чином перешкоджати прочитанню інформації на ньому або фіксуванню за допомогою технічних засобів, крім випадків, коли поліцейський виконує службові обов'язки в режимі секретності в установленому законодавством України порядку; перебувати на службі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння, уживати тютюнові вироби під час безпосереднього виконання службових обов'язків і в невстановленому місці. Поліцейський також повинен дотримуватись субординації у стосунках з колегами та з повагою ставитись до старших за віком [1].

Література:

1. Правила етичної поведінки поліцейських : Наказ МВС України від 09.11.2016 р. № 1179. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#n14

2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text

Олексій ПІВНЕНКО
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Тамара САБЕЛЬНИКОВА,
доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
кандидатка філологічних наук, доцентка

НЕДИСКРИМІНАЦІЯ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ

Проблема дискримінації досить важлива в сучасних реаліях. Кожна людина повинна бути рівна перед іншими людьми та перед законом, вона не може бути принижена або принижувати інших за будь-якою ознакою. Україна, як і більшість сучасних країн світу, є демократичною державою, тому вона повинна дотримуватися міжнародних угод щодо прав людини. Національна

поліція виконує функцію забезпечення громадської безпеки та захисту прав і свобод людини.

Слово «дискримінація» походить із латинської мови, в якій воно означає відокремлення або розрізнення. У науковій літературі дається таке визначення цього поняття: дискримінація – це негативне або упереджене ставлення до людини, позбавлення її певних прав на підставі якоїсь ознаки. З іншого боку, це надання людині за її ознакою певних привілеїв, які будуть дискредитувати решту колективу та права його членів.

Дискримінація може мати дві форми: правову (закріплену в законах) та неофіційну (закріплену в соціальних звичаях, у культурі певного народу або нації). Правова дискримінація може бути зруйнована шляхом зміни законів або зміною керівництва держави. Неофіційна зазвичай існує впродовж тривалого часу та має витоки у звичаях або інститутах суспільства, тому позбутись її досить складно. Крім того, розрізняють пряму і непряму дискримінацію. Пряма поширюється на особу або групу. Непряма зумовлюється впливом політичних інститутів або заходів державних установ.

У тоталітарному суспільстві правоохоронна система, пріоритетом діяльності якої виступає каральна функція, здійснює як пряму, так і непряму дискримінацію громадян, вбачаючи в кожному з них потенційного ворога. Звідси й перевищення повноважень, поширення різних методів залякування в роботі правоохоронців. За таких обставин не можна говорити про співпрацю між населенням і поліцією. Навпаки, вони перебувають у стані постійної конфронтації й повної недовіри.

Сучасна Україна розбудовує демократичне суспільство, в якому правоохоронна система переорієнтовує свою діяльність на захист прав і свобод громадянина. Такий досвід напрацьовано країнами європейської спільноти, і, як показує практика, він дає позитивні результати.

Ще у XIX ст. за ініціативи Міністра внутрішніх справ Великобританії Роберта Піля було створено одну з перших моделей поліції, де поліцейський визначався як громадянин у формі. Він повинен був дотримуватися «Загальних інструкцій», які послужили зразком для правоохоронних систем багатьох сучасних держав. Зокрема, Роберт Піль проголосив дев'ять принципів роботи поліції, які залишаються актуальними і в наш час. Він наголошував, що правоохоронна система залежить від схвалення та довіри громадськості, що ключовою метою її роботи є досягнення добровільного дотримання закону громадянами, що застосування сили має бути останнім засобом, коли інші не діють, що міра ефективності роботи поліції – не кількість арештів, а відсутність кримінальної поведінки населення тощо.

У грудні 1979 року Генеральною Асамблеєю ООН було затверджено «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку» [1]. У кодексі були визначені принципи поведінки правоохоронців, спрямовані на недопущення зловживання службовим становищем. Натомість їх обов'язком є

захищати людську гідність та права людини. За будь-яких обставин не допускаються тортури та інші форми негуманного поводження або такого, що принижує гідність особи. Поліцейський не повинен брати участь у розшуку чи арешті осіб, які не підозрюються у скоєнні незаконних дій, у зв'язку з їх релігійною, расовою чи політичною приналежністю. Силу ж слід застосовувати лише в розумних межах.

Як член ООН Україна має дотримуватися вимог цього документа. Крім того, 09.11.2016 вийшов наказ Міністерства внутрішніх справ України № 1179 «Про затвердження правил етичної поведінки поліцейських». «Правила…» ґрунтуються на Конституції України, Законі України «Про Національну поліцію», інших нормативно-правових актах і проголошують основоположні принципи етичної поведінки поліцейських: верховенства права; дотримання прав і свобод людини; законності; відкритості та прозорості; політичної нейтральності; взаємодії з населенням на засадах партнерства; безперервності; справедливості, неупередженості та рівності [2].

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що в демократичному суспільстві поліція повинна захищати права і свободи людини, діяти на принципах довіри та взаємодії з населенням, поважати гідність особистості, не допускати виявів дискримінації як щодо окремих осіб, так і щодо суспільства в цілому. Нині Україна активно впроваджує досвід європейської цивілізації щодо втілення цих принципів.

Література:

1. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282#Text

2. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських. Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 1179 від 09.11.2016. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#Text

Аліна ПОДОРОГА
Національна академія внутрішніх справ
Науковий керівник: Михайло МАРКОВ,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності,
кандидат юридичних наук, доцент

АНАТОМІЯ КОРУПЦІЇ: ПОЛІЦЕЙСЬКІ ТА ПЕРЕВЕРТНІ

В теперішній час дуже актуальною проблемою є корупція в органах Національної поліції України. Ця тема постійна для дебатів української та міжнародної спільноти. Інформацію про вчинену корупцію населення отримує в основному дивлячись телебачення та користуючись мережею Інтернет.

Що ж штовхає поліцейських на здійснення корупції, які фактори впливають на них? Складний соціальний стан в державі, який нібито намагаються покращити; високі ціни на продукти харчування та комунальні послуги; низька заробітна плата; низький рівень довіри громадян до поліцейських; складні стосунки з колегами на роботі; робота без перспективи зайняти вищі посади та навіть звичайна спокуса великої суми грошей, яка може дати чогось більшого в житті, є факторами, які психологічно тиснуть і призводять до корупції в правоохоронних органах, не лякаючи понести покарання за дане кримінальне правопорушення. Так звані поліцейські, або як про них говорять «перевертні в погонах», бачачи безкарність владної верхівки, дозволяють собі дурити людей та відверто над ними знущатись. Вони крадуть, бо замість того, щоб боротися з корупцією, самі її очолюють, бо закон діє тільки для тих, хто не може відкупитися.

За матеріалами підрозділів Головного управління внутрішньої безпеки у січні 2021 року розпочато 10 кримінальних проваджень. І це лише тільки за перший місяць року. Найбільше корупційних правопорушень вчиняють за статтею 364 КК України (зловживання владою або службовим становищем) та статтею 368 КК України (прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою).

Очевидні проблеми, викликані високим рівнем хабарництва та зловживання, – руйнація системи цінностей суспільства, тотальна недовіра до органів державної влади, що врешті-решт призводить до негативних економічних наслідків, збільшуючи нерівність та уповільнюючи зростання доходів населення.

За цей місяць в Національному антикорупційному порталі є відомості про кримінальні правопорушення за: ч. 3 ст. 368 КК України Кіровоградська область; ч. 3 ст. 368 КК України Харківська область; ч. 3 ст. 369 КК України Сумська область.

Згідно статистики Corruption Perceptions Index за 2020 рік Україна знаходиться на 117 місці з показником 33 сприйняття корупції (за шкалою від 100 до 0). Наприклад, в порівнянні з Німеччиною, яка посіла 9 місце в даному рейтингу з показником 80, зрозуміло, що становище нашої держави щодо сприяння корупції є далеким від прийнятного.

Задля боротьби з корупцією Верховна Рада ухвалила законопроект про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо упорядкування окремих питань захисту викривачів, що передбачає створення єдиного порталу для приймання повідомлень від викривачів корупції, який адмініструватиме Національне агентство з питань запобігання корупції. Це чудовий крок до чогось кращого. Громадяни можуть залишати повідомлення про корупцію і можуть бути впевнені в своїй анонімності. Але чи захочуть вони це робити, якщо не мають довіри до державних органів? Чи мають вони впевненість в тому, що на їх повідомлення хтось зреагує?

Ми маємо почати з себе і прикласти якомога більше зусиль для боротьби з корупцією. Потрібно розробити нову систему оцінювання психології поліцейських, яка буде давати відповідь на те, чи спроможна дана особа вчиняти корупцію. Створити спеціальний психологічний тест, котрий мають проходити при вступі в ЗВО на даний вид діяльності, при прийнятті на роботу та коли особа вже є співробітником поліції. І кожен рік проводити дане тестування, щоб оцінювати зміну психологічного стану під час виконання службових обов'язків. Ввести перевірку на сприйняття корупції поліцейським, тобто в робочий час спеціальною невідомою особою повинна бути з наполегливістю запропонована неправомірна вигода. Саме так ми зможемо побороти деякий відсоток корупції.

Олексій ПОЛІЩУК
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Світлана РИЖКОВА,
старша викладачка кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності

ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПІВ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Одним із важливих загальнолюдських принципів є принцип рівності – визнання того, що всі люди рівні між собою, незалежно від будь-яких особливостей. Однією з характеристик людини є стать. І те, що має бути цінністю як для людини, так і для держави, часом стає перешкодою для реалізації людиною своїх прав. Проявом принципу рівності є рівність чоловіків і жінок, тобто незалежність рівного підходу від статі, гендерна рівність.

Наприкінці XX – на початку XXI ст. зросла актуальність питань, пов'язаних з гендерною рівністю, у всіх сферах людського життя, оскільки процес формування конституційного законодавства в сучасних державах характеризується проголошенням принципу рівних прав та можливостей. Конституційне закріплення гендерної рівності характерне поряд з такими ознаками, як національна та расова незалежність, мова, релігія, соціальне походження, політичні переконання тощо.

Підготовка майбутніх фахівців у будь-якій галузі – складний та відповідальний педагогічний процес, ефективність якого залежить від наявності науково обґрунтованих навчальних програм та впровадження новітніх методів навчання. Підготовка майбутніх співробітників правоохоронних органів вирізняється підвищеною складністю та відповідальністю, оскільки пов'язана з підготовкою фахівців, які свідомо будуть служити суспільству, забезпечуючи громадську безпеку та порядок.

Особливо гостро це питання постає в період радикального реформування структури Міністерства внутрішніх справ України. Елементарні зміни включають нове наймання осіб, які бажають служити в поліції. Закон України «Про Національну поліцію» [2] передбачає, що працівники поліції, які вперше прийняті на роботу до поліції, повинні пройти курси початкової професійної підготовки. Навчання проводиться відповідно до положення [1], визначає порядок та умови проходження первинної професійної підготовки працівників поліції. Курс засвоюється на основі розробленої професійної програми. Кожна програма призначена для навчання новоприйнятих працівників відповідно до їх спеціальності (інспектори патрульної поліції, слідчі, криміналісти тощо). Обрані теми мають сприяти закріпленню рівня базових знань та формуванню навичок, необхідних для ефективного виконання завдань професійної діяльності працівників відповідного структурного підрозділу. Програма регулює перелік навчальних дисциплін та відповідні теми, які є обов'язковими для вивчення, їх зміст, обсяг, мету навчання, форми підсумкового контролю. Нова основа діяльності поліції висуває підвищені вимоги до професійної підготовки правоохоронців та потребує наукового обґрунтування та коригування освітніх програм.

На цьому історичному етапі права жінок значно збільшилися, як і можливості для реалізації їх внутрішнього потенціалу. Зараз не залишилося таких суспільних структур, в яких не були б залучені жінки. Економіка, культура, наука, соціальна сфера – у кожній з них відбувається активізація діяльності жінок, зокрема, молодих жінок. Середовище правоохоронних органів не є винятком. Статистика показує, що кількість жінок, залучених до правоохоронних органів, постійно зростає. Це позитивний показник для України, для становлення нашого суспільства в цілому. Але поряд із зростанням активізму жінок виникають питання про існування справжньої, а не підзвітної гендерної рівності, про можливість повною мірою використовувати свої професійні якості та досягнення, про формування та дотримання навичок недискримінаційної позиції стосовно жінок-поліцейських у повсякденних обставинах. Навіть наявність багатьох нормативних документів, державних та міжнародних законодавчих актів, конвенцій тощо не зупиняє поширених гендерних стереотипів та гендерної нерівності. Це ускладнює просування жінками-поліцейськими по кар'єрних сходах (так звана «скляна стеля»), не дозволяє їм отримувати таку ж заробітну плату, як і чоловікам-поліцейським, під час виконання тих самих видів робіт. Як правило, не створюються належні умови на службі з урахуванням фізіологічних потреб жінок (окремі роздягальні, душові, кімнати особистої гігієни). Під час опитування поліцейських, проведеного у 2019 році на базі Головного управління Національної поліції України в Донецькій області (Маріуполь), було виявлено, що забезпечення гендерної рівності в Національній поліції ще на ранніх стадіях розвитку [3].

На практиці гендерна стратегія реалізується лише у вигляді незначних поверхневих заходів. За цих обставин важливі функції покладаються на працівників соціальних служб поліції, які повинні забезпечувати різні форми соціальної роботи серед поліцейських, як жінок, так і чоловіків: подолати застарілу патріархальну свідомість у правоохоронних структурах, залучити міждисциплінарні команди фахівців для вивчення міжнародного досвіду та інтеграції гендерної компетентності у систему правоохоронних структур тощо.

Отже, незважаючи на певні зрушення у впровадженні принципу гендерної рівності у лавах Національної поліції України, становище жінки у суспільстві все ще є складним соціальним явищем. Це результат взаємодії економічних, політичних, культурних, соціальних, правових, етнічних колізій життя суспільства, релігійних, наукових та побутових норм, догм, теорій тощо. Більш того, як свідчать процеси еволюції суспільства, жінка певною мірою уособлює ніжність і мудрість, витривалість і розуміння на відміну від чоловічої агресивності, грубості характеру та виразності.

Література:

1. Про затвердження Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких уперше прийнято на службу в поліцію : Наказ МВС України від 16.02.2016 р. № 105. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0576-16#Text

2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text

3. Терентьєва С. Соціальна робота з формування та дотримання навичок недискримінаційної поведінки щодо жінок-поліцейських у лавах Національної поліції України. *Наука – перші кроки : XIV регіональна студентська науково-технічна конференція*. Маріуполь, 21 – 24 квітня 2020 р.) : Тези доповідей: в 4 т. Т. 3. С. 272.

Яна ПОНОМАРЕНКО
Харківський національний університет внутрішніх справ

ГОТОВНІСТЬ ДО ЗМІН ЯК КЛЮЧОВА ОЗНАКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕДИСКРИМІНАЦІЙНОГО ПІДХОДУ У ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ

Сучасне суспільство активно переймається проблемами різноманіття та створює певний плацдарм для обговорення важливих питань толерантності та недискримінації, які є основами сучасних прав людини, а також фундаментом при здійсненні поліцейської діяльності. Поліцейські повноваження базуються на засадах та принципах недискримінації, котрі забезпечують повагу та захист прав людини. Сучасному поліцейському необхідно розуміти специфіку виникнення упереджень та стереотипів в суспільстві, котрі можуть нести

негативний вплив та небезпеку. Діяльність працівників поліції передбачає наявність знань, які дозволяють поліцейському краще розбиратися у причинах змін в суспільстві та орієнтуватися в їх виникненні (наприклад, історія міграції, потреба у робочій силі, сектор охорони здоров'я, права нелегальних мігрантів, які працюють незаконно у секторі праці тощо). Не менш важливими є питання, котрі стосуються демографічних змін в суспільстві (наприклад, права літніх людей) або прав людини на доступ до інформації у контексті судових справ тощо. Тобто, наведені приклади є невеликою частиною тих питань, які потребують від поліцейського мати базове розуміння їх важливості. Ми вважаємо, що ключовими завданнями в забезпеченні недискримінаційного підходу в діяльності поліції є: посилення їх психологічної готовності до змін; співпереживання до інших; надання практичних інструментів для здійснення поліцейської діяльності на засадах толерантності та недискримінації.

Зміни можна схарактеризувати на континуумі, починаючи від незначних змін і закінчуючи основними змінами і реакціями людини. Великі зміни, ймовірно, матимуть значний вплив на повсякденне життя, тоді як незначні зміни не істотно на нього вплинуть (наприклад, починати ранок зі склянки води).

На основі досліджень А. Арменакіс та співавторів [2] та всебічного огляду 32 наявних інструментів оцінки готовності до змін Д. Холт у співавторстві [5] запропонували теоретичну модель психологічного феномену «готовності до змін». Теорія науковців прагне пояснити фактори, що впливають на людей та розкриває можливі наслідки потенційних змін і згодом їх готовність підтримати зміни. Д. Холт та інші виявили, що готовність до змін – це багатовимірна конструкція, що складається з чотирьох вимірів: життєздатність до змін визначається як всебічне ставлення, яке одночасно впливає на зміст (тобто те, що змінюється); процес (тобто зміна, яка впроваджується); контекст (тобто обставини, за яких відбувається зміна); залучені особи (тобто характеристики тих осіб, на які будуть розповсюджуватися зміни).

Згідно з В. Петровським, готовність до змін варто розглядати як динамічне утворення, яке характеризується активною позицією особистості, її діяльністю та наявністю мотиваційних факторів. Автор впевнений, що активна життєва позиція здатні забезпечити людині готовність прийняти зміни та впоратися з можливими труднощами. З точки зору А. Арменакіс та співавторів, що детально вивчали особливості готовності до змін, доволі доцільно вивчати дані прояви особистості, адже «люди можуть відчувати необхідність певної форми змін, але можуть не погоджуватися із запропонованою конкретною зміною [2, с. 170]».

У запропонованій вище закордонними дослідниками концепції готовності до змін відповідність належить до характеристик змін та контексту,

в якому відбувається зміна, або більш точно – відповідність стосується природи та необхідності змін, яких неможливо уникнути, а варто прийняти.

А. Коротченкова вважає, що з точки зору ціннісних орієнтацій готовність до змін вимагає формування у сучасної людини в якості однієї з провідних життєвих установок і цінностей здатність і бажання до постійного навчання і розвитку, що вимагає від неї чимало сил [1, с. 109]. Звичайно, це провокує конфлікт між природною і біологічною складовою людини, оскільки люди прагнуть стабільності та воліють заощаджувати енергію. Вимоги сьогодення диктують, що особистість повинна бути готова до змін, адже вона постійно навчається та розвивається протягом життя. Розгляд організацій як спільнот, що мають однакове розуміння своїх цілей, значення та місця, цінностей і поведінки, викликало до життя поняття організаційної культури, що має на увазі під собою потужний стратегічний інструмент, що дозволяє об'єднати трудову ініціативу всіх співробітників [1, с. 112]. Цінності виступають сполучною ланкою між культурою організації і духовним світом особистості, між організаційним і індивідуальним буттям. Особистісні цінності відбиваються в свідомості у вигляді ціннісних орієнтацій, які містять в собі широке коло соціальних цінностей, визнаних особистістю, але не завжди приймаються нею в контексті власних цілей і принципів [1, с. 115].

Особистість є цілісною, здатною до саморозвитку та самовизначення формою прояву психіки, котра виражається через освоєння предметної діяльності та має свій неповторний унікальний внутрішній світ. С. Посохова зазначає, що особистість має істотну ознаку – здатність виражати свій внутрішній зміст. Тобто, дане вираження характеризує людину як творчу особистість, яка проходить різного роду етапи свого становлення. Звідси авторка підкреслює, що активна життєва позиція людини викликає постійне прагнення рухатися та розвиватися. За своє життя людина освоює численну кількість ролей, не виключенням є рольові поведінкові моделі, які займають провідне місце в структурі особистості.

Вивчення готовності до змін в поліцейській діяльності є ключовими параметрами при дослідженні самоефективності та особистої валентності, які є атрибутами, що відрізняють одних людей від інших, і ці дані є індивідуальними характеристиками, що можуть впливати на те, як люди сприймають майбутні зміни. Згідно з закордонними дослідженнями, самоефективність є важливою для створення готовності до змін, оскільки на мотивацію змін впливає впевненість особистості (а також колектив) у здатності успішно змінюватися. Особиста валентність стосується того, чи сприймає особа зміну як особисту вигоду, що залежить від пріоритетів, які має людина, і того, що вважається важливим для неї [2; 5].

Так, в роботі Н. Еллемерса описано, що високий ступінь організаційної ідентифікації стимулює працівників сфокусуватися на позитивних сторонах змін, проявляти велику терпимість і прийняття короткострокових втрат,

знижує негативні почуття до майбутніх змін. При цьому майбутні будь-які організаційні зміни сприймаються працівниками як загрозливі, що спонукає опиратися їм та всіляко уникати [3, с. 192].

Відповідно до вищевикладеного в нашому дослідженні є важливим дотримуватися ідеї про потенційну порівнянність обраної структури професії з індивідуальними структурами особистості, а також принципу відповідності людини професії і позиції можливості розвитку необхідних для професії професійно-важливих якостей. Аналогічні висновки були зроблені, наприклад, О. Краснорядцевою, яка говорить, що професія, яка визначає дії і думки людини поза роботою, стає способом життя, визначає образ світу даної людини.

Таким стійким професійним чином світу наділені представники тих професійних груп, змістом праці яких є суб'єкт-суб'єктні професійні відносини. Очевидно, що професія є єдність підготовки: освіти, навчання і власне спеціальної діяльності в рамках професії. Однак попередньо потрібно загострити увагу на кількох важливих моментах. По-перше, для того, щоб здійснити якісну підготовку працівника, необхідно мати у своєму розпорядженні чіткі уявлення про «ідеальні» моделі фахівця. По-друге, показниками успішної діяльності фахівця є здатність до відбиття й оцінці фактів і явищ дійсності, готовність до вирішення як однотипних, так і неповторних, деколи унікальних завдань (Горох).

У дослідженні Р. Маккрей та П. Кости щодо відкритості досвіду виявляється, що відкритість досвіду також охоплює такі сфери, як фантазія, естетика, почуття, дії, ідеї та цінності. Чим більше людина відкрита для переживань, тим ширші її інтереси, чим більша потреба у різноманітті, тим більша терпимість до двозначності і тим активніше переслідування незнайомого та невизначеного.

Згідно з уявленнями В. Шадрикова, готовність до змін виступає внутрішнім мотиватором до професійної діяльності. Істотну роль в даному процесі відіграють світогляд, переконання, інтереси, ідеали, соціальні ролі й установки.

Резюмуючи, можемо сказати, що в цілому готовність до змін є результатом складної взаємодії зовнішніх і внутрішніх чинників, дія яких, своєю чергою, відбивається через систему відносин особистості. Можна стверджувати, що саме психологічна готовність до змін є системоутворюючим фактором, що забезпечує узгодженість різних систем при реалізації значущих принципів недискримінації та толерантності і тим самим забезпечує оптимальний рівень адаптаційної готовності особистості в ситуаціях професійних змін та недискримінації.

Література:

1. Коротченкова А. Г. Ценностные ориентации сотрудников и готовность к организационным изменениям. *Вестник Санкт-Петербургского университета*. 2014. № 12. С. 109–116.

2. Armenakis A. A., Harris S. G. Crafting a change message to create transformational readiness. *Journal of Organizational Change Management*. 2002. № 15 (2). P. 169–183.

3. Ellemers N. Identity, culture, and change in organiza-tions: a social identity analysis and three illustrative cases. *Social Identity at Work: Developing Theory for Organizational Practice*. Philadelphia, 2003. P. 191–204.

4. Holt D., Vardaman J. M. Toward a Comprehensive Understanding of Readiness for Change: The Case for an Expanded Conceptualization. *Journal of Change Management*. 2013. № 13 (1). P. 9–18.

5. Holt D. T., Armenakis A. A., Feild H. S., Harris S. G. Readiness for organizational change: The systematic development of a scale. *The Journal of Applied Behavioral Science*. 2007. № 43 (2). P. 232–255.

Сергій СИДОРОВ
Управління дотримання прав людини
Національної поліції України

ПРОЄКТ «CUSTODY RECORDS» – ПОТУЖНИЙ КРОК У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, є головним її обов'язком. На цьому наголошується в розділі І ст. 3 Конституції України. Згідно з розділом ІІ ст. 21 Основного закону всі люди вільні і рівні у своїй гідності та правах, які є невідчужуваними та непорушними [3].

Утверджуючи права і свободи людини, українське суспільство пройшло нелегкий шлях, крок за кроком виборюючи обмеження всевладдя держави, поширюючи принцип рівноправності на все більший спектр відносин між особою та державою.

У забезпеченні реалізації конституційних принципів взаємодії держави і особи важливу роль відіграє Національна поліція України, яка переорієнтовує свою діяльність на надання поліцейських послуг щодо захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави.

Одним із основних векторів руху щодо розв'язання означеної проблеми є усунення порушень прав людини з боку працівників Національної поліції України. На думку Є. Гіди, можна виділити декілька видів порушень прав людини з боку поліцейських:

1) тиск чи погроза застосування насильства до затриманої або іншої особи (такі протиправні дії здебільшого скоюються у разі, коли поліцейський під час проведення слідчих дій не спроможний у законний спосіб здобути необхідну інформацію);

2) фабрикування доказів (у більшості випадків це документування свідчень, які ніхто ніколи не давав під час проведення будь-яких слідчих дій, або речові докази, що були підкинуті особі під час затримання чи проведення будь-якої іншої слідчої дії);

3) затриманій особі пропонується угода, згідно з якою вона отримує певні привілеї в обмін на певні свідчення [1, с. 5].

Одним із критеріїв реформування правоохоронної системи є створення відповідних умов щодо забезпечення подолання ризиків скоєння протиправних дій з боку поліцейського. Разом з тим не менш важливим є створення належної нормативно-правової бази, яка б відповідала загальновизнаним світовим стандартам, внесення змін до структури органів, уповноважених на захист прав людини, та здійснення практичних заходів, спрямованих на досягнення прозорості в діяльності правоохоронної системи.

Конституція України (із змінами та доповненнями, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV) проголосила основний принцип державної політики: «Держава для людини», замість проголошуваного раніше «Людина для держави». Таким чином, утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, про що йдеться у статті 3 Основного закону [3].

Для ефективної реалізації такої політики державі необхідні дієві інструменти, які впливатимуть на практичну складову роботи правоохоронної системи, зокрема Національної поліції України. У попередні часи одним із таких інструментів вважалось удосконалення системи каральних заходів. Проте історія свідчить, що лише посиленням жорстокості покарань тривалих успіхів у боротьбі зі злочинністю не вдалося досягти в жодній країні світу. Тому Міністерство внутрішніх справ України та Національна поліція обрали перехід від карального до соціально-сервісного спрямування своєї діяльності, зокрема шляхом реалізації проєктів, що покликані забезпечити прозорість у роботі правоохоронної системи та покращити стан дотримання прав людини в поліцейській діяльності [2].

З метою гарантування базових прав затриманих та унеможливлення безпідставних обвинувачень працівників поліції починаючи з грудня 2017 року було розпочато процес упровадження в діяльність Національної поліції України нової системи обліку всіх дій щодо затриманих осіб – системи «Custody Records». Ця система дозволить попереджувати факти неправомірних дій поліцейських та водночас захистить їх від можливих провокацій.

Для повного та ефективного функціонування система «Custody Records» має включати такі основні елементи:

– інститут службових осіб, відповідальних за затриманих;

– єдину електронну базу всіх дій із затриманими;

– систему зовнішнього контролю.

Місія службової особи, відповідальної за затриманих, – забезпечення дотримання прав людини, законності тримання під вартою, гарантування безпечного середовища, а також виявлення порушень процесуальних прав та гарантій затриманої особи до її переміщення до місць позбавлення волі або до її законного звільнення.

Європейський комітет з питань запобігання катуванням наголошує, що основні гарантії, які надаються поліцією затриманим особам, буде значно посилено (і це може суттєво полегшити роботу поліцейських), якщо вестиметься єдине та повне досьє щодо кожної затриманої особи. За результатами загальнонаціонального дослідження, яке проводилося в Україні у 2014 – 2015 роках, аналогічних висновків дійшли й вітчизняні науковці. Таким електронним досьє щодо кожної затриманої особи є електронна база, створена в інформаційному порталі Національної поліції [4, с. 21].

Наявність зовнішнього незалежного контролю за процесами, які відбуваються в закритій спеціальній установі, є серйозним стримувальним чинником як для клієнтів, так і для персоналу. Наразі повноцінний дистанційний контроль за системою здійснюється у двох ракурсах:

– шляхом доступу до електронної бази, в якій зафіксовано всі дії щодо затриманих осіб;

– через віддалене відеоспостереження.

Усі приміщення, де можуть перебувати затримані та відвідувачі, обладнані цифровими камерами відеоспостереження. Технічні можливості IP камер дозволяють через канали зв’язку дистанційно спостерігати за станом забезпечення прав затриманих осіб у будь-який час доби. Крім того, технічні можливості такого обладнання дозволяють мати двосторонній аудіозв’язок користувачів системи з утримуваними. Доступ до електронної бази матимуть працівники Управління дотримання прав людини Національної поліції України. Через електронну базу вони зможуть не тільки відстежувати дотримання прав затриманих за даними, занесеним до реєстру, але й особисто контролювати всі процеси через систему віддаленого відеоконтролю [4, с. 27].

Отже, в умовах демократії правоохоронна система держави має своїм основним завданням захист прав і свобод людини. Потужним кроком у реалізації такої державної політики є впровадження системи «Custody Records» у територіальні підрозділи Національної поліції України.

Література:

1. Гіда Є. О. Загальнолюдські стандарти прав людини і забезпечення їх реалізації в діяльності міліції : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2000. 16 с.
2. Закон України «Про Національну поліцію». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text
3. Конституція України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text
4. Технічні завдання із впровадження системи «Custody Records» у територіальних органах поліції. Київ, 2019. 84 с.

Valeriy SMOLYAK
Donetsk State University of Internal Affairs
Scientific supervisor: Viktor GURSKIY,
head of Special Tactics Department, PhD in Psychology
Language adviser: Olena MAMONOVA,
associate professor of Foreign Languages Department,
PhD in Pedagogics, associate professor

POLICE COMBATING RACISM AND DISCRIMINATION

Racial profiling refers to the process by which law enforcement relies on generalizations based on race, colour, descent or national or ethnic origin, rather than objective evidence or individual behaviour, to subject people to stops, detailed searches, identity checks and investigations, or for deciding that an individual was engaged in criminal activity. Racial profiling results in discriminatory decision-making. There are examples of law enforcement agencies' targeting people of African descent across a range of national contexts. Whether arising from the attitudes and practices of individual officers or the discriminatory culture or policies of law enforcement agencies, racial profiling is a long-standing practice in many agencies. Moreover, contemporary concerns about terrorism and migration continue to add pressure on law enforcement officers, which frequently drives them to resort to the misguided strategy of racial profiling in pursuit of public safety and security. The practice of racial profiling violates a number of key principles and rights under international human rights law. These include non-discrimination and equality before the law and equal protection of the law. By its nature, racial profiling departs from a basic principle of the rule of law that law enforcement determinations should be based on an individual's conduct, not on their membership in an ethnic, racial or national group. Racial profiling may also have a negative impact on peoples' enjoyment of other human rights, including the rights to life, liberty and security, privacy, freedom of movement, protection against arbitrary arrest and other interventions, effective remedy, protection of the best interests of the child.

Discrimination in the administration of justice whether in policing, criminal prosecutions, trials, sentencing, or imprisonment can cause extraordinary harm to individuals and society alike, and have lasting consequences for future generations. Members of racial, ethnic, and other minorities or vulnerable groups often face harassment, arbitrary detention, and abusive treatment by the law enforcement apparatus and disparate treatment by prosecutors and the courts. Police disproportionately target members of marginalized groups for arrest in many countries. Members of these groups may also face disproportionate prosecutions, unfair trials, and disproportionately severe sentences on criminal charges. Humiliating treatment, beatings, sexual abuse, and shooting deaths of members of marginalized groups often contrast starkly with treatment accorded to others and members of these groups have little recourse to legal remedies to abuse.

For example: the relation between the police and Roma communities is crucial in many ways. Roma are often targets of racially motivated discrimination and violence in many European countries. They need to be able to fully rely on the police for protection against – and full investigation of – hate crimes. At the same time, the police face the challenge of effectively policing Roma communities that often view such efforts with suspicion and mistrust due to a long history of abuse and discrimination at the hands of various state authorities. According to several reports filed by European organizations (ECRI, ERRC, Council of Europe, FRA, Amnesty International, European Court of Human Rights, European Commission , OSCE, ENAR) the Roma is one of the ethnic groups most vulnerable to situations of discrimination in many countries throughout Europe. Eurobarometer Report 263 on Discrimination in the EU shows that 77% of Europeans think that being Roma is a social disadvantage [4]. Reports received by the Commissioner of Human Rights of the Council of Europe from around Europe indicate «certain repeated patterns of discrimination and ill-treatment by police towards Roma» [2]. First of all, Roma have been subjected to police violence both in public places, such as in Roma settlements during police raids, and in detention facilities. In these instances, criminal investigations of racially motivated misconduct by police frequently appear to be manifestly biased or discriminatory. Second, where isolated Roma settlements exist, the people living in them may be subjected to particular attention by police, often in the form of intrusive raids.

While international human rights treaties do not directly refer to racial or ethnic profiling, several international human rights mechanisms have explicitly highlighted racial profiling as a violation of international human rights law. A 2009 decision by the Human Rights Committee was the first decision by a treaty-monitoring body that directly acknowledged racial profiling as unlawful discrimination (Williams Lecraft v. Spain). In the landmark case, a woman of African descent had been subjected to an identity check at a railway station solely on the grounds of her ethnicity. In its views, the Committee stated that police identity checks motivated by physical or ethnic characteristics were contrary to the

international human right to non-discrimination, violating article 26, read in conjunction with article 2 (3), of the International Covenant [1].

Law enforcement agents engage in racial profiling for a variety of reasons, including individual factors and agent biases, which may be subconscious or implicit. Such factors and biases may also be reinforced by the collective endorsement of racial profiling within institutions and by the lack of any human rights culture within law enforcement agencies. Addressing the issue requires a comprehensive policy framework. Fortunately, as recognition of racial profiling has increased, so has the variety of strategies adopted by Governments, law enforcement agencies and civil society organizations to counter the problem. Such strategies may involve laws and policies that prohibit racial profiling and provide guidance on appropriate conduct by law enforcement officials; systems of data collection and monitoring that track police activities; mechanisms for the internal and external accountability of law enforcement personnel; greater community involvement in the development of law enforcement policies and practices; and improvements to training and recruitment of law enforcement personnel. Although few of those practices have been the focus of rigorous research and evaluation, some studies have suggested that such practices, when combined, may help to reduce patterns of racial profiling. This outcome was seen to have occurred in some English police agencies following the introduction of reforms designed to challenge preventing and countering racial profiling of people of African descent bias in stop-and-search decision-making. It was also seen in Spain, where there was a perceived decline in bias in encounters between police and members of the public following the introduction of reforms as part of a series of pilot programs [3].

Increasing opportunities for dialogue with community leaders, civil society, national human rights institutions and equality bodies may also improve police-community relations and reduce levels and perceptions of racial profiling. Such dialogue has the potential to influence the culture of agencies and the attitudes of staff with a view to producing less biased decision-making. Close collaboration among multiple stakeholders, such as victims' groups, national human rights institutions, equality bodies and both local and national actors, often with the support of international organizations and jurisprudence from international preventing and countering racial profiling of people of African descent and human rights mechanisms, has resulted in some of the most promising practices against racial profiling seen in recent years. That kind of dynamic engagement should be encouraged, and lessons learned could be shared, in the spirit of cooperation, between national and local agencies and government authorities.

References:

1. Communication No. 1493/2006, Williams Lecraft v. Spain, views adopted on 27 July 2009.

2. The European Court of Human Rights ruled that Hungary had violated the European Convention of Human Rights in a case of police violence against a Romani woman. http://www.errc.org/article/european-court-of-human-rights-rules-against-hungary-in-policebrutality-case/4014

3. Open Society Justice Initiative and Plataforma por la Gestión Policial de la Diversidad, Fair and Effective Police Stops: Lessons in Reform from Five Spanish Police Agencies. Technical Report. New York, Open Society Foundations, 2015.

4. Practical Guide for police officers to prevent discrimination against Roma communities.
https://www.gitanos.org/upload/76/24/Guide_Police_services_and_Roma.pdf

Валерія СТЕЦЕНКО
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Інна ШИНКАРЕНКО,
доцентка кафедри гуманітарних дисциплін
та психології поліцейської діяльності,
кандидатка психологічних наук, доцентка

МАСОВІ ЗАВОРУШЕННЯ: ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ТАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Масові заворушення все більше мають місце в нашому суспільстві. Цьому сприяє нестабільна політична, економічна, соціальна ситуація в країні. Як правило, для масових заворушень характерними є непередбачуваність, неконтрольованість, спонтанність, розгортання на тлі масового емоційного зараження, численна кількість учасників. Масові заворушення можуть проводитися з метою знищення майна, підпалів чи захоплення будівель, чинення опору представникам органів влади, заподіяння шкоди здоров'ю громадян, проте не завжди для заворушень такого формату притаманний деструктивний характер.

Для припинення вчинення масових заворушень визначальне значення становить переговорна діяльність суб'єктів переговорної діяльності із об'єктами ініціювання масового заворушення. Доцільним ведення переговорної діяльності буде вважатися у випадку спонтанних, спровокованих та завчасно підготовлених масових заворушень. Переговорна діяльність у зазначених напрямках має ґрунтуватися на тактико-психологічних особливостях, які, у свою чергу, є предметом досліджень науковців у галузі кримінального права та процесу, соціальної психології, юридичної психології, службово-бойової діяльності.

Переговорна діяльність під час вчинення спонтанних масових заворушень має на меті:

– висунення переконливих вимог щодо припинення масових заворушень;

– роз'яснення громадянам їхніх прав та обов'язків;

– пояснення громадянам підстав та порядку забезпечення публічної безпеки та порядку органами внутрішніх справ та ін.

Співробітник органів внутрішніх справ має зосереджувати увагу на тому, що натовп спроможний піти за будь-яким ініціатором, який владним тоном та розпорядженнями надає чіткі вказівки та розпорядження щодо вчинення відповідних діянь. В такому разі, з боку поліцейського вимагається дотримання наступних рекомендацій:

– не провокувати агресію натовпу;

– уникати погроз та залякувань щодо застосування вогнепальної зброї чи спеціальних засобів;

– виражати негативне ставлення стосовно поведінки та висловлювань осіб, які беруть участь у масовому заході;

– активізувати дискусію з кимось одним із натовпу.

Ефективність ведення переговорної діяльності має вирішальне значення на початку масового заворушення, адже під час кульмінаційного розгортання масових заходів натовп не осмислює вимоги так званого «парламентаря».

Кульмінація розгортання масових заворушень передбачає стадні інстинкти, відчуття єдності переживання, відчуття колективної сили та могутності, відчуття анонімності та безкарності – все це та інше звужує свідомість особи, й вона, підкоряючись масовому настрою (масовому психозу), веде себе безвідповідально. У такому разі керівниками територіальних органів поліції ухвалюється рішення про примусове припинення масових заходів у спосіб застосування спеціальних засобів та фізичної сили.

Масові заворушення можуть бути спровокованими, що є притаманним для реалій сьогодення. Перебіг таких заворушень визначається наступними характеристиками:

– виникнення передумов, тобто достатньо вагомих причин для вчинення заворушень (ускладнення соціально-економічної ситуації в державі, кризові явища);

– підготовка реалізації масових спровокованих заворушень проводиться зацікавленими особами;

– для спровокованих масових заворушень притаманним є формальний привід, який запускається серед натовпу як провокація;

– вчинення агресивних діянь, створення опору представникам органів внутрішніх справ, умисне та цілеспрямоване привернення уваги засобів масової інформації до вчинюваних заходів.

Доцільно звернути увагу, що обстановка після проведення масових заворушень може як нормалізуватися, так і навпаки, ускладнюватися під

впливом розгортання провокуючих гасел та ідей, які натовп підтримує. Провокації за обставин проведення масових заходів висувають, як правило, агресивні особи, які мають намір похизуватися власною силою та владою, отримують насолоду від екстремальності ситуацій та вчинення бійок. Також заворушення проводяться конфліктними особами, які завдяки таким заворушенням надають волю своїй агресивності, імпульсивним проявам власної поведінки, а також особами, які виступають у складі групи-однодумців, які переслідують ціль переконати інших в неправоті організатора масового заворушення. Допускається, що провокаторами вчинення масових заворушень виступають представники опозиційних політичних партій, які спроможні переконати учасників масових заворушень, що саме вони можуть змінити лад на відповідній адміністративно-територіальній одиниці. Для припинення спонтанних провокацій співробітники поліції мають вживати превентивних заходів щодо попередження масових заворушень під час масових та спортивних заходів.

З метою ефективності проведення переговорів необхідно враховувати ймовірні ризики, які можуть виникати під час масових заходів, такими ризиками можуть бути:

– фактори ризику непрогнозованих ситуацій, спричинених невизначеністю ситуації;

– фактори форс-мажорного ризику;

– фактори інформаційного ризику, що обумовлені неповнотою, невизначеністю, недостовірністю, неоднозначністю початкової інформації.

З урахуванням факторів ризику можна визначити ступінь небезпечності проведення переговорів за такими рівнями, як-от:

– критичний рівень, за якого для досягнення результативності доцільним буде застосування спеціальних засобів та фізичної сили, ведення переговорів не рекомендовано проводити;

– високий рівень – ефективним вважається вжиття додаткових превентивних заходів, переговори не рекомендовано проводити;

– середній рівень ступеню небезпечності розвитку масових заходів передбачає здійснення попереджувальних заходів щодо припинення масових заворушень, перебіг ведення переговорів є небезпечним для поліцейських;

– низький рівень (гранично допустимий) – проведення переговорів допустиме із головним переговорником (організатором масового заворушення);

– незначний рівень – план ведення переговорів є цілком допустимим для його реалізації.

Ведення перегорів обумовлюється опрацюванням надання відповідей на очікувані запитання, пошуком відповідних компромісів та альтернатив, втіленням принципу «даю – отримую». На додачу, ведення переговорів передбачає налагодження взаємодії поліцейських та організаторів проведення

масових заходів. Для налагодження результативної взаємодії необхідно враховувати тип особистості організатора та визначити тип натовпу. З приводу типу особистості, зокрема стосується організатора, виділяють:

– лідера (організатора, керівника) масового заворушення (епілептоїдний, демонстративний або ригідний тип);

– підбурювача (агресор (шерманівський танк, снайпер, підривник), максималіст, хронічний обвинувач, скаржник, тайний митець, помилковий альтруїст, вічний песиміст, розгнівана дитина та ін.).

Стосовно типу натовпу виокремлюють наступні види:

– за характером поведінки людей (оказіональний (випадковий), конвенціональний, експресивний, екстатичний, агресивний, панічний, стягальний, повстанський);

– за фактором керованості (стихійний та керований);

– за рівнем активності (пасивний та активний).

Зважаючи на виділені типи натовпу, виділимо додатково його психологічні характеристики, з-поміж яких: 1) натовп припиняє існувати за умов, якщо вдалося ліквідувати елемент видовища, на якому була сконцентрована основна увага; 2) натовп швидко збирається, так само швидко і розсіюється; 3) особи, які перебувають всередині натовпу є схильними до навіювань, аніж особи, які перебувають поза межами натовпу; 4) особи, які знаходиться всередині натовпу, є вразливими до сприйняття думок та почуттів більшості; 5) учасники натовпу не комплексують, разом кричать, співають, сміються.

Великий емоційно-збуджуючий вплив на натовп мають символічні жести: підняті вгору руки, струс кулаками, нашвидку виготовлені гасла, скандування вигуків-формул, «підкинутих» ким-небудь з промовців, виконання колективних пісень. Необхідно мати чітке уявлення про те, що маса вимагає не ідей, а гасел, не логіки, а обіцянок, не закликів до роздумів, а вгадування її настрою, тоді вона може перетворитися з аморфної маси в руйнівну матеріальну силу [1, с. 198–201].

Наостанок зазначимо, що натовп сприймає тільки силу та авторитет, доброта визначається як одна з форм слабкості, загальний настрій учасників заворушення розпалюється до того рівня, коли відбувається емоційний вибух, непідконтрольований свідомості самих учасників.

Люди в натовпі, відчуваючи психічний тиск присутніх, можуть зробити те, чого вони ніколи б не зробили при інших обставинах. Наприклад, людина не може надати без шкоди для власної безпеки допомогу жертві при ворожому ставленні до неї самого натовпу.

Підсумовуючи викладений матеріал, ми дійшли висновків, що поширення масових заворушень обумовлює пошук засобів управління ними, прийомів оптимізації масової поведінки учасників та підвищення

ефективності організаційно-управлінських процесів, зокрема, у діяльності поліції.

Література:

1. Шинкаренко І. О. Використання методів психологічного впливу на натовп працівниками міліції під час масових заходів, що можуть привести до порушень правопорядку. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 12 грудня 2014 р.). С. 198–201.

2. Шинкаренко І. О. Психологічні механізми формування різних видів натовпу під час масових порушень громадського порядку. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 246–255.

Елеонора СТРОГАНОВА
Донецький державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: Олександра КОГУТ,
доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
кандидатка психологічних наук

ВПЛИВ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ НА ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Питання організаційної культури є актуальним напрямком досліджень у сучасній організаційній психології та практичній діяльності більшості організацій. У мінливому зовнішньому середовищі якісно організувати роботу колективу не так просто, як здається на перший погляд. Але зробити це набагато легше за умов формування ефективної організаційної культури.

Сучасна психологія досягла певних вершин у розвитку особистості, у формуванні команд та організацій. Термін «організація» означає устрій – внутрішня впорядкованість, узгодженість, взаємодія частин цілого, обумовлених його структурою. Соціальним обличчям організації є її організаційна культура. Організаційна культура – комплекс найважливіших положень, переконань, норм поведінки, установок і цінностей, які зорієнтовують поведінку і діяльність працівників організації. У рамках організаційної культури кожен працівник організації усвідомлює свою роль у загальній системі виробничих стосунків і те, що від нього очікують як від виконавця певної роботи. У свою чергу, кожен має знати, що він отримає від організації, якщо належним чином виконуватиме свої обов’язки.

Атрибутами і характеристиками організаційної культури, за П. Харрісом і Р. Мораном, є усвідомлення себе і свого місця в компанії, комунікативна система і мова спілкування, взаємини між людьми,

усвідомлення часу і відношення до нього, трудова етика і мотивація, світогляд, розвиток і самореалізація працівника, зовнішній вигляд, усвідомлення змін, харчування, цінності, норми, віра, реакція керівництва на кризи тощо. Рівнями організаційної культури є: зовнішній (фірмовий стиль, слогани, церемонії); внутрішній (офіційні стосунки між працівниками: статут, організаційна структура, кадрова політика); прихований (неофіційні стосунки між співробітниками).

Реєстр організаційної культури Кука й Лаффертi оцінює організаційну культуру за дванадцятьома пунктами: гуманістичний (управління здійснюється колективно), груповий (конструктивні взаємини), схвалення (уникнення конфліктів, підтримка хороших міжособистісних стосунків), традиційний (консервативні, традиційні й бюрократично керовані організації), підлеглі (ієрархічно керовані організації), відхилення (карають за помилки), опозиційні (заохочується негативізм), влада, конкурентні (культура, за якої цінується перемога), компетентність, досягнення, самореалізація. Для її розвитку є важливим аналіз таких структурних елементів: наявність привабливого іміджу організації, чітка програма розвитку, ефективне лідерство, стиль керування організацією, продуктивність працівників, позитивний клімат колективу, вміння справлятися з кризами тощо.

Організаційна культура як соціально-психологічний феномен має такі структурні елементи:

– ідеологію як системоутворювальний елемент (визначає певну місію організації, її базові цілі, принципи функціонування, правила поведінки співробітників, що дозволяє підвищувати рівень згуртованості співробітників та якість соціального контролю);

– нормативно-процедурну складову як механізм, що забезпечує просунення працівників до поставленої мети й підвищення їх лояльності до організації; вона включає процедури та правила, котрі регулюють способи вирішення поставлених в організації завдань;

– змістову складову, яка відображає міжгрупові й міжособистісні відносини, загальні етичні принципи, традиції, легенди, міфи, загальну атмосферу всередині організації;

– імідж організації, що ґрунтується на уявленнях про неї, що склалися у працівників, партнерів, клієнтів організації та інших людей; чинники формування іміджу: стиль роботи людей, символіка, атрибутика організації, імідж керівництва організації та її персоналу тощо [1].

Стреси – невід'ємна складова кожної організації. Навіть у добре організованому колективі можуть бути проблеми, адже професійна діяльність працівників Національної поліції постійно супроводжується значною психоемоційною напруженістю, професійним стресом і ризиком, психологічною травматизацією. Внаслідок робочих стресів (ускладнення в робочому середовищі), професійних стресів (особливості професії),

організаційних стресів (негативний вплив особливостей організації, в якій працює суб'єкт діяльності) (Г. Дзвоник, Т. Савченко) збільшуються ризики емоційного вигорання. З'ясовано, що переживання такого роду можуть призвести до виникнення безсоння, хронічної втоми, депресії, алергії, емоційного занепокоєння, захворювань опорно-рухової системи, виразкової хвороби шлунка, мігрені, захворювань серцево-судинної системи (гіпертонія, серцевий напад), нещасного випадку та навіть самогубства. Вміння вчасно реагувати на кризи системи, перемагати робочі, професійні та організаційні стреси є важливими навичками стресостійкості особистості.

Емоційне вигорання – це синдром постійної втоми, емоційного виснаження, який посилюється з часом. Феномен емоційного вигорання характеризується виникненням відчуттів емоційної спустошеності та втоми, викликаних провідною діяльністю людини, і поєднує в собі емоційну спустошеність, деперсоналізацію і редукцію професійних досягнень. Відомо, що синдром «професійного вигорання» виникає внаслідок довготривалих професійних стресів середньої інтенсивності, які призводять до соматичних та психічних захворювань, професійної деформації, плинності кадрів, порушення ефективності й надійності діяльності, професійних та соціальних конфліктів, поранень та ін.

О. В. Брюховецька розглядає стрес як механізм деструктивної професіоналізації, що приводить до емоційного вигорання, невротизації і навіть до психопатизації управлінського персоналу. Вміння вчасно реагувати на кризи системи, перемагати складні ситуації, робочі, професійні та організаційні стреси є важливим елементом організаційної культури. Г. П. Дзвоник, Т. М. Савченко вказують на певні відмінності в поняттях: «робочий стрес» виникає в результаті ускладнень, які пов'язані із робочим середовищем, особливостями робочого місця, умовами праці; «професійний стрес» є особливістю самої професії; «організаційний стрес» виникає в результаті негативного впливу особливостей організації, в якій працює суб'єкт діяльності.

Особливе значення у цьому питанні приділяється дослідженню організаційного стресу керівників та працівників організації. Керівники є ланкою, яка забезпечує зв'язок між підлеглими та вище організованими підрозділами організації, що вимагає відповідної психологічної підготовки: високого рівня психологічної культури, правильного лідерства, розвинутого інтелекту для визначення стратегії організації, вміння вчасно відреагувати на конфліктні ситуації, створити сприятливі умови для розвитку кожного члена колективу тощо. В умовах змін керівники повинні бути стресостійкими (резілієнтними), вміти гнучко адаптуватися до зовнішніх та внутрішніх змін, вміти створити командний стиль роботи, в якому головною цінністю є взаєморозвиток.

Причини організаційного стресу мають особистісні мотиви, які, в свою чергу, впливають на неефективність організаційної культури. Особистісними причинами організаційного стресу є негативне відношення до виконання професійних обов'язків через невідповідність здібностей обраній професії, некомпетентність, відсутність сенсу та мотивації виконувати професійні завдання. Організаційними причинами професійного стресу є відсутність ефективного лідері та ефективної команди. На основі двох векторів (довіра і контроль) М. Сапсан визначає чотири варіанти корпоративної культури: високий контроль і низький рівень довіри (диктатура має місце за умов, коли контролюють персонал, а не процес); високий рівень довіри і низький рівень контролю (до ситуації підходять незріло); низький рівень довіри і контролю (персонал не бере відповідальності, орієнтується на отримання задоволення, підставляють інших, хочуть отримати ресурси за умов докладання мінімальних зусиль); високий рівень довіри і контролю процесу та результату поставлених завдань – це командний тип роботи.

За умов ефективної робочої атмосфери організація має високі результати праці. Більшість ефективних організацій наймають на роботу працівників, яких не треба розвивати, які вже мають високий рівень мотивації, компетенції. На основі знань про корпоративну культуру М. Сапсан визначається з оцінкою ефективності персоналу організації. Для цього він застосовує такі вектори, як відношення і компетенція: низький рівень продуктивності співробітників; «ентузіасти» – низькопродуктивні люди, яких треба навчати; «саботажники-терористи» маніпулюють керівниками (негативно ставляться до роботи), їх необхідно виявляти і звільнювати; високопродуктивні співробітники – компетентні і позитивно ставляться до виконання професійних обов'язків, енергійні, продуктивні, вмотивовані. Отже, організаційна культура буває ефективною або неефективною, а співробітники низькопродуктивні або високопродуктивні, що безпосередньо впливає на їх емоційне вигорання чи благополуччя.

Література:

1. Карамушка Л. М., Шевченко А. М. Організаційна культура загальноосвітніх навчальних закладів : Науково-методичний посібник. Біла Церква, 2013. 104 с.

В'ячеслав СУСЛИКОВ
Донецький державний університет внутрішніх справ

РІВЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДИСТАНЦІЙОВАНОСТІ КУРСАНТІВ ДОНДУВС

Сучасна Україна являє собою поліетнічне суспільство, для якого питання підтримання конструктивних міжнаціональних стосунків та етнічної злагоди є важливим чинником стабільності політичної системи. При цьому ціла сукупність як внутрішніх, так і зовнішніх факторів протягом всього часу існування незалежної держави спричиняє деструктивний вплив на засади демократичної етнополітики: нестабільне економічне становище, загальноєвропейська міграційна криза, російсько-українська війна, що триває з 2014 року, активне застосування етнічного та мовного фактору окремими політичними силами у конкуренції за голоси виборців, використання ЗМІ та соціальних мереж з метою пропагування ненависті та розпалювання міжетнічної ворожнечі. В таких умовах загальний стан відносної етнічної толерантності українського суспільства піддається серйозним випробуванням та стає об'єктом пильної уваги з боку дослідників.

Одним з найпоширеніших соціологічних методів дослідження рівня ксенофобії у соціумі є використання так званої шкали Богардуса, у якій респондентові пропонується оцінити своє ставлення до представника етнічної групи за 7-бальною шкалою, де 1 – «приймаю в якості члена родини», а 7 – «не допускав би у межі країни». У загальнонаціональному масштабі такі дослідження проводяться, наприклад, Н. Паніною та В. Паніотто, згідно з якими рівень нетолерантності українського суспільства повільно зростає, починаючи з 1994 року [2]. Не зважаючи на певні недоліки, означений метод також досить часто застосовується для дослідження рівня національної дистанційованості в межах малих соціальних груп.

Зважаючи на актуальність формування толерантності в усіх її проявах у середовищі працівників Національної поліції, нами з 2011 року провадилися щорічні дослідження за методом шкали Богардуса рівня міжетнічної дистанціованості у курсантському середовищі нашого закладу освіти, що показують майже незмінну картину протягом всього періоду проведення опитувань – в цілому здобувачі вищої освіти поліцейських факультетів у виміри ставлення до представників інших етнічних груп демонструють порівняно високий рівень толерантності відносно всього українського суспільства, у той самий час демонструючи дещо вищі показники нетерпимості стосовно окремих національних меншин.

Показники цього року виглядають наступним чином (відсутність порівняльних даних по Україні в цілому для угорців та молдаван викликана різницею у методиці проведення опитування):

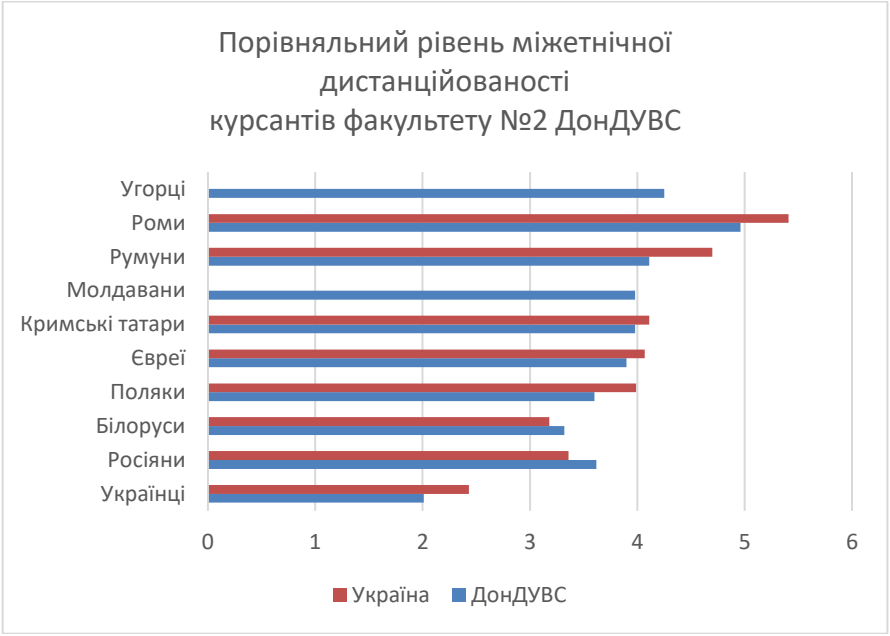

Як бачимо, різниця у показниках національної дистанційованості серед курсантів ДонДУВС у порівнянні з загальнодержавними лишається у межах статистичної похибки, за виключенням ставлення до представників етнічних групи ромів та румунів (що може бути пояснене обмеженістю нашої статистичної вибірки). Однак вартий уваги той факт, що ставлення до переважної більшості етнічних груп, окрім власне українців, лежить у межах оцінок 3 – 4, що переходить межу «міжнаціональної відособленості».

У зв'язку з цим вважаємо, що формування у курсантів та курсанток закладів вищої освіти системи МВС України толерантного ставлення до представників всіх національних меншин, що проживають у межах нашої держави, та забезпечення розуміння майбутніми поліцейськими важливості принципів недискримінації, зокрема й за етнічною ознакою, лишається актуальним завданням у наш час.

Література:

1. Опитування проведено серед курсантів І курсу факультету № 2 протягом 26.10.2021 – 05.11.2021 р., загальна кількість учасників – 108. Порівняльні дані по Україні за 2019 рік – Прес-реліз Київського міжнародного інституту соціології «Міжетнічні упередження в Україні, вересень 2019». https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=904&page=3

2. Паниотто В. Динамика ксенофобии в Украине, 1994 – 2002. *Социология : теория, методы, маркетинг*. 2003. № 3. С. 74–92.

Наталія ТРОБЮК
Національна академія Національної гвардії України

РОЛЬ КУРАТОРА У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ У ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У системі демократичного, гуманного, полікультурного суспільства толерантність стає необхідною базовою характеристикою свідомості і поведінки людини, що виконує роль важливої соціально-культурної цінності. Завдання та функції Національної гвардії України (НГУ) визначають її тим військовим формуванням, що виступає гарантом соціального спокою та стабільності в суспільстві. Важливим завданням військових формувань сучасності є не тільки забезпечення безпеки держави, а й виховання високоморальних, гуманних цінностей її громадян. Саме тому формування толерантності як особистісної якості майбутнього офіцера НГУ у військових закладах вищої освіти є необхідним важливим завданням для якісного виконання своїх службових обов'язків в системі національного державотворення.

М. Пірен наголошує, що найважливішим інститутом виховання толерантності є вища школа і визначає толерантність як співпрацю, партнерство під час організації діяльності вищих навчальних закладів, готовність сприймати думку іншого в колективі, визнання різноманітності світу, формування культури діалогу між представниками різних національностей, відмову від домінування і заподіяння шкоди, повагу до людської гідності [1, с. 54].

Одним із важливих засобів виховання у сучасному освітньому середовищі військового закладу вищої освіти (ВЗВО) виступають особистий приклад і авторитет офіцера та викладача.

Особливе місце в процесі формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ в системі закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання відводиться офіцеру-куратору навчальної групи. Його основна місія – утворити із курсантської групи злагоджений колектив, який зможе на високому рівні виконувати завдання, що ставляться перед ним, як службово-бойові, так і повсякденні.

Куратором може бути науково-педагогічний працівник, який користується високим авторитетом серед науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти, відзначається високими моральними якостями, володіє необхідною педагогічною майстерністю і організаторськими здібностями, який може забезпечити позитивний виховний вплив на здобувачів вищої освіти та який має стаж практичної роботи не менше одного року в Академії [2].

Кураторська робота в процесі формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ має свої особливості та базується на певних принципах, серед яких принципи: гуманізації; демократизації; індивідуального підходу; опори на позитивне в людині; поваги до особистості та інші. Реалізація принципів виховання дає позитивні результати лише тоді, коли їх застосовують у гармонійному поєднанні.

Сучасна молодь оцінює та визнає людей не за віковим цензом: важливим критерієм виступають розумові здібності, знання і здобутки в професійній сфері, уміння організувати колектив. Аналіз науково-педагогічної літератури дає змогу виокремити найефективніші індивідуально-психологічні властивості кураторів навчальних груп, що визначають готовність кураторів студентських груп до виховання толерантності: креативність, емпативність, тактовність та толерантність. Наголошуючи, що куратор навчальної групи має бути прикладом виявлення педагогічної толерантності, науковці зазначають в структурі готовності кураторів студентських груп до виховання толерантності такі компоненти як: емоційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-технологічний, рефлексивний [3].

Для удосконалення сукупності певних вмінь та навичок, з метою надання офіцерам та викладачам яких призначають кураторами необхідних знань з теорії та методики формування толерантності у ВЗВО, передбачається проведення спеціальних тренінгів, видання методичних рекомендацій щодо формування толерантності для допомоги куратореві. Особливе місце при цьому відводиться психологам ВЗВО, які допомагають кураторам враховувати індивідуально-психологічні особливості кожного курсанта, надають рекомендації у складних професійних ситуаціях. Саме тому серед основних форм роботи офіцера-куратора з курсантською групою виділяється індивідуальна, що передбачає можливість оптимальнішого вибору методів виховного впливу на особистість. Проте, складні й багатогранні завдання виховання можна вирішити тільки шляхом комплексного використання різноманітних форм організації виховного процесу. Чим різноманітніші за змістом форми організації виховного процесу, тим він ефективніший.

Отже, загальною ціллю освітнього процесу у ВЗВО є формування майбутнього офіцера НГУ з життєво активною позицією, поведінка якої грунтується на такій загальнолюдській цінності як терпиме, толерантне ставлення до інших, а куратори академічної групи не тільки допомагають в подоланні й вирішенні життєвих проблем майбутнім офіцерам, а і сприяють ефективному формуванню загальнолюдських цінностей.

Література:

1. Пірен М. І. Толерантність – дієвий чинник злагоди та консолідації в сучасному українському суспільстві. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2015. № 2. С. 51–56.

2. Положення про куратора академічної групи у Національній академії Національної гвардії України. https://nangu.edu.ua/about/vsi-dokumenti

3. Таргоній І. В. Готовність кураторів студентських груп до виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2019. № 6 (329). Ч. ІІ. С. 109–117.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Агаркова Наталія Олександрівна – доцентка кафедри початкової і професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, кандидатка педагогічних наук, доцентка

Андрієвська Людмила Олексіївна – старша викладачка кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Андрух Карина Миколаївна – студентка факультету № 2 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

Антіпов Антон Дмитрович – курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Бабкіна Маргарита Костянтинівна – курсантка факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Баланаєва Оксана Василівна – завідувачка кафедри іноземних мов Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка філологічних наук, доцентка

Баранюк Дар'я Євгенівна – студентка факультету № 2 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

Барсуковський Олександр Романович – курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Білецька Тетяна Вікторівна – доцентка кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, кандидатка соціологічних наук, доцентка

Богдан Карина Віталіївна – слухачка магістратури факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Большова Ольга Павлівна – слухачка магістратури факультету початкового навчання Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Борисенко Дар'я Денисівна – курсантка факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Ботнаренко Ірина Анатоліївна – старша наукова співробітниця наукової лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидатка юридичних наук

Бурий Сергій Володимирович – провідний науковий співробітник науково-дослідного центру Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат педагогічних наук

Бурчак Богдан Дмитрович – студент юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Бут Катерина Андріївна – студентка факультету соціально-психологічної освіти та управління Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Буцанова Катерина Геннадіївна – студентка факультету соціально-психологічної освіти та управління Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Веденєєв Віталій Олексійович – доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат політичних наук, доцент

Ведьорін Всеволод Віталійович – студент відділення загальноосвітньої підготовки Відокремленого структурного підрозділу «Криворізький фаховий коледж Національного авіаційного університету»

Великий Віктор Миколайович – доцент кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук, доцент

Вербицька Катерина В'ячеславівна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Вербицький Дмитро Олександрович – курсант факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Воронік Катерина Сергіївна – курсантка факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Ганаба Світлана Олександрівна – професорка кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, докторка філософських наук, професорка

Гекало Денис Володимирович – курсант спеціальності «Експлуатація авіаційних електрифікованих комплексів» Кременчуцького льотного коледжу Харківського національного університету внутрішніх справ

Гелета Єва Казимирівна – курсантка факультету правоохоронної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Голінько Неля Андріївна – викладачка циклової комісії гуманітарної підготовки Полтавського фахового коледжу нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Голярдик Наталія Анатоліївна – доцентка кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії

Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, кандидатка психологічних наук, доцентка

Гончаренко Ольга Анатоліївна – доцентка кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, докторка філософських наук, доцентка

Гребенюк Лариса Миколаївна – викладачка німецької мови Полтавського фахового коледжу нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Давидова Ольга Василівна – провідна наукова співробітниця науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення Державного науково-дослідного інституту Міністерства внутрішніх справ України, кандидатка психологічних наук, доцентка

Дегтярьова Марія Дмитрівна – курсантка факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Дедушкевич Юлія Олегівна – курсантка факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Демичева Алла Валеріївна – доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидатка соціологічних наук, доцентка

Денисенко Вероніка Володимирівна – студентка факультету № 2 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

Дідківська Софія Сергіївна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Доценко Вікторія В'ячеславівна – доцентка кафедри педагогіки та психології Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидатка психологічних наук, доцентка

Дояр Лариса Василівна – старша наукова співробітниця Державного архіву друку Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова», кандидатка історичних наук, доцентка

Древаль Віталій Юрійович – аспірант Навчально-наукового інституту «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Древаль Юрій Дмитрович – професор кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки Національного університету цивільного захисту України, доктор наук з державного управління, професор

Дрімуш Станіслав Андрійович – слухач магістратури факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Дуда Маргарита Юріївна – студентка Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Дюжев Дмитро Володимирович – доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького інституту ринку та соціальної політики, кандидат філософських наук, доцент

Дячук Назар Русланович – курсант Навчально-наукового інституту № 1 Національної академія внутрішніх справ

Жалніна Катерина Русланівна – слухачка магістратури факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Жолоб Світлана Ростиславівна – курсантка Навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ

Задорожня Радмила Володимирівна – курсантка факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Замкова Діана Русланівна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Захаренко Людмила Миколаївна – старша наукова співробітниця наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення та психофізіологічних досліджень Національної академії внутрішніх справ, кандидатка психологічних наук

Зінченко Вікторія Миколаївна – доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка педагогічних наук

Іванова Вікторія Геннадіївна – студентка факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ

Іванова Марія Олексіївна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Іванченко Людмила Володимирівна – викладачка англійської та французької мови Кременчуцького льотного коледжу Харківського національного університету внутрішніх справ

Ільків Наталія Володимирівна – доцентка кафедри господарсько-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидатка юридичних наук, доцентка

Ільчишина Аліна Андріївна – курсантка факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ

Іщенко Анна Олександрівна – студентка факультету № 2 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

Калюжна Аніта Олександрівна – слухачка магістратури юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Калюжний Дмитро Олегович – студент юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Карпенко Роман Валерійович – старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Касич Єлизавета Юріївна – курсантка факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Каткова Ганна Олексіївна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Каширіна Ірина Олександрівна – викладачка кафедри українознавства та іноземних мов Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Кириленко Андрій Андрійович – курсант факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Клименко Сергій Віталійович – курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Князькова Любов Михайлівна – доцентка кафедри загально-правових дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка юридичних наук, доцентка

Кобченко Інна Євгеніївна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Коваленко Марина Ігорівна – студентка факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ

Коваль Руслана Олександрівна – курсантка Навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ

Ковальов Богдан Романович – слухач магістратури факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Ковальова Яна Дмитрівна – студентка факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ

Ковальчук Олександр Іванович – курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Когут Олександра Олександрівна – доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка психологічних наук

Козачок Єлизавета Валеріївна – курсантка факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

Козубай Інна Віталіївна – старша викладачка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Козубай Інна Віталіївна – старша викладачка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Козубай Інна Віталіївна – старша викладачка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Коляда Дар'я Володимирівна – курсантка факультету підготовки фахівців для підрозділів стратегічних розслідувань Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Комих Наталія Григорівна – доцентка кафедри гуманітарних дисциплін та психології поліцейської діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидатка соціологічних наук, доцентка

Кононенко Тетяна Володимирівна – професорка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, докторка філософських наук, професорка

Копняк Борис Юрійович – студент юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Короткова Юлія Михайлівна – професорка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, докторка педагогічних наук, професорка

Костюк Юлія Андріївна – курсантка факультету підготовки фахівців для підрозділів стратегічних розслідувань Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Кочерга Ілля Олегович – курсант спеціальності «Експлуатація авіаційних електрифікованих комплексів» Кременчуцького льотного коледжу Харківського національного університету внутрішніх справ

Кочерженко Ольга Миколаївна – методистка Полтавського фахового коледжу нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Кравченко Оксана Андріївна – курсантка факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ

Кравченко Орина В'ячеславівна – студентка факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ

Кришевич Ольга Володимирівна – професорка кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидатка юридичних наук, професорка

Крістєва Яна Павлівна – студентка факультету соціально-психологічної освіти та управління Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Куліш Єлизавета Костянтинівна – курсантка факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

Купчишина Валентина Чеславівна – старша викладачка кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, кандидатка педагогічних наук

Кучерявий Андрій Олександрович – професор кафедри військової психології та педагогіки Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор педагогічних наук, професор

Кшенська Діана Олександрівна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Лаврут Ольга Олександрівна – доцентка кафедри суспільно-гуманітарної освіти Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, докторка історичних наук, доцентка

Лагутіна Вікторія Миколаївна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Лебедєва Юлія Владиславівна – викладачка кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Лебідь Валерія Олександрівна – студентка факультету № 2 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

Леженкін Микита Олександрович – слухач магістратури факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Лєбєдєва Ярославна Валентинівна – старша викладачка кафедри управління та адміністрування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Ломакіна Ірина Русланівна – курсантка факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Лось Діана Юріївна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Лютко Наталія Віталіївна – доцентка кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук Хмельницького національного університету, кандидатка політичних наук, доцентка

Макєєв Олег Сергійович – курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Макогончук Наталія Віталіївна – старша викладачка кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, кандидатка педагогічних наук, доцентка

Мамедова Людмила Магомедалівна – курсантка Навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Манік Валерія Євгеніївна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Маргулов Артур Худувич – професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор історичних наук, доцент

Мартинець Ірина Віталіївна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Масоха Владислава Олегівна – курсантка факультету підготовки фахівців для підрозділів стратегічних розслідувань Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Меркулов Михайло Олексійович – студент юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Миргородська Дарина Миколаївна – курсантка факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Мироненко Валентина Миколаївна – викладачка іноземної мови Полтавського фахового коледжу нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Мирошніченко Анна Павлівна – курсантка факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ

Мицька Олександр Іванович – начальник кафедри правової та спеціальної підготовки Територіально відокремленого відділення «Кам'янська філія Академії Державної пенітенціарної служби», кандидат юридичних наук

Мірошніченко Любов Василівна – доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидатка філологічних наук, доцентка

Місько Олена Валеріївна – курсантка факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ

Місюра Аліна Олексіївна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Мітченко Катерина Вікторівна – старша викладачка кафедри гуманітарних дисциплін та психології поліцейської діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Міцоглу Рафаїл Дімітріос – курсант факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ

Моїсеєнко Архип Сергійович – студент факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ

Мокрицька Наталія Петрівна – доцентка кафедри господарсько-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидатка юридичних наук, доцентка

Мороз Христина Ігорівна – студентка Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ

Москалевич Галина Миколаївна – доцентка кафедри правових дисциплін Мінського інноваційного університету, кандидатка юридичних наук, доцентка

Мотлях Олександр Іванович – завідувач наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення та психофізіологічних досліджень Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Мунько Анна Юріївна – доцентка кафедри управління та адміністрування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидатка наук з державного управління

Мухаркін Максим Віталійович – студент факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ

Мухіна Галина Вікторівна – доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка педагогічних наук, доцентка

Нагайник Тарас Григорович – старший викладач кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

Нагибайло Тетяна Олександрівна – студентка Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ

Нагорна Анастасія Олександрівна – курсантка Навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Нагорна Дарія Андріївна – курсантка факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Недря Кирило Михайлович – завідувач кафедри гуманітарних дисциплін та психології поліцейської діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук

Неменко Марина Сергіївна – студентка факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ

Никифоренко Андрій Ростиславович – старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького державного університету управління

Нікітенко Вікторія Вікторівна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Ніколенко Ксенія Вікторівна – доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка філософських наук

Новік Микита Володимирович – курсант факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Новікова Ольга Олександрівна – доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії Національної гвардії України, докторка філологічних наук, доцентка

Оніпко Софія Сергіївна – курсантка факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Орлова Олена Олександрівна – доцентка кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидатка юридичних наук, доцентка

Остапчук Владислав Андрійович – курсант спеціальності «Технічне обслуговування повітряних суден і двигунів» Кременчуцького льотного коледжу Харківського національного університету внутрішніх справ

Пасевич Аліна Іванівна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Пекарський Сергій Петрович – доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Пересада Ольга Михайлівна – завідувачка кафедри державно-правових дисциплін та публічного управління Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка юридичних наук, доцентка

Петрова Ганна Миколаївна – доцентка кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, кандидатка філософських наук

Пилипенко Євгенія Олексіївна – старша наукова співробітниця науково-дослідної лабораторії з проблемних питань правоохоронної діяльності Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка юридичних наук

Півненко Олексій Павлович – курсант факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Подорога Аліна Олексіївна – курсантка Навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Полішко Олександра Дмитрівна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Поліщук Олексій Олексійович – курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Половін Сергій Миколайович – старший викладач кафедри мовної підготовки Донецького національного технічного університету

Полюх Вікторія Валеріївна – студентка факультету соціально-психологічної освіти та управління Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Поляков Євген Олександрович – курсант факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Пономаренко Яна Сергіївна – доцентка кафедри соціології та психології Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидатка психологічних наук

Почтакова Ірина Володимирівна – викладачка іноземної мови Полтавського фахового коледжу нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Приляпа Віталій Сергійович – курсант факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Раділов Ілля Павлович – курсант факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

Райвич Лілія Володимирівна – курсантка факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ

Резворович Кристина Русланівна – завідувачка кафедри цивільного права та процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидатка юридичних наук

Роговий Сергій Володимирович – слухач магістратури факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Руденко Артем Валерійович – курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Руденко Софія Іванівна – викладачка іноземної мови Полтавського фахового коледжу нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Рукіна Діана Олексіївна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Сабельникова Тамара Миколаївна – доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка філологічних наук, доцентка

Савельєва Анна Сергіївна – курсантка Навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Свиридов Олександр Миколайович – курсант факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Северінова Олександра Борисівна – доцентка кафедри державно-правових дисциплін та публічного управління Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка політичних наук, доцентка

Сергійчук Каріна Михайлівна – курсантка факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Сердечний Артем Борисович – курсант факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Сидоров Сергій Олександрович – старший інспектор з особливих доручень відділу уповноважених з контролю за дотриманням прав людини в поліцейській діяльності Управління дотримання прав людини Національної поліції України

Синько Карина В'ячеславівна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Сіора Віра Валеріївна – викладачка циклової комісії філологічних дисциплін Кременчуцького льотного коледжу Харківського національного університету внутрішніх справ

Скиба Елеонора Костянтинівна – професорка кафедри гуманітарних дисциплін та психології поліцейської діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, докторка філософських наук, професорка

Смірнова Дар'я Денисівна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Смоляк Валерій Володимирович – курсант факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Сокирко Марія Ігорівна – курсантка Навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Солошак Богдан Сергійович – курсант факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

Сопілко Данило Володимирович – студент юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Срібна Аліна Юріївна – курсантка Навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Старинець Антон Юрійович – курсант Навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ

Староконь Юлія Максимівна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Степаненко Кирило Володимирович – доцент кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Стеценко Валерія Вікторівна – слухачка магістратури факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Стрижак Катерина Дмитрівна – курсантка факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ

Строганова Елеонора Олександрівна – студентка факультету № 2 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

Сусликов В'ячеслав Євгенійович – доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук

Суюсанов Лут Ікрамович – завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент

Тарасенко Владислав Романович – курсант спеціальності «Технічне обслуговування повітряних суден і двигунів» Кременчуцького льотного коледжу Харківського національного університету внутрішніх справ

Татарінцев Михайло Олександрович – курсант факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Твердой Олександр Іванович – студент юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Тимофєєв Володимир Павлович – старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Титаренко Дмитро Миколайович – професор кафедри історії Криворізького державного педагогічного університету, доктор історичних наук, доцент

Титаренко Оксана Олексіївна – доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка історичних наук, доцентка

Тицька Марія Сергіївна – курсантка факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Тінін Дмитро Геннадійович – викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Ткачук Катерина Юріївна – студентка факультету здоров'я, психології, фізичної культури та спорту Хмельницького національного університету

Трегубов Дмитро Георгійович – доцент кафедри спеціальної хімії та хімічної технології Національного університету цивільного захисту України, кандидат технічних наук, доцент

Трегубова Ірина Михайлівна – керівниця гуртка, методистка Комунального закладу «Центр дитячої та юнацької творчості № 1 Харківської міської ради»

Трещов Мирослав Миколайович – професор кафедри управління та адміністрування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор наук з державного управління

Тробюк Наталія Юріївна – старша викладачка кафедри психології та педагогіки Національної академії Національної гвардії України

Туренко Олег Станіславович – доцент кафедри загальноправових дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософських наук

Усік Наталія Олегівна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Федосєєва Карина Геннадіївна – слухачка магістратури факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Фіщенко Олександра Едуардівна – студентка факультету соціально-психологічної освіти та управління Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Хаджинова Марія Дмитрівна – курсантка факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Хирса Анна Володимирівна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Хоббі Юлія Сергіївна – доцентка кафедри державно-правових дисциплін та публічного управління Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидатка юридичних наук, доцентка

Цимбал Тетяна Володимирівна – професорка кафедри професійної та соціально-гуманітарної освіти Криворізького національного університету, докторка філософських наук, професорка

Чертова Олена Едуардівна – студентка факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ

Чистяков Сергій Аркадійович – старший викладач кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, кандидат психологічних наук, доцент

Чорнобай Юлія Олександрівна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Чуйко Анастасія Ігорівна – курсантка факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

Чумаченко Олена Петрівна – викладачка циклової комісії соціально-гуманітарних дисциплін Відокремленого структурного підрозділу «Криворізький фаховий коледж Національного авіаційного університету», кандидатка культурології

Чупрінова Наталія Юріївна – доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії Національної гвардії України, кандидатка філологічних наук, доцентка

Шабельник Ірина Валеріївна – слухачка магістратури соціально-гуманітарного факультету Приазовського державного технічного університету

Шароватова Олена Павлівна – доцентка кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки Національного університету цивільного захисту України, кандидатка педагогічних наук, доцентка

Швець Владислав Віталійович – слухач магістратури факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ

Шебанова Віталія Ігорівна – професорка кафедри психології Херсонського державного університету, докторка психологічних наук, професорка

Шинкаренко Інна Олександрівна – доцентка кафедри гуманітарних дисциплін та психології поліцейської діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидатка психологічних наук, доцентка

Широкоградова Анна Юріївна – студентка Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Шкіль Анна Сергіївна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Шокотова Олеся Олексіївна – курсантка факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ

Штоковецька Любов Ярославівна – студентка факультету здоров'я, психології, фізичної культури та спорту Хмельницького національного університету

Штоковецька Наталія Ярославівна – студентка факультету здоров'я, психології, фізичної культури та спорту Хмельницького національного університету

Штундер Валерія Євгеніївна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Шумовецька Світлана Павлівна – доцентка кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, докторка педагогічних наук, доцентка

Юрченко-Шеховцова Тетяна Іванівна – наукова співробітниця наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення та психофізіологічних досліджень Національної академії внутрішніх справ, кандидатка психологічних наук

Яковенко Тетяна Андріївна – студентка факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ

Ярошевська Тамара Василівна – професорка кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидатка юридичних наук, доцентка

Ятло Назар Андрійович – курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Яцечко Олександра Олександрівна – студентка юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Яцків Діана Володимирівна – студентка Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ

Наукове видання

ТОЛЕРАНТНІСТЬ У СИСТЕМІ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ: МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ, ПРИУРОЧЕНОЇ ДО МІЖНАРОДНОГО ДНЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ (М. МАРІУПОЛЬ, 12 ЛИСТОПАДА 2021 РОКУ)

Редакційна колегія:

Голова:

Суюсанов Л.І. – завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент

Заступник голови:

Кононенко Т.В. – професорка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, докторка філософських наук, професорка

Члени редакційної колегії:

Короткова Ю.М. – професорка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, докторка філологічних наук, професорка

Сусликов В.Є. – доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук